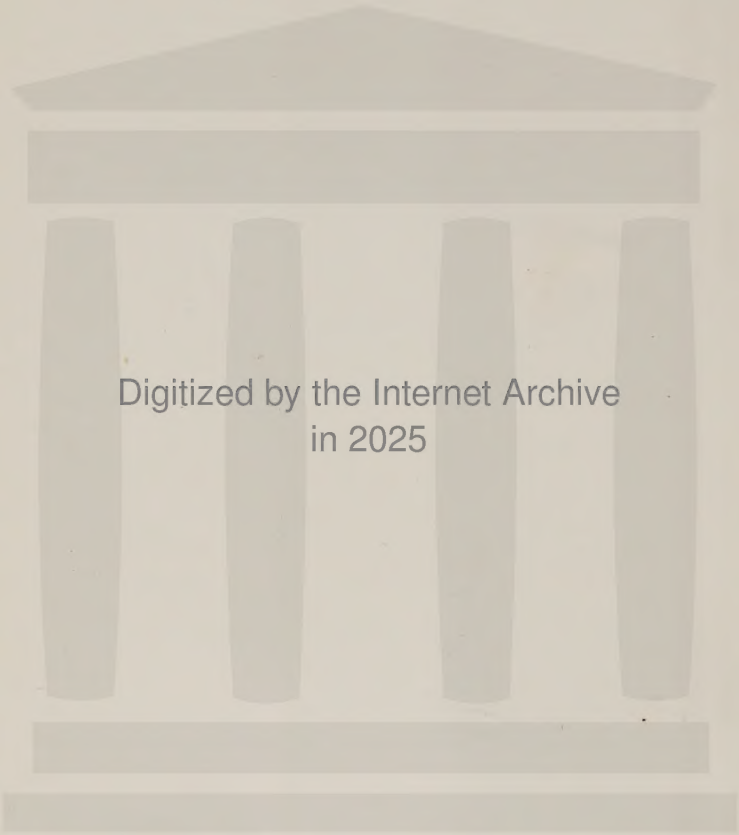
Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/orszaggyulesieml0003unse

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

HARMADIK KÖTET.

(1846—1856.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST,

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM NYOMDÁJÁBAN.

1875.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS OSZTÁLYTITKÁRA.

HARMADIK KÖTET.

(1546—1556.)

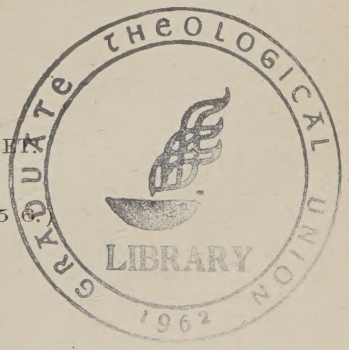

BUDAPEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia épületében.)

1876.

E 053,59
M769
3 m. 3

I.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1546. Februárban.

14693

A pozsonyi országgyűlés 1546. Februárban.

V. Károly császár és Ferdinánd király követei, kik 1545 nyarán Konstantinápolyba küldettek, nem voltak képesek állandó békét hozni létre; egyelőre csak egy évi fegyverszünetet kötöttek meg, a melynek tartama alatt a békealkudozásoknak tovább kellett folytattatni.

Ezen eredmény nem elégítette ki, sőt inkább komolyan nyugtalanította a bécsi udvart. Szükségesnek mutatkozott tehát elkészülni minden eshetőségre, és első sorban igénybe venni a magyarországi rendek áldozatkészségét.

A király 1545 november közepén Bécsbe hívta meg a magyar főpapokat és urakat, a kiket midőn egybegyűltek, felhívott, hogy az ország védelmére kiállítandó hadak fogadására és ellátására segélyt ajánljanak meg, egyúttal pedig a török ellen tervezett nagy hadjárat megindítása tárgyában javaslataikat terjeszszék elő.

A főrendek, rövid tanácskozás után, a magok nevében, saját birtokaikra, minden jobbágy után fizetendő, egy forintnyi adót vetettek ki; de ugyanakkor határozottan kijelentették, hogy »*a közadó vagy segélypénz megajánlása felett csak országgyűlésen lehet határozni.*« Hasonlag kimondották, hogy nem tekinthetik magokat illetékeseknek arra, hogy a magyar rendeknek a tervezett hadjáratban való részvételére vonatkozólag nyilatkozatot tegyenek. E miatt azt ajánlották a királynak, hogy a jövő év február 2-ára Pozsonyba országgyűlést hirdessen, és azon személyesen jelenjék meg.[1])

[1]) »Responsum Dominorum Prelatorum et Baronum Vienne existentium ad propositiones S. R. Maiestatis, 16 Novembris anno 1545 eis Vienne factas.« Ebben többi között olvassuk: »Quod vero hortatur

Ferdinánd követte tanácsukat. Deczember 18-án az ország rendeit 1546 január 25-ére Pozsonyba hívta össze. A meghivólevelekben buzgó igyekezetei- és tevékenységére hivatkozik, melyekkel »Magyarország védelmén, felszabadításán és egyesítésén« fáradozott. Annak, hogy e czélt el nem érte, okát az ország megoszlásában és a nemzet pártoskodásában találja. Mindazáltal el van határozva mind végig teljes erejével gondoskodni híveinek javáról és bajaik orvoslásáról, továbbá a közbéke fentartása, a török zsarnok-uralmának megszüntetése és az ország egységének visszaállításáról. E végből hirdeti ki az országgyűlést, melyen személyesen meg fog jelenni.

Azonban attól tartván, hogy utóbbi igérete, melyet ismételve tett, anélkül hogy teljesítené, hitelre nem fog találni, szükségesnek látta kiemelni: »Ne gondoljatok azzal — úgy mond — hogy az utolsó nagyszombati országgyűlésen nem jelenhettünk meg, bár ezt kilátásba helyeztük volt. Ugyanis a miatt kellett elmaradnunk, hogy híveink megoltalmazására hadat gyűjthessünk össze. De a jövő országgyűlésen, Isten segélyével, mindenesetre meg fogunk jelenni, hogy veletek mind arról, a mi szükségesnek mutatkozik, személyesen tanácskozhassunk és végezhessünk.«[1])

És csakugyan a király ez alkalommal beváltotta igéretét. Február 6-án Pozsonyba érkezett, és márczius 3-ig maradt ott.[2])

Maiestas Sua, ut de subsidio aliquo ad intertenendas gentes pro continua Regni defensione ratio ineatur, etsi« . . . de contributione aut subsidio generali in publicis solummodo Conuentibus decerni soleat . . .« adót ajánlanak meg . . . »Ut autem clarius et manifestius de modo atque ordine, quo fideles et subditi Sue Maiestatis ex reliquiis Hungarie in expeditionem generalem presto affuturi sunt, decerni et Sue Maiestati exponi queat, id quod sine participatione mutuisque tractatibus cum ceteris Ordinibus ac Statibus Regni, qui hinc absunt, nequaquam fieri potest, ad habendos tractatus, decernendumque communibus omnium Ordinum votis tum de modo atque ordine ineunde generalis expeditionis, tum vero de maiori aliquo subsidio prestando« . . . össze kell hívni az országgyűlést. (Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

[1]) A Pozsony városához intézett példány ezen város levéltárában. — L. **Országgyűlési Irományok.** I. szám.

[2]) *Gevay.* Itinerar Ferdinand I. 51. l.

Arról azonban, hogy az országnak hány megyéje és városa volt képviselve, és a főrendek soraiból kik jelentek meg az országgyűlésen, nincs tudomásunk.[1])

A király a teendő előterjesztések iránt előlegesen kikérte mind magyar tanácsosainak, mind a bécsi kamarának véleményét.[2]) Ezeket felhasználta előadásában, melylyel élő szóval nyitotta meg az országgyűlést.[3])

Ismételvén azt, mit meghívólevelében az ország védelme és felszabadítása érdekében kifejtett tevékenységéről kiemelt, részletesen előadja azokat, a miket ez irányban az elmult (1545) esztendőben tett; rábirta ugyanis a császárt, hogy személyes vezetése alatt, egész erejével támadó hadjáratot indítson a török ellen, a mely elhatározásában csak váratlanul közbejött betegsége akadályozta meg. Miután ekként a legszebb alkalom, mely Magyarországnak a török igája alól való felszabadítására kínálkozott vala, eltünt, a franczia király azt tanácsolta a császárnak, hogy Magyarország és az egész keresztény világ javára igyekezzék békét kötni a törökkel, felajánlván e czélból közbenjárását a szultánnál, mint a kihez évek óta szövetségi viszonyban áll. Ezen ajánlatot nem volt tanácsos visszautasítani. A császár tehát és ő maga is (Ferdinánd) követeket küldöttek a portára, hogy a béke létrehozása ügyében tárgyalásokat kezdjenek. Szulejmán kezdetben nem volt idegen a békességtől. Mivel azonban később, a tárgyalások alatt, a magyarországi rendek egy részétől leveleket vett, melyekben ezek hódolatukat jelentették be és adófizetést igértek: kinyilatkoztatta, hogy kész ugyan békét kötni, de ezt Magyarországnak csak azon részére terjesztheti ki, a mely tényleg az ő (Ferdinánd király) kezei között van, nem tartván illőnek azon országrész lakóival kötni békét, kik fenhatóságát önkényt elismerték. Minthogy pedig a követek csak oly béke

[1]) Követi jelentéseket ezen országgyűlésről nem birunk.

[2]) A bécsi kamara javaslata, mely azonban egyedül a horvát- és tótországi véghelyek állapotára vonatkozik, a bécsi kamara levéltárában. A magyar tanácsosok felterjesztése a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** II. szám.

[3]) Hogy a király élő szóval tartotta megnyitó-előadását, mind a törvénykönyvben, mind az országgyűlés irataiban többször említtetik.

megkötésére valának felhatalmazva, mely Magyarország egész területére terjed ki, egyelőre egy évre terjedő fegyverszünet jött létre, melynek tartama alatt neki (a királynak) nyilatkoznia kell az iránt, vajjon hajlandó-e az állandó békét a szultán által követelt megszorítással elfogadni, vagy nem? De akár létrejő ezen béke, akár nem, még a fegyverszünet alatt sem lehet az ország határainak és véghelyeinek védelmét elhanyagolni, minélfogva azokban elégséges számú hadakat kell tartani. Továbbá az ország rendei körében is találkoznak lázadók, békezavarók és engedetlenek. E miatt el van határozva, hogy kellő számú lovasságot és gyalog-hadat állandóan zsoldjába fogad és alkalmas pontokon elhelyez. De habár ezentúl is saját költségén jelentékeny számú idegen zsoldosokat fog tartani, szükséges, hogy a magyar rendek is hazájuk oltalmára szintén hozzanak áldozatokat. Szavazzanak meg bizonyos, évenkint fizetendő, segélyösszeget, és példájuk által buzdítsák a többi keresztény népeket áldozatkészségök utánzására. Tanácskozzanak arról is, hogy azon esetre, ha a békealkudozások eredményre nem vezetnének, és ő (a király) Magyarország felszabadítására támadó hadjárat megindítására határozná magát, mily módon fognak abban részt venni. Általán, igyekezzenek nyomdokaiba lépni őseiknek, kik azon időben is, midőn még nem kellett hazájuk és szabadságuk oltalmáról gondoskodni, a keresztény hitért és a magyar nemzet dicsőségeért nem haboztak magokat minden veszélynek kitenni, szenvedéseket tűrni és életöket feláldozni.[1])

A király ugyanakkor irásban összeállítva benyújtotta a rendeknek azon pontok sorozatát, melyek felett tanácskozniok kellett.[2]) Úgy látszik a tanácskozások ez alkalommal zajtala-

[1]) A magyar tanácsosoknak fennebb idézett előterjesztése képezte a királyi előadás alapját, a mint ezt az országgyűlés válaszirata kétségtelenné teszi.

[2]) A törvénykönyvben olvassuk, hogy a rendek »intellexerunt . . . ea quae S. R. Mtas . . . in hoc Conventu coram et *scripto* proponere dignata est.« A propositiók szövegét nem ismerjük. Hogy azok csakugyan a tárgyalandó kérdéseket részletesen kijelelték, tudjuk a törvénykönyv XXXIX. czikkének ezen szavaiból: »Quod vero attinet ad libertatem colonorum de qua pluribus verbis Majestas Regia Ordines et Status Regni in sua propositione admonuit.«

nul folytak le. Minden oda mutat, hogy az országgyűlés két tényezője: a főrendek és követek között lényeges ellentétek nem merültek fel, és nyugodt hangulat uralkodott körükben.

Meleg szavakban hálájokat fejezték ki a királynak hazájok iránt tanusított atyai gondossága- és fejedelmi kegyelmességéért. Mindamellett, a portával kezdett békealkudozásokra térvén át, nem hallgatták el sajnálatukat a felett, hogy ezen, hazájokat oly közelről érdeklő, annyira fontos ügyben az ő hozzájárulásokat nem vette igénybe; bár ezen eljárásnak nem annyira jogtalanságát támadták meg, mint inkább gyakorlati hátrányait tüntették fel. »Ha — így szólnak — ha ő felsége szándékát némely magyarországi híveivel közölte volna, ezek képesek leendettek kivinni, hogy az óhajtott czél elérésére a Zápolya-párt ő felsége híveivel egyetértőleg közreműködjék.«

Egyébkint felkérik a királyt, hogy az ország védelmére saját tartományainak és a császárnak támogatását és segítségét eszközölje ki. Meg vannak győződve a felől, hogy e nélkül végváraikat saját erejökből fentartani és védelmi állapotba helyezni nem képesek. Mindazáltal, az egész világ előtt bebizonyítandók, hogy legválságosabb helyzetökben is mitsem mulasztanak el, a mi az ország oltalmára tőlök kitelik, ő felségének *egy évre* a következő segélyt ajánlják meg:

Minden jobbágyra két forint adót vetnek ki, melynek első fele márczius 21-én, második fele augusztus 11-én lesz fizetendő. Ehez »saját erszényökből,« szintén minden jobbágy után 20 dénárt a királyné és ugyanannyit a király részére ajánlottak. Azonban midőn ezen adó behajtásának módozatait megállapították, egyúttal felkérték a királyt, hogy a befolyó pénzösszeg kezelésével egy magyar kincstárnokot bízzon meg, általán az országos hivatalokra csak magyarokat alkalmazzon, a rendeket régi szabadságaik és kiváltságaikban tartsa meg, a magyar cancelláriа rendeleteinek az idegen származásu kapitányok irányában is szerezzen érvényt, és a nagy pecsétet a cancellár őrizetére bízza.

Továbbá azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz, bírja rá a főpapokat, hogy tized-jövedelmeik után, a törvény által szabályozott kötelességük értelmében, a véghelyek oltalmára

hadakat tartsanak. Az egyházi javakat és tizedeket, melyeket zálogba vetett, szerezze vissza. A magyar korona területéhez tartozó várakat, melyek régibb időkben az ausztriai főhercegséghez szintén zálogczímen csatoltattak, úgy szintén a borsmonostori apátságnak jelenleg Ausztriához tartozó birtokait bocsássa a magyar kormány hatósága alá. A határokat Magyarország és a szomszéd tartományok között állapíttassa meg és igazíttassa ki. A némely magyar urak és stiriai birtokosok között, a határterületek tárgyában keletkezett pereket intézze el.

Eszközölje, hogy a II. Lajos halála óta elidegenített jószágok, még ha a saját vagy Mária királyné kezei között vannak is, törvényes birtokosaiknak adassanak vissza. Gondoskodjék, hogy a rablók, hatalmaskodók és mindazok, kik törvénytelen tetteket visznek véghez, megérdemlett büntetésöket el ne kerüljék, és a rablóvárak lerontassanak.

A horvát- és tótországi várakat vizsgáltassa meg, és azokat a melyek az ország védelmére nem szükségesek, nehogy az ellenségnek kezeibe kerüljenek, szintén rontassa le. Gondoskodjék a Dunán inneni és túli országrész várairól is, és az egri püspökséget mielőbb töltse be, hogy a kinevezendő főpap ezen fontos hely védelméről intézkedjék.

Tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a budai basa és a többi szandzsákok a fegyverszünetet tartsák meg, s hogy azon esetre ha ezt megszegnék, a fenyegetett vármegyék megvédelmeztessenek. A spanyol katonák hitelezőiket elégítsék ki, és azoknak kiket megkárosítottak, adjanak elégtételt. Rendelje el, hogy mind Pozsonyban, mind Magyarország felső részeiben az országos törvényszék mielőbb kezdje meg működését.

A harminczadokat, melyek magánosok birtokában vannak, szerezze vissza, hogy jövedelmeiket az ország közszükségeire lehessen fordítani. A bányákat vizsgáltassa meg, igyekezzék azokat jó karba helyezni, és az ezüst árát, a melyen a királyi kamara a kiaknázott terményt a bányabirtokosoktól beváltani szokta, emelje fel; minthogy a jelenlegi árak mellett az utóbbiak a bányákat műveltetni nem képesek. A Csallóköz lakóinak a gabona- és bor kivitele körül élvezett kiváltságait tartsa meg. Bírja rá a lengyel királyt, hogy ren-

deletét, melylyel alattvalóit áruiknak Magyarországba való szállításától eltiltotta, vonja vissza; a mennyiben pedig ez nem sikerülne, viszont ő is tiltsa el a saját alattvalóit áruiknak Lengyelországba való kivitelétől.

A király propositióiban felhívta volt a rendeket, hogy a jobbágyok szabad költözködési jogát, melyet az 1545. évi országgyűlés felfüggesztett, állítsák vissza. Ezek elismerték ugyan a kívánat jogosságát és méltányosságát, azonban kiemelték, hogy mivel némely hatalmaskodó főurak a kisebb nemeseket elnyomják, jobbágyaikat erőszakosan elhurczolják, vagy más módon kényszerítik, hogy földesuraikat elhagyva az ő birtokaikra költözködjenek: attól kell tartani, hogy azon esetre ha a jobbágyok szabad költözködési joga törvény által megállapíttatik, a kisebb nemesek jobbágyok nélkül maradnak. E miatt abban állapodtak meg, hogy ezen kérdés végleges elintézése a jövő országgyűlésre halasztassék, feltéve, hogy időközben a hatalmaskodások megszünnek. Ez alatt pedig a korábban elhurczolt, vagy a törökök elől menekült jobbágyok törvényes uraiknak adassanak vissza.

Az ország belső békéjének és az egyességnek helyreállítására és megszilárdítására, a bel- és külső ellenségek leküzdésére mitsem tartanak alkalmasabbnak, mintha a király állandón az ország határai között tartózkodik és állandó hadsereggel rendelkezik. E czélból fogadjon szolgálatába minden megyében bizonyos számú nemeseket, kiknek egyenkint 12—16 fegyveres eltartására rendes zsoldot fizessen; a nemeseknek továbbra is szabadságukban állván a főpapoknak és uraknak szolgálatába lépni. A világi urak közül is azokat, kiket méltóknak ítél, fogadja szolgálatába, oly feltétel alatt, hogy a véghelyeken és az ellenség által fenyegetett egyéb pontokon személyesen tartozzanak megjelenni.

Egyébkint a rendek, azon esetre ha a török ellen tervezett támadó hadjárat csakugyan megindíttatnék, megújítják a korábbi országgyűléseken tett azon ajánlatukat, hogy a király mellett fejenként fel fognak kelni.[1])

[1]) Az országgyűlés felterjesztését, mely végzéseiket és kívánataikat tartalmazta, nem bírjuk. Tartalmára a királyi válaszirat és a véglegesen elfogadott törvénykönyv vet világosságot.

A *királynak* a rendek által felterjesztett észrevételek, végzések és kivánatok ellen számos kifogásai voltak.

A török békealkudozásokra nézve tett észrevétel alaposságát nem akarta elismerni. Nézete szerint a magyar tanácsosoknak közreműködése nem hárithatta volna el a felmerült nehézségeket, melyek főleg onnan származtak, hogy ugyanakkor midőn a királyi és császári követek Konstantinápolyban működtek, az ellenpártnak is voltak ott ügynökei, a kik minden módon meg igyekeztek akadályozni a béke és fegyverszünet létrejöttét.

Az ausztriai tartományok- és a császárnak támogatásáról biztositotta a rendeket.

A felajánlott adóval meg volt elégedve. De hogy az hiány nélkül hajtassék be, s lehetőleg czélszerüen kezeltessék, magyar tanácsosaival tüzetesen kivánt értekezni; felhiván az alsó nemességet,[1]) hogy a maga köréből hat vagy nyolcz egyént jeleljen ki, a kik az értekezletekben részt vegyenek. Ellenben egy magyar kincstárnoknak kinevezésére nem volt hajlandó, s azt mellőzendőnek vélte. Csakhogy erre nézve elhallgatván a valódi okot, ellenzését pénzügyi tekintetekre vezette vissza, a melyek sürgetően javasolják, hogy azon költséget, melyet a kincstárnoknak rangjához illő ellátása igényelne, meg lehessen kímélni. Mindazáltal kész az adóból befolyó pénzösszeget magyar pénztárnok kezelésére bizni: és igéri, hogy az ország többi hivatalaira, miként eddig is tette, szintén mindenkor csak magyarokat alkalmazand, a rendeket ősi jogaik- és szabadságaikban fentartandja, a magyar cancellaria rendeleteinek az egész országban érvényt szerezend, a titkos pecsétet a magyar cancellár által fogja őriztetni.

Elismeri, hogy némely egyházi jószágokat és tizedeket, a legnagyobb szükség idején, kényszeritve volt az ország javára zálogba vetni; de minthogy azoknak visszaváltására a jelen viszonyok között nem képes, az egyháziakat felhatalmazza, hogy ekként elidegenitett birtokaikat és jövedelmeiket saját pénzükön, egyházaik részére visszaválthassák. És ezt

[1]) »Communitas Nobilium.« A városi követek nem vétetnek tekintetbe.

megkönnyítendő, a tényleges birtokosokat a zálogösszeg elfogadására szoritandja. Egyúttal kilátásba helyezi, hogy békésebb időkben a főpapok áldozatkészségét bőkezüen jutalmazandja.

Az Ausztriához csatolt magyarországi várak visszakapcsolásának kérdését most szőnyegre hozni nem látja időszerűnek; minthogy jelenleg minden törekvést oda kell irányozni, hogy Magyarország és a szomszéd tartományok között a barátságos viszonyok megszilárduljanak, és az utóbbiaknak rendei Magyarország segélyezésére indittassanak. Kiemeli, hogy ha a magyarok igényeiket II. Lajos uralkodása alatt nem érvényesitették, erre most még kevésbbé van szükség, midőn Magyarország és Ausztria egy fejedelmet ural. És figyelembe veendő az is, hogy az ausztriai főherczegség sokkal nagyobb összegeket fordít Magyarország védelmére, mint a mennyi ama várak és birtokaik adójából befoly. Ezek után a király azon véleményben van, hogy a visszacsatolás kérdése egyelőre teljesen mellőzendő. A mi a borsmonostori apátság birtokait illeti, ezek mióta ő (Ferdinánd) a főherczegséget kormányozza, mindig Ausztriához tartoztak; ha azonban a rendek igényeik alaposságát kimutatják, nem idegen visszacsatolásuk iránt tárgyalásokba bocsátkozni.

A Magyarország és a szomszéd tartományok közötti határok megállapítása és kiigazítása czéljából meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket. De a némely magyar és stíriai urak között fenforgó határpert illetőleg, minthogy ebben, az érdeklett magyar urak kérésére, a magyar tanácsosok hozzájárulásával, itéletet mondott, ezt érvényben tartatni kivánja.

A rendek azon kivánatára, hogy állandóan Magyarországban tartózkodjék, kijelenti, hogy szivesen jönne gyakran és maradna hosszú ideig a magyar rendek körében, a mit a maga és az ország érdekeire egyaránt hasznosnak látna, ha személyes megjelenésével és a magyar rendek közreműködésével képes volna az idegen segélyt nélkülözni és a török támadásoknak ellenállani. Minthogy azonban a rendek jól ismerik a törökök roppant hatalmát, és tudják, mily nagy tevékenységet kell neki (a királynak) kifejteni, hogy a német birodalom fejedelmeitől megfelelő segítséget eszközölhessen ki: termé-

szetesnek fogják találni, hogy a közelebb tartandó birodalmi gyűlésen személyesen jelen kíván lenni. Egyébkint most nem fogja előbb Magyarországot elhagyni, mielőtt a véghelyek megoltalmazására a szükséges intézkedéseket megtette. Ekkor azután többi országainak és tartományainak rendeivel fog tárgyalásokat kezdeni, hogy azoktól a magyar véghelyek ellátására segitséget eszközöljön ki. Ezen és a birodalmi gyűlésen megindítandó tárgyalásokat lehetőleg siettetni fogja, hogy mielőbb visszatérhessen Magyarországba. A rendek meg lehetnek győződve, hogy azon esetre ha épen hazájuk érdekében nem látná sürgetően szükségesnek távozni, szivesebben maradna itt, és nem vetné magát alá az utazás fáradalmainak.

A rendek kívánságának megfelelőleg, igyekezni fog állandó zsoldos hadsereget tartani.

Az elidegenített jószágok tárgyában a magyar tanácsosokkal és az alsó nemesség által választandó biztosokkal behatóan értekezni fog, és mindent megteend, a mi szükségesnek mutatkozik.

A mi őt magát illeti, nincs arról tudomása, hogy oly vár vagy jószág volna birtokában, mely jogosan mást illetne. Felhívja a rendeket, hogy ha ilyeneket tudnak, jeleljék ki. Mária királynét már korábban felhívta, hogy ez irányban a jog- és törvény követeléseinek feleljen meg; úgy hiszi, hogy már is többekkel alkura lépett. Ha mindazáltal némelyek jogosult igényeit kielégiteni elmulasztaná, fog módot találni, hogy a további panaszoknak elejét vegye. A bányák megvizsgálására pedig biztosokat fog kiküldeni, kik a szükséges rendelkezéseket megteendik; és ha kitünik, hogy a bányavárosoknak az ezüst árának emelésére vonatkozó kérelme eléggé indokolt, ez iránt Mária királynéval tárgyalásokat fog kezdeni.

Az elzálogositott harminczadok visszaszerzését maga is sürgetően szükségesnek tartja. Mivel azonban az elzálogositásból befolyt pénz az ország közszükségeire fordittatott, azoknak kik a pénzt kölcsönözték, érdekeit meg akarja óvni. A visszaváltást a trencsini harminczaddal fogja megkezdeni.

Helyesli, hogy a horvát- és tótországi várak vizsgáltassanak meg, s azok, melyek az ország védelmére nem szüksé-

gesek, nehogy a törökök kezeibe essenek, rontassanak le. Mindazáltal ezen javaslatot oly kikötéssel fogadja el, hogy a fentartandó váraknak birtokosai, maguk tartozzanak azokat védelmi állapotba helyezni, és csak ha erre nem képesek, fogja ő (a király), az urakkal egyetértőleg a szükséges intézkedéseket megtenni.

A Dunán inneni és túli országrész váraira szintén gondja lesz. Az egri püspökséget, a rendek óhajtása szerint, be fogja tölteni, minthogy a kinevezendő főpap ama fontos vár jó karba helyezésére is van hivatva.

Gondoskodni fog, hogy a budai basa és a többi szandzsákok a fegyverszünetet megtartsák, és azon esetre ha ezt megszegnék, az általok fenyegetett terület megoltalmaztassék. Valamint az sem kerüli el figyelmét, hogy a Magyarországban elhelyezett spanyol katonák azokat kiktől pénzt kölcsönöztek vagy a kiket megkárosítottak, kielégítsék és kárpótolják.

Magyarország felső részeibe az igazság kiszolgáltatása végett, a rendek által kitűzött határnapon, a királyi helytartót, több bíróval és itélőmesterrel, ki fogja küldeni; a menynyiben pedig ezek akadályozva volnának, néhány tanácsost, Mérey Mihály személynökkel és az itélőmesterekkel, fog oda rendelni. A jobbágyok költözködése tárgyában hozott határozatban megnyugszik.[1])

A király válasziratának átküldése alkalmával, felhívta a rendeket, hogy azon végzéseket melyekhez hozzájárult, és a melyeket az ő kívánsága szerint módosítani hajlandók, írják össze, a többiek iránt pedig, a melyekre nézve nem jő közöttök egyetértés létre, újabb felterjesztést intézzenek hozzá.

A rendek csakugyan indíttatva érezték magokat egy újabb felterjesztésben előadni észrevételeiket a királyi válasz némely pontjaira.

Különösen elégületlenek voltak az elzálogosított egyházi javakra vonatkozó ponttal. Meleg szavakkal kérték a királyt, legyen tekintettel Isten egyházaira, melyeknek pártfogása kiváló kötelességeihez tartozik, és Isten dicsőségé-

---

[1]) A királyi válaszirat eredeti fogalmazata (dátum nélkül) a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** III. szám.

nek előmozdításáért eszközölje az ily javaknak visszaadását. Figyelmeztetik, hogy ezeknek elzálogosítása a kánoni és római jog szabványai-, az egyházak kiváltságai- és Magyarország ősi szabadságaival e lenkezik. Ezeket elődjei mindenkor lelkiismeretesen tiszteletben tartották, és reméllik, hogy e példát ő is, mint katholikus fejedelem, követni fogja. És az elzálogosított egyházi javak visszaadását annál könnyebben rendelheti el, mert a tényleges birtokosok az előlegezett pénzt »roppant uzsorakamattal« már rég visszakapták.

Biztosítják továbbá a felől, hogy a borsmonostori apátság birtokai soha sem tartoztak az ausztriai főherczegség területéhez, mert még életben vannak azok, kik ama birtokokon a magyar országgyűlések által megszavazott adókat beszedték. Megújítják azon kérelmöket is, hogy a stiriaiak által bitorolt magyarországi terület visszabocsátását rendelje el.

Ismételve felhívják figyelmét a bányák szomorú állapotára, és felkérik, eszközölje ki legalább azt, hogy egy márka ezüst hat forinton váltassék be. Ha ezt rögtön nem teszi, a bányák művelése meg fog szünni, és a kárt mely innen felmerül, többé alig lesz lehetséges pótolni.

Minthogy a lengyel király alattvalóinak eltiltotta áruikat Magyarországba szállitani, a király eszközölje ki ezen tilalom visszavételét; ha pedig ez nem sikerül, ő is tiltsa el magyar-, cseh- és morvaországi alattvalóit a Lengyelországgal való kereskedéstől.

Végre kérik, hagyja meg helytartójának, hogy az ország rendes bíráinak közreműködésével, a beirványok tárgyában felmerült perekben mielőbb itéljenek.[1])

Az ezen második felterjesztésre adott királyi választ nem ismerjük.

A rendek a törvénykönyv végleges összeállítása alkalmával, végzéseik és kivánataik sorozatából, tekintettel a király óhajtására, némelyeket *teljesen* elhagytak, másokat

[1]) A magyar rendek felterjesztése. Egykorú másolat, ugyanott. — L. **Irományok.** IV. szám.

módosítva vettek fel, ellenben némelyekre vonatkozólag túltették magokat a király kifejezett óhajtásán.

Teljesen elhagyták az elzálogosított egyházi javakra, az ausztriai főherczegséghez csatolt magyarországi várakra, a borsmonostori apátság birtokaira, a bányák művelésére és a lengyelországi kereskedésre vonatkozó pontokat.

A török békealkudozások tárgyában, megnyugvásukat fejezték ki azok iránt, a mik történtek, meg lévén győződve, hogy a király mit sem visel inkább szívén mint Magyarország javát és megmentését; mindazáltal kérték, hogy jövőben, ha a törökökkel tárgyalásokba bocsátkoznék, ne mulaszsza el magyar tanácsosainak közremunkálását igénybe venni, minthogy ezek a török ügyekben nagy jártassaggal birnak.

A magyar kincstárnok kinevezését nem sürgették, és ezen kívánatukat, a király válasziratával összhangzólag, akként módosították, hogy »ő felsége egy hű és alkalmas magyar embert rendeljen, a kinek kezeihez a kivetett adókból befolyó pénzek beszolgáltattassanak.»

Azon esetre, ha a törökkel békét nem lehetne létrehozni, a rendek, a király felhívására, készeknek nyilatkoznak, fejenként felkelni, mihelyest ő felsége is személyesen táborba száll. Ha pedig időközben a törökök valamely várat ostrom alá vennének, vagy a király területére betörést intéznének, vagy végre ha lázadók és engedetlenek megfékezésére fegyveres erővel kellene fellépni: határoztatott, hogy ily esetekben a királyi helytartó vagy a főkapitányok felhívására, az urak és nemesek, jobbágyaikkal együtt, főispánjaik vezérlete alatt táborba szállani kötelezteszenek.

A rendek lemondottak azon kívánatukról, hogy a király állandón körükben tartózkodjék. Kiemelik, hogy nincs kétségök az iránt, hogy valahányszor a király külországokba távozik, mindenkor hívei javának érdeke vezérli; és csak azt óhajtják, hogy »ha nem is tartózkodik állandón az országban, elődjeinek példájára, idejének nagyobb részét töltse itt.« A rendek egy úttal élő szóval azon kérelemmel is fordultak a királyhoz, hogy ha ő nem maradhat az országban, küldje ide első szü-

lött fiát, *Miksa* főherczeget, mit Ferdinánd, szintén élő szóval adott válaszában, megigért.[1])

Midőn az elidegenített jószágok visszaadásáról szólanak, tekintettel a király határozott nyilatkozatára, kihagyják azon pontot, mely a király kezei között levő idegen birtokok visszaadását is sürgeti.

Hasonlag a határsérelmek tárgyában felmerült egyenetlenségek megszüntetéséről határozván, szintén a királyi válaszirat következtében, az egyesség vagy birói itélet alapján történt megállapodásokat érvényeseknek ismerik el.

Ellenben a magyar cancellária utján kibocsátandó rendeleteket, a Lajos király halála óta idegen kezekre jutott jószágokat, a slavóniai várakat, az egri püspökség betöltését, a spanyol katonák adósságait, és a harminczadokat illető pontok változatlanul felvétettek a törvénykönyvbe, anélkül, hogy a király ajánlatai és igéretei felől említés történt volna.[2])

Annak nyomát nem találjuk, hogy az alsó nemesség megválasztotta volna azon biztosokat, kiknek a király óhajtása szerint, az adó behajtása és a befolyó pénzösszeg kezelése tárgyában megindítandó tanácskozásokban részt kellett volna venni.

Mindazáltal a király nem akarta tovább az országgyűlés befejezését késleltetni. A rendek által benyújtott törvénykönyvet, minden nehézség nélkül, február 27-én megerősítette.

---

[1]) Erre hivatkozik a következő (1547) országgyűlés V. czikkében.

[2]) A végzésekben tett módositásokra vonatkozó emlékirat a bécsi titkos levéltárban. — Az 57 czikkből álló törvénykönyv ki van adva törvényeink gyűjteményében. Egykorú másolata a bécsi kamarai levéltárban. — L. **Irományok és Törvények.** V. VI. számok.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1545. Deczember 18.

Ferdinánd király meghívólevele a pozsonyi országgyűlésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti. Non potest Vobis non esse perspicuum quanto studio, labore ac sumptu iam inde ab inicio imperii nostri hungarici defensioni, liberacioni et unioni istius Regni nostri Hungarie incubuerimus; verum quod optimi conatus nostri in irritum cesserint, diuisio Regni et domestica faccio restiterunt, cuius causam et originem quisque fidelium nostrorum aperte nouisse potest. Cum igitur nos animo constanti statuerimus ad extremum usque saluti vestre et aliorum fidelium nostrorum omnibus viribus prospicere, mederique publicis incommodis, ac modis omnibus curare, ut salus quiesque publica conseruetur, vosque a tyrannide et periculis, quibus multos iam annos satis superque pressi estis, quacumque racione fieri poterit, liberatos, in unionem, pacem et libertatem, Dei optimi munere, vindicemus, rebusque eciam aliis Regni istius nostri prouideamus: visum nobis est, ut Conuentum generalem in Ciuitate nostra Posoniensi, ad festum Conuersionis beati Pauli Apostoli, celebrare, eique Conuentui personaliter ipsi preesse, et de tantis tamque grauibus negociis, vestro et aliorum fidelium nostrorum scitu atque voluntate, decernere debeamus. Quam ob rem fidelitati vestre harum serie firmiter committimus et

mandamus, ut delectos e medio vestri viros, cum pleno mandato et instruccione, ad prefatum diem Conuersionis Pauli ad Ciuitatem Posoniensem mittere debeatis et teneamini. Non autem vos moueat, quod in Conuentu Tyrnauiensi preterito, prout nos facturos scripseramus, interesse non potuerimus; vestri enim et aliorum fidelium nostrorum presidii parandi causa abesse nos oportuit. Huic tamen Diete future, Deo optimo nobis fauente, omnino intererimus, ut vobiscum una, pari voto et deliberacione que opus erunt tractare et decernere personaliter possimus. Secus, in quantum salus vestra et patrie vestre vobis cara est, facere non presumatis. Datum Vienne 18 decembris 1545.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Magistro Ciuium, Judici ac Juratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis, fidelibus dilectis.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

II.

1546. Február.

A magyar tanácsosok javaslata a pozsonyi országgyülésen tartandó királyi előterjesztések iránt.

Proposiciones sacre Regie Maiestatis in conuentu Posoniensi faciende.

Sacra Regia Maiestas dominus noster clementissimus, cum ante sepe numero et coram ipsa, et literis et nunciis suis, satis exposuerit fidelibus suis Regni Hungarie, adeoque re ipsa multis argumentis ostenderit, iam inde ab inicio imperii sui in Hungaria omnes conatus suos, omnesque vires ad unionem, pacem ac defensionem ipsius Regni sui intentas semper fuisse, nihilque penitus ab ea pretermissum esse, vel laboribus subeundis, vel faciendis sumptibus incredibilibus, vel alia quacunque racione experienda, quo iam tandem voti huiusmodi sui compos euaderet; existimauit hoc tempore Maiestas sua superuacuum fore preteritos casus, studiumque et presenta-

neam solicitudinem suam, ac pietatem eximiam, qua erga subditos suos affecta semper fuit, altius repetere. Presertim quod non solum ea, que a sua Maiestate gesta, queque subita sunt, pro salute et unione suorum fidelium satis omnibus hominibus sunt perspecta; verum eciam illud luce clarius constat, quenam semper impedimenta obstiterint, quominus conatus, consiliaque sue Maiestatis optatum exitum hactenus sint sortita.

Neque vero obscurum est, cum post multas variasque raciones uniendi Hungariam, hostemque communem ex ea exterminandi, a sua Regia Maiestate sepe tentatas, Maiestas sua superiori demum anno effecisset, ut sacra cesarea et catholica Maiestas, frater suus, prouinciam hanc eliberandi Hungariam peculiariter in se susciperet, adeoque semet ipsam cum omnibus viribus suis ad tantam, talemque expedicionem offerret, iamque prope esset, ut sua cesarea Maiestas, valido exercitu atque omni genere bellici apparatus pro magnitudine expedicionis undique instructa, sese itineri committeret, repente graui quodam infortunio contigisse, ut post innumerabilia incommoda, que proximis expedicionibus, quibus ipsa prefuit, Maiestas sua cesarea perpessa est, ut in bellis fieri consueuit, graui ac periculosa egritudine correpta, voto suo, oblacionique facte, non sine maximo animi sui merore, satisfacere nequiuerit, quemadmodum ante hac satis omnibus hominibus palam esse potuit.

Sublata igitur superiori anno, aut pocius erepta de manibus occasione pulcherrima eliberandi ope diuina Hungariam a Tyrannide communis hostis, cum paulo ante confecta pace inter cesaream Maiestatem Regemque Gallorum, que quidem pax ad commune hoc bonum inprimis institutá et sancita erat, instaret, subinde Rex Gallie, velut Christiane Reipublice studiosus, ut quando per valetudinem armis non posset, Cesarea Maiestas pace tentaret, saluti et conseruacioni Hungarie, commodoque Christiane Reipublice consulere, idemque Rex operam suam offerret apud Imperatorem Turcarum, quo cum ei iam pridem fedus intercedit: faciundum duxerunt ex consilio Regis Gallie, Cesarea et Regia Maiestates, ut suos ad Imperatorem Thurcarum oratores deligerent.

Oratoribus ad Thurcam expeditis, illud ab utraque Maiestate Cesarea et Regia negocii datum est, ea summa legacionis commissa, ut eam pacem cum Turca componere studerent, ex qua ad certum tempus salus tocius Hungarie et conseruacio, certaque securitas consisteret. Ab ea pace cum inter tractandum cum oratoribus Turca haud omnino visus esset alienus, superuenientibus sub id temporis ex Hungaria literis a quibusdam, iam inde ab inicio diuerse factionis hominibus, quibus literis illi sese suaque omnia et partem Regni, quam incolerent, libere Turce subdidisse, ac simul certam pecunie summam, census nomine, obtulisse affirmarent; extemplo Turca mutata voluntate, ei duntaxat Regni parti pacem se concessurum obtulit, que sub potestate et dicione Regie Maiestatis reliqua esset, neque enim decere cum iis de federe tractari, qui se se iam imperio illius ultro submisissent; cumque oratoribus pacem que uniuersalis non esset amplecti ex instructione non liceret, annue sunt inducie confecte, et arbitrio Regie Maiestatis a Turca permissum, ut de huiusmodi pace particulari amplectenda pro libito statuat, et intra annum deliberationem illi suam denunciet.

Cum autem (ut supradictum est) Maiestas Regia maximum et precipuum fundamentum salutis et conseruacionis Hungarie, unionem subditorum ex omnibus Regni partibus esse semper iudicarit, sine qua firmum aut stabile vix quicquam decerni posse ipsa iam experientia declarat, satisque late pateat, cum antea summum hoc bonum mutue pacis et unionis restituende in Regno quorundam factione diuersa fuerit impeditum, nuper quoque in tractatibus supradictis cum Turca habitis eorundem prauis machinationibus effectum esse, quominus certa et uniuersalis pax, ab hoste sit impetrata, ut qui sibi ipsis quietem, subditorum ac fidelium sue Maiestatis manifesta pernicie, ab hoste redimere statuerint, Maiestas Regia nihil prius in his negociis sibi decernendum esse censuit, quam coram ista omnia cum suis fidelibus, ad quos ea res inprimis spectaret, contulisset, ut quemadmodum sane decet eorum mutuis consiliis, quid facto opus foret, mature decerneret.

Hortatur igitur Maiestas sua et clementer admonet

fideles et subditos suos huc conuocatos, et domi quoque existentes, ut consideratis secum diligentius preteritis a sua Maiestate rebus gestis, quantoque studio ac diligentia, quamque paterna prope pietate, omnes subinde modos, omnes raciones unionis et eliberacionis Hungarie, sua Maiestas experta sit, maximis periculis laboribus, ac sumptibus suis, consideratis eciam causis, que hactenus sanctissimis Maiestatis sue ceptis obstiterunt, et a quibus hominibus cause ipse profecte sint, tractent inter se et consultent, sueque Maiestati proponant, quid cum hoste amplius agendum, aut que pax, quod fedus ineundum esse censeant, ut sic mature deliberari et hosti tempestiue denunciari possit deliberatio sue Maiestatis.[1])

Verum cum satis constet siue pax siue bellum cum hoste decernatur, ad tuendos fines Regni adversus ipsos communes hostes eciam sub induciis excurrentes, et arces eciam nonnunquam occupantes, uti nuper fecerunt, non mediocrem iugiter gentium numerum ali oportere, sintque preterea plerique rebelles et inobedientes, ac communis quietis turbatores, contra quos arma semper parata instructaque esse oportet; propterea statuit Maiestas sua pro securitate fidelium et subditorum suorum, contra et externos et domesticos hostes, in locis opportunioribus Regni continue equitatum et peditatum necessario numero alere; ideoque etsi Maiestas Regia externas copias, uti hactenus, non vulgari numero intra Regnum, sumptibus suis conseruatura est, quod tamen sine equitatu leuis armature defensionem huiusmodi continuam rite fieri non posse constat, et alioqui decet fideles ac subditos ex Hungaria in rem eorum priuatam, solicite, que possunt omnia, prestare: hortatur Maiestas sua, et clementer admonet ordines et status Regni omnes, ut de subsidio annuo ad defensionem eorum continuam, sine difficultate aut defectu contribuendo quamprimum decernant, ut sic perspecta eorum

[1]) Ezen pont »2« számmal, a megelőző pedig »1« számmal van a lap szélén jelelve. Ugyanott a következő jegyzet áll: »*Isti duo Articuli sunt pretermissi.*«

promptitudine ceterique externi ad ferenda illis subsidia magis inflamentur.[1])

Et quoniam incertum est, quid cum hoste communi decerni, aut que pax queue inducie confici possint, ideoque Cesarea et Regia Maiestates statutum habeant, ita se com parare, ita instruere, ut si contingat certam et securam pacem non succedere, diuino auxilio armis aliquod institutum opus eliberande Hungarie perficiant: id quoque hortatur Maiestas sua fideles suos, ut in hoc conuentu tractent inter se ac deliberent, de modo atque ordine iuuandi generalem expedicionem, si ad eam ventum erit, studeantque imitari maiores suos fortissimos viros, qui cum nondum esset pro laribus, pro libertate dimicandum, florentibus videlicet eciamnum Regni rebus, pro fide tantum ac religione christiana, pro gloria, nullum periculum, nullum aduersum casum exhorrentes, ultro alacres sese morti obiicere, et acerbissima queque subire nunquam dubitarunt.

Neque vero mouere debet quenquam, quod hispani milites, quos ab aliquot mensibus Maiestas sua ad continuam hanc defensionem conduxit, licencius sese, ut fertur, plerisque in locis, ubi castra metati sunt, gesserint. Nam cum stipendii inopia milites, ut fit, palantes ad predas exire oportuerit, quod quidem stipendium preter opinionem sue Maiestatis inde hactenus afferri cessatum est, unde persolui iampridem debuit, nec sine admiratione et molestia sue Maiestatis ista contigerunt; tum vero Maiestas sua eum ordinem, eum modum in posterum adhiberi statuit, ut milites tam hispani, quam reliqui sub disciplina militari, atque in officio, ubique citra iniuriam aut damnum cuiusquam contineantur; de preteritis autem damnis per ipsos hispanos illatis ubique inuestigetur, ac de eorum stipendio, quod propediem afferri debet, omnibus satisfiat.[2])

Kivül: Propositio future diete posoniensis. — Parere Hungarorum, que proponenda sunt in dieta Hungarica.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

---

[1]) Ezen pont mellett a lap szélén a következő jegyzet áll: »*In hoc articulo aliqua sunt mutata, aliqua addita.*«

[2]) Ezen pont mellett, a lap szélén, a következő jegyzet áll: »*Articulus iste practermittendus videtur.*«

III.

1546. Február.

Ferdinánd király válaszirata a pozsonyi országgyülés felterjesztésére.

Sacra Regia Maiestas dominus noster clementissimus, fidelium suorum dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium, caeterorumque ordinum ac statuum Regni sui Hungariae Responsum ad ea, quae Maiestas eius in praesenti conuentu Posoniensi illis, ex edicto Maiestatis suae congregatis, coram et scripto proposuit, gratiose intellexit; et ex eo sane ipsorum pro Maiestatis suae paterna cura pietate, clementia et benignitate, eisdem multifariam hactenus ostensa, de qua omnes ingenue et prolixe fatentur singulares gratiarum actiones et uberrimas subinde oblationes ex vera et immota eorum fidelitate, ut facile apparet profectas, paterno prorsus animo suscipiens et complectens, eorundem pristinam ac perpetuam constantiam, fidem, promptitudinem clementer agnoscit, laudat, probat et commendat, seque in omnes et singulos status atque ordines, sicuti clementissimum Regem et bonum principem erga fideles subditos suos decet et conuenit, omni tempore gratiose gerere et exhibere sua sponte cupit et optat.

Quantum vero legationem Maiestatis suae ad Turcam proximo superiori anno missam concernit, ipsi sane status apud se facile expendere possunt, eam legationem non sine magnis et urgentibus causis mature deliberatis per Maiestatem suam institutam fuisse.

Et licet ipsi asserant legationem illam ita forte dirigi potuisse, si saltem cum aliquibus fidelibus suis ex Hungaria communicata fuisset, ut diuersae factionis homines ex ipso Regno in eandem sententiam, cum caeteris fidelibus suae Maiestatis quoad eius legationis summam concessissent; illud sua Maiestas vel ex eo fieri nullo modo potuisse existimat, quod eorundem aliqui eo ipso tempore apud Turcam suos quoque homines habuerunt, et quam maxime potuerunt pacem et inducias disuaserunt et impediuerunt.

Quo vero ad ea que Regiam Maiestatem cum Maiestate Caesarea circa haec et id genus alia tractari oportere censent, dubitare non debent fideles status et Regnicolae, quin Maiestas sua Regia, ea omnia, quae ad huius Regni quietem, tranquillitatem et utilitatem pertinent, clementi et diligenti suo studio et opera tum apud caesaream Maiestatem, tum apud uniuersos sacri Imperii principes et status diligentissime tractare et promouere conabitur.

Praeterea non est omissura etiam cum aliis suis Regnis et prouintiis, eorum quae ad fidelium suorum, huiusque Regni conseruationem pertinebunt, omnes meliores quas potest actiones atque vias accurate inire.

Caeterum quod fideles Maiestatis suae responderunt, quod tametsi sine externorum auxilio arces suas in faucibus hostibus constitutas, suismet sumptibus tam periculoso tempore conseruare munireque nequeant, nihilominus tamen, ut sentiret Maiestas sua sentirentque cuncti populi ac gentes, se nihil, etiam extremis temporibus praetermittere velle, eos communibus votis ad continuam Regni defensionem contra communes hostes coercendosque rebelles et inobedientes, per integri anni spacium subsidium Maiestati suae offerre, nempe ad proximam dominicam Reminiscere de singulis portis seu colonis eorum sessionatis et censualibus etc. florenum unum Hungaricalem, additis per dominos et nobiles caeterosque status ex propria Bursa eorum singulis viginti denarios, iuxta numerum portarum seu colonorum suorum, quos quidem viginti denarios et ipsi status et ordines Regni pro sua veteri debitaque in Maiestatis eius Conthoralem serenissimam Reginam obseruantia suae Reginali Maiestati offerendos dandosque censuissent, et alterum rursum florenum Hungaricalem ad festum Laurentii proxime subsequentis similiter ex singulis eorum colonis seu portis, additis de propria bursa rursum viginti denariis, eidem Maiestati Regiae simul cum floreno administrandis, et pro exactione huiuscemodi subsidii etiam modum constituerint, qualiter scilicet per dicatores dicatio fieri, et qui exempti esse debeant, et qui non, quodque in his contributionibus nulla deputatio praeteritorum seruitiorum et ne futurorum quidem admittatur etc.; huiusmodi eorum sub-

sidium simul cum annexis eius modis et conditionibus Maiestas sua Regia clementi admodum et benigno animo ab eis suscipit, illudque in eos usus, ad quos ipsi obtulerunt, conuertet.

De arcibus vero eorundem statuum, quas se communes status sine externorum auxilio suis sumptibus conseruare et munire posse negant, Maiestas Regia cum eisdem latius de inueniendis et ineundis modis ac rationibus, per quos eiusmodi arces finitime et tanquam in faucibus hostium posite necessariis ac debitis presidiis et munitionibus interteneri queant, clementer conferet et tractabit, ipsisque mentem suam circa ea declarabit.

Praeterea omnia alia oportuna remedia querere et inuenire non praetermittet, per quae etiam externi, maxime vero caetera suae Maiestatis Regna et dominia, subsidia et auxilia sua, quam possunt maxima, alacriter ad hoc conferant.

Et ut ipsi eo incitentur et inducantur facilius, omnes etiam rationes ineundae sunt, quo promtiores ad huius Regni conseruationem et defensionem accedant.

Quo autem praedicta omnia commodius confici, praesertim vero ipsum subsidium oblatum certius et sine omni diminutione exigi possit, omnesque sinistrae machinationes et fraudes, quae circa dicationem exactionemque, nec non computum dicatorum conscribendum multifariam accidere possent, omnino precaucantur et auertantur, idemque subsidium eo maiori cum fructu in usus Regno et fidelibus suae Maiestatis salutares et utiles conuerti valeat; Maiestas sua Regia eius est animi et voluntatis, quod super iis cum Consiliariis suis Hungaricis uberius deliberabit; et ut hoc eo maturius fiat, omniaque in bonum ordinem et debitum effectum dirigantur et perducantur, petit a communitate Nobilium, ut et ipsi ad huiusmodi consultationem et deliberationem ex eorum medio sex vel octo personas deligant.

Quantum ad Thesaurarium eligendum, Maiestas sua Regia recordatur, prout ipsi quoque superius asserunt, redditus et opes huius sui Regni hoc tempore admodum exiguas esse, Thesaurarium autem pro sui officii dignitate sine magnis sumptibus interteneri non posse; nihilominus tamen personam

ad recipiendum huiusmodi subsidium, de corum consilio aptam et idoneam, eamque Hungaricae nationis, suscipere cogitat. Reliquos autem officiales Regni ex Hungaris, prout etiam hactenus fecit, assumet et habebit.

Deinde etiam omnes suos fideles Regnicolas in suis veteribus libertatibus immunitatibusque benigne conseruabit, quemadmodum hactenus etiam, in quantum per belli necessitatem et Regni diuisionem fieri potuit, gratiose fecit.

Committet etiam sua Maiestas suis capitaneis, ac subditis cuiuscunque nationis sint, ut in negociis puris Hungaricis, justiciae administrationem concernentibus, suae Maiestatis literis ex Hungarica suae aulae Cancellaria quouis tempore expeditis pareant et obtemperent.

Quantum ad sigillum secretum maius attinet, Maiestas sua Regia illud tempore quo Cancellarium ordinarium Regni non habuit, in camera sua retinuit; nihilominus tamen cum nunc vice Cancellarius Regni sui sit reuerendissimus dominus Episcopus Zagrabiensis, Maiestas sua Regia, attenta eius persona et dignitate, illi dictum sigillum gratiose custodiendum et eo pro more Regni utendum concredet.[1])

Articulus de eo quod domini Praelati et aliae personae Ecclesiasticae gentes suas ratione decimarum suarum, quae adhuc restant, iuxta tenorem decreti in confiniis conseruare teneantur, Maiestati suae regiae placet. Quantum ad eliberationem decimarum et bonorum Ecclesiarum Dei, per suam Maiestatem superioribus annis tam externis quam suis Regnicolis inscriptarum attinet: Maiestas sua licet. aliqua Ecclesiarum bona et decimas propter ingruentem belli necessitatem et ad Regni sui euidentem utilitatem et defensionem impignorare et inscribere coacta fuerit, tamen cum moris non sit, quod

[1]) A lap szélén e pont másféle fogalmazatban is áll; ugymint: »Maiestas sua Regia respondet, se quandocunque cancellarium regni habuit, illud ei dedisse, prout Reuerendissimus Dominus quondam Agriensis et Dominus Petrus Pereny a Maiestate sua habuerunt, vacante tamen offitio, semper in camera sua retinere solitam fuisse; nihilominus Maiestatem suam ob respectum personae et dignitatis Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis dictum sigillum eidem custodiendum, eoque pro more regni utendum concredere velle.«

iis, qui huiusmodi suae Maiestatis inpignorationis et inscriptionis literas habent, fructus in sortem valeant imputari, neque adeo Maiestas sua contra suae inscriptionis literas eiusmodi bona et decimas ex eorum manibus in quibus sunt eliberare hoc tempore tam difficili commode possit, quippe quae summam perceptam et insuper longe ampliorem non aliorsum quam pro Regni et fidelium suorum conseruatione contra infideles exposuerit, et subinde necesse sit, pecuniam racione inscriptionis acceptam ante eliberationem restituere, Maiestas sua Regia clementer annuit, ut Praelati et Ecclesiastici huiusmodi bona ac decimas suis pecuniis ad eorundem Ecclesias redimant, sicque suis bonis iterum utantur et fruantur, et ad hunc finem se clementer compulsuram possessores eorundem offert, ut recepta pecunia,bona et decimas restituant, insuper cum tempora Deo dante fuerint pacatiora, Maiestas sua Regia Praelatis et Ecclesiis gratia et liberalitate sua Regia recompensam facere dignabitur.[1])

Quantum attinet ad arces in metis Hungariae Archiducatui Austriae inscriptas, eorundemque contributiones et subsidia, non putat Maiestas Regia hoc bellorum tempore huiusmodi mouendam esse controuersiam ; cum magis expediat huic suo Regno eas rationes inire, quae ad retinendam et fouendam inter status huius Regni et haereditarias et alias suae Maiestatis prouintias bonam vicinitatem amicitiamque faciant et conducant, ut eo nimirum promptiores ad huius Regni communem defensionem se praebeant ; praesertim cum sua Maiestas non recordetur, sibi uti Archiduci Austriae ab initio sui regiminis unquam eo nomine ullam factam impetitionem, etiam viuente tunc et regnante foelicis recordationis Rege Ludouico, suae Maiestatis predecessore, unde facile existimare possunt, si tunc non fuit mota controuersia, quod nunc multo minus hoc tempore quo tam Regnum Hungariae quam Archiducatus Austriae sub uno eodemque domino sunt, aliqua quaestio moueri debeat ;

---

[1]) Ezen pont egy oldaljegyzetben ily fogalmazásban is találtatik : »Offert ut recepta pecunia bona et decimas restituant ; verum etiam cum eisdem agere non praetermittet, ut, quantum cum bona eorum voluntate obtineri poterit, de summa etiam capitali aliquid remittant «

attento etiam quod de huiusmodi arcium bonis contributiones et subsidia hactenus exacta et ad haec longe maiora non in alium usum quam ad huius Regni conseruationem conuersa sunt, et ideo Regia sua Maiestas nunc istam quaestionem merito intermittendam esse censet.

Promptitudinem et oblationem fidelium suorum tum in superioribus conuentibus, praecipue autem in proximo Thyrnauiensi factam, videlicet quod in expeditione contra hostem faciendа meliori quo possunt apparatu instructi armatique penes Maiestatem suam personaliter adesse, vitamque et sanguinem suum usque ad interitum profundere velint, Maiestas sua clementer acceptat, eorumque fidem et erga Maiestatem suam et patriam obseruationem et amorem vere christianum plurimum commendat.

Ad articulum, in quo Domini et Regnicolae multis verbis ostendunt ad conciliandam pacem mutuam et unionem in Regno, adque continuam eiusdem defensionem, inobedientesque et rebelles reprimendos, atque omnes ordines continendos in officio etc., nihil magis necessarium esse praesentia ipsius Regiae Maiestatis continua, Maiestas Regia respondet, se quidem nihil libentius facere velle, quam in Regno personaliter cum eisdem saepissime diutissimeque commorari, illudque prout etiam ipsi existimant ex re suae Maiestatis et fidelium suorum fore omnino putaret, si modo sua praesentia personalis una cum fidelibus suis Regnicolis sufficeret potentissimi illius hostis impetus sustinere, et externorum aut nullo aut paruo saltem egeret subsidio; cum autem ipsi non ignorent inimici illius potentiam, deinde etiam quanta diligentia et solicitudine opus sit apud Imperii status, ut validum aliquod ab eis obtineatur subsidium, idcirco Maiestas sua aliter facere non potest, quam ut ad Comitia proxima Imperialia personaliter accedat, quae quidem Ratisponam indici eam ob causam vel maxime contendit et obtinuit, ut et commodius eo peruenire, et a Regnis et prouinciis suis non ita remote abesse cogeretur, ac si comitia prope Rhenum celebrarentur; quippe cum Maiestas sua inter octiduum ad summum ex Ratispona ad Regnum hoc suum, cum necessitas postulauerit, facile redire possit. Nihilominus tamen Maiestas sua haud discedere

decreuit, antequam ea, quae ad necessariam confinium prouisionem pertinebunt, quo ad eius fieri queat, ordinauerit, de eisdemque cum aliis suis Regnis et prouinciis, cum quibus nondum est tractatum, affatim egerit, et subsidia eorum pro confinium conseruatione obtinuerit et expediuerit, quae ut obtineantur non minus suam personalem praesentiam quam ipsa Comitia Imperialia requirunt; pro sua autem clementia et paterna solicitudine, tum apud status dictorum Regnorum et prouintiarum, ante suam scilicet versus Ratisponam abitionem, tum etiam postea in Comitiis Imperialibus negocia omnia ita promouebit, sollicitabit et urgebit, ut primo quoque tempore, eisdem expeditis, personaliter redire valeat; et nisi fidelium suorum summam necessitatem id exposcere videret, mallet sane apud eos manere, et maximis istis laboribus et itineribus conficiendis, quos Maiestas sua hactenus non quidem animi causa, sed potius pro communi bono, necnon fidelium suorum ac Regni conseruatione suscepit et adhuc suscipit, carere et liberari.

Ad articulum, ubi dominis et Regnicolis videtur necessarium esse, ut Maiestas sua seu praesens seu absens sit, solutum semper exercitum habeat, non solum ex Hungaris sed etiam externae nationis hominibus etc., Maiestas sua Regia benigne respondet: se operam daturam, ut in eo optatis Dominorum et Regnicolarum satisfiat, exercituque tam externorum quam Hungarorum maiori quam potest comparato, in eum usum et effectum utatur, quem ipsimet status in sua responsione posuerunt.

In articulis sequentibus quatuor, primo quod Maiestas sua in singulis Comitatibus nobiles et personas militares ad seruitia sua Regia, competenti equitum numero, qui tamen singuli non excedant numerum duodecim vel sedecim equitum, conducat, militentque in locis necessariis sub illo capitaneo quem Maiestas sua illis prefecerit; secundo quod nobiles possint seruire etiam dominis Praelatis et Baronibus, adiecto etiam modo, qualiter et quatenus eis seruire debeant; tertio quod Maiestas Regia Dominos, quos dignos viderit, ad seruitia sua recipiat cum conditionibus in illo articulo expressis; quarto quod Maiestas sua ad seruitia sua tales conducat qui

non domi, sed in confiniis et in locis magis necessariis personaliter seruiant etc.; Maiestas sua Regia nihil plane immutat, imo tanquam bene deliberatos et necessarios per omnia clementer approbat.

Articulum de restitutione bonorum, ab obitu quondam serenissimi Ludouici Regis violenter occupatorum, illum sane Maiestas Regia omni justiciae et aequitati conformem esse censet; quando autem et quomodo contenta in eo articulo debitae exequutioni demandari possint et debeant, sua Maiestas Regia, ut quae nihil magis quam subditorum fidelium suorum utilitatem et omne prosperitatis continuum incrementum clementer exoptat, uberius cum Consiliariis et delectis ex communitate nobilium colloqui et conferre, eaque superinde facere intendit, quae justiciae et subditorum commodis maxime oportuna, idonea et necessaria esse videbuntur.

Quantum autem attinet ad articulos de manifestis violatoribus publicarum constitutionum, nec non de violentiis priuatis, raptoribus et latronibus ex propriis vel alienis fortalitiis praedas et latrociuia exercentibus puniendis, castellisque et fortaliciis in comitatibus hinc inde nouiter aedificatis, ex quibus spolia et depredationes patrantur, demoliendis; Regia Maiestas eos honestati, juri et racioni consonos approbat et exequutioni demandandos decernit.

Ad supplicationem fidelium statuum, ut Maiestas Regia Arces et bona aliena quae habet, iis, ad quos pertinent, integre restituat, Maiestas sua Regia clementer respondet: se nullius arcis aut rei alienae conscientiam habere, cuius ratione iam dudum cum partibus, quarum interest, non benigne transegerit et concordauerit; si quas tamen alienas arces aut bona in manibus Maiestatis suae Regiae existentes et existentia status indicare sciant, Maiestatem suam de eo edocere poterunt.

Cum serenissima vero Regina Maria, sorore Maiestatis suae dilectissima, adhuc fraterne et cum omni diligentia aget et tractabit, quemadmodum se antea obtulit et fecit, ipsamque cum quibusdam partibus iam nunc concordasse existimat. Quod si Maiestas sua Reginalis cum iis, cum quibus nondum est concordatum, imposterum etiam concordare omitteret,

Regia Maiestas eas vias et media quaeret et inibit, ne cuiquam iuste conquerendi relinquatur occasio.

Articulos de celebratione judiciorum, mulctandis et puniendis iis, qui judicibus seu judicatis contumaciter parere recusant, nec non de redemptione literarum, item de vice comitibus et eorum salariis, deinde etiam quod comites comitatuum nondum iurati solitum juramentum praestare debeant: Maiestas sua Regia similiter approbat; sed quoad judicia in partibus superioribus Regni celebranda Maiestas Regia reuerendissimum dominum locumtenentem cum aliis judicibus et Magistris protonotariis simul ad terminum, qui est praescriptus in articulis, ad locum, de quo cum eisdem concordabit, pro adiudicandis causis missura est; quod si omnes hi propter rationes emergentes in eum locum, de quo concordatum fuerit, proficisci non poterunt, nihilominus Maiestas sua certos ex consiliariis suis cum domino Michaele Merey personali praesentia Maiestatis suae, cumque aliis Magistris protonotariis judicum ordinariorum mittet.

Quod vero attinet ad libertatem colonorum, Maiestas sua Regia non dubitat fideles suos clare intellexisse, quibus aequis, honestis et juri consonis rationibus adducta de eorundem libertate eis restituenda verba fecerit, tamen ex causis, in responso fidelium suorum Regnicolarum deductis, clementer consentit huius articuli determinationem ad alium proximum conuentum rejici et differri.

Defensionem comitatuum Nitriensis et aliorum in articulo nominatorum, Maiestas sua Regia curae semper habuit, et in posterum quoque habebit, eamque ob rem, ut tam dicti comitatus, quam alia Regni loca conseruari possint, et, quantum fieri possibile est, defendantur, et ut ad hoc necessaria prouisio fiat, praesentem hunc conuentum clementer indixit et celebrauit; benignam autem operam dabit, ut susceptae cum Turcarum Principe induciae per Mehmeth Bassam Budensem et alios Sanchacos seruentur, et in casu, quo eisdem non steterint, quam fieri potest validissime resistatur, sicuti etiam super iis cum consiliariis suis et deputatis ex communitate nobilium latius conferet et concludet.

Placet etiam Regiae Maiestati, ut nobiles profugi, alii-

que, qui a sedibus propriis pulsi sunt, solutione taxarum et decimarum sint exempti.

Caeterum ut castra castella et fortalitia in suae Maiestatis Regnis Croatiae et Sclauoniae cum Turcis finitima inspiciantur, illique, quae pro defensione Regnorum necessaria fuerint visa, retineantur, caetera vero diruantur et comburantur, ne in manus hostium deueniant, Regia Maiestas id sane utile et necessarium existimat; illam tamen superaddendam prouisionem omnino putat, quod domini et nobiles in illis partibus arces habentes, si ex eorum bonis, etiam alibi quam circa ipsas arces existentibus, huiusmodi arces finitimas et Regnorum defensioni oportunas intertenere possunt, quod easdem suis sumptibus prouidere et conseruare teneantur; alias vero, et quae ab eorundem dominis et possessoribus nullo modo interteneri possunt, et tamen defensioni illorum Regnorum necessariae esse videbuntur, Maiestas sua Regia cum dictis dominis et possessoribus earundem clementer aget et tractabit, viasque et media quaerere adiuuabit, per quae interteneri, quoad eius fieri potest, valeant, nec non ut domino Bano eorundem Regnorum solutio fiat.

Quantum ad conseruationem castrorum Dombo, aliorumque ultra et citra Danubium existentium, in Articulo specificatorum, Maiestas sua curam, quantum possibile est, habebit.

Quantum ad Episcopatum Agriensem attinet, Maiestas sua Regia clementer tam de Episcopo eo constituendo, quam aliis necessariis ibidem prouidendis clementer recordabitur.

Quantum attinet ad nobiles colonos et alios incolas insulae Challokewz, Maiestas sua eos, iuxta veteres eorum consuetudines et libertates, in educendis et inducendis frumentis ac vinis clementer manutenebit, mandabitque capitaneo suo generali et aliis suis capitaneis, ut eisdem auxilio sint et contra eorum libertates grauari eos non permittant.

Quod ad militum Hispanorum debita et damna in diuersis Regni comitatibus ab eisdem illata, attinet, Regia sua Maiestas pro honestate prouidebit; poterunt autem eorum creditores tempestiue indicare, qui sint eorum debitores et quid quantumque dicti Hispani cuique debeant.

De poena eorum qui falsas monetas cudunt, nec non de vadis insuetis et theloniis siccis tollendis, et ne quis in Poloniam ex Hungaria merces aliquas, veluti equos. boues et alias res inuehere praesumat, positi articuli Regiae Maiestati placent.

Quod autem de Montanarum defectu et ruina, quae ob victualium penuriam, nimiamque profunditatem fodinarum aperte impendere uideantur, a fidelibus Maiestatis suae supplicatum est, id Maiestas sua Regia clementer intellexit, decreuitque breui eo commissarios suos ablegare, qui fodinas inspiciant, aliaque necessaria ibi faciant et exequantur; quod si sua Maiestas viderit valorem argenti iuxta statuum petitionem augendum fore, non intermittet cum serenissima Regina Maria sorore sua charissima super eo fraterne et diligenter agere.

Libertates ciuitatum tam montanarum quam liberarum, prout aequum et justum est, Maiestas sua conseruabit.

Placet etiam suae Maiestati, ut negociatores tam interni quam externi, tam intrantes Regnum, quam ex eo exeuntes, solutis soluendis, ubique liberum transitum habeant, una cum mercibus suis, dummodo vetitas merces contra generalium suae Maiestatis mandatorum prohibitionem ad hostes non exportent.

Itinera versus Wratislauiam aliaque quaecunque loca hactenus occlusa aperire, et, quoad eius fieri poterit, ab infestatione latronum secura reddere, Maiestas sua curabit.

Fideles suos ex Comitatibus Saros et aliis in articulo nominatis contra Cassouiensium molestationem et insolentiam defendendos, et ab eorum oppressionibus liberandos, Regia Maiestas omnino existimat, iamque repentinam aliquam prouisionem pro parte fecit, et de reliquo etiam, maturo desuper habito consilio, prouidere curabit.

Porro Articulus de possessionibus per haec temporum disturbia ab uno vel altero comitatu auulsis, eidem rursus incorporandis, suae Maiestati placet.

Tricesimas Regiae Maiestatis similiter et alios redditus suos ordinarios, de manibus eorum, qui eos tenent, eliberari sua Regia Maiestas sibi et Regno utile fore perspicit, iamque

tricesimas Trinchinienses redimere intendit, et successu temporis de aliarum tricesimarum prouentuumque redemptione seu reluitione idem quoque faciet, quantum per Maiestatis suae inscriptiones licebit; cum enim pecuniae earundem vigore perceptae ad Regni necessitates et utilitates conuersae et expositae sint, Maiestas sua Regia minime committendum censet, ut huiusmodi inscriptionibus ullo modo contraueniatur.

Articulum de arendatione et exactione decimarum Maiestas sua, ut acquitati et rationi consonum, approbandum censuit.

Cum Podmanizky ea aget et tractabit, quae fideles status suae Maiestati in articulo consuluerunt.

Quantum attinet ad metas Regni sui Hungariae, tam versus Stiriam aliasque prouincias haereditarias suae Maiestatis, quam etiam versus Morauiam et Poloniam rectificandas, praesertim de reuisione facienda in ea differentia, quae inter Stirienses ac Dominum Franciscum Bathyani, Stephanum et Ladislaum Bampffy, aliosque dominos et nobiles illarum partium super metis Hungaricis vertitur, cum nec dominus Bathyani, nec alius quisquam sine scitu Regnicolarum in eam reuisionem, quae nuper per Maiestatem suam facta sit, consentire potuerit, Maiestas sua Regia ad eorundem rectificationem faciendam benigne est inclinata, deque ea cum ipsorum statuum consilio, cum primum licuerit, tractabit, et quantum fieri potest, dictarum metarum negotium ad debitum effectum perducere curabit.

De reuisione vero, quam nuper sua Maiestas inter predictos dominos et nobiles Regni sui Hungariae et Stiriensis fecit, fideles suos status ignorare non vult, quod cum illa controuersia, iuxta tenorem transactionis Principum tam Regni quam domus Austriae, saepius tentata, nunquam tamen determinari potuisset, Maiestas sua ad instantiam dicti domini Bathyani et aliorum, nec non de scitu et consilio omnium suae Maiestatis consiliariorum Hungarorum, huiusmodi reuisionem et determinationem suscepit, saluo tamen tractatu Principum tam Regni quam patriarum Austriacarum, et in praefata quidem reuisione eiusdemque definitione de metis Regni sui Hungariae nihil ademptum nihilque praeiudicatum

est. Quamobrem Maiestas sua decisionem et definitionem suam firmitatis robur habere debere censet; si quae tamen adhuc restant inter Regnicolas et Stirienses nondum concordatae aut definitae metarum controuersiae, et easdem primo quoque oportuno tempore Maiestas sua rectificari curabit.

Quantum attinet ad bona capituli castri ferrei et alia ex metis Regni Hungariae occupata, Maiestas sua, pro eo, quod iustum et aequum fuerit, prouidere dignabitur.

Quo ad Abbatiam Borsmonostra, Maiestas sua recordatur se eam ab initio Regiminis prouintiarum suarum haereditariarum, tanquam pertinentiam Archiducatus Austriae, semper possedisse et adhuc possidere, si tamen status Regni sui petitionis suae iustas et rationabiles causas deduxerint, Maiestas sua, quod aequum fuerit, tractare non recusabit.

Et haec sane Maiestas sua praefatis fidelibus suis dominis Pralatis, Baronibus, Nobilibus, ceterisque statibus et ordinibus Regni sui Hungariae ad eorum responsum clementer replicare voluit, eosdem gratiose admodum requirens, ut ex communitate nobilium iuxta supradictam Maiestatis suae petitionem, personas idoneas citra moram deligant, ceteraque necessaria, quantocyus fieri potest, debitum ad effectum deducant, quemadmodum Maiestas sua eos, pro debita erga Maiestatem suam fidelitate et obseruantia, publicaque Regni necessitate, ipsorumque omnium et singulorum utilitate, sua sponte facturos clementer confidit, idque gratia sua Regia erga eos recognoscere benigne recordabitur.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1546. Február.

A pozsonyi országgyülésnek Ferdinánd királyhoz intézett felterjesztése.

Sacratissime Rex, domine clementissime!

Cum proxime ad porrectos sibi articulos per nos descriptos. Maiestas vestra sacratissima clementer responderet, subiungere dignata fuerat, ut articuli cum suo responso correspondentes in ordinem redigerentur et describerentur, reli-

qui vero quibus aliqua adhuc difficultas inesse videretur, per replicationem nostram referantur ad Maiestatem vestram; perlecto igitur benigno Maiestatis vestrae sacratissimae responso et cum articulis collato, curauimus in formam articulorum describenda ea, quae nihil difficultatis habere cognouimus. In infrascriptis tamen articulis ad Maiestatem vestram sacratissimam denuo recurrendum et humiliter replicandum duximus, supplicantes, ut benigne nos exaudire et fidelium suorum votis clementer respondere dignetur, ut ea quae in his quoque concluserit, caeteris iam descriptis articulis adiungi, et habita superinde gratiosa confirmatione, ad omnes comitatus sub sigillo Maiestatis vestrae sacratissimae dirigi perferrique simul possint.

Primum, quod ad inscriptionem bonorum Ecclesiasticorum ac decimarum attinet, meminisse potest Maiestas vestra sacratissima, iam antea quoque fuisse sibi per nos supplicatum, ut bona ac decimas Ecclesiarum per ipsam inscriptas liberare dignaretur, quae cum in hunc diem liberata non sint, supplicamus humiliter, ut habita ratione Ecclesiarum dei, quarum protectio singulariter Maiestati vestrae incumbit, dignetur iam tandem decimas inscriptas et bona Ecclesiarum liberare, restituereque suis locis, in laudem nominis diuini. Sciat enim huiusmodi inscriptiones esse tum contra sanctos canones et leges Caesareas, tum etiam contra priuilegia Ecclesiarum et vetustam libertatem Regni sui Hungariae, quam praecessores sui religiosissimi principes perpetuo obseruarunt, quorum vestigia Maiestatem vestram quoque, uti Regem Catholicum, secuturam confidimus, quae etiam obseruare eas ipsas libertates et priuilegia tum suorum fidelium, tum inprimis Ecclesiarum est obstricta; et alioquin illi qui inscriptiones habent, tot iam annis pecuniam suam si quam dederunt, cum ingenti foenore recuperarunt ex huiusmodi bonis et prouentibus inscriptis.

Praeterea, cum ex frequentissimis statuum Regni ac ciuitatum montanarum supplicationibus intellexerit Maiestas vestra, quam vicinae sint periculo fodinae montanae, ob profunditatem nimiam et penuriam victualium, caeterasque grauissimas incommoditates, supplicamus Maiestati vestrae

humiliter, dignetur considerare detrimenta irrecuperabilia, quae futura certissime sunt, nisi cultoribus in argenti redemptione subueniatur, perficiatque Maiestas vestra, ut argentum ad cusionem praesentandum, vel saltem florenos sex minus ortone, in Marcas singulas posthac redimatur. Alioquin si nunc quoque id Maiestas vestra facere distulerit, exhaustis iam et depauperatis cultoribus, intermitti fodinas, et pessum ire necesse est, quae nullis postea seculis in usum reuocari poterunt; unde quam ingentia et aestimationem omnem superantia damna secutura sint, Maiestas vestra sacratissima pro sua prudentia singulari facile perspicit.

Quoniam prohibitum est per serenissimum Regem Poloniae, ne quis subditorum suorum res aut merces ullas in Hungariam importet: dignetur Maiestas vestra eundem Regem Poloniae hortari atque apud illum efficere, ut sublata hac prohibitione, sinat Polonos libere commercia in Hungaria exercere; alioquin ubi id per illum fuerit denegatum, Maiestas vestra suorum fidelium commodo prospiciens, dignetur vicissim datis mandatis inhibere, ne quis ex Hungaria, Morauia aut Silesia merces aut res ullas in Poloniam ducere presumat; diuersum facientes, rerum suarum huiusmodi per tricesimatores et officiales Maiestatis vestrae oblationes puniantur, resque oblatae ad Cameram Maiestatis vestrae applicentur; quod si tamen Poloni aliqui in Hungariam venientes res aut merces emerint, solutis de jure soluendis libere, transireresque abducere permittant.

Quoad metas vero per Stirienses usurpatas, de quibus dominus Battyany queritur, Maiestas vestra sacratissima dignetur illarum proprietatem per primam occasionem reuidendam, et iuxta Principum transactionem decidendam curare, ut differentiarum et contentionum occasio omnis tollatur. Interim tamen iubeat, ut Stirienses illi, omnia, quae ratione terrarum in panno, sindone, pipere, croco, atque aliis rebus dare quotannis consueuerant, prout horum Maiestas vestra quoque mentionem fecit, domino Bathyani vel suis officialibus tantisper reddant, quoad fuerit de proprietate metarum decisum.

Quod autem attinet ad Abbatiam Borsmonostra, certo

sciat Maiestas vestra illam et bona ad eam spectantia nunquam ad Austriae principes pertinuisse, prout ipsa etiam Maiestas vestra ex contractu principum facile cognoscere potest; constat etiam plaerosque nostrum superesse hodie, qui dicas et contributiones in Hungaria decretas ex bonis Abbatiae predictae perceperunt, iuxta principum transactiones rectificari humillime supplicamus.

Maiestas vestra sacratissima dignetur iubere domino locumtenenti, ut in absentia sua causas inscriptionum una cum judicibus ordinariis Regni reuideat, quemadmodum in priori conuentu Posoniensi per status et ordines Regni conclusum et per Maiestatem vestram fuerat concessum.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1546. Február.

A pozsonyi országgyülés végzéseiben tett módosításokra vonatkozó emlékirat.

Articulis de legatione ad Turcam [1]) in responso statuum incipiens: »*praeterea cum status etc.*« et in eorum duplica incipiens: »*quod vero Maiestas Regia dignata est communicare cum suis fidelibus etc.*« videtur *in duplica* eorum ad replicationem suae Maiestatis sequutam omnino immutatus esse, et ex longo breuissimus esse factus.

In articulo: »*ceterum quod Maiestas Regia hortatur etc.*« [2]) nihil quod substantiam mutet videtur alterari, sed pauca verba; contra *hostes*, prius posuerunt *communes hostes*, et in fine articuli ubi antea stabat: »*ex singulis eorum colonis,*« »*singulis*« omittunt.

Ab illo articulo »*subsidii oblati*« usque ad articulum incipientem in responso: »*quod Maiestas Regia Thesaurarium etc.*« et in duplica incipientem: »*quod Maiestas Regia hominem etc.*« [3]), nihil inuenitur in substantia discrepare, nisi

[1]) A IV. czikk.
[2]) Az V. czikk.
[3]) A XV. czikk.

quod super petitione Regie Maiestatis de ordinandis septem vel octo personis ex communitate nobilium et ulteriori deliberatione ratione exequutionis facienda ipsi nihil ponunt.

In dicto autem incipiente: »*quod Maiestas Regia hominem*« inueniuntur status duplicationem conformare petitioni Regie Maiestatis in Replica facte, quoad hominem loco Thesaurarii suscipiendum.

Deinde in eodem articulo clausula de usu literarum ex Hungarica cancellaria, non solum Regie Maiestatis replice non est conformis, verum etiam aliquantulum latius extensa, quam antea in responso eorum fuerit posita.

Quoad sigillum maius, adhuc ponunt, prout in eorum responso.

Post articulum: »*quod domini Praelati et alie persone*« [1]), sequebatur articulus incipiens: »*quod Maiestas Regia bona et decimas Ecclesiarum dei*« *etc.;* sed in duplica hoc loco est omissus.

Similiter omissus est articulus de arcibus in metis Hungarie Archiducatui Austrie inscriptis etc.

Et sequitur in duplica immediate articulus: »*quod attinet ad generalem expeditionem*« *etc.* [2]) concordans cum eo qui est in responso.

Articulus: »*quod vero attinet ad conciliendam etc. de personali Regie Maiestatis residentia* [3]) fere totus est immutatus ab eo qui fuit in responso, satisque conformis esse apparet Regie Maiestatis menti et oblationi in Replica declarate.

Articulus incipiens: »*quod bona ab obitu*« *etc.* [4]) cum eorum articulo in responso comprehenso per omnia concordat, sed a Replica sue Maiestatis, in qua ulterior eius deliberatio ad consiliarios et deputatos nobilium erat reiecta, discrepat.

In articulo: »*videtur autem apprime etc*« [5]), in responso

[1]) A XVI. czikk.
[2]) A XVII. czikk.
[3]) A XVIII-dik czikk.
[4]) A XXIV-dik czikk.
[5]) A XXIX-dik czikk.

statuum sonante, de alienarum arcium et rerum restitutione, tam per Regiam Maiestatem, quam Reginam Mariam facienda, jam in duplica quicquid de Regia Maiestate positum erat, omittitur, et articulus tantum ad restitutionem per Reginam Mariam faciendam restringitur.

In articulo: »*videtur autem Regnicolis*« *etc.* [1]) concordat cum eorum responso, excepto eo, quod pro loco iudicandi in superioribus partibus spatium in duplica est relictum.

Ille articulus incipiens: »*quod Maiestas Regia castra*« *etc.*« [2]) in duplica repetitur prout in responso fuit positus, in nihilo amplius se cum Maiestatis Regie replica conformans.

In articulo incipiente: »*quod Maiestas Regia Episcopatum Agriensem*« [3]), status responsionis sue articulum totum repecierunt.

Articulus »*de Hispanis*«[4]), non attenta Maiestatis eius replica, de verbo ad verbum repetitur, prout in responso erat positus.

Articulus in responso incipiens: »*quum prohibitum est etc.*«, de mercibus in Polonia non exportandis, in duplica omnino omissus est.

Item articulus in responso incipiens: »*quia defectum montanarum etc.*«, est in duplica etiam totaliter omissus.

Articulus: »*statutum etiam est*« [5]) idem in duplica deprehenditur positus esse, qui antea fuerat in responso, non attenta limitatione Regie Maiestatis in replica per eum posita, scilicet dummodo vetitas merces contra generalium sue Maiestatis mandatorum prohibitionem non exportent.

Articulus: »*quod Maiestas Regia tricesimas etc.*« [6]) in duplica idem reperitur, qui fuerat in responso, nisi quod appendicem habet de modo eliberandi huiusmodi tricesimas prout in ea.

[1]) A XXXIII-dik czikk.
[2]) A XLII-dik czikk.
[3]) A XLV-dik czikk.
[4]) A XLVII-dik czikk.
[5]) Az LI-dik czikk.
[6]) Az LIV-dik czikk.

Articulus »*quod Maiestas Regia metas Regni etc.*« [1]) multum est immutatus et abbreuiatus.

Articulus ultimus *de Borsmonostra* in duplica est omissus.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

VI.

1546. Február 27.

A pozsonyi országgyülésnek, Ferdinánd király által megerősített törvénykönyve.

Nos Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod cum Nos ob salutem huius Regni nostri Hungariae conservandam, pacemque et quietem publicam curandam, generalem pro festo Conversionis Beati Pauli Apostoli proxime praeterito, in hac Civitate nostra Posoniensi, universis fidelibus nostris, Dominis Praelatis, Baronibus, Nobilibus, caeterisque Ordinibus et Statibus eiusdem Regni nostri Hungariae indixissemus congregationem, eique nos etiam personaliter praefuissemus, conclusis tandem mutuis tractatibus, finitaque Congregatione, iidem Domini Praelati, Barones et Nobiles, caeterique Status et Ordines dicti Regni nostri Hungariae, Nostrae Maiestatis venientes in praesentiam, produxerunt et exhibuerunt coram Nobis certos articulos in hoc eorum nostro jussu celebrato Conventu, in salutem Regni, pacisque et quietis publicae promotionem, uno concordique animo per eos conscriptos et editos, supplicantes Nobis humiliter, ut eosdem Articulos nostra Regia autoritate ratificare, approbare et clementer confirmare dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium, caeterorumque Ordinum ac Statuum Regni Hungariae pro

[1]) Az LVII-dik czikk.

festo Conversionis Beati Pauli, anno 1546. in Conventu Posoniensi, ex edicto Sacratissimae Regiae Maiestatis congregatorum, editi.

Intellexerunt Domini Praelati et Barones, Nobiles, caeterique Ordines ac Status Regni Hungariae, Posonii congregati, ea quae Sacra Regia Maiestas, Dominus eorum clementissimus ipsis in hoc Conventu coram et scripto proponere dignata est, ad quae omnia sic humiliter respondent.

(I) Cum antea pluribus argumentis Sacra Regia Maiestas benignitatem et clementiam suam fidelibus et subditis suis e Regno[1]) Hungariae multifariam ostenderit, ideoque palam iam pridem sit universis, Maiestati Regiae nil prius, neque antiquius quicquam esse,vel extitisse unquam, salute et conservatione fidelium suorum, commemorationem rerum praeteritarum, prudenter a sua Maiestate hoc tempore in sua propositione praeteritam esse censent. Nam etiam tacente ipsa, fatentur omnes, iam pridem quaecunque hactenus ad avertendam imminentem ruinam, restituendamque Hungariae pristinam quietem, quaecunque ad unionem inter subditos conciliandam, tuendamque concordiam mutuam excogitari posse videbantur, ea omnia summa cura, incredibili solicitudine, maximis laboribus, gravissimis sumptibus a Sua Maiestate tentata fuisse.

Hoc sane nomine, etsi saepius antehac Ordines et Status Regni Hungariae, pro eorum officii ratione, et literis et nunciis Maiestati Regiae gratias egerunt, seseque quales sunt, atque esse debent, in omne tempus promptos ac fideles subditos professi sunt Suae Maiestati; nunc quoque tamen ingentes, quas possunt, eidem gratias agunt, suamque servitutem, suam fidem in perpetuum eidem commendatam esse volunt, Deum Optimum Maximum pro sua et serenissimorum Principum liberorum suorum incolumitate, felicitate perpetua, summis votis assidue deprecantes.

(II) Illud quoque in praesentia recte a sua Maiestate consultoque praetermissum esse arbitrantur commemorare, unde acciderit, quominus conatus Suae Maiestatis hactenus tam acres, tamque soliciti pro eliberatione Hungariae opta-

[1]) A törvények gyűjteményének 1584-iki kiadásában: »Regni«.

tum exitum potuerint sortiri. Quamquam enim huiusce rei multae et variae rationes humanitus adduci possent, cum tamen ex unius Summi Dei nutu cuncta mortalibus eveniant, videntur ista nimirum omnia, quae plerumque praeter spem, praeterque omnem rationem contraria sanctissimis Suae Maiestatis institutis, prudentissimisque consiliis acciderunt, unius summi Dei vindicis irae, iuste videlicet in populum pro suis peccatis indignantis, ascribi posse. Quae quidem vel inde maxime hoc tempore patuit, quod cum praesentia suae Maiestatis ad diruendas mutuas contentiones, ac pleraque mala inter subditos avertenda, multos iam annos in Regno fuerit plurimum collatura, idque prope unum iam pridem expetatur, sic tamen hactenus acciderit, ut novis subinde emergentibus curis, Maiestas sua alibi potius quam inter suos fideles hoc tempore toto persistere coacta sit.

(III.) Nec vero dubium est, provinciam hanc, institutumque opus eliberandi Hungariam ab imminenti excidio, quod in se ultro superiori anno sua Caesarea et Catholica Maiestas susceperat, cum summo animi sui moerore, urgente vi morbi gravissimi, a sua Maiestate praetermissum esse, confiduntque Hungari Maiestati suae Caesareae (quae illius est in eos incredibilis clementia, quodque in christianam Rempublicam studium singulare) salutem ac liberationem eorum summae semper curae fore, suaeque oblationi simul ac per occasionem licuerit, satis plane facturam. Id quod Hungari, quamdiu superstites eos benignitas Dei servarit, a sua Caesarea Maiestate eiusque posteris promereri contendent.

(IV.) Praeterea cum Status huius Regni perspectum habeant, Maiestatem Regiam nil maiori studio, diligentia et affectu paterno curare, atque intendere, quam ut huius Regni sui salutem et incolumitatem totis viribus promoveat; intellexerunt Status Maiestatem Regiam non in alium finem proximis his temporibus nuncios ad Thurcam misisse, quam ut fidelium suorum tranquillitati consuleret. Ex quo tandem de rebus Hungaricis agatur, Maiestatem suam fideles sui Status et Ordines Hungariae humiliter orant, ut si in posterum existimaret cum Thurca sive de pace sive de induciis agendum esse, utatur in hoc consilio Hungarorum, ad hoc idoneorum, et qui

maiori Thurcicarum rerum experientia et cognitione praediti sunt, quemadmodum Maiestas sua antea benigne fecit; illorum enim consilio omnia rectius et utilius decerni possunt.

(V). Caeterum quod Maiestas Regia hortatur fideles suos, ut pro continua Regni defensione de subsidio annuo inter se decernant, quando seu pax, seu bellum sit cum hoste, gentibus in praesidium per loca necessaria dispositis, in Regno opus sit. Etsi satis intelligit Maiestas Regia, intelligunt et reliqui omnes, gravissimis cladibus a communi hoste toties iam acceptis, ac tum excursionibus Thurcarum, tum vero insolentum nostratium factione perparum iam restare usque in Regno quod magni momenti sit, Statusque et Ordines Regni, qui pauci iam sunt reliqui, vix etiam habere, quo in dies singulos vitam traducant, tantum abest, ut arces, quas habent in faucibus hostium, conservare, et munire suis sumptibus tam periculoso tempore possint; atque ideo nequaquam sit, quod quisquam putet, vel exiguam Regni partem, propriis duntaxat Hungarorum viribus, etiam sub induciis ab hostibus pariter et rebellibus defendi posse sine auxilio externorum. Ut autem Regia Maiestas sentiat etiam extremis temporibus, rebusque afflictis, ac prope iam desperatis, nihil ab Hungaris praetermitti, quod in propriam defensionem per eos praestari possit, communibus votis Status et Ordines Regni offerunt Regiae Maiestati ad continuam Regni defensionem contra hostes, cohercendosque rebelles et inobedientes, per integri anni spatium subsidium infrascriptum: videlicet de singulis portis, seu colonis eorum sessionatis et censualibus, qui videlicet terras, prata, aliasque utilitates sessionum[1]) percipiunt, florenum unum Hungaricum, additis per Dominos et Nobiles, caeterosque Status et Ordines ex propria eorum bursa singulis viginti denariis, iuxta numerum portarum, seu colonorum suorum. Quos quidem viginti denarios Status et Ordines Regni pro sua veteri, debitaque in Serenissimam Dominam Reginam, Conthoralem Sacrae Regiae Maiestatis, Dominam eorum Clementissimam observantia, suae Reginali Maiestati offerendos, dandosque censuerunt; ad quod quidem subsidium unius floreni et viginti

[1] Az 1584-iki kiadásban áll »in quibus sunt«.

denariorum commumerandum dicatores Regii in dominica Reminiscere proxime ventura in omnibus Comitatibus sine mora et dilatione modo infrascripto emittantur. Praeterea iidem Ordines ac Status, cum, ut praemissum est, subsidium huiusmodi ad defensionem imprimis suam contribuant, si illud Maiestati Regiae administratum, in hunc defensionis subditorum suorum, cohercendique rebelles et inobedientes converti exponique cognoverint, nec per quemquam in privatos usus solita antea licentia, subsidium ipsum diripi, aut usurpari, indeque appareat pauperum oppressiones et facinorosorum hominum licentiam cessare, publicasque constitutiones effectum sortiri, praesertim quoad restitutionem alienorum bonorum, et alia quae inferius latius descripta sunt: offerunt rursum Maiestati Regiae ad festum Laurentii proxime futurum alterum florenum Hungaricum, similiter ex singulis eorum portis et colonis, additis de propria bursa rursum viginti denariis. Maiestati Regiae simul cum floreno uno administrandis. Teneantur autem omnes Domini et Nobiles dicatorem Regium ad connumerationem bonorum suorum omnium admittere. Contrarium vero facientes priventur per Maiestatem Regiam illis bonis, ad quae dicatorem Regium non admiserint.

(VI.) Praeterea statuerunt Ordines et Status Regni, ut Nobiles quoque unius sessionis, tam Regales, quam etiam ad Ecclesias pertinentes, ex integris eorum singulis curiis, singulos quinquaginta denarios pro eodem divi Laurentii festo Maiestati Regiae persolvant; sic tamen, ut in hac contributione, pauperiores qui sunt inter Nobiles huiusmodi unius sessionis, habita iusta ratione facultatum uniuscuiusque, a ditioribus adiuventur.

(VII.) Praeterea ut Plebani quarumcunque civitatum, oppidorum ac villarum, sive Regiae, sive Reginalis Maiestatis, seu Dominorum aut Nobilium ea loca sint, teneantur de singulis personis uxoratis, sub parochia, seu plebanatu uniuscuiusque plebani existentibus, singulos denarios Hungaricales persolvere, hi videlicet, qui privatos aut proprios colonos non habent, quibus vero coloni sunt, illi de propria bursa iuxta numerum colonorum suorum denarios quadraginta, praescriptis duobus terminis pari ratione cum caeteris dominis et Nobilibus persol-

vant. Singuli etiam Rectores Capellarum et altarium singulos quinquaginta denarios in festo praedicto divi Laurentii persolvant, eaque pecunia omnis Regiae Maiestati administretur.

(VIII.) Ad haec modo praescripto oblata,[1]) ubi perlustratio in singulis Comitatibus tam praeteritae contributionis, proximo anno Thirnaviae oblatae, quam priorum facta, iusta de illis ratio posita fuerit, uti inferius declarabitur, iudicant Regnicolae omnino non vulgarem summam Maiestati Regiae, si modo exactio sine favore fiat, provenire posse.

(IX.) Modus autem dicationis decretus est, ut Maiestas sua ad unumquemque Comitatum eligat dicatorem, quem voluerit, probum et honestum virum, penes quem etiam ex quolibet Comitatu eligatur unus Nobilis, similiter vir probus, cui pro labore per Comitatum satisfiat, et invitus etiam ad id cogatur. Qui ambo coram Comitatu, tempore quo ad dicationem emittentur, firmissimum praestent juramentum, ut[2]) sine acceptione personarum, pro fide et fidelitate eorum, quam Maiestati Regiae et patriae debent, probe et fideliter tam in connumeratione dicae praesentis, quam etiam perlustrandis et circumeundis praescriptis prioribus contributionibus procedent. Neque Judices Nobilium aliquas possessiones sub poena capitis celare praesumant, sed ad omnes connumerandas dicatores personaliter perducant; facta tandem connumeratione mox praefatus electus Nobilis, tam Regestum praesentis contributionis, quam etiam Regestum perlustrationis priorum contributionum Maiestati Regiae, sub sigillo Comitatus, fideliter transmittat, ne in exactione praesentis contributionis fraus et defectus fiat, et ut de praeteritis certa ratio habeatur.

(X.) Finita connumeratione quilibet tam Dominorum, quam Nobilium pecuniam dicatam, una cum viginti denariis, ad manus dicatoris Regii, ad quintum decimum diem, importent et assignent, nulla convocatione aut sede Nobilium ad rectificationem expectata, quae iam vigore praesentis consti-

[1]) Törvényeink gyűjteményének 1584-iki kiadásában áll: »His modo praescripto oblatis.«

[2]) Az 1584-iki kiadásban »quod.«

tutionis sublata est, cum pro iusta connumeratione dicae in quolibet Comitatu Iuratus Nobilis dicatori adiungatur.

(XI.) Literae byrsagiales in prima statim sede post finitam connumerationem per universitatem Nobilium Vicecomiti extradentur; teneanturque Vicecomites mox acceptis huiusmodi literis ad byrsagiandum exire, et quod tam Vicecomes, quam Judices Nobilium consueto suo salario sint contenti, nec ultra illud quidquam de bonis suis et aliorum exigere praesumant; sed eadem salaria sua quisque de manibus dicatorum rehabeat.

(XII.) Teneantur autem dicatores omnes singulorum Comitatuum praeteritarum contributionum, ad festum Penthecostes proximum, hic Posonii, sub poena capitis et confiscationis bonorum, comparere personaliter, et rationem de huiusmodi contributionibus Maiestati Regiae dare, et quidquid vel per ipsos dicatores aut Vicecomites et Judices Nobilium, vel alios Nobiles, aut etiam per potentiores ipsos ablatum, retentumve fuerit esse compertum, id totum Maiestas Regia non solum ab illis sine gratia exigat, verum etiam reos et in crimine deprehensos, poena condigna puniat, iuxta delicti meritum. Debebunt autem pro iustiori ratione huiusmodi praeteritae Thyrnaviensis contributionis exigenda et reddenda Thezaurarii quoque, in quorum manus contributio administrari debebat, ad eundem diem festi Penthecostes similiter hic Posonii constitui.

(XIII). Statutum est praeterea, quod nullus libertinus, molendinator, et alii, qui Regias exemptiones impetrarunt, in tam gravi Regni necessitate ab his contributionibus sint liberi. Dignum est tamen, ut coloni, qui ditiores sunt, plus solvant, quam pauperes, usque ad completionem summae, quae in unaquaque villa numerabitur, habita videlicet recta ratione facultatum uniuscuiusque. Inquilini etiam, pecora et substantias, domosque proprias habentes, in solutione adiuvent colonos sessionatos, pro facultate eorum; mercenarii vero et servitores Dominorum et Nobilium, qui victu et amictu ac solutione Dominorum suorum aluntur, nec non coloni civitatum Montanarum, ut puta carbonarii, et alii, qui ab antiquo exemptiones habent, eo quod ad culturam fodinarum sunt necessa-

rii, a centributione exempti habeantur. Judices similiter villarum, iuxta veterem consuetudinem, non dicentur.

(XIV). Quod in his contributionibus nulla deputatio praeteritorum servitiorum cuiquam fiat, et ne futurorum quidem, sed unus quisque de bonis suis illas integre ad manus Regiae Maiestatis administrari sinat, et servitia sua de manibus suae Maiestatis expectet, nec per se quisquam in hanc contributionem sese ausit ingerere; contrarium facientes Maiestas Regia per occupationem bonorum, detentionemque personarum, et non per pauperum colonorum oppressionem seu depopulationem, puniat sine gratia, sineque delectu personarum.

(XV.) Quod Maiestas Regia hominem idoneum et probum ex Hungaris deligat, ad cuius manus subsidia nunc decreta ex omnibus locis administrentur, aliosque officiales suos in Regno ex Hungaris, non externae nationis, praeficiat, cum non desint etiam inter Hungaros, qui fide et integritate, ac rerum politia [1]) pollentes, honeste ad omnia munia possent adhiberi. Caeteris quoque in rebus Maiestas sua Ordines et Status Hungariae in suis veteribus libertatibus immunitatibusque conservet, quemadmodum reliquos fideles suos aliorum Regnorum et Provinciarum suarum benigne conservat. In negotiis etiam omnibus Hungaricis literis suis ex Cancellaria Hungarica expeditis utatur, iubeatque subditis suis cuiuscunque nationis sint, in Regno Hungariae eas observari; cum publica querimonia sit, nec Jaurini, nec in Komaron, neque in Sclavonia, neque aliis usquam in locis, in quibus administratio aliqua externis hominibus commissa est, literas huiusmodi in Hungarica curiae suae Maiestatis Cancellaria expeditas observari, aut ullum habere pondus. Nec deroget Maiestas sua veteri consuetudini et libertati Regni ac priorum Regum, praedecessorum suae Maiestatis, quippe qui nunquam in negotiis Regni minoribus et quasi annularibus sigillis usi sunt, sed maiori sigillo secreto. Ac propterea Maiestas sua dignetur sigillum suum secretum maius Domino Cancellario suo dare, ut in posterum Cancellarius eo utatur, tum pro maiori autoritate dig-

[1]) Az 1584-iki kiadásban »peritia.«

nitatis suae Maiestatis, tum ne in posterum, succedente tempore, ulla litis occasio prebeatur de literarum vel donationalium, vel aliarum quarumcunque, sub ipso[1]) minori confectarum vigore.

(XVI.) Quod Domini Praelati et aliae personae Ecclesiasticae gentes suas ratione decimarum suarum, quae adhuc restant, iuxta tenorem decreti in confiniis conservare teneantur.

(XVII.) Quod attinet ad generalem expeditionem, ad quam Regia Maiestas hortatur fideles et subditos sus, ut parati instructique sint, si forte pax cum Thurca succedere non posset; etsi satis in proximis conventibus, praecipue autem in superioris anni Thyrnaviensi conventu demonstratum est Regiae Maiestati communibus omnium Ordinum et Statuum votis, quibus modis, quibus apparatibus Hungari generalem expeditionem penes personam suae Maiestatis adiuturi sint, breviter tamen et nunc repetunt: sese more maiorum suorum viritium omni quo poterunt meliori apparatu instructos, armatosque praesto affuturos suae Maiestati, in expeditionem personaliter descendenti, libenterque penes suam Maiestatem vitam et sanguinem ad interitum usque profundere paratos esse. Si autem interim aliquam arcem, sive fortalicium Thurcas obsidere, vel aliter aperta vi in devastationem et evidens periculum ditionis Maiestatis Regiae, Regnorumque et provinciarum suarum excursiones facere velle compertum fuerit, aut si ad reprimendum rebelles et inobedientes viribus opus esset, extunc Domini et Nobiles, ad requisitionem Domini Locumtenentis, vel generalis Domini Capitanei suae Maiestatis, aliorumve Capitaneorum supremorum Regni, penes personas Comitum parochialium, iuxta tenorem articuli in secundo Conventu Novizoliensi superinde editi, sub poena generalis Decreti Regni, insurgere teneantur.

(XVIII.) Quod vero attinet ad conciliandam pacem mutuam, et unionem in Regno retinendam et conservandam, atque ad continuam Regni defensionem, inobedientes et rebelles reprimendos, atque omnes ordines continendos in officio,

[1]) Az 1584-iki kiadásban »Sigillo«.

abunde satis constat, maximum momentum esse positum in praesentia principis. Quamvis non dubitant Status Maiestatem suam, quoties ad externa et remota loca proficiscitur, salutis fidelium suorum causa curandae proficisci; nihilominus Maiestatem suam, uti Dominum eorum Clementissimum, humillime orant et obtestantur, ut cum sciat eo potissimum esse advigilandum, ubi periculi plurimum timendum est, dignetur, si non continue, at magnam temporis partem, more praedecessorum suorum Regum Hungarorum, inter suos morari, et residere in Hungaria, quo fidelium suorum periculis propulsandis commodius ac citius semper prospicere possit.

(XIX.) Est autem necessarium, ut Maiestas Regia sive praesens, sive absens sit, solutum semper exercitum habeat in Regno, non solum ex Hungaris, sed etiam externae nationis, eo numero, eoque apparatu bellico, ut non solum ab externo hoste reliquiae Regni per omnes partes pro necessitate defendi, et conservari, verum etiam inobedientes et rebelles coherceri, ac pro merito ubique puniri possint.

(XX.) Item quod Maiestas sua in singulis Comitatibus Nobiles et personas militares conducat ad servitia sua, competenti equitum numero, qui tamen singuli non excedant numerum duodecim, vel sedecim equitum; militemque ubique in locis necessariis contra externos et domesticos hostes, sub illo Capitaneo, quem Maiestas Regia pro necessitate locorum, temporum et negotiorum praefecerit.

(XXI.) Quod Nobiles possint servire etiam Dominis Praelatis et Baronibus, qui Nobilium libertates pertubare non solent, neque praedis vel oppressione pauperum, vel Nobilium, aut Ecclesiarum Dei gaudent; contra vero his, qui manifeste inobedientes et publicarum constitutionum violatores, Regiorum proventuum seu contributionum perturbatores sunt, praedasque, spolia, homicidia, et id genus mala exercere solent, nullus ex Nobilibus Hungaris servire praesumat. Contrarium facientes, et penes eorum Dominos facinorosos deprachensi, poena debita puniantur. Ita videlicet, ut bona eorum, veluti Regio fisco devoluta, personis bene meritis per Maiestatem Regiam conferantur, ac etiam in personas eorum ani-

madvertatur, quemadmodum in ipsos eorum Dominos animadverti debebit.

(XXII.) Quod Maiestas Regia ex ordine Dominorum, quos dignos viderit, ad servitia sua recipiat, non tamen magno numero equitum, sed eo, ut si defectus stipendii acciderit, possint equites suos in propriis bonis, sine iniuria aliorum et oppressione miserae plebis, alere; scilicet ut numerum centum equitum nemo excedat, et ut si se rebelles exhiberent, eo facilius puniri possint. Et ne si maiori numero equitum conducantur, officiales libertinos et domesticos suos, quos etiam alioqui ad custodiam et defensionem domorum suarum alere debent, in numero equitum ascribant, ac tempore lustrationis eos recensendos exhibeant, aut mutuo acceptos statuant, atque ita dimissis illis, et Regiam Maiestatem, et patriam defraudent.

(XXIII.) Quod Maiestas Sua ad servitia sua tales conducat, qui non domi, sed in confiniis, et in locis magis necessariis personaliter serviant. Quod si qui tempore lustrationis alienos equites lustrandos exponerent, quique suos equites ad lustrandum alteri clam mutuo darent, vel etiam qui officiales et servitores suos domesticos ad lustrandum proponerent, factaque lustratione, et illis dimissis in servitio equitum minori numero remanerent, tales omnes in delicto comprehensi, tanquam proditores et fraudatores patriae et principis sui, per Capitaneum suum poena capitis puniantur. Quod si Capitaneus id negligeret, eadem ipse poena a Regia Maiestate puniatur.

(XXIV.) Quod bona ab obitu quondam Serenissimi Domini Ludovici Regis violenter occupata, quae iuxta priores publicas constitutiones Novizolienses, Posonienses et Thyrnavienses remitti debebant, et hactenus remissa non sunt, dum et quando ii, qui ea bona tenent, ad instantiam partis lesae per Vicecomites et Judices Nobilium singulorum Comitatuum fuerint requisiti, absque mora illis, ad quos pertinent, restituant, eodem modo et sub iis poenis, quibus in priori Conventu Novizoliensi fuerat conclusum. Et nihilominus bonis ipsis remissis, pars laesa, quae videlicet bonis fuerit privata, talem bonorum detentorem tam de damnis, quam de violentia sibi illata, iure requirere possit. Quod si qui ad restitutionem hoc modo adduci non possent, in eos Maiestas Re-

gia per se, vel Capitaneos suos, visis literis testimonialibus Vicecomitum et Iudicum ac universitatis Nobilium, veluti vigore primae constitutionis Novizoliensis, ipso facto iam condemnatos, in persona et bonis, ubique intra et extra Regnum, nullo ulteriori juridico processu expectato, animadvertat. Et nihilominus Maiestas Regia per Capitaneos ac Comites, Vicecomites et Iudices Nobilium, laesos ipsos in dominium bonorum suorum, quibus fuerant spoliati, introduci iubeat de facto.

(XXV.) Quod Maiestas sua illos quoque manifestos publicarum constitutionum violatores, et qui se legibus Regni ac judiciis sedis Maiestatis Regiae temere ác violenter opponere praesumunt, item proventuum Regiorum, nec non contributionum vel subsidiorum publicorum direptores, Ecclesiarum Dei ac decimarum privata autoritate ablatores, Nobilium et miserae plebis oppressores, homicidas et id genus facinorosos homines de quibus publicae querimoniae Regnicolarum vel Comitatuum, non in favorem unius vel alterius personae, sed propter communem tyranidem et oppressionem pauperum ad Maiestatem Regiam deferentes, similiter absque omni juridico processu tam intra, quam extra Regnum in persona et bonis iuxta eorum demerita punire, et per Capitaneos puniri facere omnimodam habeat autoritatem. Dignum est enim, ut qui libertatem patriae ac Nobilitatis aperte violare non formidant, huic libertates Regni in patratis malis suffragari non debent.

(XXVI.) Aliae autem violentiae, quae non communiter in ruinam unius, vel plurium Comitatuum et districtuum, sed inter duas vel tres personas, saepe etiam antiquitus comitti contigerunt, iuxta leges Regni, coram Iudicibus ordinariis, secundum Regni libertates, requirantur.

(XXVII.) Quod Maiestas Regia illos quoque, qui propria bona non habentes, in aliorum castellis sibi utcunque domicilia acquisierunt, vel qui ipsi nova aedificia aut fortalitia erexerunt, atque indo, coacta latronum manu, varias tyranides, praedas, spolia in miseram plebem, inque Nobiles ipsos, atque etiam Ecclesias ipsas exercere soliti sunt, iuxta eorum demerita, in personis, intra et extra Regnum, puniendi habeat facultatem.

(XXVIII.) [1]) Castella et fortalicia per quoscunque tam Dominos, quam Nobiles, aliasque personas in quocunque Comitatu noviter aedificata, ex quibus spolia et depraedationes miserae plebis, ac Nobilium et Ecclesiarum Dei patrantur, ubique per eos, a quibus sunt aedificata, intra terminum unius mensis, sub poena in Articulo Novizoliensi superinde decreta, distrahantur. In singulis autem Comitatibus Nobiles eiusdem Comitatus, congregati et convocati faciant inquisitionem de talibus castellis, Maiestatique Regiae perscribant, et ea, quae contra Thurcas ad defensionem necessaria esse videbuntur, integra maneant; reliqua, ex quibus praemissa mala fiunt, distrahantur, et ea, si ab eorum Dominis non distraherentur, Maiestas Regia quacunque racione curet demolienda.

(XXIX.) Videtur autem aprime necessarium esse, et ad restituendam mutuam concordiam in Regno maxime pertinere, ut quemadmodum in proximis conventibus, votis omnium Ordinum et Statuum Regni, Maiestati Regiae extitit supplicatum, Sua Maiestas Serenissimam Dominam Mariam Reginam sororem suam inducat, adeoque efficiat apud ipsam, ut Sua Reginalis Maiestas arces similiter et bona, literas seu privilegia, quae iam pridem per ipsam et suos homines occupata tenentur et ablata, post tot supplicationes fidelium Suae Maiestatis, qui magno eorum damno, gravique iactura bonis illis et arcibus iam pridem carent, restituat, ût sic reliqui alienorum bonorum possessores hoc exemplo adducti facilius ad restitutionem inducantur.

(XXX.) Quod Maiestas Regia in Regno Hungariae, iuxta conclusionem Novizoliensem et Thyrnaviensem, iudicia sine intermissione celebrari curet, et sententias, tam antehac latas, quam in posterum ferendas, servatis de iure servandis, pro autoritate sua Regia, in brachio suo Regali debitae exequutioni demandandas curet. Nec ad quorumpiam supplicationes, prorogationibus vel aliorum inpedimentis huiusmodi iudiciorum exequutionem interturbari patiatur.

(XXXI.) Quod Maiestas Regia in eos, qui iudiciis parere noluerint, aut se temere illis opponere, ac, prout antea

[1]) Az 1584-iki kiadásban e czikk: »Item« szócskával kezdődik.

saepius contigit, homines Regios, et testimonia Capitulorum vel Conventuum verberare, aut neci tradere non formidaverint, iuxta contenta decreti Regni, in personis et bonis eorum. poena debita animadvertat.

(XXXII.) Item supplicant fideles subditi Regiae Maiestati ex Comitatibus ultra Tibiscum, et in partibus superioribus constituti, videlicet Maramarros, Zolnok mediocris, Krazna, Ugocha, Ungh, Beregh, Zabolch, Zathmar, Lyptow, Arwa, Scepusiensi, Saros, Zempliniensi, Ujwariensi, Thorna, Borsod, Gemer et Hewes, prout et annis supplicaverunt superioribus, dignetur Maiestas Sua, vel totam sedem suam Judiciariam, magistrosque omnes prothonotarios, vel si fieri non potest, Locumtenentem personalis praesentiae Suae Maiestatis in iudiciis cum Magistris prothonotariis, ad partes superiores dimittere, qui in termino et loco ad id praefigendo, et adhibitis ex singulis Comitatibus certis Iuratis assessoribus, nomine et autoritate Suae Maiestatis, causas et negotia ipsorum adiudicent, prout ad priores eorum supplicationes Maiestas Sua illis gratiose concesserat.

(XXXIII.) Videtur autem Regnicolis, ut si Regiae Maiestatis benignus accesserit consensus, iudicia pro Dominica Reminiscere proxime futura Comitatibus reliquis hic Posonii inchoentur, et usque Dominicam Palmarum continuentur, et tandem vigesimo die fosti beati Georgii cum aliquibus Consiliariis, cumque Magistris Prothonotariis Locumtenens personalis praesentiae Suae Maiestatis, modo praemisso, ad partes superiores proficiscatur, ac in Civitate Maiestatis Suae Lewchovia, totis quadraginta diebus iudicia continuentur.

(XXXIV.) Judicia autem, quae iuxta constitutionem Thyrnaviensem pro festo beati Martini in secundo termino iudicari deberent, cum quinquaginta dies ab eodem festo usque festa Natalitia intersint, ob hoc non pro festo Martini, sed pro festo beati Lucae celebrentur.

(XXXV.) [1] Quod Dominus Locumtenens iudicia, quae ad officium locumtenentiae spectant, similiter ad Dominicam Reminiscere inchoari, et semper deinde continuari curet.

[1] Az 1584-iki kiadásban e czikk »Item« szócskával kezdődik.

(XXXVI.) Quod redemptio literarum tum in Cancellaria Maiestatis Regiae, quam apud Magistros Prothonotarios, ac in Capitulis et Conventibus, more ab antiquo observari solito, fiat, prout in decretis divorum Regum continetur.

Quod [1]) testimonia Capitulorum et Conventuum pro labore viarum, per unum diem, non plus quam duodecim denarios, more alias observato, et juxta decreta a Regnicolis exigere praesumant.

(XXXVII.) Quia Vicecomites et Judices Nobilium, ubi ad restitutionem, vel divisionem aliquorum bonorum profecti fuerint, etiam si bona fuerint exigua, duodecim florenos pro salario suo in quibusdam Comitatibus exigere consueverunt, propterea statutum est, quod Vicecomites in ea exequutione, ex qua illis byrsagia proveniunt, nullum salarium ab his, in quorum exequutionem fuerint profecti, exigere praesumant. Quod si exequutionem talem, vel bonorum divisionem, restitutionemque fecerint, unde nulla byrsagia habeant, in ea exequutione, pro labore unius diei florenum unum, et non plus exigere praesumant.

(XXXVIII.) Quod Comites Comitatuum, qui nondum sunt iurati, iuramentum solitum praestent. Alioqui honores Comitatuum Maiestas Regia aliis conferat, qui iuramentum praestent. Si qui autem non praestito iuramento officia Comitum exercere praesumerent, tales Maiestas Regia puniat.

(XXXIX.) Quod vero attinet ad libertatem colonorum, de qua pluribus verbis Maiestas Regia Ordines et Status Regni in sua propositione admonuit, etsi libertas huiusmodi aequa et iusta fore videatur, ob eas rationes, quas sua Maiestas prudenter commemorat, cum tamen Nobiles et coloni eorum usque adeo a potentioribus oppressi sunt, ut coloni ipsi in dies singulos tum violenter abducantur, tum vero omni oppressionum genere affecti ad bona potentiorum commigrare demum cogantur, atque permissa colonis licentia commigrandi Nobiles brevi tempore subditis penitus privarentur; statuerunt igitur Regnicolae libertatem hanc commigrationis colo-

[1]) Az 1584-iki kiadásban, az előbbi ponttal kapcsolatban »Quodque« áll.

norum suorum usque ad alium Conventum, qui primus post praesentem celebrabitur, esse differendam, quo quidem in Conventu, si interim praemissae violentiae, thyranides ac depraedationes cessaverint, parati erunt Regnicolae ea facere in negotio praedicto, quae meliora videbuntur. Interim vero statuerunt, ut coloni per haec tempora a violentis abducti, vel qui ad alia bona aut liberas civitates furtim aufugerunt, Dominis eorum, sub poena decreti superinde constituta, restituantur. Illos quoque, qui metu Thurcarum de bonis alicuius aufugerunt, dummodo eorum Dominus alia bona habeat, ubi illis tutam residentiam, iuxta revisionem et cognitionem Vicecomitum et Judicum Nobilium, dare possit, ii ad quorum bona confugerant, teneantur remittere eorum Dominis. Alioquin autem eant, ubi tuto esse possint. [1])

(XL.) Quod Maiestas Regia curam defensionis Comitatuum Nitriensis, Honthensis, Barsiensis, Newgradiensis, Wesprimiensis, Zaladiensis, Hewesiensis et Simigiensis, ad quos Mechmet Passa litteras dedit, comminando illis ignem et ferrum, quae literae Maiestati Regiae iam in specie sunt praesentatae, habeat.

(XLI.) Quod nobiles profugi, qui amissis bonis et haereditatibus eorum, aliique Nobiles, [2]) qui e sedibus propriis ad loca tutiora commigrare coacti sunt, ac vel in civitatibus Regiis, vel in bonis Dominorum aut Nobilium sedes sibi ac Domicilia acquisierunt, ab omni solutione taxarum, tam Regiae Maiestatis, quam etiam in medium Regnicolarum, sint exempti, similiter et a solutione decimarum ratione culturae eorum; nec iudicatui Judicum civitatum, aliorumque locorum, in quibus habitant, officialibusve sint subiecti, sed semper in iudiciis Regni coram eorum Judicibus Ordinariis iudicentur, demptis illis causis, si quae ratione illorum locorum, in quibus denuo residere coeperunt, illis moverentur, exceptisque illis, qui in civitatibus liberis in medium civium sponte se tradiderunt, oneraque civitatum ultro subierunt.

(XLII.) Quod Maiestas Regia castra, castella et for-

[1]) Az 1584-iki kiadásban »possunt.«

[2]) Az 1584-iki kiadásban »aliique Nobiles« helyett áll »qui que.«

talicia in Regno Sclavoniae et Croatiae, cum Thurcis finitima et quae vel ex suis redditibus, vel eorum, quorum sunt, privatis opibus conservari non possunt, statim per Dominum Capitaneum suum, aut Banum illius Regni, vel per alios commissarios suos diligenter inspici et considerari curet, et ea, quae pro defensione Regni illius necessaria esse videbuntur, ad manus Suae Maiestatis recipiat, vel aliter de illorum conservatione maturo consilio, quoad eius fieri potest, provideat; illa vero, quae minus necessaria visa fuerint, dirui et comburi faciat, ne in manus hostium deveniant.

(XLIII.) Quod Maiestas Regia defensioni Regni Sclavoniae mature prospiciat, et inter caetera tum Domino Bano illius Regni Sclavoniae solutionem subinde fieri curet, ut ipse cum suis gentibus praesto semper ad defensionem, quocumque opus fuerit, esse queat, tum vero aliis Dominis quoque ac Nobilibus Croatis, quorum in confiniis bona sunt, nec propter excursiones Thurcarum, quas sub praesentibus induciis crebriores, quam antea faciunt, agros colere, vel sese aliter ex propriis redditibus sustentare possunt, de aliqua solutione provideat, ut et hi in defensionem illorum Regnorum praesto sint.

(XLIV.) Quod Maiestas Regia conservationi castrorum Dombo, Kaposujwar, Somoghwar, Lak, Ziget, Thyhan, Cheznek, Arcis Sancti Martini et aliorum ultra Danubium existentium, quae omnibus fere proventibus ac redditibus per Thurcas spoliata sunt; citra Danubium vero castris ac fortaliciis Saag, Pastho, Drewgel, Sechen, Bujak, Lewa et si qua sunt alia, praesidiis necessariis omnium generum mature provideat, aut si qua ex praedictis locis diruenda viderentur, mature diruantur, habitâ videlicet per Capitaneum Suae Maiestatis in ea re diligenti consideratione.

(XLV.) Quod Maiestas Regia tam de Episcopo Agriam ordinando, [1]) quam etiam aliis necessariis ibidem providendis, clementer recordari dignetur, et ponat ibi Capitaneum cum praesidio necessario pro loco illius, et partium superiorum tuitione atque defensione.

---

[1]) Az 1584-iki kiadásban: »Agriae collocando.«

(XLVI.) Quod Maiestas Regia admittat Nobilibus, ac etiam colonis et aliis incolis insulae Charlokews eductionem seu inductionem frumentorum ac vinorum, iuxta veterem eorum consuetudinem et libertates, ut possint libere exercere, mandetque Maiestas Sua Capitaneo suo generali, ac caeteris Capitaneis suis Germanis, simul et Hungaris, ut libertatem hanc incolis praefatae insulae inviolabiliter observent, hactenus enim in ea re Capitanei ipsi mandatis Suae Maiestatis parere recusarunt.

(XLVII.) Quod Maiestas Regia illa debita, quae Domini Hispani milites ab eisdem Nobilibus dictae insulae, vel ab aliis sive Dominis, sive Nobilibus, ad literas eorum obligatorias, ac Domini condam a Fels admonitionem, contraxerunt, iis, quibus debentur, satisfieri *) curet. Damna insuper, quae per eosdem milites in diversis Regni comitatibus illata sunt, diligenter inquiri, et iuste probata refundi faciat. De caetero autem Maiestas Regia eum modum adhibeat, ut in iis locis, ac sub tali disciplina eos contineat, ut pauperum subditorum damna praecaveantur.

(XLVIII.)[1] Cusores falsarum monetarum Maiestas Regia absque omni gratia iuxta tenorem decreti puniat.

(XLIX.)[1] Vada inconsueta ac thelonea, quae sicca vocantur, nullibi permittantur, et quae erecta sunt, tollantur. In vadis autem, aut theloniis iustis ac veteribus, sub illorum amissionis poena, a transeuntibus iusta ac debita exactio fiat.

(L.)[1] Quod omnes libertates tam liberarum, quam etiam montanarum civitatum super non solutione theloneorum, superque aliis praerogativis, a divis Regibus eisdem concessis, ubique et per quoscunque Maiestas Sua inviolabiliter observari facere dignetur. Contrarium facientes Maiestas Regia poena condigna de iure Regni puniat.

(LI.) Statutum est etiam, ut negotiatores tam interni, quam externi, quacunque Regnum intrantes et Regno exeuntes cum rebus et mercibus eorum, solutis de iure solvendis,

*) Az 1584-iki kiadásban »solvi.«

[1]) Ezen czikkek az 1584-iki kiadásban »Item« szócskával kezdődnek.

ubique liberum transitum habeant, dummodo vetitas merces contra generalium mandatorum Suae Maiestatis prohibitionem, ad hostes non exportent. Itineraque hactenus versus Wratislaviam et alias partes Silesiae, aliaque quaecunque loca, quae occlusa fuere per Regiam Maiestatem, libera reddantur; ac in praedones et itinerum turbatores severe animadvertatur. [1])

(LII.) Quod Maiestas Regia fideles suos ex Comitatibus Saros, Abaujwar, Zemplin et Ungh, quos Cassovienses, sub nomine et titulo filii Joannis Regis, ab obedientia Suae Maiestatis modis omnibus abstrahere conantur, defendere et ab illorum oppressionibus liberare dignetur, ne Comitatus ipsos sic in partes distractos et oppressos penitus desolari oporteat. Similiter defensioni civitatum superiorum partium, quae ab eisdem Cassoviensibus multa identidem incommoda et oppressiones patiuntur, Maiestas Sua mature provideat.

(LIII.) Quod possessiones per haec disturbiorum tempora ab uno Comitatu avulsas, et alteri Comitatui utcunque annexas, Comites illorum Comitatuum, autoritate officii ipsorum, illi Comitatui, ad quem de iure et ab antiquo pertinent, incorporare rursum curent.

(LIV.) Quod Maiestas Regia tricesimas suas, quas Podmaniczky, Koczka, Dubowsky ac Domina consors Domini Joannis a Pernstain, aliique quicunque nostrates, vel externi, quoquo modo tenent, similiter et alios redditus suos ordinarios Maiestas Sua de manibus illorum, qui illa tenent, eliberare et Camerae suae Hungaricae applicare dignetur, ut proventus huiusmodi omnes ad Regni defensionem convertantur, utque querelae variis ex locis de novis tricesimarum locis erectis, praecipue autem de montanis delatae, eo pacto cessent. Quod si tamen Maiestas Sua ad necessitates defensionis Regni a quopiam pecuniam levarit,[2]) pro qua coacta sit tricesimam aliquam inscribere, dignum videtur, ut talibus per concordiam honestam satisfiat, ut sic tricesimae inscriptae liberentur, ab illis vero, qui, nulla pecunia in Regni defensionem

[1]) Az 1584-iki kiadásban »animadvertas.«

[2]) Az 1584-iki kiadásban »levavit.«

mutuata, et qui[1]) aliter ad obedientiam Maiestatis suae accedere nolentes, tricesimas aliquas sibi inscribi vel donari curarunt; quia certum est, tales indebite Regni proventus publicos percipere, debeant tricesimae ipsae sine omni solutione auferri, et fisco Regio de facto applicari.

(LV.) Quoniam variae querimoniae deferuntur super conductione arendarum et exactione decimarum, quas potentiores ante tempus in arendam conducere, atque ita a pauperibus colonis insolitis modis magna illorum oppressione exigere consueverunt, ob id statutum est: ut a modo inposterum Domini Praelati, vel alii decimas habentes usque ad festum divi Georgii decimas suas nemini locare possint, ut interim Nobiles decimas bonorum suorum pro se conducere possint; exacto autem illo die liceat cuicunque ipsas decimas conducere, sic tamen ut solitam decimam, et modo ab antiquo in eisdem observato, non[2]) aliter exigant, plebanisque suam sedecimam persolvant.

(LVI.) Quod Maiestas Regia inter alios tractatus cum Podmanyczky agat, efficiatque, ut castella Zerdahel in Nitriensi, Bakou-ujwar in Wesprimiensi, Orda[3]) in Simigiensi Comitatibus per hos annos erecta, ex quibus variae depraedationes et oppressiones pauperum circumquaque exercentur, Maiestati Regiae absque mora restituat, eademque restituta Maiestas sua demolienda curet. Bona vero et arces, seu castella, et alia, quae idem Podmanyczky violenter, vel aliter quocunque per haec disturbiorum tempora occupata tenet, Maiestas sua his, ad quos pertinent, iam tandem per eum curet restitui.

(LVII.) Quod Maiestas Regia metas Regni Hungariae versus Poloniam et Moraviam, nec non Stiriam, Carniolam, aliasque provincias haereditarias existentes, quae per sententiam, aut concordiam hactenus non sunt determinatae, rectificare dignetur, prout in transactionibus Principum est expres-

[1]) Az 1584-iki kiadásban »et qui« helyett áll »sed eum.«
[2]) Az 1584-iki kiadásban »nec.«
[3]) Az 1584-iki kiadásban »Ordo.«

sum, si earundem controversiae aliter concordari aut componi non poterunt.

(LVIII.) Item bona Capituli Castri-ferrei, per Mauritium Fyrst, et alia ex metis Regni Hungariae, tam a manibus Nobilium, quam aliorum iniuste occupata remitti faciat Maiestas sua.

(LIX.) Quoniam prohibitum est per Serenissimum Regem Poloniae, ne quis subditorum suorum res aut merces ullas in Hungariam importet, dignetur Maiestas sua eundem Regem Poloniae hortari, atque apud eum efficere, ut sublata hac prohibitione, sinat colonos libere comercia in Hungaria exercere. Alioqui, ubi per illum fuerit denegatum, Maiestas sua suorum fidelium commodo prospiciens, dignetur vicissim datis mandatis inhibere, ne quis ex Hungaria, Moravia aut Silesia, merces aut res ullas in Poloniam ducere praesumat. Diversum facientes rerum suarum huiusmodi per tricesimatores et officiales Maiestatis suae ablatione puniantur, resque ablatae ad Cameram Maiestatis Suae applicentur. Quod si tum Poloni aliqui in Hungariam venientes res aut merces emerint, solutis de iure solvendis, libere transire, resque abducere permittantur.

(LX.) Quod Maiestas Regia dignetur iubere Domino Locumtenenti, ut in absentia suae Maiestatis causas inscriptionum, una cum Judicibus Ordinariis Regni revideat, quemadmodum in priori Conventu Posoniensi per Status et ordines Regni conclusum, ac ibidem per Maiestatem Regiam fuerat concessum, et quicquid iure mediante per eos compertum fuerit, id Maiestati Regiae ante pronuntiationem sententiae rescribant, Maiestasque sua facere postea dignetur quod iustum et aequum fuerit.

Nos itaque, accepta praefatorum fidelium nostrorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae supplicatione, praescriptisque Articulis et constitutionibus ipsius diaetae nobis porrectis, tam his quae pro temporis ratione specialiter in contributionibus subsidiorum, pro defensione Regni contra Thurcarum excursiones repellendas, atque in alios usus confectae sunt, quam etiam, quae ad unionem, concordiam et

tranquillitatem publicam, in Regno nostro Hungariae restituendam pertinent, exacte et diligenter perlectis, perpensis et ponderatis, eos omnes ipsos Articulos et statuta, quatenus quaeque eorum pro temporis conditione, alia videlicet saltem ad praesens tempus, alia vero ad longiorem usum edita sunt, clementer approbavimus, ratificavimus et nostra Regia potestate confirmavimus, imo approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum, per Cancellarium nostrum Regium subscriptarum, secretoque sigillo nostro, quo ut Rex Hungariae utimur, munitarum, vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Arce nostra Posoniensi, penultima mensis Februarii, anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo sexto, Regnorum nostrorum Romani decimo sexto, aliorum vero vigesimo.

(Egykorú példány a bécsi császári kamarai levéltárban.)

II.

MAGYARORSZÁGI

RÉSZLEGES GYŰLÉSEK

1547-ben.

Magyarországi részleges gyülések 1547-ben.

I.

Az 1546-ik évi országgyűlés törvényei ép oly kevéssé orvosolták az ország belbajait, a mint a Szulejmánnal kötött egy évi fegyverszünet sem volt képes a nemzetet jövője iránt megnyugtatni.

E miatt az 1547-ik év lefolyása alatt az egyes országrészek rendei többször összegyűltek, hogy érdekeikről és védelmökről tanácskozzanak és intézkedjenek.

Igy, mindjárt az év első napjaiban, január 13-án, a Dunán túl fekvő megyékből több főpap, főúr és nemes *Hidvégen* jött össze.

Minthogy ugyanis értésökre esett, hogy Ferdinánd Csehország-, Ausztria- és Stiriában gyűléseket készül tartani, felhasználták ezen alkalmat arra, hogy a királyhoz követeket küldjenek, és általok bajaikat előadván, segitségért esedezzenek.

Chernelházai *Chernell Ambrus* és Salamonfalvi *Groff Bernát* voltak e követek, kiknek visszatérésök után a rendek a királyi válasz meghallgatására újabb gyülés tartását határozták el, megbízván Dewecheri Choron Andrást, hogy őket maga idején Vasvárra hívja össze.

Nehogy azonban addig is a külső támadás, vagy a lázadók és hatalmaskodók merényletei készületlenül találják őket, elhatározták, hogy a magok költségén 400 lovast fognak tartani. És pedig 100—100 lovast Porkoláb Márton kapitány alatt Paczódon, Horváth Márk alatt Csurgón, Pethew Péter alatt Devecseren, végre Zarka Pál alatt Pápán. Az előbbi kettő Baranya- és Zala, az utóbbi kettő Vas- és

Soprony megyék biztonsága felett is volt hivatva őrködni.[1]) Ezen négy kapitány Choron András alá rendeltetett, a ki megbizatott hadaik felett szemléket tartani és azoknak fizetéséről gondoskodni. Segédül Chány Ákos rendeltetett melléje.

Ezen hadaknak, úgy szintén a hidak őrzésére rendelt puskás gyalogoknak ellátására minden jobbágy-portára egy forintnyi, két részletben fizetendő, adót vetettek ki, mely alól csak azon jobbágyok mentettek fel, kiknek vagyona hat forintnál csekélyebb értékű. Mivel pedig ezen adó behajtása némi késedelemmel járt, pénzre pedig haladéktalanul volt szükség, megállapittatott, hogy a földesurak jobbágyaik adójának egy negyedrészét előlegezni tartozzanak. Egy lovasnak havi zsoldját 3 forintban, a kapitányok, úgy szintén Choron és Chány havi tiszteletdija 50—50 forintban állapittatott meg

Végre rendelkezés történt az adó behajtása és kezelése, úgy szintén a Rába folyam szabályozása tárgyában.[2])

Mennyiben és mily eredménynyel hajtattak végre ezen végzések:[3]) arról nincs tudomásunk.

II.

A *Dunán inneni megyék* rendeit Várday Pál esztergomi érsek, mint királyi helytartó, 1547. június 15-ére, *Nyitrára* hivta egybe, hogy velök a véghelyek megoltalmazásáról tanácskozzék.

A gyűlést maga a helytartó nyitotta meg. A király nevében felhivta az egybegyűlt rendeket, hogy az uralkodójuk iránt tartozó hűség és saját érdekök által indittatva, törekedjenek addig is, míg a király az országba visszatér, hazájok védelméről gondoskodni.

---

[1]) Az erre vonatkozó pont a végzések szövegében nem egészen világos.

[2]) »Dimensio (?) portus fluvii Rabae.«

[3]) A hidvégi gyűlés végzéseinek több helyen érthetetlen és homályos szövege arra utal, hogy az magyarból latinra fordittatott le. A végzések egykorú példánya a budai kamarai levéltárban. Kiadta *Kovachich.* Supplementum. III 198—204. ll. — L. **Irományok.** I. szám.

A rendek több napi tanácskozás után, a következő eredményre jutottak.

Minthogy a véghelyek megoltalmazása gyalog- és lovashadak tartását igényeli, és az 1546-iki országgyűlés által megajánlott adóból befolyt összeg már ki volt merítve, szükségesnek mutatkozott uj adót vetni ki. E miatt minden jobbágy után, augusztus elsején behajtandó, egy forintot szavaztak meg, és pedig húsz dénárt »kamarai nyereség« czímén, a többi nyolczvan dénárt pedig a hadak fizetésére. Úgy hogy minden főúr és nemes fel legyen hatalmazva saját jobbágyainak adójából hadakat fogadni és tartani; mindazáltal ezeknek elhelyezése az alkalmas pontokon közös tanácskozás utján történjék. A hadak három hónapig tartassanak, minthogy reméllik, hogy ezen idő alatt a király vissza fog térni.

Már a gyülés előtt, és annak tartama alatt is, hírek érkeztek, hogy Budán nagyszámú török hadak gyülekeznek és nagymérvű hadikészületek történnek, melyeknek, úgy hitték Egernek vagy valamely más várnak megvívása és a körülfekvő terület feldúlása képezi czélját. Ezzel szemben a rendek abban állapodtak meg, hogy egyesült erővel fognak az ellenségnek ellenállani. E végből be nem várván a megajánlott adónak behajtását, az urak és nemesek köteleztettek saját pénzökön fogadni hadakat, és ezeket már július elsején a kijelelendő helyekre küldeni, sőt ott jobbágyaik ötödrészével személyesen is megjelenni.

Ezen hadseregnek vezérletét, a mennyiben a királyi helytartó előhaladott kora miatt nem tehetné, a királyi hadak főparancsnoka Salm Miklós gróf, vagy az országos főkapitány Báthory Endre vegye át; de ha ezek akadályozva volnának, a király helyett minden esetre a helytartó álljon a sereg élére.

A megyei hadak részére három gyülhely jeleltetett ki: Nyitra, Báth és Fülek. Minthogy pedig ezeket egymástól nem nagy távolság választja el, ha a szükség úgy kivánja, az egész haderő könnyen egy helyre pontosítható össze.

Habár pedig a rendek reméllik, hogy képesek lesznek ily módon a fenyegető veszélyt eltávolítani; minthogy azonban oly hatalmas ellenséggel szemben az eredmény kétséges: azon kérelemmel fordulnak a királyhoz, hogy ne csak ezen

végzéseiket erősítse meg, hanem némi idegen hadakat is küldjön mielőbb segitségökre, hogy ezekkel egyesülve annál biztosabban állhassanak ellen, sőt ha lehet, az ellenséget meg is verhessék.

E szerint a rendek meg valának győződve a felől, hogy idegen hadak támogatása nélkül az országot meg nem védelmezhetik, s e miatt arra is kérik a királyt, hogy azon idegen hadakat, melyek jelenleg az ország területén állanak, innen ki ne vezesse; sőt birja rá császári bátyját, hogy végre, miután Németországban a békét helyreállította, inditsa meg a török ellen a nagy támadó hadjáratot, melytől egyedül várják az ország fenmaradását és megmentését.

Felhívják továbbá a király figyelmét a magyar érczpénzre is, mely egy idő óta oly rosz minőségben veretik, hogy míg csak néhány hónap előtt a magyar forintot Bécsben a pénzváltás- és vásárlásnál 110 dénár értékben számitották, most 90 dénár értékben is alig fogadják el; sőt a Tiszán túl általán vonakodnak azt elfogadni. Felkérik tehát a királyt, hogy vagy ismét a régi körmöczi érték szerint veresse az érczpénzt, vagy pedig rendelje el, hogy a magyar forint Bécsben és egyéb közelfekvő helyeken a német forinttal egyenlő értékben fogadtassék el. Ellenkező esetben, egyéb bajok mellett, az egész magyarországi kereskedelem nagy hátrányokat fog szenvedni. A morvaországi dénárok (babka) körül is nehézségek merültek fel; amennyiben Morvaországban egy krajczárra három dénár, Magyarország némely részeiben pedig egy krajczárra csak két dénár számittatik. Ezen visszaélés megszüntetését is sürgetően szükségesnek tartják.

A király, az elmult évben, a kivitt ökrök után a harminczadi díjat egy forintról kettőre emelte fel. Mivel azonban ezen intézkedés a királyi kincstárra nemcsak előnyös nem volt, hanem hátrányosnak is bizonyult, a rendek megszüntetését javasolják.

Az önkényesen elfoglalt jószágok és jövedelmek visszabocsátását elrendelő törvényeknek végrehajtását; továbbá azon királyi rendeletnek, mely a király távollétében a helytartó által tartatni szokott törvényszékek működését felfüggeszti, visszavételét sürgetik.

Ezen végzéseknek és kérelmeknek, úgy szintén némely magánosok folyamodásainak bemutatása czéljából, a nyitrai gyűlés, június 24-én két követet küldött Ferdinánd királyhoz: *Sbardellati Ágoston* esztergomi nagyprépostot és *Baracskay Pált.* [1])

A király július közepe táján Prágában fogadta a követeket, és úgy látszik, megerősítette a nyitrai gyűlés végzéseit; azt legalább biztosan tudjuk, hogy az adó kivetésére vonatkozó végzésnek foganatosítását elrendelte. [2])

III.

A Dunán túli országrész rendei január havában tartott hidvégi gyűlésökben megbízták Choron Andrást, hogy őket, mihelyt felterjesztésökre a királyi válasz megérkezik, újra hívja egybe. Megtörtént-e az? nem tudjuk.

De (1547) augusztus 22-én ismét együtt találjuk őket *Körmenden.*

Ezen alkalommal is a bel- és külellenségek részéről fenyegető veszélyek képezték a tanácskozások tárgyát. Ezeknek elhárításáról kívántak intézkedni, addig is, míg ezt a király teendi.

E miatt a véghelyek oltalmára tartandó hadak fizetésére adót ajánlottak meg: és pedig minden hat forint értéket meghaladó vagyonnal bíró jobbágyra egy forintot és 20 dénárt, továbbá az egy telkes és tiz forint értéket meghaladó vagyonnal bíró nemesekre egy forintot vetettek ki.

A jobbágyok által fizetendő adóból 20 dénár kamarai nyereség czímén a k. kamarát illeti; mindazáltal a király felkéretett, hogy ezen összeget is a megyéknek hadak fogadására engedje át. A jobbágyok és egy-telkes nemesek adójából

---

[1]) A részökre, 1547. aug. 27-én kiállított utasítást, mely a gyűlés végzéseit tartalmazza, egykorú példányban, a budai országos levéltár őrizi. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) Ferdinánd királynak 1547. aug. 20-án Batthyányi Ferenczhez intézett rendelete, a hg. Batthyányi család körmendi levéltárában. *Kovachich* által készített másolata a M. N. Múzeumban. — L. **Irományok.** III. szám.

80 dénár hadak tartására, végre a fenmaradó 20 dénár a véghelyek megerősítésére fordítandó; az előbbi 80 dénárból befolyó pénz Salm Miklós főparancsnok, a 20 dénárból befolyó összeg pedig Choron András kezeibe szolgáltatandó. Az adó két részletben hajtatik be: közvetlenül az összeírás után, és a következő év első napjaiban.

A főispánok utasíttattak, hogy azon uraknak és nemeseknek, kik az adót megfizetni vonakodnak, jószágaikat foglalják el, és a megye részére addig tartsák kezeik között, míg jövedelmeikből a meg nem fizetett adónak kétszeres értéke befolyik. Hasonló eljárás követendő azok irányában, kik az 1546. évi országgyűlés által megajánlott adót meg nem fizették és a hátralékot, a jelen gyűlés után 15 nap alatt, sem fizetnék le. Kivétel csak Bánffy László-, Erdődy Péter- és Salm Miklósra vonatkozólag történt, kiknek részére külön fizetési határnapok állapíttattak meg. Az adóhátralékokból első sorban a megyei hadak kapitányaiknak követelései fognak kielégíttetni.

A törökök pusztító hadjáratainak megakadályozása czéljából határoztatott, hogy az állandó hadak tartása mellett, mihelyt betörésöknek hire érkezik, az 1546-iki törvények értelmében, az összes urak és nemesek, birtokaikból lovasokat és gyalogosokat állítván ki, a főispánok zászlai alatt táborba szállani tartoznak. Az egy-telkes nemesek minden egész cúria után egy jól felfegyverzett gyalogot állítanak ki.

Chernel Ambrus és *Gróff Bernát*, kik a hidvégi gyűlés megbízásából Prágában Ferdinánd királynál jártak volt, költségeik megtérítéséért folyamodtak. A rendek 100 forintot rendeltek részökre.

Felmerült a gyűlésen a király által Szulejmán szultánnal megindított békealkudozásoknak ügye is. Minthogy ugyanis ezek tárgyában aggasztó hírek hozattak forgalomba, a rendek, biztos felvilágosítások megszerzése végett, *Istvánffy Pált* és *Sibrik Gergelyt* küldötték mint követeiket V. Károly császárhoz és Ferdinándhoz.[1])

[1]) A körmendi végzések egykorú példánya a budai m. k. kamarai levéltárban. — L. **Irományok.** IV. szám.

Mielőtt azonban ezek küldetésökben eljártak volna, Várday Pál helytartó jelentést tett a királynak a körmendi gyűlés lefolyása felől és megküldötte néki az alkotott végzéseket.

Ferdinánd, be nem várva a követeket, megbízta *Batthyányi Ferenczet*, hogy azon urakat és nemeseket, kik a körmendi gyűlésen részt vettek, vagy legalább az előkelőbbeket közülök, hivja össze és közölje velök válaszát.

A király elismeréssel szól a rendek buzgalmáról és bölcseségéről, melylyel a közjó előmozditása körül fáradoztak, minélfogva végzéseiket jóváhagyja és megerősíti. Erdődy Péter a dunántúli megyék főkapitányává [1]) és azon hadnak, melyet a megajánlott adóból ki fognak állitani, fővezérévé nevezi, székhelyévé Szigetvárát jelelvén ki. Egyébkint őt Salm Miklós főparancsnok alá helyezte, kit utasított, hogy Erdődynek, a mennyiben a kül- vagy belellenségekkel megmérkőzni nem volna képes, segitségére legyen.

A király továbbá a rendeknek azon kérelmét is teljesítette, hogy a dunántúli megyékből befolyó kamarai nyereséget is azon országrész védelmére fordítsa; azt Erdődy Péternek rendelkezésére bocsátotta.

A mi azonban a követeket illeti, kiket a körmendi gyűlés a török békealkudozások tárgyában a császárhoz és a királyhoz küldeni elhatározta: figyelmeztette a rendeket, hogy ezen okból felesleges a követeket utnak inditani, megnyugtatván őket, hogy a létrehozott fegyverszünet feltételei az országra és lakóira nézve egyáltalán nem hátrányosak, sőt inkább előnyösek. Ha azonban a követek hivatva volnának a császárnál a török ellen rég tervezett támadó hadjárat megindítását sürgetni: ez ellen semmi kifogása nincs.

Végre Batthyányinak buzditania kellett a rendeket, hogy ezentúl is hűséggel ragaszkodjanak uralkodójukhoz, viseltessenek iránta és császári bátyja iránt bizalommal, mert Magyarország javát és fönmaradását mindenekfelett szivökön viselik, és mit sem óhajtanak melegebben, mint hogy a rendeket

---

1) »Quem — írja a király — communi voto et consensu in Kermend Domini Praelati, Barones et Nobiles ad hoc elegisse dicuntur;« a minek azonban a végzésekben semmi nyoma.

a török zsarnokságtól megmentve ősi szabadságukba visszahelyezzék.[1])

Azonban Batthyányi nem hívta össze a dunántúli rendeket, mit azzal indokolt, hogy a királytól külön rendeletet, mely a gyűlés kihirdetésére felhívta volna, nem vett. E miatt arra határozta el magát, hogy a királyi leirat tartalmát azon alkalommal fogja a dunántúli rendekkel közölni, a mikor azok a november végére Nagyszombatba kihirdetett országgyülésen együtt lesznek.

A király Batthyányinak ezen határozatában megnyugodott.[2])

---

[1]) Az 1547 szeptember 16-án Prágából Batthyányihoz intézett utasítás eredetije a körmendi családi levéltárban. — L. **Irományok.** V. szám.

[2]) Ferdinánd az 1547 november 17-én AugsburgbólBatthyányi Ferenczhez intézett levélben többi között írja: »Scribis primum, responsum nostrum ad Te missum, fidelibus Statibus et Ordinibus illorum Comitatuum, qui nuper in Oppido Kermend congregati . . . propter aliqua impedimenta, potissimum vero quod non habueris litteras nostras, quibus illos conuocasses . . . referre non potuisse . . . Non erat opus ad conuocandos eos Status et Ordines literis, cum non fuerit institutum nobis nouam congregationem faciendi, sed paulo ante congregatis . . . voluntatem nostram referendi, quos Tu solis tuis literis conuocare potuisses . . Nihilominus postquam Tibi et aliis nonnullis fidelibus nostris, cum quibus hac de re locutus es, ita est visum, ut relationem nostri responsi ad Conuentum generalem . . . referres . . . id boni consulimus.« (Eredetije a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1547. Január 19.

A Dunán-túli rendek Hidvégen tartott gyülésének végzései.

Articuli et Conclusiones Dominorum Prelatorum, Baronum, Procerumque et Nobilium Comitatuum citra Danubium existencium in Conuentu eorum Generali decima nona die Januarii, in opido Hydweg celebrato editi et confecti.

Inprimis et ante omnia, conspectis evidentibus periculis, non modo priuatis, verum etiam publicis discriminibus, consulte persuasum extitit nobis, tum de preteritis, cum eciam presentibus, et presertim futuris prospicere rebus, quibus tantisper afflicti, extremoque subiecti periculo, elegimus oratores nostros Egregios videlicet Ambrosium Chernel de Chernelháza et Bernardum Groff de Salamon falva, de hac ultima ope communi subvenienda ad Regiam Maiestatem quamprimum mittere, medio quorum omnem statum, casus et expectantes adversitates exposuimus. Penes quas supplicationes nostras, experti Conventus Regnorum Archi-Ducatus Austrie et Ducatus Sthirie, necnon Bohemie cum provinciis suis eidem adnexis, apud eandem Regiam Maiestatem nunc et de facto fiendi, eisdem Dominis cuiuslibet Status eorundem Regnorum medio ipsorum Oratorum nostrorum in eo, ut de hoc extremo presidio nobis dando apud suam Maiestatem ammonentes, exhortantes et bene supplicantes agerent, intercessimus; unde data hac opera ipsorum, dum Deo dante iidem Nuncii nostri felices redierint, noticiaque reditus eorum Egregio Andree Choron de Dewecher adhibita fuerit, mox et in continenti

responsa Regie Maiestatis intelligenda rebusque nostris in posterum providendis, generalem, similemque presenti Conventum per ipsum Andream Choron in oppido Castriferrei edicendum fieri constituimus.

Interim tamen, ne ex inopinato, et inepte imminencia pericula, adventusque hostis, et aliorum Rebellium ac spoliatorum, intra viscera Regni huius existencium, immanitas augeantur, et ne denique ociosi calamitatibus nostris repellendis videamur, constituimus quadringentos equites levis armature propriis nostris sumtibus conducere et intertenere, quibus quatuor Capitaneos in locis oportunis, et necessariis tenendos modo infrascripto delegimus.

Item Egregius Martinus Porkolab in Paaczod, aliter Bakháza, cum Marco Horwath interdum in castris Chorgoo aliquando vero Bewnczewnche manendos, cuilibet eorum centum equites adjungentes. Qui quidem duo Capitanei tum excubias, seu custodias, cum vero exploraciones Quinque ecclesiis, Comitatui Zaladiensi continuo et incessanter, fideliterque tenere debebunt.

Item Petrum Pethew in Dewecher, et Paulum Szarka in Papa similiter cuilibet eorum centum equites seruandos constituimus, tali condicione mediante, quod ipsi ex predictis ducentis equitibus quilibet eorum seorsum viginti quinque equites in toto quinquaginta facientes in oppido Thapoocza, additis illis duobus prefatis probis et probatis, specialioribusque servitoribus ipsorum semper habere debebunt, qui scilicet Capitanei diligenter invigilare et excubias Comitatibus Castriferrei et Soproniensi tenere debebunt.

Item predictis quatuor Capitaneis constituimus omnis lustracionis, solucionis ordinem et modum servare, dareque debere prefatum Andream Choron, qui quidem juxta exigenciam locorum resciendos certos rumores adventus, et animi Turcarum ordinem et seriem certificationis curam erit adhibiturus, idemque Andreas Choron conservacioni dictorum equitum unacum Egregio Achacio Chaany tam in lustracione quam etiam solucione erit operam daturus.

Quum autem apprime necessarium fore videatur, aliquot pedites pixidarios, in terris poncium, ut puta Bodenhel, Papocz,

et Kezzew servari debere, constituimus igitur in eisdem locis octo pedites Pixidarios pro custodia per Spectabilem et Magnificum Dominum Comitem Thomam de Nádasd etc., ex presenti contributione per nos instituta, tenendos.

Cum vero conservacio prescriptorum quadringentorum Equitum non sine gravibus sumtibus interteneri, et fieri queat, conclusimus de singulis portis colonorum res et bona in valore sex florenorum habencium, unum florenum in duobus terminis dicari et persolvi debere, tali modo, ut mox, ac quamprimum in singulis Comitatibus Vice-Comites eorumdem Comitatuum per Judices Nobilium ipsorum, additis scribis, huiusmodi dicam unius floreni connumerari faciant; post quorum definitam connumeracionem unusquisque Dominorum et Nobilium intra spacium quindecim dierum totalem predictam dicam medii floreni ad manus Vicecomitum illius Comitatus dare et administrare debeant, atque teneantur. Contrarium vero facientes, more alias solito per birsagiorum onera puniantur; et ad id compellantur Domini aeque ac Nobiles.

Item quoniam predictarum gencium, equitumque solucio more solito fieri debeat, ob hoc institutum est, ad singulum equitem pro menstruali solucione singulos tres florenos, Capitaneis autem singulis, pro conservacione mense, ad quemlibet mensem quinquaginta florenos ad eorum personas, ac pro tenendis exploratoribus eisdem Andree Choron et Achacio Chaany in locis necessariis et ipsis cognitis, singulo Capitaneo ad unum mensem similiter quinquaginta florenos dare conclusimus.

Quoniam autem huiusmodi solucio et gentium conservatio moram pati nequeat, conclusum est, quod singuli Domini et Nobiles possessionati intra quintum decimum diem diei presentis Congregacionis nostre, juxta proximam connumeracionem dice Regie Majestatis preterite, quartam partem pecunie de bonis eorum provenientis, mox manibus Vicecomitum talium Dominorum et Nobilium dare debeant. Que quidem huiusmodi pecunia data illis videlicet singulis, qui eandem persolverint, ex presenti subsidio, post reditum dicatorum facto computu rectificare et computari tenebitur, et tandem

cum defectu dicte pecunie pro quarta parte solute contribucio ipsa solui teneatur, et administrari.

In ista vero contribucione nullus Dominorum aut Nobilium partem aliquam pro se habere, nec recipere valeat, sed eam in solum usum conservacionis predictarum gencium convertant, et neque Vicecomites, preter duodecim florenos, Judicesque Nobilium, necnon Notarii Comitatuum, ultra solam dimidiam partem sallarii sui alias consueti habeant; nec autem libertini preterquam combusti, et inquilini, aut eciam illi coloni, qui profuge essent, et nondum spacium unius anni in presenti eorum residencia complevissent, fieri possint.

Item iidem Andreas Choron et Achacius Chany post finitam connumeracionem ipsius subsidii, a dicatoribus plenam atque omnimodam racionem exigendi habeant potestatis facultatem.

Item Vice-Comites, habitis singulis et exactis pecuniis predicte contribucionis, easdem ad manus dictorum Andree Choron, et Achacii Chany reddere teneantur; Vice-Comes autem Comitatus Soproniensis contribucionem Comitatus sui manibus Egregii Francisci Polyany integre assignet.

Item Nobiles unius sessionis res in valore sex florenorum habentes, per singula capita, qui ut puta per se ac separatim et divisim habitant, prout coloni, singuli florenum unum in duobus terminis, uno videlicet nunc et in instanti dicare et persolvere tenebuntur, qui juramenta ipsorum coram Judicibus Nobilium ipsorum prestent, coloni autem coram Judicibus possessionum juramenta eorum deponant.

Item Dimensio portus fluvii Raabe a castro Kapw usque castrum Kermend per colonos et Nobiles unius sessionis in Comitatibus Castriferrei, Soproniensis et Zaladiensis, ex utraque parte eiusdem fluvii Rabe commorantes, per prefatum Dominum Comitem Thomam de Nádasd, et sub poena birsagii medii fioreni super eos, qui huiusmodi dimensionem facere negligerent, tociens quociens id facere recusaverint, tamdiu, donec loca ipsis decisa et ostensa reformaverint extorquenda, fieri conclusimus. Ultra vero dictum castrum Kermend, usque ad Sanctum Gotthardum, Domini Comes a Salmis etc. ac de

Batthyán, una cum Domina alias relicta quondam Domini Thursonis dimensionis curam habebunt.

(Egykorú irat a budai m. k. kamarai levéltárban.)

II.

1547. Június 24.

A Dunán-inneni megyék rendeinek, nyitrai gyülésökből, Ferdinánd királyhoz küldött követeik részére adott utasítása.

Instructio Dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium Regni Hungarie ex Comitatibus citra Danubium in conventu Nittriensi, pro festo beatorum Viti et Modesti, congregatorum, Reuerendo domino Augustino Sbardelato, Preposito majori ecclesie Strigoniensis, ac Egregio Paulo Barachkay nunctiis ipsorum ad Sacram Romanorum etc. Regiam Majestatem delectis, data. Die XXIII Junii Anno M. D. XLVII.

Imprimis nunctii referant nomine Dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium Regni Hungarie cis Danubium, sacre Regie Majestati domino eorum clementissimo, humillimam fidelium serviciorum in graciam Maiestatis sue commendacionem.

Deinde exponant, quod cum literis Reverendissimi domini Locumtenentis sue Maiestatis ad festum beatorum Viti et Modesti, proximis diebus Nittriam fuissent conuocati, ut de iis rebus precipue tractarent ac decernerent mutuis consiliis, que res ad defensionem conservacionemque confiniorum, usque ad felicem reditum sue Maiestatis, spectare viderentur, ipsi uti fideles et obedientes subditi sue Maiestatis ad conventum accessissent, quo in conventu proposicione domini Locumtenentis cognita, qua proposicione nomine sue Maiestatis, omnes ordines ac status cis Danubium pluribus verbis hortabatur, ut cum pro fide quam debent sue Maiestati, tum vero pro salute eorum propria, interim dum sua Maiestas abesse cogitur, defensioni ipsorum mutue mutuis viribus prospicere

conarentur, periculis videlicet imminentibus et vi ingenti hostium circumstancium affatim exposita: iidem ordines ac status post aliquot dierum tractatus, super modo atque ordine defensionis sue inter se habitos, tandem in hec conuenerunt que sequuntur.

Cum ad tutanda loca finitima, intra atque extra municiones, peditatu atque equitatu opus sit, iamque superioris anni utraque Dica, que in hunc usum decreta fuerat, omni ex parte vel exposita vel distracta, nova contribucio videatur esse necessaria, qua gentes conducantur alanturque in locis finitimis, ad retartandos hostium insultus, magis opportunis; decretum fuit omnium ordinum consensu, ut ad primum diem Augusti proxime futurum centum denarii ex singulis colonis ab omnibus dominis pariter ac nobilibus contribuantur. Ex quibus centum denariis, viginti pro lucro camere Regie Maiestati, reliqui octuaginta ad solucionem gencium administrentur; sic sane, ut in singulis quibusque comitatibus liceat nobilibus per se suas copias alere de suis bonis, ex his denariis octuaginta, ac Domini similiter de suis tantum bonis alant, communibus tamen consiliis distribuantur copie huiusmodi in loca magis ad arcendam vim hostilem opportuna, atque he gentes ex octuaginta denariis integro numero totis tribus mensibus subsequentibus alantur, quo spacio Regiam Maiestatem feliciter ad heç loca reverti posse existimarunt.

Verum quum et antea constanti rumore, et sub ipso conventu pluribus ex literis et nunciis certis allatum est, Thurcarum copias in dies Budam convenire, acriterque sese hostes instruere omni genere bellici apparatus, ut vel Agriam, vel aliam aliquam municionem petant, ac ut solent omnem circumquaque regionem igne ac ferro deuastent; statuerunt iidem domini ac nobiles coniunctis viribus sese hostilibus opponere conatibus, atque ita pari consilio decreverunt, ut quamuis ad primum diem Augusti subsidium prefatum exigi debeat, neque antea possit, propter temporis brevitatem, gentes tamen que ex eo ad defensionem, uti supra est declaratum, conducende sunt, privato cuiusque ere conscribantur quam primum, et primo die Julii ad tria loca, que ad id magis visa sunt opportuna, a cunctis dominis ac nobilibus dimittantur, ne interim dum

exaccio subsidii expectaretur, memorabilis aliqua clades inferretur ab hostibus.

Quia vero maior vis hostilis impendere videbatur quam ut his tantum copiis repelli posset, additum est communi pariter consensu, ut ad eundem primum diem Julii ad quem eadem loca tria, prout cuique comitatui locus descriptus est, ex omnibus comitatibus viritim cuncti domini ac nobiles armati conveniant, secumque, preter gentes suas supradictas, suorum colonorum quintam partem adducant, ut sic divina ope facilius conatus hostium inanes reddi possint. Que omnia sub poena, super his in decreto regni expressa, constituta sunt.

Obtulerunt autem iidem domini ac nobiles sese postquam ad predicta tria loca, uti constitutum est, convenerint, si minus dominus Locumtenens propter ingravescentem etatem expedicioni preesse potuerit, dominum Capitaneum generalem Sue Maiestatis, aut eciam eo ceteris negociis prepedito, dominum Andream Báthory, supremum regni Capitaneum sequi; quibus tamen duobus Capitaneis absentibus loco Regie Majestatis dominum Locumtenentem personaliter expedicioni preesse voluerunt.

Decreta vero sunt loca tria, quo gentes confluere debeant, propterea quod non facile ex universis comitatibus, presertim remotioribus, in unum locum conuenire, neque commode commeatus eodem suppeditari potuissent; que tamen tria loca haud magno inter se spatio distant: Nittria, Baad, ac Fylek; sex enim miliaribus Nittria ab oppido Baad, et id decem ab arce Fylek distat. Ex his tribus locis facile in unum locum copie rursus poterunt congregari, prout necessitas videbitur postulare; ita ut sive Agriam versus, quo per Fylek venientibus Buda iter est, sive alio tendant hostes, haud magno negotio coniunctis viribus, poterunt illi divina ope retardari.

Quamquam autem spes est, hisce apparatibus cladem impendentem ab hostibus, qui Budam convenisse dicuntur, euitari posse, quod tamen incertum est nunc majores copie accedant hostiles, coniunganturque iis, que iam advenerunt, quodquidem evenire posse facile constat, quippe cum res sit cum hoste nimium iam feroci ac prepotente: Domini ac nobiles, fideles subditi sacre Regie Maiestatis, eidem humillime supplicant,

ut non solum deliberacionem hanc ipsorum pro tuenda communi salute factam, clementer accipere atque approbare, verum eciam, consideratis que maxima evenire possunt, si quid his copiis in unum congregatis adversi accideret: dignetur externas aliquas copias mature expedire in has partes, ut his coniunctis facilius hosti resistatur, aut etiam, favente Deo, clades aliqua inferatur.

Neque vero supplicandum duxerunt sue Maiestati, ne (quod fama circumfertur) Majestas sua copias ullas ex hoc regno educat, cum satis exploratum sit, Maiestatem suam statum hujus regni sui omni ex parte iam dudum nosse, ac continue habere pre oculis, satisque intelligere, tantum abesse, ut hoc tempore gentes ulle ex hoc regno aliorsum educi possint, ut etiam adversus hostes, qui in dies majori numero forciores-que adventant, sine copiis externis, uti supradictum est, absque ingenti periculo, dimicari non possit: adeoque si que hinc copie ex his paucis que supersunt educantur, sine sanguine omnem passim dicionem sue Maiestatis in hoc regno ultro prope hostibus deditum iri.

Atqui cum satis iam pridem intelligat Maiestas sua, quanto cum hoste res sit, quamque assiduis ac pene iam ad nihilum redacte sint vires fidelium suorum ex hoc regno, satisque late pateat eciam si excursiones et leuiores hujusmodi arcium oppugnaciones, que non magno hostium numero fiant, interdum fortassis arceri possint, divina pocius benignitate quam viribus nostris; haud diutius tamen extremum excidium huius regni posse differri, nisi Maiestas sua, Cesaree Majestatis, fratris sui, ope adiuta, mature iam tandem huc prospiciat, suasque vires in unum contractas ambo in hanc expedicionem conuerterint; supplicant eidem humillime Domini ac Nobiles uti in quo secundum Deum spes eorum salutis omnis sita est, dignetur huc se aliquando convertere, ac postquam divina benignitate devictis hostibus summa cum gloria, pacata ab Cesarea et Sua Regia Maiestatibus Germania est, neque ullus iam hostis superest, preter hunc unum, christiani nominis pariter ac suarum Maiestatum hostem sempiternum, nolint occasionem hanc exterminandi illum ab his finibus diutius differre; omnino enim sperandum est summum Deum tantas victorias

tam brevi tempore concessisse suis Maiestatibus, ut commodius ad hanc sanctam, divineque Maiestati vere acceptam expedicionem toto pectore atque animo vacare possint, id quod Maiestati Regie versari in animo iampridem minime dubitant.

Ceterum intelligere antehac potuit Maiestas sua, quanto cum detrimento omnium nostrum, sueque Maiestatis injuria non mediocri, moneta hungarica apud externos in contemptum devenerit, adeo ut licet ante paucos menses Vienne singuli floreni hungarice monete libenter decem denariis minus in permutacione vel mercium, vel gemanice monete acciperentur, nunc rursum vix denis denariis additis exponi monete hungarice florenus possit. Quin etiam Transtybiscum in plerisque locis eandem novam hungaricam monetam recusari constat. Cuius quidem rei causam esse affirmant, quod proximis mensibus, iussu sue Maiestatis, ex consilioque dominorum Consiliariorum sue Maiestatis, moneta hungarica que antea nonnihil germanice superior erat valore, germanice monete in cusione adequata est; supplicant igitur Domini et Nobiles sue Maiestati humillime, suo et aliorum fratrum suorum nomine, dignetur Maiestas sua aut monetam hungaricam iubere ad priorem ligam octo lothonum Cremnicie cudi, ut sic ad priorem valorem estimacionemque pecunia ipsa redeat, aut serio mandare, adeoque omnino sua Regia potestate efficere, ut Vienne aliisque in locis vicinis moneta hungarica, que Cremnicii cuditur, equo valore accipiatur quo germanica. Nam alioquin, preter alia incommoda, que ex hoc contingent in dies maiora, negociacionem eciam omnem cessare necesse erit. Unde Maiestati sue imprimis permágnum incommodum redundabit. Nummi quoque illi, qui in Moravia cuduntur quos Babkas vocant, per singulos cruciferos terni in eo ipso quo cuduntur loco exponuntur, in his autem confiniis, aliquot tantum oppidis ac villis, bini per singulos denarios currunt. Unde florenis duodecim cum dimidio in singulis centum florenis damnum accipitur. Maiestas igitur Regia dignetur jubere proclamari Nittrie, in Sempthe, Galgotz ac aliis locis nonnullis circumvicinis, ut non alio valore exponantur nummi predicti quam quo exponuntur in loco cusionis, terni videlicet per singulos cruciferos.

Preterea, cum superiori anno, iussu sue Maiestatis, Tricesima ad duos florenos ex singulis bobus, preter veterem consvetudinem, redacta sit, tametsi satis iam Maiestas sua experiri potuit prouentus suos uberiores ex hinc minime factos esse, quod tamen et Maiestati sue palam ex augmento huiusmodi damnum redundat, et complures nostrates negociacionem facerent desiisse, atque inde toti regno detrimentum accidere re ipsa iam constitit, satisque liquet: ad evitandam hanc solucionem alterius fioreni et paucos admodum negociatores pecora agerent, et siqui agunt eos fere omnes per externas provincias, Poloniam ac Slesiam imprimis, itinera quamuis longiora ac grauiora sibi querere; unde, ut premissum est, diminuti potius quam aucti sunt his duobus annis prouentus Maiestatis sue in Tricesima. Supplicant Domini ac nobiles sue Maiestati, communi omnium nomine, dignetur vectigal in Tricesima ad veterem prioremque consuetudinem unius floreni rursum reducere; unde sine dubio maius commodum Maiestas sua senciet.

Cum autem satis intelligat Maiestas sua Regia, quam multa mala sunt consecuta per hos annos ex eo, quod aliena bona, prouentus, ac decime iis ad quos spectant de manibus violentis restituta non sint, quodque ea precipua fere causa extiterit omnium bellorum ciuilium, mutuarumque simultatum: Maiestas Regia dignetur iubere, adeoque committere firmiter, ut quemadmodum aliquocies in publicis comiciis est per hos annos constitutum, omnes hi qui bona aliena, prouentus, ac decimas ecclesiarum vel possident, vel aufferre solent, restituant iis, quorum ea sunt bona ac decime et prouentus, ut aliquando discordiarum fomes ex hoc regno tollatur, et pauperes oppressi suum rehabeant.

Porro, cum antehac semper eciam dissidiorum temporibus, nusquam in regno iudiciorum administratio cessarit, perque eam rem et Maiestatis Regie auctoritas cumprimis in regno conservata, et fidelium suorum nobilium, presertim infirmiorum, ac plurimorum salus retenta, contraque multorum licencia compressa sit, quin eciam per hoc ab ipsius eciam Regine vidue subditis ac sub iudicatu fratris Georgii existen-

tibus, auctoritas Regie Maiestatis magna semper fuerit estimacione habita, et Transtybiscum et ex illis locis ad sedem sue Maiestatis confluerent iudiciariam: supplicant iidem Domini ac Nobiles Sue Maiestati, suo et aliorum fratrum suorum nomine, dignetur mandatum suum reuocare, quo diebus proximis prohibuit, ne iudicia vel generalia, vel ea particularia, que absente sua Maiestate per dominum Locumtenentem semper celebrari consveuerunt, administrarentur; quin pocius non solum permittat Domino Locumtenenti potestatem iudicia exercendi, administrandique iusticiam, uti racione officii sui consueuit, verum et sinat iudicia generalia statis temporibus, uti in publicis comitiis superioribus fuit constitutum, celebrari, ut sic fideles sue Maiestatis in officio magis contineri, et facilius potenciorum licencia comprimi possit.

Demum cum priuatim a nonnullis fratribus suis variis de rebus supplices libelli ad Maiestatem suam per hos internuncios mittantur; supplicant iidem Barones ac Nobiles Maiestati sue humillime, dignetur ad eos omnes clementer respondere.

(Egykorú irat a budai országos levéltárban.)

III.

1547. Július 20.

Ferdinánd királynak, Batthyányi Ferenczhez, a nyitrai részleges gyülés végzései tárgyában, adott rendelete.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Boemiae etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Non te latere arbitramur fideles Regnicolas nostros, inter alias ordinationes et constitutiones, quas in proximo eorum Conventu Nitriensi communi voto fecerunt, id quoque conclusisse, ut pro conservatione in confinibus gentium, octoginta denarii et lucrum

camerae nostrae viginti denarii, de singulis colonis subditorum nostrorum, ad primum diem Augusti proxime venturi exolveretur. Quam eorum ordinationem et publicam conclusionem volentes debitum finem sortiri, fidelitati tuae firmiter committimus, ut secundum hanc ipsam conclusionem Regnicolarum nostrorum, ipsos octoginta denarios, ad terminum praefixum, de singulis colonis tuis, ad conservandas in confinibus gentes, exolvi facere, et in locis necessariis gentes tenere, ac lucrum quoque Camerae nostrae una cum restantiis prioris, quae adhuc insolutae essent, praeter difficultatem ullam, ad cameram nostram, et ad nullius alterius manus, integre et sine ullo defectu, fideliter administrare et administrari facere debeas. Restantias quoque praeteritarum dicarum, si quae per te, vel colonos tuos, retentae sunt, ad manus Venerabilis Blasii Praepositi de Jazow, secundum priorem ad te datam commissionem, fideliter restituas, et restitui facias, ut ad solutionem gentium, quae in confinibus servierunt et serviunt, convertantur. Aliud facere nullo modo praesumas. Datum Pragae vigesima Julii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus.
E. Zagrabiensis.

Kivül: »Magnifico Francisco de Batthyan, Consiliario nostro, fideli nobis dilecto.«

(Eredetije a herczeg Batthyányi család körmendi levéltárában. Kovachich M. Gy. által készített másolata a M. N. Múzeumban.)

IV.

1547. Augusztus 22.

A Dunán-túli rendek Körmenden tartott gyülésének végzései.

Articuli Dominorum Prelatorum, Baronum, Procerum, Nobilium universorum Comitatuum citra Danubium existencium, in Conventu eorum generali in oppido Kermend, 22 die Augusti Anno 1547.

Quoniam aperte constare, tum per intestinos, tumque Christiani nominis hostes et persecutores passim dietimque augeri discrimina videantur, que jam diuturne nobis communiter perpetrare dinoscuntur, ad quorum propellendorum et evitandorum, interim, donec Sacra Regia Majestas Dominus noster clementissimus uberiori sua ope ac clementia subvenerit, providendum esse conclusimus. Unde tam pro conseruatione gencium nostrarum in locis finitimis necessariarum, quam eciam castris finitimis ope subeunda, unius floreni et viginti denariorum, de omnibus et singulis, tam Dominorum, quam Nobilium, res in valore sex florenorum [1]), a Nobilibus autem unius sessionis quotcunque in una Curia Nobilitaria divisim morarentur, de singulis res in valore florenorum decem habentibus, unius dummodo floreni subsidium persolvere constituimus. Cuius quidem subsidii colonorum, viginti denariorum lucrum Camere Regie Maiestatis, more ab olim observato, octoginta autem, simul cum pecuniis Nobilium unius sessionis, ad conseruacionem gencium, et insuper denarii viginti in auxilium castrorum finitimorum ut puta: Zyghet, Kapos ujwar Withan, Gestes et aliorum exponere statuimus. Sed quoniam lucrum Camere per Dicatorem Regie Majestatis connumerari dinoscatur, ob hac institutum est, quod ille florenus unus ad publicum commodum designatus ultra dictos denarios viginti Camere, juxta connumerationem lucri prefate Camere per

[1]) Kihagyva »absentibus jobagionibus.«

Regium Dicatorem factam, per hominem infrascriptum, per nosque ad exaccionem huiusmodi communis subsidii deputatum, in duobus terminis, uno quinto decimo die post finitam connumeracionem eiusdem subsidii mox et immedietate sequentes, denarios septuaginta, quorum viginti ad dictam Cameram Regie Maiestatis, quadraginta vero una cum dimidietate unius floreni, a Nobilibus unius sessionis proveniendi, ad conservacionem gencium, et ittem subuencionem castrorum finitimorum decem denarios, ittem medius florenus colonorum una cum altero similiter medio floreno Nobilium unius sessionis ad festum Epiphaniarum Domini proxime venturum, sub pena infrascripta tam per Dominos, quam Nobiles exigi et administrari debeant, de qua quidem huiusmodi pecunia similiter decem denarii in opem castrorum finitimorum, reliqui vero ad conseruacionem gencium convertantur. Si qui autem Dominorum vel Nobilium huiusmodi subsidium in predictis terminis solvere et administrare constitutum recusaverint, extunc exactor subsidii, pro conseruacione gencium, et ope castrorum finitimorum commissi, tales negligentes Comiti illius Comitatus, in quibus resident, mox significare debeat, Comesque ipse statim bona eorundem recusancium occupare, et tamdiu ad racionem Comitatus retinere, donec duplum dice ex ipsis percipere possit et valeat; ubi vero idem Comes huiusmodi subsidium recusantes solvere *(sic)* propria facultate insufficiens esset, extunc ille Spectabilem et Magnificum Dominum Nicolaum a Salmis et Generalem Capitaneum dicte Regie Maiestatis, literis suis mediantibus, requirere debeat. Qui quidem Dominus Generalis cum gentibus suis, et equitibus Comitatuum eidem adiunctis, bona illorum negligencium similiter ad racionem Comitatus eiusdem, in quo haberentur, occupare et tamdiu tenere velit, donec duplum dice ipsius de eisdem bonis quoad plenum habere possit.

Restancie autem unius floreni proxime preteriti subsidii, ad conseruacionem gencium in locis finitimis, hactenus retente, quicunque Dominorum aut Nobilium infra quintum decimum diem a die presentis Conventus ad manus Vicecomitum Comitatuum, modo antehac prefixo, administrare neglexerit, extunc eosdem simili modo per occupacionem bonorum ipso-

rum Comitibus et Domino Generali punire liceat; demto eo quod Magnificus Dominus Ladislaus Bánffy subsidium prescriptum proxime preteritum de bonis suis pro media parte ad Michaelis Archangeli, pro altera vero dimidietate ad Luce Evangeliste Beatorum festa proxime ventura administrare coram et personaliter se obtulit; Magnificus autem Dominus Petrus Erdewdy ex pertinenciis castri Lewka directam dimidietatem unius floreni, juxta connnumeracionem dicarum factam, predictum subsidium proxime preteritum, ad eundem decimum quintum diem reddere tenebitur; itidem etiam Dominus Generalis se facturum est pollicitus. Interest preterea, quod volens huiusmodi subsidii nostri proxime, ut premissum est, preteriti veram intelligere racionem, pro eo conclusum est, ut penes dicatores Regie Maiestatis presentis dice unius floreni et denariorum viginti ex Nobilibus in Castrifferrei Egregii Georgius Mesthery, in Zaladiensi Franciscus Hassagy, in Soproniensi Petrus Korothnay, in Wesprimiensi Comitatibus Stephanus Zambo addi et proficisci teneantur. Qui quidem prefati Nobiles in singulis possessionibus et oppidis, imo etiam a Nobilibus unius sessionis, racionem connumeracionis et administracionis dicti subsidii veraciter et juxta fidem ipsorum lustrare et rescire, ac eciam scribere, et insuper nobiles unius sessionis res, ut premittitur, in valore florenorum viginti habentes, connumerare debeant ac teneantur. Ittem pecunie denariorum viginti in auxilium castrorum finitimorum dare concluse ad prefati domini Generalis, octuaginta vero, unacum pecuniis Nobilium unius sessionis, pro conseruacione gencium instituentur ad Egregii Domini Andree Choron de Dewecher manus, de singulis Comitatibus, totaliter et integre dari et administrari totaliter debeant. Idem autem Choron in locis Sedis Judiciarie prescriptorum Comitatuum, videlicet Castrifferrei, Kapornak, Dewecher et Wykeer oppidis, habito condecenti sallario suo exigi per homines suos debebit. Lustratoribus eciam condigne expense pro eorum labore dentur.

In Comitatu autem Jaurinensi ad connumerationem et exigendum presens subsidium novum deputatus est Egregius Caspar de Pok, qui nichilominus pecuniam viginti denariorum, pro ope castrorum finitimorum designatorum, similiter ad

manus Domini Generalis, octuaginta autem denarii ad prefati Andree Choron manus dare debebit; racione vero obtinendi lucri Camere denariorum viginti, supplicatum est Regie Maiestati, ut sua Maiestas hanc exiguam summam pecunie in medium prescriptorum Comitatuum ad intertencionem gencium et opem castrorum finitimorum, graciose annuere et concedere dignaretur.

Cum preterea pro parte Induciarum Regie Maiestatis cum Cesare Thurcarum nouiter ineundorum varie *(sic)* et pene formidolosi et infelices rumores circumferantur, preterea instituimus e medio nostri ad Sacram Cesaream Catholicam et Regiam Maiestatem Dominos nostros gratiosos et clementes oratores nostros, videlicet Egregium Paulum Isthwanffy de Kissazzonffalwa et Gregorium Sybryk de Zarwaskend mittere, quibus sexingentos florenos hungaricales de pecuniis restantibus presentis subsidii proxime preteriti pro expensis dare instituimus.

Supplicatum est denique per Egregios Magistrum Ambrosium Chernel et Bernardum Gróff pro parte expensarum suarum, quas in legacione nostra erga Regiam Maiestatem, anno praesenti Prage factarum; quibus additi sunt centum floreni.

Capitaneis autem gencium nostrarum hactenus conseruatarum de stipendiis eorum preteritis plenarie contentandis per Andream Choron de restanciis prioris subsidii conclusimus.

Quoniam hostis communis semper aduentare et imminere formidetur, in resistendo ne segnes rebus nostris prouidendis omnino esse videamur, constituimus, ut dum eundem incursiones facere et venire acceperimus, extunc juxta constituciones Posonienses singuli Domini et Nobiles possessionati, tam pedites, quam eciam equites, de bonis ipsorum mox leuare, et penes Comitem Comitatus illius, in quo resident, insurgere debeant; qui quidem Comes coniunctis gentibus suis erga Capitaneum per Dominum Generalem in persona sua commissum proficisci teneatur; ita ut Soproniensis et Wesprimiensis ad Papam, Castrifferrei vero ad Egerwar, et Zala-

diensis ad Kapornak confluere, Nobiles autem unius sessionis de singulis integris Curiis eorum unum peditem bonum tempore huiusmodi necessitatis dare debeant.

Constituimus preterea, ut unus quisque Comitum in eorum Comitatibus, ita quod Soproniensis in possessione Wyker in festo Beati Martini Confessoris proxime venturo, Castrifferrei vero in festo Beate Elizabet vidue in oppido similiter Castrifferreo, Zaladiensis similiter in festo Beate Catharine virginis in oppido Kapornak, Wesprimiensis autem Comitatus tercio die ante festum Beate Barbare Virginis in oppido Papa, gentes Comitatus ipsorum tam de bonis Dominorum, quam Nobilium Domino Generali lustrare teneantur. Interim nichilominus si hostem ipsum venire intendere contigerit, extunc dictus Dominus Generalis de Capitaneo eiusdem Comitatus prouidere curabit.

Item ad conseruacionem Exploratorum idem modus, qui hactenus fuit, obseruetur.

(Egykoru irat a budai m. k. kamarai levéltárban.)

V.

1547. Szeptember 16.

Ferdinánd királynak Batthyány Ferencz, mint a Dunán-tuli rendekhez küldött követe, részére adott utasitása.

Instructio Magnifico Batthyany Consiliario Regiae Majestatis, ad Dominos Praelatos, Barones ac Nobiles nuper in Oppido Kermend congregatos data 1547. 16. Decembris.

Inprimis Dominus Franciscus Batthyani, jussu Sacrae Regiae Majestatis, Dominos Praelatos Barones et Nobiles Trans Danubium existentes, qui secunda [1]) die Augusti proxime praeteriti in Kermend congregati erant, convocet, si non omnes, praecipuos tamen ex illis, quibus nomine Majestatis Regiae dicat salutem et gratiam regiam.

---

[1]) Hibásan »*vigesima* secunda« helyett.

Deinde referat illis, quod Majestas Regia, Dominus noster clementissimus, tam ex literis Reverendissimi Domini Locumtenentis sui, et Articulis ipsorum ad suam Majestatem missis, quam etiam ex verbis et relatione Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Nicolai a Salmis, Generalis Suae Majestatis Capitanei, abunde satis intellexit, quae istic in Conventu de Kermend tractata et conclusa per ipsos fideles Suae Majestatis fuerunt, utpote eos, quibus sua et publica salus curae fuit, et qui veluti boni et fideles Suae Majestatis subditi, ea curarunt summa diligentia et prudentia, quae ad bonum publicum pertinebant. Quae omnia, quum ex ipsis Articulis Sacra sua Majestas perspiciebat optima esse, et nonnisi prudenter ordinata; Sacra Majestas Sua eosdem Articulos Dominorum Praelatorum, Baronum et Nobilium in Conventu dicti Oppidi scriptos, in omnibus punctis et clausulis gratiose approbat et confirmat. Hoc uno addito, quod Sacra sua Majestas, postquam Dominus Thomas Nadasdy hoc oneris acceptare noluerit, Petrum Erdewdy, quem communi voto et consensu in Kermend Domini Praelati, Barones et Nobiles ad hoc elegisse dicuntur, Comitatuum Transdanubianorum et etiam in Zygeth Supremum Capitaneum esse, eumque gentibus ipsorum, quas ex contributione communi conservaturi sunt, praeesse, ac eundem una cum esidem gentibus personaliter in ipso Oppido Zygeth continue residere vult et mandat, ex quo loco tam ab excursionibus Turcicis, quam etiam internorum rebellium atque hostium tumultibus, si quis contingeret, partes illas defendere et protegere, tutasque conservare possit. Ipse autem Petrus Erdewdy obediat Capitaneo Generali suae Majestatis, qui habet in mandatis a Sacra Regia Majestate, ut si qua in re opus foret, hostilitatesque sive internorum sive externorum hostium tanta imminerent, contra quem solus Petrus Erdewdy non esset sufficiens, et per eum requireretur, moxilli cum aliis gentibus Regiis succurrere eique auxilio esse debent.

Ubi autem praedicti Domini Praelati, Barones et Nobiles, fideles subditi suae Majestatis Regiae, supplicant, ut lucrum Camerae viginti denariorum ex Comitatibus Transdanubianis ad Cameram Suae Majestatis pervenire debentium,

ad conservationem gentium, quas ipsi pro eorum defensione in Confinibus alere volunt, converti facere dignaretur: Majestas Sua, exaudita eorum supplicatione, ac visa ipsorum bona et pia voluntate, uti pius et clemens Princeps, suorumque subditorum salutis cupidus, lucrum Camerae suae viginti denariorum, per eos Majestati suae oblatum, jubebit dari ad solutionem Petri Erdewdy et ad provisionem castrorum finitimorum.

Quod autem iidem Domini Praelati, Barones et caeteri Status concluserunt, se missuros esse ad Sacram Caesaraem et Regiam Majestatem, pro intelligendis conditionibus Inducia-rum cum Turca initarum, et etiam ad disvadendum ne, ob perfidiam ac dubiam illorum fidem, cum Turcis aliquae Induciae ineantur: Dominus Franciscus Batthyany referat praedictis Statibus et Ordinibus, non esse opus, quod hac de causa Oratores suos aut ad Caesaream aut etiam Majestatem Regiam nunc mittant; hae enim Induciae non ad incommodum aliquorum aut damnum Regni atque fidelium subditorum Suae Majestatis Regiae cum Turca initae sunt, sed potius ad commodum et utilitatem publicam, ut interea dum generalis ipsa expeditio parata erit, ipsi et alii fideles subditi Suae Majestatis Regiae, totumque Regnum Hungariae in pace permanere possit. Quare pro solo Induciarum negotio, quae bonis et toti Regno Hungariae utilibus conditionibus sunt initae, non videtur esse necessarium Oratores mittere; verum, si quospiam pro sollicitanda futura generali expeditione mittere voluerint, id Sacra Majestas Regia non improbat.

Caeterum hortetur eos Dominus Batthyany, Regiae Majestatis nomine, ut in eadem fide et fidelitate, qua hactenus erga Majestatem Regiam fuerunt, etiam de caetero persistant, et tam de Caesarea quam Regia Majestate optime sperent; nam Majestates Suae permansionis eorum atque quietis singularem habebunt curam, eaque omnino agunt, tractant et deliberant, quae ad liberationem Hungariae, ac ad salutem quietemque fidelium subditorum suorum pertinere fuerint arbitratae; nihilque magis Sacram Caesaream et Regiam Majestatem in votis habere sibi certo persuadeant, quam ut fideles subditos suos ac totum Regnum Hungariae jam tan-

dem a tyrannide Turcica in pristinam libertatem vendicare possint. Datum Pragae decima sexta die mensis Septembris Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Episcopus Zagrabiensis.

(Eredetije a herczeg Batthyányi család körmendi levéltárában. Kovachich M. Gy. által készitett másolata a M. Nemzeti Muzeum kéziratgyüjteményében.)

III.

A NAGYSZOMBATI ORSZÁGGYŰLÉS

1547. Deczemberben.

A nagyszombati országgyűlés 1547. Deczemberben.

A németországi vallási küzdelmek 1546-ban nyilt háborúvá fejlődtek. V. Károly fegyvert fogott a protestáns fejedelmek ellen, kik egy időben a kath. egyház és a császári hatalom ellen támadtak. Ily körülmények között a török ellen intézendő hadjárat tervét egészen elejtette, és Weltwycket visszaküldötte Konstantinápolyba a békealkudozások folytatására. Ferdinánd ugyanezen czélból Ugrinovicsot bocsátotta a portára.

A tárgyalások, melyekre, a pozsonyi országgyűlés felszólalása daczára, a magyar tanácsosoknak semmi befolyásuk nem volt, [1]) kielégítő eredményre vezettek. A béke öt évre köttetett meg, többi között oly feltétellel, hogy a magyar király évenkint 30,000 aranyat fizet a szultánnak és 3000-et Rusztem fővezérnek. [2])

Ferdinándnak — ki ekkor Augsburgban tartózkodott, — erről még nem volt tudomása, midőn szeptember 25-én a magyar országgyűlést 1547. november 25-re Nagyszombatba hívta össze. A meghívó levelekben a tanácskozások főtárgyául a véghelyekről való gondoskodást tűzi ki; »mert habár — úgy mond — az ellenség ígéri is, hogy a békét vagy fegyverszünetet megtartja, nekünk mindenkor felkészülve kell lennünk.« Személyes megjelenését ez alkalommal nem helyezte kilátásba. Előre jelentette, hogy utasítással ellátandó biztosokat fog az országgyűlésre küldeni. [3])

---

[1]) Ez kitünik Ferdinándnak 1547 deczember 5-én a magyar helytartótanácshoz intézett leveléből. (Közli Horváth Mihály. Brüsseli Okmánytár. II. 141. l.)

[2]) Hammer II. 201. s kk. ll.

[3]) Az 1547. szeptember 25-én kelt meghivó levél *Kovachichnál*, Supplementum. III. 211. l. — L. **Irományok.** I. szám.

Biztosaivá gróf *Salm Miklós* főkamarásmestert, magyarországi főparancsnokot és gróf *Nádasdy Tamás* országbírót rendelte. [1])

Az országgyűlés megnyitása előtt Várday Pál királyi helytartónál *Pozsonyban* több főpap, főur és nemes — szám szerint 24 — gyűlt egybe, [2]) hogy előlegesen a teendők iránt tanácskozzanak.

Ezek — november 6-án — V. Károly császárhoz levelet intéztek. A schmalkaldeni szövetség ellen viselt háború diadalmas befejezése alkalmából szerencse-kívánataikat tolmácsolják. Egy úttal kifejezik azon reményöket, hogy most miután a belső ellenséget leküzdötte, a török ellen fogja irányozni egész erejét. És habár értesültek, hogy Ferdinánd király a törökkel kötött fegyverszünetet meghosszabbította, bíznak benne, hogy védelmükről gondoskodni fog. E miatt el vannak határozva, hogy a közelebb megnyitandó nagyszombati országgyűlésből a császárhoz és az augsburgi birodalmi gyűléshez követeket küldenek. Nehogy azonban ezek talán már későn, a gyűlés befejezése után érkezzenek, szükségesnek látták e levelet előrebocsátani.

Felhívják figyelmét arra, hogy a szultán a békekötésekben mindenkor csak a maga érdekét szokta szem előtt tartani; és jelenleg is megrettentve a császári hadak győzedelmei által, nehogy ezek ellene forduljanak, fogadta el a fegyverszünetet; annál inkább, mert más háború által van igénybe vőve. Minélfogva az isteni gondviselés most nyújtja a legkedvezőbb alkalmat a török zsarnok igájának lerázására.

Kérik tehát, tegye meg a birodalmi gyűlésen a kellő lépéseket, hogy a Magyarország felszabadítására elhatározott hadjáratot mielőbb meg lehessen indítani és szerencsésen befejezni. Addig is pedig, míg e hadjárat létesülhet, a véghelyek rögtön erősíttessenek meg, nehogy az ellenség hatalmába

[1]) A részekre 1547. november 5-én kiállított királyi utasítás — melyről még alább bővebben szólunk — *Pray* kézirati gyűjteményében, a budapesti egyetemi könyvtárban. — L. **Irományok. II.** szám.

[2]) Az V. Károlyhoz intézett levél alatt, melyről alább szólunk, 24 pecsét áll. Az egyik Várdayé. A legtöbbnek birtokosát nem vagyunk képesek meghatározni.

jutván, az ellene indítandó hadjárat sikerét nehezítsék. Mert hogy a törökök által elfogadott fegyverszünet megtartásában nem lehet bízni, mutatják a pusztítások, melyeket a király területén eddig végbezvittek.

Egyébkint habár a magyar nemzet, számos és súlyos csapások által megtörve, önmagát nem képes többé megvédni : az egybegyűlt rendek kijelentik, hogy készek mindnyájan a császár zászlai alatt fegyvert fogni, őseik példájára, hazájok szabadságáért és a kereszténység javáért életöket és véröket feláldozni. [1])

Az országgyülés csak deczember első napjaiban nyittatott meg.

A királyi biztosok tisztében, nem Salm és Nádasdy, hanem *Várday Pál* és *Salm* gróf jártak el.[2])

Ezek megnyitó beszédükben, a király üdvözletét és kegyelmét jelentve, előadták, mikép kényszerítették az engedelmességet megtagadó német fejedelmek a császárt, hogy ellenök háborut inditson, és a királyt, hogy bátyjának segítségére siessen. Ekként mindketten megakadályoztattak a török ellen tervezett hadjáratot megindítani. Minthogy azonban most már a németországi és csehországi mozgalmak el vannak fojtva, remélhető, hogy az Augsburgba egybehívott birodalmi gyűlésen Németországnak belső békéje állandón meg fog állapíttatni, egyúttal pedig a Magyarország felszabadítására szükséges rendelkezések meg fognak történni. Ennek folytán a király utasítva látja magát, nem annyira a maga, mint inkább magyarországi alattvalóinak érdekében, hogy személyesen vegyen részt a birodalmi gyűlés tárgyalásaiban, minélfogva a magyar rendek között nem jelenhetett meg. Mihelyt azonban a német és más keresztény fejedelmekkel a Magyarország védelmére vonatkozó tárgyalásokat befejezte, sietni fog körükbe visszatérni.

---

[1]) Az 1547. november 6-án kelt, a császárhoz intézett, és 24 pecséttel ellátott levél eredetije a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok III. szám.**

[2]) Ferdinánd király 1548. február 22-iki válasziratában említi, hogy a török békekötés tárgyában Várday és Salm tették meg az országgyülésnek az előterjesztést.

Továbbá, a király régóta tudomással bir a felől, hogy némely roszakaratú és a közbéke megzavarására törő emberek azon rágalmat terjesztették, hogy a császár és a király a fegyverszünetbe, melynek létrehozására a török szultánnal alkudoztak, Magyarországot nem foglalták be, és ezt szabad zsákmányul engedték a törököknek, hogy így további oltalmazásának gondjaitól megszabaduljanak. A rendek meg lehetnek győződve, hogy a császár és a király erre soha sem gondoltak. Sőt ellenkezőleg mindig azon voltak, hogy Magyarországot, a melynek békéjétől és fenmaradásától az egész kereszténységnek biztonsága függ, a hozzá tartozó tartományokkal együtt, a török zsarnoki igája alól felmentsék és hajdani szabadságába visszahelyezzék.

Ne gondolják azt se, hogy a fegyverszünet, mely iránt a tárgyalások most folyamatban vannak, az országnak kárára fog válni; ellenkezőleg a rendek javát, fenmaradását és békéjét fogja az biztosítani, miként csakhamar ki fog tünni.

Mindazáltal habár a szultán készsnek mutatkozik bizonyos időre békét kötni és azt megtartani, szükséges készen állani, nehogy e közben veszély érje az országot; szükséges tehát, hogy addig is míg a király visszatérvén, az ország védelméről és a véghelyek fentartásáról más módon gondoskodhatik, a rendek e czélra némi segélyt ajánljanak meg. A rendek előtt ismeretes, hogy a király több év óta jelentékeny hadakat tart az ország védelmére, melyeket nagy részt többi országainak és tartományainak jövedelmeiből fizet, sőt a saját kincstárából is évenkint nagy összegeket fordít Magyarországra. Mert habár az elmult években a magyar rendek többször adót szavaztak meg az ország és a király szükségeire, a befolyt pénzeket némely lázongók és békebontók szétragadozták. Minthogy pedig a király most több más oldalról is igénybe van véve, igazságosnak tartja, hogy a rendek újra ajánljanak meg adót, és annak elpazarlását akként igyekezzenek megakadályozni, hogy a király visszatértéig a véghelyeket és önmagukat minden lehető támadás ellen megoltalmazni képesek legyenek.

A király felhívja a rendek figyelmét arra is, hogy közöttük lázadók találtatnak, kik nemcsak a közbékét megza-

varják, és bármit önkényesen véghez visznek, hanem a király személye ellen támadni nem átallanak. Hogy ezeket ekkoráig meg nem fékezhette, részint hosszas távolléte, részint a nemzet megoszlása okozta. Mert habár többször hadakat küldött megfenyítésökre, mindég felmerültek oly körülmények, melyek miatt feladatukat meg nem oldhatták és az ország lakosait további zaklatásoktól meg nem óvhatták.

A király inti a rendeket, hogy belviszályaikkal — melyek szegény jobbágyaik elnyomását okozzák és Isten haragját idézik fel — felhagyván, magok körében a békét és összetartást megszilárdítani igyekezzenek; e czélból addig is, míg személyesen megjelenhetik az országban, kapitányait utasítandja, hogy a rendelkezésökre álló haderőt, minden kimélet nélkül, használják fel a békeszegők és erőszakoskodók megfékezésére.

Végre, minthogy a király elődei, törvényes rendelkezéseik között azt is megállapították, hogy a főpapok és egyházak mindenütt a tizedjövedelmeket élvezzék, és pedig oly czélból, hogy képesíttessenek az isteni tiszteletről gondoskodni és az ország védelmére hadakat tartani; jelenleg pedig gyakori eset az, hogy világiak az ily egyházi tizedeket bitorolják és saját czéljaikra használják, minek az isteni tisztelet és a honvédelem egyaránt érezi káros következményeit: ennek folytán a király felhívja a rendeket, gondoskodjanak arról, hogy az egyházi tizedeket mindenütt rendesen szolgáltassák ki.

A király biztosítja a rendeket, azon esetre ha kívánatait teljesítik, kegyelme és támogatása felől, mind a lázadók megfékezésében, mind hazájuk védelmében; és hogy császár bátyjának közreműködésével mindent meg fog tenni, a mit egy jó és kegyes uralkodótól, ki alattvalóinak nyugalmát, szabadságát és jólétét szivén viseli, várni lehet. [1])

[1]) Ferdinánd királynak 1546 november 5-én, biztosai részére kiállított, fennebb idézett utasítása kizárólag azon előadást tartalmazza, melylyel az országgyűlést meg kellett nyitniok. Az utolsó előtti pont — a viszályok beszüntetéséről — nincs meg az instructióban, de hogy a k. propositiókban előfordult, bizonyítja a törvénykönyv IV. czikke.

A rendek haladéktalanul megkezdették tanácskozásaikat [1]) az adó megajánlása tárgyában. Egy úttal megválasztották a császárhoz és az augsburgi birodalmi gyűléshez küldendő követeiket, a kik hivatva voltak a török elleni hadjárat megindítását sürgetni. [2])

Azonban csakhamar fontos fordulat állott be. Deczember közepe táján megérkezett Nagyszombatba Ferdinánd királynak a magyar helytartótanácshoz intézett levele, melyben a szultánnal kötött öt évi békéről értesíti; mellékelvén Szulejmánnak október 31-én Konstantinápolyban kiállított oklevelét, melyben az is foglaltatik, hogy Ferdinánd király, Magyarország azon részeért, mely tényleg birtokában van, »évenkint márczius elején, tisztességes ajándékot és tiszteletdíjt tartozik a portára küldeni.«

A király meghagyta a helytartótanácsnak, hogy a békekötést hirdesse ki, úgy azonban, hogy titkos feltételeit, melyeket nem szükséges nyilvánosságra hozni, hallgassa el. [3])

A királyi biztosok — ezen királyi irat vétele után — siettek a rendeket értesíteni, hogy Ferdinánd »különféle okok által indíttatva,« és »a rendek javát tartva szem előtt« a szultánnal öt évre terjedő békét kötött, oly feltételek alatt, hogy mindaz a mi ez időszerint a király és alattvalóinak birtokában van, a török támadások elől biztosítva legyen; továbbá mindazon városok, falvak és jószágok, a melyeket a szultán saját katonáinak adományozott ugyan, de a melyeknek ezek békés birtokába nem jutottak, szintén a király területéhez tartozóknak tekintendők; mindkét uralkodó hadai minden ellenségeskedéstől tartózkodjanak, és azok, kik a békét megsértik, érdem-

[1]) Ezekről közelebbi részletek nem ismeretesek. Sáros-megyének követei részére adott utasítását közli *Wagner.* Diplomat. Saros. 40. l. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) Ezt az országgyűlési követek az augsburgi gyűléshez intézett beszédükben maguk említik. (L. Brüsseli Okmánytár. II. 149. l.)

[3]) Az utóirat igy hangzik: »Ea quae sunt in articulis praesentibus inclusis, secretiora, et quae non sunt necessaria ad publicandum, teneatis apud vos secreta; quae vero publica, ea publicare poteritis. A királynak deczember 5-én Augsburgban kelt levelét, és a mellékelt békeoklevelet közli Horváth Mihály. Brüsseli Okmánytár. II. 141—148. ll.

lett büntetést vegyenek; végre a szökevényeket egyik rész se fogadja be.

Azonban az adófizetésről jónak látták nem tenni említést. [1])

A rendek ekkor hálájukat fejezték ki uralkodójuknak buzgalmáért és ajánlataiért; kijelentették, hogy bizalommal néznek jövő tevékenységének eredményei elé, megjegyezvén, hogy már régóta belé helyezik, Isten után, minden reménységöket.

A török szultánnal kötött békében is, alattvalói javára irányzott gondoskodásának jelét látják. Azonban habár nem kételkednek az iránt, hogy a békefeltételeket azért fogadta el, mert azok által a magyar rendek javát előmozdíthatni hitte, és remélette, hogy azokat a törökök is lelkiismeretesen fogják megtartani; mivel azonban a törökök hiresztelik, hogy a békekötés a közlött feltételeknél »hátrányosabbakat« is tartalmaz, egyúttal pedig a király alattvalóinak jobbágyain már is az eddigieknél súlyosabb terhekkel zaklatják, erőszakkal akadályozván őket, hogy a királynak adójukat, a földesuraknak jobbágyi tartozásaikat lefizessék és a véghelyeken közmunkát végezzenek: felkérik tehát a királyt, találjon módot, hogy a törökök is ezentúl szigorúan tartsák meg a békefeltételeket. A szökevényekre vonatkozó pontnak módosítását kívánják; nem tartják ugyanis a keresztény felfogással összeegyeztethetőnek, hogy azokat, kik a pogány rabságból hozzájok menekülnek, el ne fogadják, vagy épen a törökök kegyetlen kínzásainak kiszolgáltassák. Minthogy pedig a törökök a korábbi fegyverszünetek idejében sem tartózkodtak várakat vívni és egész nagy területeket elpusztítani, és jelenleg is hasonló szándékot árulnak el: lássa el a király a Dunán-innen és túl fekvő várakat őrséggel, hogy szükség esetében ellenállhassanak. [2])

A rendek hálával fogadják a királynak viszályaik megszüntetésére vonatkozó intését. Elismerik, hogy azok, az ellen-

---

[1]) A biztosoknak előadását resumálja a törvénykönyvnek II. czikke.

[2]) I—III. czikkek.

ség támadásai mellett, főokai az ország siralmas helyzetének, és hogy Isten haragjának megengesztelése végett is őszinte egyetértésre és szoros összetartásra kell törekedniök. Mivel azonban az által, hogy az erőszakos tettek szerzői hosszú időn át büntetlenül maradtak, sokan a gonoszban annyira megátalkodottakká lettek, hogy a jóra intő és buzdító szavak már semmi hatást sem gyakorolnak reájok, és csak erőszakos eszközökkel, fegyverrel lehet őket megfékezni; e miatt helyeselik a királynak ajánlatát, mely szerint addig is míg az országban személyesen megjelenhetik, kapitányait utasítandja, hogy a rendelkezésökre helyezett haderővel, a korábbi országgyülések végzéseinek értelmében, minden kimélet nélkül fékezzék meg a zavargókat és elégedetleneket; ha ez megtörténik, ez által véget vet az ártatlanok elnyomásának, megszilárditja saját tekintélyét, és a törvények végrehajtását eszközli. Viszont a rendek készek ezen feladat megoldásában a királyt és kapitányait lehetőleg támogatni. [1])

Mivel a hosszú tapasztalás kétségtelenné tette, hogy a királynak távolléte az országból számosaknak féktelenségét nevelte, hajdan is mindig nyugodtabb volt az ország midőn határai között tartózkodott a király, mint távolléte alatt, és e miatt az ország törvényei is kivánják, hogy a király az év nagyobb részét Magyarországban töltse, a mely törvényeknek azon uralkodók is hódoltak, a kik egyúttal a császári koronát viselték: ennek folytán a rendek azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz, hogy »végre valahára« jöjön Magyarországba, ha pedig az ország érdekei távol tartanák, vagy nem maradhatna itt hosszabb időn át, küldje fiát Miksa főherczeget körükbe, a mit már a mult évi pozsonyi országgyülésen is kilátásba helyezett. Az ő megjelenésétől a törvénytelenségek biztosabb megszüntetését várják. És kiemelik, hogy a király Csehország rendeinek hasonló kérésére másodszülött fiát Ferdinánd főherczeget bizta meg azon tartomány kormányával.

Egyébként ezen kérelmüket egy még fontosabb nyilatkozattal is indokolják. »Minthogy ugyanis — igy szólnak — az ország karai és rendei *nem csak ő felsége, hanem örökösei*

[1]) A IV. czikk.

uralmának és hatalmának is, minden időkre, alávetették magokat; a Magyarországba küldendő főherczegnek nem csekélyebb hűséggel, ragaszkodással és tisztelettel fognak engedelmeskedni, mint magának ő felsége személyének.« [1])

Ezen nyilatkozat az ausztriai ház örökösödési jogának elismerését látszik magában foglalni. És valahányszor az udvar a nemzetnek szabad és korlátlan királyválasztási jogát megtámadta vagy kétségbevonta, mindig hivatkozott a fennebbi szavakra.

Áttérve a király azon felszólítására, hogy *adót* szavazzanak meg, az ország helyzetét igyekeznek a királylyal megismertetni. Kiemelik, mennyire megfogyott mindnyájoknak vagyona, mily sokfelé kell a szegény jobbágyoknak adózni, s mily csekély segítséget lehet ezektől várni. Az országnak már csak kis része van a király hű alattvalóinak kezei között; nagyobb része a törököt, vagy Izabellát és Frater Györgyöt uralja. Minthogy tehát a király területe igen szűk határok közé van szorítva, innen kevés segítségre számíthat. Mindazáltal, a rendek meggyőzni kívánván őt a felől, hogy a magyarok a legszerencsétlenebb helyzetben sem mulasztják el kötelességöket teljesíteni: készséggel ajánlanak meg új adókat. Kérik, fogadja azt szívesen, és az abból befolyó összeghez csatolja idejekorán a maga, császári bátyjának és a német birodalomnak segélypénzeit. Mert elismerik, hogy azzal a mit ők ajánlanak fel, sem a külső ,sem a belső ellenség részéről fenyegető veszélyeket nem lehet elhárítani.

És pedig megszavaztak az összes urak és nemesek birtokain létező minden jobbágy után két forintot, a melynek fele a jövő évi márczius elsején, másik fele pedig június 24-én fog behajtatni. Ezen két forintnyi adóból 160 dénárt hadak tartására és a véghelyek megerősítésére, 20 dénárt követségekre és a király egyéb szükségeire szántak, 20 dénárt végre a kamarai nyereség czime alatt szolgáltattak. Az utóbbi 40 dénár a királyi kamara rendelkezésére bocsáttatott; a 160 dénárról ellenben külön intézkedés történt. Hogy ugyanis ezen összeg csakugyan a kitűzött czélra és pedig hasznosan értékesíttes-

[1]) Az V. és XII. czikkek.

sék, *két kincstárnokot* választottak: *Thurzó Ferencz* nyitrai püspököt a főrendek és *Forgách Zsigmondot* az alsó nemesség soraiból. Az előbbinek fizetésére havonkint 60 forintot, és 50 lovas tartására havonkint 150 forintot; az utóbbinak havi fizetésére 32 forintot és 25 lovas tartására 75 forintot rendeltek. De kötelességökké tették, hogy ezen közköltségen tartandó lovasokkal rendesen az országos főkapitányok táborában tartózkodjanak; és miként a magok, úgy a főkapitányok és más urak s nemesek által, a király és az ország szolgálatára felfogadandó katonák felett havonként szemlét tartsanak, és fejenként a három-forintnyi havizsoldot rendesen kifizessék. Bevételeikről és kiadásaikról »maga idején« rendes számadást tartoznak bemutatni.

Az adó behajtásának következő módja állapíttatott meg. A kincstárnokok, az országgyűlés feloszlása után, haladéktalanul minden megyébe adófelvevőket küldenek, kik a királynak és az országnak hűségi esküt tesznek. Ezek minden mezővárosban és faluban összeírják, a porták száma szerint, a jobbágyokat, és ezektől vagyoni viszonyaik arányában a kitüzött határnapon beszedik az adót; ennek fizetésétől egyedül azok vannak felmentve, kiknek vagyonuk hat forintnál csekélyebb értékű, vagy házuk »nem rég« lángok martalékává lett; azok is, kik elpusztult helyeken új házakat épitettek, három éven át adómentesek; végre adómentesek a majorosok (allodiatores), a szolgák és béresek, kik uraiktól nyerik élelmezésöket és ruházatukat, vagy a várakban szolgálnak. Az adófelvevők, mig e porták összeszámitásával vannak elfoglalva 3, mig az adót behajtják 4 forint havidíjat és 3—4 lovasra zsoldot kapnak.

Mivel pedig ekkoráig némely engedetlen és hatalmaskodó urak az adó rendes behajtását megakadályozták, és a kivetett adónak csak csekély része fordittatott a törvényben kijelelt czélokra: a király felkéretett, gondoskodjék, hogy mind az ujon megszavazott adó, mind az adóhátralékok hajtassanak be.[1])

A hosszú tapasztalás meggyőzhette a királyt a felől, hogy a török elleni háborúkban a magyar katonák legjobban

[1]) A VII—XI. és XVI. czikkek.

használhatók és legolcsóbbak; ennek folytán a rendek felhívják a király figyelmét arra, hogy azon nagyszámú magyar katonákat, kiket a török-foglalás ősi lakhelyeikből kiszorított, fogadja zsoldjába és alkalmazza a véghelyek oltalmazására. Ekként a hatalmaskodó és lázongó urak is, kik többnyire ily katonákat gyűjtöttek zászlaik alá, meg lesznek fosztva a fegyveres erőtől, melyet erőszakos tetteik végrehajtásában használni szoktak. Továbbá bízza meg az ország főkapitányát Báthory Endrét, hogy a királyi helytartó, a katonai főparancsnok[1]) és az országos kincstárnokok hozzájárulásával, a megajánlott adóból, fogadják zsoldba a katonai szolgálatra alkalmas urakat és nemeseket, — a magok ellátására megajánlott díjon felül, minden lovasra 3 forint havi zsoldot számítva — és küldje azon helyekre, hol a portyázó török hadak visszaűzésére és a hatalmaskodó urak megfékezésére mindig készen álljanak. A Dunán innen és túl, úgy szintén a Tótországban létező végvárakat is lovas- és gyalog őrséggel kell ellátni. Az újabb időkben, királyi engedély nélkül emelt erősségek, a melyek többnyire rablófészkeknek tekinthetők, a mennyiben az ország védelmére nem szükségesek, haladéktalanul rontassanak le.

Az ország összes birtokosai 100 jobbágy után 3 lovast és 3 gyalogot tartoznak állandón felfegyverezve tartani, saját költségükön ellátni, és azon esetre ha az ország főkapitánya és a Magyarországban tartózkodó idegen hadak főparancsnoka a rendelkezésökre álló hadakat, a török támadások visszaverésére, az engedetlenek megbüntetésére vagy a rablóvárak lerombolásának keresztülvitelére, nem tartják elegendőnek, — a király, vagy távollétében a főparancsnok és a királyi helytartó felhívására oda küldeni a hová szükséges leend; sőt végső szükség esetében személyesen is kötelesek fegyvert ragadni. Ha a veszély oly hirtelen jönne, hogy nem lehetne bevárni a királynak, vagy távollétében a főparancsnoknak és helytartónak rendeletét, a főkapitány szintén fel van hatalmazva felkelést hirdetni. Ha pedig a főurak vagy nemesek közül bárki vonakodnék ezen kötelességét teljesí-

[1]) »Generalis Capitaneus.«

teni, a főkapitány utasíttatik, hogy rögtön foglalja le birtokait és ezeket addig vissza ne bocsássa, míg azon összegnek, a melybe a honvédelmi kötelesség teljesítése került volna, kétszeres értékét lefizeti.

A mi a hatalmaskodó főurakat illeti, a főparancsnok és a főkapitány csak az ország rendes bíráinak ítélete alapján léphetnek fel ellenök fegyveres erővel, továbbá ha nyilvános törvénysértést vagy hatalmaskodást visznek végbe.

A főparancsnok és a főkapitány az ország azon részében fognak tartózkodni, a melyben ily hatalmaskodások leggyakrabban fordulnak elő. A főkapitány Egert, Nyitrát vagy Semptét fogja székhelyeül választani, s a közel vidéken helyezendi el hadait; a mennyiben pedig a körülmények arra birnák hogy a Tiszán-túl tartózkodjék, helyettes kapitányt rendeljen. Végre mivel egy főkapitány alig képes a Dunán inneni és túli országrész védelméről kellően gondoskodni: a rendek felkérik a királyt, hogy a Dunán túli megyék számára külön főkapitányt nevezzen, lássa el fizetéssel, és székhelyéül Szigetet, Pápát, vagy Kanizsát jelelje ki. [1])

A korábbi országgyűléseknek mindazon végzései, a melyek az önkényesen elfoglalt jószágok és tizedek visszaadását illetik, megujíttatnak. A győri püspökség tizedeire nézve, a melyeket a király bizonyos német uraknak zálogosított el, kivételes rendelkezés történik; a király ugyanis felkéretik, engedje át azokat a főparancsnoknak, hogy jövedelmeiből Győr várát és városát megerősíthesse.

A tizedek kibérlése és beszedése körül gyakran támadott zavarok megszüntetése czéljából rendeltetik, hogy jövőben a tizedeket bíró egyháziak tiszteiket minden év sz. Györgynapján a tized-kerület főhelyére küldjék, hol azok kik a tizedeket bérelni kívánják, az egész évi bérleti összeggel ellátva, szintén megjelenvén, a bérleti szerződések megkötessenek; oly módon hogy az illető földesurak egyéb ajánlkozók felett mindenkor elsőbbséggel bírjanak. A tized-jövedelmekből pedig azoknak birtokosai megfelelő számú hadakat tartozzanak az ország védelmére tartani. Azon nemesek, kik jószágaikból a török

[1]) A VI. XIII. XVII.—XX. czikkek.

által elüzettek és más helyeken telepedtek le, a tized fizetésétől fel vannak mentve.

A rendek a kolosi apátság visszaállítását, és a vasvári káptalan, Fyrsth Móricz által lefoglalt, birtokainak visszaadását kérik. [1])

Az 1546-ik évi országgyűlés befejezése után a király, tanácsosainak és némely nemeseknek hozzájárulásával, az országból kivitt ökrök harminczadi díját egy forintról kettőre emelte. Azóta kiderült, hogy ezen rendszabály jelentékeny hátrányokat vont maga után, nemcsak a kereskedőkre, kik közül többen üzleteiket beszüntetni kényszerültek, hanem az ország összes lakóira, mivel a beszállított czikkek ára is felemeltetett. Továbbá a marhakereskedők, a súlyos harminczad fizetése alól kivonandók magokat, csempészkedést kisérlettek meg, a melyet a harminczadoknál alkalmazott lovas őrök számának megkétszerezése nélkül alig lehet meggátolni. Minthogy ezek mellett, a harminczadok emelése az ország szabadságaival és régi szokásaival ellenkezik: a rendek felkérik a királyt, szállítsa le a harminczad-díjt ismét egy forintra, és utasítsa az ausztriai kormányzóságot, hogy területén a magyar kereskedők üzleteik folytatásában ne engedje akadályoztatni. [2])

A *jobbágyok* sorsa ezen országgyűlés tanácskozásainak kiváló tárgyát képezte. »Mivel — így szólnak a rendek — régi és új példákból látják, hogy a népeket valamely nagyobb bűnök miatt a mindenható Istennek haragja szokta sújtani; és elismerik azt is, hogy a hajdan virágzó Magyarországnak semmi sem volt inkább ártalmára mint a jobbágyok elnyomatása, a kiknek jajveszéklése szünet nélkül emelkedik Isten szine elé; azért tehát, hogy a mindenhatónak haragját magoktól elhárítsák és kegyelmét valahára elnyerjék« a királynak a múlt országgyűléshez intézett felhívása alapján, a jobbágyok szabad költözködési jogát visszaállítják, és azt a következő módon szabályozzák.

A költözni készülő jobbágy ezen szándékát jövendő föl-

---

[1]) A XXI., XXII., XXV., XXXV., XXXVI., XXXVIII. czikkek.

[2]) A XXXIV. czikk.

desurának és a megye egyik szolgabirájának jelentse be; az utóbbi hivatva van a jobbágy ezen szándékát eddigi földesurának tudomására hozni, és ha ez utóbbi őt 15 nap lefolyása alatt maradásra nem birhatja, a szolgabiró, maga mellé vevén még egy megyebeli nemest, a költözni kivánó jobbágyot helységének bírái és lakosai előtt arra esküdtesse meg, hogy nem gyűlölet, hanem terheinek súlya készteti új földesurat keresni; ezek elintézése után, mihelyest eddigi ura irányában minden tartozásának eleget tett, adósságait kifizette és házát jó karba helyezte: a szolgabirótól elnyeri a költözési felhatalmazást. Ha pedig a földesúr még ekkor sem bocsátaná el, vagy ha ily költözési felhatalmazás nélkül elköltözött jobbágyot elfogadna, azon jobbágynak vérdíjában és azon kivül 200 forintban marasztaltatik el. Az elköltözött jobbágynak háza régi urára száll, a ki azt tetszése szerint más jobbágynak adhatja át. Ellenben az elköltözött jobbágy által saját költségén termővé tett földeket, erdő-irtványokat, réteket, szőllőket csak a szolgabiró és egy megyebeli nemes által megállapitott becsérték lefizetése után veheti birtokába.

A jobbágyok érdekeinek biztositása czéljából megállapittatott, hogy az oly alispánok és szolgabirák, kik a jobbágyok költözése tárgyában részrehajlólag járnak el, hivataluk elvesztése mellett, 200 forintnyi bírsággal bünhödjenek. A földesurak pedig kik a szolgabirónak ellenszegülnek, 72 forintnyi bírságban marasztaltatnak el; sőt ha az ellenszegüléshez verés, sebesítés, vagy letartóztatás járul, a nagyobb hatalmaskodásra szabott, végre emberölés esetében a hütlenségre szabott büntetés is éri. A szolgabirónak és a hozzácsatolt megyebeli nemesnek itéletétől a megyei törvényszékhez, ettől pedig a királyi törvényszékhez lehet fellebbezni.

A jobbágyok költözése ügyében eljáró alispán, szolgabiró és megyebeli nemes egyenként 12 dénár díjban részesül a költöző jobbágytól; azok pedig kik az elmarasztalt földesúr ellen hozott itélet végrehajtásában közreműködnek, 12 forint perköltséget vehetnek meg. [1])

Egy törvényczikk azokkal foglalkozik, a kik helytelen

[1]) A XXVI—XXXIII. czikkek.

keresetet indítanak, és perüknek hat gira birság lefizetése után való letételét, melylyel az itélet kimondása előtt ekkoráig szabadon élhettek, ezentúl csak a per első szakában engedi meg, addig míg a bebizonyítás nem történt meg. [1])

Az *érczpénz* tárgyában a rendek azon kérelemmel fordultak a királyhoz, hogy a magyar érczpénzt Körmöczön a régi pénzláb szerint, mely nem rég szenvedett változást, rendelje veretni. Ugyanis az érczpénz ezüsttartalmának csökkenése nagy kárt okozott, minthogy nehéz azt még névleges értékénél csekélyebb értékben is forgalomba hozni. A hamis pénzverők ellen a király a törvények egész szigorát érvényesítse. [2])

Magyarország és a szomszéd tartományok közötti határok kiigazítását újból sürgetik; úgy szintén a soprony- és vasmegyei magyar nemesek által némely ausztriai birtokosok ellen emelt panaszok orvoslását. [3])

E mellett némely »magánosok kérelmeit« a rendek nem vették fel ugyan a törvénykönyvbe, de külön terjesztették fel a királynak. [4])

A tanácskozások közben *Frater György* ellen számos panaszok emeltettek: hogy oly megyékben is, melyeket János király nem birt, igazságot szolgáltat és adót szed; hogy a nagyváradi káptalant, mint hiteles helyet, Ferdinánd király területén nem engedi hivatalos teendőit végezni; törvénytelen harminczadokat szed; várakat és jószágokat jogtalanul birtokol; sat. *Kecheti Márton* veszprémi püspök bizatott meg, hogy ezen sérelmek orvoslására hívja fel. [5])

Az országgyűlés az alkotott végzéseknek bemutatása és megerősítésök kieszközlése végett, Ferdinánd királyhoz Augsburgba követséget bocsátott, melynek tagjai valának, a főrendek közül: *Oláh Miklós* zágrábi püspök és királyi cancellár és *Batthyányi Ferencz* királyi tanácsos; az alsó nemes-

---

[1]) A XXIII. czikk.

[2]) A XXIV. czikk.

[3]) A XXXVII. és XXXVIII. czikkek.

[4]) A XXXIX. czikk. A törvénykönyv ki van adva törvényeink gyüjteményében. L. **Irományok és Törvények.** V. szám.

[5]) *Frater Györgynek* 1548 június 11-iki mentegető irata az esztergomi érseki levéltárban.

ség részéről pedig: *Mérei Mihály* királyi személynök és *Werner György* királyi tanácsos.

Ezek egy úttal utasítva voltak a császárnál és a birodalmi gyűlésnél is Magyarország részére segítséget kérelmezni.

Költségeik fedezésére a megajánlott adónak — miként láttuk — egy része rendeltetett. Mivel azonban ennek behajtását nem várhatták be, és magok nem voltak hajlandók bármit is előlegezni: az országgyűlésen jelenlevő némely urak és nemesek önkéntes ajánlataikkal előteremtették a szükséges pénzösszeget, azonban csak is oly feltétel alatt, hogy törvény által felhatalmaztattak az előlegezett összeg erejéig jobbágyaik adójának első részletéből szerezni magoknak kielégítést.[1])

Az országgyűlés ezek után, deczember második felében eloszlott.[2]) De a követek csak a következő (1548) év első napjaiban indultak utnak; és pedig a négyből egyik útközben megbetegedvén visszatért hazájába, egy második pedig kevéssel Augsburgba érkezése után, a király által politikai ügyekben Magyarországba küldetett; így csak ketten jártak el a magyar rendek által reájok bízott feladatokban.[3])

Ferdinánd király február 22-ikén közölte velök válasziratát.

Kegyelmesen tudomásul veszi a magyar rendek hódolatának jelentését, és viszont királyi jóakaratáról biztosítja őket.

A mi a török szultánnal öt évre kötött békét illeti, megnyugtatja őket az iránt, hogy az nem kárára, hanem javára

---

[1]) A XIV. czikk. — Az országgyűlésnek 1547 deczember 12-én kelt és 32 pecséttel ellátott megbízólevele a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VI. szám.

[2]) Mikor? nem tudjuk meghatározni. Abból, hogy az Augsburgba rendelt követek megbízólevele deczember 12 én állíttatott ki, egyáltalán nem következik, hogy az országgyűlés már a következő napokban befejeztetett. Tudjuk ugyanis, hogy a követség megválasztása után érkezett meg a török békekötés híre, és kezdettek meg ez ügyben a tárgyalások.

[3]) Ezt a két követ maga mondja el a birodalmi gyűlés előtt tartott beszédében.

fog szolgálni az országnak; reméli ugyanis, hogy a törökök lelkiismeretesen fogják az elvállalt feltételeket teljesíteni. Ha azonban ezeket megszegnék, és kísérletet tennének a királyi területen tovább terjeszkedni; valamint ha netán némely feltételeknek módosítása szükségesnek mutatkoznék: a portánál alkalmazott állandó ügyviselője által megteendi a szükséges lépéseket, miként már is megbízta őt, hogy a magyar királyi helytartó által közlött némely panaszokat a szultán elé terjeszsze.

Azon kérelmökre, hogy vagy maga lakjék állandón Magyarországban, vagy pedig maga helyett Miksa főherczeget küldje, következőleg válaszol. Ő mindig azon volt, hogy a magyar rendek körében tartózkodhassék, és személyes jelenléte által a belviszályoknak véget vetve, az ország békéjének helyreállításáról és védelméről gondoskodjék. Mivel azonban meggyőződött, hogy Magyarország megmentése külsegély nélkül nem várható, utasítva látta magát mindenekelőtt a Németországban és saját országaiban dúló belső mozgalmak elfojtásán fáradozni, — s e czélból kellett Augsburgba is jönnie — hogy ezután egész erejét Magyarország javára használhassa. Mihelyt azonban ügyeit a birodalmi gyűlésen elintézte, Magyarországba fog sietni, és személyesen teendi meg mindazon intézkedéseket, melyek annak jólétét előmozdítani alkalmasak.

A megajánlott adóval megelégszik. És bár az országgyűlés követeinek megérkezése előtt is fáradozott, hogy a császártól és a birodalmi gyüléstől segítséget eszközöljön ki, most a rendek kérelme is hozzájárulván, még nagyobb buzgalmat fog kifejteni, hogy czélt érjen. Mivel azonban erre hosszabb idő igényeltetik, és a magyar országgyűlés által megajánlott adóból az ország védelmére kiállítandó sereg ellátásának költségeit csak csekély részben lehet fedezni; nem marad egyéb hátra, mint a sereg létszámát egyelőre leszállítani, mire nézve a királyi helytartónak, Salm Miklós főparancsnoknak és Báthory Endre főkapitánynak megfelelő utasításokat küldött.

A Dunán túli országrész számára, miként a rendek javasolták, már kinevezte a főkapitányt, ki Sziget táján fogja

székhelyét birni. A helytartót és a főparancsnokot utasította, hogy azzal érintkezésbe lépjenek.

A két országos kincstárnok választását jóváhagyja; de csak addig, míg működésök folytatását jónak látja[1]) és fentartja magának, hogy mellékök egy kamarai tanácsost csatolhasson, a ki velök feladatuk megoldásában közreműködjék.

A helytartónak, főparancsnoknak és főkapitánynak meghagyta, hogy gondoskodjanak azon várak megerősítéséről, a melyeknek saját jövedelmeik nincsenek; ellenben oly várakat, melyeknek birtokaik és jövedelmeik vannak, uraik magok tartozzanak védelmi állapotba helyezni és ellátni. Végre azon várakat, melyek királyi jóváhagyás nélkül épültek, és rablófészkek gyanánt szolgálnak, le fogja romboltatni.

A harminczadi díjak leszállítása, az érczpénz ezüsttartalma, a győri püspökség tizedjövedelmei, az országos határok kiigazítása, a soprony- és vasmegyei birtokosok panaszai tárgyában, mihelyest személyesen Magyarországba jő, oly módon fog határozni és intézkedni, hogy hű alattvalói meg lesznek vele elégedve.

A többi végzéseket észrevétel nélkül erősíti meg.

Végre felhívja az ország összes rendeit, hogy a királyi és bánya-városok ősi jogait, kiváltságait és szabadalmait tartsák tiszteletben és óvakodjanak azokat megsérteni.[2])

A magyarországi követek *V. Károly császárhoz* intézett feliratukban adták elő küldőiknek kérelmeit.

Midőn — így szólnak — Magyarország rendei az elmúlt nyáron értesültek, hogy a császár leküzdvén ellenségeit, Németországban a békét és egyességet helyreállította, hálát adtak Istennek, hogy ezen győzelmek által képessé tette megvédelmezni a kereszténységet és különösen Magyarországot, mely két évtized óta szenved a török zsarnokságtól. Magyarország és a szomszéd tartományok lakói egyedül a császárba és királyi öccsébe helyezik minden reményeiket;

[1]) »Durante beneplacito nostro.«

[2]) A k. leirat fel van véve törvényeink gyüjteményének összes kiadásaiba. — L. **Irományok.** VII. szám.

annál inkább, mert a császártól ismételve vettek igéretet, hogy mihelyt megszabadul belellenségeitől, egész erejét Magyarország felszabadítására irányozandja.

Most tehát »Isten irgalmára« kérik, ne engedje a gondviselés által nyújtott kedvező alkalmat használatlanul eltünni. Mert habár nem kételkednek, hogy a király egyedül a végett kötött a törökkel békét, hogy ennek tartama alatt mind ő maga mind a császár erőt gyűjtsenek, és utóbb annál biztosabban mérhessenek döntő csapást a kereszténység közös ellenségére; a magyarok azon meggyőződésben vannak, hogy ezen béke hazájukra nézve hátrányosnak fog bizonyulni és területöknek további csonkítását fogja maga után vonni. Köztudomású dolog ugyanis, hogy a törökök nem szokták megtartani esküjöket és szerződéseiket, és hogy a béke idejében is tudnak ürügyet találni foglalásaik kiterjesztésére. Magyarország a korábbi fegyverszünetek idejében is többször sulyos veszteségeket szenvedett. Most szintén, alig jött létre a béke, a törökök erősíteni kezdik végváraikat, hogy azokból területöket kiterjeszszék; a jobbágyokat is súlyosabb terhekkel zaklatják, és iszonyú fenyegetésekkel kényszerítik, hogy a király- és földesuraiktól az engedelmességet tagadják meg. Ha e szerint a béke csakugyan öt évig tart, és a törökök zsarnokságának határt nem szabnak: egész Magyarország el van veszve. Ez alatt ugyanis a törökök megerősítik váraikat, kiterjesztik területöket, gyarapítják haderejöket, és megsemmisítik a magyar katonaság maradványait. Míg ellenben, ha ez utóbbiakkal egyesülne a császári haderő, és a törökök ellen háborút indítanának: nincs kétség, hogy Magyarország és a török igája alatt sínylő többi tartományok felszabadíttatnának.

Habár a király nem mulasztja el minden erejét Magyarország védelmére fordítani, egymaga nem képes oly hatalmas ellenséggel megmérkőzni. A magyar rendek e miatt »térdre borúlva« kérik a császárt, siessen szorongatott helyzetökben segítségökre, és egyesülve a királylyal s a német birodalom fejedelmeivel, indítsa meg mielőbb a rég várt hadjáratot. Isten, kinek kezeiben van minden hatalom és az országoknak sorsa, kedvezni fog e vállalatnak; az özvegyek,

szűzek és árvák ezrei ostromolni fogják imáikkal, hogy győzelemmel és örök dicsőséggel jutalmazza a császárt!

Ezen hadjáratra épen most van a legkedvezőbb időpont, midőn a szultán kényszerítve van egész haderejével a perzsák fejedelme ellen síkra szállani. A császár tehát nagy megerőltetés nélkül lesz képes Magyarország azon részeit, melyek török uralom alatt állanak, felszabadítani; ha pedig ez megtörtént, mi sem fogja többé feltartóztatni, hogy az egész világot a maga főuralma alá hódítsa. Kövesse őseinek, a burgundi fejedelmeknek[1]) példáját, kik a keresztény vallás védelmére nem haboztak hajdan Jeruzsalemig vinni fegyvereiket, és itt a keresztény hit ellenségeivel harczolva ontani véröket. A magyar rendek készek a magok részéről, fejenként életöket és vagyonukat koczkára tenni. Mindnyájan sietni fognak a császári zászló alá, hogy első sorban mérközhessenek meg a törökkel, és, ha Isten úgy akarja, véröket onthassák hazájokért.

Ezen hadjárat megindításában a létrejött békekötés nem szolgálhat akadályul. Ugyanis a törökök ezer alkalmat fognak szolgáltatni félbontására.

Ha azonban a császár a közügyek jelen állapotában, és magán viszonyai tekintetéből, nem volna képes a támadó hadjárat megindítására: a magyar rendek arra kérik, hogy ez esetben, a királylyal és a birodalmi fejedelmekkel közreműködve, Magyarországba és Slavóniába legalább oly számú segédhadat küldjön, hogy az a törököknek netán megkisérlendő ellenséges támadásait visszaverhesse, és így a béke tartama alatt az ország maradványai biztosíttathassanak. A magyar nemzet ugyanis annyira ki van merítve a hosszú háborúk által, és a reája nehezedő terhek súlya alatt, hogy külső segítség nélkül nem képes többé megvédelmezni hazáját.[2])

[1]) Ugyanis I. Miksa császárnak neje az utolsó burgundiai fejedelemnek, merész Károlynak, leánya volt.

[2]) A felterjesztés egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VIII. szám.

A császár soká késett ezen felterjesztésre megadni válaszát. Hónapok múltak el, míg a követek ismételt sürgetései,[1]) végre június 12-én eredményre vezettek.

V. Károly kijelenti, hogy németországi győzelmei alkalmából a magyar rendeknek szerencsekivánatait szívesen fogadta. Régtől fogva oda irányozta minden igyekezeteit, hogy Németországban a belbékét megszilárditsa, s ekként képessé váljék a kereszténység érdekeit oly módon karolni fel, a mint ezt a feladat nagysága követeli. Felteszi, hogy a magyar rendek régtől fogva ismerik buzgó jóakaratát, melyet hazájok iránt táplál. Mit sem óhajtott melegebben, mint hogy alkalma nyiljék az ország hajdani szabadságának és fényének visszaállitására közreműködni, s e czélra Istentől nyert hatalmát értékesiteni. Jól tudja ugyanis, hogy Magyarország sorsa visszahat az egész keresztény világra, a mely amabban védfalát bírja. De a magyarok előtt sem titok, mily sokféle akadályok merültek fel, melyek a császárt szándékainak valósulásától visszatartották, és pedig épen olyanok részéről, kiknek hivatásuk leendett őt támogatni.

Ez alatt Ferdinánd király, az ő tudtával, öt évre békét kötött, melyet, értesülése szerint, a törökök ekkoráig »elég lelkiismeretesen« tartottak meg; sőt a szultánnak egy legközelebb érkezett levele azon ünnepélyes igéretet tartalmazza, hogy mind maga meg fogja tartani a békét, mind pedig szigorú parancsot bocsátott összes basáihoz, hogy a béke megszegésétől óvakodjanak. Ennélfogva biztos reménység van, hogy a törökök a békét meg fogják tartani, annál inkább, mert haderejök másfelé van elfoglalva. A császár tehát azon meggyőződésben van, hogy jelenleg nem bocsátkozhatik oly vállalatokba, melyek a hitetlenek előtt aláásnák a keresztény fejedelmek szavának szentsége iránt viseltető bizalmat.

Ha azonban a törökök magok szegnék meg a békét, a mit nem hisz, mihelyt erről értesül, be fogja bizonyitani, hogy mindenkor el van határozva a kereszténység érdekeit felkarolni.

---

[1]) A követeknek a császárhoz intézett irata, egykorú másolat, ugyanott. — L. **Irományok.** IX. szám.

A magyarok hősies szelleme, mely által indíttatva készeknek nyilatkoznak életöket és vagyonukat feláldozni, a császár teljes elismerését bírja ; teljesen méltányolja ő azon bölcs tanácsot is, hogy a keresztény hatalmak minden eshetőségre felkészülve legyenek. A jelen birodalmi gyűlésen buzgón igyekezett, és ezentúl is igyekezni fog segítséget eszközölni ki. Azonban a magyarországi véghelyekre idegen hadakat küldeni, és ekként egy felől saját alattvalóit terhelni, másfelől az ellenségben gyanut kelteni és azt a békekötés felbontására ingerelni: nem véli tanácsosnak; annál kevésbbé, mert kevesebb költséggel és terheltetéssel jár a véghelyeknek belföldi őrséggel való ellátása, a mi a törököknél sem ébreszthetne gyanút.

Egyébkint bármily fordulatot vegyenek az események, a császár azon lesz, hogy minden esetben képes legyen a kereszténység, különösen Magyarország javáról gondoskodni. [1])

A magyar követek még ezen válasz vétele előtt, magán úton tárgyalásba bocsátkoztak a birodalmi gyűlésen jelen lévő egyes fejedelmekkel. [2]) Azután pedig a birodalmi gyűlés által hivatalos fogadtatásban is részesültek, a mely alkalommal egyikök beszédet tartott.

A végett küldettek ide, — így szólott — hogy ismételjék azt, a mit a magyar rendek követei a korábbi birodalmi gyűléseken Magyarország romlásáról és szenvedéseiről már többször előadtak volt; és felkérjék a birodalmi rendeket, hogy egy oly gazdag, kitünő és a kereszténység körül annyira érdemesült nemzet megmentése érdekében, tanácsukat, vagyonukat és haderejöket ne kiméljék. Mert vajjon kikhez folyamodhatnának inkább mint ő hozzájok, kiknek érdekei Magyarország érdekeivel azonosak, és a kiknek leginkább kötelességök őrködni a felett, hogy a kereszténységet ne érje veszély?

A magyarok nem kételkednek az iránt, hogy a német birodalom rendei igazolni fogják azon reményeket, a melyeket felébresztettek volt, midőn egy, a törökök ellen Magyarország

[1]) A csszárnak a követek részére adott válasza és a magyar rendekhez intézett irata, egykorú másolatok, ugyanott. — L. **Irományok.** X. és XI. számok.

[2]) A birodalmi gyűlésen tartott beszédükben említik: »Hac de re cum Rmis et Illmis Dominationibus Vestris etiam privat m egimus.«

felszabadítása czéljából indítandó nagy hadjáratot kilátásba helyeztek. Ennek megvalósítására épen most van a legalkalmasabb időpont, midőn a császár Németországban a belbékét helyreállította.

És ha a szultánnal kötött békekötés a támadó hadjárat megindítását lehetetlenné is teszi, Magyarország a béke tartama alatt sem nélkülözheti a német birodalom segítségét. Erre nézve a gyűlésnek figyelmébe ajánlják a Ferdinánd király által előterjesztett javaslatokat. Nyújtsanak segélyt a véghelyek megerősítésére, és tartsák készen ama haderőt, a melyet a korábbi birodalmi gyűlések azon esetre szavaztak meg, ha a törökök új támadást intéznének Magyarország ellen. Ezt pedig annál gyorsabban és készségesebben tegyék, minél inkább követeli az összes keresztény államoknak és első sorban Németországnak érdeke, hogy Magyarország, mely több század óta a kereszténységnek védbástyája, épségben fenmaradjon. Biztosítják, hogy a magyar nemzet hálás emlékezetben fogja tartani szolgálatait, és háláját életének és vagyonának feláldozásával fogja bebizonyítani. [1])

A magyar országgyűlés követeit, tevékenységökben támogatták *Pesty* és *Haller*, a kiket Frater György, úgy a maga, mint az erdélyi és Tiszán túli rendek nevében Augsburgba küldött.[2])

A birodalmi gyűlés a magyarországi végvárak megerősítésére és felszerelésére, a török béke tartama alatt, évenkint fizetendő *százezer arany forintot* szavazott meg.[3])

---

[1]) A beszéd szövegét közli *Horváth Mihály*. Brüsseli Okmánytár. II. 148—151. ll.

[2]) Tárgyalásaikról bővebben szól *Horváth Mihály* »Frater György élete« című dolgozatában. (Kisebb munkái. IV. 267. és kk. ll.)

[3]) L. *Buchholz*, Geschichte Ferdinand I. VII. 236. 241. ll.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1547. Szeptember 28.

Ferdinánd király meghivólevele a nagyszombati országgyülésre.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Prudentes et Circumspecti Fideles nobis dilecti. Non ignoratis arces et fortalitia istius Regni nostri Hungarie, in confinibus Turcarum existentia, variis rebus ad sui provisionem et defensionem necessariis propter hostem vicinum et potentem indigere. Qui quidem hostis, etiamsi pacem et inducias ad tempus se servaturum esse dicat, nos quoque tamen semper paratos esse oportet, quo minus imparati, et castra quoque ipsa finitima improvisa videantur. Quum autem id publicam fidelium nostrorum Statuum et Ordinum eiusdem Regni nostri Hungarie deliberationem requirat, nec possit privatis consiliis et tractatibus bene transigi; visum est, ut quo maturius fieri poterit, eius rei curam habeamus. Constituimus igitur ad festum Beate Catharine Virginis proxime venturum in Civitate nostra Tyrnaviensi Dietam vobis et aliis fidelibus Statibus et Ordinibus prefati Regni nostri Hungarie edicendam, ac Commissarios et Oratores nostros ad eundem diem cum instructione nostra illuc mittendos. Fidelitati itaque vestre committimus et mandamus, quatenus ad prescriptum festum Beate Catharine Virginis certos de medio vestri, cum plena facultate agendi, tractandi, concludendique, mittere debeatis, qui nostra voluntate illic intellecta, castrorumque fini-

timorum necessitatibus perspectis, una cum aliis Fidelibus nostris ea agere et tractare debeant, que ad conservacionem eorundem castrorum et fortaliciorum, salutemque et defensionem dicti Regni nostri, et vestram quietem pertinere videbuntur. Intelligimus preterea vos restantias dicarum preteritarum, et etiam lucri Camere nostre de medio colonorum vestrorum, si quos habetis, juxta publicam Regnicolarum nostrorum ordinationem nondum ad plenum exolvisse et administrasse, quod nobis non parum displicet; potuisset enim hactenus restantiis illis, et Regni istius nostri, reique publice commodis ac Camere nostre contingentibus necessitatibus provideri. Fidelitati itaque vestre mandamus firmissime, quatenus acceptis presentibus intra spatium quatuordecim dierum, a die presentium exhibitionis immediate sequenti computando, prescriptas restancias dicarum preteritarum, ad manus fidelis nostri Venerabilis Blasii literati de Waradino, Petri Prepositi de Jasow, perceptoris earundem dicarum sive contribucionis, restancias vero lucri Camere ad manus fidelium Consiliariorum Camere istius nostre Hungarice integre et sine defectu administrare debeatis et teneamini. Nam alioqui dedimus commissionem fideli nostro Spectabili et Magnifico Comiti Nicolao a Salmis Generali, aliisque nostris in Regno isto nostro Capitaneis, ut si dictas restancias dicarum et lucri Camere nostre intra prescriptum tempus de bonis vestris administrare nolletis, vos juxta poenam in articulis Posoniensibus constitutam, alias etiam quoque onera atque gravamina, omnibus viis et modis ad exolvendum compellant. Secus igitur non facturi. Datum Prage vigesima octava mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

Ferdinandus

Nicolaus Olahus
Episcopus Zagrabiensis.

Kivül: »Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis Civibus Civitatis nostre Soproniensis.«

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

II.

1547. November 5.

Ferdinánd királynak a nagyszombati országgyűlésre küldött biztosai részére adott utasítása.

Ferdinandus, divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Instructio fidelibus Oratoribus nostris Spectabilibus et Magnificis Nicolao Comiti a Salm et in Newburgh, Cubiculariorum nostrorum Magistro, ac Capitaneo nostro Generali in Hungaria, nec non Thomae de Nádasd. perpetuo Comiti Terrae Fogaras, Judici Curiae nostrae Regiae, ad conventum Tyrnaviensem, pro festo Catharinae Virginis proxime venturo per fideles nostros Status et Ordines Regni nostri Hungariae nostro iussu celebrandum, missis per Nos data.

Imprimis iidem Comites Nicolaus a Salm et Thomas Nádasdy Oratores nostri, ad festum Beatae Catharinae Virginis proxime venturum cum instructione hac nostra Tyrnaviam proficisci, ibique in frequenti conventu Statuum et Ordinum praefati Regni Nostri Hungariae eisdem Statibus et Ordinibus salutem et gratiam nostram Regiam dicere debeant.

Referant deinde Statibus et Ordinibus ipsos non ignorare quanta coniurationis et conspirationis flamma anno superiori in tota fere Germania, authoribus Joanne Friderico Duce Saxoniae alias Electore et Philippo Landgravio Hessiae, propter varia Sectarum genera, quae ab aliquot iam annis per varios sui authores vulgo sparsae, et adeo simplicium animis inspiratae fuerant, ut auderent palam profiteri, non oportere sese subditos esse principatui, vel potestati alicui, cum et ipsi praetextu christiani nominis liberi essent, et ab aliorum subiectione ac servitute exempti, quorum rebellione jam diu incepta, factum hactenus fuit, quo minus per Sacram et Catholicam Caesa-

ream Maiestatem Dominum et Fratrem nostrum charissimum, nostramque Maiestatem generalis contra Turcam, religionis nostrae Christianae et patriae hostem, compararetur expeditio, idemque hostis e Regni istius nostri Hungariae visceribus fuerit amotus; propter que necessarium nobis fuit penes eandem Caesaream Maiestatem arma sumere, et seditionem atque inobedientiam ipsorum rebellium mature comprimere, quibus divina benignitate compressis, extincta etiam per nos seditione bohemica, qui suggestione praefatorum Joannis Friderici et Landgravii contra dignitatem et authoritatem nostram conspiraverant, nihil jam superesse, quam ut pax et concordia totius Germaniae in hoc generali Conventu Imperiali, quem nunc sua Caesarea Maiestas hic Augustae celebrat, confirmetur, et de rationibus defendendae quoque Hungariae et fidelium subditorum nostrorum, aliorum etiam Christianorum principum suffragiis decernatur, et concludatur, in quo quidem conventu cum nos quoque non nostra magis quam ipsorum fidelium Statuum atque Ordinum Regni ipsius nostri Hungariae causa personaliter interesse, et liberationem e servitute hostili eorundem Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae curare oportuerit, ut coram rem jam tam arduam et urgeremus, et promoveremus: factum est, ut ad istud Regnum nostrum Hungariae proficisci, conventumque istum celebrare, et coram cum eisdem Statibus et Ordinibus de eiusdem Regni nostri conservatione finitimorumque castrorum provisione, atque adeo quiete publica communi consilio tractare personaliter non potuerimus, quod iidem fideles nostri Status et Ordines bono et aequo ferre debeant animo, ac postquam Dei beneficio in hoc Conventu Imperiali cum praefata Caesarea Maiestate, caeterisque christianis principibus perfecerimus modos et rationes defensionis istius Regni nostri Hungariae (quod brevi fore speramus) statim in persona ad eosdem fideles Status et Ordines veniemus, ac communibus cum eisdem consiliis atque tractatibus perficiemus, quae ad salutem publicam ipsorum fidelium nostrorum necessaria fore videbuntur, ut et Regnum ipsum nostrum a continuis hostium incursionibus tutum, ac ipsi fideles nostri quieti et securi esse possint.

Referant deinde praefati Oratores nostri dictis fidelibus Statibus et Ordinibus ipsius Regni nostri Hungariae, jam pridem ad aures nostras pervenisse, nonnullos maligni animi et publicae quietis osores homines fuisse, qui non veriti fuissent vanos inter ipsos impudenter spargere rumores, praefatam Caesaream Maiestatem nobiscum una Regnum istud nostrum Hungariae ex induciis cum Turca tractatis exclusisse, et illud liberum ad praedam et direptionem hosti reliquisse ut deinceps nulla nobis eius defendendi esset relicta cura; hos et tales rumores ipsi fideles nostri Status et Ordines sciant esse vanissimos, et a praefatae Caesareae Maiestatis, nostraque sententia longe alienissimos; nihil enim in animo suae Caesareae Maiestatis et nostro magis impressum esse, quam totum Regnum nostrum Hungariae, ex cuius permansione salus et quies reliquarum partium Christianitatis pendent, cum partibus ei subiectis, e servitute Turcica, Dei maximi praesidio, ereptum pristinae libertati restituere.

Inducias autem ipsas, de quibus nunc cum Turca tractatur, ne putent in damnum et detrimentum Regni, sed potius in commodum, quietemque et ulteriorem permansionem ipsorum fidelium Statuum nostrorum cessuras, quemadmodum paulo post intelligent.

Licet autem Turca ipse pacem et inducias Nobiscum ad tempus certis et rationabilibus ex causis se servaturum dicat, si eas nos acceptare velimus, nihilominus tamen paratos nos esse oportet, ne quid periculi interea accidere possit; qua de causa summe necessarium esse videtur, ut interim dum nos confectis in hoc conventu Imperiali negotiis ad eosdem fideles Status et Ordines Regni istius nostri reverti, et una cum eis de publica eorum permansione, castrorumque et fortaliciorum conservatione aliter providere poterimus, iidem fideles nostri contribuant subsidium aliquod, quo eadem castra et fortalitia, locaque finitima praesidiis firmari, debitoque modo muniri et provideri, et quies ipsorum publica, Regnique totius defensio curari possit.

Addant iidem Oratores nostri, non esse ipsos fideles, Status et Ordines Regni nostri nescios, ab aliquot iam annis

non exigua praesidia et alia, quae ad tutandum idem Regnum nostrum Hungariae, defensionemque publicam facere visa fuerunt, magna ex parte ex proventibus aliorum Regnorum et Provinciarum nostrarum, citra eorum contributionem nos paravisse, imo etiam ex propria nostra facultate et Camera quolibet anno maximam vim pecuniarum pro eorum defensione impendisse, nam etiamsi quid ab eis vel nobis vel ad Regni istius nostri defensionem oblatum fuit, id per privatos quosdam Rebelles et publicae pacis, atque salutis turbatores direptum fuit; hac itaque ex causa considerare eos posse, nos in potentia, pro praesentis temporis statu, proventibus exterorum Regnorum et Provinciarum nostrarum, simul et semel negotia continuorum bellorum ad parandam viam defensionis ipsius Regni nostri Hungariae sustinere sine eorum auxilio non posse; propterea iustum et conveniens esse, ut in hac nostra absentia curent tantum subsidii contribuere, et eum ordinem statuere, quo illud (ut hactenus factum fuit) dissipari non possit, ut ad felicem usque nostrum ex hoc conventu Imperiali ad eos reditum, castra et fortalicia, ac alia loca finitima, adeoque iidem fideles nostri salvi et incolumes permanere possint; simul atque autem nos, Deo volente, revertemur, pariter cum ipsis perfecturos esse sciant tum ea, quae ad provisionem et conservationem locorum finitimorum, tum etiam, quae ad Regni defensionem, salutemque publicam tuendam pertinere videbuntur.

Admoneant praeterea ipsi Oratores nostri dictos Status et Ordines Regni nostri Hungariae, esse inter eos rebelles quosdam, qui non solum pacem et quietem ipsorum publicam turbare, omniaque, quae ipsis libet, impune facere, verum etiam Maiestati nostrae sese opponere praesumerent, in quos quominus hactenus debito modo fuisset animadversum, partim nostra absentia, pro quiete eorum publica apud praefatam Caesaream Maiestatem, reliquosque Christianos Principes paranda, partim vero ipsorum quoque factio et discordia fuit in causa; nam et si non raro certas gentes proprio nostro aere conductas pro talium rebellium punitione delegerimus et miserimus, ea tamen semper intercessere impedimenta, propter quae ipsi rebelles et publicae pacis turbatores non satis commode hactenus castigari, aut prohiberi potuerunt, ne Status et

Ordines ipsius Regni nostri ab eisdem magnis damnis et inimicitiis impune afficerentur.

Addant postremo iidem Oratores nostri, fideles Status et Ordines Regni nostri Hungariae non esse ignaros, divos quondam Reges Hungariae nostros praecessores inter alios ordinationis suae modos et ordines, in isto Regno nostro Hungariae constituisse, ut Decimae Ecclesiis Dei et Praelatis earum, ubique darentur et administrentur in eum finem, ut ex his partim cultui divino per ministros ad id ordinatos provideretur, partim vero gentes ad defensionem Regni per Praelatos ipsos pro quantitate proventuum conservarentur, nunc vero eo rem devenisse, ut quisque decimas ipsas Ecclesiarum Dei diripiat, et in usus suos convertat. Qua ex causa, et divini cultus in multis Ecclesiis intermissi fuerint, et gentes quoque ad defensionem Regni conservari non potuerint. Quam ob rem hortentur ipsi Oratores nostri fideles eosdem nostros, ut vel iam tandem cogitent de tali modo et via, ut et decimae Ecclesiarum Dei ubique extradentur, et eam contributionem, atque subsidium decernant, ut gentibus ex eo conscriptis usque ad reditum felicem nostrum confiniorum provisioni atque defensioni provideri atque rebelles et publicae tranquillitatis turbatores puniri, quiesque et tranquillitas eorum publica parari possit. Quod si fecerint, nostram Regiam clementiam, gratiamque et auxilium, tam in punitione eorundem rebellium, quam etiam aliis rebus, defensionem et quietem eorum concernentibus, nullo loco et tempore ipsis defuturam sentient, sed ea omnia nos una cum Sacra Caesarea Maiestate, Domino et Fratre nostro charissimo facturos, quae ad bonum et clementem Principem, quietisque et libertatis ac defensionis eorum amatorem pertinebunt. Datum Augustae quinta die Novembris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Episcopus Zagrabiensis.

(Másolata Pray György kéziratgyűjteményében, a budapesti egyetem könyvtárban.)

III.

1547. November 6.

A Pozsonyban egybegyült magyarországi rendeknek V. Károly császárhoz intézett felirata.

Sacra Caesarea et catholica Maiestas, domine clementissime.

Fidelium seruitiorum nostrorum in gratiam vestrae caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Quantum nobis nostratibusque omnibus letitiam attulerit felix victoria vestrae caesareae Maiestatis aduersus domesticos hostes et rebelles suos proximis mensibus obtenta, quamque merito nobis prae caeteris Maiestatis vestrae fidelibus tali nuntio accepto Deo optimo maximo gratiae actae, supplicationesque decretae sint, Maiestas vestra secum facile potest existimare. Nam cum dies et noctes versaretur nobis ante oculos eximium istud vestrae Maiestatis studium conterendi ubique locorum et gentium christiani nominis hostes, christianamque religionem longe lateque propagandi ad summi Dei gloriam, memoriamque nominis sui sempiternam; subiret etiam in animos nostros saepenumero liberalis illa et benigna vestrae Maiestatis oblatio de capessenda expeditione in hoc Regnum simul ac per domestica bella liceret: confecto nuper isto bello germanico in spem continuo venimus, Maiestati vestrae ad id quod ipsa per se iam dudum affectare videbatur, ultro ab summo rerum omnium opifice facultatem esse tributam pulcherrimamque exterminandi hostes ex Hungaria occasionem nequaquam a vestra Maiestate praetermissum iri. Et quanquam haud multo post allatum est sacram Regiam Maiestatem, fratrem vestrae Maiestatis, dominum nostrum clementissimum, ex consensu vestrae Maiestatis, indutias ad certum tempus iniuisse cum Thurca, nihil hinc tamen rebus nostris diffidendum, neque a spe concepta decidendum esse

nobis facile persuaderi passi sumus, quod nihilo secius Maiestatem vestram ad nostram defensionem prospecturam, nec sine causa fedus cum hoste initum esse arbitrati sumus; cum vero non tam acceptae hactenus clades, quae quidem per se sunt grauissimae, quam extremi excidii imminentis magnitudo nos urgeat, ut quantumuis omnibus de causis de vestra et Regia Maiestate bene sperare iubeamur, subinde tamen ad easdem supplices confugiamus, ideoque ad vestram Maiestatem adque istos sacri Romani Imperii principes ac status, ab aliquot diebus primarios viros oratores e medio nostri deligere constitutum habeamus; si tamen contingeret serius quam par esset oratores ipsos istuc peruenire, propterea quia ex generali conuentu nostro qui propediem Tyrnauiae celebrari debet eos deligi oportet: visum est nobis, qui huc interim conuenimus, premittere ad vestram Maiestatem has literas nostras, quibus primum gratulemur eidem quod fauste, feliciter, et ex animi sui sententia, suorumque fidelium voto, germanicam istam expeditionem aestate proxima confecerit, deinde exponamus breuiter id quod satis alioqui vestrae Maiestati, quae sua summa sapientia est, perspectum esse non dubitamus, Thurcarum principem nonnisi priuatum commodum suum faciendo federe ullo spectare solere, et nunc maxime, si quod omnino admissum cum eo fedus est, victoriam recentem vestrae Maiestatis, virtutemque istam plane inuictam, quae illi solet alioquin esse plurimum formidabilis, pertimuisse eum; verentem scilicet ne victricia ista vestrae Maiestatis signa in se illico verterentur, secumque cogitantem, (qua semper perfidia uti solet) hoc federe admisso sese nihilominus sub indutiis reliquias huius Regni sine sanguine ditionis suae facturum esse, praesertim quod passim constanti rumore affertur externo illum bello graui et periculoso nunc maxime distineri, ut plane pulcherrima illum opprimendi occasio repente diuinitus extitisse videatur. Quae quidem omnia cum (uti diximus) notiora sint vestrae Maiestati quam ut ulla commemoratione egeant, satisque intelligat Maiestas vestra, quid, pro tempore, qua sibi sit ratione aggrediendum, nos qui in summo rerum discrimine laboramus, hostesque habemus intra viscera et circumquaque posi-

tos, ita ut vix respirare liceat, caesareae Maiestati vestrae humillime supplicamus, dignetur in istis comitiis mature decernere de modo atque ordine capessendi primo quoque tempore, prosequendique usque ad exitum optatum institutam in hoc Regnum expeditionem, atque interim id quod reliquum est in Regno ita studeat firmare praesidiis, et maxime arces locaque finitima, ne interceptae ab hostibus plures quam hactenus munitiones, magisque direpta et vastata prouincia, generalem expeditionem reddant multo quam antea difficiliorem; nam neque hostium perfidiae indutiarum praetextu credendum esse, maxima Regni vastitas quae his temporibus sub indutiis consecuta est facile indicat, siquidem dolis et insidiis vastare opprimereque hostes ea quae vi non possunt, nusquam praetermittunt; et nos nostratesque reliquos continuis cladibus attritos propriis duntaxat viribus tuendis confiniis haud quaquam pares esse constat. Qui tamen reliqui omnes quotquot sumus penes Maiestatem vestram caesaream, ad nostram eliberationem descendentem, in omnes casus presto esse, adeoque prae caeteris omnibus ferire in hostes, ac pro vestra Maiestate pro Christiana Republica pro patria, more maiorum, vitam et sanguinem profundere nos paratos offerimus. Seruet altissimus Deus Maiestatem vestram caesaream felicem et jncolumem diu.

Posonii die sexto mensis Nouembris Anno Domini MDXLVII.

Sacratissimae Vestrae Maiestatis fideles seruitores

Praelati, Barones, caeterique Proceres et Regnicolae, fideles et subditi sacrae Regiae Maiestatis nunc Posonii congregati.

Kivül: Sacratissimae Caesareae et Catholicae Maiestati, Domino Domino clementissimo.

(Eredetije, mely 24 gyűrű-pecséttel van ellátva, a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1547, December 12.

A nagyszombati országgyűlésnek, V. Károly császárhoz küldött követei részére adott megbízólevele.

Sacra Caesarea et Catholica Maiestas, Domine Domine clementissime.

Fidelium seruitiorum nostrorum in gratiam vestrae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Delegimus ad Vestram Caesaream et Catholicam Maiestatem hos dominos et fratres nostros: Reverendissimum Dominum Episcopum Zagrabiensem Cancellarium, Magnificum Dominum Franciscum de Batthian Consiliarium, ac Egregios Dominos Michaelem de Mere personalis presentiae regiae Maiestatis locumtenentem in judiciis et Georgium Wernerum Camerae consiliarium eiusdem sacrae regiae Maiestatis domini nostri Clementissimi, per quos Vestrae Maiestati de negotiis publicis huius Regni complura nuntiavimus. Supplicamus humillime Vestrae Caesareae Maiestati, dignetur benignam illis audientiam praebere et clementer nobis facere relationem. Seruet altissimus Deus Caesaream vestram Maiestatem felicissimam et incolumem diu. Datum ex Conventu nostro Tyrnauiensi die XII. mensis Decembris, Anno domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo septimo.

Sacratissimae Vestrae Maiestatis humillimi et fideles seruitores

Praelati, Barones Proceres, ac Nobiles, caeterique Ordines ac Status Regni Hungariae etc.

Kívül: Sacratissimae Caesareae et Catholicae Maiestati, Domino Domino clementissimo.

Más irás: Praesentatum in cancellariam die XII. Aprilis 1548 per Reuerendissimum Dominum Atrebath (?).

(Eredetije, mely 32 gyűrű-pecséttel van ellátva, a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1547. Novemberben.

Sáros-megye közönségének országgyűlési követei részére adott utasítása.

Articuli per Comitatum Saros pro informatione dati Egregiis Martino Bertholdi et Georgio Kapy, ejusdem Comitatus ad Congregationem Tyrnaviensem Nunciis.

Inprimis quia in Congregatione de summa totius Reipublicae, et quasi de Capite totius Regni Hungariae agendum erit, meminerint Domini Nuncii et per se, et cum aliis Dominis Fratribus et Amicis, in eo diligenter elaborare, ut omnes Status et Ordines, depositis omnibus odiis, simultatibus, rixis, atque contentionibus, quibus hactenus non modo se ipsos attriverunt, sed etiam totam Patriam in extremum discrimen adduxerunt, in sincera charitate, concordia, atque benevolentia inter se conveniant, omniaque facta atque cõnsilia sua ad Dei gloriam referant, per quem universi Reges regnant, et Regna proficiunt, sicut scriptum est: primum quaerite Regnum Dei, et omnia adjicientur Vobis.

Quodsi qui obstinatiores sunt, quam possint aut velint ad illam salutarem concordiam adduci, tum quaerendus est modus per quem cogi, aut si hoc sine graviore motu fieri non posse videbitur, ut saltem hi qui sanior pars sunt, ab illorum infestationibus, depraedationibus, indebitis exactionibus, injuriis et contumeliis tuti atque securi esse possint; quam quidem securitatem huic imprimis Comitatui necessariam esse Domini Nuncii bene sciunt, propter Cassovienses, qui magnam partem Comitatus istius occupatam tenent; unde nec subsidia Regiae Maiestati exigi, nec gentes expediri permittunt, ac propterea injurias injuriis non desinunt cumulare, sicut factum est et fit per violentam Decimarum exactionem per Dicarum aliarum in medio Comitatu distractionem, per abductionem Colonorum, per occupationes Metarum, per detentiones et arrestationes iniquas, per exactiones Tricesimarum et Teloniorum, contra libertatem Nobilitatis, denique per graves et

hostiles minas, quibus Capitaneus Cassoviensis aperte huic Comitatui denunciavit, ne posthac ullam Dicam aut Contributionem Regiae Maiestati sine suo consensu solvant, nisi sibi alteram solvere velint. Quibus injuriis ac oppressionibus nisi obviam ibitur, non apparet quomodo subsidia, si qua conferenda erunt, in hoc Comitatu conferri aut expediri possint.

Quodsi qua subsidia in ista Congregatione decernentur ad futuram expeditionem, aut si Comitatus ipsi aliquas gentes expediendas susceperint, agant Domini Nuncii, ut ea aequali modo per omnes Comitatus fiant, et non eveniat, quod ante evenit, ut unus solvat et gentes expediat, alius autem aut nihil det, aut quod ad intertentionem gentium dare debuit, domi absumat. Aequalia enim onera Fratribus ferri ajunt.

Praeterea Domini Barones quoque debitum de bonis suis gentium numerum teneant, et non tantum Regiae Maiestatis aut Regni stipendiis militent, ad quod praecavendum nihil melius fore videretur, quam ut subsidia de bonis Dominorum in medium Comitatus, ad intertentionem gentium conferrent.

Quia vero partes istae superiores Turcarum excursionibus maxime patent, propterea quod nullus est usque ad Pesth fluvius aut mons, neque ullus ita munitus locus, qui eos remorari aut impedire possit; instent et laborent Domini Nuncii, ut certa et bene firma praesidia ad Agriam quamprimum collocentur, quae non modo eum locum tueri, sed etiam excursiones hostium prohibere possint; ut ei arci de victualibus et munitionibus necessariis bene et mature provideatur, cum palam sit, eo loco, quod Deus avertat, per Turcas capto et occupato, partibus istis nihil aliud quam extremam vastitatem et perniciem, usque ad ipsos Poloniae fines restare.

Quod si quo casu praesidia Agriae poni non possint, ut saltem in aliquo certo et idoneo loco supra Agriam, circa Miskolcz et Sajó-Szent-Péter copiae collocentur, ad defensionem earum partium et ad continendos in aliqua quiete et securitate colonos, qui alioquin in perpetua anxietate et fuga versantur, et ni si aliquam spem defensionis videant, omnia illa loca inculta relinquent.

(Kiadta: *Wagner.* Diplomatarium Comitatus Sarosiensis. 40—42. ll.)

VI.

1547. Deczember.

Az 1547-ik évi nagyszombati országgyülés törvénykönyve.

Constitutiones Conventus Tirnaviensis pro festo s. Catherinae Virginis anno Domini 1547. celebrati.

Articulus I.

Primum omnium Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines et Status regni Ungariae gratias immortales humilime agunt atque habent sacrae Regiae Maiestati, domino eorum clementissimo, de omni studio, cura et solicitudine, quam sua Maiestas pro salute et conservatione ipsorum iam inde ab initio semper impendit, deque liberali et clementi oblatione, qua sese imposterum quoque itidem facturam esse, Maiestas sua, per Oratores suos ad hunc conventum delectos, benigne affirmavit, nihil verentes quin sua Maiestas, sacrae Cesareae Maiestatis fratris sui, et domini nostri clementissimi, caeterorumque christianorum principum auxilio, omnia, quae ad defensionem, eliberationemque regni Ungariae pertinere videbuntur, sedulo sit omni tempore curatura, et in praesenti conventu imperiali de omnibus ad eam rem necessariis conclusura, cum praesertim intelligat Ordines et Status regni secundum Deum omnem salutis ipsorum fiduciam in sua Maiestate iam pridem reposuisse.

Articulus II.

Quod vero Maiestas sua significavit iisdem Ordinibus et Statibus regni fidelibus suis, sese variis rationibus adductam, pacem in quinquennium, pro commodo et salute eorundem fecisse cum Turca, iis conditionibus, ut quicquid in potestate est suae Maiestatis, suorumve fidelium et subditorum, penes

eosdem pacifice hoc temporis spatio remaneat, absque omni Turcico impedimento; praeterea ut Tymari, hoc est oppida, villae et possessiones antea militibus Turcis assignata, ex quibus hactenus Turcae, vi potius et rapinis, quam pacifica possessione solutionem vel censum aliquem sunt consecuti Maiestati suae et suis subditis libera ac salva, sub hoc inducarum tempore, maneant; insuper ut per Haydones et Martalosios, ab utraque parte nulla damna et mala inferantur, et si qui ea facerent, puniantur; negotiatoribus quoque tutum sit exercere negotiationem ubique, solutis debitis vectigalibus; et postremo ne transfugae ab alterutra parte sub induciis suscipiantur: agnoscunt Ordines et Status regni singulare Maiestatis suae studium erga ipsos fideles et subditos suos. Ac tametsi nihil verentur, quin Maiestas sua conditiones praedictas induciarum pro commodo fidelium suorum imprimis susceperit, sperans omnino, Turcas eas firmiter observaturos esse; cum tamen iidem Turcae iniquiores multo conditiones passim divulgent, et alioqui etiam in multis locis pauperes colonos non solum inter arces finitimas existentes, sed etiam remotiores, quique a fidelibus et subditis suae Maiestatis pacifice possessi sunt, multo gravioribus, quam antea, oneribus, exactionibusque premere iam inceperint, et quod gravissimum est, non permittunt Maiestati suae ullam dicam, dominisque propriis ullum censum praebere, victualia quoque et servitia, quae ante inducias praestabant, ad arces finitimas praestare: timendum est ne ex hinc maiores tumultus oriantur. Supplicant propterea Ordines et Status regni suae Maiestati, dignetur modum atque ordinem certum adhibere, ut conditiones quidem induciarum a Turcis inviolabiliter observentur, neque fideles aut subditi suae Maiestatis, eorumve coloni, ullo onere vel exactione ab illis graventur; illa tamen una conditio, quae de transfugis non recipiendis est, reformetur, parum enim videtur esse pium et christianum e dira servitute hostium effugientem non recipere, aut receptum rursus nefariae Turcarum crudelitati cruciandum reddere.

Articulus III.

Cum autem constet Maiestati suae, antea quoque temporibus induciarum Thurcas et arces aliquot occupasse, et vastitatem magnam fecisse in regno, videanturque plane sub his induciis reliquum hoc quod regni est, omnino velle opprimere: Ordines et Status regni supplicant Maiestati suae humilime, dignetur loca finitima, ultra citraque Danubium, necessariis ubique praesidiis firmare, ut perfidorum hostium conatus retardari, atque ipsi fideles Maiestatis suae defensi esse possint.

Articulus IV.

Quod vero Maiestas Regia hortatur eosdem fideles suos, ut depositis mutuis simultatibus pacem et amicitiam inter se amplectantur, desinantque alere inter se discordiae fomites, ex quibus oppressiones miserorum subditorum, atque hinc gravior in dies summi dei vindex ira procedit: agunt Ordines et Status regni Maiestati suae gratias immortales, de huiusmodi benigna et paterna admonitione, planeque affiirmant, huiusmodi mutuas discordias, non minus forte quam vim hostilem regnum in hunc, in quo est, statum afflictum produxisse. Ideoque ad placandam summi Dei iram, reconciliatione, mutuaque et sincera animorum coniunctione opus esse affirmant. Sed quoniam ita apud nonnullos licentia iam longo usu, diuturnaque impunitate increbuit, ut non facile monitis atque adhortatione in melius verti possit, sed vi atque armis debeat coerceri; probatur magnopere Ordinibus et Statibus regni, ut Maiestas sua, quemadmodum benigne offert in legatione sua, dum ipsa per se venire, atque inter fideles suos iam tandem in Ungaria persistere (cuius praesentia confusa et perturbata cuncta facile componet) poterit, modum et facultatem tribuat, tum generali, tum supremo Capitaneis suis, ut cum gentibus et aliis bellicis apparatibus ad id necessariis, quas Maiestas Regia penes ipsos Capitaneos debet alere continue, non solum hostes repellere a finibus, verum etiam re ipsa tan-

dem, iuxta constitutiones priorum Conventuum, sine cuiusquam respectu, facinorosos, inobedientesque nostrates possint perdomare. Quo facto miserorum, insontiumque oppressio averti, authoritasque suae Maiestatis conservari, ac publicae constitutiones ad exitum poterunt perduci. Quod si, ut sperant, et ipsa offert Maiestas sua, fecerit, iidem fideles et subditi suae Maiestatis vicissim offerunt sese, in tam sancto opere nusquam defuturos pro viribus, ipsis Capitaneis et gentibus suae Maiestatis.

Articulus V.

Sed quia iam satis longa experientia edocti sunt omnes, diuturniori absentia sacrae Regiae Maiestatis ab Ungaria, licentiam inter multos maiorem in modum crevisse, satisque constat, vetustis etiam temporibus pacatiores fuisse semper omnes Regni partes, praesente quam absente rege, et idcirco a maioribus esse decreto cautum, ut rex Ungariae in regno maiorem temporis partem conterat, quo quidem decreto ipsos quoque Romanorum imperatores, qui reges Ungariae fuerunt, licet Romanum imperium, caeteraque regna et provincias tenuerint, in Ungaria tamen plerumque perstitisse memoriae proditum est, quod satis intelligerent quantopere vel pacatis temporibus ad continendos subditos in officio, ipsorum praesentia conduceret; propterea supplicant Maiestati Regiae. Domino ipsorum clementissimo, dignetur iam tandem in Ungariam se recipere, et velut caput membra haec sua langventia fovere atque erigere. Quod si forte Maiestas sua, christianae reipublicae negotiis praepedita, nondum venire, vel inter fideles suos in Ungaria nondum potest persistere, dignetur serenissimum principem Maximilianum filium suum, dominum nostrum, in medium fidelium suorum in Ungariam dimittere, uti ea de re supplicantibus Ordinibus et Statibus regni, in conventu Posoniensi, Maiestas sua coram benignam spem dederat. Nam cum sese Ordines et Status regni non solum Maiestati suae, sed etiam suorum haeredum imperio et potestati in omne tempus subdiderint, non minori fide, studio atque observantia, ab om-

nibus Ordinibus et Statibus, illi in Ungaria permanenti, parebitur, quam ipsi personae suae Maiestatis. Eo autem praesente, facilius impunitati, licentiae et omnibus denique facinoribus obviam itum iri, omnes facile confidunt. Id vero Maiestas sua vel ideo benigne debet in praesentia fidelibus suis concedere, quod se absente, serenissimum Principem Ferdinandum, alterum filium suum, paulo ante inter Boemos reliquit.

Articulus VI.

Cum autem iam satis experta sit Maiestas Regia Ungaricam nationem plurimum adversus Turcas, neque magno stipendio, posse christianae reipublicae servire: videtur illud apprime Maiestati suae curandum esse, ut nostrates milites, qui nunc ab hostibus, patriis sedibus eiecti, non vulgari numero reperiuntur, quo plures possunt, penes gentes externas conducantur, ac distribuantur per loca finitima, magisque necesaria. Quo quidem facto et rebelles, inobedientesque, qui huiusmodi nostratibus militibus, stipendio aliunde destitutis, solent esse stipati, debiliores reddentur, et milites huiusmodi stipendiis provisi, non amplius pro sustentatione sua cuiquam iniuriam inferent.

Articulus VII.

Quod vero ad subsidium attinet, quod sibi ad ista curanda, exequendaque Maiestas sua dari postulat ex Ungaria, intelligit profecto iam satis Maiestas sua, quo in statu sint reliquiae huius regni sui, quamque sint attritae omnium fortunae, in quot partes distrahantur exigui pauperum census, et quid subsidii abhinc possit expectari. Constat siquidem exiguam admodum regni partem teneri adhuc per fideles suae Maiestatis, Turcis maiorem partem, regina vero vidua cum fratre Georgio non exiguam regionem possidentibus; adeo ut cum in angustum admodum redacta sit ditio suae Maiestatis, perparum sit, quod suae Maiestati, in quemcunque usum ex Ungaria possit praestari. Nihilominus, ut sentiat Maiestas sua,

ne extremis quidem rebus, Ungaros sibi ulla ex parte deesse velle, subsidium obtulerunt regiae Maiestati, quod sua Maiestas inferius cognoscet; supplicantes eidem, dignetur grato et clementi animo hoc, quod praestare fideles sui possunt, accipere, ac tempestive addere sua et sacrae Caesareae Maiestatum, ac istorum imperii principum subsidia. Hoc etenim, quod Ungari obtulerunt, pecuniario subsidio, imminentia vel a Turcis, vel a domesticis hostibus pericula propulsari minime posse, facile omnes intelligunt.

Articulus VIII.

Obtulerunt ergo Ordines et Status regni communi consensu sacrae regiae Maiestati, domino eorum clementissimo, subsidium duorum florenorum in duobus terminis, modo infrascripto, de omnium dominorum et Nobilium bonis exigendum; ex quibus terminis primus est mensis Martii proxime futuri primus dies, secundus vero terminus festum Nativitatis divi Joannis Baptistae immediate subsequens, ita videlicet, ut singulo quoque termino singuli floreni ungarici exigantur. Ex huiusmodi autem duobus florenis ungaricis centum sexaginta denarii ad intertentionem gentium, praesidiaque locorum finitimorum convertantur, viginti denarii pro lucro camerae, reliqui autem viginti denarii ad legationes, aliasque necessitates suae Maiestatis exponantur.

Articulus IX.

Haec autem pecunia, quae utroque termino pro conservatione gentium et praesidio locorum finitimorum, modo praedicto exigi debet, ut rectius in hunc usum et non in alium convertatur, Ordines et Status communibus votis elegerunt duos Thesaurarios, alterum videlicet ex ordine dominorum, Reverendissimum Dominum Episcopum Nitriensem, alterum vero ex ordine Nobilium, egregium Sigismundum Forgach, quibus ad septuaginta quinque equites ordo est constitutus: Domino scilicet Episcopo Nitriensi ad quinquaginta, per tres

florenos, atque insuper sexaginta florenos in singulos menses pro mensa sua, egregio vero Sigismundo Forgach ad viginti quinque equites, similiter per tres florenos et triginta duos florenos in singulos menses pro sustentatione mensae; ita tamen ut iidem Thesaurarii ubique penes personas Capitaneorum supremorum regni cum eorum gentibus adesse, et tam suis, quam suorum Capitaneorum, aliorumque Dominorum vel Nobilium gentibus, ad servitia Regiae Maiestatis et regni modo infrascripto conducendis per tres florenos in singulos menses stipendium persolvant, ultra pecuniam pro conservatione mensae Capitaneorum, facta videlicet semper lustratione ipsarum gentium, iidemque Thesaurarii de data et accepta pecunia huiusmodi rectam teneantur suo tempore reddere rationem, Quadraginta autem denarii praescripti ad manus Camerariorum Regiae Maiestatis administrentur.

Articulus X.

Modus autem dicationis talis esse debere visus est: ut statim per ipsos Thesaurarios Dicatores viri probi et Regiae Maiestati ac regno iurati, dimittantur in singulos Comitatus, ultra citraque Danubium. Qui quidem Dicatores iuxta numerum portarum, in quibuscunque oppidis, villis et pagis sessionatos colonos recenseant et connumerent, habitaque de facultatibus et bonis uniuscuiusque coloni, iuxta numerum portarum, ratione, singulos florenos, singulo quoque termino exigant ita, ut quicunque res et bona ad valorem sex florenorum habuerint, dicentur, dicamque solvant, exceptis tamen his colonis, quorum domicilia recens conflagrarunt, vel qui denuo in loco antea deserto, a fundamentis domos erigunt, vel iam erexerunt, necdumque tertius illis novi aedificii annus exactus est, nam iis omnibus triennii exemptio observari debet; similiter servitores et mercenarii, qui Dominorum aut Nobilium victu, amictuque aluntur; portarii item, qui in arcibus et castellis Dominorum et Nobilium servientes, dominis eorum praeter hoc nihil contribuunt; praeterea allodiatores a solutione dicae exempti sint, ut antehac in huiusmodi est observatum. Dica-

tores iuramento iudicum contenti sint; et solutionem ad mensam per singulos florenos tres, usque ad numerum trium vel quatuor equorum, usque quo connumerationem perfecerint; postea vero, dum in exigendis dicis perstiterint, per quatuor florenos, habeant.

Articulus XI.

Cum vero antehac quoque experta sit Maiestas sua, quam solita fuerint subsidia huiusmodi, proximis annis Maiestati suae ad regni defensionem oblata, per violentos atque inobedientes nonnullos turbari, adeo ut exigua admodum illorum pars in eum fuerit usum distributa, in quem erat institutum subsidium: necessarium omnino esse iudicant Ordines et Status, ut quemadmodum Maiestas sua clementer admonet, modus et ratio certa adhibeatur, qua non solum hoc, quod nunc offertur, subsidium exigi, et manibus Thesaurariorum modo suprascripto administrari, et in usum alendi gentes in locis regni necessariis distribui, verum etiam praeteritorum subsidiorum reliquiae seu restantiae, iuxta mandatum suae Maiestatis, domino Capitaneo suo generali iam datum, de omnium Dominorum ac Nobilium bonis, per omnia opportuna remedia possint extorqueri. Ex quibus quidem restantiis subsidiorum Comitatuum transdanubianarum, quae subsidia proximis mensibus per eosdem Comitatus ad conservationem gentium ordinata sunt, Dominus generalis exigat et militibus, ad rationem ipsorum subsidiorum conductis, solutionem facere curet.

Articulus XII.

Neque vero ad id solum certa ratio et modus excogitandus, verum etiam ad avertenda omnia violentiarum et oppressionum, occupationumque bonorum vel proventuum aliorum genera, solicite providendum, et tranquillitati regni cumprimis studendum esse, iidem Ordines ac Status regni existimarunt.

Articulus XIII.

Cum igitur facinora, violentiaeque huiusmodi soleant utplurimum contingere in his partibus, inter Danubium et Tibiscum, videtur illud primum necessarium esse, ut Dominus generalis Capitaneus, ac, ipso vel praesente vel absente, dominus Andreas Bathori, supremus regni Capitaneus, in partibus illis, in quibus ea mala solent, ut praedictum est, contingere, continue maneat, idemque ex consilio dominorum Locumtenentis, Capitanei generalis ac Thesaurariorum supranominatorum, iuxta limitationem ac deliberationem Regiae Maiestatis super ea re faciendam, ex pecunia subsidii praedicti, Dominos ac Nobiles viros militares, ad militiamque idoneos, ac qui praedas facere non solent, vel ab illis iam destiterunt, cum gentibus, per tres florenos in singulos menses, singulis equitibus, ultra pecuniam pro conservatione mensae, conducat, distribuatque per loca necessaria, ut contra excursiones, insultusque Turcarum, contraque facinorosos atque inobedientes, prout necessitas postulaverit, praesto esse queant sine mora. Caveatque idem Capitaneus supremus, una cum Thesaurariis, ne subsidium huiusmodi ad defensionem regni constitutum, in ullos alios usus exponatur, aut per quempiam distrahatur.

Articulus XIV.

Statutum tamen est, ut expensas dominis Oratoribus ad suam Maiestatem ex hoc conventu delectis, per nonnullos Dominos et Nobiles datas, iidem Domini ac Nobiles, de bonis suis ex primo subsidio unius floreni excipere possint. Ut autem in conservatione gentium defectus non committatur, expensae huiusmodi ex denariis viginti ad legationes publicas modo praemisso oblatis, ipsis dominis Thesaurariis regni refundantur.

Articulus XV.

Videntur etiam castra et munitiones finitimae necessariis praesidiis equitum et peditum, ultra citraque Danubium, ac in regno Sclavoniae, sine cunctatione firmanda esse. Castella autem et fortalitia denuo ubivis absque consensu Regiae Maiestatis erecta, ex quibus plerumque depraedationes fieri solent, funditus diruantur, iuxta priores constitutiones, habita videlicet prius per dominos Locumtenentem et Capitaneos generalem ac supremos diligenti inquisitione, super quod ex illis, si non diruantur, consequi possit.

Articulus XVI.

Ad ea autem castra et fortalicia, quae dirui non debent, et praesidio egent, pro necessitate munienda et conservanda subsidium vel pecuniarum, vel gentium sacrae Caesareae et Regiae Maiestatum, ac imperii Principum, omnino est necessarium, quemadmodum ex regesto super his ad suam Maiestatem misso, facile constabit. Nam ungaricum per se subsidium ad ista omnia haudquaquam satis futurum esse, iam Maiestas sua intelligit.

Articulus XVII.

Si dominus generalis cum supremo regni Capitaneo, gentibusque modo praemisso conductis, ad defensionem terrae contra Turcas atque rebelles et inobedientes puniendos, vel ad diruenda castella aut fortalicia, praeter voluntatem aut scitum Regiae Maiestatis erecta, non sufficeret, emergente videlicet aliqua graviori necessitate, in eo casu, is est ordo constitutus: ut Domini et Nobiles ac caeteri, subditos vel colonos habentes, ex singulis quibusque centum colonis ternos equites, totidemque pedites iugiter habeant paratos, ut cum a dominis Locumtenente et Capitaneo generali fuerint admo-

niti, absente videlicet sua Maiestate, ternos equites ac pedites huiusmodi, vel unum tantum, aut duos, prout ex necessitate fuerint requisiti, penes personam domini generalis, aut ipso absente, penes supremum Capitaneum, sine mora dimittere, quocunque iussi fuerint, et quamdiu necessitas postulaverit, sumptibus suis ibi tenere debeant. Ipsi quoque Domini ac Nobiles, tali existente necessitate, penes eosdem Capitaneos generalem aut supremum viritim insurgere, atque illis assistere teneantur. Quod si tam repentina contingeret necessitas, ut mandata vel Regiae Maiestatis, vel in sua absentia dominorum Locumtenentis et Capitanei generalis, expectari non posse viderentur, ad unius supremi Capitanei mandatum illico eadem praestare teneantur. Si quis autem recusaret, aut negligeret, dominus, Nobilisve, illius bona illico occupentur per eundem Capitaneum supremum, occupataque teneantur, donec duplum exigatur illius, quod modo supradicto praestare debuisset.

Articulus XVIII.

Tribus autem ex causis executiones adversus violentos modo supradicto per capitaneos et gentes Regiae Maiestatis fieri debere visae sunt. Primum ex ultima sententia Judicum ordinariorum regni, in sede iudiciaria Regiae Maiestatis contra quemcunque iudiciorum terminis et processibus lata. Deinde ex transgressis constitutionibus articulorum Novizoliensium, et aliorum conventuum, servato videlicet eo ordine et modo in punitione transgressorum, qui ordo et modus in articulo ipsorum conventuum est expressus. Postremo ex aperta violentia, ablationeque manifesta proventuum ac decimarum, oppressione nobilium aut colonorum, quae palam per quemcunque fieret in quocunque comitatu.

Articulus XIX.

Quia dominus capitaneus generalis plerumque extra regnum in negotiis aliorum regnorum et provinciarum suae Maiestatis solet esse occupatus, propterea constitutum est, ut

dominus Bathori supremus Regni capitaneus Agriae vel Nittriae, aut in Sempthe continue permaneat, et cum gentibus per loca circumvicina, magisque opportuna distributis, ad praemissa rite curanda, atque exequenda sedulo invigilet. Quod si forte contingeret necessitate exigente eundem ultra Tybiscum proficisci oportere, in eo casu relinquat in his partibus loco sui virum sufficientem, qui, dum ipse cogeretur abesse, eius vices suppleat.

Articulus XX.

Cum autem partes trans Danubium contra Turcas circumvicinos et in visceribus illorum comitatuum ubique fere positos, capite imprimis egeant, a quo defensio ipsarum continue curetur, aeque ac in his partibus citra Danubium, dominus vero Bathori ultra citraque Danubium non possit ulla ratione recte prospicere: videtur propterea necessarium esse, ut sua Maiestas, supremum alterum regni Capitaneum trans Danubium nominet, illique ordinem et conditionem honestam constituat, qua officio suo rite vacare possit, id quod Comitatus trans Danubium a Maiestate sua etiam atque etiam humiliter postulant. Interim autem dum sua Maiestas supremum Capitaneum huiusmodi in partibus illis nominat, dominus generalis ad eas partes curam gerere debebit. Idem autem supremus Capitaneus resideat vel in Szigeth, vel in Papa, vel in Kanisa, prout necessitas portulaverit.

Articulus XXI.

Supplicant etiam iidem comitatus ac simul Ordines et Status regni Maiestati suae, ut decimas Episcopatus Jauriensis, ab annis compluribus quibusdam Germanis inscriptas, ex quibus decimis iidem Germani magno cum faenore pecunias suas iam dudum perceperunt, excipere iam tandem ab illis, et domino Capitaneo generali ad munitionem arcis et civitatis Jauriensis assignare dignetur gratiose.

Articulus XXII.

Est autem constitutum in hoc conventu, ut bona aliena, et proventus et decimae violenter occupata, dimittantur iis, ad quos spectant, iuxta tenorem articulorum superiorum Conventuum; quorum quidem Conventuum omnium constitutiones omnes et singulas, prout in articulis illorum expressae sunt, iidem Ordines et Status ratas, firmasque esse decreverunt.

Articulus XXIII.

Si quis contra alterum indebitam actionem seu litem intentare et in iudicio prosequi non dubitarit, is nisi in prima instantia ab actione discesserit, et causae renunciaverit, secuto postmodum processu, factaque attestatione, vel aliqua literali de more iudicii comprobatione, amplius se ab incaepta lite pro libito retrahere, et quod vulgo dicitur, causam ipsam condescendi facere non possit, sed in onere actionis indebitae convincatur. Hactenus enim post multas impensas adversario partes ante latam sententiam pro libito quisque actioni causaeque, quam ipse moverat, potuit renunciare, et eam causam cum onere sex marcarum condescendi facere.

Articulus XXIV.

Supplicant praeterea Ordines et Status regni Maiestati Regiae, domino eorum clementissimo, ut monetam ungaricam, iuxta priorem ligam paulo ante immutatam, Cremniciae in camera cudi iubeat. Magnum etenim damnum caepit fidelibus suis redundari post diminutionem ligae ipsius monetae; adeo, ut vix etiam cum additione possit moneta ungarica exponi, quae priusquam immutaretur, etiam ipsa augmentum et lucrum ferebat, in permutatione vel rerum, vel pecuniae germanicae. Jubeat etiam Maiestas sua sine respectu cuiuscunque acriter, iuxta regni decretum, falsae, adulterinaeque monetae cusores, quicunque illi esse comperiantur, puniri.

Articulus XXV.

Fortalicium in claustro de Kolos, per dominum Podmaniczki, post dirutum castellum Szerdahely, erectum, unde circumvicinis Nobilibus et colonis non parva damna eveniunt, Maiestas sua everti ac demoliri iubeat; ecclesia tamen, sive templum integre maneat, et abbas in ea abbatia regularis ordinetur.

Articulus XXVI.

Cum autem variis exemplis et vetustis et recentioribus saepenumero palam innotuerit Dei optimi maximi vindex ira ob peccatum aliquod populi gravius, neque ulla res magis ab aliquot annis florenti quondam Ungariae nocuisse videatur, oppressione colonorum, quorum clamor ascendit iugiter ante conspectum Dei; ad avertendam indignationem summi rerum omnium opificis, eiusdemque benignitatem, pietatem et clementiam aliquando tandem afflicto huic regno reconciliandam, praesertim quod sua Maiestas coram eius rei benigne admonerat fideles suos in proximo conventu Posoniensi: Ordines et Status regni, inter alia, quae ex benigna, paternaque sacrae Regiae Maiestatis, domini eorum clementissimi admonitione in hoc conventu concluserunt, illud quoque statuerunt unanimiter, ut libertas subditorum miserorum colonorum superioribus annis, quacunque ratione illis adempta, restituatur, liceatque inposterum nolentibus sub imperio potestateve alicuius Domini vel Nobilis durioris fortassis et severioris vivere, alio commigrare, modo atque ordine infrascripto observato.

Articulus XXVII.

Quod quicunque subditus vel colonus aliorsum migrare proposuerit, Dominum seu Nobilem, in cuius bona migrare voluerit, et Judicem Nobilium Comitatus, in quo est, de suo faciat proposito certiorem. Qui quidem Judex Nobilium, pro-

positum coloni, domino ipsius vel Judici loci illius, in quo habitat colonus, significare debeat. Ac si intra spatium quindecim dierum ab ipso Domino suo non poterit adduci colonus, ut remaneat in loco suo, tum Judex Nobilium, cum uno Nobile eiusdem Comitatus, ad possessionem illam, ubi talis discedere volens residebat, accedat, et ibi colonus ipse ante omnia, praesente Judice, civibus, caeterisque colonis eius pagi, villae aut oppidi, in quo habitavit hactenus, coram eodem Judice Nobilium, ac uno Nobile ex eodem Comitatu, iuramentum deponat, quod ipse nullo privato odio, aut alia ulla ratione adductus inde discedat, quam quod praeter veterem libertatem aut consvetudinem, servitute vel solutione pecuniaria, aut alio aliquo praeter aequitatem onere, impedimentove a domino suo fuisset oppressus. Atque ita iuramento deposito, de omnibus debitis, quibus vel domino suo, vel eius subditis, aliisque quibuscunque ad dominum suum pertinentibus, aut eius loci incolis, sive pecunia, sive rebus, proventibusve vel censu fortasse seu libertate ei concessa, domino suo debebat, integram satisfactionem impendat, domum suam desolatam non relinquat aut dirutam, et si quam litem habet vel controversiam, quacunque de causa cum caeteris illius loci incolis, in quo hactenus habitavit, ante discessum ab ea se expediat, fine iuridico in huiusmodi causa consecuto. Atque ita tandem colonus ipse, data ei licentia per Judicem Nobilium, praesenteque dicto uno Nobile, ac deposito censu, quem terragium vocant, libere, quo maluerit, commigret. Domus autem huiusmodi coloni, domino illius loci, unde discessit, remaneat, quam is alteri colono pro libitu tradere possit.

Articulus XXVIII.

Si quis Dominus aut Nobilis privata authoritate, et non per licentiam, medio Judicis Nobilium, modo supradicto impetratam, colonum cuiusquam violenter abduceret, is protinus poenam, quam abducti homagium vocant, ac insuper mulctam ducentorum florenorum, parti laesae, sive ipsi domino coloni abducti persolvendam incurrat. Pro qua quidem mulcta ac

poena Vicecomes et Judex Nobilium possessionem illam, ad quam colonus huiusmodi violenter fuerat abductus, ad manus partis laesae, titulo pignoris tradant et assignent. Quam possessionem si convictus ille e manibus partis laesae, cui fuit assignata, ante debitam satisfactionem huiusmodi ducentorum florenorum ac poenae supradictae abducti coloni, eripere auderet, extunc pro huiusmodi nova violentia et ereptione vel occupatione possessionis, in facto maioris potentiae per Judices regni ordinarios condemnatus pronuncietur, ac possessio erepta rursum tradatur, cui antea fuerat assignata, perque Maiestatem Regiam ac dominos Capitaneos, servatis de iure servandis, contra illum animadvertatur debita executione.

Articulus XXIX.

Si clam fugeret colonus ad bona alterius, nulla prius licentia petita, teneatur is, ad cuius bona profugit, illum ad admonitionem Judicis Nobilium remittere ad priorem dominum, sub poena praemissa. Vicissim, si quis dominus aut nobilis colonum suum alio migrare volentem, post modum atque ordinem supradictum per colonum observatum, vi retineret, in praemissa poena ducentorum florenorum, ac mulcta, sive homagio talis coloni retenti, contra illum, in cuius bona migrare decreverat, convincatur; et possessio illa, ubi colonus retentus habitabat, parti laesae pignoris titulo tradatur, modo praedicto; ac si illa de manibus laesae partis, ante debitam satisfactionem ducentorum florenorum et homagii, quod est floreni quadraginta, eriperetur, eandem poenam capitalis sententiae, is qui eripuit, incurrat, et modo praedicto fiat executio. Similiter etiam intelligatur de iis, qui colonum suum fideiussione vel cautione astringunt, quo minus de bonis suis posset discedere, tum sane, cum iam colonus per Judicem Nobilium propositum suum alio migrandi denunciavit. Talis enim dominus vel nobilis in eandem poenam incurret, in quam eum incurrisse supra dictum est, qui vi aperta retinuit. Si quas terras, prata, aut vineas colonus discessurus in territorio prioris domini sui habet, quas sumptibus vel laboribus suis exco-

luisset, extirpassetve, pro his terris, pratis, aut vineis, iuxta antiquam illius loci consuetudinem, post discessum suum nonas frugum, vinorum, aut capetias, vel urnas, aut munera et proventus solitos teneatur domino suo, a quo discesserit, solvere imposterum, etiamsi ante nihil solvisset. Quod si dominus suus terras, prata, aut vineas huiusmodi in suo territorio modo praedicto excultas, precio sibi vindicare vellet, facta prius per Judicem Nobilium et unum Nobilem de illis vera aestimatione, convocatisque ad id vicinis colonis, soluto iusto precio earum terrarum, vinearum et pratorum, eas sibi possit habere et redimere.

Articulus XXX.

Si Vicecomes aut Judices Nobilium in exequutionibus praemissis favore, vel praetextu forte metus Comitis eorum, vel alterius potentioris, procedere fideliter nollent, in amissione officiorum suorum et singulis ducentis florenis convincantur.

Articulus XXXI.

Si Judex Nobilium et Nobilis illi adiunctus, in licentiatione coloni, iudicium aliquod fecerint, pars non contenta possit causam provocare seu appellare ad sedem Comitatus; si ibi quoque iudicio facto non esset contenta, tum ad iudiciariam sedem Regiae Maiestatis liceat provocare; interim colonus maneat in loco prioris residentiae, cum ordinariis proventibus et servitiis domino suo persolvendis et exhibendis.

Articulus XXXII.

Si Comes ipse, qui Comitatui praeest, aut alius dominus vel Nobilis contra Vicecomitem et Judices Nobilium in his exequutionibus palam hostiliter et armata manu insurgeret, ac contumeliis, vituperiisque illos, vel alterum afficeret, in poenam repulsionis, hoc est septuaginta duorum florenorum,

si vero verberibus, vulneribus, aut captivatione afficeret, in poenam maioris potentiae, quod si mortem inferret, in poenam notae infidelitatis, protinus incurrat. Quod si absente domino suo, vel absque eius scitu, officialis vel colonus aliquid huiusmodi adversus praemissos exequutores patraret, dominus illico teneatur talem malefactorem, officialem scilicet, aut subditum suum, iuri sistere ad sedem Comitatus, sub poena solutionis mulctae sive homagii illius, ut sic ille ex merito puniatur. Si forte officialis, vel colonus huiusmodi malefactor iam fugisset, ita ut per dominum suum in iudicium sisti non posset, dominus suus cum duobus Nobilibus teneatur in sede Comitatus deponere iuramentum, quod absque scitu suo facinus per suos commissum fuerit, et illi clam ab ipso aufugerint. Si capti vel ad iudicium producti malefactores culpam facinoris commissi in dominum reiicerent, teneatur similiter dominus suus cum duobus Nobilibus sese ab ea culpa expurgare, iuramento deposito. Si vero malefactor facinus sine scitu et commissione domini sui perpetrasse affirmaverit, id ad innocentiam domini sui sufficiat, et malefactor poenam sui facinoris subeat, qui si aufugeret, ubique libere capiatur.

Articulus XXXIII.

Vicecomites et Judices Nobilium, cum Nobile adiuncto, in his exequutionibus salarium eorum, ut antiquitus mos fuit, habeant. In licentiatione scilicet coloni, singuli denarios duodecim, per colonum discedentem; in occupatione vero et statutione possessionis illius, qui constitutiones praemissas non observaret, florenos duodecim per eum, cuius nomine fit exequutio, persolvendos.

Articulus XXXIV.

Recordari potest praeterea Maiestas sua, quomodo in Posoniensi proximo conventu, regnicolis iam maiori in parte discedentibus, proposuerat necessarium esse pro munitione castrorum finitimorum, ut exactio vectigalis unius

floreni de singulis bobus extra regnum educendis in tricesima duplicaretur, cuius videlicet pars dimidia ad necessitates confiniorum verteretur. Et quia nullum inde in negotiatores detrimentum redundare affirmabatur, quod vicissim ipsi pro duplicato vectigali maiori pretio pecora sua vendere possent, consiliarii nonnulli, simul et certae personae ex nobilitate, qui tum forte aderant, voluntati suae Maiestatis in ea re consenserant. Verum postea certissima experientia claruit, duplicato vectigali maximum detrimentum accidisse non pecorariis negotiatoribus solum, quorum sic complures exhausti negotiationem intermittere coacti sunt, verum etiam communiter omnibus regni Statibus, utpote graviori pretio emere iam coactis, ea omnia, quae venalia in regnum ex aliis regnis et provinciis solent inferri. Accedit autem, quod pecorarii ipsi modos et rationes quaerunt omnes, quibus per graves huiusmodi exactiones declinent, per Poloniam et alias provincias iter facientes, interdum quoque conducentes auxilia, quibus vel furtim, vel fraude loca vectigalium evadant, quos cohiberi vix duplicato equitum numero, qui nunc in tricesima dicuntur esse, videtur esse possibile; praesertim quod per fora Moravica inspectores et alii officiales Maiestatis suae nequaquam admittuntur. Quare cum duplicatio huiusmodi vectigaliorum in tricesima adversus pristinam et antiquam regni consuetudinem sit, supplicant Maiestati suae Ordines et Status regni, ut modum vectigalis in tricesima ad pristinam et antiquam consuetudinem unius floreni benigne restituere dignetur, atque insuper mandare dominis regentibus suis Viennae, ut mercatoribus ac pecorariis negotiatoribus, cum pecoribus et mercibus eorum, per loca et vias ab antiquo consuetas, solutis vectigalibus eorum debitis, iter facere permittant, ne illis solita eorum itinera prohibeant.

Articulus XXXV.

Porro quod ad decimas Ecclesiarum attinet, ad tollendos tumultus, qui in perceptione earumdem decimarum saepenumero contingunt, avertendasque pauperum vel nobilium,

vel colonorum oppressiones, et damna etiam eorum, ad quos spectant decimae, is est ordo constitutus: ut domini Praelati, vel capitula et conventus decimas habentes, et easdem locare in arendam volentes, ad festum divi Georgii, decimatores suos mittant singulis annis ad loca praecipue eorum districtuum, in quibus habent decimas, ibique per ipsos denuncianda curent dominis ac nobilibus, ex quorum bonis proveniunt decimae, ut quicunque de suis bonis decimam conducere voluerint in arendam, solitum et iustum pretium eo mittant vel afferant, atque ita dominis terrestribus ante omnes alios, si conducere illi voluerint, locare decimas teneantur. Ex pretio autem earundem decimarum modo praemisso arendatarum, vel ex ipsis in specie perceptis, iidem domini Praelati, Capitula et Conventus, praeter necessitates ipsorum quotidianas pro dignitate, statu et conditione ipsorum, gentes ad defensionem regni conservare debebunt.

Articulus XXXVI.

Nobiles patriis sedibus eiecti per Turcas, et qui ad loca tutiora profugerunt, non teneantur decimas solvere ex ullis terrae fructibus, etiam in illis bonis, ad quae sese receperunt.

Articulus XXXVII.

Supplicant etiam Ordines et Status regni, ut Maiestas Regia metas regni cum Stiria, Austria et Moravia, prout ante hac quoque Maiestati suae fuit supplicatum, et sua Maiestas benigne obtulit, rectificari iam tandem facere dignetur. Atque insuper iubeat Maiestas sua domino Honorio Kinispergher, ut nobiles unius sessionis in possessionibus Felső-Eőr et Alsó-Eőr, in Comitatu Castriferrei existentibus, commorantes, quas possessiones Maiestas Regia ipsi domino Kinispergher inscripsisse dicitur, in bonis et possessionibus ipsorum, nullo modo ausit impedire, neque molestia, damno et iniuria ullo modo afficiat, vel manus suas in occupationem bonorum ipsorum ingerat, cum Nobiles sint Regni Ungariae.

Articulus XXXVIII.

Praeterea, quod Maiestas sua possessionem Capituli ecclesiae Castriferrei per dominum Mauritium Fyrsth superioribus annis occupatam, de qua etiam antea Maiestati suae est supplicatum, iam tandem eidem Capitulo reddi et remitti iubeat. Alias etiam differentias, quae ratione quorundam praediorum et terrarum, Nobilibus Sarkan, Rayki et aliis, de Comitatibus Castriferrei et Soproniensi, cum dominis germanis est, revideri et rectificari facere Maiestas sua dignetur.

Articulus XXXIX.

Quod denique Maiestas Regia privatas fidelium subditorum supplicationes, quas oratores ad suam Maiestatem missi exhibebunt, gratiose revideri, et de illis clementem facere relationem dignetur.

(*Kiadva:* »Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Inclyti Regni Ungariae.« Nagyszombat. 1584 478—484. ll.)

VII.

1548. Február 22.

Ferdinánd király válaszirata a nagyszombati országgyülés által felterjesztett törvényczikkekre.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Ungariae, Boemiae etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc.

Ubi fideles nostri Status et Ordines regni nostri Ungariae servitia sua fidelia tum scripto, tum etiam verbo per Oratores suos nobis humiliter offerunt, hanc eorum oblationem clementi ab eis accepimus animo.

Quod autem gratias nobis agunt pro nostro erga ipsos Regio favore et studio defendendae salutis ac liberationis ipsorum, per fideles commissarios nostros, spectabiles et magnificos Nicolaum Comitem a Salmis, Capitaneum generalem

etc., ac Thomam de Nadasd, Comitem perpetuum terrae Fogaras, Judicem curiae nostrae etc., nostro nomine ipsis, in frequenti eorum conventu significato, hanc quoque eorundem fidelium nostrorum erga nos humilem gratitudinem, et animi sui fidelis significationem clementer accepimus, et gratia nostra Regia eisdem respondemus.

Quantum ad inducias quinquennales cum Turca initas attinet, intellexerunt fideles Status et Ordines ex fidelibus nostris Reverendissimo in Christo patre domino Strigoniensi, Locumtenente nostro, ac Spectabili et Magnifico Comite Nicolao a Salmis, Capitaneo nostro generali, causas et rationes initarum cum Turca induciarum eas et tales esse, quae pro hoc tempore non careant vero fundamento, et quae non in detrimentum et incommodum praedicti regni nostri Ungariae, atque ipsorum fidelium nostrorum vergant, sed potius pro tuenda quiete eorum ac vitanda regni istius nostri vastatione, ad praefinitum usque tempus plurimum conducant. Nam ea ratione et conditione inducias ipsas cum Turcis pepigimus, quod intra hoc quinquennalium induciarum tempus ea omnia, quae apud christianos in regno nostro Ungariae et partibus ei subiectis fuerunt et sunt, apud nos et christianos maneant, et coloni in confinibus et alibi existentes, qui nobis et fidelibus subditis nostris tributum penderunt, non obstante eo, quod Turcis quoque solutionem fecerunt et servitia exhibuerunt, deinceps quoque pendant, et hi, qui Turcis similiter solutionem deberent, eisdem et solutionem ipsam persolvant, nec una pars aliam in hoc, durantibus ipsis induciis, prohibeat, aut impediat. Existimamus autem Turcas ipsos has inducias inviolabiliter, quemadmodum nos et literis, et nunciis certificarunt, esse observaturos, sicuti etiam nos per omnes fideles subditos nostros observari volumus et praecipimus; nec Turcas salvis induciis colonos ipsos prohibituros esse arbitramur, quin dicam et census suos nobis et dominis eorum terrestribus semper persolvant, et victualia quoque ad arces nostras finitimas et Dominorum suorum terrestrium more veteri praestent.

Si tamen Turci ipsi aliquid contra induciarum pacta fortassis attentarent, vel latius quam conveniret, ad ditionem

nostram et nostrorum se intromitterent, habemus apud eorum Principem agentem nostrum, continue isthic commorantem, cuius medio ea quae contra inducias fierent, et ea quoque, quae etiam alioqui pro dignitate nostra Regia suo quoque tempore reformanda erunt, rectificare facile possumus; prout nunc quoque de his rectificandis, quae hactenus tempore induciarum contigisse ad nos per fidelem Locumtenentem nostrum scripta sunt, praefato agenti nostro mandata dedimus.

Ubi vero Status et Ordines declarant, ad bene gubernandum regnum nostrum Ungariae, coercendosque rebelles, qui iam longa impunitate in licentiam quandam omnia contra ius et aequum perpetrandi abiissent, praesentia nostri opus esse, supplicantes nobis, ut vel nos ipsi personali commoratione maiorem partem anni, more veterum Regum Ungariae, ibi transigeremus, aut si id propter curas aliorum regnorum et provinciarum nostrarum fieri non posset, mitteremus in medium ipsorum filium nostrum charissimum, serenissimum Principem Maximilianum, Archiducem Austriae etc.; sciant fideles nostri, magnae etiam ante haec tempora semper nobis curae fuisse, ut personaliter in illo regno nostro Ungariae, in medio eorum continue resideremus, et praesentia nostra, sublatis primum internis odiis et dissidiis, publicae quieti ac defensioni quoque eorum provideremus. Verum praetermissis nunc aliis rationibus, antea ipsis fidelibus nostris et coram, et literis significatis, quae scilicet causam absentiae nostrae hactenus praebuerunt, cum videremus ad defensionem et liberationem a tyrannide hostium ipsius regni nostri Ungariae, maioribus opus esse auxiliis, quam ipsum per se praestare posset, coacti fuimus, una cum sacratissima Caesarea Maiestate, Domino et fratre nostro charissimo, viam quaerere, qua extinctis Germaniae factionibus, et aliorum quoque regnorum nostrorum tumultibus, divina clementia, compressis, ac in obedientiam revocatis, commmodius postea in salutem et defensionem regni istius nostri Ungariae fideliumque subditorum nostrorum totis viribus incumbere possemus. Cuius solius rei causa nunc quoque coacti sumus huc venire. Postquam tamen ope divina, ut speramus, rem bene hic perfecerimus, continuo inferius descendemus, et in medium ipsorum fidelium

nostrorum veniemus, ac de nostra ibi commoratione, et de rebus nostris Ungaricis coram isthic curandis, talem viam et modum cum eisdem inveniemus, de quibus bene contenti esse poterunt.

De subsidio ad conscribendos milites, nec non lucro Camerae nostrae viginti denariorum, et aliorum quoque viginti denariorum, per fideles Status atque Ordines ad expediandas certas necessitates ad Cameram nostram administrandorum oblato, pro praesentis temporis ratione, sumus contenti; ita quod florenus unus et denarii sexaginta, ad gentium conservationem, secundum ordinationem fidelium nostrorum in duobus suis terminis exigantur, et ad manus Thesaurariorum assignentur; ipsi vero quadraginta denarii, partim pro lucro Camerae nostrae, partim vero ad expediendas certas necessitates decreti ad Cameram nostram Ungaricam, demptis illis expensis quas Oratoribus ad hanc Imperialem Diaetam nunc missis, per certos dominos et Nobiles datas esse intelligimus, sine ullo defectu administrentur.

Ubi vero Status et Ordines ipsi supplicant nobis, ut cum subsidium illud Ungariae unius floreni, et sexaginta denariorum nobis oblatum, ad conscribendum et alendum eum numerum gentium, quem nobis in regesto significarunt, non sufficeret, dignaremur tum apud sacratissimam Caesaream Maiestatem, tum apud principes Imperii, partes nostras interponere pro maiori subsidio, ad regni nostri Ungariae pacem et tranquillitatem, fideliumque subditorum nostrorum salutem ordinando et praestando: id quamvis etiam nostra sponte, priusquam iidem fideles nostri per ipsos articulos et Oratores quoque suos hoc a nobis peterent, cordi nobis fuerit, et curaverimus diligentur, eorundem tamen fidelium Ordinum et Statuum regni nostri Ungariae addita supplicatione, magis nunc incitati, curabimus et faciemus perlibenter; nihilque earum rerum, quae per nos praestari poterunt, negligemus, speramusque nos ea subsidia externa curaturos, quae pro securitate atque conservatione regni, ac fidelium subditorum nostrorum quiete salute ac permansione satisfacere posse videantur.

Verum quum ad id apud sacratissimam Caesaream Maiestatem, Dominum et fratrem nostrum charissimum, ac alios

Principes Imperii curandum et perficiendum, aliquo temporis spatio sit opus, neque ita subito, ut necessitas forte exigeret, confici possit, atque pecunia ipsa subsidii nobis per fideles Status et Ordines oblati, ad conscribendum atque alendum eum numerum equitum ac peditum, qui ad providenda castra finitima regnique istius nostri defensionem ac subditorum nostrorum quietem stabiliendam necessarii essent, pro minima parte (ut ipsimet testantur) sufficere censeatur ; videtur numerus ille gentium (qui ad nos in regesto missus est) diminuendus, atque dum, tum hinc, tum ex regnis et provinciis aliis nostris, externum subsidium ordinare poterimus, pecunia ipsa subsidii Ungarici non semel insumenda esse. Quamobrem informationem et commissionem dedimus fidelibus nostris Locumtenenti ac Capitaneo nostro generali Comiti a Salmis, nec non Andreae Bathori Capitaneo istius regni nostri supremo, de numero usque ad reditum nostrum, conscribendarum gentium ad violentorum et inobedientium temeritatem coercendam necessariarum, atque ad loca finitima, pro praesentis temporis necessitate, locandarum ac distribuendarum. Qui secundum nostram eis datam commissionem, eius rei diligentem, ut debent, et fides erga nos eorum postulat, curam habebunt.

Contenti etiam sumus fidelem Capitaneum nostrum generalem, Comitem Nicolaum a Salmis, interim dum alia nostra et regnorum nostrorum negotia eum illinc ad nostram comissionem non avocaverint, una cum fideli nostro Magnifico Andrea Bathori, supremo istius regni nostri Capitaneo, cum praefatis equitibus ultra Danubium, Sempthaviae, Nittriae, vel Agriae, vel alibi, ubi necessitas pustulabit, residere, atque Thesaurarios, per ipsos fideles Status atque Ordines electos cum eis una esse, ad lustrationem et solutionem quolibet mense ipsarum gentium.

Dedimus etiam commissionem praefatis Locumtenenti et Capitaneo nostro generali, ut cum Capitaneo illo nostro eis per nos nominato, qui citra Danubium versus Sziget esse debebit, nomine nostro tractent et concordent, ut defensioni illarum partium cum gentibus sibi adiungendis continue invigilare possit.

Volumus tamen, ut gentes, quae ex pecuniis subsidii

per Status et Ordines ad regni defensionem, ac puniendos rebelles, aliaque exequenda conscribi debebunt, per praefatos Locumtenentem et Capitaneum nostrum generalem, ac Andream Bathori tales conscribantur, qui sint viri militares et idonei, atque a praedis omnino abstineant, et hi omnes sint iuramento nobis adstricti, ad omnem obedientiam et fidelitatem omni tempore nobis praestandam.

Electionem etiam duorum Thesaurariorum (durante nostro beneplacito) clementer admittimus; ita tamen, ut his ex Camera nostra aliquem idoneum et sufficientem virum adiungamus, qui una cum eisdem Thesaurariis singulis mensibus, gentes ipsas sub utroque Capitaneo fideliter recensere et lustrare debeat, ne quis defectus, ut hactenus saepe factum fuisse scimus, in conservatione gentium ipsarum committatur, et regnum suis pecuniis atque defensione frustretur.

Quod ad praesidia castrorum et fortalitiorum finitimorum attinet, dedimus informationem praedictis Locumtenenti et Capitaneo nostro generali, atque etiam Capitaneo regni nostri supremo, ut his castris, quae pertinentias desolatas habent, proventusque proprios, unde provideri possint, non habent, de peditibus per eos conscribendis, pro eorum praesidio et tutela provideant. Nam alia castra et fortalitia, quae et pertinentias, et proventus aliquos habent, per dominos suos provideri debebunt.

Castella vero et munitiones, quae praeter annuentiam nostram aedificatae sunt, et etiam aliae, quae plus incommodi, quam utilitatis regno afferunt, iuxta deliberationem Statuum et Ordinum regni nostri, per praefatos Capitaneos nostros dirui et demoliri volumus et iubemus.

Alios etiam articulos, qui de conservatione ternorum equitum et peditum ratione singulorum centum colonorum, de levatione quoque eorum per Capitaneos nostros futura, atque etiam dominorum et Nobilium penes personam Capitaneorum tempore gravioris necessitatis, insurrectione; item de termino et modo arendationis a dominis Praelatis et Capitulis atque conventibus decimarum, nec non de indebita actione, sive litis in iudicio intentatione, tractati et per fideles Status

atque Ordines nostros conclusi, ac ad nos missi sunt, acceptamus et approbamus.

Quod ad restitutam transmigrandi colonis libertatem pertinet, constitutionem fidelium Statuum et Ordinum approbamus, et si quid ulterius ea de re agendum et tractandum erit, in futura postea Diaeta, communi voto et deliberatione, tractare poterimus.

Quantum vero ad exactionem Tricesimarum nostrarum minuendam et ad restituendam cusionem monetarum in priorem suam ligam, atque ad liberationem decimarum Episcopatus Jauriensis, ab his, quibus inscriptae sunt; item ad rectificationem metarum Ungariae, Austriae, et Moraviae, atque etiam remissionem villae ac possessionis capituli Castriferrei, ac alias differentias ratione quorundam praediorum et terrarum Nobilium Sarkany, Raiky et aliorum, atque etiam ad alia negotia praesentiam nostram concernentia attinet, cum primum, Deo iuvante, negotiis hic finitis, ad fideles Status atque Ordines regni nostri (quod propediem fore speramus) revertemur, curabimus de praemissis omnibus, quantum fieri poterit, ita et tam gratiose providere, ut fideles ipsi nostri de nobis contenti esse poterunt.

Praeterea, cum fideles nostri cives civitatum nostrarum liberarum Posoniensis, Tirnaviensis, Soproniensis, Leuchoviensis, Barthphensis, Eperies, Cibiniensis, Cremniciensis, Schemniciensis, Novizoliensis, et aliarum civitatum Montanarum, in suis libertatibus et privilegiis passim ubique, uti nobis saepius hac de re conquestum est, turbentur et impediantur: volentes eos in iuribus et privilegiis suis per omnes immunes conservari, fidelibus nostris dominis Praelatis, Baronibus, Nobilibus, caeterisque Ordinibus et Statibus dicti regni nostri Ungariae, mandamus, ut eosdem cives praedictarum civitatum nostrarum liberarum in rebus suis omnibus commendatos habeant, ac privilegia, libertatesque eorum salvas et integras ubique conservent, manuteneant, et defendant, et extra illas ipsos nusquam impediant, aut impediri patiantur, aut ipsos indebite arestent, aut alio quovis modo turbent, molestent, aut turbari, molestarique permittant, sed ipsos contra omnes violentos, modis omnibus tueantur. Da-

tum Augustae Vindelicorum vigesima secunda die februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo.

(Ki van adva törvényeink gyűjteményében I d. kiadás. 484—488. ll.)

VIII.

1548. Február.

A nagyszombati országgyűlés követeinek V. Károly császárhoz intézett felterjesztése.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas, domine domine clementissime. Fideles subditi, et seruitores sacratissimae Maiestatis vestrae, Praelati, Barones, caeterique status et ordines afflicti Regni Hungariae, fidem, obedientiam, et seruitia eidem sacratissimae caesareae Maiestati vestrae offerunt, humillimeque commendant.

Postquam constanti fama ad eos aestate superiori perlatum fuisset sacratissimam Maiestatem vestram, authore deo, deuictis hostibus suis domesticis, qui priuatae ambitionis studio, tranquillitatem Reipublicae christianae pertinaciter interturbare non desistebant, totam Germaniam, sublatis zizaniis, in unionem et concordiam redegisse, egerunt cumprimis deo optimo maximo, authori omnis boni, debitas gratias, et sacratissimae caesareae Maiestati vestrae gratulati sunt, cui fauore numinis contigisset ea facultas et occasio, quibus sopita domestica et ciuili flamma, via daretur defensionis Reipublicae christianae et potissimum Regni Hungariae, ac partium ei subiectarum, quae a viginti circiter annis, extincto serenissimo quondam principe domino Ludouico Rege Hungariae, sine ulla intermissione, misera clade et vastatione hostili premuntur, a Tyrannide et iugo Turcico, in pristinam libertatem et quietem reuocandarum. Sola namque sacratissima caasarea Maiestas vestra est, cum fratre suo charissimo, domino et Rege nostro clementissimo, in quem tum ipsi, tum etiam reliquae prouintiae, ac Regna Hungariae vicina, qui a pluribus annis crescente Thurcarum ditione, dira seruitute affliguntur, coniectos habent oculos, et

more sanctorum patrum, in lymbo redemptionis suae tempus expectando, omnem spem liberationis suae, post deum altissimum, collocarunt.

Postquam autem status et ordines Regni Hungariae, cum per oratores suos ad sacratissimam Maiestatem vestram, liberationis suae causa iam, antea missos, tum literas sacrae caesareae Maiestatis vestrae ad eos superioribus annis datas, in spem certam et indubiam adducti sunt, fore, ut simul atque sacratissima Maiestas vestra rebellionem domesticorum hostium, in obedientiam redigeret, mox omne studium, omnesque vires suas, una cum fratre suo charissimo sacra Regia Maiestate, domino nostro clementissimo, in ipsorum salutem, liberationem et defensionem conuerteret, supplices magnis quibus possunt precibus sacratissimam Maiestatem vestram medio nostri, quos hanc ob causam ad ipsam miserunt, per misericordiam dei precantur et obtestantur, ut quando deus ipse subactis virtute ac foelicitate sacratissimae Maiestatis vestrae internis hostibus, magnam occasionem liberandi Regnum Hungariae dederit, ne sinat diuinitus oblatam viam bene merendi de Republica Christiana sibi elabi, ne ea preterita et neglecta difficilius postea sit, cum hoste ipso sanguinem christianum sitiente, et nihil non periculi miseris, et iam dudum in summam desperationem inductis populis Christianis molienti, rem agere.

Nam quod ad initas cum Thurca inducias attinet, tametsi credamus sacram Maiestatem Regiam, dominum nostrum clementissimum, pro paranda ad tempus aliquod Hungariae, et aliarum suae Maiestatis Regiae prouinciarum pace atque tranquillitate, illas cum Turca pepigisse, ut reparatis sacratissimae vestrae caesareae et suae Maiestatis viribus, hostis ipse totius Christianae Reipublicae communis, validius et fortius postea aggredi, et a ceruicibus Christiani populi repelli possit, has tamen ipsas inducias, ut alias semper ita eciam modo (ut se nunc res habent) in detrimentum et occupationem potius terrae Hungaricae, quam tranquillitatem, aut commodum cedere, Hungari existimant; Turcarum namque ea est gens, quae foedera et fidem pacto non seruet, et soleat simulata pace Regna et prouincias occupare. Experti sunt status et

ordines ab initio Regnum ipsum Hungariae, sub induciis magna vulnera accepisse, vastatos agros, abductos colonos, captas arces et prouincias, quemadmodum annis eciam superioribus certa castra sub induciis vi expugnata sunt; nunc etiam consecutis his induciis, caepit hostis loca finitima communiri, inter quae Zeghedinum oppidum in rippa Tibisci fluminis situm, ut ex eo Transsyluaniam, auro, argento et omnibus metallis regionem opulentissimam, a Regno Hungariae seiungat, segreget et dissecet, atque ab aliis etiam locis, quae munit, ditionem suam dilatare et propagare possit; colonos vero, a quibus hactenus minis et rapinis aliquam solutionem consecutus est, sub induciis longe maioribus exactionibus, et seruitiis opprimit, prohibens minis atrocibus, ne Maiestati Regiae domino nostro clementissimo, et dominis eorum terrestribus pareant, aut eam quam debent solutionem, et seruitia praestent, secus facientibus perpetuam seruitutem, ignem et ferrum comminantes.

Si vero induciae istae in quinquennium (ut initae sunt) perdurauerint, ac Turci ab efferata sua rabie, hacque quam agunt Tyrannide, non fuerint coerciti, actum procul dubio erit de tota Hungaria; communient etenim hoc annorum spacio loca sua finitima, dilatabunt ditionem rapto, et preda vires suos augebit, occupabunt agros, et castra delebunt aut in ditionem cogent, reliquias Hungarorum militum, quorum virtutem et disciplinam rei militaris sacratissima Maiestas vestra aestate proxime exacta in expeditione sua Saxonica experta est, quibus (quod diuina benignitas auertere dignetur) deletis aut in ditionem coactis, vix erit reliqua spes liberandae Hungariae; hi namque sunt qui licet impari numero, non raro tamen, Turcam et fugare solent et profligare, quorum vires si expeditioni sacratissimae Maiestatis vestrae iungerentur, dubium non est, quin, opitulante deo, Tyrannidem hostis Christiani nominis e ceruicibus Hungarorum, aliorumque fidelium Christianorum excuti possent.

Quamquam sacra Regia Maiestas, dominus eorum clementissimus, non cesset omnes vires et facultates suas, adeoque non solum Hungarica subsidia, sed etiam reliquorum Regnorum et dominiorum suorum, in Regni Hungariae defensio-

nem conuertere, Maiestatis tamen suae vires contra potentem hunc Tyrrannum, cuius potentia Hungarorum et aliorum Christianorum clade in dies crescit, augetur et dilatatur, videntur esse minus sufficientes; quamobrem per omnipotentis dei clementiam, et per pietatem sacratissime Maiestatis vestrae, status et ordines Regni Hungarie sacratissimam caesaream Maiestatem vestram, ad genua eius supplices prolapsi, obtestantur, deprecantur, et orant: succurrat rebus eorum labentibus, et iam pene desperatis, perficiatque cum prefata sacra Maiestate Regia, domino ipsorum clementissimo, caeterisque principibus sacri Romani Imperii, ut quamprimum generalis, diu expectata contra Turcam expedicio suscipiatur, in qua una ratio uniuersa recuperande Hungarie sita esse videtur. Dominus Deus, in cuius manu sunt omnium potestates et Regna, fauebit sacratissime Maiestati vestrae, adiuuabunt eam in tam sacrosancto et piissimo opere, virginum, viduarum, orphanorum, et aliorum, seuitia et spurcicia Turcarum oppressorum, diesque et noctes ex calamitate et seruitute ad deum optimum maximum clamancium, et pro foelicitate ac victoria sacrae caesareae Maiestatis vestrae deprecantium, preces et orationes supplices; tribuetque eidem Deus optimus maximus cum sempiterna laude victoriam. Adest tempus illud multum desideratum, quo suscipiende generalis expedicionis occasio offertur; cum potissimum nunc Turca, omnem potentiam suam, contra Regem Persarum, a quo belli causa est ei data, ut dicitur, conuertere cogatur. Non magno labore sacratissima caesarea Maiestas vestra (diuino presidio) Rempublicam Christianam, quam utcunque metus terruit, timore liberabit, Regnumque Hungarie et eius partes, quae hactenus iugo seruitutis presse sunt, pristine libertati restituet, quibus in potestatem suam et sacrae Maiestatis Regie, fratris sui redactis, nihil sacras Maiestates vestras remorabitur, quin uniuersum orbem in ditionem suam recipere possint. Imitari dignetur sacratissima Maiestas vestra maiores suos duces Burgundie, qui olim pro religione Christi defendenda, non grauati fuerunt, a tam remotissimis regionibus, per Hungariam, Hierosolymam usque proficisci, et cum hostibus fidei pugnare, sanguinemque suum intrepide fundere.

Status uero et ordines Regni Hungarie, qui hactenus Turcarum Tyrannidi utcunque restiterunt, quique superstites adhuc sunt, viritim fortunas, capita, et vitam suam in auxilium sacratissime Caesaree Maiestatis vestrae conferent, primi in aciem progredientur, primos quoque hostiles impetus excipient, et sanguinem, si ita Deo visum fuerit, cum anima in conspectu sacratissimarum Maiestatum vestrarum, pro fide Christiana efflabunt.

Non est autem cur sacratissima Caesarea Maiestas vestra religione induciarum, a suscipienda generali expeditione animum auertat; dabit in dies Turca mille occasiones rumpendi foederis et induciarum; ut enim assuetus est rapinis et spoliis viuere, ita fidem et foedera obseruare non solet.

Si vero sacratissima caesarea Maiestas vestra, hoc tempore, ob alias curas et negotia, tum priuata sua, tum uero publica, generalem contra Turcam expeditionem comparare nequaquam posset, sed eam in aliud tempus differret; orant eandem status et ordines Regni Hungarie, dignetur, collato cum prefata sacra Regia Maiestate, domino ipsorum clementissimo, caeterisque principibus sacri Romani Imperii consilio, ea presidia in Regnum ipsum Hungarie et Sclauonie, et etiam prouintiarum hereditariarum atque aliarum Maiestatis Regie, Hungarie vicinarum mittere, quibus perinde ac belli tempore cum semper in acie standum sit, arces et loca finitima ita muniantur, ut parati hostiles irruptiones excipere et propulsare, ac interim dum generalis ipsa expeditio comparari poterit, reliquie ipsius Regni et parcium ei subiectarum, in tranquillitate conseruari possint; nam vires et facultates Hungarorum adeo iam continuis Turcarum direptionibus, et multis aliis oneribus atque expensis ad conseruationem gentium expositis, attrite sunt et diminute, ut sine externo presidio nequaquam vel in modica parte sufficere posse, ad tam latissima confiniorum loca, videantur. Ad quae foeliciter expedienda dominus Deus adiuuet et seruet sacratissimam Maiestatem vestram foelicem et incolumem, in cuius gratiam et clementiam status et ordines dicti Regni Hungarie sese suppli-

ces commendant, gratiosumque et speratum responsum super his expectant.

Kivül: Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem Statuum Ordinum Regni Huugariae supplicatio.

Más kézzel: Praesentatum in cancellariam 12 Aprilis 1548. per Reverendissimum Dominum Aretbath. (?)

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

IX.

1548.

A nagyszombati országgyülés követeinek V. Károly császárhoz intézett irata.

Sacratissima Caesarea Maiestas, Domine domine clementissime.

Nuper nomine statuum et uniuersorum ordinum Regni Hungariae supplicaueramus humillime Sacratissime Maiestati Vestrae, et verbis et scriptis, dignaretur pro suo in Rem. publicam Christianam amore, et erga res hungaricas, ob potenciam vicini hostis iam dudum in summum periculum adductas, singulari clemencia, nobis et tam inclyto Regno, suppecias ferre. Nunc itaque rursus Sacratissimam Maiestatem vestram supplices oramus, dignetur res ipsas hungaricas afflictas, paterna clemencia sua cure habere, et ad pristinam supplicacionem nostram scripto ei porrectam, similiter scripto clementer respondere, ut clemenciam Sacratissime Maiestatis Vestrae, in qua post Deum optimum maximum, status et ordines Regni Hungariae singularem habent spem et fiduciam, possimus eis, a quibus missi sumus, testatam facere, et consolacionem animis eorum perturbatis adferre. Graciosum a Sacratissima Maiestate vestra expectamus responsum.

Eiusdem Sacratissimae Maiestatis Vestrae

fideles et humillimi seruitores Oratores Statuum et Ordinum Regni Hungariae.

Kivül: Supplicatio ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem Orarum Regni Hungariae.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

X.

1548. Junius 12.

V. Károly császárnak a magyarországi rendek követeihez intézett válasz-irata.

Sacra Caesarea Catholica Maiestas etc., Dominus noster Clementissimus, audiuit ea, quae Maiestati suae per Oratores Ordinum et Statuum Regni Hungariae, et verbo et scripto proposita sunt.

Atque inprimis grata fuit Maiestati suae ipsorum Ordinum gratulatio de recenti victoria contra pacis publicae turbatores illi diuinitus concessa, quae ut imperio Germanico, ut Reipublicae Christianae benevertat, Deum Optimum Maximum praecatur eadem Caesarea Maiestas; interim tamen pro sua parte nihil intermissura studii et operae, quantum Dei benignitas illi concesserit, quo sedatis procellis, ac reliquiis seditionum atque tumultuum extinctis, et sublatis zizaniis, rès Germanicae in unionem et concordiam, autore ipso Deo, redigantur; atque his ita constitutis, maior facultas detur de Republica Christiana solide tandem constituenda ea consilia inire, quae tantae Rei magnitudo postulat.

Jam quod ad inclytum illud Hungariae Regnum attinet, Majestas Caesarea plane nihil dubitat, quin Ordines Regni, tum ex literis, tum ex legationibus suae Maiestatis crebro ad eos tam huius rei, de qua oratores verba fecere, quam aliarum rerum causa missis, iam olim cognouerint propensam illam voluntatem et ardens desyderium, quo res eius Regni prosequuta est illius Maiestas, quae certe nihil magis unquam in votis habuit, quam sibi tempus et opportunitatem concedi, qua rebus istius Regni in pristinam libertatem, splendorem et dignitatem restituendis operam nauare, viresque et opes, quas Deus Optimus Maximus illi concessit, atque adeo ipsam personam suam in eam rem impendere posset. Neque enim latet Maiestatem suam, quantum Hungarici Regni incolumitas momenti habeat ad ceteras Christiani Orbis res fir-

mandas, quantumque praesidii Reipublicae Christianae in hac munitione et propugnaculo constitutum sit.

Verum clam esse non potest apud ipsos Regni Ordines, quot rerum difficultates, quot impedimenta et quam grauia consilio suae Maiestatis hactenus obiecta fuerint, ab his plerumque, quos minime omnium decebat, quique, si vel muneri suo, vel professioni nominis ac tituli, quem haud illibenter agnoscunt, satisfacere voluissent, debebant sese Maiestati Caesareae socios prebere, et in partem huius solicitudinis coniungere potius, quam, absque vllo Maiestatis suae demerito, ac neque lacessiti, neque prouocati vllis iniuriis aut armis, consilia et rationes suae Maiestatis interturbare, illudque efficere, ut Maiestati suae, tot rerum difficultatibus impeditae ac immersae, nunquam respirare, aut de Republica solide et pro rei dignitate cogitare et constituere liceret.

At vero quum eo res iam deuenerit, ut Serenissimus ac Potentissimus Princeps Dominus Ferdinandus Romanorum Hungariae, Bohemiae Rex etc., cum Imperatore Turcharum inducias aliquot annorum, conscia etiam et approbante Maiestate Caesarea, inierit, quae adhuc durant, et a Turcharum Imperatore, secundum quod Maiestas Caesarea edocta est, satis bona fide obseruantur hactenus, quasque etiam deinceps obseruaturum esse Turcharum Imperatorem, literae ex Constantinopoli recens huc allatae, sancte promittunt, confirmantes insuper illum ad omnes omnium Prouinciarum suo imperio seruientium Sansacos et Praefectos grauia edicta promulgasse, quibus sacueriter imperauerit, ut pactas inducias et ipsi seruent et ab omnibus suae cuiusque administrationi subditis obseruari curent, grauibus poenis in eos propositis, qui secus fecissent; adeo bona spes sit Turchas aduersus pacta induciarum foedera nihil molituros esse, praesertim quum iam alibi impediti sint: non putat Maiestas Caesarea contra fidem datam quicquam moliendum esse, quo fides Christianorum Principum in dubium vocari, et apud infideles traduci ac ludibrio haberi queat.

Quod si vero secus accideret, (id quod Maiestas Caesarea post tam splendida promissa sibi persuadere non potest) ut illi spreta induciarum religione, pacta rumpere molirentur,

Maiestas Caesarea de eo reddita certior, secundum rerum et temporis tunc statum sic respondebit, sicque se componere studebit, ut palam faciat, sibi studium et voluntatem Reipublicae christianae iuuandae nunquam defuisse.

Laudat autem summopere Caesarea Maiestas heroicum illum animum, quo status et ordines Regni se paratos ostendunt, fortunas, capita et vitam in suae Caesareae Majestatis auxilium conferre, primi in aciem progredi, primos hostium impetus excipere, sanguinem cum anima pro fide Christiana effundere velle ; nec minus probat ipsorum statuum prudentiam, qua iudicant operae pretium de conferendis in commune consiliis principum cogitare, ita ut in omnem euentum parati sint. Huic sane rei curandae Maiestas Caesarea in his Comitiis sedulam operam dedit hactenus, atque deinceps quoque pro virili datura est, ne a quoquam Christianae Reipublicae ordines de improuiso et imparati inuadantur. Sed arces et loca finitima nouo atque externo milite munire, atque hac ratione non tantum grauare incolas et subditos, verum etiam hostibus nouarum rerum suspicionem iniicere, et ad foedera rumpenda illos irritare, non videtur Maiestati Caesareae consultum esse : praesertim quum loca finitima longe minore sumptu et subditorum incommodo atque molestia, interno ac inquilino milite custodiri queant, unde nec hostis occasionem arripere possit, vel cogitandi Caesareae, vel Romanorum Regiae Maiestati animum esse fallendi fidem datam, vel foedera rumpendi. Quin potius dandam esse operam, ut quae promittuntur, cuiuis bona fide obseruentur.

Et utcumque tandem res cadat, Majestas Caesarea huc semper intenta erit, huc omnes rationes suas componere studebit, ut in omnem euentum parata sit ea consilia inire, quae inprimis ex usu reipublicae Christianae, et inclyti huius Regni Hungariae, cuius seruandi et in pristinam dignitatem erigendi eximiam semper curam gessit, ac gerit Maiestas ipsius, fore existimabit ; neutiquam sane comissura, ut quisquam officium studiumque Maiestatis suae de republica merito desiderasse videatur.

Quae omnia Legatis statuum et ordinum Regni Hungariae significanda duxit Caesarea Maiestas, ut informati de

eius mente et voluntate quae, erga ipsos ordines et regnum Hungariae optima et clementissima est, ad suos referre, eosque in bonam spem erigere queant, quod videant se omnem Maiestatis suae clementiam, omnem fauorem ac benevolentiam sibi polliceri posse.

Actum Augustae Vindelicorum, die XII mensis Junii MDXLVIII.

Kivül: Statibus Hungariae Responsio.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XI.

1548. Június 12.

V. Károly császárnak a magyarországi rendekhez intézett válasz-irata.

Reuerendis, Magnificis, Nobilibus, Spectabilibus, Egregiis et Circumspectis, Deuotis et sincere nobis dilectis N. Praelatis, Proceribus, ceterisque statibus et universitatibus Regni Hungariae.

Reuerendi, Magnifici, Nobiles, Spectabiles, Circumspecti, Deuoti et sincere nobis dilecti. Quae verbis vestris apud nos egerunt Oratores vestri, quos huc ad nos legastis, et audiuimus libenter, et in meliorem partem accepimus. Nam praeterquam quod ardens illud desiderium vestrum de erigendo ac reponendo in pristinum statum et libertatem inclyto Hungariae Regno vobis adhuc constare testabantur, et vires ac facultates omnium vestrum in eam rem largiter promittebant, eximia etiam in nos studia et propensam voluntatem vestram prae se ferebant; quorum sane utrumque nobis apprime gratum fuit uobis cognoscere. Caeterum quae nostra vicissim in vos et regnum supradictum sit prona voluntas, ex responso nostro, quod oratoribus vestris iam isthuc redeuntibus et verbo et scripto dedimus, abunde cognoscere potestis.

Quare illa hic repetere supervacaneum existimauimus. Hoc unum vobis persuasum volumus, res vestras et regni illius Hungariae, quod Christiani orbis tuta munitio et propugnaculum semper fuit, esse nobis magnae curae.

Datum etc. Augustae Vindelicorum die XII. Junii 1548.

Kívül: Statibus Hungariae Responsio.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1548. Október- és Novemberben.

A pozsonyi országgyülés 1548. Október- és Novemberben.

Ferdinánd király ismételve igéretet tett a magyarországi rendeknek, hogy az augsburgi birodalmi gyülés befejezése után meg fog jelenni Magyarországban, ennek védelméről és egyéb érdekeiről velök személyesen tanácskozandó.

Igéretét nem késett valósitani. Augusztus 30-án Bécsből szétküldötte a meghivóleveleket, melyekben október 16-ára Pozsonyba országgyülést hirdetett;[1]) biztos kilátásba helyezvén, hogy azt maga fogja megnyitni és vezetni.

»Minthogy — irja többi között — minden gondolatunk a ti jólétetek, megmaradástok és nyugalmatok körül forog, és el vagyunk határozva bizonyos módszert és rendet állapitani meg a véghelyek megerősitése és egy állandó hadsereg tartása iránt, hogy a szegények erőszakos elnyomásának véget lehessen vetni, és a korábbi országgyülések törvényeit végrehajtani.«[2])

---

[1]) *Kovachich* (Vestigia. 675. l.) említést tesz a szlavoniai rendekhez intézett, és a horvát országos levéltárban őrizett, királyi meghivólevélről, melyben felhivatnak, hogy az 1548-ik év *szent György napján* Pozsonyban tartandó országgyülésre követeket küldjenek. Sehol nyomát nem találjuk, hogy Ferdinánd e napra országgyülést hirdetett. Az augusztus 30-án kelt meghivólevél sem tesz említést elnapolásról. Ennek folytán fel kell tenni, hogy Kovachich tévedésből Lukács napja helyett irta szent György napját.

[2]) A megyékhez intézett meghivólevél szövege nem ismeretes. A városok teljhatalommal ellátott követek küldésére hivattak fel. A Sopron városához intézett példány eredetije ezen város levéltárában. — L. **Irományok.** I. szám.

Egyébkint az országgyűlésnek egy további főfeladatául a *pénzügyek rendezését* tűzte ki, a mi annál sürgetőbben mutatkozott szükségesnek, mivel ekkoráig ez irányban tüzetes és rendszeres intézkedések nem történtek.

Ferdinánd király október 26-án érkezett Pozsonyba, és deczember 12-ig időzött itt.[1])

Az országgyűlést személyesen nyitotta meg. »Atyailag és kegyesen« intette a rendeket, hogy tanácskozzanak arról, miként kelljen saját és gyermekeik életét és vagyonát megmenteni, hazájok megmaradását és békéjét biztosítani. E czélra készneк nyilatkozott a maga részéről is közreműködni, semmi fáradságtól és költségtől vissza nem riadva, mindennemű veszélyekkel bátran szembeszállva; a minthogy uralkodásának kezdetétől fogva mindenképen azon volt, hogy híveit megoltalmazza, és mit sem mulasztott el, a mi szent igyekezeteinek sikert biztosíthatott. Előadja az okokat, melyek ezt ekkoráig megakadályozták. Minthogy azonban ezek most már nagy részben megszüntek, reméllі, hogy sikerülnie fog véget vetni Magyarország szerencsétlen helyzetének.

Felhívja továbbá a rendeket, tanácskozzanak a felől, miként lehessen a vallás ügyét és az isteni tiszteletet korábbi állapotába visszahelyezni, az eretnekségeket kiirtani, különösen az anabaptistákat és sacramentáriusokat[2]) az országból kiűzni.

Alkossanak törvényeket, melyek eszközöljék, hogy a királynak mindenki engedelmeskedjék.

Az ország védelmére ajánljanak meg adót. Ő a maga részéről igéri, hogy igyekezni fog a maga részéről az országnak segítséget eszközölni ki.[3])

[1]) *Gevay.* Itinerar. Ferdinand's. I. 65. l.

[2]) Az utóbbiak alatt Kálvin és Zwingli követői értetnek.

[3]) A királyi propositiók szövegét nem ismerjük. A fennebbi pontokról a törvénykönyvben történik említés. — Ezek után nem egészen valószínűnek tünik fel azon tudósítás, melyet Ferdinánd megnyitó beszédéről a savoyai fejedelemnek a császári udvarnál levő követe Magyarországból kapott, és 1549. jan. 6-ki jelentésének melléklete gyanánt Turinba küldött, mely szerint a király szenvedélyes szavakban tett volna szemrehányást a magyar rendeknek hűtlenségökért. — L. **Irományok**, II. sz.

A rendek válasziratukban meleg szavakkal fejezik ki hálájokat »ő felsége hihetetlen kegyelmessége- és jóakaratáért«, kívánván hogy Isten őt és gyermekeit minden áldásaival halmozza el. Egy úttal elismerik, hogy mindent megtett az ország javára, a mi hatalmában állott, és nem kételkednek az iránt, hogy jövőben sem fog bármit elmulasztani. [1])

Mindenek előtt a *vallás ügyét* tették tanácskozás tárgyává. A királynak erre vonatkozó felszólítása V. Károly császár németországi győzelmeinek volt következménye.

Ferdinánd ugyanis ekkoráig tartózkodott *erélyesen* lépni fel a protestáns tanok elterjedésének megakadályozására; nem tett kisérletet arra, hogy az ország rendei által alkotandó törvények vegyék oltalmokba a kath. egyház megtámadott érdekeit. Óvatosságra intette őt politikai helyzete, azon körülmény, hogy híveinek körében számosan találkoztak az új tan hívei. Most azonban trónját annyira megszilárdítva látta, hogy császári bátyjának támogatásában is bízva, elérkezettnek vélte az időpontot, midőn vallásos érzületeit és meggyőződését követheti.

Sajnos, az országgyűlési tárgyalások folyamáról mit sem tudunk. De az eredmény világosan elénk állítja a rendek körében uralkodó irányt és hangulatot. A főrendek és követek nagy többsége a kath. egyházhoz tartozott. Mindazáltal a mérséklet szelleme vezérelte őket. Mindenki érezte, hogy a bent megoszlott, kivülről fenyegetett országban vallási harczot idézni fel, annyi volna mint azt a végső veszélynek tenni ki. És habár az 1548-iki törvények között repressiv rendszabályok sem hiányoznak, ezek a mohácsi vész előtt alkotottaktól, és azoktól, melyek ez időtájt Európa egyéb államaiban jöttek létre, lényegesen különböznek.

Azon felfogásból indúlva ki, hogy a fenforgó vallási zavarok megszüntetése egyedül az *egyetemes zsinattól* remélhető: felkérték a rendek uralkodójukat, használja fel befolyását a pápánál, mind közvetlenül, mind császári bátyja útján, hogy a zsinatot mielőbb hívja össze: a mennyiben pedig czélt

[1]) A törvénykönyv I—III. czikkei nyomán.

nem érne, hasson oda a császárnál, hogy »az egyetemes zsinat megtartása tovább el ne haladjon.«

Csak az *anabaptistákra* és *sacramentáriusokra* nézve mondatik ki általánosan és feltétlenül, hogy a mennyiben még az ország határai között találtatnak, számüzetnek, és jövőben ezen felekezetek tagjai az országba be nem vétetnek.

Minthogy továbbá — így szólnak a rendek — ekkoráig számos helyeken, az urak és nemesek engedelmével, tudatlan emberek, nagy részt iparosok, nem átallottak mint prédikátorok lépni fel; ezeket a főpapok által a vallásügyi javítások eszközlésére kiküldendő hiztosok tiltsák el a prédikálástól, és igyekezzenek visszavezetni az igaz hitre: ha pedig nem akarnak megjavulni, számüzetnek és érdemlett büntetéssel sujtatnak. [1]) A földesurak felhivatnak, hogy ezeket ne vegyék pártfogásuk alá, sőt inkább a főpapok küldötteit minden módon tá mogassák; a mennyiben pedig bárki közülök másként járna el, a királynak, vagy távollétében a királyi helytartónak, első felszólitására tartozzék személyesen vagy ügyvédje által a törvényszék előtt megjelenni, mely az érdemlett büntetéssel fogja sujtani.

Figyelemre méltó, hogy a rendek ezen végzésben csak az urak és nemesek birtokairól szólanak, ellenben a királyi városokról nem intézkednek; pedig épen ezeknek falai között volt leginkább az új tan elterjedve.

Még fontosabb jelenség az, hogy a magyarországi kath. egyház hajdani virágzó állapotának visszaállitását a rendek nem az erőszakos eszközöktől, hanem az egyház belső tevékenységének kifejtésétől várják. Ezen czél, felfogásuk szerint, úgy érhető el legbiztosabban, ha a püspökségeket és más egyházi hivatalokat tudós papi férfiak nyerik el, a kik mind magok szóval és példával tanitják a gondjaikra bizott híveket, mind pedig helynökeiket és az alárendelt papokat kötelességeik lelkiismeretes teljesitésére szoritják. A püspökök ezek után felhivatnak, hogy a városok- és falvakban oly lelkészeket rendeljenek, kik az igaz hitet vallják, hirdetik, és az isteni tiszteletet a kath. egyház szertartásai szerint végezik. Papokká álta-

[1]) Kétes, vajjon e helyen az 1523. és 25-ik évi törvényekben megszabott büntetések érttetnek-e?

lán csak feddhetetlen életű és tudományosan képzett egyéneket szenteljenek, és több javadalmat senki se birhasson. Továbbá a főpapok állítsanak iskolákat, melyekben az igaz hit és a tudományos ismeretek taníttassanak, hogy ekként a tévtanok kiirtatván, az ősi hit újra gyökeret verjen, és ennek hirdetői országszerte terjedjenek. Végre magok állandón egyházaik mellett tartózkodjanak, s ha ebben, a közügyek által el lévén foglalva, akadályozva vannak, alkalmas helynököket nevezzenek.

Hogy pedig a főpapok ekként körvonalozott hivatásukat minden tekintetben betölthessék, a rendek szükségesnek látták, hogy az összes egyházi birtokok, jövedelmek és javadalmak, melyek, bármily jogczimen, világiak kezeire jutottak, törvényes birtokosaiknak adassanak át. Az üresedésben levő egyházi javadalmakra nézve pedig azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz, hogy azokat alkalmas papi egyéneknek adományozza.

És minthogy a király által birt országrész területén létező majdnem mindegyik püspökség, a lefolyt zavarok alatt, birtokainak és jövedelmeinek nagy részét elvesztette, minélfogva a püspökök mindennapi szükségeiket sem képesek fedezni, annál kevésbbé pedig honvédelmi kötelességeiknek eleget tenni; a rendek elhatározták, hogy a pápához folyamodni fognak, hogy azon magyarországi püspökök részére, kik még nincsenek felszentelve, a megerősítést, a szokásos díjak elengedésével, adja meg; és hatalmazza fel a püspököket, hogy néhány segéd-püspököt szentelhessenek fel. A királyt folyamodásuknak támogatására kérik.

Az elpusztult monostorok és káptalanok birtokai [1]) fordittassanak tudós lelkészeknek és az isteni ige igaz hirdetőinek ellátására, hogy ezek a népet az ősi igaz kath. hitben megőrizzék, és azokat a kik elpártoltak, az egyház kebelébe visszavezessék; továbbá iskolák felállítására és jó reményű ifjaknak, tanulmányaik folytathatása czéljából, segélyezésére. Az egyházi javaknak ilyetén czélokra való fordítása minden egyházmegyében az illető püspökre bizatott, a ki időnként, a meny-

[1]) Kivételt egyedül Béla várra nézve tesznek, melyet a király Tahy Ferenczneк enged át.

nyiben szükségesnek látszik, eljárásáról a királynak jelentést tegyen.

Egyébkint a rendek a kultúrai érdekeket közvetlenül is ajánlották a király figyelmébe. Felkérték, terjesszze ki gondoskodását a gymnásiumok tanulóira »hogy a tudós és igazhitű férfiak minél könnyebben és biztosabban terjedjenek el az országban.« [1])

A király felhívta volt megnyitó beszédében a rendeket, hogy oly rendelkezéseket állapítsanak meg, a melyek részére alattvalóinak engedelmességét biztosítsák. Úgy látszik, rendkivüli intézkedéseket kivánt. De az országgyülés ilyenekre nem volt hajlandó. Elismerte ugyan, hogy mindenkinek kötelessége a király iránt engedelmességet tanusítani, de kiemelte, hogy ha ezt bárki megtagadja, mint Magyarország igazi királya, képes »rendes hatalmával,« érdeme szerint megbüntetni; annál inkább, mert a közelebb tartott országgyüléseken oly törvények alkottattak, s a király oly széleskörü hatalommal ruháztatott fel, hogy ez irányban már többet nem lehet tenni. [2])

Azokat, a kik a korábbi országgyülések végzései daczára a törvénytelenül birtokolt várakat és jószágokat vissza nem adták, a király büntesse meg, és kényszerítse arra, hogy ama várakat és birtokokat törvényes uraiknak adják vissza. [3]) A törvényszerüen hozott és végérvényü itéletek végrehajtását is eszközölje. [4])

A *törvénykezés* terén még azon fontos határozat is hozatott, hogy mivel a peres ügyeket, roppant nagy számuk miatt, a királyi törvényszék egy folyam tartama alatt elvégezni nem képes, és e miatt gyakran megtörténik, hogy a távol vidékekről érkezett feleknek eredmény nélkül kell haza térniök: ezentúl nem kétszer, mint ekkoráig, hanem négyszer fog évenkint a kirá-

[1]) Az V—XIII. törvényczikkek.

[2]) A XIV. és XV. czikkek.

[3]) Kőszeg vára tárgyában a király (a LXIX. törvényczikk útján) külön felkéretik, hogy Erdődy Péterrel jogigényei felett indítson meg tárgyalásokat, és az igazság igényeivel összhangzóan határozzon.

[4]) A XVI. és XVII. czikkek. A LXIX. czikk külön felkéri a királyt, hogy a Császárvára tárgyában hozott itéletet erősítse meg és hajtsa végre.

lyi törvényszék Pozsonyban ülésezni; és pedig a tizenkét közelebb fekvő vármegye számára vízkereszt és szent Jakab apostol, a tizennyolcz távolabb fekvő vármegye számára szent György és szent Lukács nyolczadaiban. Az ujolag elkövetett hatalmaskodások pereiben és a fellebbezett ügyekben a királyi helytartó ezentúl is folytonosan bíráskodik.

A magyar katonák kihágásai tárgyában, ha a táborban követik el ezeket, a főparancsnok vagy a főkapitány bíráskodik; ha pedig a táboron kivül követik el, a sértett félnek szabadságában áll a királyhoz, és távollétében helytartójához, vagy az ország más rendes bírájához folyamodni. Az idegen katonák egyedül a király és a főparancsnok hatósága alatt állanak.

A régi *törvények átvizsgálásával* a király nehány jogtudóst bízzon meg, a kik munkálatukat a jövő országgyűlés elé terjeszszék. [1])

Az 1547-ik évi nagyszombati országgyűlés a *jobbágyok* költözési szabadságát visszaállította és szabályozta. A humánus érzelmek diadala volt ez az önérdek sugallata felett. De csakhamar megbánták a rendek nemes tettöket. A zavarok és hátrányok, melyeket helyenként tapasztaltak, alkalmul szolgáltak arra, hogy most a jobbágyok érdekében alkotott törvények érvényét, ideiglenesen, a jövő országgyűlésig felfügeszszék. De nehogy ekként az urak és egyéb birtokosok felhatalmazva érezzék magokat önkényesen és erőszakosan járni el jobbágyaik irányában: gondoskodni kívántak arról, hogy őket uraik »nagyobb mértékben ne terheljék adókkal, ne kínozzák és javaiktól meg ne foszszák, mint igazságos, tisztességes és tűrhető.« Ezen czél elérésére elégségesnek látták általánosságban kimondani, hogy a jobbágyok »szabadságaikban« fentartassanak, és tartozásaikat »a régi szokás szerint« teljesítsék; szabatosan csak azon egy tartozás határoztatván meg, hogy minden birtokos jobbágy évenkint 52 napon át szolgál urának. [2]) Ezen határozatlan fogalmazás széles tért nyitott a földesúri önkénynek. És még inkább állott ez a zsellérekről, kikről csak

[1]) A XIX—XXI. czikkek.

[2]) Slavoniára nézve fentartatván az ott dívó eltérő gyakorlat.

az mondatott ki, hogy »*tehetségök szerint*« szolgáljanak uraiknak.

Egyébkint a földesuraknak eltiltatott jobbágyaikat rendkivüli adókkal terhelni, vagy azokat ingóságaiktól erőszakkal megfosztani. Ellenben a jobbágyok köteleztettek földesuraiknak, ha fogságba kerülnek, váltságdíjukhoz járulni, és menyegzőjük vagy első miséjük[1]) alkalmával »tisztességes és elviselhető segélyt« nyújtani. A jobbágyok kihágásaik- vagy bűntényeikért a törvényesen megszabott büntetést kiállani és a bírságot lefizetni köteleztettek. Azonban nyilvánosan véghez vitt bűntett vagy kihágás esetén kivül a földesúr nem vetheti jobbágyát börtönbe, annál kevésbbé illetheti súlyosabb testi büntetésekkel.

A rendek érezték, hogy ezen intézkedések nem fognak kellő oltalmat nyújtani a jobbágyoknak. E miatt felhatalmazták őket, hogy azon esetre, ha a földesúr »sem Isten-, sem embertől nem rettegvén« nagyobb adókkal és szolgálatokkal terhelné, mint jogosítva van, vagy másképen zaklatná és elnyomná: szabadon költözhessenek át más földesúr birtokára. Mielőtt azonban ezt tennék, kötelesek panaszukat egy, az alispánból, a szolgabiróból és e czélra választandó esküdt nemesekből alakitott bíróság elé terjeszteni, mely a földesurat kihallgatja, és ha a panasz alaposságáról meggyőződik, az elbocsátást megadja. A földesúr, ki ezen itélet után is akadályozza jobbágyának elköltözését, 100 forintnyi bírsággal sújtatik. Ugyanezen büntetés éri a földesurat akkor is, ha a titkon hozzá menekült vagy erőszakosan magához ragadott jobbágyot visszaadni vonakodik. Az alispánok pedig, kik ezen törvény végrehajtását elmulasztják, ugyanazon bírságban marasztaltatnak el, és azon felül hivatalukat is elvesztik.

Azon jobbágyok, kik a nagyszombati országgyűlés által visszaállitott költözködési szabadsággal élve, és a törvényben megállapitott feltételeket teljesítve, tettleg átköltöztek; úgy szintén a nevezett országgyűlés óta, vagy még korábban elszökött és elrablott jobbágyok is, jelenlegi földesuraik-

[1]) Ugyanis a XVI. században igen gyakori eset volt az, hogy az egyháziak csak mint püspökök, érsekek mondották első miséjöket.

nál meghagyandók; ha azonban előbbi uraiknak kárt okoztak vagy adósak maradtak, a tényleges földesurak tartoznak kárpótlást nyújtani.

Mindezen ügyekben, a jobbágyoknak földesuraikhoz való viszonyát illetőleg, végérvényüleg intézkedni a jövő országgyülés lesz hivatva, mely eldöntendi, vajjon az 1547-iki vagy pedig a jelenlegi törvények alkalmasabbak-e a rendek és jobbágyok érdekeinek és nyugalmának biztosítására.[1])

Az *egyházi tizedek* tárgyában rendeltetett, hogy birtokosaik nem kötelesek azokat bérbe adni; ha azonban ezt önkényt akarják tenni, minden évben szent György napja előtt az illető földesurakon kivül másnak nem adhatják bérbe. A bérlő földesúr a szokásos, vagy egyesség utján szabályozott bérleti összeg felét azonnal, másik felét pedig szent Miklós vagy gyergyaszentelő b. asszony napjáig tartozik lefizetni. Ha a bérleti összegre nézve a felek között nem jöhet létre egyesség, a tized birtokosa azon évben senkinek sem adhatja azt bérbe; ha pedig ezt mégis megtenné, vagy ha szent György napja előtt másnak mint az illető földesúrnak adná bérbe, a földesúr fel van jogosítva azon évben ingyen szedni be ama tizedet. Ellenben ha a tizedet birtokosa nem akarja bérbe adni, azt akadálytalanul szedheti be, és az a ki ebben gátolja, vagy illetéktelenül beavatkozik a tizedek behajtásába, a tized kétszeres értékének lefizetésében marasztaltatik el. Egyébkint az egyházi birtokosok intetnek, hogy a tizedeket az igazság követelései szerint szedjék, és azok behordására jobbágyaikat ne kényszerítsék.[2])

Az elszaporodott gonosztevők kiirtásának czéljából a következő rendelkezések állapíttattak meg. A nyilvános tolvajokat és rablókat a főkapitányok, úgy szintén a fő- és alispánok vannak hivatva elfogatni és megbüntetni. A fő- és alispánok, a szolgabirákkal és esküdt nemesekkel, évnegyedenkint vizsgálatot intéznek azok ellen, kik gyanuban állanak, hogy vagy magok rablók, vagy rablókat tartanak szolgálatukban; azokra, kikre vétkességök bebizonyul szigorú bünte-

[1]) A XXXII—XLV. czikkek.

[2]) A LX—LXII. czikkek.

tést szabnak, s ha ezt magok végrehajtani nem képesek, az ország kapitányainak közreműködését veszik igénybe. A rablóvárakat, melyeknek urai fegyvereseiket rablás végett ki szokták küldeni, a király vagy a főkapitányok vívják meg, és e várak urait csúfos halállal végeztessék ki, jószágaik érdemes hazafiaknak adományoztatván. Hasonlag mindazon magyarországi és slavóniai várak is, melyek a király engedelme nélkül építtettek, rontassanak le, és pedig azon megyék lakói által, kik ama várakból károkat szenvednek; a mennyiben pedig erre nem képesek, a király és az ország kapitányai segélyt fognak nyújtani. A hamis pénzverőkre vonatkozólag, a király felkéretik, hogy azokat a törvények által megszabott büntetéssel sújtsa, és jövőben a rendek megegyezése nélkül ne kegyelmezzen meg nekik.[1])

Az alsó nemességnek nemcsak általán a hatalmaskodó urak, hanem helyenként saját *főispánjaik* önkénye ellen is voltak panaszai. E miatt keresztülvitte azon végzést, melyben kimondatik, hogy a főispánok, kik hivatali esküjöket ekkoráig le nem tették, mozdittassanak el, és azok, kik ezentúl ki fognak neveztetni, azonnal tartoznak esküjöket letenni; hasonlag ha valamelyik főispán »roszul kormányozza« megyéjét, vagy erőszakos tetteket követ el, a megye közönségének panaszára, a mennyiben ez alaposnak bizonyul, fosztassék meg hivatalától, és érdemlett büntetését vegye el. Az alispánokat a főispánok ne önkényesen, hanem a megyei közönség hozzájárulásával választszák meg, és a választottak rögtön tegyék le a hivatali esküt.[2])

A mi a király által kért *pénz-segélyt* illeti, a rendek nem mulasztották el kiemelni, hogy a szenvedett súlyos csapások és veszteségek következtében »úgy szólván végső nyomorra« jutottak, minélfogva jövedelmeik mindennapi szükségeikre is, annál inkább váraik ellátására, elégtelenek. Mindazáltal tekintetbe véve »ő felsége atyai intését,« továbbá azt, hogy a segélyt az ország védelmére kéri, végre hogy más felől is helyez kilátásba támogatást; minden egész jobbágy-porta,

[1]) A XLVI—LI. czikkek.
[2]) A LXVI. és LXX. czikkek.

vagy telek után, két részletben fizetendő *két forintnyi adót* szavaztak meg, hadak tartására és a végvárak ellátására, egy szóval: az ország védelmére.

Azon jobbágyok, kik a törököknek is adóznak és szolgálatokat végeznek, csak felét fizetik a megajánlott adónak; míg a zsellérek, kiknek házuk leégett, vagy a kik elpusztult helyeken új házat építettek, teljesen fel vannak mentve az adófizetéstől.

A jobbágyok által fizetendő két forintnyi adón felül, a rendek, saját erszényökből, minden jobbágyuk után *hatvan dénárt* szavaztak meg; a melyből 30 dénár szintén az ország védelmének költségeire fordítandó, 20 dénár kamarai nyereség címén a királyi kincstárt illeti, a hátralevő 10 dénárból pedig az utóbbi években küldött országos követségekre és egyéb közügyekre tett kiadások fognak fedeztetni. Az egytelkes nemesek minden cúria után 50 dénárral adóznak.

A jobbágytelkek összeírására, az országgyűlés szétoszlása után tartandó első megyegyülés fogja az adófelvevőket kiküldeni, kik tisztökben az 1546-iki országgyűlés által megállapított módon fognak eljárni. Hasonlag az ezen országgyűlés által megszabott büntetésekkel fognak sujtatni azon urak és nemesek, kik a megszavazott adót magok számára foglalják le, vagy pedig az adószedőket-, harminczadosokat és egyéb kincstári tiszteket hivatalos eljárásukban gátolják.

A kereskedők, kik a harminczad-jövedelmet csempészet által csökkentik, úgy szintén az urak és nemesek, kik a csempészeknek segédkezet nyújtanak, a csempészett áruk értékében marasztaltatnak el.

A korábbi országgyűlések által megszavazott adók hátralékait mindenképen be kell hajtani. Az adószedők számadásai is szigorú vizsgálat alá veendők, és ha kitünik, hogy a kincstárt megkárosították, méltó büntetésöket ki ne kerüljék. [1])

Mindazon vámok, melyek királyi engedély nélkül, vagy pedig álnok utakon kieszközölt engedély alapján, állíttattak fel, beszüntetendők. A kiszállított ökrök után fizetendő har-

[1]) A XXIII—XXVIII. és XXXI. czikkek.

minczadi díjt, melyet a király két forintra emelt, ismét legalább felére szállítsa le. Az urak és nemesek saját ingóságaiktól, az ország határai között, harminczadot nem fizetnek, valamint azon áruktól sem, melyeket a külföldről saját magán használatukra hoznak be. Azok, kik a régi és új körmöczi pénzeket elfogadni vonakodnak, áruiktól fosztassanak meg. A cseh országi réz-pénz (babka) értéke akként szabályoztatott, hogy három tegyen egy krajczárt. [1])

Az *ország területi épségének* megőrzése és illetőleg visszaállítása minden országgyűlés gondoskodásának tárgya vala. Most is felkéretett a király, hogy azon birtokokat és javadalmakat, melyek egykor Magyarország területéhez tartoztak, ettől ne engedje egyéb tartományainak rendei által elszakíttatni; a mennyiben pedig a határok iránt még nehézségek léteznének, ezek mielőbb intéztessenek el. Minthogy pedig némely szakolczai polgárok szántóföldeiket és rétjeiket morvaországi lakosoknak és zsidóknak bocsátják áruba: a király akadályozza meg az ország területének ilyetén megcsonkítását, a várost büntesse meg, és találjon módot, hogy ama szántóföldeket és réteket magyarok vásárolhassák meg. [2])

A *János Zsigmondot* uraló országrész ez alkalommal első ízben foglalkoztatja a magyar törvényhozást. A király felkéretik, hogy kapitányai által, Abaúj, Heves, Sáros, Ung és Zemplén megyéket, melyek »Frater György által ő felsége területétől elszakíttattak,« ismét csatoltassa vissza; továbbá a Frater György által Varanón, Sepsiben, Jászon és Tornán felállított harminczadokat szüntettesse meg; végre találjon módot, hogy alattvalói az Izabella és Frater György kezei között levő jószágaikat nyerjék vissza, és a nagyváradi káptalan, mint hiteles hely, tisztében ezentúl is akadálytalanul járhasson el. [3])

---

[1]) Az LI—LIII. LV. és LVIII. czikkek.

[2]) Az LXIII és LXVIII. czikkek.

[3]) Az LVII—LIX és LXIV. czikkek. A LXVII czikk a hiteles helyekről általán szól, hogy t. i. küldötteik csak 12 dénár napidíjt, kiadványaikért pedig a régi törvényekben szabályozott díjakat számíthassák fel.

Azon óhajtás, hogy a király állandón Magyarországban tartózkodjék, ismét élénken nyilatkozott a rendek körében. Minthogy, felfogásuk szerint, immár eléggé bebizonyult, hogy hosszas távolléte mind az ő, mind a rendek érdekeire egyaránt hátrányos; felkérik, hogy az ország helyes kormányzása és megvédelmezése, az igazság kiszolgáltatása és más egyebeknek keresztülvitele végett, melyek nélkül az országban az állandó béke, a rendek soraiban az egyesség és engedelmesség szelleme gyökeret nem verhet, maradjon állandón magyarországi hívei között. Továbbá az ország rendeit tartsa fenn ősi szabadságaik-, kiváltságaik- és előjogaikban, mind a közügyek intézése, mind a véghelyek parancsnokságainak és egyéb hivataloknak betöltése körül. Azon nemeseket, kiket a lefolyt zavarteljes években némely hatalmasok parasztoknak sorsára juttattak, helyezze vissza szabadságukba; és őrködjék a felett is, hogy a városok és más helyek lakóit senki önkényesen el ne fogja, az elfogottak pedig haladéktalanul szabadon bocsáttassanak. [1])

Több megyei követ a *nádori méltóság* betöltését kezdette sürgetni. Azonban kezdeményezésöket a többség nem részesítette támogatásában. Ez abból indult ki, hogy az ország törvényei értelmében a nádor választására külön országgyűlést kell egybehívni. [2]) »Midőn tehát — így szól az erre nézve alkotott czikk — ő felsége a nádort meg akarja választatni, mi a rendek nézete szerint további halogatás nélkül lenne eszközlendő, akkor majd hívja össze az országgyűlést úgy, hogy a meghívó levelekben kijelelje a nádori méltóság betöltésének feladatát; mire a főpapok, urak és nemesek közmegegyezésével választassék meg a nádor.« [3])

A király a bemutatott végzésekre késedelem nélkül kö-

---

[1]) A XXII. LVI., LVIII., LXV. czikkek.

[2]) Ezen felfogás félreértésen alapszik. Az 1486-ki törvénykönyv azt követeli, hogy a király a nádor halála után egy év alatt tartozik az utód megválasztása végett országgyűlést hirdetni; de ez nem zárja ki azt, hogy a nádorválasztás egy más czélból egybehívott országgyűlésen is történhessék meg.

[3]) A városok követei mellőztetnek.

zölte válaszát, [1]) mely a rendeket — úgy látszik tökéletesen kielégítette. [2])

Azonban Ferdinánd ugyanakkor egy újabb előterjesztést mutatott be az országgyűlésnek, mely a királyi kincstár állapotának javításával foglalkozott. [3])

Ez mindenekelőtt a *bánya-ügygyel* foglalkozik.

Minthogy az ércz-bányák művelése mindenütt elhanyagoltatik vagy helytelenül történik, ebből pedig nemcsak egyesekre, hanem az egész országra és a királyi kincstárra is súlyos kár háromlik; felhívja a rendeket azon régi törvények megújítására, melyek a királyt felhatalmazzák, hogy a magánosok birtokain találtató ércz- és só-bányákat, megfelelő kárpótlás fejében, birtokába vehesse. Ezen törvény alapján a király saját kamarája számára venné át a bányákat, vagy a mennyiben a bánya-birtokosok kártalanítása nem volna lehetséges, ezeket a bánya-jog díjának fizetésére szorítaná. Szükséges továbbá, hogy az összes bányákban az arany, ezüst és réz beváltásának kizárólagos joga a kamarát illesse, mi által lehetővé fog válni az érczpénzt, melynek hiánya az országban annyira érezhető, nagyobb mennyiségben veretni.

A bányamunkások hanyagsága- és azoknak elnyomatásából is merülnek fel a bányák művelésében hiányok, bajok és

---

[1]) Ez nem ismeretes. Utalnak rá a következő helyek a törvénykönyvben. A XVII. czikk az ítéletek végrehajtásáról rendelkezvén, megjegyzi »quemadmodum ipsa Maiestas Sua obtulit se gratiose facturam.« A XXII czikk az ország szabadságainak megtartásáról említi: »ut ipsa se, juxta Regiae Maiestatis suae responsum et scriptum facturam similiter obtulit gratiose.« A XXX. czikk a harminczadokra történt beirványokról szólván hivatkozik arra, hogy a király »viva voce se facturam gratiose obtulit.« Az LII és LXIII czikkekben is hivatkozás történik a király válaszára: »uti gratiose se obtulit.«

[2]) Ezt a fennebbi jegyzetben idézett helyek is kitűntetik.

[3]) Hogy ez a végzések egy részének elkészülte és benyujtása után történt, kitünik a rendeknek a királyi emlékiratra adott válaszukból, melyben ama törvénykönyvre utalnak. »Monetarum adulterinarum cusores ex Decreto puniri debere et antea, et in *praesenti quoque Conuentu* Ordines et Status una voce *declararunt*. . . . Quod spectat ad tollendos praedones . . . . *ea de re in articulis Maiestati suae oblatis* Ordines et Status Regni abundę *concluserunt*.«

rendetlenségek. Ezeknek megszüntetése végett, a király vissza akarja állítani ama gyakorlatot, mely egykor Magyarországban el volt, és a király egyéb tartományaiban most is el van fogadva, mely szerint egy országos bánya-felügyelőt nevez ki. Ennek feladata az ország összes bányáira és bányászaira felügyelni, a kincstári bánya-díjakat behajtani, a bányák körül keletkező viszályok megszüntetésére alkalmas helyeken bíróságokat állítani fel, a bányák művelésének módját szabályozni és ellenőrizni, főleg arról gondoskodván, hogy a bányák birtokosai azokat pillanatnyi haszonért meg ne rontsák. Alatta egy országos erdész álljon, ki a bányák számára szükségelt fa vágatásának és a szén égetésének módját szabályozza, a tulajdonosok jogainak épségben tartása mellett, felügyelvén, nehogy a pásztorok és mások az erdőket pusztítsák.

A bánya-munkások, a bányászat emelésének érdekében, mindenütt bizonyos kiváltságok- és szabadalmakkal vannak felruházva; ezeket tiszteletben kell tartani.

Minthogy még mindig találkoznak, kik a törvényekben megállapított szigorú büntetések daczára, hamis pénzt vernek; továbbá a kik nemcsak a nyers ezüstöt, hanem a beolvasztott ezüst pénzt is üzérkedve külföldre szállítják, s ekként az érczpénz egy részét a forgalomból kiveszik; ezek ellen a király szigorú nyomozást fog rendelni. Egy úttal felhívja a rendeket, hogy senki közülök maga pénzt ne veressen, másokat a pénz-verésben ne támogasson, magánosok által illetéktelenül veretett pénzeket forgalomba ne hozzon. Mindenki köteles legyen a bányáiban termelt ezüstöt a királyi kincstárnál beváltás végett átadni.

Mivel pedig a forgalomban levő magyar érczpénz csekély mennyisége miatt, az ország némely részeiben, a lengyel pénz, bár ércztartalma csekélyebb, a magyar pénzzel egyenlő értékben fogadtatik el; más részeken pedig a csehországi rézpénzt kelleténél magasabb értékben hozzák forgalomba: e miatt a király felhívja a rendeket, hogy ezen sokakat megkárosító visszaélések megszüntetéséről gondoskodjanak.

Továbbá az érez-bányák mellett a *marmarosi* só-bányák a magyar korona egyik jelentékeny jövedelmi forrását képezték; ez azonban a kedvezőtlen időviszonyok és a kezelésben

elharapódzott rendetlenség következtében annyira kiapadt, hogy a kincstári tisztek fizetésére sem volt elégséges. Ugyanis nagy mennyiségü só szállíttatott az országba a külföldről; a marmarosi só-bányák raktárai sok helyütt megszüntek; a fuvarosok, kik a sót szállították volt, szokatlan vámok és harminczadok fizetésével terheltetvén, sőt nem ritkán a rablók által szállítmányuktól, kocsijok- és lovaiktól is megfosztatván, a só-szállítással felhagytak. Hogy tehát ezen bajok orvosoltassanak, a rendek hatalmazzák fel a királyt, bárhol só-áruhelyeket állítani fel, és a marmarosi sót bárhol szabadon árultatni; ellenben az erdélyi és lengyel sónak Magyarország területén árulását és használatát tiltsák el; végre a marmarosi sót szállító fuvarosokat, jószágvesztés büntetése alatt, senki ne terhelje és ne zaklassa.

A *harminczadok* kezelésében is számos visszaélések hatalmasodtak el, melyek okozták, hogy a kincstárnak ezen jövedelem-forrásból alig volt haszna. Ugyanis sokan valának az egyházi és világi birtokosok között, kik a kereskedőket birtokaikon a legcsekélyebb díj efizetése után átbocsátották árúikkal, és minden módon segítségökre voltak, hogy a rendes harminczadokat kikerüljék. Ellenben a harminczadok tisztei, midőn a csempészeket üldözik és tetten kapják, ama földesurak támogatására nem számíthattak; sőt találkoztak, a kik nyilván fenyegetődztek, hogy a harminczadosokat, ha birtokaikon találják, leölik. Ehez járul, hogy olyanok sem hiányoznak, kik, a nemesi szabadságokra hivatkozva, a házi szükségeikre vásárolt áruczikkekre a harminczadoktól való mentességet igénybe vevén, oly árukat is szállítanak, melyekkel azután magok vagy mások kereskedést folytatnak. A király ezt tovább nem türheti. A rendek mondják ki tehát, hogy a ki ezentúl ily vétségeket követ el, méltóságaitól és jószágaitól fosztassék meg. És hogy a visszaéléseknek jövőben annál biztosabban elejét lehessen venni, a harminczadok mind a király kezei között legyenek. E végből meg kell vizsgáltatni a harminczadokra történt beirványokat: vajjon jogosak-e vagy jogtalanok? és az első esetben vajjon a harminczadokból az illetők által nyert jövedelmek megütik-e már a beirványi összeget? De azon esetben is midőn a harminczadok tényleges birtokosai a beirványi

összeget még be nem vették, azokat a kincstári tisztviselők kezelésére kell bízni, a kik a jövedelmeket, míg a beírványi összeg ki lesz fizetve, az eddigi birtokosoknak fogják átadni. Azok kik önkényesen foglaltak le harminczadokat, vagy ilyeneket önhatalmilag állítottak fel, számadásra vonandók, és bevételeiket a kincstárnak visszafizetni tartoznak. Ellenben a királynak szabadságában álljon bárkinek birtokán állítani fel harminczadokat. Továbbá meg kell vizsgálni a harminczadi szabadalmakat; és a mennyiben kitünik, hogy jog-alapot nélkülöznek, nem törvényes okok miatt engedelyeztettek, vagy visszaélésekre adtak alkalmat, vissza kell vonni vagy szabályozni.

Mivel számos birtokosok, a kereskedők nem csekély terheltetésére, és a harminczad-jövedelem hátrányával, a király engedélye nélkül, új vámokat állítottak fel, és a vámdíjakat felemelték; a király az ujon felállított és az ugy nevezett »száraz« vámoknak, a korábbi országgyülések végzései értelmében, megszüntetését követeli; a régi vámoknál pedig, azok elvesztéseinek terhe alatt, a törvényes szokás tartandó meg. A királyi és bánya-városok polgárainak vámmentessége sértetlenül érvényben marad.

A harminczadok- és vámoknál sem belföldieket, sem külföldieket, adósságok vagy kihágások miatt letartóztatni nincs megengedve; a hitelező, illetőleg a sértett fél, az illetékes bíróság előtt, törvényes úton indítson keresetet. A ki ennek daczára saját birtokán valakit letartóztatna, köteles elégtételt nyújtani.

Minthogy a király kényszerítve látta magát a beszterczebányai réz-bányákat, nehogy az ország nagy kárára műveletlenül álljanak, saját költségén venni művelés alá; kívánja hogy az ezen bányákból szállítandó réz harminczad- és vámmentességet nyerjen, és a kik ezt nem tartják tiszteletben, szigorúan fenyítessenek meg. De nem ellenzi, hogy a kereskedők által megvásárolt rézre ezen mentesség ki ne terjedjen.

A király mint köztudomásu tényt emeli ki azt, hogy az országban gyilkosságok és rablások nagy számban követtetnek el. Nemcsak kereskedőket és más utasokat, hanem a királyi udvarba vagy a törvényszékekre utazó nemeseket is gyakran raboljak ki és ölik meg; sőt nemesek és nem-nemesek

saját házaikban sem érezhetik magokat többé a rablók előtt biztosságban. Ily bűntényeket pedig nemcsak közönséges utonállók hajtanak végre, hanem ezekkel összeköttetésben állanak némely előkelő urak is, a kiknek váraik és jószágaik vannak. Mivel tehát ezek után attól lehet tartani, hogy a bűntetlenség a vakmerőséget fokozni és nagyobb mérvű zavarokat fog szülni; továbbá a királyi kincstár érdekei követelik, hogy a kereskedők és egyéb utasok teljes biztonságnak örvendjenek: a király felhívja a rendeket, találjanak módot, hogy a tolvajok, rablók és gyilkosok, úgy szintén pártfogóik és bűnrészeseik a megérdemlett büntetést ki ne kerülhessék. Különösen a fő- és alispánoknak, hivatalvesztés és egyéb büntetések terhe alatt, kötelességökké kell tenni, hogy az utak biztonsága felett gondosan őrködjenek. Ugyanazok és egyéb birtokosok ügyeljenek arra is, hogy területökön és jószágaikon senki gonosz tetteket ne vigyen véghez, és a mennyiben ezt nem képesek megakadályozni, a bűnösöket rögtön vegyék üldözőbe, fogják el, és eszközöljék megbüntetésöket; mert ha e tekintetben kötelességöknek nem felelnek meg, azon jószágoktól, melyeken a gonosztevők büntetlenül maradnak, megfosztatnak. A jobbágyok is kötelesek a gonosztevőket üldöző urak mellett felkelni. Mivel pedig az ország némely részeiben, különösen a vármegyék határszélein a sűrű erdők menhelyet nyújtanak az utonállóknak; a király kívánja, hogy az utak mentében kétszáz ölnyire az erdők irtassanak ki.

Végre mivel találkoznak az urak és nemesek soraiban, kik a jószágaikon átutazó kereskedőktől áruikat erőszakkal elveszik, igérvén hogy értéküket megfizetik, de ezt soha sem teljesítik: ilyenekre is szigorú büntetést kell szabni.[1])

Mindezen javaslatok a közrend megszilárdítására és a közjólét fokozására voltak irányozva; és ezen kettős czél elérésére kétségkivül alkalmas, habár nem egészen kielégítő eszközök gyanánt kínálkoztak.

A rendek válaszukban elismerésöket fejezték ki a felett, hogy a király a közjövedelmek szaporítására és a korona jogainak érvényesítésére fordította figyelmét.

[1]) A királyi előterjesztés egykorú példánya a bécsi cs. kamara levéltárában. — L. **Irományok**, III. szám.

Azonban az *ércz-bányákra* vonatkozólag kiemelik, hogy az 1491-ik évi törvénykönyv eltörölte azon Mátyás király idejében alkotott törvényt, mely a királyt a magánosok birtokain található érczbányák lefoglalására felhatalmazta, az ily magán-birtokosokat csak a bányadíj (urbura) fizetésére kötelezvén. Mivel pedig a király megfogadta, hogy híveinek szabadságát és jogait, úgy szintén elődeinek rendelkezéseit tiszteletben tartandja: a rendek bizton reméllik, hogy az említett 1491-iki törvény ellen nem fog cselekedni; ők viszont készek az ércz-bányáktól fizetendő bányadíjakra és a sóbányákra vonatkozó királyi jogok érvényesítésében közreműködni, s erre nézve külön törvényczikket alkotni.

A bányákban termelt aranynak és ezüstnek a kamara által eszközlendő beváltása tárgyában új törvény alkotását nem tekintik czélszerűnek; fentartatni javasolják az eddigi gyakorlatot, mely szerint azoktól kik a bánya-díjt fizetik, az ezüst márkája 7 forinton, az arany márkája pedig 72 forinton váltatik be; míg azok, kik a bányadíj fizetésétől fel vannak mentve, az aranyat és ezüstöt olcsóbb áron engedhetik át a kamarának. A rendek egy úttal pártolólag terjesztik elő a bányaművelők azon kérelmét, hogy a réz beváltásánál fizetett 140 dénárnyi összeg két forintra emeltessék fel.

Az országos bánya-felügyelő kinevezését helyeslik; oly megjegyzéssel, hogy ezen és egyéb bánya-hivatalokra kizárólag született magyarok neveztessenek ki. A bányaművelők között felmerülő perekben ezentúl is a hét bányaváros hatósága és a k. helytartó itéljenek. A bányaművelők szabadságainak fentartását kivánatosnak tekintik. Ajánlják, hogy a király a czement-hivatalt, mely évek óta a Fuggerek kezei között van, váltsa vissza.

A hamis pénz-verők büntetéséről a rendek a jelen országgyűlés törvénykönyvébe már felvettek egy czikket. Helyeslik, hogy a király az arany és ezüst kivitelét, továbbá a lengyel pénznek behozatalát meg akarja akadályozni; azonban az utóbbi czél csak úgy érhető el, ha Magyarországból Lengyelországba semmiféle áruczikkek ki nem vitetnek, hanem miként régente szokás volt, a két ország határai közelé-

ben áru-lerakóhelyek állapíttatnak meg, a hol azután a lengyel és magyar kereskedők üzleteiket végezik.

A marmarosi só-bányák jövedelmeinek fokozására czélzó királyi javaslatokat elfogadják, azon megszorítással, hogy a régi szabadalmak alapján, Árva-, Liptó- és Turócz-megyéknek a lengyelországi, Szlavóniának pedig a tengeri sónak használata továbbra is meg legyen engedve. Az urakat és nemeseket, kik a sószállító fuvarosokat zaklatják és a harminczadoknak károkat okoznak, ugyanazon büntetés érje, melyet az 1546-diki országgyűlés a közadók lefoglalóira szabott.

A rendek helyeslik, hogy a király a harminczadokat visszaszerezni kívánja. Csak a trencsíni harminczadra nézve tesznek kivételt, melyet a király néhai Thurzó Eleknek zálogosított el; tekintve ennek kiváló érdemeit, óhajtják, hogy az általa és örökösei által eddig bevett harminczad-jövedelem ne számíttassék a zálog-összegbe. A többi beirányokra nézve a beszterczebányai törvények mérvadók.

A harminczadok maradjanak továbbra is a beszterczebányai törvényekben megnevezett helyeken, de a mennyiben ezek közül némelyek a törökök hatalmába jutottak, ezek helyett a király, belátása szerint, más alkalmas pontokon állíthat fel új harminczadokat. A harminczadoktól felmentettek jogczímeinek megvizsgálása ellen nincs kifogásuk; de addig is míg ez megtörténik, az eddigi gyakorlat maradjon érvényben.

A rendek szintén illetlennek ismerik el azt, hogy a király az általa művelt bányákból szállított réztől vámot fizessen. Azonban felhívják figyelmét ama körülményre, hogy a Beszterczebányáról kivitt réz, a hegyek között, szűk és meredek utakon szállíttatik, melyeknek, valamint a hídaknak is, fentartása nagy költséget igényel. Továbbá, a vám a fuvarosok szekerei, nem pedig a szállított réz után fizettetik. Kérik tehát a királyt, vegye ezt tekintetbe, s engedje meg, hogy az eddigi gyakorlat tartassék fen. Azt, a mit a király megemlített, hogy egy réz-szállítmányt bizonyos urak letartóztattak, ha való lenne, a legnagyobb méltatlanságnak ítélnék; de a vádlottak, Révai Ferencz és Pekry Lajos, a vád alaptalanságát bebizonyították.

A rablók, gyilkosok és utonállók ellen a rendek már alkottak végzéseket. Kérik, hogy a király gondoskodjék ezeknek erélyes végrehajtásáról. Az erdők kiirtását az utak mentében helyeselik.

A rendek válasziratuk végén némely kérelmeket terjesztenek a királye lé: különösen, hogy a tizenhárom szepesi várost váltsa vissza és a katonaság kihágásainak vegye elejét. [1])

A rendek ez után siettek válaszukkal összhangzásban több új czikket csatolni már megalkotott végzéseikhez.

A király által műveltetett beszterczebányai ércz-bányákból kivitt réz vámmentesnek nyilvánittatott. Az arany és ezüst kivitele az országból szigorúan tiltatott; a kik e tilalom ellen cselekesznek, a kivitt nemes érczet elvesztik, sőt fogsággal is bűnhődnek. A lengyelországi pénzek behozatala és elfogadása szintén eltiltatott.

A király felhivatott, hogy a marmarosi só-bányák jövedelmező képességének fokozása szempontjából, országszerte, alkalmas helyeken sóraktárakat állitson fel, és azokat, kik a sószállitást bármiként akadályozzák, fenyítse meg. Árva, Liptó és Túrócz megyéknek a lengyelországi, Erdély lakóinak az erdélyi, végre Slavóniának a tengeri só használata továbbra is megengedtetett ugyan; de az ország többi részeinek lakói, súlyos büntetések terhe alatt, köteleztettek a sót a marmarosi bányák raktáraiból vásárolni.

A király által a harminczadokra *méltó okoknál* fogva tett beirványok érvényeseknek ismertettek el. De a király felkéretett, hogy az egyéb királyi jószágokra és jövedelmekre szóló beirványok tekintetében a beszterczebányai törvényeket hajtsá végre.

A közlekedés biztonságának helyreállitása czéljából azon intézkedés történt, hogy az utak mellett, mindkét felől, 200 ölnyi távolságra az erdők kiirtassanak. [2])

A király az ekként kiegészitett végzéseket november

---

[1]) A rendek válasziratának egykorú példánya a bécsi cs. kamara levéltárában. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) A XXIX., XXX., XLIX., LI., LIV. czikkek.

22-én megerősítette.[1]) De ugyanakkor abbeli óhajtását is közölte a rendekkel, hogy minden megyéből egy-egy követ, a kit ő maga jelelt ki, és a városok követei, még egy ideig maradjanak Pozsonyban, hogy velök némely ügyek iránt a tanácskozásokat folytathassa.[2])

Melyek voltak ezen ügyek? arról nincs tudomásunk. A király deczember 12-ig tartózkodott az ország akkori fővárosában.[3])

Ezen országgyűlés tartama alatt Pozsonyban megjelentek János király özvegyének, Frater Györgynek, végre az erdélyi és tiszán-túli rendeknek követei.

A királyné és a rendek követei a béke és az ország egységének helyreállításáról, Frater György követei pedig a Ferdinánd és Izabella alattvalói között felmerült viszályok és perek elintézéséről tettek előterjesztéseket.

A király november 20-án adta ki válaszát mind a három követségnek.

Különösen kiemelte, hogy az ország egyesítésének ügye nem rajta, hanem Izabellán és atyján múlt. Ő ezután is kész mindent megtenni; s azon lesz, hogy a megkezdett alkudozások mielőbb eredményre vezessenek. A rendeket pedig biztosította, hogy az ország azon részeinek védelméről gondoskodni egyik legfőbb kötelességének ismeri.[4])

---

[1]) A törvénykönyv ki van adva törvényeink gyüjteményében. — L. **Irományok és Törvények.** V. sz.

[2]) *Binder György* bártfai követ 1548. november 24-én irja küldőinek: »Dy Artikell am Dinstag nach Elisabeth roborirt hath (a király) und selbst muntlich befolen, das aus jeglichen Comitatu einer bleiben soll, und bald darnach sy lassen beschreiben und benent mit dem Name; dy fray Schteth mit eingezogen und Bergschteth dazubleiben. Was nun Ire Maiestät mit uns vermeint zu thun, das wissen wir nit.« (Eredetije Bártfa sz. k. város levéltárában.)

[3]) *Gévay.* Itinerar. 65 l.

[4]) Ezen követségek előterjesztéseit, és a részökre adott k. válasziratokat közli *Horváth Mihály.* Brüsseli Okmánytár. II. 169—181. ll.

ORSZÁGGYÜLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1548. Augusztus 31.

Ferdinánd király meghivó levele a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum Hungariae, Bohemiae etc., Rex semper Augustus etc.

Prudentes et circumspecti fideles nostri dilecti. Intelligere potuistis, nos confectis, diuina benignitate, ex animi nostri sentencia, negociis in reliquis Regnis et Prouinciis, in quibus pro commodo imprimis istius Regni nostri Hungariae, vestrumque omnium, hoc toto tempore abesse oportuit, iam ab aliquot diebus huc rediisse. Quum autem omnis nostra cogitacio ad vestram salutem, conseruacionem et tranquillitatem nunc penitus intenta sit, statutumque habeamus certum modum atque ordinem constituere, cum ad munienda confinia, tum vero execitum continuo alendum, quo et violencie oppressionesque miserorum iam tandem tolli, et ea, quae in proximis conuentibus constituta sunt, iudiciorumque execucio ad effectum perduci queant; propterea statuimus ad festum beati Lucae Euangelistae, proxime futurum, generalem Conuentum Posonii celebrare, ipsique Conuentui personaliter praeesse. Quare committimus et mandamus vobis firmiter, ut, sub poena decreti, ad praefatum diem et locum, certos speciales homines e medio vestri eligere, et cum pleno mandato, plenaque authoritate mittere debeatis et teneamini; ut communi fidelium nostrorum consilio et auxilio, praemissa mature prospicere, et omnia, quae ad vestram conseruacionem spectarint, concludere possimus. Et quoniam iudiciorum celebra-

cionem plane necessariam esse iudicamus, statuimus, ut iudicia generalia, quae pro festo beati Lucae celebrari debebant, ad festum omnium Sanctorum proxime subsequens inchoentur, et tempore praescripto continuentur; atque ideo omnes, quorum interest, ad ea paratos esse edicimus. Secus non facturi. Datum Viennae, ultima die mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Octauo.

Ferdinandus. Nicolaus Olahus,
Episcopus Zagrabiensis.

Kívül: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis, caeterisque Ciuibus Ciuitatis nostrae Soproniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

II.

1548.

Jelentés a pozsonyi országgyülés megnyitásáról:

Quid egerit Serenissimus Romanorum Rex in Comitiis Hungariae, certissima nova per compendium.

De statu autem rerum Maiestatis Regiae haud opus habere longa descriptione existimo, enim iam diu antea nobis innotuisse, quanta prudentia, dexteritate, saeveritate iuxta et gravitate per eius Maiestatem nuper cuncta sunt gesta in Hungaria, et quae multorum regum Hungariae nullus a multis retro annis tentare est ausus, hic noster magnanimiter aggredi et perseveranter absolvere non dubitaverit. Unde ob atrocissima laesae Maiestatis crimina, ob plerasque in regno funestissimas motas seditiones, ob alia innumera, quae hungaris peculiaria sunt facinora, magnates permulti et optimatum regni decretis alii proscripti, eorumque memoria perpetua obliteratione deleta, alii supplicio plexi, eorumque nonnulli et hodierno die in profundissimis carceribus detenti haud meliora expectant, quorum tamen omnium, juxta leges tabularum regni, bona regio fisco applicata ad summam sexaginta ducatorum millium in annuo proventu ascendunt.

Ad hoc eo die cum comitia in regali Ciuitate bersburga *(sic)* inchoarentur, ac regni proceres consedissent, Rex ore proprio exortus est, ac diserta ,admodum oratione latina primum recensere coepit, quanta benignitate semper, ac quam plurimis iam annis eius regni indegenae a divis ipsius praedecessoribus regibus Hungariae in eius usque tempora tractati, et e contrario quam crudelissime semper piissimi principes et ingratissime ab ipsis, licet subditis, accepti fuerint, scilicet ut hunc prodere, jugulare alium, alios regno pellere, et postremo magnum illum Ludovicum velut ovem ad victimam trahere et in praelio deserere, consveverint. Deinde postquam regnum eius Maiestas jure optimo consecuta sit, quam paterne ipsa saepe laboranti regno consulere et plane, ut verbo dicat, sub alas suas, velut gallina pullos, ad unum omnes congregare tentaverit. Sed pro tam piis, tamque christianis conatibus haud aliam mercedem quam sicut et antecessores accepisse, hincque evenisse, ut eorum partim culpa, partim destinata malitia, magna eius regni pars, et sedes ipsa regia in tyrannicam paganorum potestatem pervenerit, ex qua tamen miserrima subditorum conditione eius Maiestas libentissime eos liberare, et huius rei causa omnia eius regna et provincias in periculum ponere, nihilque non perpeti cuperet, si vel adhuc de ipsis bene sperare liceret etc. Hic eorum facinora, quae Joannis vajvodae tempore, quae ante et post bellum, et adhuc in dies ab ipsis, ab infimo usque ad praecipuum, et vice versa, patrata fuissent, et patrarentur, singillatim enarravit; ac demum ut in postrema eorum et hac eorum ultima clade tandem resipiscere, ac debitam et a deo praeceptam regi ipsorum obedientiam praestare vellent, seriose hortatus, nec non pollicitus, juxta integerrimam justitiae administrationem, gubernationem synceram, ac defensionem validissimam.

Audio eam ex ore regio dictam orationem ita affecisse seniores plerosque principes ac magnates, quibus circum circa tum stipatum erat regium solium, ut perpauci plane ab ipsis a lachrymis abstinere potuerint. Et ideo feliciter et ex animi sententia, quaecumque voluit, fecit eius Maiestas. Unde et novis vectigalibus et aliis innumeris novis plane annuis

proventibus regium ipsius aerarium haud vulgariter locupletavit, maximaque sibi parata pecunia ultra ducentum ducatorum millia, et parta passim obedientia, et finitimis undique locis firmis praesidiis munitis, magnum transyluanis aliisque vicinis populis terrorem incussit.

(Melléklet, *Gio Tommaso Langosco da Streppiano,* savoyai követnek, 1549. január 6-án, a brüsseli császári udvarból, a savóyai herczeghez intézett leveléhez, melyben ezen mellékletről irja: »Mando a Vostra Eccellenza le nove che tengo de Hungaria dal Zasio.« Eredetije a turini államlevéltárban.)

III.

1548. November.

Ferdinánd királynak előterjesztése a pénzügyek körül teendő intézkedések tárgyában.

Sacra Regia Maiestas fideles suos Status et Ordines huius incliti regni Hungariae in praesenti congregatione constitutos certis de rebus; commune bonum ac publicam tranquillitatem, suaeque camerae proventus concernentibus, requirendos et admonendos esse duxit. Quae seriatim in sequentibus articulis continentur.

Inprimis cum in omnibus fere regni Hungariae locis, in quibus montana ac fodinae minerarum coluntur, aut coli possent, maximi defectus, inordinationes et pressurae sint, propter quas montanorum cultura aut prorsus deseritur, aut non recte exercetur, idque non modo cum maximo dispendio multorum privatorum hominum, sed etiam cum gravissimo regni et camerae Regiae Maiestatis detrimento: Maiestas Regia inclyti huius regni Status et Ordines hortatur et requirit, ut renovato veteri quondam divorum Hungariae Regum decreto, quo statutum est, ut Maiestas Regia mineras auri, argenti, aut salis, vel alias fodinas, si quae in possessionibus Nobilium vel aliorum possessionatorum, temporum processu reperirentur, facta eisdem debita et competenti compensa, occupare et retinere possit, in hoc generali conventu communiter decernant, atque concludant, ut vigore dicti decreti Maiestas Regia tales auri,

argenti, salis et aliarum quarumcunque minerarum fodinas, in quorumcumque bonis inventas, excitatas, aut in futurum excitandas,secundum praedictum debitae et competentis recompensae modum, occupandi et camerae suae applicandi ac retinendi habeat facultatem. Aut si minus talis compensatio bonorum fieri posset, ut, nihilominus bonis in dominorum suorum potestate permanentibus, ius regale, seu urburae ad fiscum pertinentes Regiae Maiestati de omnibus mineris persolvantur, prout in eodem decreto habetur constitutum. Redemptio autem auri, argenti et cupri, in quibusvis montanis proveniens, pro solutione et praetio competenti, sit in potestate camerae Regiae Maiestatis, ut cusio monetae, cuius magna penuria est in hoc regno, pluribus in locis melius et perfectius fieri et interteneri possit.

Ad tollendos autem defectus, difficultates et inordinationes, quae in cultura montanorum tum propter negligentiam et culpam montanistarum, tum propter oppressiones eorundem eveniunt, vult Maiestas Regia revocare et reducere eum modum, qui et olim in hoc regno observatus esse perhibetur, et nunc quoque in aliis suae Maiestatis regnis et provinciis utiliter observatur; ut constituatur aliquis magister montanorum, qui praesit culturae fodinarum, ubivis in hoc regno existentium, et ut ea in omnibus huius regni locis recte atque ordine fiant, provideat, quietique ac incrementis montanistarum, pro publico bono consulat, et montana eisdem locet, ac in locis opportunis sub se iudices cum suis iuratis habeat, qui lites et controversias in montanis incidentes diiudicent, montanistisque colendi ordinem dent ac superintendant, ne praesenti tantum lucro inhient, sed ut in futurum quoque fructum aliquem habere et posteris suis relinquere possint. Praeterea ut sub eodem magistro montanorum sit alius magister silvarum, qui praesit silvis, et modum det, secundum quem ligna ad aedificia et culturam fodinarum secari et carbones fieri debeant, quique, ne temere succidantur arbores, vel a pastoribus, vel ab aliis, provideat, salvo tamen iure proprietatis, quod dominus fundi ad eas silvas habet. Non enim est suae Maiestatis mens cuiquam silvas aut territoria sua ultra aequam, ut dictum est, recompensationem, in quantum ad eandem tene-

tur, adimere, sed saltem ordinem dare his, qui earum silvarum usum ad culturam fodinarum conducent, ut ad diuturniorem usum eiusdem culturae sufficere possint. Nihilominus tamen dominus fundi cuiuscunque silvas ipsas his, qui eis ad usum fodinarum opus habebunt, pro solutione competenti et aeque locare, et utendas concedere teneatur. Ad eum autem magistrum montium, si qua in montanis incident negotia graviora, quae per iudices montium, aut magistrum silvarum discuti et determinari non poterint, referri debebunt, qui si super eisdem debitam discussionem, aut determinationem per se facere non poterit, ad Regiam Maiestatem, ad eius cameram recursum habebit.

Idem quoque magister montium curam habebit exigendarum et administrandarum urburarum Regiae Maiestatis, ex quarum proventu et ipsi et alii Judices montium et magister silvarum debitis solutionibus intertenebuntur, secundum ordinem, qui ei dabitur; ita tamen, ut quod supererit, ad cameram Regiae Maiestatis cum bona ratione administrare teneatur. Itaque vult et postulat Maiestas Regia, ut haec eo, quo praemissum est, modo et ordine observanda consituantur.

Quantum vero ad alia gravamina et oppressiones montanistarum attinet, cum iidem ubivis gentium pro locorum conditione singularibus quibusdam praerogativis et immunitatibus gaudeant, ut tanto magis ad culturam fodinarum incitentur; requirit Maiestas Regia ab ipsis Statibus, ut montanistis sibi subiectis, consuetas libertates observent, nec eos per violentam impositionem vinorum, frugum, aut aliorum quorumcunque victualium, aut rerum iniquissimam, pro his solutionem exigendo, gravent, aut gravari sinant. Sed omnia necessaria undecunque possunt facilius emere, et ad usum suum adducere permittant, propter utilitatem communem, quae ex cultura montanorum amplissime percipi et in omnes regni partes redundare solet.

De monetis vero, quia Regia Maiestas intelligit nondum deesse quosdam inter suae Maiestatis subditos, qui neque metu poenarum, quas leges et decreta publica falsariis monetarum decernunt, neque edictis suae Maiestatis gravissimis ab hoc crimine deterrentur; praeterea nonnullos esse, qui non

contenti argentum e regno furtim exportare, monetas etiam argenteas bonas conflare, et ad conflandum cambire, similiterque e regno educere, et ita monetae penuriam, quae alioqui per se summa est, maioremfacere soleant: Maiestas Regia pro publici boni ratione, severeque in tales inquirere statuit, et ideo omnes Ordines et Status admonitos esse vult, ne quisquam omnino aliquas monetas cuiuscunque valoris, etiamsi bonis et probatis monetis aequales essent, ac tanto quidem minus falsas et adulterinas cudere aut cudentibus consentire vel cooperari, aut eas in publicum proferre et exponere audeat, sub poena adversus tales cusores et falsarios legibus et prioribus decretis constituta, quam quidem constitutionem Maiestas sua in hoc conventu quoque vult confirmari. Qui vero argentum e regno furtim exportare, aut monetas argenteas hungaricas conflare, aut ad conflandum educere, vel vendere comperti fuerint, per ablationem eiusdem argenti et monetarum, quarum una pars sit eius, qui tales deprehenderit, duae vero partes fisco Regio cedant, ac aliis praeterea poenis, pro magnitudine delicti, puniantur. Quilibet autem argentum in montanis suis proveniens, ad cameram Regiae Maiestatis pro competenti solutione praesentare teneatur.

Quoniam vero propter penuriam monetae hungaricae in nonnullis huius regni locis nulla fere alia moneta quam polonica, quae longe vilior est hungarica, eodem in precio et usu habetur, alibi vero duo denarii boemici, vulgo Bapkones vocati, pro uno denario hungarico recipiuntur, et ex eo multum damni ad communitatem peruenire solet: hortatur Regia Maiestas Status et Ordines, ut modum inveniant, per quem sine graviore incommodo communitatis, istae polonicae et bohemicae monetae usus, vel abusus potius, tolli et aboleri possit.

Constat inter alios sacri huius regni coronae proventus minime contemnendum fuisse proventum salium camerae Maromarusiensis; sed is quoque propter iniquitatem temporum ac inordinationem quandam sic est imminutus, ut vix iam ad alendos officiales eiusdem camerae sufficiat. Nam intra terminos dictorum salium Maromarusiensium multi alieni et etiam externi sales sunt importati. Deinde multis in locis sublatae sunt camerae filiales, in quibus dictos sales

Maromarusienses antea deponere consuetum fuit. Ad haec vectores salium passim gravissimis damnis affecti, ac diversis et inconsuetis theloneorum ac tricesimarum exactionibus vexati, et saepe non tantum salibus et pecuniis, sed etiam curribus et iumentis spoliati, et per hoc eam ad pauperiem redacti sunt, ut vecturam salium relinquere et posthabere sint coacti. Ut igitur et haec impedimenta atque incommoda tollantur, ac alia graviora praeveniantur, vult Regia Maiestas Status et Ordines in hoc conventu constituere, ut liberum sit Maiestati suae in quorumvis bonis cameras seu loca depositionis salium constituere, ut ibi vel vendi, vel ad alia loca sive per terram, sive per aquam duci possint; et ut sales Maromarusienses in universa suae Maiestatis ditione liberum cursum habeant. Sales autem Transsylvanienses terminos suarum partium non praetergrediantur. Multo minus vero sales Polonici, aut Ruttenici in hoc regnum importentur; verum si qui importati sunt, continuo vendantur, sub amisione eorundem salium, si qui videlicet Transsylvanienses, Polonici, aut Ruttenici sales in ditione Regiae Maiestatis post festum sancti Georgii proxime venturum inventi fuerint, de quo dicatores Regii, qui tunc erunt, et inposterum futuri sunt, diligenter et sub ea fide, qua alioqui Regiae Maiestati in administratione dicae tenebuntur, per singulas possessiones et domos, ac etiam Dominorum ac Nobilium curias inquisitionem facere debebunt.

Item ut omnes vectores salium, sub quibuscunque Dominis aut Nobilibus ubivis in ditione Regiae Maiestatis existentium, nullos alios sales praeter Maromarusienses emere, ducere aut vendere audeant. Nec quisquam quacunque dignitate aut eminentia praeditus, eosdem vectores salium Regiorum Maromarusiensium iniuste vel indebite impedire, molestare, aut aliqua inconsueta, sive salium, sive pecuniae exactione gravare praesumat, sub poena amissionis omnium bonorum suorum. Utque Capitanei, Comites et Vicecomites, vel alii, qui singularem de eo commissionem habebunt, in eos, qui praemissa transgredientur, per ablationem salium prohibitorum et per occupationem bonorum, Regiae Maiestatis nomine, liberam habeant animadvertendi facultatem.

Similes ac etiam his graviores difficultates, errores et impedimenta inciderunt in administrationem proventuum tricesimalium, qui semper in regno hoc pro praecipuis habiti sunt. Quam ob causam Regia Maiestas ex eiusmodi tricesimalibus proventibus parum, aut nihil fere utilitatis percipit. Multi enim ex praedictis Statibus tam ecclesiastici quam seculares, passim in ipsorum bonis et possessionibus negotiatores, boves et alia pecora, vel pro minima et vilissima remuneratione pellere et alias merces ducere permiserunt. Atque ut idipsum tanto commodius et tutius facere possent, nec ad ordinaria tricesimarum loca pervenirent, ipsis omne adiumentum praestare non dubitarunt, adeo quidem, ut etiam si Maiestatis suae tricesimatores huiusmodi negotiatores ac boum actores insequerentur, ac saepius etiam deprehenderent, tamen ab his, in quorum bonis depraehensi essent, non solum nihil auxilii consequi possent, sed etiam vi et manu armata inde pellerentur. Nec defuere etiam, qui suae Maiestatis tricesimatoribus palam minarentur, si in ipsorum bonis depraehenderentur, futurum ut ab eis occiderentur. Quae quidem non modo maximum suae Maiestati detrimentum attulerunt, sed etiam efffrenatam et Maiestati suae nullo pacto ferendam inobedientiam ostenderunt.

Ad haec damna hoc quoque accedit, quod Praelati, Barones et Nobiles, qui praetextu libertatum et immunitatum suarum a solutione tricesimae de omnibus rebus, quas ad rem familiarem et usum suum domesticum ducunt, immunes et exempti haberi volunt, eoque sub praetextu, non solum ea, quibus ad privatum et domesticum suum usum indigent, sed etiam ad quaestum faciendum comparata, ac plerunque etiam aliena ducunt, et suo nomine duci permittunt.

Ut autem dicti proventus tricesimales, qui in Regiae Maiestatis et sacrae huius regni coronae utilitatem et commodum instituti sunt, iisdem quibus deputati sunt usibus cedant, et bono ac constanti ordine percipi possint, nec in posterum, uti hactenus, non sine maxima inobedientiae significatione factum, est impune intercipiantur, ac rebellibus et fraudulentis praedae sint: sacra Regia Maiestas a Statibus et Ordinibus regni postulat, estque seria suae Maiestatis volun-

tas, ut in hoc generali conventu communi consensu expresse concludatur, atque adeo optimo ordine statuatur: Quicunque in posterum sive Praelatus, sive Baro, sive Nobilis, nemine plane excepto, iis, qui mercaturam exercent, aut qualemcunque quaestum negociando faciunt, per loca bonorum et possessionum suarum, quominus ad loca tricesimarum ordinaria cum bobus ac pecoribus, aliisque rebus mercionalibus perveniant, liberum iter concesserit, vel eis ea in re, ad fraudanda hoc modo vectigalia Régiae Maiestatis adiumento fuerit, aut Maiestatis suae tricesimatores, ubi tales deprachenderint, prohibuerit, aut impedierit, quominus tales fraudatores capere et captivos ducere ac punire possint; sive quis etiam plura pecora, aliasve merces, quam ad usum proprium et domesticum opus habeat, per loca tricesimarum duxerit, aut per alios sui nominis sub praetextu ducere permiserit, vel quo facilius hoc fieri possit, cuipiam consilium vel auxilium praestiterit, ac in eo depraehensus, vel etiam eius facinoris evidenti aliquo facto, aut testimonio convictus fuerit: ut is, quicunque erit, statim et defacto dignitate, bonisque suis omnibus privetur.

Quod si quis etiam talis fraudator aut violentus in ipso facto non fuerit depraehensus, ut nihilominus tamen postea comperta fraude, etiam quantumvis magno temporis spatio intercedente, eadem poena teneatur.

Ut vero haec damna atque fraudes facilius caveri possint, videtur Maiestati Regiae convenire, ut omnes tricesimae sint in potestate Maiestatis suae, et ideo necessarium fore, ut continuo revideantur omnes eorum inscriptiones, an iustae et legitimae sint, ac subducantur rationes de perceptis. Et si compertum fuerit summas inscriptionum, quae legitimae fuerunt, nondum expletas esse, ut nihilominus Maiestas sua administrationi talium tricesimarum officiales suos praeficiat, qui proventus earundem, solis salariis suis exceptis, usque ad supplementum summae inscriptionis his, quibus debentur, assignent. Aliae vero inscriptiones illegitimae cassentur. Qui vero hactenus aliquas tricesimas veteres contra Regiae Maiestatis voluntatem tenuerunt, vel de novo aliquas constituerunt, hi de eisdem quoque rationem reddant, ac de earum proventibus Regiam Maiestatem contentent. Liberum sit etiam

Maiestati suae in quorumvis bonis, pro locorum opportunitate et temporum conditione, tricesimas instituere, in quibus consuetae ac limitatae exactiones, ut in aliis suae Maiestatis tricesimarum locis, fiant.

Praeterea exemptiones quoque et libertates, si quae a nonnullis habentur super tricesimis, revideantur, et in quantum minus bene fundatae sunt, aut non satis legitimis de causis concessae sunt, aut in abusum venerunt, aboleantur vel ad certum modum redigantur.

Caeterum quia Regia Maiestas compertum habet, quanto cum damno et gravamine mercatorum ac praesertim fidelium suorum civium liberarum, montanarum et aliarum civitatum suae Maiestatis, quanto item cum dispendio tricesimarum suarum, plerique Barones et Nobiles citra, consensum et voluntatem suae Maiestatis, non modo nova thelonea ac vectigalia instituerint, sed etiam vetera novis impositionibus et exactionibus auxerint: Maiestas sua Regia praesumptionem istam coërcendam, et fidelium suorum, aliorumque negociatorum gravamina minime diutius dissimulanda aut ferenda esse arbitrata, vult atque committit, ut thelonea ac vectigalia noviter citra specialem suae Maiestatis consensum instituta et erecta, similiter et alia, quae sicca vocantur, iuxta articulos priorum constitutionum, omnino aboleantur, et in hoc conventu statuatur certa et conveniens poena adversus eos, qui hoc facere negligerent, aut recusarent.

In theloneis vero antiquis et certum ius habentibus, servetur modus exactionis iustus et legitimus, nec eum quisquam excedere audeat, sub eiusdem thelonei amissione. Libertates quoque civitatibus liberis et montanis in eiusmodi theloneis inviolatae observentur.

Statuant etiam Status et Ordines, ut nullae arrestationes aut detentiones quorumcunque, sive externorum sive internorum in tricesimis, theloneis, aut aliis quibuscunque in locis propter aliena debita, aut alienos excessus fiant, sed ut quilibet debitorem suum, aut cum, cum quo aliquam causam habet, coram suo iudice iure requirat, sub amissione debiti et causae, quam se habere praetendit. Quicunque vero talem arrestationem ad cuiuscunque instantiam in theloneo suo, aut

alibi in iurisdictione et bonis suis fieri permiserit, is detento aut arrestato pro omnibus damnis et expensis respondere et satisfacere teneatur.

Quoniam vero Maiestatem suam Regiam, rebus et temporibus hoc ita ferentibus, oportuit fodinas cupri Bistricienses suis sumptibus colendas suscipere, ne cum ingenti totius regni iactura pro desertis et incultis relinquerentur; nec defuerunt tamen quidam ex Baronibus et Nobilibus regni Hungariae, qui in locis non modo propriorum, sed etiam impignoratorum theloneorum et tricesimarum, de proprio suae Maiestatis cupro, cum de Bistricia exportaretur, tricesimam, thelonea, aut vectigalia exigere, quin etiam eius rei causa hoc ipsum cuprum regium cum vectoribus detinere non dubitarint. Qua re quid gravius aut indignius accidere potuit? Quomodo enim convenit regnicolas a solutione tricesimarum, vectigalium, aliorumque proventuum regalium de rebus suis necessariis, benignitate regum Hungariae, liberos et immunes haberi, at regem ipsum et naturalem Hungariae Principem ac Dominum, a cuius Maiestate tanquam uberrimo fonte omnes gratiae, libertates et immunitates promanant, subditis suis, de propriis suae camerae bonis, tricesimas, thelonea et vectigalia, quae iidem regali beneficio habent, exolvere oporportere? Itaque sacra Regia Maiestas postulat et vult, ut in hac generali congregatione decernant, ut nemo Baronum, Nobilium, aut aliorum quorumcunque, de Majestatis suae proprio cupro Bistriciensi, aut de aliis quibuscunque camerae suae bonis ac rebus, quicquam vectigalis, tricesimae, aut thelonei exigere audeat, adiecta certa et convenienti poena, quae a secus facientibus statim et irremissibiliter exigatur

De eo vero cupro, quod alii mercatores a camera suae Maiestatis Bistriciae emunt, et ad alia loca ducunt, non contradicit Maiestas sua, neque impedit, quominus thelonea, aliaque vectigalia debita, et consveta exigantur.

Quantae caedes, quantaque latrocinia passim in hoc regno et in ipsa Regiae Maiestatis ditione fiant, nemo est qui ignoret. Non enim mercatores et alii viatores tantum, sed etiam Nobiles ad curiam suae Maiestatis et ad publica iudicia euntes, et inde redeuntes, in publicis viis passim spo-

liantur et iugulantur. Quin etiam multis in locis tam Nobiles, quam ignobiles suis in aedibus opprimuntur, ceduntur et dirripiuntur. Et qui haec patrare audent, non sunt tantum latrones et grassatores vagi, sed quidem qui in hoc regno arces, bona et possessiones habent, talibus facinorosis communicant, et eos alunt, fovent, tuentur et recipiunt.

Cum itaque periculum sit ne per impunitatem procedente audacia, graviores motus et maiora mala eveniant, et alioqui publicae etiam quietis et utilitatis, ac vectigalium Regiae Maiestatis ratio postulet, ut securitati negotiantium et iter facientium sit provisum: Maiestas Regia Status et Ordines huius regni hortatur et requirit, ut certum aliquem modum et ordinem statuant, quo talia maleficia et latrocinia coërceantur, neque tantum fures, grassatores et praedones, sed etiam fautores, adiutores et receptores eorum debitis suppliciis afficiantur. Vult tamen Maiestatis sua Comitibus ac Vicecomitibus iniunctum, ut quilibet in suo Comitatu vias tutas et securas praestet, sub amissione officii sui, et alia poena graviora, in quantum ea in re negligentes fuisse comperientur. Similiter ut tam iidem Comites et Vicecomites, quam alii Domini et Nobiles, quilibet in bonis suis, ne qua latrocinia aut maleficia fiant, superintendat. Et si qua facta fuerint, ut malefactores ipsos statim persequantur, et in quorumcunque bonis, domibus aut curiis deprachensi fuerint, capiant, puniendos curent, aut ipsis damnificatis et laesis satisfaciant, sub amissione bonorum, in quibus talia latrocinia evenient. Sit etiam libertas et facultas liberis et aliis Regiis civitatibus tales malefactores, in quorumvis bonis capiendi ac puniendi, teneanturque coloni penes eos, qui tales malefactores persequuntur, insurgere.

Vult etiam Maiestas Regia poenis condignis coerceri eos, qui non praedonum quidem modo, sed non multum diversa ratione, in locis sibi subiectis et opportunis a mercatoribus, praeter eorum voluntatem, et quasi per vim merces recipiunt, facta eis spe solutionis, quam tamen praestare postea recusant.

Caeterum quia in plerisque Hungariae locis ac praesertim in finibus certorum comitatuum, ut prope arcem Wygles,

versus Comitatum Gewmeriensem, et pluribus aliis in loci silvae sunt densae et opacae, quae grassatoribus et praedonibus latibula et receptacula praebent, ac insidiis eorum et latrociniis valde sunt oportuna, propterea, quod illi silvarum densitate quasi obtecti, vias omnes obsessas tenent, et viatores de improviso adoriri, invadere, obruere, aut iaculo petere, et perpetrato maleficio facilius evadere possunt; Maiestas Regia, ut facinorosis istis minus sit loci et occasionis ad latrocinia, et iter facientes periculis minus sint obnoxii, vult publicas eas vias per succissionem arborum utrinque ad spatium ducentorum cubitorum fieri latiores et expeditiores. Atque ideo postulat Maiestas sua communi decreto statui, ut Comitatus ipsi, in quorum confinibus eiusmodi silvae sunt, non obstante contradictione eorum, qui eas ad se pertinere contenderent, ad eas succidendas ac viarum publicarum angustias praemissum in modum dilatandas, communem operam conferant, et si qui id facere recusarent, ut eorum Comitatuum Comites ac Vicecomites tales ad hoc per omnia opportuna remedia compellant. Ligna autem succisa, aut domini eorum locorum, intra spatium duarum hebdomadarum, inde aufferenda curent, aut iidem Comites vel Vicecomites aliis libere aufferenda assignent. Et si qua aufferi non poterint, ea post expletum unius mensis spatium a tempore succisionis comburi faciant, ac in posterum quoque provideant, ne qua nova silva loco succissae pullulescat.

Kivül: Camer-Articl so den Stenden in Hungern auf dem Landtag des 1548. Jars zu Prespurg furgetragan worden.

És: Articuli in communi Congregacione propositi, Posonii anno 1548. circa festum Sancti Martini.

(Egykorú példány a bécsi cs. kamara levéltárában.)

IV.

1548. November.

A pozsonyi országgyülés válasza Ferdinánd királynak a pénzügyek körül teendő intézkedések tárgyában bemutatt előterjesztésére.

Responsio Praelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Ordinum et Statuum regni Hungariae, ad articulos sacrae Regiae Maiestatis, super camerae suae Regiae proventibus, certisque aliis negotiis publicis, eisdem scripto datis.

In primo articulo, ubi sacra Regia Maiestas fidelibus suis Ordinibus et Statibus regni proposuit, ut ad evitanda Maiestatis suae et regni incommoda, quae hactenus contigerunt ob non recte cultas fodinas seu mineras in iis locis, in quibus ea cultura ad summam et suae Maiestatis et regni utilitatem exerceri potuissent, vetus quondam divorum Hungariae regum decretum renovetur, quo sane decreto statutum esse Maiestas sua affirmat, ut Maiestas Regia mineras auri argenti, aut salis,aliasve fodinas,si quae in bonis vel possessionibus dominorum vel nobilium, aut aliorum possessionatorum processu temporis reperirentur, facta eisdem debita et competenti recompensa, pro se occupare ac retinere possit, hortaturque Maiestatis sua ac requirit Ordines et Status regni, ut in hoc generali conventu communi consensu decernant, quo vigore praedicti decreti, Maiestas sua mineras omnes huiusmodi, ubique in regno pro se possit occupare, facta debita recompensa, aut si minus ea recompensatio fieri posset, nihilominus de omnibus mineris urburae persolvantur etc. Respondent Ordines et Status regni, probari sibi magnopere, quod diligentem Maiestas sua ad reformationem proventuum suorum in regno curam adhibeat, neque ulla sacrae coronae iura studeat amittere; ad quod perficiendum ipsi, ut debent. et antea saepenumero Maiestati suae supplicarunt, et nunc humillime supplicant. Hinc etenim commodius Maiestas sua ad regni defensionem, quae magnis nunc sumptibus indiget, poterit commode prospicere.

Verum quod ad fodinas occupandas attinet, in bonis subditorum Maiestatis suae, sive dominorum, sive nobilium, seu aliorum quorumque possessionatorum, extat decretum autenticum et obsignatum serenissimi quondam Ladislai regis piae memoriae, praedecessoris vestrae Maiestatis, 1491. anno editum, abrogato videlicet priori decreto regis Mathiae, scriptum in haec verba:

Item conclusum est, quod ubicunque, ac in quorumcunque tam dominorum Praelatorum et Baronum, quam etiam Nobilium, seu aliorum possessionatorum, cuiuscunque conditionis existant, terris, territoriis et metis aliquae minerae auri et argenti, cupri, ferri, et quaevis metalla et fordinae reperirentur, demptis fodinis salium, quae solius Regiae Maiestatis dominio et usui subiacent, hi et eorum haeredes, in quorum possessionum terris invenirentur fodinae huiusmodi, fodere, colereque, et successivis semper temporibus laborari facere, ac usus et fructus eorum percipere valeant atque possint. Ita tamen, ut iura regalia urburae, regio iuri pertinentes, exhincque provenientes, consuetudine aliarum fodinarum requirente, Regiae Maiestati fideliter administrentur. Quodque forent plerique ex dominis Praelatis, Baronibus et potioribus nobilibus huius regni, qui ex divorum praedecessorum regum Hungariae donatione et annuentia in terris eorum propriis fodinas auri, argenti, cupri, ferri ac aliorum metallorum diversorum, ut praemissum est, exceptis fodinis salium, colerent et laborari facerent; illi secundum indulta, donationesque et annuentias praescriptorum regum, contentaque privilegiorum suorum, libere et absque omni impedimento colere atque laborari facere et earum proventus capere valeant, atque possint.

Ex hoc decreti articulo potest Maiestas sua facile cognoscere, quam id contrarium sit iis, quae Maiestati suae super his proposita fuerunt, quodque praeter salis mineras nullas occupandi Maiestas sua habet facultatem. Cum igitur Maiestas sua privilegia, libertatesque suorum fidelium et decreta maiorum observare fidelibus suis clementer obtulerit, confidunt Ordines et Status Maiestatem suam praeter contenta dicti decreti ab ipsis fidelibus suis nihil optaturam,

ipsi vero, ut debent, decreto ipsi parere, tam super permissione occupandi mineras salium, sicubi reperirentur, quam super solutione urburarum per eos, qui a divis regibus exemptiones non habent, parati sunt; et si opus esse videbitur, articulum quoque inter alias constitutiones praesentis conventus super hac re modo praemisso ad confirmationem antiqui decreti inserere.

Quod autem ad redemptionem auri et argenti ad cameram attinet, videtur Ordinibus et Statibus regni, nullam aliam novam constitutionem posse super hac re fieri, quam quae hactenus fuit observata; hoc est, ut per florenos septem argenti marca, auri autem per 72. aureos ab iis redimatur, qui urburas solvunt; illi etenim, quibus urburarum solutio fuit relaxata, minori praetio possunt argentum ipsum in cameram divendere.

Placet etiam Ordinibus et Statibus regni modus ille, quem Maiestas sua in aliis suis regnis et provinciis utiliter observari scribit, ut videlicet magister montium constituatur, qui culturae fordinarum ubique praesit, etiam in bonis dominorum et nobilium, qui ab urburarum solutione exempti non sunt, idemque urburas ipsas ex huiusmodi mineris non exemptis fideliter atque integre exigere, et quo Maiestati Regiae magis videbitur necessarium, exponere, argentumque et aurum in cameram redimendum curare debebit, ne e regno exportetur. Quam quidem redemptionem auri et argenti in cameram pretio consueto, uti supra dictum est, etiam in fodinis dominorum ac nobilium exemptorum idem montium magister possit curare ob praedictam rationem, ne extra regnum aurum et argentum educatur. Quod tamen vix aliter poterit prohiberi, quam ut officialis huiusmodi Maiestatis suae praesentem pecuniam semper affatimque habeat, qua redemptionem huiusmodi ubique curare possit eo pretio quo aliis divenderetur. Ipse autem montium magister expensis Regiis ubique alatur, neque externus, sed natione Hungarus a Maiestate sua constituatur, similiter et alii officiales in fodinis; poterunt enim in huiusmodi rebus bene periti homines in montanis et alibi in regno ex hungaris reperiri.

Videtur etiam Ordinibus et Statibus regni, ut officium

cementi, quod multos iam annos Fuggari habent, Maiestas Regia redimere curet, si id Maiestati suae utile fore videbitur.

Supplicant autem montanistae Regiae Maiestati humillime, dignetur Maiestas sua pretium cupri ipsorum conflati, quod nunc floreno uno et quadraginta denariis in cameram regiam praesentatur, ad florenos duos augere.

Dignetur etiam Maiestas sua modum et rationem adhibere, ne cuprum huiusmodi, vel arma etiam cuiusvis generis per quoscunque ad Turcas deferri possint, ne maior in dies hostibus materia praebeatur nocendi christianis.

Probatur insuper, ut sub eodem montium magistro sit alter magister silvarum, qui lignis caedendis ad usum fodinarum praesit, modumque adhibeat eum, quem sua Maiestas scribit, quo et silvarum usus diutius perduret, et nemo ex subditis in suis terris vel iuribus opprimatur, quod quidem ita recte fieri poterit, si iuxta pretii quantitatem pro silvarum usu ab antiquo persoluti, nunc quoque unusquisque silvas ipsas ad usum fodinarum locarit, neque quisquam indebitam pro silvis fecerit exactionem.

Causarum iudicia et appellationes, quae inter cultores fodinarum et montanistas suborirentur, iuxta veterem consuetudinem et decreta regni ad septem oppida, sive civitates montanas, postremo ad Locumtenentem personalis praesentiae Regiae Maiestatis, et non alio referri et provocari debebunt, ne libertatibus regni et montanarum civitatum derogetur.

Illud etiam apprime videtur consultum, ut montanistis omnibus singulares suae et veteres praerogativae observentur, et ut qui eas praerogativas infringere audent, iuxta regni decretum puniantur; ita tamen, ut et ipsi montanistae contra consuetudinem et libertatem nobilium nihil admittant.

Monetarum adulterinarum cusores ex decreto regni puniri debere et antea, et in praesenti quoque conventu Ordines et Status una voce declararunt. Idem censent de iis, qui aurum vel argentum non signatum e regno exportare ad quemvis usum non dubitant, atque ideo Maiestas sua pro sua auto-

ritate tales ex merito punire curet, sine cuiusquam delectu personae.

Caeterum quod Maiestas sua tollendum prorsus polonicae monetae usum e regno censet, id quoque Ordinibus et Statibus regni probatur. Similiter ut denarii Bohemici, vulgo babkones appellati, terni pro uno crucifero exponantur. Qui secus fecerint, in hos tanquam falsarios monetae poenam indicendam censent. Terminus autem, quo unusquisque ex iis, qui forte in regno huiusmodi monetae quantitatem habent, eam a se quovis modo amovendi, videtur festum beati Georgii proxime futurum praefigendum, quo exacto, si quis vel tenere apud se, vel exponere huiusmodi pecuniam reperietur, in praedicta poena convincatur. Ut vero huius monetae usus penitus aboleatur, decernendum esse videtur per suam Maiestatem, ne quis ex Hungaria in Poloniam res venales possit educere, sed emporia seu loca depositionis mercium eadem sint, quae olim fuerunt in partibus superioribus Poloniae vicinis, et sub poena ablationis rerum caveatur, ne inter Hungaros et Polonos mercatores alibi quam in locis praedictis mercium permutatio fiat.

In septimo articulo, ubi Maiestas sua de proventibus camerae Maromarusiensis scribit, constetque externorum salium usum penitus esse tollendum, probatur Ordinibus et Statibus regni opinio suae Maiestatis, conceduntque, ut sua Maiestas in bonis quorumcunque dominorum aut nobilium loca seu cameras filiales ad deponendos sales sibi possit eligere, utque exactio et oppressio vectorum huiusmodi salium ubique cesset, atque insuper externos sales invehere nemo audeat sub poena in articulis proximorum conventuum in violentos et turbatores huiusmodi decreta. Ita tamen ut sales Transilvanienses ad suos usque terminos convehi possint, utque tres comitatus Thurocz, Arwa et Lypthoviensis, qui et longe absunt, et fere inaccessi sunt propter alpes, iuxta vetera eorum privilegia, polonicis salibus, similiter et regnum Sclavoniae, quod et ipsum longius abest, maritimis salibus, veluti hactenus, uti possint. Maiestas autem Regia cameras salium intra certum tempus eligendas, et in eas sales sufficientes convehendos curet eoque facto denunciet in omnes regni partes, ne aliunde, quam

ex cameris praedictis quisquam sibi sales petat, qui secus fecerint, puniantur. Fiat autem inquisitio super his, quemadmodum a sua Maiestate descriptum fuit. Prius vero quam loca salium constituta, et tales in illis fuerint repositi, prohibendi externi sales non videntur, ne forte defectum in quotidiano usu regnicolae patiantur.

Si quis dominus aut nobilis vectores salium Maromarusiensium vi et potentia mediante, praeter omnem iustam causam, damno aut molestia afficeret, in ea poena convincatur, quae in turbatores regiarum taxarum in conventu Posoniensi anno 1546. celebrato constituta est. Si servus fecerit, absente vel nescio domino suo, dominus purget se iuramento, per se et nobiles duos praestando. Si servitor nobilis fuerit, praedictam poenam subeat, si ignobilis, teneatur dominus tradere eum ad manus Regiae Maiestatis, debitam poenam subiturum, si fugeret, dominus iuret sine voluntate et scitu suo fugisse, et qui fugit, libere ubique capiatur.

Quod ad tricesimas attinet, modumque observandum, ut damna et fraudes in illis evitentur, Ordines et Status regni approbant, ut omnes domini aut nobiles, qui tricesimatores suae Maiestatis impediverint, quominus eorum officium libere exercere possint, aut alio quovis modo, consilio vel auxilio fuerint fraudandae tricesimae vel damnificandae, eadem poena puniantur, quae in superiori articulo in turbatores vectorum, salium iuxta constitutiones conventus anni 1546., instituta est. Quodsi quis tricesimator iniuste aliquem damno afficeret, in ius vocari coram domino Locumtenente, et eadem poena convinci possit, quae in turbatores est decreta.

In nono articulo, ubi Maiestas sua ponit videri sibi convenire certis de causis, ut tricesimas inscriptas recipiat in potestatem suam: videtur Ordinibus et Statibus regni in recipiendis huiusmodi tricesimis e manibus eorum, quibus inscriptae sunt, eum modum a sua Maiestate adhibendum esse, ut quoniam satis constat dominum quondam Thurzonem non solum pecuniae summam non mediocrem ad tricesimam et arcem Trinchiniensem Maiestati suae numeravisse, sed etiam singulari fide et constantia ad interitum usque servi-

visse, Maiestas Regia utraque de causa sinat id, quod hactenus ex tricesima praedicta perceptum est, pro lucro illis cedere. In posterum certa ratio teneatur de iis, qui provenerint, et illud totum de sorte, hoc est de summa capitali quotannis detrahatur usque ad complementum totius summae, atque ita et tricesima et arx Trinchiniensis poterit eliberari. Reliquas vero inscriptiones bonorum aut proventuum quorumcunque, quovis tempore et quacunque de causa per Maiestatem suam cuivis factas, non aliter observandas censent, quam in priori conventu Novizoliensi super his extat abunde conclusum.

Loca autem exactionis tricesimarum videntur ea esse debere, quae in decreto regni supra nominato expressa sunt. Si qua ex eis forte per Turcas sunt occupata, loco illorum per suam Maiestatem in bonis cuiuscunque alia constituantur, citra tamen damnum dominorum eorum locorum, concordiaque cum eis ínita super ea exactione.

Placet etiam, ut exemptiones et libertates omnium dominorum et nobilium super tricesimis pro uno termino competenti revideantur, revisaeque et quae vigorosae reperientur, observentur; aliae autem aboleantur infra tamen revisionem Maiestas sua neminem in suis iuribus et eo usu, in quo hactenus super huiusmodi exemptionibus fuit, turbari sinat, et si quis hactenus turbatus fuit, Maiestas Regia rectificari iubeat, alioquin esset contra regni libertates, nondum visis iuribus alicuius, inductaque causa quenquam opprimere, vel sua exemptione privare.

De modo atque ordine servando in arestis, extat articulus in supradicto decreto copiose scriptus, ad quem Ordines et Status se remittunt.

Quod attinet ad fodinas cupri Bistriciensis, exactionemque teloniorum, quam sua Maiestas de cupro suo in bonis certorum dominorum et nobilium fieri graviter expostulat, agnoscunt Ordines et Status regni id, quod Maiestas suo prudenter simul et diserte commemorat: principem, a quo, ceu a fonte uberrimo omnium exemptionum, libertatum et immunitatum largitiones in subditos promanant, dignissimum sane esse, quem fideles ac subditi summa semper fide et pietate colant, cuique

non solum fortunas, sed vitam etiam, cum res poscat, acceptam referant; verum in hoc negotio telonii, quod de cupro in locis illis ab antiquo exigi solitum fuit, sic Maiestas sua intelligat, telonium in illis locis non sine gravibus, maximeque urgentibus de causis ab antiquo fuisse institutum, potissimum vero, quod cuprum ex Bistricia inter alpes per angustos admodum tramites, saltusque et loca aspera ac pene invia difficillime convehi oportet, ubi si ab iis, per quorum dominium transitur, aperiendis, sternendisque et repurgandis identidem itineribus summa cura non adhibeatur, inaccessa plane ea loca redderentur, vel forte ingens damnum ipsis cuprum devehentibus saepe numero accideret. Pontes insuper multis in locis reficiendi, et ipsa itinera insidiis admodum opportuna sollicite custodienda, quae omnia non aliter, quam praesenti pecunia, conductisque operis fieri possunt. Accedit praeterea, quod telonium ratione curruum, non cupri exigitur, quibus quidem curribus conductis non propriis, divehendo cupro officiales suae Maiestatis utuntur. Quodsi etiam propriis curribus deveherent, exactionem tamen telonii aliqua ex parte fieri necesse esset, propter supradictas rationes. Quibus consideratis dignetur Maiestas sua gratiose annuere, ut iuxta veterem consuetudinem, divorumque regum concessiones, solitum et antiquum telonium exigi possit, quod quidem ad communem utilitatem potius, quam ad privatum commodum videtur esse institutum.

Arestationes autem et detentiones, quas sua Maiestas accidisse scribit, Ordines et Status regni indigne factas esse censent, deque ea re admoniti, coram domini Locumtenens Palatinalis et Ludovicus Pekry immunes se esse prorsus ea culpa affirmant, sese, ut fideles subditos decet, ad Maiestatem Regiam, resque suas debitum semper respectum habuisse habiturosque omni tempore confirmantes.

Quod spectat ad tollendos praedones, grassatores et alios itinera obsidentes etc., satis ea de re in articulis Maiestati suae oblatis Ordines et Status regni abunde concluserunt, atque ideo restat tantummodo ut sua Maiestas conclusionem eam exequutioni mandari curet.

Silvae, in quibus praedones huiusmodi latrocinia eorum plerumque solent exercere, videntur, iuxta deliberationem suae

Maiestatis, per comitatus propinquos caedi debere, ut sic itinera magis tuta reddantur.

Oppida tredecim comitatus Scepusiensis, Regi Poloniae olim inscripta, Maiestas sua redimenda curare dignetur.

Possessionem Wanya domini Christophori Orzag. (?)

Supplicant etiam Ordines et Status regni Maiestati Regiae dignetur modum atque ordinem constituere, ne milites aut gentes suae, vel aliorum ad bona, vel domos nobilium descendant, ibique sine pecunia vivant, ad summam oppressionem tum nobilium, tum etiam colonorum suorum.

Kivül: Responsio Ordinum et Statuum Regni Hungariae ad articulos sacrae Regiae Maiestatis, super camerae suae proventibus etc. In diaeta pro festo beati Lucae celebrata.

(Egykorú példány a bécsi cs. kamara levéltárában.)

V.

Az 1548-ik évi pozsonyi országgyülés törvénykönyve.

Constitucines seu Articuli Posonienses, in generali Dieta Regnicolarum pro anno Domini 1548. editi.

Nos Ferdinandus divina favente clementia, Romanorum, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis, quod cum nos ob salutem huius regni nostri Hungariae, conservandamque pacem et quietem publicam curandam, generalem pro festo beati Lucae Evangelistae proxime praeterito, in hac Civitate nostra Posoniensi universis fidelibus nostris dominis Praelatis, Baronibus, Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus eiusdem regni nostri Hungariae indixissemus congregationem, eique nos ipsi personaliter praefuissemus, conclusis tandem mutuis tractatibus ac rebus omnibus, finitaque ipsa congregatione, iidem domini Praelati, Barones et Nobiles, caeterique

Status et Ordines regni nostri Hungariae, nostram venientes in praesentiam, produxerunt et exhibuerunt coram nobis certos articulos in hoc eorum nostro iussu celebrato conventu, in salutem regni, pacisque et quietis publicae promotionem uno, concordique animo per eos conscriptos et editos, supplicantes nobis humiliter, ut eosdem articulos, nostra authoritate ratificare, approbare et clementer confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Praelatorum, Baronum, Nobilium, aliorumque Ordinum et Statuum Regni Hungariae, ad propositionem Sacrae Regiae Maiestatis in Conuentu Posoniensi pro festo Beati Lucae Evangelistae, Anno Domini 1548. celebrato, eis factam, unanimi voto et deliberatione editi.

I. Singularem Sacrae Regiae Maiestatis erga suos fideles subditos gratiam et clementiam Ordines et Status Regni Hungariae, cum iam inde ab initio imperii Maiestatis suae pluribus argumentis experti sunt, hoc quoque tempore ex iis, quae sua Maiestas coram eis proponere dignata est, facile cognoverunt, cum sane Maiestas sua non solum ipsorum pie ac paterne ad ea coram adhortari dignata est, quibus vitam et fortunas suas ac liberorum retineri, communem patriam conservari et pristinae quieti restitui posse prudenter existimavit; verum etiam liberaliter, uti antea semper, ad omnia pericula, omnes labores, omnesque sumptus pro ipsis subeundos promptam se obtulit et paratam.

II. Primum igitur Maiestati suae Regiae, domino ipsorum clementissimo, iidem Ordines et Status maximas, quas possunt, gratias agunt, atque habent de ista sua in eos benignitate et clementia incredibili, et ut Maiestatem suam cum serenissimis liberis, feliciorem in dies, omnibusque fortunae bonis affluentem et incolumem conspiciant, a Deo optimo maximo precantur omnibus votis.

III. Deinde agnoscunt Maiestatem suam, uti diserte in propositione sua commemoravit, omnibus modis et rationibus semper ad eliberationem, defensionemque suorum fidelium iam inde ab initio fuisse intentam, neque quicquam praetermisisse, quo sanctissimos suos conatus ad

exitum posset perducere, caeptis tamen obstitisse ea omnia, quae a Maiestate sua sunt breviter explicata. Quae quidem, iam sublata esse magna ex parte, magnamque spem affulsisse, iam tandem eliberandi Hungariam a calamitatibus, Deo optimo maximo imprimis, deinde Regiae simul et Cesareae Maiestati fratri suo referunt acceptum, nihil verentes, quin, uti hactenus, sic etiam imposterum Maiestas sua benignis oblationibus suis omni sit ex parte satisfactura.

IV. Ex benigna autem admonitione Regiae Maiestatis, Ordines et Status Regni, post diversos tractatus inter se habitos, super his, quae a sua Maiestate proposita fuerunt, tandem in hos articulos convenerunt, qui sequuntur, quosque Maiestati suae in scriptis offerunt, humillime illi supplicantes, deliberationes ipsorum benigne acceptare, adeoque clementer confirmare, et qua solet benignitate, suorum fidelium supplicationibus respondere dignetur.

V. Imprimis quoad negotium religionis, omnes Ordines et Status regni una voce consentiunt cultum divinum et religionem ad pristinam normam esse redigendam, et haereses undique tollendas, iuxta admonitionem Regiae Maiestatis.

VI. Id autem ita recte fieri posse existimant, si omnibus Ecclesiis Praelati, sive sint Episcopi, sive Praepositi, sive Abbates, viri ecclesiastici, et doctrina praediti, quam primum praeficiantur, qui et ipsi doceant verbo et exemplo gregem sibi commissum, et vicarios suos, ministrosque sibi subiectos, eorum officium exercere faciant, mittantque sine mora in omnes partes Archidiaconos, Vicearchidiaconos et alios, quorum interest, ad docendam plebem; quibus, si ipsi forte pro se sufficientes non sunt, praedicatores boni adiungantur, ut ubique vetus religio, pristinusque Dei cultus restituatur. Parochos etiam in omnibus oppidis et villis tales constituant, qui veram doctrinam sapiant, et eandem doceant, sacraque administrent, iuxta ritum sanctae Ecclesiae Catholicae. Iidem etiam Praelati, pro facultatibus ipsorum scholas erigant, in quibus bonae literae et vera religio doceatur, ut sic in dies magis prava dogmata tollantur, et vetus religio repullulet, praedicatoresque boni per regnum dispergantur. Sacerdotes autem non creentur, nisi probatae vitae ac doctrinae

viri, et his sacerdotia Ecclesiastica, beneficiaque conferantur. Ipsi autem Praelati penes ecclesias ipsorum iugiter resideant, et unusquisque sive Praelatus, sive alius vir Ecclesiasticus unum tantum beneficium possideat, non plura. Si quis Praelatus publicis muneribus occupatus, penes ecclesiam residere non posset, vicarium, virum sufficientem et ecclesiasticum, loco suo continue teneat penes ecclesiam.

VII. Ut autem facilius et citius boni et docti viri per regnum dispergantur, dignetur Maiestas Regia, iis qui in Gymnasio bonis literis operam dant, gratiose providere, ita ut studia ipsorum continuare et perficere possint.

VIII. Praeterea, ut Praelati omnes modo praemisso, officio ipsorum possint omni ex parte satisfacere, videntur bona omnia ecclesiastica, quocunque nomine vocentur, proventusque ac decimae, item Abbatiae, aliaque omnia beneficia, quae per laicos possidentur, quaeque a Maiestate sua Regia ad beneplacitum, vel ad tempus iam praeteritum inscripta sunt, vel per laicos de facto et sine titulo occupantur, de manibus quorumcunque statim eliberanda esse, et his restituenda, ad quos spectant; si qua autem beneficia huiusmodi vacarent, ea Maiestas Regia personis idoneis conferat. Super bonis autem, et proventibus episcopatus Jauriensis, et aliis similiter iam inscriptis, Maiestas sua, quemadmodum gratiose se obtulit, dignetur tractatus fieri curare, quibus tactatibus ea bona ac proventus, quo facilius potest, de manibus eorum, penes quos sunt, eliberentur.

IX. Et quoniam Episcopatus fere omnes, qui sub ditione Regiae Maiestatis sunt, in his disturbiis, magna ex parte bonis et proventibus ipsorum spoliati sunt adeo, ut vix quotidiani sumptus Episcopis suppetant, nedum arces ipsorum finitimas conservare possint: supplicant Ordines et Status Regiae Maiestati, ut sua Maiestas instet et efficiat, apud Sacratissimum Dominum nostrum id, quod etiam Ordines et Status publico nomine facturi sunt, quo Sanctitas sua confirmationes Episcoporum nondum consecratorum gratis concedat, authoritatemque insuper gratis tribuat aliquibus ex eis consecrandi hic in regno suffraganeos, ut sint, qui sacros ordines impertiant. Nam et hactenus suffraganeorum inopia

multis in locis magnus defectus clericorum et sacerdotum in Regno accidit.

X. Praeterea cum hactenus multis in locis, ex licentia multorum dominorum et Nobilium, homines idiotae et plerumque mechanici, ac alii praedicatorum fungi officio veriti non sint, videtur Ordinibus et Statibus Regni, ut praedicatores, vicarii, Archidiaconi, Vicearchidiaconi et alii, qui modo supradicto ad reformationem Religionis per Praelatos emittentur, diligenter tales prohibere, et ad pristinam, veramque religionem redigere curent. Qui si resipiscere nollent, tunc de bonis illis eiiciantur, et ex merito puniantur. Domini autem terrestres non solum id non impediant, sed ipsos praedicatores, et alios ministros verbi Dei, per Praelatos emissos, iuvent omnibus modis ad exercendum officium ipsorum. Si quis ex eis aliter facere intelligetur, ad primam requisitionem Regiae Maiestatis, vel in eius absentia Domini Locumtenentis, personaliter, vel per procuratorem comparere teneatur, et iure convictus, ex merito puniatur.

XI. Anabaptistas et Sacramentarios, iuxta admonitionem Regiae Maiestatis, qui adhuc in regno supersunt, procul expellendos esse de omnium bonis, Ordines et Status Regni statuerunt, nec amplius illos, aut quempiam illorum intra Regni fines esse recipiendos.

XII. Praeterea bona et proventus Monasteriorum ac Capitulorum desertorum, excepta Belawar et eius pertinentiis, quas Maiestas Regia, durante beneplacito suo Francisco Thahy ad sustentationem eius, ad tempus concessit, ad alendos doctos Parochos, et verbi Dei sinceros praedicatores, qui populum in veteri orthodoxa, vera, catholicaque fide et religione conservare, et si qui ab ea desciverunt in hoc Regno, ad eam reducere studeant, nec non ad instaurationem et erectionem scholarum particularium, earundemque magistrorum, qui docti et probi sint, intertentionem, et denique ad bonae spei ac indolis iuvenum et adolescentum, ut bonis literis operam dare possint, promotionem at auxilium, applicentur et convertantur, quo tali ratione boni et docti viri alantur et nutriantur. Ad haec autem praemissa rite atque ordine exequenda, proventusque praedictos in praemissum usum fide-

liter convertendus, quilibet Praelatus sub sua Diocesi curam gerere teneatur, ac ubi opus fuerit, Maiestati Regiae de administratione huiusmodi rationem reddat.

XIII. Supplicant Ordines et Status Regiae Maiestati, domino eorum clementsisimo, ut tam sua, quam Sacrae Maiestatis Cesareae authoritate agat apud Sanctissimum dominum nostrum, quo Sanctitas sua generale concilium pro conplanandis omnibus differentiis, variisque opinionibus de religione,sine diuturniori mora celebrare dignetur. Quod si Sanctitas sua id differret, Maiestas Cesarea dignetur modum adhibere, ne celebratio concilii diutius protrahatur.

XIV. Quod ad obedientiam attinet, quam Regia Maiestas sibi per suos subditos praestari cupit: agnoscunt Ordines et Status Regni, Maiestati Regiae, domino eorum clementissimo, debitam ab omnibus obedientiam praestari debere. Quod si qui inobedientes fuerint, Maiestas Regia, tanquam verus Rex Hungariae ordinaria authoritate sua potest in eos animadvertere pro merito cuiusque.

XV. Praeterea in proximis conventibus super punitione inobedientium tales constitutiones factae sunt, tanta et tam ampla authoritas et potestas, omnium Ordinum consensu, Maiestati suae ad id attributa, ut nihil plane amplius fieri aut constituiposse videatur. Atque ideo, dummodo utatur Maiestas sua authoritate illa sua, facile omnes in officio et obedientia continebit.

XVI. Videtur autem imprimis, ut Maiestas sua eos, qui contra priores publicas constitutiones Regnicolarum, castra, castella et iura possessionaria aliena occupata tenere ausi sunt, et hactenus remittere recusarunt, iuxta tenorem earundem constitutionum, punire, et omnia talia bona occupata de facto illis, ad quos spectant, restitui facere dignetur.

XVII. In iis etiam causis omnium dominorum et Nobilium, quae iam observatis omnibus iudiciorum processibus per sententiam definitivam determinatae, imo etiam usque ad poenam notae infidelitatis ex secundaria etiam repulsione publicatae sunt, uti domini Locumtenentis Palatinalis, ratione Holicz et Sassyn, omniumque aliorum dominorum et Nobilium, sine delectu personarum et absque ulla mora Maiestas sua exequu-

nem facere dignetur, quemadmodum ipsa Maiestas sua obtulit se gratiose facturam. Sic enim et debita erga Maiestatem suam fides et obedientia ab omnibus observabitur, et pax et tranquillitas Regni augebitur in dies magis.

XVIII. Caeterum quoniam per aliquot Comitatus, de creatione Palatini mentio facta fuerat, omnium Ordinum et Statuum communi consensu decretum est, ut Palatinus hoc tempore eligi non posse videatur, eo quod iuxta generale Decretum Regni specialis Dieta ad id celebrari debeat. Ubi igitur Maiestas sua Palatinum creare voluerit, id quod sine diuturniore mora fieri debere Ordines et Status Regni censent, tunc iuxta veterem consuetudinem, omnibus Statibus Regni conventum indicat, et in edicto causam electionis Palatini specificet, atque ita ex consilio Praelatorum et Baronum, ac regni Nobilium pari voluntate Palatinus creetur. Eodem autem tempore delectu personae et absque ulla mora Maiestas sua exequutio super celebratione veterum octavarum Maiestas sua deliberare dignetur.

XIX. Quantum autem ad continuationem iudiciorum, iuxta publicas constitutiones hactenus celebratorum, attinet: quia temporibus celebrationis iudiciorum saepius contigit, quod propter causarum multitudinem, omnes causae iudicari non potuerunt, sicque multi pauperes post maximos labores et graves expensas, potissimum vero, qui ex Comitatibus remotioribus et quasi in finibus regni constitutis venerunt, absque decisione causarum suarum, maximo cum damno et periculo domum redire sunt coacti, igitur ut id caveri possit, et nemo causarum suarum non adiudicatarum conquerendi occasionem habeat: statutum est, ut comitatibus propinquioribus, videlicet Simigiensi, Zaladiensi, Castriferrei, Soproniensi, Vesprimiensi, Jauriensi, Mosoniensi, Comaromiensi, Posoniensi, Strigoniensi, Nitriensi, Barsiensi, Zoliensi, Hontensi, Trinchiniensi, Thurocz et Arva, iudicia tam iuxta publicas constitutiones, quam authoritate Locumtenentis iudicari solita, pro Epiphaniarum Domini et beati Jacobi Apostoli festivitatibus, aliis autem Comitatibus, videlicet Newgradiensi, Gewmeriensi, Thornensi, Hewesiensi, Borsodiensi, Uywariensi, Zempliniensi, Sarosiensi, Scepusiensi, Lypthoviensi, Wngh, Bereg, Maroma-

rusiensi, Zathmariensi, Szabolcz, Wgocha, Kraszna et Zolnok mediocris, pro beatorum Lucae et Georgii festivitatibus hic Posonii adiudicentur, ut his quatuor terminis omnium Regnicolarum causae adiudicari possint, ne quisquam frustra et sine adiudicatione causarum suarum expensas fecisse conqueratur; ita tamen, ut actus potentiarii, qui a praesentis diaetae termino contigerint, per dominum Locumtenentem continuo iudicentur, uti antea, simul etiam causae transmissionales priores et praesentes ac futurae.

XX. Sed quia plerumque solent etiam in exercitu Regiae Maiestatis sub dominis Capitaneis generali vel supremis, inter milites violentiae et contentiones, aliaeque huiusmodi differentiae ac lites accidere, ea omnia huiusmodi, quae in castris ubivis positis acciderint, per ipsos, dominum generalem, aut supremos iudicari et iustitia unicuique administrari debebit; quemadmodum etiam alioqui semper in hoc regno observatum est. Quod si quis miles indigena regni extra castra alicui vim intulerit, iniuria vel damno affectus non prohibetur, quin si minus ad capitaneum generalem, vel supremos querelam deferre voluerit, coram Regia Maiestate, aut in eius absentia coram domino Locumtenente, caeterisque Judicibus Regni ordinariis pro remedio iuris opportuno possit reum illum indigenam Regni, a quo iniuriam et damnum accepit, in ius convenire; multo vero magis, si quid huiusmodi acciderit, a praesidiariis militibus, qui in arcibus finitimis aluntur. Inde etenim plerumque istiusmodi mala solent evenire. Reliqui vero externi milites intra regnum existentes iudicio ipsius generalis post Regiam Maiestatem immediate subiacent.

XXI. Videntur etiam per Regiam Maiestatem eligendi aliquotviri iurisperiti, qui iura Regni revideant, et si quid contra equitatem, iusque Divinum esse videbitur, in melius reforment. Et quicquid per eos fuerit conclusum, producatur per ipsos in futura Dieta per Maiestatem Regiam super Palatini creatione indicenda, et eodem tempore super illis concludatur per suam Maiestatem.

XXII. Cum autem satis iam superque constet, absentia Regiae Maiestatis, quantum detrimenti et suis, et aliorum fidelium rebus hactenus attulerit, satisque liqueat, pacatis etiam

temporibus absentiam Regum ab Hungaria, multas saepe clades attulisse, multorumque tumultuum, graviorum seditionum, et multorum malorum in Regno fuisse causam: suplicant Ordines et Status Regiae Maiestati, domino eorum clementissimo, ut pro recta gubernatione regni, executione iustitiae, defensioneque rite curanda, et aliis perficiendis, sine quibus solida quies et unio in Regno, obedientiaque erga suam Maiestatem constare non potest, Maiestas sua iam tandem tauquam Rex Hungariae inter fideles suos eius Regni, et in Hungaria permaneat, quemadmodum ipsa se, quantum per caetera negotia Reipublicae Christianae, et aliorum suorum regnorum, dominiorum et provinciarum licuerit, gratiose facturam obtulit. Status etiam et Ordines Regni in suis antiquis libertatibus, immunitatibus et privilegiis tam negotiorum publicorum administrationem, quam arcium intra Regnum gubernationem, atque aliis etiam quibusvis magistratibus, praefecturis et officiis, ipsis et nonexternis hominibus committendis clementer convare dignesertur, ut ipsa se iuxta Regiae Maiestatis suae responsum et scriptum facturam similiter obtulit gratiose.

XXIII. Quod ad subsidium attinet, etsi Ordines et Status Regni tot subinde cladibus, continuisque calamitatibus ad summam fere inopiam redacti sunt, adeo ut nedum ad conservandas arces,quas habent, sed ne ad quotidianos quidem victus sufficientes habeant redditus, considerata tamen paterna Regiae Maeistatis admonitione, et quod ad defensionem ipsorum Maiestas sua subsidium petit, quodque se, uti hactenus aliunde quoque prospecturam benigne offert, convenerunt in hoc unanimiter, ut ex singulis integris portis seu sessionibus Jobagionalibus populosis, demptis videlicet inquilinis, domibus totaliter combustis, ac iis qui a fundamentis in locis antea desertis edificarunt, quibus alioquin ex decreto Regni triennii exemptio debetur, per anni spatium duobus terminis, videlicet festis Epiphaniarum Domini et Nativitatis Beati Joannis Baptistae,proxime sequentibus duos florenos, ad conservationem gentium, pro regni defensione, arciumque finitimarum provisionibus conferant Maiestati suae; et insuper ex propriis eorum facultatibus sexaginta denarios iuxta numerum colonorum, addant, similiter eisdem duobus terminis exigendos, ex quibus triginta denarii

similiter ad regni defensionem, arciumque finitimarum conservationem, viginti denarii pro lucro Camerae cedant Maiestati suae, reliqui decem denarii tum ad solutionem reliquarum expensarum, factarum in legationibus proximorum annorum, tum vero ad satisfactionem certarum expensarum, ad publica negotia erogatarum convertantur.

XXIV. Sic autem offerunt subsidium praedictum, ut de colonis illis, qui sub ditione Regiae Maiestatis existentes Turcis quoque tributa et servitia praestant, duobus terminis praedictis non plus, quam centum denarii hungarici exigantur, propter ipsorum pauperum graves oppressiones. Domini autem et Nobiles, qui tam in Hungaria, quam Sclavonia, et Croatia arces habent finitimas, per Regiam Maiestatem, iuxta eiusdem oblationem, quantum fieri potest, iuventur in earum conservatione. Eas vero arces et castella, quae minus necessaria videntur, sua Maiestas demoliri faciat.

XXV. Nobiles unius sessionis de qualibet integra curia solvant denarios quinquaginta in duobus terminis praedictis.

XXVI. In emittendis autem Dicatoribus hunc ordinem observari debere statutum est, ut ex prima statim sede, semota omni dilatione, Dicatores ad commumerationem emittantur; non sicut hactenus, ut de una sede in aliam dilatio facta fuerit. Neque Domini aut Nobiles, ullas novas leges aut limitationes Dicatoribus dare, sed eos secundum modum atque ordinem hic conclusum procedere sinant. Reliquis in rebus commumeratio colonorum fiat per omnia iuxta modum in conventu Posoniensi, anni millesimi quingentesimi quadragesimi sexti, praesente sua Maiestate celebrato conclusum.

XXVII. Domini autem et Nobiles, qui vi et potentia mediante, quovis modo in dicam se ingesserint, vel Dicatorem, quo minus officium suum facere possit, violenter impedire, aut prohibere, vel in usum suum dicam convertere praesumpserint, in ea poena convincantur, quae in turbatores tum taxarum, tum aliorum proventuum Regiorum in articulis conventus Posoniensis praedicti anni millesimi quingentisimi quadragesimi sexti copiose descripta est. Idem in eos, qui tricesimatores vel alios

officiales, proventusque Regios impedire, aut quovis modo violenter praeter omnem causam molestare audent, comperta veritate rei, sancitum esse volunt.

XXVIII. Mercatores autem et id genus quaestores, qui quovis modo fraudasse Tricesimas comperti fuerint, rerum aestimatione puniantur, iuxta decretum. Domini autem et Nobiles, si qui manifeste deprehensi fuerint participes fuisse huiusmodi fraudis, ac auxilio vel consilio ipsis mercatoribus ad fraudem faciendam fuisse, eandem poenam incurrant, in quam violentos supradictos incurrere debere, similiter veritate semper comperta, demonstratum est. Si servus vim aliquam intulerit, vel aliquid huiusmodi admiserit, absente vel inscio domino, dominus purget se iuramento, per se et per duos Nobiles praestando. Si servus nobilis fuerit, eandem poenam subeat. Si ignobilis, teneatur dominus tradere eum ad manus Regiae Maiestatis, ut debita poena plectatur. Si fugeret, dominus iuret sine voluntate et scitu suo fugisse, et ille, qui aufugerit, libere ubique capiatur.

XXIX. Videtur etiam Ordinibus et Statibus Regni, ut sua Maiestas ad reformationem Camerae suae salium Maromarusiensis curam adhibeat. Inde enim non parum commodi, et suae Maiestati et regno, prout superioribus temporibus accidit, eventurum esse constat. Modus autem videtur esse adhibendus eiusmodi, ut sua Maiestas, in bonis quorumcunque dominorum vel Nobilium, loca ad deponendos sales, seu cameras filiales sibi possit eligere, prout commodius videbitur, utque exactio et oppressio vectorum huiusmodi salium ubique cesset, sub poena in articulis supradictis Conventus Posoniensis anni millesimi quingentesimi quadragesim sexti, in turbatores huiusmodi regiorum proventuum decreta, et superius expressa; ita tamen, ut sales Transsilvanienses ad suos usque terminos tantum convehi possint; utque tres comitatus, videlicet Thurocz, Arwa, Lyptho, qui et longe absunt, et fere inaccessi sunt propter alpes, iuxta eorum privilegia, Polonicis salibus, similiter etiam Regnum Sclavoniae, quod et ipsum longe abest, maritimis salibus intra suos terminos convehendis, uti possint. Maiestas autem Regia Cameras salium intra certum tempus eligendas, et in eas sales sufficientes convehendos curet, eoque facto denuntiet, in

omnes regni partes, ne aliunde, quam ex cameris praedictis quisquam sales sibi emere, vel domi eos tenere possit. Qui secus fecerint, puniantur, fiatque inquisitio super his per camerarios et officiales suae Maiestatis, super ipsis salibus constitutos. Prius vero quam loca salium constituta et sales in illis repositi fuerint, prohibendi externi sales non sunt, ne forte defectum in quotidiano usu Regnicolae patiantur.

XXX. Videtur etiam Ordinibus et Statibus Regni, ut inscriptiones super Tricesimis his, quibus digne et merito inscriptae sunt, Maiestas sua observare dignetur, quemadmodum viva voce sese gratiose facturam obtulit. Reliquas vero inscriptiones bonorum aut proventuum quorumcunque, quovis tempore, et quacunque de causa per Maiestatem suam factas, non aliter observandas esse censetur, quam in priori Conventu Novizoliensi extat abunde conclusum.

XXXI. Videntur autem Restantiae priorum Dicarum ubique exigendae per omnia opportuna remedia, habita tamen per Regiam Maiestatem clementi ratione de iis, qui arces finitimas conservarunt, et iugiter conservant. Super connumeratione autem et exactione praeteritorum subsidiorum videtur Dicatorum administratio diligenter exploranda esse, et qui fraudulenter egisse comperientur debita poena puniantur, etiam in personis eorum, non obstante libertate Nobilitatis, si Nobiles fuerint, uti semper est observatum. Idem fiat de futuris Dicatoribus.

XXXII. Quod vero ad colonorum transmigrationem attinet, licet in proximo Conventu Thyrnaviensi huiusmodi transmigrationem sub certis modis et conditionibus Ordines et Status Regni liberam fecerant, quia tamen vel hoc exiguo temporis spatio magnam colonorum inobedientiam erga suos dominos, et insurrectionem contigisse constat, tum igitur ex eo, tum aliis bonis respectibus conclusum est, ut huiusmodi transmigratio pronunc usque ad alium generalem Conventum cesset, nec coloni de bonis dominorum suorum, nisi modo infrascripto, alio se conferre possint. Ne tamen per hoc dominis et regnicolis, aut aliis possessionatis hominibus potestas detur exercendae tyrannidis in miseros colonos, statutum est, ut coloni in eorum libertatibus conserventur, nec ultra, quam iustum,

honestumque et tolerabile est, taxentur, crucientur, aut rebus suis spolientur; utque id commodius evitari possit, is modus solutionis et servitiorum eorundem colonorum videtur observandus.

XXXIII. Primo, quod solutio pecuniaria, quae census ordinarius dicitur, nec non victualium, vinorum, munerum et aliorum proventuum ordinariorum administratio ubique dominis terrestribus iuxta antiquam et veterem quarumcunque Civitatum, oppidorum et colonorum cuiuslibet loci consuetudinem fiat. Si vero essent aliquae villae seu oppida, ubi coloni nihil censuum ordinariorum seu victualium et munerum hactenus solvissent, in iis locis fiat solutio iuxta morem et consuetudinem quae in aliis villis et possessionibus illis propinquioribus et vicinioribus observatur.

XXXIV. Item communiter quilibet colonus possessionatus singula hebdomada singultum unum diem domino suo terrestri servire teneatur; salva tamen in iis antiqua consuetudine Regni Sclavoniae.

XXXV. Item in aratura tam vernali, quam autumnali, coloni omnes singulo aratro, uno die integro, a mane ad occasum solis, cum omnibus huiusmodi iteratis arationibus solitis perarare, et semente domini sui terrestris seminare teneantur.

XXXVI. Item tempore culturae vinearum, nec non falcationis et messis, quilibet colonus singulis hebdomadis, singulos duos dies domino terrestri laboret, usque quo tempus huiusmodi culturae ac falcationis et messis durabit, ita tamen, quod postea ex aliis hebdomadis labor huiusmodi unius diei superadditi, deducatur.

XXXVII. Item si contigerit colonum in servitiis domini sui sive peditem, sive equitem, sive in curru, in vehendis vinis aut victualibus, vel aliis servitiis una hebdomada plus uno die laborare etiter facere, id quoque ex servitiis reliquarum hebomadarum deducatur; ita quod per totum annum coloni ipsi quodcunque genus servitii praestent, nonnisi dies quinquaginta duos, tot enim sunt hebdomadae, expleant.

XXXVIII. Item inquilini, secundum facultates eorum, serviant dominis ipsorum.

XXXIX. Item nullus dominorum et regnicolarum ac possessionatorum taxas extraordinarias exigat, aut res colonorum suorum violenter auferat. Tamen secundum veterem consuetudinem pro redemptione capitis domini terrestris, aut in solennitate primitiarum et nuptiarum, aliquod honestum et tolerabile subsidium dominis eorum ipsi coloni praestare teneantur.

XL. Si quis colonorum pro aliquibus delictis et excessibus iure condemnatus fuerit, talis et poenam iure illi decretam subeat, et birsagia seu gravamina iure pronunciata persolvat domino suo terrestri vel eius officialibus.

XLI. Item nemo sine manifestis delictis et excessibus colonum suum in carcerem vel vincula coniicere, aut aliis fortassis etiam maioribus cruciatibus afficere possit.

XLII. Item si qui nec Dei, nec hominum timore permoti, colonum suum quempiam pactaverint, et ad maiora servitia facienda et census ac munera, et victualia danda, administrandaque vi coegerint, vel alio quovis modo contra seriem praesentis constitutionis vexaverint ac oppresserint. talis colonus liberam de bonis domini sui discedendi habeat facultatem, tali modo: quod in singulis Comitatibus eligantur singuli Jurati duodecim Nobiles probi et iurisperiti viri, in minimis vero Comitatibus sex. Talis autem colonus discedere volens, vel dominus aut nobilis, ad cuius bona migrare voluerit, compareat in sede iudiciaria comitatus, ubi residet, ac deferat suam querimoniam coram Vicecomite et Judicibus Nobilium, ac iuratis Nobilibus, quorum iuratorum adminus pars media semper interesse debeat. Qua quidem querimonia delata, Vicecomites et Judices Nobilium ac Jurati Nobiles, postposita illa trina citatione, quae in aliis litibus seu causis fieri solet, ad primam citationem, super huiusmodi querimonia inter colonum et dominum suum iudicium et iustitiam faciant. Et si colonus iustam querimoniam habere compertus fuerit, illorum iudicio, citra omnem appellationem. eo quo voluerit, de bonis domini sui, coram uno Judice Nobilium discedat, ac teneatur dominus suus eum ad bona alterius domini vel Nobilis, quo ire voluerit, dimittere sub poena solutionis centum florenorum partim Judicibus, partim vero parti adversae solvendorum.

Viceversa autem, si quis colonus vel clam aufugeret, et dominus talis, quo se conferret, admonitus non restitueret, vel fortassis violenter per quoscunque abduceretur, talis pro violenta abductione ac fugitivi coloni non restitutione, in eadem poena centum florenorum, partim Judicibus, et partim adversae parti persolvendorum convincatur.

XLIII. De quibus poenis Vicecomites talium Comitatuum exequutionem faciant sine mora, et si non fecerint, priventur offitio, et in poena centum florenorum convincantur Comiti persolvendorum.

XLIV. Quod coloni, qui post liberam transmigrandi facultatem Tirnaviae factam, per legitimam licentiationem, adimpletis omnibus necessariis, prout conclusum est, ad bona aliorum moraturos se contulerunt, ibidem maneant.

XLV. Coloni etiam, qui sub hoc tempus, vel antea fugitive discesserunt, et violenter abducti sunt, ibidem maneant, quo se contulerunt; si tamen aliqua damna prioribus eorum dominis intulerunt, vel debitores manserunt, teneantur domini eorum, in quorum bonis manebunt, iudicium et iustitiam ac satisfactionem administrare; si non fecerint, in poena centum florenorum convincantur. Qui autem ultro ad priores eorum dominos redire voluerint, sub poena centum florenorum remittantur. Sic autem super colonorum migratione in praesenti Conventu, modo atque ordine praedicto, decretum fuit, ut in futuro proximo Conventu generali Maiestas sua cum Ordinibus et Statibus Regni revideat: num praesens modus colonis ipsis praescriptus, an Thyrnaviensis constitutio sit Regnicolis et colonis ipsis maiori usui et utilitati ac tranquillitati. Atque ita super ea re certior et stabilior constitutio ac determinatio tunc fieri poterit, utrum videlicet in constitutione Tirnaviensi, an in praesenti fuerit permanendum.

XLVI. Quod castella Zabadfalva, Gaach, Ordo, Gywlakewzy, Tasnadlonya, Nemethi, Helmecz, Czethen, Zythnya, Kavas et alia, tam in Sclavonia, quam in Hungaria noviter et sine permissione Regiae Maiestatis erecta, per Comitatus illos, qui ex locis illis mala patiuntur, ubique diruantur iuxta priores constitutiones. Si Comitatus per se id facere non posset, Regia

Maiestas vel Capitaneus per Comitatum requisitus diruenda curet, et Comitatus illi assistat.

XLVIII. Quod Kolos fortalicium diruatur et Abbatia si abbatem non habet, viro religioso conferatur.

XLVIII. Quod publici fures et praedones ubique per supremos Regni Capitaneos ac liberos Comites nec non Comites Comitatuum ac Vicecomites, prout in decreto Regni continetur, capiantur, ac puniantur; provideaturque per eosdem omnibus modis, ut itinera ubique sint tuta.

XLIX. Quia vero dicuntur nonnulli esse, qui in suis arcibus, satellites, praedones et zaskodnikos alunt, ab hisque ad latrocinandum emissis partem praedae capiunt, tales homines, in quos publica querela extiterit, per Maiestatem Regiam. vel Capitaneos Regni illico puniantur; ita ut et arces ipsae expugnentur, et ipsimet inde extracti, turpi morte afficiantur sine cuiusquam respectu personae. Bona etiam ipsorum. omniumque illis adhaerentium per Regiam Maiestatem benemeritis personis conferantur. Imprimis autem cum satis constet Matthiam Baso huiusmodi malefactores multos fovere, adeo ut in partibus superioribus per satellites ipsius certis in locis itinera iam pridem obsideantur, multaque latrocinia commissa sint, et in dies committantur, multique etiam speciales Nobiles interfecti et spoliati sint: dignetur Maiestas Regia ad punitionem ipsius Baso, omniumque servitorum et aliorum illi adhaerentium, absque mora curam adhibere, ut exemplo illius desinant alii ab huiusmodi latrociniis, et Maiestati Regiae, publicisque constitutionibus pareant. Et quia latrones huiusmodi, a quibus infestari solent itinera, in partibus illis sylvarum densitate solent delitescere; statutum est, ut huiusmodi sylvae, per ducentorum cubitorum spatium circumquaque penes vias, per colonos vicinorum comitatuum succidantur, ut commoditas illis latronibus sit sublata.

L. De hisautem, quorum suspecta tantummodo, non plane omnibus nota sunt latrocinia, videtur hic modus observandus: ut Comites vel Vicecomites quorumcunque Comitatuum, una cum Judicibus Nobilium ac electis illis Nobilibus, qui ad faciendа iudicia super colonis transmigraturis eligendi erunt

modo supradicto, singulis anni quartalibus diligentem inquisitionem super omnibus dominis, Nobilibus et ignobilibus faciant, et si qui latrones fovere, vel ipsi latrocinari comperientur, illico Comites vel Vicecomites, si per se sufficientes fuerint, tales omnes ex merito puniant; sin minus, ea de re omni Capitaneos regni edoceant, ut modis omnibus malefactores tollantur.

LI. Maiestas Regia dignetur providere, ut cusores monetarum adulterinarum iuxta decretum puniantur, et qui in eo crimine fuerint inposterum deprehensi, iis Maiestas sua gratiam minime facere dignetur, absque consensu Ordinum et Statuum Regni; quandoquidem publicum hoc crimen sit, et ad omnes pertinet. Et ut tam antiquae, quam novae Cremnicienses monetae ubique in regno recipiantur, sub poena ablationis rerum ac victualium. Nummi vero Boemici, qui Bapkones vocantur, terni pro uno crucifero, quemadmodum in Boemia, ita etiam in Hungaria ubique accipiantur. Polonica autem moneta nusquam in Regno accipiatur.

LIII. Quod Tricesimam Maiestas Regia si non minus, prout prius exigebatur, de singulis bobus saltem per unum florenum cum dimidio, ut gratiose se obtulit, exigi faciat.

LIII. Quod telonia sicca, vectigalia et aliae exactiones, absque consensu Regiae Maiestatis, imo etiam cum consensu, ex indebita supplicatione Maiestati suae facta, recens erecta ubique tollantur.

LIV. De cupro autem, quod ex fodinis Bistriciensibus, quasMaiestas sua nunc coli facit, nomine suae Maiestatis educitur, nusquam in bonis dominorum aut Nobilium telonium exigatur, quamdiu sua Maiestas per se fodinas huiusmodi colendas curaverit. Ab aliis vero, qui quaestus gratia cuprum ipsum educunt, telonium ipsum, more solito exigi potest. Caveatur tamen, ne aurum etiam et argentum non cusum extra Regnum educatur, et educentes, iuxta Regni decretum puniantur per ablationem auri et argenti, et detentionem, personarum.

LV. Quod a dominis et Nobilibus, rebusque eorum Tri-

cesimae et telonia intra Regnum Hungariae nullibi exigantur, sed omnes antiquae libertates observentur, iuxta continentiam generalis decreti. Si quis autem dominus aut Nobilis aliquid in Regnum pro usu suo proprio importaverit, nullam Tricesimam aut telonium usquam solvere teneatur; caveatur tamen ne sub hoc praetextu aliquae res in defraudationem Tricesimarum Regiae Maiestatis, quaestus gratia inducantur vel educantur, sub poena ablationis rerum.

LVI. Quod libertates, exemptionesque dominorum ac Nobilium, nec non liberarum Civitatum et Montanarum, sed et montis Graecensis ubique conserventur, hae scilicet exemptiones et libertates, in quarum usu fuerint et existunt.

LVII. Quod comitatus Hevesiensis, Wyvariensis, Saros, Zemplin et Wngh. qui per fratrem Georgium distracti sunt, Maiestas sua curare velit, ut ad ditionem suae Maiestatis recuperentur.

LVIII. Quod Tricesimae in Warano, Sepsi, Jazow ac Thorna per fratrem Georgium erectae, tollantur; quod ut fieri possit, Maiestas sua ad id potestatem et facultatem dominis Regni Capitaneis tribuat. Nobiles quoque tam in Hungaria, quam Sclavonia et Croatia, qui per vim et potentiam his temporibus disturbiorum in rusticitatem redacti sunt, in suam libertatem restituantur sub poena facti maioris potentiae.

LIX. Dignetur etiam Maiestas Regia modum adhibere, ut bona fidelium suae Maiestatis sub potestate serenissimae dominae Isabellae Reginae, et fratris Georgii existentia, restituantur iis, ad quos spectant. Et sicuti per Maiestatem suam Nobilibus sub illorum potestate existentibus iusticia et satisfactio administratur, itidem et illinc fiat.

LX. Item statutum est in negotio decimarum, ut domini Praelati, Abbates, Plebani, vel aliae personae ecclesiasticae decimas habentes non teneantur decimas ipsas cuiquam in arendam locare, sed eas libere pro se colligere et percipere de omnium bonis possint et valeant, prout in decretis continetur.

LXI. Si quas autem decimas ipsi sponte locare voluerint, eas usque ad festum beati Georgii nemini alteri, quam dominis terrestribus eorum locorum, ex quibus decimae proveniunt, arendare possint. Quo quidem festo beati Georgii adveniente, unusquisque dominus et nobilis super arenda decimarum bonorum suorum concordare teneatur cum Praelato, vel alia persona ecclesiastica, aut alio quovis, ad quem decima spectat, sive eius officiali, qui ad Comitatum seu districtum ob id ad praemissum diem mitti debebit. Ita ut si ab antiquo pretium illius decimae, quam in arendam conducere voluerit, expressum et limitatum esse constet, teneatur decimae dominus ipso limitato et consueto pretio decimam ipsam domino fundi supradicto conducere volenti locare, et is pretii huiusmodi dimidiam partem tempore huiusmodi arendationis statim, alteram vero mediam partem ad festum divi Nicolai, vel Purificationis Mariae, iuxta locorum consuetudinem, persolvere teneatur. Cuius autem decimae limitata arenda non est, si dominus fundi cum Praelato vel alio decimae domino, vel eius officiale concordare non possit: extunc Praelatus decimam ipsam pro se retinere, et nemini alteri arendare possit, priusquam decimam ipsam in specie non collegerit, et ita collectam cuicunque voluerit, vinum et fruges libere divendere valeat. Si quis Praelatus vel persona ecclesiastica decimam bonorum quorumcunque dominorum, aut nobilium ante festum praedictum beati Georgii alio, quam domino terrestri ipsius loci arendaverit, vel non facta modo praemisso concordia, cum dominis ipsis terrestribus, sub praetextu aliquo ante messis tempus vel vindemiae, decimam alteri locare audeat: decimam illius loci pro eo anno amittat, et eam dominus fundi gratis habeat. Similiter si quis dominus vel Nobilis, invito domino decimae, se ad illam quovis modo ingereret, et eius exactionem quocunque modo impediret aut turbaret, in poenam dupli eius decimae mox incurrat, quae ab eo irremissibiliter de facto exigatur.

LXII. Coloni Nobilium ad convehendas decimas quorumcunque Praelatorum et personarum ecclesiasticarum per dominos decimarum, vel earum arendatores nusquam compel-

lantur contra tenorem decreti; decimaeque ipsae, ubique iuste exigantur.

LXIII. Bona ac possessiones, quae olim intra limites Regni Hungariae fuerunt, nec sub contractu serenissimorum quondam Maximiliani Imperatoris ac Lodouici [1]) Regis felicis recordationis continentur, Maiestas sua per provinciales suos a Regnodistrahi non patiatur, sed eas iurisdictioni Regni parere iubeat. Quod si quae de metis et terminis Regni tam cum ipsis provincialibus, quam aliis vicinis Regnis et provinciis differentiae essent, quae antea decisae non fuissent, eas omnes differentias Maiestas sua per Commissarios utrinque electos revideri, ac sine diuturniori mora determinari curet, uti gratiose se obtulit.

LXIV. Capitulum Varadiense et sancti Stephani Protomartiris in Comitatibus ubique, ubi antea exequutionem fecerunt, deinceps quoque faciant, deque ea re Maiestas Regia ad fratrem Georgium scribere dignetur, ut is omnino executionem huiusmodi patiatur.

LXV. Liberarum et montanarum Civitatum, vel aliorum quorumcunque locorum accolae indebite, contra regni decreta, non arestentur, iusti videlicet pro iniustis non plectantur. Si qui vero arestum indebitum fecerint, iuxta tenorem decreti puniantur.

LXVI. Comites, qui hactenus, iuxta mandatum Regiae Maiestatis, non iurarunt, amoveantur, et qui in futurum creabuntur, statim iurent. Similiter si qui officia ipsorum male administrant, vel violentias in illis exercent, ad supplicationem totius Comitatus, comperta prius rei veritate, auferatur ab eis officium, et alter praeficiatur loco illius, violentus autem ille ex merito puniatur. Si quis iurare noluerit, auferatur ab eo officium.

LXVIII. Capitula et conventus, dum ad exequutionem exeunt, non plus quam denarios duodecim pro itinere unius diei exigant; quemadmodum etiam ante fuit conclusum, sub

[1]) Az 1583-iki kiadasban helyesen »Vladislai.«

poena amissionis beneficii. Redemptio autem literarum fiat iuxta antiqua decreta.

LXVIII. Quoniam feruntur cives de Zakolcza terras et prata ipsorum hominibus Moravis ac Judaeis etiam vendere: Maiestas Regia modum constituat, ut Nobiles, qui morantur in Zakolcza, vel alii Hungari, eas terras et prata retinere possint, ac insuper Civitas puniatur, ne metae Regni alienentur.

LXIX. Maiestas Regia dignetur cum domino Petro Erdedi super inre, quod ipse habet in arce Küszegh tractare, et quod instum fuerit, statuere; brachium etiam regale, quod super arce Chazarwara ipse dominus Erdedi iam dudum obtentum habet, confirmare et exequi facere.

LXX. Vicecomites, non per Comitem solum, sed consensutotius Comitatus, iuxta Regni decreta eligantur, et iurent statim; alioqui iudicio illorum nemo pareat, nec illius iuris administratio locum habeat.

LXXI. Dignetur Maiestas Regia certorum nobilium literas, quae in arcibus Posoniensi et Saros sunt, ad manus eorum ad quos spectant, in futuris iudiciis reddi facere. Privilegia etiam super libertatibus Regni Hungariae Joanni Kaczianer, in arce Scepusiensi per manus Derencheni tradita, quae nunc sunt in arce Posoniensi, Maiestas sua dignetur revideri facere, et postea de illis restituendis gratiose deliberare.

Nos itaque accepta praefatorum fidelium nostrorum Praelatorum, Baronum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae humillima supplicatione, praescriptos articulos et constitutiones publicas ipsius Diaetae, Maiestati nostrae modo praemisso porrectas, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, insertas et inscriptas, in omnibus suis punctis et clausulis ratas, gratas et acceptas habentes, clementer acceptavimus, approbavimus et ratificavimus, nostraque Regia authoritate et potestate gratiose confirmavimus, harum nostrarum, secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungariae

utimur, munitarum, vigore et testimonio literarum. Datum in arce nostra Posoniensi, vigesima secunda mensis Novembris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo. Regnorum nostrorum Romani decimo octavo, aliorum vero vigesimo secundo.

(Egykorú másolata a budai m. k. kamarai levéltárban őrizett ily czímű könyvben: »Liber Regius post erectionem Status Camerae Hungaricae scribi caeptus. 1549. 1550.«)

V.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1550. Január- és Februárban.

A pozsonyi országgyűlés 1550. Január- és Februárban.

Az 1548-ik évi országgyűlés után, Ferdinánd király buzgalommal foglalkozott Magyarország ügyeivel. Több törvényczikket haladéktalanul végrehajtott. És hadainak főparancsnoka Salm Miklós, 1549. nyarán, Balassa Menyhértet és Basó Mátyást, kik Léva és Murány környékét rablófészkeikből pusztították, váraikból kizavarta, mi által Bars, Gömör és a szomszéd megyék rendeit nagy mértékben lekötelezte. Báthory Endre főkapitány is lényeges szolgálatokat tett a közrend helyreállítása körül.[1])

Csak a pénzügyi helyzet nem javult. Azon összeg, mely az 1548-iki adókból elég pontosan befolyt, a szükségek fedezésére elégtelennek bizonyult. A király kényszerítve látta magát ismét örökös tartományainak kincstárát venni igénybe.

A pozsonyi helytartótanács ily körülmények között, 1549. szeptember 14-én, megpendítette egy újabb országgyűlés összehívását; kilátásba helyezvén, hogy mivel a rendek jelenleg meg lehetnek elégedve áldozatkészségök gyümölcseivel, nem fognak idegenkedni újabb áldozatoktól.

Minthogy pedig október végén, a felső-magyarországi megyék számára, Pozsonyban nyolczadi törvényszéknek kellett tartatni, hogy azok kik ezen megjelennek a megyék követ-

[1]) *Istvánfy.* XVI. könyv. 284. s kk. ll. *Wagner.* Analecta Scepusii. II. 54. l. — A király többi között a XXI. törvényczikket is foganatosította, egy bizottságot nevezvén ki »ut decreta Regni , . . perlustraretter.« (Az 1549. szeptember 14-én Gregorianez Pálhoz intézett k. levél a budai kamarai levéltárban.)

tek gyanánt is küldhessék, az országgyűlés megnyitásának határnapját november 30-ik napjára javasolták kitüzetni. [1])

Ferdinánd követte tanácsukat. Október 12-én Prágából szétküldött levelei által szent András napjára Pozsonyba hívta össze az ország rendeit, hogy velök »hívei békéjének és nyugalmának bizsitásáról, a véghelyek szükséges ellátásaés oltalmazásáról, úgy szintén ezen ország- és hü alattvalóinak egyéb ügyeiről« tanácskozzék. Igérte, hogy ismét személyesen fog körükben megjelenni. [2])

Ugyanazon napon, midőn Ferdinánd Prágában a meghívóleveleket aláirta, Pozsonyban kimúlt *Várday Pál* esztergomi érsek és királyi helytartó. Ezen alkalomból a magyar tanácsosok figyelmeztették a királyt, hogy egy új helytartó kinevezése helyett az ország törvényeivel megegyezőbb és a korona érdekeire előnyösebb volna: a *nádori méltóság* betöltése; és felkérték őt, hogy azon esetre, ha ő is ezen nézetben van, késedelem nélkül értesítse az ország rendeit, hogy a jövő országgyűlésnek egyik feladata leend nádort választani. [3])

Azonban a király nem osztozott tanácsosainak felfogásában. Még mindig úgy volt meggyőződve, hogy biztosabban számithat egy helytartóra, kinek kinevezése és hatáskörének megállapitása egészen tőle függ, s hogy ez hasznosabb szolgálatokat tehet neki, mint a nádor, kinek megválasztására a rendeknek van döntő befolyásuk, és kinek széles hatalomköre az ország törvényei által van szabályozva.

---

[1]) »Diutius autem differri — irják többi között — ipsius Conventus celebrationem minime oportere, Maiestas Vestra satis per se intelligit.« (A pozsonyi helytartótanács 1549-ik évi leveleskönyvéből, melynek eredetije a hédervári gróf Viczay-féle kéziratgyűjteményben őriztetik. Ujabb másolatait a Nemzeti Múzeum és más könytárak is birják.)

[2]) A Pekry Lajoshoz intézett példányt közli Kovachich. Vestigia. 679. l. — L. **Irományok.** I. szám.

[3]) A tanácsosok 1549. október 15-iki felterjesztésökben említik, hogy már a helytartó halála előtt hívták fel a király figyelmét ezen ügyre. »Quod si in proximo Conventu Maiestas Vestra de Palatino creando secum aliquid constitutum habet, necesse est, ut ad Dominos et Comitatus omnes, quorum communibus votis Palatinus, ex veteri consuetudine, eligi solet, aliis literis Regia Maiestas Vestra hac de re expresse scriberet, ut parati venirent ad Conventum.«

És talán épen azon aggodalom is, hogy az országgyülés, ha közvetlenül a helytartó halála után jő össze, a nádori méltóság betöltését erélyesen fogja sürgetni, volt befolyással a király azon elhatározására, mely szerint az országgyűlés megnyitását 1549. november utolsó napjáról 1550. január 6-ára halasztotta. A királyi levelekben, mint az elnapolás hivatalos okát, azt emelte ki, hogy »a kereszténységnek és saját bizonyos fontos ügyei jöttek közbe, melyek kényszerítik, hogy tovább, mint el volt határozva, maradjon Prágában.«[1])

Midőn a pozsonyi magyar kamara a királyi elhalasztó iratokat szétküldeni sietett,[2]) a helytartótanács felhívta Horvát- és Tótország bánját, hogy ezen tartományok rendeinek mielőbb gyülést hirdessen, és itt a magyar országgyülésre nem, mint ekkoráig szokás volt, egy vagy két, hanem több követet választasson meg.[3])

Ezalatt Bécsben tanácskozások folytak a teendő előterjesztések tárgyában.

A király már október 27-én felhívta az alsó-ausztriai kamarát, hogy jelölje ki azon kérdéseket, melyeket a királyi kincstár érdekében, a magyar országgyűlésnek tárgyalás végett elő kellene terjeszteni.

A kamara, miután a beszterczebányai réz-üzlet vezetőjét is meghallgatta, 1550. január 3-án mutatta be javaslatait.

---

[1]) Az 1549. november 10-én kelt levélnek Soprony városához intézett példányát közli *Kovachich.* Supplementum. III. 216. l. — L. **Irományok.** II. szám. — Négy nappal utóbb a magyar tanácsosoknak még nem volt tudomásuk az elnapolás felől; felterjesztésökben kérik a királyt, hogy az országgyűlési szállások elrendezésével bizza meg Nyáry Ferencz főlovászmestert; említik, hogy a mult évben sokan panaszkodtak, hogy a német udvarnokokról jobban gondoskodtak mint a magyar rendekről »quae res etiam tumultum inter Regnicolas excitaret.«

[2]) Ferdinánd királynak 1549. november 10-én a kamarához inté zett rendelete, a budai kamarai levéltárban.

[3]) »Ut mature in isto Regno Sclavoniae, Conventu indicto, tractet ipsa et decernat cum ipsius Regni Statibus de Oratoribus praecipuis, non uno vel altero, ut hactenus, sed pluribus aliquot viris praecipuis, huc ad generalem Conventum . . . deligendis.« (A pozsonyi helytartótanácsnak leveles könyvében.)

Első sorban a vámokra irányozta a király figyelmét; minthogy számos földbirtokosok a bányavárosok polgárait is kényszerítéke a vám-díjak fizetésére, és ezeket napról napra emelték, a nélkül, hogy az utakat és hidakat jó karban tartanák. Ajánlotta tehát, hogy az országgyűlés törvényczikk által utasítsa a földbirtokosokat kiváltság-leveleiknek, melyek vámok felállítására feljogosítják, előmutatására; továbbá állapítsa meg, hogy minden vámnál a fizetendő díjak ki legyenek függesztve; végre a földesurakat kötelezze, hogy a vámokból befolyó jövedelemből az utakat és hidakat jó karban tartsák.

Nagy mértékben magára vonta az ausztriai kamara neheztelését az is, hogy némely földbirtokosok a királyi kincstár szükségeire a bányavárosokba küldött szállítmányoktól is megvették a vám-díjat. Felkéri tehát a királyt, hogy maga számára az országgyűlésen vám-mentességet biztosítson.

Uj bánya-törvény alkotásának szüksége is érezhető volt, minthogy a földesurak a birtokaikon található ércz-bányák művelését sokféleképen nehezítették, többi között a kiaknázott érczterményektől kilenczedet igényeltek. Minthogy pedig a bányák elhanyagolása a királyi kincstárra nézve nagy hátrányokat szül: kívánatos vala, hogy a király egy főkamaragrófot, vagy egy ideiglenes bánya-felügyelőt nevezzen, kinek a bányák rendes és czélszerű kezelésére gondja legyen.

Minthogy némely urak és nemesek, támaszkodva az 1547-diki országgyűlés végzésére, mely az egyházi javadalmak birtokosait kötelezi, hogy a tizedek bérbeadásánál az illető földesuraknak elsőbbséget adjanak, a királyt a tizedek bérléséből ki akarták zárni; szükségesnek látszott a jövő országgyűlés által az érintett törvénynek a király jogaival és érdekeivel összhangzó magyarázatját adni.

A bányavárosoknak a törökök berohanásai ellen való biztosítása czéljából, a kamara mellőzhetetlennek látta egy erősséget emelni. És mivel erre a király rendes jövedelmeiből költséggel nem rendelkezett, javasolta, hogy e czélra a megüresedett esztergomi érsekség jövedelmei fordíttassanak. Hivatkozik arra, hogy a régi gyakorlat és a szent-szék megegyezése feljogosítja a magyar királyt, az üresedésben levő egyházak jövedelmeit a véghelyekre fordítani. A mennyiben pedig a

királynak ezen intézkedéshez a rendek hozzájárulását és ki kellene kérni, a jövő országgyűlésnek tegyen erre nézve előterjesztést.

Némely magyarországi és ausztriai határszéli földbirtokosok között gyakran viszályok és összeütközések fordulván elő, ezeknek megszüntetése végett ajánlja, hogy az országgyűlés évenkint biztosok kiküldését határozza el, kik a felmerülő nehézségek elhárítására legyenek hivatva. [1])

A megyék és városok az 1549-ik év utolsó napjaiban választották meg követeiket. A megyei követek neveit nem ismerjük. *Bártfa* városa Czirbner Servatiust és Moller Jánost,[2]) *Lőcse* Türk Dánielt és Guldner Jakabot[3]) a *hét bányaváros* együtt Guglinger Farkast, Saly Jeromost és Pryviczer Sebestyént, [4]) küldötte Pozsonyba.

Az 1550-ik év első napjaiban indultak utnak. Január 4-én több város követei Lőcsén találkozván, itt tanácskozást tartottak a városokat közösen érdeklő ügyek iránt; az egyik tárgy a lengyelországi pénznek a forgalomból való kiszorítása volt, a mi iránt Szepes-megye is kikérte a városok támogatását. [5])

A lőcsei követek január 9-én, a bártfaiak 11-én érkeztek Pozsonyba.

Ekkor már a főrendek nagy számban voltak egybegyűlve; közöttük a világi urak soraiból: Batthyányi Ferencz,

---

[1]) A kamara felterjesztésében némely oly pontok is fordulnak elő, melyeket nem az országgyűlés elé való terjesztés végett adott elő, hanem közvetlenül a király által kívánt elintéztetni. A felterjesztés egyes pontjaihoz a királyi irodában oldaljegyzetek irattak, melyek a javaslatok elfogadását vagy mellőzését a király által, jelezik. A felterjesztés eredeti fogalmazata a bécsi cs. kamara levéltárában. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) 1550. január 4-iki jelentésök, Bártfa város levéltárában.

[3]) Az 1550. január 9-én Prybitzer részére Beszterczebánya külön is adott utasítást. Egykorú példánya Beszterczebánya város levéltárában. — L. **Irományok.** IV. szám. — A három követnek a hét bányavároshoz, 1550. január 20-án intézett jelentése Körmöcz város levéltárában.

[4]) *Türk Dániel* naplója (1548—1559) a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.

[5]) A bártfai követek január 4-iki jelentése.

Révay Ferencz, Serédi Gáspár. A jelentékenyebbek közül alig hiányzott más, mint Perényi Gábor, Báthory András, ki Semptén betegen feküdt, és Losonczi Antal; de a két utóbbi néhány nappal utóbb szintén megjött. Ellenben a megyei követek lassan gyülekeztek. A király, ki e miatt nehezteltt, és megjelenését is késleltette, január 11-én egy kamarását küldötte Bécsből Pozsonyba, a jelenlevők névsorát kérve. [1])

Két nappal utóbb megérkezett *Oláh Miklós* zágrábi püspök és királyi cancellár. Január 14-én reggel fogadta a városi követek tisztelkedését, kik küldőik érdekeit ajánlották figyelmébe. [2])

Délben érkezett meg Ferdinánd király, egyik fiának kiséretében. [3])

Más nap, január 15-én, a szent Ferencz rend kolostorának nagy teremében nyitotta meg az országgyűlést. [4])

Királyi előadásában a rendeket atyai kegyességéről biztosította. Kiemelte, hogy mindig azon volt, hogy Magyarországban a belbékét visszaállítsa; jövőre is e czélra lesznek irányozva törekvései. Ekkoráig a keresztény világ fontos érdekei magyarországi híveitől távol tartották; de ezentúl, miután Németországban a béke meg van szilárditva, nem fog többé oly messzire távozni, és mind maga, mind gyermekei gondosan fognak az ország ügyeinek vezetésével foglalkozni.

Hosszasan elbeszéli továbbá, mit és mennyit tettek hadai a múlt nyáron, az engedetlenek és békebontók megbün-

[1]) A bártfai követek 1550. január 13-iki jelentése. Többi között irják: »Die Herrschafft ist vast alle hie. . . . Khuniglich Maiestät ist ybel zufrieden das die Herrn langsamm kommen.« Említi, hogy holnapra várják a királyt.

[2]) A lőcsei követek január 14-iki jelentése. Irják, hogy Oláh űlve, feltett kalappal, hallgatta szónokuk előadását. Mire levette kalapját, felkelt és kezet szorított velök. Azután ismét leült és válaszában biztosította őket jóakarata felől. Hozzá teszik, hogy régi szokás szerint ajándékot kellene neki adni, küldjön a város »ein Steinbock.«

[3]) A lőcsei követek január 15-én tesznek jelentést a király megérkezéséről. — Türk Dániel naplójában feljegyzi, hogy midőn Lőcse város ajándékát (capream silvestrem) a királynak bemutatta, azt »maxime Regulus inspectavit.«

[4]) A lőcsei követek idézett jelentése.

tetése körül. Jövőre is gondja lesz rá, hogy hű és engedelmes alattvalóit minden sérelmektől megóvja. A mennyiben pedig katonái károkat okoztak, ezeket tudta nélkül és akarata ellen követték el.

El van tökélve, hogy a hű rendek szabadságait és jogait tiszteletben tartandja.

Azonban az ő és a rendeknek az ország javára czélzó tevékenységöktől sikert és eredményt csak úgy vár, ha a vallás ügyében az egyesség ismét helyre áll, és az eretnekségek kiirtatnak. E végből szükséges, hogy a főpapok hivatásuknak feleljenek meg, egyházmegyéikben buzgón hirdessék az igaz tant és híveiket igyekezzenek a tévelytől elvonni; egy úttal oly helynököket, főespereseket, lelkészeket és hitszónokokat nevezzenek, kik ugyanezen irányban működni képesek. A világi rendeket pedig inti, hogy az egyháziakat támogassák; a tizedeket és más egyházi jövedelmeket a jogos birtokosoktól el ne vonják; csak oly lelkészeket fogadjanak el, kiket a püspökök küldenek; az eretnekek kiirtásában ők is működjenek közre. Azok ellen, kik e tekintetben nem engedelmeskednek, kényszerítve látandja magát másnemű eszközöket használni.

Mivel továbbá a jobbágyok elnyomott helyzete Isten haragját vonja a nemzetre, és nem illő, hogy azok, kik Isten előtt a hatalmasokkal egyenlők, a szolgaság igája alatt görnyedjenek; felhívja a rendeket, hogy a jobbágyok súlyos terheit könnyebbíteni igyekezzenek.

Azok, kiket az ország törvénykönyvének átvizsgálása- és összeállításával megbízott, még nem végezték el munkájokat; siettetni fogja.

Minthogy a hadak tartása és a véghelyek ellátása a mult években nagy összegeket igényelt, és igényelend jövőben is: felhívja a rendeket, hogy újabb adót ajánljanak meg, és pedig az utolsó országgyűlésen megszavazottnál ne csekélyebbet. Az adó-hátralékok behajtása iránt is intézkedjenek.

A Magyarország és a szomszéd országok s tartományok közötti határoknak kiigazítása czéljából május elsején a két fél részéről kiküldendő bizottságok meg fogják kezdeni működésöket; a rendek válaszszanak a magok köréből biztosokat.

Minthogy ő, a király, császári bátyjával és a német

birodalom választófejedelmeivel abban állapodott meg, hogy összes országaiban egyforma pénzt fog veretni; bemutatja a rendeknek a mintákat, a melyek szerint jövőben a magyar érczpénzt veretni fogja.

Mindezekre a rendek, alapos megfontolás, csendes és nem zajos tanácskozás után, magokhoz méltó választ adjanak. Magán panaszaikat pedig ne a gyülésen tárgyalják, a közügyek hátrányára; hanem közöljék vele, akár élő szóval, akár irásban; kész ugyanis, gazdagoknak és szegényeknek egyaránt, kegyelmesen igazságot szolgáltatni.[1])

Az alsó tábla már másnap (január 16-án) megkezdette érdemleges tárgyalásait a királyi propositiók felett, melyeknek latin szövege magyar nyelvre lefordittatván, igy képezte a tanácskozások alapját.[2])

Az egyes szónokok különböző pontokat: a vallás ügyét, a jobbágyok állapotát sat. beszélték meg. Azonban csakhamar meggyőződtek, hogy ily módon nem fognak eredményre jutni. E miatt abban történt megállapodás, hogy a megyei, városi és káptalani követek három külön helyiségben tanácskozzanak, és másnap formulázott javaslataikat nyújtsák be.

Ugy történt. A követek megtartották értekezleteiket, és a január 17-én, reggeli 7 órakor megnyitott ülésben benyujtották határozataikat. Legelőbb a *vallás* ügye került szőnyegre. Ez iránt a nézetek és óhajtások igen eltérők valának.

A Dunán túli megyék követei sürgették, hogy az »Interim«[3]) Magyarországra is terjesztessék ki, és a főpapok jó lelkészeket küldjenek az új tan elterjedésének megakadályozására.

Ellenben a többi *huszonegy megye* és a királyi városok

[1]) A k. propositiók egykorú másolata Bártfa m. k. város levéltárában. — L. **Irományok.** V. szám. — Egyébkint a propositiók tartalmát a törvénykönyv is resumálja, az I—X., XII., XIII., XVII., XXI., XXIX., XXXIV, XL., XLVIII. czikkekben.

[2]) Igy értem a lőcsei követek január 18-iki jelentésének ezen helyét: »Die Landschafft K. M. Proposition ausgelegt aus dem latein verstanden.«

[3]) Kétségkivül a lipcsei országgyűlésen 1548. deczember 22-én létrejött módositott interimet értik, mely a protestáns tanokat is elismerte, de a pápai és püspöki hatóságot is meg igyekezett óvni.

követei az új felekezet önállósága érdekében szólaltak fel, és többi között azt is indítványozták, hogy az országgyűlés kérje fel a királyt az elfogott prédikátorok szabadon bocsátására, és arra, hogy az 1548-ik évi törvényczikkek értelmében »küldjön hozzájok tudós férfiakat, kik Isten igéjét és Jézus Krisztus hitét becsületesen hirdessék, és tudomást szerezzenek prédikátoraik tanítása felől, mert az ő (a követek) meggyőződésök szerint, azok a valódi igazságot tanítják.«

Mentegették magokat, hogy a rendek, a vallás tekintetében »semmi mulasztást« nem követtek el. Továbbá kifejezést adtak azon óhajtásuknak, hogy a király hivja fel komolyan a püspököket és egyéb főpapokat, hogy hivatásuk és a törvények követelésének megfelelően, szerezzenek tudós férfiakat és papokat. Ha a rendek tapasztalni fogják, hogy ezek »*az igaz hitet*« hirdetik, fel fogják karolni; ellenkező esetben fel legyenek hatalmazva elbocsátani őket. Az oly főpapokat pedig, kik kötelességeiket nem teljesítik, büntesse meg a király.

Minthogy az alsó tábla túlnyomó többsége ezen felfogás körül csoportosult, azzal összhangzásban jött létre a végzés, melyet tiz megyei követ vitt meg a főrendeknek.[1])

Itt nem talált kedvező fogadtatásra, minthogy a világi urak soraiban a katholikusok még határozott többséget képeztek. Rövid tanácskozás után, a pécsi püspököt és Losonczy Antalt küldötték az alsó táblához, kik köszönetet mondottak buzgó jóakaratáért, de mentegették magokat, hogy határozatához nem járulhatnak.[2])

Ezalatt az alsó tábla a jobbágyok költözködéséről és a nyolczadi törvényszékek tartásáról tanácskozott.[3])

---

[1]) A lőcsei követeknek 1550. január 18-iki jelentése. — *Türk Dániel* naplójában pedig, január 17-ére ez áll feljegyezve: »Inter alia congregati Regnicolae Praelatis et Baronibus significarunt voluntatem suam de religione, satis piam, causam omnem in Praelatos conferentes.«

[2]) A lőcsei követek január 18-iki jelentse. És *Türk Dániel* naplójában január 17-re ez áll: »Praelati deinde miserunt episcopum Quinqueecclesiensem et Dominum Loschontzi, qui se excusarent, sed satis pueriliter.«

[3]) A lőcsei követek január 18-iki jelentése. — L. **Irományok**, VI. szám.

Január 21-én átküldötték a főrendek az alsó táblához saját javaslataikat és megállapodásaikat a királyi előadások egyes pontjai felett, melyeket a követek több napon át tárgyaltak. [1])

Nemcsak a vallási kérdések iránt mutatkoztak ellentétek. A Lengyelországgal függőben levő határperek is nehézséget idéztek elő. A főrendek azok elintézésére nézve a következő javaslatot tették: ha a két uralkodó által kiküldendő biztosok nem képesek eredményre jutni, akkor oly békebírák választassanak, a kikben mindkét fél megbízik, és ha ezek sem érnek czélt, végső esetben a császárnak eldöntésére kell az ügyet bízni.

Ezen módozat, és különösen utolsó része nem tetszett a megyei és városi követeknek, kik közül többen hangsulyozták, hogy »Magyarország szabad és független ország!« Az o óhajtásuk az volt, hogy ha a két fél biztosai nem képesek a fenforgó ügyet elintézni »a király keressen utat és módot a tizenhárom szepesi város visszacsatolására.«

A városi követek kérvényt nyújtottak be az alsó táblának, melyben szenvedett sérelmeiket előadván, azok orvoslásáért és szabadalmaik fentartásáért folyamodtak. A megyei követek ez alkalommal jól voltak hangolva a városok iránt; határoztatott, hogy az összes rendek és különösen a városok szabadsága tiszteletben tartassék.

A protestáns követek közül némelyek mint sérelmet hozták fel azt, hogy három pap, oly ürügy alatt, mintha eretnek tanokat hirdetett volna, elfogatott és Egerben őrizet alatt tartatik. Az alsó tábla a királyt felkéretni határozta, hogy ezen papokat hozassa Pozsonyba, és itt nyilvános vizsgálat indittassék meg ellenök; ha kitünik, hogy helyesen prédikáltak, bántatlanul szabadon kell őket bocsátani, ellenkező esetben pedig a tévtanok hirdetésétől eltiltani.

Január 25-én, délelőtti 10 órakor mind a főrendek, mind

[1]) *Türk Dániel* naplójában január 21 és 22-re ez áll: »Lecti articuli Baronum Regnicolis, qui quando omnes penes conclusi, sed deinde immutati per partem.« (?) És január 24-re: »Expositi sunt articuli Regnicolarum.« (?)

a követek testületileg megjelentek a király előtt, hogy válaszukat a propositiókra előadják. [1])

Hálájokat fejezték ki a királyi kegyelem ujabb nyilatkozataiért, viszont magok is készek lévén bármikor életöket és vagyonukat feláldozni a király- és gyermekeiért.

Mentegették magokat, hogy későn, csak több nappal a kitűzött határnap után, gyűltek egybe; ezt nem engedetlenségnek, hanem a nagy távolságnak és az utazás nehézségeinek kivánják tulajdoníttatni.

Hálásan elismerik, hogy a király mit sem mulasztott el, a mit az ország érdekében tehetett, és buzgón kérik Istent, hogy őt áldásaival jutalmazza. Örömmel veszik tudomásul elhatározását, hogy jövőben nem fog az országtól messzire távozni. Kérik, maradjon állandón körükben; ha pedig ez nem lehetséges, hívja vissza legidősebb fiát Miksa cseh királyt Spanyolországból, és küldje Magyarországba, hogy itt magát a kormányzásba, a hadügyekbe és a magyar nyelvbe beavassa.

Teljesen méltányolják ama nagy szolgálatokat, melyeket a királyi seregek az engedetlenek és lázadók megfékezése által az országnak tettek. És nem kételkednek, hogy a katonák által okozott károk a király akarata ellen történtek. Mivel azonban ily károk miatt nemcsak a spanyol gyalogok, hanem a magyar lovasok ellen is sok felől panaszok hallhatók; ezeket nem lehet szó nélkül hagyni, és elégtételről kell gondoskodni; annál inkább, mert gyakran megtörtént, hogy a katonák azzal, mit a szegény jobbágyoktól elraboltak, kereskedést üztek. A király küldjön ki tehát biztosokat, kik a károsultak kárpótlásáról intézkedjenek; jövőre pedig találjon módot, hogy a fegyelem a katonák között szigorúan tartassék fen; különben a büntetlenség az ország pusztulását és ezzel a királyi jövedelmek csökkenését vonná maga után.

Meg vannak győződve a felől, hogy csak az ország érdeke és fontos okok késztették a törökkel békét kötni. És bizalommal várják, hogy jövőben is fel fogja használni mind

---

[1]) A lőcsei követek január 24-iki jelentése. Többi között azt írják, hogy másnap a királyhoz mennek »mit der respons auf die Proposition und mit dem Artikeln.« L. **Irományok.** VII szám.

azon eszközöket, melyek az ország egységének visszaállítására és az elveszettek visszaszerzésére alkalmasak; és míg ezt megteheti, a végvárakat jó karba helyezendi.

Helyeslik, hogy a király a törvénykönyv átvizsgálására kiküldött bizottságot munkálatainak siettetésére késztetni fogja. Mivel pedig ezen munkától a rendek szabadsága és biztonsága függ, kérik a királyt, hogy mihelyt az elkészül, minden megyéből egy vagy két, a jogban jártas egyént hívjon meg udvarához, kikkel, úgyszintén a főrendekkel, az ország rendes bíráival és protonotáriusaikkal, vizsgálja át, és az általok átvizsgált dolgozatot ter jessze egy külön e czélra egybehivandó országgyűlés elé.[1]) A vallás ügyében, miképen válaszoltak ezen alkalommal a királyi előadás felszólítására, nem tudjuk.[2])

Csak annyi kétségtelen, hogy a király felszólítására elrendelték, hogy a tizedeket és más egyéb illetményeket mindenki lelkiismeretesen fizesse az egyházaknak. Továbbá felkérték a királyt, hogy a zálogczímen a világiak kezei között levő egyházi javakat szerezze vissza jogos birtokosaiknak, és a tényleges birtokosokat kárpótolja más módon; az üresedésben levő egyházi javadalmakat, különösen pedig az esztergomi érsekséget, mielőbb adományozza érdemes magyar egyháziaknak; az elpusztult egyházak és monostorok birtokait, az 1548-iki törvények értelmében, fordítsa iskolai czélokra; végre támogassa a főpapokat egyházaik elidegenített birtokainak visszaszerzésére irányuló törekvéseikben.[3])

A rendek hálájokat tolmácsolják azért, hogy a király egyéb országainak jövedelmeit is igénybe veszi Magyarország védelmének költségeire; és illőnek tartják, hogy ők magok, kiknek érdekeik első sorban forognak kérdésben, a lehető legnagyobb áldozatokat hozzák. Mindazáltal oly súlyos csapások érték az országot, hogy innen jelentékeny segítséget nem várhat, annál kevésbbé, mert az elmult években az országgyülések oly nagy adókat szavaztak meg, hogy békés időkben is

[1]) A törvénykönyv I—XI. czikkei.

[2]) Kétségtelen ugyanis, hogy a törvénykönyvnek erre vonatkozó XII—XX czikkei később nyerték el ezen alakot.

[3]) A XVII—XX czikkek.

alig lettek volna képesek azokat fizetni; végre az utolsó években hallatlan drágaság is uralkodott. Ennek folytán, bár hőn óhajtottak eleget tenni a királyi kívánatnak, kényszerítve látják magokat az 1548-ik évinél valamivel csekélyebb adót ajánlani meg. Kérik, hogy a mit a legnagyobb szorúltságban, saját és jobbágyaik súlyos terheltetésével tesznek, fogadja szivesen.

Ugyanis a hadakra és véghelyekre, két részletben (május 1-én és november 11-én) fizetendő 2 forintot ajánlanak meg, a mely összegbe a kamarai nyereség is be van számítva. Az adó a múlt évi összeírás alapján fog behajtatni. Hogy pedig a behajtás körül megtakarításokat lehessen tenni, és a sikkasztásoknak elejét venni, ez alkalommal az alispánok fogják az adót behajtani. A rendek részletesen szabályozták eljárásuk módját, és reménlették, hogy ily módon a 2 forintból nagyobb összeg fog befolyni, mint a mult évben a $2\frac{1}{2}$ forintból. Az alispánok felelősek és kárpótlással tartoznak a számadásaikban mutatkozó hiányokért. Ha erre nézve a kamara valamelyik alispánnal összeütközésbe jő, a királyi helytartó ítél. Végre a rendek az 1542 óta fenmaradt adó-hátralékok behajtása iránt intézkedtek. [1])

A főpapok és az uraknak egyrésze a jobbágyok korlátlan költözködési szabadságát óhajtották kimondani; mivel azonban a többség ezt ellenezte, megnyugodtak abban, hogy a költözési szabadság korlátozottan adassék meg. Mire közös megegyezéssel, a következőképen módosíttattak az 1548-iki végzések.

A jobbágyok ezentúl is az 1548-iki országgyűlésen megszabott fizetéseket és szolgálatokat teljesítsék. A bormérési jog tekintetében megállapíttatott, hogy a földesuraknak nincs megengedve jobbágyaik bortermését, ha ezt önként átengedni nem hajlandók, lefoglalni; de joguk van követelni, hogy ha más vevő nem ajánl nagyobb árt, mint ők, nekik legyen elsőbbségök. Oly helyeken, hol nincsenek szőllőhegyek, szent Mihály napjától karácsonyig, a hol pedig szőllőhegyek vannak, szent

[1]) A XXI—XXIXI. czikkek.

Mihálytól szent György napjáig a jobbágyokat, az év többi részében a földesurat illeti a bor-mérés joga.

A költözködés inkább megnehezíttetett mint könnyíttetett. Ugyanis a földbirtokosnak, kihez a jobbágy át akar költözni, kötelességévé tétetett, a jobbágy panaszát egy, az alispánból, a szolgabirákból és nemesekből álló, bizottság előtt bejelenteni, mely egy szolgabirót és 3 nemest küld ki a helyszinére, hol a panaszló félnek be kell bizonyítania, hogy a földesur részéről csakugyan törvénytelen zaklatásoknak volt kitéve. A vizsgálat és a bizonyítási eljárás szorosan körül van irva. A rendek arról is igyekeztek gondoskodni, hogy a földesúr a tanukat nyilt őszinte vallomásaikban ne akadályozhassa. Azon földesúrra, ki a vizsgálat tartama alatt jobbágyát zaklatja, s ezt, miután költözési szabadságot nyert, erőszakkal visszatartja«, vagy végre a törvényes formák mellőzésével magához fogadja, 200 forintnyi bírság, a jobbágyra pedig, ki földesurát alapos ok nélkül vádolja be, 20 forintnyi bírság határoztatott. Mivel gyakran történik, hogy a földesurak jobbágyaikat koholt vád alapján elfogják, és tetszésök szerint összeállított törvényszék által halálra itéltetik, hogy nekik, miután költözési szabadságukról örökre lemondottak, megkegyelmezzenek; az ily lemondás érvénytelennek tekintendő. Azon jobbágyok, kik éhség miatt vagy a török elől menekülve, Slavóniából Magyarországba költöztek át, szabadon visszatérhetnek korábbi lakhelyeikre. [1])

A határok kiigazítására biztosokat küldeni ki, a felségi jogokhoz tartozónak ismerik el; mivel azonban a király ez alkalommal jogát a rendekkel meg akarta osztani, készséggel választották meg a négy bizottságot, melyek a Szepességben a lengyel király, Szakolczán a morvaországi rendek, Kőszegen az ausztriai rendek, Slavóniában a stiriai rendek biztosaival voltak hivatva tárgyalásokat folytatni. Ezen négy bizottság tagjai: a pécsi, váczi, veszprémi, nyitrai, bosniai és tinini püspökök, Batthyányi Ferencz, Révai Ferencz, Serédi Gáspár, Sibrik György, Mérey Mihály, Istvánfy Pál, Chernel Ambrus, Kamaray Tamás, Babolchai György, Verner György,

[1]) A XXXIV—XXXIX. és LXXII. czikkek.

Choron András, Raven Mihály, Lukács zágrábi kanonok, Demjén protonotárius és a királyi ügyigazgató. Ezek utasíttattak, hogy nem annyira az eddigi gyakorlat, mint inkább a valódi tulajdonjog alapján, döntsék el a határok körül felmerült vitás kérdéseket. Hogy pedig a lengyel király biztosaival a tárgyalások minél könnyebben czélt érjenek, mindkét uralkodó csatoljon saját biztosaihoz egy vagy két idegen előkelő férfiút, kik az egyesség létrehozását mozdítsák elő; ha pedig igyekezeteik nem vezetnek eredményre, a császár kéressék fel a közvetítésre. Ellenben az örökös tartományok és Magyarország között fenforgó nehézségeket, amennyiben a biztosoknak nem sikerül, intézze el maga a király. A Kőszegre küldendő biztosok a borsmonostori apátság jószágainak kérdését is oldják meg, habár a magyar rendek előtt teljesen kétségtelen, hogy az Magyarország területén fekszik. [1])

A királynak szándékát, hogy a magyar érczpénzt azzal, mely egyéb örökös tartományaiban és a német birodalomban forgalomban van, egyenlő értékben fogja veretni, helyeselik; de a bemutatott mintákkal nincsenek megelégedve. Kérik, tartsa meg az ősi formát, mely szerint az érem egyik lapja a szent szűz képét, a másik lapon pedig vagy a király képét, vagy az ország czímerét tünteti fel. Filléreket is veressen, melyekből három egy dénár értékét képviseljen. Addig pedig, míg az új pénzek elkészülnek, mindenki tartozzék a régi pénzeket elfogadni. A hamis pénzverőkre szabott büntetések megújíttatnak. [2])

Minthogy a tapasztalás kitüntette, hogy a bírákra és perlekedőkre egyaránt alkalmatlan az utolsó országgyűlés azon rendelkezése, mely szerint évenkint négyszer tartatik meg a nyolczadi törvényszék; e miatt ezentúl csak kétszer tartassék: az egyik a Pozsonyhoz közelebb fekvő és a Dunán túli megyék számára, szent Mihály nyolczadán, a másik a távolabb fekvő és a Tiszán túli megyék számára vízkereszt nyolczadán kezdődjék, mindkettő hatvan napig tartson. De a két törvénykezési folyam közötti időközben sem szüneteljen

[1]) A XL—XLVII. czikkek.
[2]) A XLVIII., XLIX. czikkek.

végkép az igazság kiszolgáltatása; a nagyobb hatalmaskodás öt esetében, és a király elé fellebbezett perekben a király, és ha ez távol van, a helytartó folytonosan itéljenek. A perrendtartásra és az ügyvédekre vonatkozólag több új szabály állapíttatott meg. Mivel pedig a két törvénykezési folyam idejében országgyűlés nem tartható, jövőre, régi szokás szerint, szent György napja körül tartassék, kivéve sürgető szükség esetén. [1])

Lőcsén és Jászón a hiteles helyi teendők végzésére nem lévén elég számos szerzetes, teendőiket az egri káptalan is végezhesse. Az elpusztult monostorok egyes tagjai, a hiteles helyek pecsétjeivel, országszerte bolyongván, gyakran hamis okleveleket pecsételnek velök; e miatt a király szedje be ezen pecséteket. Minden vármegye pedig csak egy pecséttel birjon, mely az alispánok, szolgabirák és esküdtek által lepecsételt ládában őriztessék, honnan csak megyegyűlés idejében vétessék ki és használtassék.[2])

A törvénykezési ügyek tárgyalása alkalmával felmerült azon kérdés: vajjon az esztergomi érseknek, a lövöldi perjelnek és némely más uraknak kiváltsága, mely szerint nem tartoznak személyesen törvényszéki esküt tenni, fentartandó-e? A főrendek igenlőleg, a követek tagadólag válaszoltak e kérdésre. Mire abban állapodtak meg, hogy a királyra bízzák az eldöntést.[3])

Minthogy Frater György Abaúj-, Heves-, Ung- és Zemplénmegyék nagyobb, Szabolcs és Szolnok kis részét a király területétől elvonta, ez felkéretik, gondoskodjék arról, hogy ama részek visszakerüljenek hatósága alá, és hogy hű alatt-

[1]) Az L—LVIII. és LXXIV. czikkek. — Minthogy a király ajánlkozott, hogy a Révay és Bakich között fenforgó per eldöntésére biztosokat fog kiküldeni, a rendek kérik, hogy ezt mielőbb tegye meg; hasonlag a thopuszkai apát és a Keglevichek közötti viszály kiegyenlítésére szintén küldjön ki biztosokat. (LX. és LXXI. czikkek.) A Háj nevű helységek iránt a bányavárosok és a kamara között fenforgó pert a király hagyja abban az állapotban, melyben az országgyülés előtt volt. (LXXV. czikk.)

[2]) A LXI—LXIII. czikkek.

[3]) A LXIV. czikk.

valói birtokaikat, melyek Frater György kezei között vannak, visszanyerjék.[1])

A felvidéki lakosok nagy kárára, a lengyel király az országabeli kereskedőknek eltiltotta áruikat Magyarországba szállítani. E miatt a rendek kérik a királyt, hogy ama tilalom megszüntetése iránt indítson meg tárgyalásokat, és ha ezek nem vezetnének eredményre, igyekezzék más módon alattvalóinak érdekeit megóvni.[2])

Rendelje el a király a harminczadok tiszteinek, hogy azon áruczikkeket, melyeket az urak és nemesek saját használatukra szállítanak, meg ne adóztassák; intézkedjék a »száraz« vámok megszüntetéséről; gondoskodjék, hogy a felsővidéki megyékben a raktárak kellően el legyenek látva marmarosi sóval, ha pedig a raktárak elég készlettel nem rendelkeznek, engedje meg a lengyelországi sónak behozatalát.[3])

A király néhány Dunán innen és túl fekvő, saját jövedelemmel nem biró vár megerősítésére nyújtson segélyt, és a slavóniai várak megvizsgálására küldjön ki biztosokat.[4])

A koronára szálló jószágok elfoglalása körül tartsa meg a régi gyakorlatot.[5]) Végre a királyi és bányavárosokat szabadságaikban tartsa fenn.[6])

A király január 29-kén közölte észrevételeit a rendek végzéseire.

Köszönetét fejezte ki a megajánlott adóért és Miksa király meghívásáért,[7]) igérvén, hogy míg ez megjelenhetik, igyekezni fog ő maga, amennyire a kereszténységnek és saját többi országainak ügyei engedik, minél hosszabb időt Magyarországban tölteni.[8])

---

[1]) Az LIX. czikk.

[2]) A LXV. czikk.

[3]) A LXVIII. czikk.

[4]) Az LIX és LXXI. czikkek.

[5]) A LXXVI. czikk.

[6]) A LXXVIII. czikk.

[7]) A Türk Dániel-féle naplóban január 29-re olvassuk: »Rex Regnicolis articulos dedit revidendos. De subsidio et filii Maximiliani acceptatione gratias egit, et omni genere clementiae refundere se obtulit.«

[8]) Ezt a VI. törvényczikk említi.

A vallási ügyre vonatkozólag a királynak több kifogásai voltak a rendek felterjesztése ellen. Egyébkint igérte, hogy az elzálogosított egyházi javak visszaszerzése czéljából, a mennyire a körülmények engedik, tárgyalásokat fog megindítani; az üresedésben levő javadalmakat, mihelyt lehet, be fogja tölteni; az elpusztult monostorok és egyházak javait pedig készséggel fordítandja iskolai czélokra.[1])

Az esztergomi érsek és más urak azon kiváltságát, mely szerint a személyes eskületételtől fel vannak mentve, fentartandónak nyilatkoztatja.[2])

El fogja rendelni, hogy az urak és nemesek a saját használatukra szállított áruczikkekre nézve a harminczad fizetésétől fel legyenek mentve; de kifejezést ad reménységének, hogy ezen szabadalommal a kincstár károsítására nem fognak visszaélni.[3])

Habár az ország védelme roppant költséggel terheli, minélfogva kényszerítve van egyéb országainak jövedelmeit is nagy részben e czélra fordítani, és habár a rendek csekélyebb adót szavaztak meg ez alkalommal, mint az utolsó országgyűlésen: mindazáltal, hogy kegyességét ily módon is kitüntesse, a rendek által némely várakra kívánt segélyt, miként a mult évben, most is meg fogja adni.[4])

Megegyezik, hogy az országgyűlés ezentúl rendesen szent György napja körül tartassék. És igéri, hogy a koronára szállott jószágok elfoglalásánál a régi gyakorlathoz fog alkalmazkodni.[5])

Február első napjától kezdve ezen hónap hatodikáig a rendeket végzéseiknek összeállítása, és a vallásügyieknek módosítása, valamint némely újaknak alkotása foglalta el.

Az első napon gróf Salm Miklós főparancsnok megjelent a rendek körében, és kijelentette, hogy kész némely foglyokat, kiket Léván őrizet alatt tart, szabadon bocsátani, és azon birtokügyi okleveleket, melyeket Katzianer tábornoktól

[1]) A királyi válasz a XVII., XVIII., XIX. czikkekben.
[2]) A LXIV. czikkben.
[3]) A LXVI. czikkben.
[4]) A LXIX. czikkben.
[5]) A LXXVI. czikkben.

magához váltott, az illető tulajdonosoknak kiszolgáltatni. A rendek élénk hálával fogadták ajánlatait, és részint az oklevelek váltságdija fejében, részint tekintve ama jó szolgálatokat, melyeket a király- és az országnak, főleg a mult esztendőben tett, minden jobbágyra 10 dénárt vetnek ki, s az ebből befolyó összeget tiszteletdíjul ajánlják fel neki.[1])

Február 6-án két lengyel nemesnek: *Loboczkynak* és az ifjabb *Laszkynak* kérelme tárgyaltatott, kik a magyar nemesek sorába kivántak felvétetni. Mindketten visszautasíttattak.[2]) Ellenben *Malatesta Frigyes* királyi titkárt készséggel részesitették a rendek ama kitüntetésben; tekintve azt, hogy ifjuságától kezdve majdnem folytonosan Magyarországban tartózkodik, a magyar nyelvet és szokásokat elsajátította, végre az országnak fontos szolgálatokat tett; egyuttal felkérték a királyt, hogy ellátásáról gondoskodjék.[3])

Valószinüleg ezzel kapcsolatban hozatott azon végzés, mely szerint a király felkéretett, hogy idegeneket a rendek megegyezése nélkül ne ruházzon fel magyar nemességgel.

Mire a király azt válaszolta, hogy elődei mindenkor feljogosítva tartották magokat tanácsosaik meghallgatása után adományozni a magyar nemességet. A mi őt magát illeti, igéri, hogy ha oly időben kíván valakit honfiúsitani, midőn az országgyülés együtt van, nem mulasztandja el annak hozzájárulását kérni ki; máskor azonban ő is tanácsosainak meghallgatására fog szorítkozni.[4])

Ugy látszik, február 8-án közölték a rendek a honfiusitásra vonatkozó végzésöket, valamint a vallás ügyében történt megállapodásokat, a királylyal, a ki elégületlenségét és neheztelését komoly szavakban éreztette a rendekkel.[5])

---

[1]) Salm ajánlatáról és a részére megszavazott tiszteletdíjról szól a LXX. törvényczikk. A Türk Dániel-féle napló is említi azt, február 1-re.

[2]) A Türk Dániel féle naplóban február 6-ára olvassuk; »Iterum lecti articuli, inter alios de Loboczki et juniori Laski in hungaros creandos, sed turpiter repulsam passi sunt.«

[3]) A LXXIII. czikk. Többi között ki van emelve, hogy Malatesta »decreta ipsa regni aliquot annis conscripserit.«

[4]) A LXXVII. czikk.

[5]) A Türk Dániel-féle napló február 8-ára írja; »Rex Regnicolis multa locutus est, quaedam etiam ex ira.«

Ezek másnap arról tanácskoztak, mikép engeszteljék ki uralkodójukat.[1])

Megnyugvásukat fejezték ki a honfiúsitás jogára vonatkozólag tett királyi nyilatkozat felett; és csak azt kívánták, hogy a honfiúsitott idegenek esküvel kötelezzék magokat a magyar törvények iránti engedelmességre, az ország szabadságának és területi épségének oltalmazására.[2])

A vallásügyi végzések is, az 1548-iki törvényekkel összhangzólag, módosíttattak.[3])

A rendek kijelentik, hogy a királynak a vallási egyenetlenségek megszüntetésére czélzó buzditásában, vallásos buzgóságának és alattvalói iránti jóakaratának ujabb jelét látják. Elismerik, hogy oda kell hatni, miszerint »a szent katholika hit és az isteni tisztelet, mely a szent atyák tanitása értelmében, hosszú időn át az egész keresztény világban el volt fogadva, az ország minden részeiben visszaállittassék, és az eretnekség s az istentelen tanok kiirtatván, az összes rendek, mint egy testnek tagjai, állhatatosan ragaszkodjanak a szent katholika egyházhoz, mely mindig változatlan és csalhatatlan: hogy ily módon a szellemek őszinte és bensó kapcsolata, az ország egysége napról-napra szilárduljon, és Isten irgalmát mindinkább kiérdemeljék.«

Ezen czél elérésére legalkalmasabbnak tekintik a király által kijelelt eszközt: hogy a főpapok hivatásuk magaslatára emelkedjenek. Mivel azonban a püspökök közul a legtöbben nem birják a szent szék megerősítését, és igy nem képesek összes kötelességeiknek megfelelni, különösen az egyházi rendeket feladni: a király küldjön követet Rómába, és eszközölje ki a megválasztandó pápánál, hogy a megerősitő bullákat dij-

[1]). A Türk Dániel-féle naplóban február 9-ére fel van jegyezve: »Consultarunt Regnicolae de excusatione Regiae Maiestati facienda ad propositiones praecedentis diei.«

[2]) A rendek válassza a LXXVII. czikkben.

[3]) A *bártfai* követek február 11-én jelentik, hogy február 10-én »Vormittag Königlicher Maiestät sich der Artikel halber allenthalben verglichen. . . Was die religion betrifft ist der Artikel gestellt wie vor einem Jar.« Mikép, és mily körülmények hatása alatt állott be ezen fordulat, nem tudjuk.

talanul adományozza, minthogy a főpapok megfogyott jövedelmeikből az annáták fizetésére képtelenek.

Továbbá módot kell találni arra, hogy a világiak a főpapoknak és az ezek által rendelt papoknak engedelmeskedjenek mindazokban, a melyek Istenre és az isteni tiszteletre vonatkoznak. Ha valamely kérdés iránt kétségeik támadnak, vagy vita keletkezik, az eldöntést az egyetemes zsinattól kell várniok, mely a mennyiben a vallásban valami javítandó van ezt az isteni ihlet által megvilágosítva eszközlendi. Addig is mindenki köteles a kath. egyház ősi tanaihoz és intézményeihez ragaszkodni.[1])

Ezen czikkek teljesen kielégíthették a királyt és a katholikus rendeket. Az ágostai hitvallás hivei is megnyugodtak ezen fogalmazásban, mert az »eretnekség és az istentelen tanok« alatt nem Luther, hanem Kálvin és Zwingli tanai értettek, és mert ök magokat a kath. egyház igaz követeinek tekintették és hirdették.[2])

Február 11-én a király és a rendek között teljes megegyezés jött létre a törvényczikkek tartalma és alakja iránt. Ezen és a következő két napon a követek a törvényczikkeknek küldöik számára való lemásolásával foglalkoztak.[3]) Február 12-án erősitette meg azokat Ferdinánd.[4])

---

[1]) A XII.—XVI. czikkek.

[2]) Ezért írják a lőcsei követek, midőn február 11-iki jelentésökben a vallásügyi végzésekről szólnak: »Unsre Confessíon ist nicht gedacht.«

[3]) A *Türk-féle* naplóban február 11-ére áll: »Omnia conclusa cum Rege et Regnicolis, et a prandio scripsimus articulos.« Február 12-re: »Die toto scripsimus Articulos cum Monasterii communi scriba.« »Ita et 13-a dies in articulis scribendis insumpta est. Verum omnium scripta sunt ablata, ego tamen meum abstuli.« Ezen utóbbi észrevétel értelme nem egészen világos. A bártfai követek ii február 13. jelentik: »Gestern ist der Landtag aus; das ist man hat gestern alle handln gut beschlossen, und alle artikel bestettiget frue. Nach Essens habn wier pis in die Nacht dieselvigen in Closter geschrieben das meiste, werden ietzund anheben zu schreiben, werden heut genuech damit zu schoffen haben.«

[4]) A megerősített törvénykönyv ki van adva törvényeink gyűjteményének minden kiadásában. — L. **Irományok** és **Törvények** VIII. szám.

A király ezután még a rendek által előterjesztett magánügyek elintézésének szentelt több napot.[1]) És csak február 23-án tért vissza Bécsbe.[2]) A rendek nagy része már korábban szétoszlott.[3])

---

[1]) A bártfai követek idézett jelentésében olvassuk: »Der Khunig zugesagt der Landschafft, woll tag und nacht darüber setzen und privatorum negotia ibersehen, und allesampt gnediglichen abfertigen.«

[2]) Gevay. Itinerar Ferdinand's I. 65 l.

[3]) A lőcsei követek már február 16-án jelentik: »Das die Gesanntten dern andern Stett heymweg zyhen.« A lőcsei követek, mint a Türk-féle naplóban olvassuk, február 17-én utaztak el.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1549. Október. 12.

Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Boemiae etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Postquam adjutorio Dei omnes seditiones et domesticos tumultus in Germania, aliisque Regnis et Provinciis nostris, victis et debellatis etiam seditionum et tumultuum autoribus, sopiverimus, atque etiam certorum rebellium nostrorum et publicae pacis turbatorum vires et rebellionem, aestate proxime transacta, in isto quoque Regno nostro Hungariae contriverimus, constituimus pro ulteriore pace et quiete tua, aliorumque fidelium nostrorum publica stabilienda, ac provisione necessaria atque defensione locorum finitimorum, nec non aliis negotiis istius Regni nostri atque fidelium nostrorum curandis, generalem omnibus Statibus et Ordinibus ejusdem Regni nostri Hungariae pro festo beati Andreae Apostoli proxime venturo, in Civitate nostra Posoniensi, Conventum nostra in persona agendum et celebrandum. In quo cum non tua solum, sed etiam aliorum fidelium nostrorum praesentia sit necessaria, fidelitati tuae harum serie mandamus firmissime, quatenus ab idem festum beati Andreae Apostoli personaliter ad nos venire debeas Posonium, ubi nos tecum et cum aliis fidelibus una de his agemus, tractabimusque et concludemus, quae tuae aliorumque fidelium nostrorum salutis et permansionis erunt, et ad solutionem gentium atque

provisionem locorum finitimorum, ac alias necessitates Regni curandas pertinebunt. Secus non facturus. Datum Pragae, duodecima mensis Octobris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

Ferdinandus. Nicolaus Olahus
Episcopus Zagrabiensis.

Kivül: Magnifico Ludovico Pekry de Pethrovyna, Comiti Comitatus Lypthowiensis ac Dapiferorum nostrorum Regalium Magistro etc. fideli nobis dilecto.

(Kiadta: Kovachich M. Gy. Vestigia Comitiorum. 679. l.)

II.

1549. November 10.

Ferdinánd király irata, melyben az országgyülés határnapjának elhalasztását közhírré teszi.

Ferdinandus, divina fauente clemencia, Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex semper Augustus. Infans Hispaniarum, Archidux Austrie etc.

Prudentes et Circumspecti, fideles nobis dilecti. Quamuis superioribus diebus indixeramus vobis et aliis fidelibus nostris generalem Dietam, ad festum beati Andree Apostoli proxime venturum Posonii celebrandum, constitueramusque ad eum diem nos eo personaliter omnino venturos; quia tamen interea temporis intercessere certa et arduissima Reipublice Christiane negocia, propter qua cogimur hic aliquot diebus longius quam constitueramus remorari: quare Dietam premissam, ad diem beati Andree per nos indictam, ad festum Epiphaniarum Domini proxime venturum, differendam et prorogandam duximus. Mandamus igitur fidelitati vestre harum serie firmiter, ut acceptis presentibus, ad hunc ipsum diem Epiphaniarum Domini proxime venturum, certos de medio vestri, cum plena et omnimoda facultate et potestate, Posonium mittere debeatis, ut eo ipso die et tempore, cum his et aliis fidelibus nostris, de omnibus rebus, quas antea vobis perscripseramus, et de quibus eciam alioquin generaliter pro Regni et confiniorum defensione atque pace agendum erit, personaliter agere, trac-

tare et concludere possimus. Aliud facere non presumatis. Datum Prage, decima mensis Novembris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

Ferdinandus. Nicolaus Olahus
Episcopus Agriensis.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis Civibus Civitatis nostre Soproniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

III.

1550. Január 3.

Az alsó-ausztriai kamara javaslata az országgyülési előterjesztések tárgyában.

Der Niderösterreichische Cammer underthenig Guet bedunckhen und Vermonung etlicher Articl auf yetzigem Rakhusch Zu Presburg Zu handln.

Als die Römisch Küniglich Maiestät etc. seiner Küniglich Maiestät Niederösterreichischen Camer Räte hieuor durch aine beuelh desdatum steet den Sibenundzwainzigiste tag Octobris iüngst vershinen auferlegt, die Articl, so seiner Küniglich Maiestät Camer guet Zu nucz unnd fürderung auf yeczkhünftigen Rakhush in hungern für Zubringen unnd Zuhanndln in shrifft Zuuerfassen, unnd diselben seiner Maiestät Zuderselben ankhunfft hieher für Zubringen, haben gedachte Camer Rät Zu gehorsamer Volcziehung berüerts beuelhs, der sachen mit Vleis nachgedacht. Auch derhalben von seiner Maiestät Rat unnd Verwalter des khupferhandls im Neuensol herrn Christoffen von Khönritz bericht genumben unnd darauf sambt Ime in Rat befunnden, das hernachuolgunde Articl yecz in hungren Zuhandlen ein hohe nothdurfft sei. Erstlichen geschiecht den Pergstetn durch die Prelatn, Herrn unnd Edlleut in hungern grosser Zwang in dem, das Sy di Perggstet, wider alt heerkhomen und Ire Freyhaitn,

Mautt unnd Zol Zugeben dringen, unnd diselbigen Meutt von tag zu tag staigern, unnd dardurch dj Profannt verteuert wirdt. Darczun ob man gleich vil Mautt gibt, so werden doch Prügkhen unnd Strassen nicht gepessert, So haben Ir vil auch drukhne Meutt unnd auf anndern grünndtn, wider das hungerisch decret. Derhalben ain notdurfft, das dj Küniglich Maiestät, auf dem Rakhusch Zubeschliessen gnediglich bedacht sein wolle, damit ainem yedem Prelatn, Herrn und Ed lman die Sich dj Mautt einzunemben undtersteenn, sein gerechtigkhait unnd Freyhait, die Sy der Mautt halben Zuhaben vermainen fürzubringen auferlegt, auf das diselben ersehen unnd wo yemands seine Freyhaitn missbraucht oder dj Mautt einzunemben unbefüegt, das solches hinfüran abgestelt, unnd derselbe der gebüer nach gestrafft [1]; und denen so dj Mautt einzunemben befüegt oder befreit seinn aufgedruckhte mass unnd Ordnung geben, was Sy von yeder waar nemben sollen, damit dj leüt nit übernumen, das auch sein Küniglich Maiestät an yedem ort ain offen Vectigal anschlahen lass, damit meniglich wiss, was sich zu Zu Mautt Zugeben gebüert: unnd denselben Landleutn, welche dj Meutt einzunemben befüegt, unnd dagegen die weeg unnd Prügkhen Zupessern unnd Zupauen bey verlierung Irer gerechtigkhait eingepunden werde. Welches gleichwol vormals auf etlichen Rakhuschen auch also beschlossn, aber demselben khain volcziehung gethon worden, demnach sein Küniglich Maiestät Zuvermonen auf yeczigen Rakhusch ernstliche Einsehung unnd verordnung Zuthuen, das den vorigen decrete, so von wegen machung der weeg unnd Prükhen, auch für bringung berüerter Mautt freyhaitn aufgangen, nachgelebt werde unnd volcziehung besheh.

Dann so ist der Küniglich Maiestät durch bemelte Niderösterreichische Camer Räte vormals antzaigt worden.

[1] *Oldaljegyzet, más kéz írása*: Diser artiel dorff der Camer in hungern oder dem Rakhusch niht furbracht werden, dan Ir Mt. habn es vorbeuolhn. Derhalbn soll dj Camer allein Ir Mt. anzeign, wer hierjn niht gehorsam laist. So wolle Ir Mt. an dieselbn beuelh Zufertign verordnen.

das im Jar mererlay sachen Zu notdurfft beder seiner Maiestät Camern, in den hungerishn Perggstetn von Wienn aus hinein gefüert werden, darauf gleichwol gedachte Camer in seiner Küniglich Maiestät namen gebüerlich Passbrief gefertigt unnd aufgenn lassen. So beshwere Sich doch die Personen, vo Zu hineinfürderung berüerter sachen unnd notdurfftn heraus Zu der Camer geshickht werden, das etliche Mauttner, unnd sonnderlich Zu Wartperg, Schinta, unnd dj Dotzj in der Tshernawitz umb bemelter Camer Passbrief nichts geben, sonnder dj Mautt von denselben Camersachn betzalt haben, oder sich diselben Mauttner ains tails auf Ire herrn waigern, das Sy Inen solhes antzaigen unnd beshaid nemen wollen, ob Sy seiner Maiestät sachen frey Passiern lassen sollen oder nit. [1]) Es werden auch die so also seiner Küniglich Maiestät sachen hinein oder heraus füeren, von den Mauttnern nit allain auf dj Schlösser der herrn denen dj Meütt Zugehörn, sondern auf dj herrn selbst, wo Sy nit anhaimbs auf denselben shlössern gewisen. Dieweil aber etlich derselben Herrn, etwo weit von denselben stetten entsessen, unnd ehe wann Sy ersuecht, seiner Maiestät sachen etwo lang aufgehaltn werden.

Auch wider dj Billichait ist, das dj Küniglich Maiestät als herr und Künig in hungern seinen Undterthonen von denen sachen so Zu seiner Küniglich Maiestät aigen notdurfftn in dj Pergstet gefüert werden, Mautt, Zol unnd dergleichen betzallen sol, so wird es derhalben für not unnd guet angesehen, das sein Maiestät solche unbilliche beshwerung auf dem Rakhusch abstellen, und bshliessen das dj hungerishn Lanndleüt, so Meutt unnd Zol haben, bey Iren Ambtleütn darob seinn, das Sy seiner Maiestät aigen sachen, so zu notdurfft derselben Camern in dj Pergstet gefüert werden, auf seiner Maiestät Niderösterreichishe Camer Räte unnd seiner Maiestät Ambtleüt in Neuensol Passbrief, es sey am hinein oder heraus farn, Mautt, Zoll unnd aller annorderung, frey uund vngeirrt Passiern lassen, und das dj Küniglich Maiestät gegen den Innhabern der Mautt Zu Wartt-Perg, Schinta

[1]) *Oldaljegyzet*: Idem in den Artichn wie in obsteendn.

oder in der Tsernawitz oder gegen Iren Mauttnern, als die umb gedachter seiner Maiestät Niderösterreichishe Camer Räte Passbrief nichts geben, unnd dj Mautt von seiner Maiestät aigen Camersachen betzalt haben wollen, Zu erhaltung ainer merern gehorsam Ernstliche straff fürnemben.

Ferner Wiewol vorhin in etlichen versamlungen in Hungern und sonderlich Zu weyllennd Künig Ludwigs Zeytn auf dem Rakhush Zu Ofen, im vier und Zwamzigiste Jar beshlossen, das menigelich In- und auslendishe Pergkhwerch Zupauen vergunndt Zuegelassen und dabey geshützt sol werden. So thuenn doch dj Preläte, Herrn, unnd Edlleüt den Gwerckhen in erpauung der neuen Pergkhwerch grosse hinderung unnd wollen niemannds Zuelassen Pergkhwerch auf-Zushlahen, es vertrag Sich dann ainer Zuuor mit dem Grunndherrn seins gefallens, begern Inen auch von des grunndswegen vom Aercz das Neünt, gleich als ain Urber oder Fron Zugeben, so man doch dy Urber allain dem Lanndsfüerstn Zuraichen shuldig; durch wölhe beshwerung wider den gmainen nutz des Khünigreichs hungern, unnd Zu abbruch des Camerguets gehanndlt wirdet. Unnd nachdem dann vil gueter Edler Perkhwerch in hungern seinn, die allain umb der grossen unordnung willen, das niemands verhanden, der solhe Perkhwerch von der Küniglich Maiestät wegen verleicht unnd in Pauung derselben mass unnd ordnung gäb, erligen, dauon sein Maiestät wo Sy erhebt unnd pepaut, ainen guetn nucz haben möchte, So werden demnach sein Küniglich Maiestät gnedigelich bedacht sein ain gueto Pergkhwerchsordnung aufrichtn Zulassen, unnd ainen obristn Camergrauen, oder wo sich sein Maiestät desselben halben nit so pald entshliessen khonnd, sonst yemannds Pergkhwerchs verstenndigen in den Pergkhstetn Zuuerordnen, der dj Perkhwerch verleich unnd darinnen ordnung geb, das auch sein Küniglich Maiestät auf yeczigen Rakhush dahin hanndlen beshliessen unnd bestättn, das menigelich Zuegelassen unnd erlaubt sey, mit bewilligung des Obristn Camergrauen oder dess so durch sein Maiestät Zuuerleihung der Perkhwerch gesetzt, auf alle Metal an der Grunndherrn unnd beysiczer der güetter hinnderung grüeben auftzushlahen, Perkhwerh Zu Pauen unnd Gold Zu washen,

doch das dasselb in der Küniglich Maiestät Camer gegen gebüerlicher beczallung geraicht werde, Auch seiner Maiestät von solchen Aertzn, das Urber unnd wexl Zuestee, unnd das dj Grundherrn mit khol unnd holtz deren man Zu Perkhwerch nit geratn khan, dj Gwerckhen unbeshwert haltn. Unnd Fürnemblichen sein Küniglich Maiestät mit den Stennden beshliessen unnd handln auch solhe verordnung thuen, wann sich in Perkhwerhssachen Zwishn den Gwerkhen oder waldburgern Irrung unnd stritigkhait begeben, das diselben Irrungen durch sonnder darczue verordent Perkhwerchs verstenndig Personen, in massen Es auch bey anndern Perkhwerchen in seiner Maiestät Königreichen unnd Lannden gehaltn wirdet, entshaiden unnd eruordert werden, mit vorbehalt dem beschwertn tail der Appellation für ainn obristen Camergrauen, alda Es dann, weil ain Camergraf, sambt den Perkhwerchs verstenndigen, umb glegenhait der Perkhwerchs sachen am Pessten wissen haben unnd darinnen urtln khünnden, dardurch auch dj Partheyen vor weytern raisen unnd uncossten souil mer verhüett werden bleiben unnd Zu ennd gehanndlt werden sol. Wo nun solche guete ordnung gehaltn, so wer sich Zuuersehen, das Sich vil frembder Gwergkhen umb djselben Pergkhwerchs Gepeü annemen unnd Pauen werden. [1])

Auf dem Rakhush Zu Tirnau ist, wie dj Niderösterreichish Camer unnd der von Khüenricz vernimbt, des vershinen Sibenundvierczigistn Jars, von den Ständen in hungern beshlossen, unnd von der Küniglich Maiestät, bestätt worden, das die Grunndherrn von den Prelatn so Zehennd Zuuerlassen, dieselben Zehend für al annder, bey ainer gesecztn straff ablösen unnd in bestannd nemen mügen. Solhes decrets wöllen sich dj Herrn unnd Edlleüt behelffen, unnd die ablösung des Zehends, so dj Küniglich Maiestät vom Erczbishof unnd Capitl von Gran im bestannd hat, auf Iren gründen wider Küniglich Maiestät gebrauchen, unnd vermainn, weyl sein Maiestät nichts vorbehaltn, das Inen der bestannd und ablösung des Zehennds, auf Irer undterthonen grünndtn billich gebüer unnd Zuestee, Wel-

[1]) *Oldaljegyzet*: Lateinisch zu machen und mit der Hungrisch Camer zu rathschlagen.

hes aber seiner Maiestät Zu nachtl raicht unnd allerlay strit unnd Irrung bringt, Auch die Küniglich Maiestät Zu Profiantierung der Pergkhstet Greniczheuser mit dem bestannd der Zehennd billich den grunndherrn vorgeet, darumben werden sein Küniglich Maiestät auf dem Rakhush mit den Stennden dahin Zuhaundln unnd Zubshliessen gnedigist vermont sein, das solh decret Zu Thierna von wegen verlassung der Zehennd beshehen, auf vorberüerte Mainung unnd nit annderst verstannden oder gedeüt werden sol. [1])

Item di Römisch Küniglich Maiestät hat gnedigelich Zubedennckhen, was seiner Küniglich Maiestät an bemeltn Pergstetn, unnd in sondernheit in ainer fürfallenden Khriegsnot, gelegen, und aber wissenlich, das Zwischn derselben Perggstet, Schlösser unnd Stet so dieser Zeyt der Thüergkh innen hat, gar khain befestigung noch Pass, dardurch dem Thüerkhen ain gewaltiger straif unnd einfal gewört möcht werden, derhalben ain hohe unuermeidliche notdurfft, das für dj Pergstet Zuuerhüettung aines einfalls, wie dann auch durch den herrn Obristn als Er iüngst ist derselben ortn gwesen, wie der Camer fürkhumbt beratshlagt, etlich befesstigung gepaut wurden, darum ain stets khriegsuolckh undterhaltn möcht werden Unnd diweyl dj Küniglich Maiestät auf erpauung annderer befesstigung unnd beseczung der granicz-fleckhen unnd heüser, dermassen mit annderu grossen Ausgaben beladen, das sein Maiestät schier mit khainem Anshnit unnd Einkhomen in hungern noch annderer Lannde Zuethuen uand hilff volgen khann, unnd aber dj Camer bericht worden, das sein Küniglich Maiestät alles Einkhomen des Ertzbistumbs Gran, diser Zeyt, diweyl solch Bistumnb ledig, einezichen, unnd auf erpauung ainer befestigung Zu beshützung der Pergstet anlegen und brauchen möcht, furnemlichen aus disen ursachen, das in hungern der gebrauch, auch von bäbstlicher Heilligkhait bewilligt sey, das nach abgang aines jeden bishoffs in hungern alle nutzung unnd Einkhomen desselben ledigen bistumb sa inem Künig von Hungern Zu beshüczung

[1]) *Oldaljegyzet*: Lateinisch zu machen und mit der Hungrisch Camer zu rathschlagen.

der Gräniczn wider dj unglaubigen, auf drey Jar lang volgen unnd Zuesteen sollen, wie dann in dem hungerishen decret Par. 1. Tit. XIII. lautter geordent : Das ain Künig von hungern volkhomen macht hab, mit der abgestorbnen Prelatn Güetter seines gefallens Zuhanndln, diselben für Sich selber Zu behaltn oder Zuuergeben. Wo aber sein Küniglich Maiestät solhes ausser bewilligung der Stennde (darfür Es doch dj Camer nit acht,) Zuthuen nit macht habn sol, So ist der Camer gehorsam guetbedunckhen, das Es sein Küniglich Maiestät aáf dem Rakhush hanndln unnd beshliessn, unnd daneben auch auf dj anndern Articl die seiner Küniglich Maiestät, hieuor Pald nach des iüngstn Erczbishoffs zu Gran absterben, laut der abshrifft hiebey mit A. durch bemelte Camer Räte Zuegeshriben und geratn, undter annderm betreffent vorbehaltung und einziehung des Pisets so gedachtem Erczbischofen, aus seiner Maiestät Camer Cremnitz Järlichen geraicht worden, Auch den Marckht Zum Creitz genenndt, so ein Erczbishof von Gran in Pergsteten hat, damit sein Maiestät denselben Fleckhen sambt seiner Zuegehörung, auf mitl wie im selben der Camer guetbedunckhen angeczaigt, Zu seiner Maiestät handen brächtn. [1])

Dann so hat die Küniglich Maiestät seiner Maiestät Niderösterreichischn Camer Rätn durch ainn beuelh, des Datum steet Prag den l.cztn tag Augu;t negstuershinen, gnedigist Zuuersteen geben, das Zu Muran in hungern so sein Maiestät yetzuershinen Summer erobert unnd eingenumben, ain ansehenlich Eysenperkhwerch, wölches mit hüttwerch unnd hämern versehen, im werch verhannden sein sol, unnd der Camer beuolhen, das Sy Sich durch Herrn Wolfen von Puechaim seiner Maiestät Span unnd haubtman auf Altnsol, Cristoffen von Khönricz seiner Maiestät verwalter im Neuensohl, unnd Wolfgangen Hohenwartter Irer Küniglich Maiestät mituerwaltter daselbst, aller glegenhait berüerts Perkhwerchs, wölher massen dasselb vorhin durch Basho Mathiashn ge-

[1]) *Oldaljegyzet :* Dorf nicht lateinisch gemacht werden. Diser Articl diser Zeitt ainzustellen, bisz das Bisztumb Gran wieder Jemandt geben, soll man Ir Maiestät daran vermonen.

hanndlt worden, Ob auch sein Maiestät alda unnd mit was gelegenhait ainn merern nucz shaffen möcht unnd was bemeltn Camer Rätn von Inen Zuekhombt, sein Maiestät alsdann mit Irem guetbedunckhen berichtn sollen, habn darauf yeczgemelte Camer Rät vorgedachtn Commissarien solhe erkhundigung Zuhaltn unnd Zuuerrichtn beuolhen[1] vnnd darauf von Inen lautt beyligunder abshrifft mit B. bericht unnd guetbedunckhen emphanngen, daraus sein Maiestät glegenhait angeczaigts Eysenpergkhwerchs unnd aus was ursachen Sy dj Commissarj nit ratn khünnden, das sein Küniglich Maiestät solh Pergkhwerch auf derselbn Cosstn Pauen sol, unnd dabey gnedigst vernembar werden, was sein Maiestät wann diselb dj dörffer, hämer unnd hütten so Muran gelegen, Aber dem Beweckhen [2] von seiner Maiestät gegeben sein solten, in annder weeg widerumben aufwexlet, und bei dem Schloss Muran behielt, für ain nuzung aufrichtn möcht. Wölches bemelter Commissarj Rät unnd guetbedunckhen bemelte Camer Rät Ires tails auch nit verpessern khünen, sonder lassen Inen dasselb durchaus gefallen, unnd werden Sich demnach sein Maiestät darüber gnedigst Zuentschliessen wissen.

Aber daneben vermonen gedachte Camer Räte sein Küniglich Maiestät gehorsamlich, nachdem Sy aus der Commissarj bericht versteen, das sein Küniglich Maiestät den gantzn grunnd sambt etlichen dörffern, so Zum Schlössl Rakhösh (?) gehört haben, dem Bewegkhen gegeben haben sol, dartzue Er Im alle Pergkhwerch Auch shmeltzhüttn unnd hämer so gen Muran gehört Zueczu Ziehen, undtersteet, dardurch seiner Maiestät dieselben Perkwerch unnd nuzung von händen khomen unnd entwenndt werden, und sonst allerlay Zerrütlichait daraus Zubesorgen, das derhalben sein Küniglich Maiestät gnedigst gedacht sein wollen, angeczaigte Gründt und Güetter von dem Bewegkhen widerumben Zuüberkhomen, und bey dem Schloss Muran Zubehaltn, unnd diselben niemands weytter Zuuergeben,

[1] *Oldaljegyzet:* Lateinisch zu machn und mit Hungrischer Camer zu ratschlagn.

[2] Bebek.

sonnderlich in bedacht, das von denselhen einkhomen das Schlos Murau, daran dann seiner Maiestät vil glegen, dest statlicher undterhaltn unnd allerlay Pöse Practikhen unnd nachtail, so aus mangl unnd Unuersehung desselben Schloss volgn möcht, verhüett werde.

Weiter wissen Sich sein Küniglich Maiestät gnedigclich Zuerinndern wasmassen seiner Küniglich Maiestät durch derselben Niderösterreichishen Camer Rät hieuor noch den Erstn tag Marcij von wegen das seiner Maiestät haubtman Zu hungerishen Altnburg Zacharias Wochniczkhj, durch den herrn Rebay Ferentzen der Sibenczig haubt viechs halben, so Er auf ungewönlicher Strassen betretn, uand genumben, Wölhes viech ainem hungern Sagbarj Benedict genanndt Zuegehört, für das hungerish Recht eruordert, umb bshaid geshriben worden, ob gedachter haubtman auf sölh eruorderung ersheinen sol oder nit. Darauf sein Maiestät den Camer Rätn widerumben Zu anntwurtt geben, sein Maiestät trügen nit wenig befrembdung das Sich bemelter Rebay dergleichen sachen Zuhanndln unnd die für das hungerish Recht Zucziehen undterstüennde, diweil sein Maiestät nit ingedennckh wären als lang diselb die Regierung in hungern haltn, das dergleichen begeern unnd eruorderung an seiner Maiestät Ambtleut unnd dreissiger ye bshehen, mit dem weitern gnedigen vermolden, das seiner Maiestät nit glegen, derselben haubt unnd dreissigist Ambtleüt mit dem wenigistn souil seiner Maiestät Camer gefel betrifft für das hungerish Recht weisen oder Ziehen Zulassen, wie dann sein Maiestät darauf ainn sonndern beuelh an den Rebay der Camer Zuegeshickht, des Innhalts: das Er in derselben sach mit weitterer hanndlung stilhaltn unnd wo der Sagwarj ainiche beshwerung wider bemeltn haubtman Zu Altnburg hab, möcht Er sölhes bey seiner Maiestät anbringen unnd ersuechen, wölhen beuelh dann dj Camer gedachtem Rebay durch ainn aignen Potn überannttwurttn lassen, unnd daneben vermüg berüerts beuelhs Dem Haubtman beuolhen, Auch den anndern hungerishn dreissigist Ambtleütn, so gedachter Niderösterreichishn Camer undterworffen in Ir Instruction unnd ordnung über Ire Ämbter gesetzt unnd eingepunden, das Sy

hinfüran auf dergleichen eruorderungen unnd anmuettung, wo die durch den herrn Reway oder von der hungerishn Regirung an Sy ausgeen unnd beshehen wurden, khains wegs ersheinen, sonnder Sich der vorgehaltnen Ordnung gemäs haltn.

Welchem nach Sich dann dj Camer versehen gedachter haubtman Zu hungerishn Altnburg solle auf berüertn seiner Küniglich Maiestät beuelh diser unnd annderer dergleichen sachen halben, ferner von der hungerishn Regierung mit rue gelassen unnd Ime weiter von Ir nichts aufgelegt werden. So hat doch dj hungerish Regierung dem haubtman Zu hungerishn Altnburg widerumnb darnach Ernstlich beuolhen, das Er den vorbenenntn Sachwarj Benedict auflassen sol, wie dann seiner Küniglich Maiestät dasselb dj Camer den viertn tag Juny des yeczuershinen Neünunduierczigistn Jars Auch gehorsamlich Zuegeshriben unnd vermont hat, bey der hungerishn Regierung dermassen gnedigiste verordnung Zuthuen, auf das gedachter haubtman Zu hungerishn Altnburg unnd dj dreissigist Ambtleüt, so dieser Niderösterreichishn Camer undterworffen, von Ir der hungerishn Regierung mit rue und frid gelassen.

Nun wais dj Camer gleichwol nit was sein Küniglich Maiestät darüber für beuelh unnd verordnung gethon haben möcht, dann von seiner Küniglich Maiestät seit heer der Camer khain beshaid derhalben Zuekhomen. So ist doch aus anndern shreiben so dj hungerish Regierung der Regierung hie unnd Ir der Camer auch in berüerter sachen Zuegeshriben hat, souil abczunemben, das Sy vermainn unnd haben wöllen, der haubtman Zu hungerishn Alteburg unnd dy dreissigist Ambtleüt so der Niderösterreichishe Camer Undterworrffen, sollen Ir der hungerishen Regierung in dergleichen sachen gehorsam sein, unnd Sich den hungerishn ordnungen unnd echtn gmäs haltn, wie dann sein Küniglich Maiestät yecz Jar vershinen das ist am Sibenden tag Januarij des Neunnduierczigistn Jars, etwo auf ungleichen bericht, auch ainen Lateinishn beuelh aus derselben hungerishn Hof Canceley an yeczigen haubtmann Zu hungerishen Altnburg, unnd an Richter unnd Rat daselbst, Innhalt hiebeyligunder abshrifft mit C.

ausgeen lassen, ainer Irrung halben dj sich noch in Zeyt unnd verwaltung weyllend Georgen Waltherskhierchers als gewesnen dreissigers Zu Altnburg unnd seines Zuegeordentn Gegenshreibers Veitn Neshners Zuegetragen, von ainer shlechtn sachen wegen wie der Camer bisheer fürkhomen, Nemblich das sich ain Thuembheer unnd Brobst Zu Raab mit namen herr Marx ain khlaine anczal hüener am dreissigist daselbst unangesagter durchzufüeren Undterrstannden sol haben, darumben Im dj hüener genumben. Nachmals Sy dj dreissigist Ambtleut, unnd mit Namen der Gegenshreiber Veyt Neshner durch vorbenenntn Brobst von Raab vor der hungerishn Regierung verclagt, unnd wie Er auf Ir aufgangne ladung unnd eruordern, als denen Er nit undterworffen unnd Sy mit Ime nichts Zugepietn gehabt nit ershinen, Ist Er strachs für ungehorsam unnd darnach für verlüstig und durch bemeltn Brobst ain Ansacz auf sein des Neshners aigen haus so Er Zu Alttenburg hat, von der hungerishn Regierung erlanngt worden, unnd demselben nach gedachter Brobst seytheer Zu mermaln bey der Niderösterreichishn Camer angehaltn, unnd sonst auch hinund wider weeg suecht wie Er Zu der volcziehung desselben Ansacz khomen möcht, des Sich dann der Neshner vor der Camer mit dem höchstn beschwert unnd anrüeft, Ine hier Inn Zuentheben unnd on schade Zuhaltn; dann Wiewol bemelter Ansacz noch bisheer auf des Neshners haus nit beshehen, So müesz Er doch in stetn sorgen steen di hungerish Regierung möcht etwo auf vorbenennts Brobsts anhaltn gegen Im was unfüeglichs fürnemben. Demnach ist der Camer undterthenig vermonen dj Küniglich Maiestät wolle bey der hungerishn Regierung gnedigiste verordnung thuen, das vorberüerte Rechtferttigung unnd ergangen Urtl wider gedachte Gegenschreiber Veytn Neshner ergangen, desgleichen von wegen bemelts Sagbarj Benedict genzlich aufgehebt, unnd sonst in annder weeg, auch von der hungerishn Regierung gegen den Ambleütn so nach seiner Küniglich Maiestät der Niderösterreichishen Camer undterworffen Zuhanndln nichts fürgenunnben noch undterstannden, sonnder obyemannds aus den hungern wieder diselben Ambtleüt billiche beschwerung unnd annorderung Zuhaben vermaint, das diselben für dj

Camer oder dj Niderösterreichish Regierung unnd Camer miteinannder, wie Es seiner Küniglich Maiestät gnedigist gefellig gwisen werde, daszt wirdt ainem yedem dj billichait eruolgen. [1])

Als sich auch bisheer Zwischn den Lanndleutn unnd undterthonen an den Österreichishe und hungerische Gränitzn allerlay Irrung Zuegetragen, unnd sich hinfüran gleichermassen begeben möchtn, bedenckht dj Camer, wie Sy dann solches mit seiner Maiestät Niderösterreichishen Regierung beratshlagt, unnd samentlich für guet unnd notdurfftig ansehen, das sein Küniglich Maiestät auf yetzigem Rakhush bshliessen das Zuentshaidung unnd erörterung derselben Irrung unnd haundlungen, Jährlich stete Commissarj verordent. damit diselben sachen von ainem Jar auf des annder nit angestelt, unnd überhaufft sonder mit dem fürderlichistn erörtert werdn. [2])

Auf solhes alles wissen sein Küniglich Maiestät der hohen notdurfft nach auf yecz khünfftigem Rakkush gnedigist gedacht Zu sein. Der sich dj Camer undterthenigclich beuilht. Actum Wienn am dritn tag Januarij im fünfczigistn Jar.

(Eredeti fogalmazata a bécsi cs. kamara levéltárában.)

IV.

1550. Január 9.

Beszterczebánya szab. kir. varos országgyülési követei részére adott utasitás.

Nachvolgende Instruction gibt Herr Richter und Ratt der Stadt Neusoll. dem Herrn Sebastiano Prybitzero, Ihrem Gesandten hienaus gen Presburg in Lanttag, darnach er sich

[1]) *Oldaljegyzetek*: Darf nicht lateinisch gemacht werdn. — Die Khuniglich Maiestät wellen diesz der Hungrischen Regierung durch den Herrn Cantzler selbs befehlen lassen.

[2]) *Oldaljegyzetek*: Im Rakhusch fürzubringen. — Soll die Camer antzeigen wer zu Comisari tauglich. — Lateinisch zu machn.

neben den Herrn gesandten der Erbaren stett had zurichten. 1550.

Erstlich, wan der Almechtige Gott Ihme mit Freuden hienaus zukhommen verhelffen wirt, und der Lanttag wurd angehen, sol er mit vleis auffmerkhen was Romische Kuniglich Maiestät der Landschafft wirt antragen, und sich bemuhen, dasz er diezelbe Proposicion mit Vleis beschrieben hiernach mit sich hierein bringe.

Nachmals gutten acht haben, was die Landschafft Khuniglicher Maiestät darauff wirt antwurtten, und letztlich nach aller Handlung was man beschliessen wurde, dasz dieselben Artikl Ihres Beschlusz, Ihrer Ordnung nach, wie sie beredt werden, schriefftlich mochten hierauspracht werden. Item das er sich erstlich mit den Herrn Gesandten und Herrn Nicolao Feller beuleissigen bey der Landschafft hohes und nieders stands, auch bey Herrn Hansen Hoffman, Doctor Georg Benger, Herrn Filip Brayner, Herrn Melchior Hubrick, Khuniglich Maiestät Hoff Cammer Radt und andern, das Ihre Gnaden des kupfferkauffs halbn bey Romischer Khuniglich Maiestät auffs gnädigste woldten anhaldten und für uns intercediren, das seine Kunigliche Maiestät geruehtet in ansehung Seiner Maiestät Cammer nutz, welcher mitler Zeitt hieraus wirt volgen, den armen Waltpurgern das Schwartzkupffer hoher zuzalen, und weil sie gedachts Kupffer in Kuniglich Maiestät Cammer einreichn mussen, das sie des Urbers möchdten befreyet werden, oder ja mit Ihren armen Schwartzkupffer zukhan kund zulassen hetten, die zuverkauffen wehm und wie teuer sie möchdten, weill bey allen Bergwerkhen der Prauch ist, wan man das Urber geben hatt, mag der Waltpurger das seine Ihme nach seinem besten nutz anwenden. Die Landschafft hatt dieses Artikels halben im nechstvergangen Rakosh viel gehandelt und in Ihren Artikeln Kuniglich Maiestät gebethen uns die Schwartzkupffer den C. per fl. 2. zuzallen. Bischer ist dieser Beschlus ins Werck noch nicht khommen, darumb man weiter anhaldten soll.

Item zu supplicirren in gemeiner Stett Supplicacion, das Seine Kuniglich Maiestät geruehtet gnädiglich bewillen, das die purger im Neusoll ein eignen Probirer mechthn halthn,

der dem Armutt ihr Kupffer dort probiren, und mit dem Probirer in Cämmerhoffe sich vergleichte, dadurch den armen Waltpurgern Schade abgewendt wurde. Auch das man die Proben nach althn Prauch nur oben und unthen thet aufschlachen, dan an eenden das ermste Kupffer ist.

Item das Kuniglich Maiestät seiner Zusagung nach, sie vermog Ihres rechtmessign Kauffsbrieffs geruehtet von den finantzischn und listigen Praktikhn des Rakowsky und seines Anhangs gnadiglichn befreien. Auch das Indult von welchn Seine Kuniglich Maiestät kein Wissen tregt, weill er der Rakowsky dies zu Schaden der Erbarn Stett und Kuniglich Maiestät Cammer misseprauchte auffs gnadigste thet reuociren und dieselben empfangnen Pauerschaffthn Ihren althen Herrn und Besitzer wider einrichten lassen.

Item weil der Beschlus der Landtag so im Neuensoll zowie und Thyrne auch Prespurg gehalthn, vermög das einen jeden der Seine so ihm in den unfridlichen Zeitten mera potencia ist entfremtd und genommen worden, soll widerstatt werden. Das Kuniglich Maiestät geruehtet auch seiner milden und gnadigen Donacion nach, der Frauen Anna Kuntzewitzin, Herr Frantzen ihrem ehlichn Gemahl und ihren Kindern neben ihren Originalia die zehn Pauern in der Person Atalathan (?) und Senitze geruehlich befehlen zubesitzen, auff das sie nit mit untraglichn Uncosten, Saumnussen und Raisen durch Georg Rakowsky und seinen Anhang beschwärt wurden. Es wold derhalben Herr Sebastian Pribitzer den Herrn von Pouchaim und den Herrn Graffen Niclas von Salm auch die Gesandten der Stett, sampt dem Nicolas Feller, zu Hulffe nehmen uod dies treulieh lassen abringn.

Item gemeiner Statt Brieffe uber die Pauerschafften, auch des Herrn Frantzn wirt man zu Prespurg beim Leypold unsern Wirrte in einer Skattel verpetzieret finden; allein man sehe auff wie sie sich zusammen reymen, und das keiner dauon verloren wirt, bei welchen sein auch die Procuratoria gemeiner Statt und des Herrn Frantzn.

Item es ist auch zwischn den Brieffen ein Supplicacio mit einer Abschrifft eines Brieffs Herrn Oswaldum Pfarrer in der Otzawa belangunt, und dieiveill für Luce vor dem Jaren

vergangn der Hauptbrieff dieser Abschrifft zu Wien Kuniglich Maiestät ist eingereicht worden, und dem Herrn Cantzler zukhommen und verlegt, das man die zwischn anderen Briffen nit befinden khan, ist mit Herrn Cantzler und seinem Secretari Feyertho, auch Emerico Paludsky, den ich in Sonderheit schraibe, zuhandln, das diese Copey anstatt des rechthn Brieffs möcht corroborirt werden, das dem armenn Priester also das seine nit entfremtd wurde.

Item das alle und jede gemeiner Stette Privilegia über die Mautten und Dreissigsthen im gantzn Landt möchthn den armen Purgern zu gutt wie von aldersher gehalthn werden, das sie mit denselben nit weitter beschwert wurden, dan dadurch niemand als die Waltpurger und arme Hayer, auch bey den Pergwerkhn arbeiten, unterdruckt werden.

Item auch Kunigliche Maiestät und Herrn Räthe anzutragen, das Ihre Gnadn Kunigliche Maiestät dem Herrn Thurso das Preuhaus, welchs zu Beymotz zu Schaden der Stett und Seiner Maiestät Kupfferhandel ist, auffgericht thet auffs gnadigist ablegn, wan den Pauern aus derselben Gegent Pribitz und so zum Schlos Beymotz zugehorig nit moglich ist die Stett wie vormals gethan mit Traide zuversorgen, dieiveill sie wie man sagt wochentlich 80 virtl Traide im gedachte Preuhaus livern und geben mussen. Denn wo es ihme zugelassen, wurden die andere Schlos- und Landherrn auch Edelleuthe die auch eigues Nutzs halben, so vorhien nie gewest, anzufangn sich understehn, und mittler Zeit grosse Teurung die Stetten anrichthn und zufuegen.

Item wieferne ein Buchbinder zu Prespurg ist, so wold Herr Pribitzer vier Register auff die welsch waise mit rottem Lehder uberzogen und gutt Papir drinnen einbinden lassen; in das eine $2^1/_2$ Buch Papir nehn, oben auswendig des Registers mit gulden Buchstaben lassen druckkn »Gemeiner Statt Neusoll Register« in der mitten F + R., undtn die Jarzal 1550., in die ander drey per 1 Buch Papir, die Oberschrifft das andrn »Des Eyzenkauffs Register,« des dritten »Der Protchosiosky Regiester,« des vierden »Des Pfarrhoffs Register,« auf einem ieglichn in der Mitthn die obgedachthn Buchstabn, mit obbezaichnethn Zaichn, unthn die Jarzall.

Auch saubere Bendla, damit man sie mag zumachn. dran lassen machn.

Item der Relatoria halbn so zu Thirne im Capitell hieraus genommen soll werden, mit dem Paulo Rosa zuhandlen, das er den Gulden, so er zu Tyrne genommen widergebe, und die Relatoria per literas preceptorias lassen holen.

Item das zu Erwechung, mehrere Pergwerken, welche mitler zeit Kuniglich Maiestät Cammer zu Nutz und dem gantzn Lande zu Ehren reichen wurden, den Waltpurgern ihre Freiheitten so von lobliche Kunigen der Krone zu Hungern erlangt, welche auch Romisch Kunigliche Maiestät bestettiget, unverletzet, on allerley listige Eintruege mechthn gehalthn werden; dan es sonst unmöglich on sonderliche Freiheitt irkeine Pergwerck erwechen, weill vil Geldt mus ausgestreckt werden, ehe dan man irkeins thutt durch den Segn Gottes finden.

Item mehr auch das ihnen zu Ihren und den Pergwerckn Notturfft Holcz zuhauen nit gewehrt wurde, vermog ihrer Priuilegia.

Item auch sich zuerkundigen wan man bey der Enlaittung neben dem Capitels oder Conuents Herrn ein Kunigische Man praucht, was demselbn nach Lands prauch und Aufsatz für seine Mühe zugeben kompt.

Item nach Ausgang des Landtags, wan Gott wirt helffen wider mit Freiden heim zuziehen, wold Herr Sebastianus Pribitzer durch Bartosch den Stattdiener von Conuentschraiber zu Sanct Benedicten die Hautt weis Pergamen mit sampt der Saiden, so ihme eingericht ist worden lassen fedn. (?)

Item bey den Herrn Cammerräthn und der Landtschafft anzuhalthn, das man die gutten hungerische Pfennige, siesint schwartz und wais, die Zeit oder für etliche Jaren dem rechten Korn nakhgeschlagen, dem Beschlus der Landtschaft nach furm Jare zu Prespurg beschlossen, wold nehmen, und solchs Brackhn (?) abstellen, dan der gemeine Man mag es nit erschwinden, und ander allerley Victualia zugeben und neu gelt aus der Muntz wechseln.

Das ubrige bevehlen wir dem treuen Vleis unsers Gesandten auszurichthen, nach seinen besten vermögn, gemeiner

Statt zu Gutt und auffnehmen. Im Neusoll ad 9 Januarii, anno 1550.

Richter und Rat der Statt Neusoll.

(Egykorú irat Beszterczebanya sz. k. város levéltárában.)

V.

1550. Január 15.

Ferdinánd király országgyülési előterjesztése.

Propositio Sacrae Romanorum, Hungariae Bohemiae etc. Regiae Majestatis, in Conventu Posoniensi 1550.

Sacra Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, fidelium suorum Dominorum Praelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Ordinum ac Statuum Regni sui Hungariae prompta obedientia, qua sese, ex edicto mandatoque Majestatis suae, frequentes, ut par erat, ad praesentem Conventum, quamvis serius quam edictum erat, receperint, tamen grato imprimis ab eis clementique animo susscipit, omnemque eis gratiam et clementiam suam offert benigne.

Deinde significatum eisdem esse vult, quod cum satis constet, non solum ipsis fidelibus suis Ordinibus ac Statibus Regni Hungariae, verum etiam plerisque orbis terrae gentibus, quo studio, qua diligentia, quibus laboribus, quantis demum et sumptibus et incommodis Sacra Majestas Sua jam inde ab initio imperii sui in hoc Regno Hungariae suscepti, unioni, paci et tranquillitati ipsorum fidelium suorum, defensionique ab internis et domesticis adversariis, tum vero aq externis et perpetuis hostibus sedulo omni tempore invigilavit, enumerare praeteritorum temporum casus, rerumque successus supervacaneum in praesentia futurum esse Majestas sua sibi penitus existimavit; cum praesertim nemo sit qui ignoret inter caeteras rationes, quas pro restitutione aliquando in pristinum statum Regni sui Hungariae Majestas sua identidem experta est, graves etiam aliquot et injustas (?) expeditiones, Sacrae Caesareae Majestatis, fratris sui, auxilio.

a Majestate sua Regia fuisse diversis temporibus susceptas, ac quominus hactenus omni ex parte exitum optatum sortita sunt, quae obstiterint causae, satis id quoque Ordinibus Regni ac Statibus possit esse perspicuum. Majestatem quidem suam tantum abest ut gestorum suorum poeniteat, ut in reliquum quoque tempus facturum itidem, omniaque incommoda pro unione saluteque suorum fidelium libenter subituram se offert. Est autem et id jam satis perspectum Ordinibus et Statibus Regni, quamvis per hos annos Majestati suae nihil magis fuit in votis, quam ut ipsam in Regno suo Hungariae continue permanere, gubernationique et defensioni ejusdem Regni praesens ipsa, omni studio, omnibus posset viribus incumbere, varia tamen subinde Christiani orbis negotia intercidisse, quae cum ad ipsam quoque Regni Hungariae salutem et defensionem non mediocriter pertinerent, Majestatem suam vel invitam ab hoc suo semper instituto necessario fuisse remoratam, usque adeo ut non solum extra Hungariam, verum etiam procul ab haereditariis suis Provinciis, in locis remotis non sine gravibus et curis et laboribus longo tempore Majestatem suam abesse oportuerit; et cum primum pacatis, divino beneficio, per Sacram Caesaream, suamque Regiam Majestates, rebus in Germania, vacare domesticis negotiis Majestati suae licuerit, venisse eandem in caetum fidelium suorum, secumque proposuisse, quantum per rerum et temporum statum liceat, haud procul ab eis reliquo tempore abesse, sed tum per se, tum vero per Serenissimos liberos suos, quorum aetas in dies negotiis gerendis, reique publicae administrandae fit aptior, fidelium suorum commodis, libertatibusque et tuendis et augendis, ita assidue prospicere, ut intelligant omnes Majestatem suam regio suo muneri, rectaeque Regni sui administrationi nullo genere deesse velle.

Porro cum postremo propter varias, maximique momenti rationes (ut tum quidem erant tempora), praecipue vero pro majori commodo, minorique detrimento fidelium suorum ex Hungaria, Majestas sua inducias cum Turcarum Principe ad tempus inierit; in posterum quoque eam Majestas sua curam diligentiamque adhibitura est, ut defensioni conservationique Regni sui Hungariae, Dei imprimis optimi

maximî ope, ac deinde Sacrae Caesareae Majestatis, fratris sui auxilio, Majestatem suam minime defuisse appareat; cum vero et antea saepenumero, et proximo anno cognovisset Majestas sua ex querelis fidelium suorum Ordinum et Statuum Regni, et ex re quoque ipsa, non deesse adhuc quosdam in Regno, qui inveterata quadam licentia praediti, diuturnaque patientia et clementia in se Regiae Majestatis abutentes, regiam authoritatem simul et jura omnia, publicasque constitutiones et judiciorum deliberationes pro nihilo ducere, Nobiles et alios pauperes subditos opprimere, publicam denique tranquillitatem turbare, et quaevis facinora pro lubitu éxcercere non dubitarent; tametsi Majestas quidem sua lenitate et mansuetudine potius ad meliorem eos frugem reducendos, quam severitate et suppliciis coercendos esse arbitrabatur, ne, quod saepe usu solet evenire, cum multorum inocentium, Nobilium imprimis ac pauperorum subditorum, detrimento et oppressione, armis in illos animadverteretur; cum tamen frustra hactenus remedia illa a sua Majestate quaesita esse, benignitatemque et clementiam non minorem correctionem, sed amplioris licentiae occasionem, ac prope fomenta malitiae illis hactenus extitisse constaret: victa est tandem Majestas sua, cum jure et legibus, quae per se ipsa adversus illos palam jam pugnare videbantur, tum vero supplicibus frequentibus fidelium suorum precibus, qui sese acerbas illarum injurias diutius ferre non posse identidem expostularent, nec Regiae Majestatis vindictam cunctandam amplius unanimiter affirmarent, atque ita, quos aliter non poterat, bello est Majestas sua aestate proxima persecuta, eoque perduxit rerum ipsorum inobedientium statum, qui omnibus est palam.

Quanquam autem in persequendis illis, fidelibus quoque Regiae Majestatis, et minime noxiis, damna aliqua forte a militibus contingere potuerunt, quemadmodum sane in omnibus bellis solet accidere; quae quidem damna fidelium, si qua sunt, praeter omnem voluntatem, adeoque cum summa Maiestatis suae molestia, sunt cuivis illata; confidit tamen Majestas sua, neminem plane esse ex omni fidelium suorum coetu, qui non gaudeat fructus et utilitatis hujus proxime expeditionis, senciatque ad summam reliqui quoque temporis omnium

Ordinum et Statuum Regni quietem paucorum inobediẽntium punitionem vel maxime pertinere.

Est porro Majestatis suae is animus, ea mens et perpetua voluntas, ut quemadmodum eos qui fidem, studium, vigilantiam suam probant Maiestati suae, et communi utilitati servire student, praemiis semper ornandos censet, idque clementer solet praestare; ita inobedientes quosvis et pacis publicae turbatores, sicubi sese inposterum extulerint, comprimat illico, et in suo quemque officio contineat; quo desiderato dudum et summo hoc bono, quiescendi a domesticis insultibus, Ordines et Status Regni, praesertim vero pauperes Nobiles, laeto animo perfruantur; summam spem et fiduciam habens Majestas sua in Dei optimi maximi benignitate, sua cura, studio, sollicitudine, reliqua quoque, quae ad unionem perfectam, restitutionemque Regni Hungariae in pristinum statum pertinere videbuntur, non longo tempore simili ratione perfectum iri.

Atqui cum nemini dubium sit omnium malorum fontem et originem apud plerasque nationes religionis contemptum, neglectum quoque in diem Dei optimi maximi pietatem, et in hujus locum pravos et impios invectos errores, saepenumero extitisse, usque adeo, ut memorabiles ex eo clades, gravesque calamitates compluribus Regnis et Provinciis accidisse memoria proditum sit; nec quemquam lateat tum maxime divinam in Christianos vindictam saevire caepisse, cum plerisque in locis fides et religio, quae unica et sibi semper constans manet, in diversas novasque opiniones et sectas distrahi coepta est: ad avertendam summam Dei iram, ejusdemque benignitatem reconciliandam, videtur Regiae Majestati illud imprimis pie paterneque, ut saepe fecit, fideles suos Status et Ordines Regni clementer hortari, ut modum et rationem jam tandem intire inter se solerter studeant, quo sublatis erroribus, haeresibusque e Regno evulsis, in unionem sanctae Ecclesiae Romanae cuncti redeant, compactique rursum in unum corpus, pristinae ac verae Religioni, divinoque cultui, totis animis inhaerant; nam alioquin verendum est, ne omnes Majestatis Suae de eorum salute ac defensione conatus inanes cedant, nisi ipsi se ultro praebeant dignos misericordiae Dei.

Admonet autem Majestas sua benigne Praelatos et Episcopos, quorum muneris est veram, sanamque doctrinam plebem edocere, atque ab impiis erroribus avocare, ut ipsi prae caeteris rebus studeant pastorali eorum officio incumbere, resarciantque diligentia et vigilantia si quid est hactenus ab eis neglectum, ac si qui forte inter eos minus ad concionandum possunt esse idonei, vel aliis impedirentur rationibus, quominus id sibi praestare liceat, Vicarios alant, Concionatores et reliquos Ministros in Ecclesiis et Dioecesibus suis, viros ejusmodi, qui juxta sanctorum Patrum traditionem, vicem suam supplere, et muneri ipsorum rite possint facere satis. Dominos vero ac subditos, laicos cujusvis ordinis ac status, ipsis eorum Praelatis, illorumque Vicariis, Concionatoribus et id generis Ministris, in his quae ad Deum spectant, subjectos esse et modis omnibus parere religiosas personas utriusque sexus Monasteriis et Ecclesiis suis restituere, atque doctrinis veterum orthodoxorum Patrum, ab Ecclesia approbatis, praeceptisque eorum, sine contentione obtemperare, nec se in administrationem sacrorum ingerere, vel Concionatores, praeterquam ab ipsis Praelatis electos et missos, audire, nedum ipsos eligere audere, quod longe abest ab eorum officio, Majestas sua ex serio jubet; quin potius Dominos et Nobiles, quorum interest, omni auxilii genere, ipsis Praelatis, eorumque delectis et constitutis Ministris ac Concionatoribus ubique adesse, ut libere possint officium suum exercere; quorum quidem Praelatorum et aliarum personarum ecclesiasticarum vetustos census, decimas et quosvis reditus ubique et a quibusvis integre reddi Majestas sua opere praetium esse censet et jubet; neque admittere, pro officio suo regio, quo Ecclesias Dei in juribus suis defendere tenetur, ullo modo potest, ut de caetero quisque pro arbitratu suo, contra voluntatem Praelatorum, decimas et alios Ecclesiae proventus pro se vendicet et occupet; ut sic deinceps, omni excusatione submota, suo quisque mueri sedulo insistat; alioquin autem Majestas sua modis ac remediis oportunis ad ista prospicere cogeretur.

Praeterea cum et illud palam sit, miserorum colonorum apud deum summum gravissimam adversus oppressores indignitationem solere concitare; et alioquin impium et inhuma-

num sit pauperes eos, quorum labore vita hominum sustinetur, quorumque conditio quoad Deum a maximi cujusque conditione non est absimilis, jugo prope servitutis duro atque intolerabili assiduc premi; tametsi superiori anno limitata quaedam constitutio super oneribus, quos quisque colonis suis imponeret, facta esse videbatur, quod tamen nimis ea gravis, nimisque onerosa miseris esset, plerisque in locis hoc anno est compertum: hortatur id quoque et benigne admonet Majestas sua fideles suos Ordines et Status Regni, ut praedictis rationibus consideratis, certum in hac re quoque modum et ordinem statuant, quo leviori, quam ex superioris anni constitutione, onere pauperes coloni in posterum graventur; quippe quos satis superque proximorum temporum cladibus, continuisque externorum hostium exactionibus afflictos esse constat.

Nec vero Majestas sua celare voluit fideles Ordines et Status Regni, sese cum caeteris in rebus studiosissime ea omnia ad effectum perduci curare, quae et antea, et in proximo Conventu communibus votis fuerant conclusa; tum vero negotium reformationis Decretorum Regni ante aliquot jam menses jurisperitis et doctis viris a sua Majestate fuisset commendatum, quam quidem reformationem cum jam Majestas sua putaret esse absolutam, maturasse quoque ob id tandem felicem reditum suum in Hungariam, ut recognitam reformationem huismodi, et communi fidelium Ordinum et Statuum Regni consensu approbatam, clementer confirmaret et ad reliquum tempus posteris traderet; verum cum hi quibus provincia ea fuit commissa, licet hactenus satis in eo temporis consumpserint, nondum tamen inceptum opus perficere potuerunt, conatura est Majestas sua, ut quo possit fieri celerius, ei quoque rei extrema manus imponatur, et nihilominus interim effectura, ut fidelibus suis Regni Ordinibus et Statibus, tum suae cuique libertates, immunitatesque conserventur, tum vero justitia omnibus ex aequo administretur.

Caeterum cum palam sit cunctis Regni Ordinibus et Statibus Majestatem suam ad ea perficienda, quae superius pro quiete ac defensione ipsorum sollicite se curaturam obtulit, non vulgarem gentium numerum intra Regnum, in locis maxime oportunis, hactenus alere oportuisse, et in posterum

oportere; imprimisque necesse esset arces et alia fortalitia finitima validis esse continuis firmata praesidiis, et ita insuper vallari et communiri moeniis, propugnaculis, et id genus ad pellendam vim necessariis, ut ex illis Majestatis suae ditio, fidelesque et subditi tutiores ab omni hostili insultu esse queant; constet autem ad ista pro necessitate praestanda, quae sane incredibilibus sumptibus curare necesse fuit, Majestatem suam ex aliis Regnis et Provinciis suis non mediocrem vim hactenus insumpsisse pecuniae, et quotidie insummere; quod nec ordinarii reditus, nec quae quo tempore extraordinaria collata sunt subsidia e Regno Hungariae, tot tantisque necessitatibus satis esse potuerint, quemadmodum ipsi Ordines et Status Regni facile dirigere (*sic*) potuerunt; etsi ipsa quidem Majestas Regia jacturam et incommodum fidelium suorum ex Hungaria perspectum habet, memoriaque tenet huiusmodi calamitosis etiam temporibus ab eisdem subsidia Majestati suae, pro defensione eorum laboranti, aliquoties fuisse praestita; cum tamen liceat eisdem palam cernere, pium paternumque et assiduum studium Majestatis suae, adeoque conatus viresque omnes huc tendere, ut Regnum Hungariae in pristinum ac tranquillum statum, ope divina, aliquando restituat; deceatque ipsos, quorum res imprimis agitur, ultro etiam supra vires prosequendo Majestati suae praesto esse, et circumvicinis alioquin Christianis omnibus populis palam facere, sese more majorum, ne extremis quidem rebus suis ulla sibi ratione deesse velle: hortatur propterea Majestas sua, et clementer admonet fideles suos Ordines et Status Regni, ut quemadmodum hactenus, ita nunc quoque, statuant inter se ac decernant subsidium si non magis, quod quidem necessitas postulet, at saltem adminus tantum, quantum in superiori communi Diaeta fuerat oblatum, ad gentium conservationem, finitimorumque locorum munitionem, et aliorum rerum executionem, quae ad tuendam quietem, et libertates ipsorum fidelium conservandas videbuntur pertinere; quo quidem facto cum reliquos populos Christianos quibusdam veluti stimulis excitabunt ad ferendam opem, et ipsis et Majestati suae omni tempore; tum vero consulent ipsi eorum saluti, licebitque aliquando, divina benignitate, fructu perfrui horum-

quae nunc videbuntur incommoda, atque ab illis penitus respirare. Majestas certe Regia omni genere gratiae et beneficentiae ipsos fideles suos ob hujusmodi merito prosequi curabit, atque id efficiet, tum defensione eorum curanda, tum vero tuendis eorum libertatibus, ut eos hujusmodi collatis subsidiis ullo unquam tempore poeniteat.

Cum autem supplicatum suae Majestati fuerit diligenter proximis temporibus, per fideles subditos suos Marchionatus Moraviae, de revisione rectificationeque limitum inter eundem Marchionatum et Regnum Hungariae, qui limites fluvio Morava dividuntur; rursus per Ordines et Status ejusdem Regni Hungariae saepenumero Majestati suae similiter fuerit supplicatum pro hujusmodi rectificatione, tam de Moravia quam aliis Regnis et Provinciis vicinis; ad quam quidem revisionem licet sua Majestas in omnes partes antehac Commissrios suos miserit, nondum tamen conclusio fieri potuit, Majestas autem sua tam ipsis fidelibus suis ex Moravia quam Serenissimo Regi Poloniae super revisione limitum versus Scepusium, primum diem mensis Maji praefixerit, et alios quoque limites versus Austriam et Styriam revidendos Commissarios suos iterum mittere statuerit: propterea Majestas sua hortatur elementer fideles suos Ordines et Status Regni, ut super revisionibus et rectificationibus huiusmodi limitum faciendis tractent inter se, et ita deliberent et cogitent de idoneis personis ad loca praedicta dimittendis, ut cum plena potestate tam suae Majestatis quam totius Regni, Commissarii ipsi ad praedictas rectificationes possint oportunis terminis expediri, ut jam tandem ab his contentionibus liberati, utque Majestatis suae subditi in mutua pace atque concordia utrinque vivere possint.

Extant praeterea a tempore certo hominum diversorum et negotiatorum externorum variae querelae, expostulantium, quod a nonnulis Dominis et Nobilibus Regni Hungariae, certisque in locis nonnunquam arestationes indebitae justorum et insontium hominum, pro injustis, sontibus et reis fierent; quod cum plane iniquum, ac ab omni jure ac Regni decreto alienum esse constet, Majestas sua fideles suos Ordines et Status Regni clementer hortatur, hac in re quoque modum

et ordinem inter se studeant concludere, ne justi plectantur et minime rei.

Praeterea non dubium est Regiae Majestati Status et Ordines Regni hujus sui intelligere, quantam jacturam, quanta damna ex inaequali et reproba moneta hactenus acceperint, et quantum extra Regnum hoc superaddere et in ea amittere cogantur. Quare Regia Majestas ejusdem Statibus et Ordinibus clementer notum esse vult, Sacram Caesaream et Catholicam Regiam Majestatem, ad promovendum commune commodum et utilitatem publicam, ad obtinendam constantem monetae aequalitatem, ac ad obviandum omni dolo et falsificationi, atque adeo turpi lucro, quod hac in parte quaeri solet, apud Electores et Principes Sacri Romani Imperii tantum et tamdiu institisse et tractasse, et jam tandem Deo favente obtinuisse, effecisseque, ut de aequali ac communi et constanti moneta argentea inter se jam plane concordaverint, ac Imperatoriam ejus Majestatem hujusmodi de moneta concordiam pro inferioribus suis Provinciis suis haereditariis jam acceptasse; Regia attamen Majestas, tanquam Archidux Austriae in eandem similiter non solum consensit, verum etiam in animo habet monetam Regni sui Boemiae eodem modo ordinare dirigereque. Quamobrem ut Ordines et Status Regni hujus Hungariae ab inaequali et adulterina moneta, atque inde consequentibus dammis, dolis et turpibus illicitisque nonnullorum quaestibus seu lucris, non tantum liberentur, sed etiam eis de aequali, constanti et bona moneta argentea provideatur, quae tam intra quam extra Regnum, penes Sacri Imperii, Regni Boemiae, et Provinciarum Majestatis Suae haereditariarum monetas in aequali valore, sine aliqua superadditione et jactura recipiatur: Sacra Regia Majestas penes se constituit monetam Hungaricam juxta praedictam unionem et conclusionem, praesertim cum ea ipsa moneta Hungarica huic unioni bonitate plane aequalis sit, constituere dirigereque; atque ut Status et Ordines Regni hujus Hungariae et Boemiae uniri constituique et consistere possit (?), Regia sua Majestas exhibet eisdem Statibus et Ordinibus ternas annotationes et formulas, quae a Monetarum Magistris, per suam Majestatem ad id deputatis, confecti sunt, ex quibus sane iidem Status et

Ordines deliberare, perpendereque possint, quod monetae genus ipsis commodius et utilius, acceptiusque esse queat; atque adeo quantas utilitates et quanta iucommoda universis et cujusvis conditionis Regnicolis in ipsorum redditibus et censibus, negotiationibus et omnis generis solutionibus, hujusmodi de moneta conventio et unio allatura, et quantum etiam laudis apud externos Principes, Potentatus et Nationes illis paratura sit.

Sacra igitur Majestas clementer hortatur fideles suos omnes Ordines et Status Regni sui Hungariae, ut hanc propositionem Suae Majestatis perlegere diligenter, ac ad articulos ejus, non clamoribus, sed tacite, quieteque omnia deliberent, atque concludant primo quoque tempore, suaeque Sacrae Majestati optatum ac Suae Regiae clementiae dignum responsum faciant, quod Sacra Majestas omni clementia sua Regia fidelibus suis cumulate rependet.

Si qui vero fidelium subditorum Sacrae suae Majestatis aliquas querelas contra quempiam habent, hortatur clementer sua Majestas, ut ea, non clamoribus et tumultibus peragant, ne publica negotia per hujusmodi impedimenta turbari possint; sed suae Majestati Sacrae, verbis et supplicationibus privatim proponatur; curabitque sua Majestas omnibus pro Regio suo officio, et in fideles suos, divites et pauperes, aeque singulari clementia, ut omnibus gravaminibus et supplicationibus fidelium suorum subditorum non modo gratiose respondeat, sed etiam re ipsa consulat et prospiciat, quo quisque pacem et quietem habere possit.

(Egykoru másolata Bartfa város levéltárában. Uj, hibás másolata Kovachich M. Gy. kéziratgyüjteményében a M. Nemzeti Muzeum könyvtárában.)

VI.

1550. Január 18.

Löcse város követeinek országgyülési tudósitása.

Erszame Namhafftige Weysse Hernn, unsere hochuorhaldende gunstige liebe Veter. Sos Euer Namhaften Würden allen seliglichen gieng, unnd E. N. W. frisch unnd gsund waren wer uns das ein pesundere freude von E. N. W. allen das zu hören allzeit. Wier seind, got lob unnd danck, noch zimlich

frisch und gsund, got wol uns allesampt weiter auch gnediglich erhalden dopey amen. Weiter geben wier hiemit E. N. W. zuvernemen, das vorgestern ist der landtag angangen, und die landschafft Königlicher Majestät proposition ausgelegt aus dem latein verstanden. Zum aller erschten hot man gehandelt von der religion, zum andern von der pawer freyheit oder Linderung der selwigen irer vorichten beschwernussen unnd kurzlich von andern sachen auch; aber daselbst is pei dem geplieben alle sachen, das die stuel oder die gesandte der Spanschaffth, von der freyen stet unnd Capitel sich noch essen des selwigen tages bereden, ratschlagen, vnnd als den andern tag dornoch frue im szegers siebene schrifftlich oder munedtlich vor der Landschafft ire willen, meinungen und beschlus am tag geben und zuverstehen geben sollen, allesampt oder jeder in peszundern. So seind wier mit den Steth auch peinander geweszen, viel geratschlaget hien und wider, wasz oder wie man reden, pey wen man auch pleiben solld, unnd gestern frue wieder mit der Landschafft zusamen gangen, so hoben etliche schrifftlich ire meinungeu auffgetzeichnet, als nemlich, die iber die Tona wonen, und haben eins teils pegeret das Interim, etliche guette prediger zu schicken hineinen. Seind aber 21. stuel, unnd wier allesampt, von Siebenbuergen schirpischer (?) die pei dem wort gotes pleibend, gepeth hoben, das man suplicir pei der Königlich Majestät, das sein Majestät die gefangenen prediger frey lossen wolle, und nach des vergangen Jars artickel gelerte leut hinein schicke die gottes wort vnnd den glauben Christi Jesu rechschaffen predigen, unnd erfaren was die unsern prediger hinnen, denn wier gedencken, das die di rechte worheit uns antzeigen, item entschuldigende auch sich allenthalben das an uns und den stuele kheine verszaimnus in dem Wal geschehen, dasz der zu forig artikel des glaubens halben. Sein Majestät wol ernstlich beuolen den Pisschofen und den Prelath das sie den selwigen ier vocation nochkhummen, gelerte leut und prediger hinennen verschaffen, und so man erkhent das diese rechte leer firen, her man sie und leid man oder hold man sie, wo nit, lass man sie faren, geb wier doch ire decimas pur aus; welcher aber under den Prelath nit wolt seiner vocation nach

khumen, denselwigen straf seine Majestät. Item auf diese meinung ist der gantze adel gevallen. Der herschafft solches mit 10. ehnlichen Edelleuten erweleth starck anzeigen lassen, iedoch freuntlichweis, und nit aus hess oder neyd. Wie wol es nit allen hot solches khumen gevallen, jedoch habens szer guet genommen die Prelath und landtherrn, und gestern auch durch den hernn pischoffen von Fünffkirchen und hern Lossonczi Antal inen freuntlich ire guetwilligkeit gedanckt, und sich, utcunque excusirt, die Prelath. etc. Welches wier E. N. W. so uns got (als wir nix doran zweyffeln) erhalden und mit Fried und gsund haim hellffen wird, clerlicher anzeigen wollen. Dornoch hot man gehandelt von den armen pawer ir linderung, ob is wirt wie wirs abnemen khunnen pei den zwo jerigen beschlus pleiben. Dernoch von reichten, wie wo und wann mans halden und celebriren soll, etliche hobens pegert als die oeber Stuel das in der leutsch, oder das maiste teil der Edelleit zu Eperies; ist aber noch nix beschlossen, pei dem ists plieben. Wir werden ietzt geteilt, unser viere gen offs Schlos mit der Suplication, die andern pleiben bei der landschafft, was mehrers geschehen wirt, wollen wier E. N. W. wissen lassen. Hiemit got mit uns allen. Prespurg am 18-ten Januarii, im 1550-sten Jar. E. N. W.

willige Diener
allzeit Daniel Tuerck
und Jacob Goldner.

Kivül: Den Erszamen, Namhofftigen weissen herrn Richter unnd Rat der Stadt Leutsch G. unsern hochvorhaldenden günstigen lieben Veternn zukhum dieser Briff. *Leutscha.*

(Eredetije Lőcse sz. k. város levéltárában.)

VII.

1550. Január 24.

Lőcse város követeinek országgyülési tudositása.

Erszame, Namhafftige, Weysse herrenn, unsere hochvorhaldende herrenn, und günstige liebe Vetter. E. N. W. seind unser gantzwillige Dienste neben dem freuntlichen grues iede zeit zuvor. Nachdem wiss E. N. W. das wier noch allesampt frisch und gsund sein, desgleichen wer unns ein sunderliche Freude von E. N. W. allen zu hören etc. Weiter

thuen wier E. N. W. zu wissen, das wier eine supplication im namen der Stadt auffgericht, und gestern der khuniglich Majestät sampt Mathias khunigs briff, welcher mit dem ringl petschirt, eingereicht haben, piettende seine Majestät woll uns denselwigen brieff confirmiren, und sofern is unmeglich, umb uns getreuheit und armuet wegen in derselwigen freyheit, pis die stat (die aller Freiheit beraubt ist worden, und in khainer gerechtickeit erhalden wirt) zu dem gnediglichen erhalden wolle etc. und uns ein gnedig antwort dorauff geben. Sein Majestät hot sich also ansehen lassen, das er selbst den briff beszehen und iberleszen will, und uns nochmols hierüber ein gnedig antwort geben. Heut sein wier peim hernn Veppero geweszen des 30-gstes halben, er aber sagte kurcz, das die khuniglich Maiestät mit ernst haben will iberal, is sey wer do will, wer do handlet, und was fürt, so soll er off dem nechsten 30-gsten welches er zum erschten derreicht, czalungen thuen, und ein chamer czedel nemen, dozu hetten die Ungrisch Chamerer nix zuschaffen mit dem 30-gsten zu Presburg, sind die Ostreichische Regenten, diweil inen das einkheimen die 30-gsten seine Majestät den Ostereichern umb ein summa gelds verschrieben hett. Ferner hab wier heut und gestern gehoflrt dem hernn canczler umb ein antwort auff die forichte suplication. Er aber nicht derweil hot, das er uns ein bescheid dorüber geben khunde oder den andern stath, weil sie frue und noch essens immer dar peim Bathori sein, und von gemeinen sachen handlen; mussen also geduld haben. Heut frue seind wier auch mit der Landschafft peinander gewesen, die herschafft hatt ein seltzamen Artickel dem Adel fürgeschrieben, der hattr halben mit dem polaken, welche nit hot den Adel und uns muegen gevollen, das nemlich, wo der czwie khunig Commissarii nicht möchten die Sachen enden, sol sollde man off peiden parteyen mittel personen erwelen die khainer partey verdocht waren, und also sold man die sach off ein end pringen, so aber also auch nit möcht die sach wolgeendt werden, sold der khunig den mererischen rat dorzu nemen, wo ober auch durch rat derselwigen nit khund die sach ein gutts end nemen, soll die kaiserliche Majestät in die sachen szehen und enden etc. Weil aber das land von Ungarn ein freyes

land ist etc. taugte nit solches dahien zu pringen, dorumb ist unser der Edelleut meinung rot und pegeren, sofort die heren Commissarien nit khunden die Sache wol enden, sein Majestät woll weg und weys dorinnen suchen und rot, das di 13. Stet gefreuet werden möchten, so hatte Seine Majestät nit viel sorgs hierüber. Was nu die herenn und der khunig dorczu sagen werden, wellens auch verstehen, und E. N. W. wissen geben. Es ist auch beschlossen das man allen Standen dies Reychs und auch den freyen stetten all ire gerechtickeit und freyheiten sollen iberal gehalden werden, unnd die truckene mautt obgeleget werden sollen. Item das man die 3. Priester die zu Erle gefungen sein herfire gen Presburg, zu examiniren offentlich; wo sie erkhant wirden, das sie warhafftig ding predigen, soll man sie nicht hindern, wo die aber was falsches predigen, dos mans nit gestate. Dies alles aber wirt liegen an khuniglich Maiestät willen. Morgen um 10 ur soll die herschafft sampt dem Adel, und wier alle zum khunig geen mit der respons auff di proposition, und mit den Artikeln. Wier haben auch eine suplication an die landschafft auffgericht, das man uns pei den gewunnen recht und perpetuo silentio mocht laut des landes decrets erhalden wolle, und von iberigen zerung und unkost freyen etc. Dorumb wollen wier dieselwige morgen einreichen mit gotes hilff, und khuniglich Majestät neben den landschafft gemeinen supplicationen in einer summa fürtragen; wer weis was gott hierinnen thuen mog, denn alles von got khumt, derselwig woll alles noch seinen gnedigen willen handlen, und E. N. W. alle in frieden und gsund erhalden, und uns mit gutten ausrichtung frisch und mit freyden zu E. N. W. helfen Amen. Geben zu Presburg am freitag, am abend Conuersionis Pauli, in 1550-sten Jare.

E. N. W. wollen nicht lang szaymen mit den rossen, das wir auch nicht mussen hir liegen so der lantag aus wirt; Neuezeitung haben wir nicht. Der stet ist nit pisher gedacht worden, das sie etwas in khuniglich Majestät anschlag geben sollen.

E. N. W. willige Diener allzeit
Daniel Tuerck und
Jacob Guldner.

E. N. W. wollen inen die Unsern auch freuntlichen lassen beuolhen sein, stet uns in allwegen zu schulden.

Die khuniglich Majestät hot sich auch bewilliget iberal off die granicz und hatter ten leut zu verordnen, und diselwigen zu rectificiren, so hot seine Majestät bevollen etliche erfarene leut dorzu zu welen, das auch sie auff den erschtigen May im czips sein sollen etc.

Item Seine Majestät will auch das decret reformiren lassen, und wiewol schon etliche dorczu verordnete leut nit wenig mue und fleis damit gehabt, und dorauff gevendet, diweil aber es noch nit khinnen volkhumlich verendet werden, will sein Majestät auch off im end pringen. Item, das man den geistlichen und pfarren ir proventus iberal gebe, und khain landher sich frewelich dorin lasse etc. So wir werden khinnen zu wege pringen, so wollen wier seiner Majestät proposition in schrifften auch mit hinein schicken mit der zeit.

(Eredetije Lőcse sz. k. város levéltárában.)

VIII.

1550. Február 13.

Az 1550-ik évi pozsonyi országgyűlés törvénykönyve.

Nos Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabanciae Marchio Moraviae et Comes Tyrolis etc. Memoriae commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis. Quod Domini, Prelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines et Status fideles subditi huius Regni nostri Hungariae, in presenti generali Conventn pro festo Epiphaniarum Domini anno Millesimo, Quingentesimo, Quinquagesimo Posonii celebrato, ex edicto nostro congregati, exhibuerunt nobis humiliter infrascriptos Articulos in Conventu ipso communibus omnium ipsorum votis conclusos, ad propositionem nostram eis factam respondentes. Supplicaruntque Nobis humillime, ut universos et singulos Articulos ipsos, omniaque et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes, Nostrumque Regium consensum eisdem prebentes, authoritate et

potestate nostra Regia acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi conservare, quam per alios omnes conservari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Responsio Dominorum, Prelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Ordinum et Statuum Regni Hungariae ad proposicionem Sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestatis, Domini eorum clementissimi, in Conventu Posoniensi pro festo Epiphaniarum Domini, Anno 1550. celebrato factam, unacum articulis in eodem Conventu conclusis data.

(I.) Singulare et eximium Sacrae Regiae Maiestatis studium, benignitatemque et clementiam plane paternam, qua Maiestas sua fideles suos Ordines et Status Regni ex edicto suae Maiestatis ad presentem Conventum congregatos suscipere, eisdemque liberaliter sese offerre inicio propositionis suae ab amplitudine Sua Regia non alienum sibi futurum existimavit, iidem Ordines et Status Regni, ea, qua fideles et obedientes subditos decet, humilitate ac submissione letis animis excipiunt, ac votis omnibus, ingentique prosequuntur graciarum accione, ac sese, vitam et fortunas suas pro sua Maiestate, eiusque Serenissimis liberis, in omne tempus profundere offerunt paratos; et quod serius aliquanto, quam edictum erat, huc convenerint, ut Maiestas sua Regia locorum distancie et viarum discriminibus non ulli inobediencie generi clementer ascribere dignetur, eidem supplicant humillime.

(II.) Quod vero sub compendio, summatimque Maiestas sua iisdem fidelibus suis Ordinibus Regni ac Statibus significatum esse voluit, sese cum iam inde ab inicio Imperii sui in Hungaria suscepti huc dumtaxat omnes contulerit cogitaciones suas, ut Regnum unitum pristine aliquando redderet desiderateque tranquilitati, imposterum quoque nihil prius, nihil antiquius habituram hoc eodem instituto suo, effecturamque modis omnibus, ut senciant fideles sui defensionem, unionem et conservacionem Regni Hungarie sibi maxime cure fuisse, foreque omni tempore.

Agnoscunt Ordines et Status Regni veterem ac plane

Regiam voluntatis erga subditos significacionem et animi ardorem illum, quo Maiestatem suam ad salutem eorum incensam semper fuisse cuncti facile orbis terre populi intelligere potuerunt. Et cum nihil plane a sua Maiestate praetermissum fuisse constet, quod ad perficiendum hoc suum institutum spectare vissum sit, satisque liqueat hoc toto tempore nullos prorsus labores, nullos sumptus, nulla etiam sepe pericula pro salute suorum fidelium a Maiestate sua fuisse detrectata; agunt iidem Ordines et Status Regni Maiestati suae, domino eorum clementissimo, gracias immortales, et cum deum optimum pro salute, incolumitateque suae Maiestatis et Serenissimorum liberorum totis animis assidue orant, tum vero penes suam Maiestatem, penesque pios et salutares eiusdem conatus in omnes casus promptos se omni tempore recipiunt.

(III.) Accidit autem iisdem Ordinibus et Statibus Regni optatissimum, quod Maiestas sua clementer subiunxit: sese tum propter ardua et gravia christiani orbis negocia longo tempore non modo Regni Hungariae, verum etiam ab hereditariis suis prouinciis procul abesse oportuerit, paratis iam divino beneficio, sacreque Cesaree et Catholice Maiestatis, fratris sui ope, rebus in Germania, propositum in animo habere haud longe in posterum discedere, sed tum per se, tum vero per Serenissimos suos liberos administrande Reipublice sedulo incumbere.

(IV.) Quare quod Maiestas sua offert benigne, fideles sui, Ordines et Status Regni, humilime petunt a sua Maiestate, persistat iam tandem inter fideles suos, nec diucius paciatur eos confici desiderio sui, utilitatemque experiatur, quam ex continua presencia sua est consecutura.

(V.) Quod si id fieri nequaquam posset, tum vel saltem Serenissimum principem Maximilianum Regem Bohemie, filium suum charissimum, ex Hispania quamprimum in Hungariam accersere, et inter fideles suos ex hoc Regno ad Reipublice moderationem curandam, atque lingue hungarice usum et militarem disciplinam perdiscendam collocare dignetur.

(VI.) Interea vero temporis, dum Serenissimus Rex Maximilianus ex Hispania revocatus venire potest, ad trahendam mo-

ram in Hungaria, Status et Ordines Regni supplicant humillime, ut Maiestas sua inter ipsos persistere dignetur, ne ipsa discedente maneant ipsi sine capite, omnibus casibus, omnibus periculis expositi; quemadmodum Maiestas sua se, quantum per cetera negocia Reipublice christiane et aliorum suorum Regnorum, Dominiorum et provinciarum licuerit, omni studio clementerque et paterne facturam obtulit.

(VII.) Ceterum quod Maiestas sua copiose recensuit ea, que proxima estate iussu suo a suis prefectis et copiis puniendis inobedientibus ac publice quietis turbatoribus ad communem omnium utilitatem feliciter gesta sunt, seque in posterum offert diligenter curaturam, ne quis subditus sese impune audeat efferre contra fideles et obedientes; agunt pro eo Ordines et Status Regni Maiestati sue, Domino eorum clementissimo, gracias immensas, affirmantque omnibus sparsim fidelibus sue Maiestatis ex ista proxima expedicione non mediocrem utilitatem redundasse, plurimumque momenti ad unionem, pacemque et tranquillitatem retinendam et restituendam positum esse in hac ipsa inobedientum punicione, quemadmodum antea sepe ab ipsis Ordinibus et Statibus Maiestati sue est commemoratum.

(VIII.) Fatentur etiam id, quod Maiestas sua prudenter adduxit de damnis, que a quibusvis militibus tenuioris fortune hominibus, in oppidis et villis, penes quas aliquandiu castrametari exercitus contigit, inferri solent, neque dubitant huiusmodi damna, quecunque acciderunt, preter scitum, adeoque preter omnem sue Maiestatis voluntatem, licencia militum accidisse; verum cum plerique domini ac Nobiles in suis oppidis et et villis non solum ab hispanis peditibus, verum eciam ab ipsis equitibus sue Maiestatis hungaris damna accepisse se communiter querantur, que nulla racione possint silencio preteriri, sed plane videantur esse resarcienda, quippe cum eciam ad questum, ea que inter miseros colonos plerisque in locis direpta sunt, ab ipsis militibus conversa esse et lucro exposita compertum sit; Supplicant Ordines et Status Regni Maiestati sue humillime: precipuos viros dignetur ad cognoscenda huiusmodi damna, que hii quorum interest privatis eorum supplicibus libellis Maiestati sue explicabunt, cognitaque tan-

dem resarciri clementer curare, et in posterum certum modum atque ordinem constituere dignetur, ne huiusmodi querelis iusta a suis militibus prebeatur occasio. Nam alioqui non solum Regni vastitas ex huiusmodi impunitate, verum etiam ipsi Regie Maiestati non mediocris iactura sequetur, propter imminucionem dice, que in illis locis fieri necesse est. Quod si aliter refusio huiusmodi damnorum videretur fieri non posse, tum ex dicis futuris poterit Maiestas sua, sine ullo incommodo vel detrimento suo, id prestare. Et quicquid in dicis ipsa relaxaverit, ex stipendio militum qui damna intulisse comprobantur, sibi ipsa excipere.

(IX.) Agunt eciam iidem Ordines et Status Regni Maiestati Regie gratias immortales pro eo, quod se Maiestas sua causa imprimis salutis et conservationis ipsorum inducias cum Turcarum principe pepigisse significavit, nihil verentes quin Maiestas sua certa racione, ut id faceret adducta sit, et quin in posterum quoque quesitura sit remedia ipsis fidelibus suis et regni Hungarie unioni, conservacionique, et amissarum recuperationi cumprimis utilia et salutaria, neque interim pretermissura tum arces finitimas presidiis necessariis, ac meniis, et propugnaculis ita obfirmare, ut si quid periculi emergat, nullos non hostiles insultus valeant remorari, quemadmodum pacis tempore maximos semper Reges et principes fecisse constat; tum vero in omnibus partibus dicionis suae inuigilare, ut nulla occasione rei bene gerende obmissa, defensum et conservatum hoc Regnum suum divina imprimis benignitate, ac deinde Sacre Cesaree et Regie Maiestatum authoritate et viribus tandem liquido appareat.

(X.) Probatur eciam Ordinibus et Statibus Regni, quod Maiestas sua de reformacione Decreti, et Juris interim aequa administracione clementer proposuit; opere precium esse censentes, inceptum opus, quoad eius fieri possit celerius, ad exitum perduci, ac proinde sollicitandos eos, quibus hec provincia demandata est, et largius quam hactenus sumptus suppeditandos, ut omnis cunctacio facilius tollatur.

(XI.) Cum autem negocium hoc privilegia, libertates, iura, statum denique et tranquillitatem tum presentem, tum futurum Ordinum ac Statuum Regni in se contineat, iidem

Ordines et Status Regni constituerunt, ut si Maiestas sua de huiusmodi revisione, reformacioneque per ipsos ad id delectos viros iam absoluta fuerit cercior facta, tum Maiestas sua universis Comitatibus per litteras suas iubere dignetur, ut ex singulo quoque Comitatu, quem Maiestas sua literis ipsis Comitatibus demandandum duxerit, deligatur ad suam Maiestatem. Quibus sic delectis Nobilibus, simul et dominis Prelatis Baronibus ac Judicibus Regni ordinariis, Magistrisque prothonotariis adhibitis, Maiestas sua opus reformacionis huiusmodi recognosci, tractari, et prout Maiestati sue videbitur expedire, emendari, corrigi, addique aut minui quecunque videbuntur necessaria aut iure consona, curare dignetur. Tandemque his peractis, absolutisque, generalem Conventum omnibus Regni Statibus Maiestas sua indicat, inque eo Conventu recognitum atque absolutum opus decretorum huiusmodi reformatorum publice coram cunctis perlegendum, promulgandumque exhibeat. Atque ita omnibus omnium Ordinum, Statuumque Regni suffragiis, unanimique consensu, voluntate, atque approbacione si qua in ipsis decretis sic recognitis addenda, et minuenda vel aliter videbuntur esse immutanda, addantur, imminuantur atque immutentur, totumque opus ipsum perficiatur, ac per suam Maiestatem demum confirmetur, in singulosque Comitatus sub sigillo sue Maiestatis transmittatur, ad solidam, perpetuamque omnium temporum observacionem.

(XII.) Porro quod Maiestas sua diserte simul et pie fideles suos hortari dignata est ad unionem fidei et religionis; agnoscunt in hoc quoque Ordines et Status Regni singularem in Deum optimum maximum Regie Maiestatis pietatem et in subditos clemenciam, arbitranturque secundum ipsam benignam, paternamque sue Maiestatis admonicionem enitendum esse omnibus modis, ut sancta et catholica fides ac Religio, Deique optimi maximi cultus, iuxta veterem sanctorum patrum doctrinam, longo tempore per universum orbem christianum receptam, atque approbatam, ubique in regno restituatur, evulsisque undique heresibus, Sancte Romane et catholice ecclesie, que unica est, et sibi perpetuo constans, errare non potest, omnes ex omnibus Ordinibus et Statibus Regni perpetuo adherescant, ac velut membra in unum corpus conglutinentur, ut

sic vera et solida animorum coniunctio, unioque in regno et exinde Dei optimi maximi misericordia in dies magis augeatur.

(XIII.) Ut autem id cicius et facilius fiat, videntur secundum eandem Regie Maiestatis piam adhortacionem Episcopi et Prelati, qui vel solo etiam titulo, ut nunc sunt tempora, eam dignitatem possident, primum moribus et exemplis, deinde vera doctrina et predicatione muneri ipsorum, quantum fieri poterit, insistere atque invigilare debere, idque vel imprimis curare, ut religionem cultumque divinum sub eorum Diocesibus disseminent ubique, secundum pristinam Catholice ecclesie normam, gregemque sibi commis_um ab erroribus et malesanis doctoribus avocare, ac tamquam ex tenebris ad lucem educere conentur piis eorum concionibus, doctrinaque a sanctis patribus depromta.

Iidem eciam Vicarios, Archidiaconos, Parochos, Concionatores tales ubique curent constituere, et omni studio undique conquirere, a quibus hoc idem eorum pastorale officium ipsis Episcopis vel absentibus vel legittimis aliis impedimentis prepeditis, riti peragatur, neque quicquam pretermittatur ex quo divini cultus pristineque et vere Religionis detrimentum, atque inde animarum iactura consequatur,

(XIV.) Videtur autem illud apprime esse necessarium, ut quo Episcopi, tum per se, tum vero per suos ad id delectos Vicarios ac ceteros ministros munia ipsorum rite possint obire, cum plerique ex ipsis Episcopis, a Regia Maiestate tum antea, tum proximis temporibus ad id muneris electi, nondum sint a sancta sede Apostolica confirmati, ac proinde ad prestandum impares, ea omnia, que eorum Episcopali officio incumbunt; Maiestas Regia dignetur primo quoque tempore precipuo aliquo oratore suo diligenter instare et efficere apud futurum summum Pontificem, ut gratuitam confirmacionem Episcoporum a sua Maiestate electorum in regno Hungarie, necnon suffraganeorum aliquot in locis necessariis *(sic)*, clementer elargiri, et in manus sue Maiestatis expeditas bullas huiusmodi libere mittere dignetur, ut eas Maiestas sua Episcopis ipsis, ad quos spectaverint, benigne distribuere, et illi hoc modo confirmati munus suum pastorale valeant postmodum liberius exercere. Constat etenim calamitosis temporibus, quibus Re-

gnum ipsum armis hostilibus diu vexatum est, Episcopatuum redditus ac bona vel maiori ex parte imminuta esse, vel si qua ad huc supersunt, in usum conservandi arces finitimas vix sufficere, nedum ad quotidianas neccessitates Episcoporum pro dignitate satis esse posse, usque adeo, ut que olim annate pro huiusmodi confirmacionibus in urbe pendi solitae erant, haud quaquam vel minima ex parte hoc tempore videantur posse conflari; atque interim multa negliguntur, in quibus pietatem ac Religionem pessundari necesse est, quemadmodum hactenus ob hanc causam multis in locis contigisse res ipsa edocuit. Siquidem consecratorum Episcoporum inopia, qui vel saltem ordines impartirent, presbiterorum, aliorumque ministrorum ecclesie mira paucitas, orbitasque in multis Regni partibus est consecutus, atque hinc facilius pravis dogmatibus aditus fuit.

(XV.) Videtur autem nomine eciam Ordinum et Statuum Regni orator aliquis ad ipsum futurum Pontificem summum deligendus esse, qui non solum negocium confirmacionis huiusmodi urgeat penes suam Sanctitatem verum etiam Regni statu diligenter exposito, et quantis in periculis laboret Hungaria, propugnaculum tocius Reipublice christiane, ad confinia tuenda confirmandaque subsidium aliquod studeat cum ipso Regie Maiestatis oratore, porrectis humiliter nomine tocius Regni precibus, a sua Sanctitate aliisque Italie principibus impetrare.

(XVI.) Preterea cum nulla ratione possint Episcopi munus suum rite exercere, nisi pacienter audiantur ab hiis, ad quos docendos missi sunt, tum ipsi, tum ipsorum ad id delecti ministri, ac nisi plebs subdita pareat eorum doctrine, preceptisque, desinantque hi, qui plus ceteris posse videntur, moliri aliquid contra ipsorum pios conatus, neque solum concionatores ad docendum missos libere admittant, verum eciam tueantur pro viribus: videtur modus adhibendus, ut seculares omnes sine ulla controversia, aut disputacione, contencioneve, obedientes, ut par est, sese prebeant eorum Episcopis, et ad id per eos delectis ministris, in his videlicet, que ad deum, eiusque cultum spectant, neque contra eorum doctrinam quovis modo aut quavis racione sese audeant efferre, sed si quid

dubitacione egere *(sic)* aut in disputacionem vocari posse ipsis vel eorum forte alicui videretur, relinquant id totum generali concilio dirimendum, in quo concilio si qua in fide et religione reformanda esse videbuntur, divina inspiracione reformatum iri sperandum est. Interim autem veteribus Sancte Ecclesie Catholice institutis insistendum, nec cuiquam quovis pretextu ab illis quoquomodo videtur esse discedendum.

(XVII.) Ut autem Episcopi ipsi et eorum ministri, Archidiaconi, Plebani et id genus alii rite possint exercere eorum officium, omnis querele vel tergiversacionis occasione submota; videtur aequum et iustum esse, ut iuxta benignam adhortacionem Regie Maiestatis, decime et alii proventus, bonaque ecclesiarum hiis, ad quos spectant, integre ab omnibus reddantur, neque in eas partemve illarum, invitis dominis, se quisquam ingerat; supplicantque Ordines et Status Regni Sacre Maiestati, dignetur bona et proventus Ecclesiarum, qui adhuc sunt sub inscripcione apud nonnullos seculares tam hungaros quam externos, quoscunque, clementer eliberare et Prelatis, Ecclesiisque, ad quas ab antiquo spectant, reddere, et eos, apud quos huiusmodi bona vel redditus Ecclesiastici inscripti sunt, aliunde contentos fieri curare; quemadmodum ipsa Maiestas sua pro rerum ac temporum ratione sese prudenter tractatus pro eorum eliberatione facturam obtulit.

(XVIII.) Supplicant etiam in eo vehementer, ut prelaturas et alia ecclesiastica beneficia, tam maiora, quam minora, que ubiuis nunc in Regno vacant, necdum cuiquam a sua Maiestate collata sunt, precipue autem Archiepiscopatum Strigoniensem, qui iam inde fere ab ipsis christiane Religionis in Hungaria primordiis, caput secundum Regiam Maiestatem omnium Ecclesiarum in Regno fuit, et ex quo Religionis, cultusque divini in toto Regno vel minuendi, vel augendi precipua semper ratio dependet, personis benemeritis et Maiestati sue gratis, minimeque externis, conferre dignetur; uti sane Maiestas sua, quamprimum fieri queat, facturam clementer obtulit, ut sic ubique facilius divinus cultus instaurari possit, neque ulla Regni pars careat cura animarum, sacrorumque administratione, quantum eciam turbulentis temporibus licet.

(XIX.) Dignetur eciam Maiestas sua, quemadmodum superiori anno conclusum erat, bona et prouentus Ecclesiarum et Capitulorum, Conuentuumque desertorum ad ereccionem scholarum, doctorumque virorum sustentacionem sine diuturniori mora ubique conuerti facere, et tergiversantes authoritate sua compellere, quo sic viris doctis in Regnum conductis, scholisque erectis, diuinus cultus et Religio pristina passim celerius repullulet; quemadmodum Maiestas sua benigne se facturam obtulit.

(XX.) Episcopi eciam et alii Prelati res et bona Ecclesiarum suarum turbulentis his temporibus distracta, perquirere, et ab his, apud quos repererint, modis omnibus recuperare curent; ad quod Maiestas Regia authoritate sua presto adesse dignetur.

(XXI.) Quod vero Maiestas sua enumeratis breuiter sumptibus pregravibus, quos per hos annos alendis gentibus in regno, locisque finitimis communiendis, facere Maiestatem suam oportuit, subsidium in hunc quoque annum ad easdem necessitates, superioris anni subsidio non inferius, ab Ordinibus et Statibus Regni conferre opere precium esse existimat: affirmant Ordines et Status in ea tempora incidisse Maiestatem suam, ut ad Hungarie conservacionem non vulgaris illi pecunia ex aliis quoque Regnis et provinciis suis fuerit eroganda, qua de re agunt atque habent Maiestati sue gracias immortales; agnoscunt etiam decere ipsos, quorum res imprimis agitur, ad suam ipsorum salutem et defensionem, quam maxima possint subsidia, auxiliaque conferre; verum cum nociores sint ubique communes calamitates et ruine huius Regni, quam ut magna vel ampla inde subsidia hoc tempore expectari possent, mirumque pocius omnibus hominibus videri debeat, vix ullas ex tot, tantisque cladibus reliquias, ulla vestigia superesse illius, que quondam diu floruit Hungarie; et ea insuper per hos annos contributa fuisse subsidia, que pacatis eciam temporibus vix conflari posse videbantur; accesserit preterea ad reliqua incommoda, tum atribus ferre annis, tum vel maxime hoc anno tanta in Regno caritas annone, ut vix extet memoria hominum, frugum, iuxta ac vini caritatem in universum in toto Regno tantam uno eodemque anno extitisse. Ob has et

alias huiusmodi raciones Status et Ordines Regni quamuis, ut decet, Maiestati Regie, domino eorum clementissimo, morem gerere cupiunt, prohibentur tamen vel inuiti, quominus quod vellent prestare eis liceat, supplicantque, ut quod nihilominus in tantis rerum angustiis, eciam cum summa sua et colonorum oppressione iacturaque, subsidium decreuerunt, grato ab eis et clementi animo accipere dignetur.

(XXII.) Est autem decretum subsidium duorum florenorum, duobus terminis hoc anno exigendorum, ex omnium bonis, et ad cameram Maiestatis sue administrandorum, ad gentium conservacionem, finitimorumque locorum munitionem, lucro videlicet Camere in his supputato; ex quibus terminis primus constitutus est festum beatorum Philippi et Jacobi, scundus festum beati Martini Episcopi. Videturque exactio illius dice utroque termino secundum connumerationem, dicationemque proximi anni facienda esse. Ita tamen, ut quo sumptus illi non mediocres, qui hactenus solvendis dicatorum sallariis per singulos Comitatus dimissorum fieri consueverunt, simul et fraudes, surrepcionesque evitentur, quas sepe ab ipsis dicatoribus fieri auditum est, atque hinc augeatur numerus dice ad commodum Regie Maiestatis: statutum est, ut in singulis Comitatibus Vicecomites ipsi, qui Regie Maiestati ad omnem fidelitatem obstricti sunt, ad ipsam dice exactionem curam gerant, loco dicatorum, modo infrascripto.

(XXIII.) Ut ex Camera Regia Regesta oppidorum et villarum, que in quoquo Comitatu proximo anno dicate sunt, ad manus ipsorum Vicecomitum mittantur, iidemque accepto Regesto, universis Dominis ac Nobilibus, quisque in suo Comitatu congregacionem indicat, qui Domini ac Nobiles ad sedem nobilitarem Comitatus, die constituto, cum Regesto soluti proximi subsidii de suis quisque bonis venire debeant. In qua tandem sede Nobilitari publicato Regesto, per Camerarios Vicecomitibus misso, unusquisque tam Dominus, quam Nobilis, pro fide sua erga Regiam Maiestatem, palam referat, num id ipsum de bonis suis ad manus Dicatorum proximi subsidii datum sit, quod Regestum ipsum Camerariorum continet, an vero plus vel minus; et si minus per dicatorem in Cameram Regiam administratum fuisse comperietur, quam ipsi percepe-

rint, resarcire teneantur, dicatores, et insuper ex merito puniantur. Ipsi vero iidem Vicecomites secundum huiusmodi Regestum Camerariorum in exactione huius utriusque subsidii pergant, edicto per eos proposito, ut si qui ex quoquo oppido aut villa, ab anno superiori vel demortui, vel incensis domibus sunt, aut in aliam calamitatem seu desolacionem inciderunt, perferant nomina ad ipsos Vicecomites, et hi exacte super huiusmodi delacione inquirant hoc modo.

(XXIV.) Ut unus Judex Nobilium, cum uno ex Juratis Nobilibus, ad faciem eius loci, ubi huiusmodi defectus esse defertur, personaliter accedat, et non ex iuramento Judicis loci illius, sed occulata fide inspiciat, an vera sit delacio, et an portarum numerus prioris dice integer sit, nec ne. Ubi vero ad loca Thurcis vicina Judex Nobilium et Juratus Nobilis accedere non possent, tum Judex illius loci cum duobus Civibus requisiti veniant ad faciem Sedis Nobilitaris, ac sub iuramento fateantur, exponantque numerum portarum loci, in quo habitant, et defectum ab anno superiori si quis accidit, atque ita syncere ac fideliter Vicecomites de singulis portis integris, his videlicet, quibus nulla exempcio ex anni superioris constitutione Regniue decreto suffragari potest, dicam ipsam exigendam et non alio aut in alium usum, vel ad manus alterius cuiusquam, quam ad manus Camerariorum Regie Maiestatis, sine expresso Maiestatis sue, aut ipsorum Camerariorum mandato, administrent ; quibus Vicecomitibus si ipsos pecuniam dice exactam ad Cameram perferre contigerit, moderate expense itineris per Camerarios restituantur vel facte admittantur. Dica autem ex bonis, ex quibus tributum Turcis quoque penditur, iuxta superioris anni deliberationem, dimidia tantum exigatur.

(XXV.) Ut autem dica ipsa utraque, pro temporis presentis necessitate, ad terminum utrumque apud manus Vicecomitum integre administrata esse queat: statutum est, ut ad primum diem proxime futuri mensis Martii congregatio, vel sedes in singulo quoque Comitatu per Vicecomites modo premisso indicatur, quo die facta collacione Regestorum, prout superius est declaratum, emittantur dicti Judices Nobilium, cum Juratis Nobilibus, ad inquisitionem faciendam

super defectibus, qui ab anno superiori per quospiam in bonis suis fuissent allegati. Que quidem inquisitio sumptibus et expensis illius fieri debebit, qui rectificationem fieri cupiet. Et postquam inquisitores ipsi infra spacium quindecim dierum, cum perfecta absolutaque cognicione, certaque et vera informacione, super huiusmodi defectibus, redierint, Vicecomites hoc temporis spacio exacto, quisque in suo Comitatu, omnibus et singulis bona in eo Comitatu habentibus denunciare teneantur, ut ad quintum decimum diem subsequentem quisque de bonis suis dicam integre adferre teneatur ad manus suas, sub poena in superiorum annorum articulis expressa. Si qui minus obedientes forent, tum exacto quinto decimo die, Vicecomites ad birsagia exigenda in his bonis, de quibus dica ad prescriptum diem non fuerit administrata, veteri de modo pergant, nulla prorsus nova rectificacione admissa, atque ita siue sponte administretur, siue per byrsagia ad prescriptum terminum festi beatorum Philippi et Jacobi prioris termini dica ad manus Vicecomitum integre debeat esse administrata. Simili vero racione per duos menses ante secundum terminum dice prescripte, festum videlicet divi Martini, per eosdem Vicecomites in exaccione alterius dice procedatur, neque contra huiusmodi ordinacionem, vel in Comitatibus quibusvis nove ulle ordinaciones fiant, vel per Camerarios Regie Maiestatis nova ulla instruccio, commissioque mittatur, ut antehac aliquando contigit. Teneanturque Vicecomites, sub pena amissionis officii et solucionis dupli illius pecunie, que per eos negligeretur exigenda, ad supradictam administracionem modo et ordine premisso, curam, diligentiamque adhibere.

(XXVI.) Quod si Vicecomites exigendis birsagiis in bonis alicuius forte potencioris non sufficerent, tunc statim Comites suos ad auxilium ad execucionem huiusmodi vocare curent, adhibitis penes se duobus Juratis Nobilibus in testimonium tempore vocacionis huiusmodi, imploracionisve auxilii; Comitesque teneantur illico, sub pena similiter amissionis officii et solucionis dupli, ut supra, ad exigenda birsagia in locis birsagiandis omnibus viribus procedere, et dicam utroque termino ad suos dies constitutas administratam esse in-

tegre curare. Qui si et ipsi ad id non sufficerent, denuncient illico Regie Maiestatis Capitaneo Suppremo, sibi propinquiori, et gentes sibi ad eandem execucionem faciendam tempestiue dari postulent, atque ita earum geneium auxilio presenti constitutioni satisfacere curent. In exempcionibus autem observandis diuersorum, generum hominibus tempore exaccionis utriusque dice, procedatur iuxta constitucionem anni superioris, quemadmodum et iuxta eiusdem anni connumeracionem dicam ipsam utramque exigi debere est constitutum, modo et ordine superius declarato. Si quis dominus aut Nobilis pretextu dice Regie a suis eclonis plus exigeret, quam ipsa dica Regia facit, in poena duppli exacte per eum indebite pecunie ipso facto conuincatur, mulctaque ipsa per Vicecomitem irremissibiliter exigatur, fisco regio applicanda.

Hoc autem ordine obseruato, confidunt Ordines et Status Regni, Maiestatem suam hoc duorum florenorum subsidio non minorem summam, et forte eciam maiorem, quam ex subsidio duorum florenorum et quinquaginta denariorum superiori anno solutorum, percepturam esse.

(XXIX.) Et quoniam Maiestas Regia de restanciis superiorum annorum persoluendis fideles suos Ordines et Status Regni benigne admonere voluit, statutum est, ut restancie omnes quecunque apud quosuis Dominos ac Nobiles post celebracionem ultimi Conventus Tyrnauiensis, que celebratio fuit anno 1547., superesse dicuntur, per Vicecomites inquirantur; et que certe ac liquide necdum solute comperientur, exigantur; ita videlicet ut Dicatores ipsorum subsidiorum preteritorum, qui restancias in cameram professi sunt, mittantur ad Comitatus, et coram ipsis rectificacio, ac sic tandem exactio ab his, qui non soluisse exacte deprehenduntur, fiat modo premisso. In rectificacione autem huiusmodi facienda iuramento Judicium stari debeat in singulis oppidis aut villis, qui videlicet ante hoc Judices ipsi eius loci dicam, vel ad manus Dicatorum, vel dominis eius loci dederint, vel violentus aliquis abstulerit; hoc eciam specialiter declarato, quod quoniam Maiestas sua et tempore suppradicti Conuentus, et postea eciam diuer-

sas ordinaciones fecit cum nonnullis fidelibus suis, partim, ad conservacionem gencium partim vero ad arcium eorum finitimarum presidia, secundum quas ordinaciones stipendia illis solui debuissent, constatque plerosque non eum solum, quem ex ordinacione debuissent, verum etiam maiorem gencium numerum vel intra arces, vel extra in serviciis sue Maiestatis aluisse, et quod stipendia suis temporibus consequi nequiverunt, manus in dicas suorum bonorum iniicere opportuisse, vel etiam deputaciones ex Camera aut ab ipsa etiam Maiestate sua nonnullis in ipsa dica factas esse : Maiestas sua dignetur iubere, ut subducta cum istiusmodi omnibus recta racione, si quid eos videlicet debitum stipendium percepisse ex dicis comperietur, integre persolvant, et per Vicecomites modo supradicto ab ipsismet, non ab eorum colonis, qui illas iam semel persoluerunt, exigatur.

(XXX.) Ubi autem restantie alique de bonis Nobilium per violentos exacte esse comperientur, ab iisdem violentis exigantur. Que vero restancie in bonis Thurcice dicioni subiectis fuerint, ac proinde per Vicecomites exigi non possunt, sue Maiestatis Capitanei ad eas exigendas cum gentibus curam gerant.

(XXXI.) Item Vicecomitibus, Judicibus Nobilium ac Notariis Comitatuum pro cura administracionis dice, modo premisso per eos gerenda, iuxta antiquam consuetudinem, et non aliter, sallaria eorum persoluantur, videlicet Vicecomitibus singulis floreni duodecim, Judicibus Nobilium floreni quattuor, Notario vero in minoribus Comitatibus florenus unus, in maioribus duo et non plus.

(XXXII.) Hoc tamen adiecto, quod quia Vicecomites pro exigenda dica debebunt usque ad statutos dies integrum semper mensem persistere in loco sedis, et penes se habere unum racionistam, pro isto uno mense, utroque termino, ad tres personas, singuli tres floreni pro expensis ipsi Vicecomiti persoluantur. Et in quibus Comitatibus duo sunt Vicecomites, quilibet ipsorum duodecim florenos habere possit pro salario, modo premisso et non amplius.

(XXXIII.) De defectibus autem, si qui in racionibus Vicecomitum fuerint deprehensi, ipsi Vicecomites respondere teneantur, neque ulla libertas aut nobilitas eis suffragari possit, quominus ad satisfactionem prestandam cogi possint; ita tamen ut si camerarii cum aliquo Vicecomite in ponenda racione conuenire forte non possent, manus in eum non iniiciant, sed cognita prius causa per dominum Locumtenentem et Consiliarios Regie Maiestatis, auditaque allegacione et excusacione Vicecomitis, si reus compertus fuerit, mox vel satisfaciat, vel sufficientem pro se cautionem et fideiussionem prebeat.

(XXXIV.) Quod ad migracionem colonorum attinet, ad quam libere permittendam multis et gravibus racionibus Maiestas Regia fideles suos clementer hortari dignata est, tametsi dominis Prelatis ac nonnullis eciam ex dominis Baronibus probabatur migracionem colonorum liberam ubique relinquendam esse, nulla condicione interposita; cum tamen in contrariam sentenciam pluribus suffragiis itum esset, ut videlicet condicionibus quibusdam interiectis migratio libera non relinquatur, tandem communibus votis sic est conclusum.

(XXXV.) Ut servicia ac alios census et prouentus, iuxta superioris anni constitucionem, teneantur hoc eciam tempore coloni prestare; verum in imposicione, educillacioneque vinorum, que plerumque miseris grauis admodum et onerosa esse solet, certa limitacio fiat, supraque seruicia superiori anno limitata colonus oppressus alio migrandi liberam habeat facultatem, modo et ordine, ut inferius declarabitur.

(XXXVI.) Statutum est igitur, quod nemo Dominorum, aut Nobilium vina colonorum suorum, illis inuitis, eciam precio auferre possit, sed si vina coloni aliis venderent, ea domini precio ipso, quo aliis vendita fuerant, sibi recipere pocius quam aliis concedere possint. Modus vero educillandi vina is est constitutus, ut in quorum dominorum aut Nobilium bonis promontoria vinearum non sunt, cogunturque coloni aduecti-

cia et externa vina bibere, liberum sit colonis a festo Michaelis usque ad festum Natiuitatis Domini vina educillare, et tandem dominis toto anno, iusto precio, iustaque et consueta loci mensura, tantummodo ne per urnas vel amphoras in singulas colonorum domos vina imponant ac distribuant, preciumque vini hoc modo distributi vi exigant, ab his etiam, qui vino libentius carerent. In illis vero locis, in quibus promontoria sunt vinearum, habentque coloni vina ex promontorio eodem proveniencia, conclusum est, ut de festo Michaelis usque ad festum Georgii coloni sua vina huiusmodi possint educillare. Reliquo vero tempore dominis in bonis suis continua vinorum educillacio sit libera, modo superius descripto, et non aliter. Quod si infra dicta festa Michaelis et Georgii vina illius promontorii colonis deficerent, dominus eius loci, non alius quispiam, possit medio hoc quoque tempore educillare, modo supradicto.

Educillacio autem ipsa medio unius vel alterius ex colonis, per dominos aut Nobiles in suis bonis, iuxta veterem consuetudinem, modo praemisso fieri possit. Ita tamen, ut colonus ille interea quo vinum educillaverit, ab hebdomadali servicio domini sui liber sit, et insuper Dominus suus pro cura et expensis educillationis de singulis urnis, que ubique ad triginta duas pintas supputari possunt, singulos quattuor denarios ungaricos soluere teneatur.

(XXXVII.) Super modo autem et ordine, qui in licentiacione coloni migraturi, si cui videlicet immunitates et ordo, tum in superiori, tum vero in presenti Conventu super his constitutus non observetur, tenere debet, statutum est, ut in singulis Comitatibus coram Vicecomite et Judicibus Nobilium ac Juratis Nobilibus, qui superiori anno fuerant constituti, in facie sedis Nobilitaris, Dominus aut Nobilis is in cuius bona colonus migraturus se conferre constituit, deferat querelam ipsius coloni migraturi; ita tamen, ut singulis quindecim diebus, aut ad summum singulis mensibus sedes in Comitatu conuocetur, eaque querela audita, Vicecomites, Judices et Jurati Nobiles, de eorum medio mittant tres Nobiles, cum uno vel altero Judicum Nobilium, ad faciem eius loci, ubi habitat colonus migraturus, ibique prefatus Dominus aut

Nobilis coram ipsis per Judicem et duos ciues illius loci, simul et tres vicinos et commetaneos propinquarum villarum, Nobiles vel ignobiles, comprobet, colonum illum per dominum suum extra premissam constitucionem impeditum fuisse, nec talis Judex, aut civis loci illius, vicinique et commetanei per dominos suos a dicenda veritate prohibeantur, sub pena sedecim marcarum. Si qui prohiberentur, colonus illico dimittatur, sine ullo ulteriori iudicio; propterea quod prohibicio pro sufficienti probacione iuste querele haberi debere videatur. Quod si ipsi Judex vel ciues duo testificari nollent, in singulis marcis convincantur, et nihilominus ad fassionem suam prescriptorum trium vicinorum ac commetaneorum, colonus migraturus absoluatur. Quod si vicini quoque et commetanei fateri nollent, ipsi quoque in singulis marcis convincantur, et colonus modo premisso liber dimittatur. Casu vero quo testes ipsi, testimonia sua deponentes, inter se discreparent, et tam pro colono quam contra eum paria testimonia essent, tum Judices supradicti, secundum ipsorum conscienciam, prout videlicet veriora eis et probabiliora videbuntur, iudicium et iustitiam faciant. Examinacio autem testium eo modo fiat, ut singillatim ac seorsum testes examinentur, ac ad deposicionem iuramenti de veritate fatenda utraque pars, quarum interest, admoneatur. Que si ambe non comparerent, tunc nihilominus ad comparentis instanciam dicti Judices procedant, modo supradicto, iudiciumque et iusticiam, secundum premissas attestaciones, ubique faciant. Quod si colonum absolvendum esse compererint, solutis prius debitis, si quibus colonus domino suo vel alteri alicui in bonis domini sui obligatur, illum liberum faciant. Si alterutri parti graue et onerosum iudicium illorum foret, liceat utrique pro libito causam prouocare seu appellare ad Vicecomitem, ac ceteros Juratos Nobiles et Judices Nobilium, in faciem sedis Comitatus eiusdem, teneanturque ipsi Vicecomites, Judices Nobilium et Jurati, sine mora, causam ipsam reuidere, et in ea fidelem sentenciam pronunciare. Cui sentencie nulla ulterior sit appellatio. Neque post iudicium huiusmodi factum, colonum suum liberum iam pronunciatum quispiam Dominus aut Nobilis vi aut fideiussione, vel alio quovis pretextu retinere audeat, sub pena ducento-

rum florenorum, per Vicecomitem irremissibiliter exigendo rum, et partim ipsi Vicecomiti, Judicibus ac Juratis Nobilibus equaliter, partim vero lese parti solvendorum. Eadem ratio tam in iudicio primo, quam in appellacione obseruetur si cum ipsomet eciam Comite causa alicuius coloni de bonis illius migraturi emerserit. Dominus preterea ac Nobilis, qui sub iudicio vel appellacione colonum illum suum de quo fit iudicium, quovis genere pene, aut multe oppresserit, in pena supradicta ducentorum florenorum conuincatur. Interim tamen idem colonus servicia, instar aliorum colonorum, exhibere ipsi domino suo teneatur, usque ad finem litis. Si vero compertum fuerit quod colonus nullam iustam querimoniam habuisset, propter indebitam accusacionem domini sui, in viuo homagio, florenorum videlicet viginti, domino suo convincatur.

(XXXVIII.) Hoc eciam declarato, quod si quis colonum alterius per vim abduceret, siue clam aut furtim, aut fugientem reciperet, modo premisso tres Jurati Nobiles, cum uno vel duobus Judicibus Nobilium, ad faciem loci illius, quo se colonus alterutro modo recepit, accedant, et ibidem ordine predicto, comperta rei veritate, colonum talem statim domino priori restituendum pronuncient. Si vero dominus eius loci colonum ipsum contra illorum deliberationem retineret, ex tunc in ducentis florenis, modo premisso, parti lese et Judicibus persolvendis convincatur. Si vero dominus vel Nobilis ipse non in eodem Comitatu, sed remotius resideret, aut forte absque scitu illius talis colonus per illius officiales vel colonos abductus foret, aut ipse colonus clam ad eius bona aufugisset, sicque officiales et coloni talis loci, ubi colonus reperietur, inscio domino reddere recusarent, tunc dominus premissa pena statim non mulctetur, sed iuxta loci distanciam terminus unius vel alterius sedis iudiciarie ad restituendum talem colonum ei concedatur, et colonus domino suo per Vicecomitem et Judices Nobilium restiuatur sive is in bonis regiis, sive in aliorum fuerit.

(XXXIX.) Hoc preterea addito, quod cum plerumque contingat, aliquos dominos et Nobiles colonum quempiam suum,

sub pretextu alicuius falsi criminis captivare, et congregatis personis que sibi videntur, eum in amissione capitis, sub forma iudicii, condemnari facere, vel eciam aliter captivare, et tandem fideiussione obligare, ut sic semper colonus fideiussione obstrictus alio migrare non possit; propterea statutum est, ut non obstante talis iudicii administracione, aut fideciussionis obligatione, colonus indebite hoc modo affectum se esse predendens, ad eum, ad cuius bona migrare proposuerit, querimoniam et omnes processus ac probaciones, modo praemisso, agere, et si indebite grauatus fuisse, vel aliter iniuste in obligatione fideiussionis positus iure comperietur, fideiussores absoluantur et colonus modo premisso migrare possit. Si autem iusto iudicio condemnatus et fideiussione merito obligatus fuisse iudicabitur, satisfaciat domino suo et maneat.

(XL.) Ceterum quod ad commissarios attinet in diversas partes eligendos, arbitrantur Ordines et Status Regni necessariam inprimis esse limitum et metarum limitationem, quemadmodum ipsi aliquocies Maiestati Regie supplicarunt. Ac quamuis super huiusmodi commissariis eligendis, expediendisque et pleno etiam dato eis mandato absoluta Regie Maiestati potestas sit, tanquam vero et coronato Regi legittimo Hungarie, iuribus duntaxat et libertatibus ipsius Regni Hungarie salvis permanentibus; postquam autem Maiestati sue visum est hoc quoque negocium communicare cum fidelibus suis, iidem communibus votis infrascriptos Dominos et Jurisperitos ad loca infrascripta pro huiusmódi revisionibus, rectificacionibusque limitum et aliarum differenciarum aptos et idoneos esse existimarunt. Quibus eciam, quantum in ipsis positum est authoritatis, nomine publico ex hoc tempore plenum mandatum concedunt, hoc presenti articulo, ad premissa negotia exequenda, plane confidentes ipsos dominos et Jurisperitos quecunque ad Regni commodum, iuraque pertinere videbuntur, diligenter, sollicite ac fideliter procuraturos esse.

(XLI.) Ad Sepusium, in montem Sancti Martini, ad primum diem mensis Maii proxime futuri, delecti sunt domini Episcopi Quinqueecclesiensis et Vaciensis, dominus Reway ac Egregii Georgius Wernerus ac Georgius Rakowzky, ac in-

ter eos pro interesse Regie Maiestatis et Corone, Director causarum sue Maiestatis.

(XLII.) Ad Zakocza, ad eundem primum diem Maii, delecti sunt domini Episcopi Wesprimiensis et Nitriensis, dominus Seredy, Egregii Georgius Sybryk, Thomas Kamaryay et Magister Damianus Prothonotarius, ac penes eos loco Directoris causarum Egregius Ambrosius Chernel.

(XLIII.) Ad Kewzegh, ad dominicam Reminiscere dominus Wesprimiensis, dominus Waciensis, dominus Merey, Egregius Paulus Isthwanffy, Thomas Kamaryay, Ambrosius Chernel et penes eos Director causarum sue Maiestatis, pro interesse sue Maiestatis et Corone.

(XLIV.) Ad Sclavoniam, ad primum diem Maii ad Zamobor, domini Episcopi Boznensis ac Thininiensis, dominus Batthyany, Magister Michael de Rawen ac Andreas Choron. Loco autem directoris causarum penes eos Magister Lucas, Canonicus Zagrabiensis et Archidiaconus Chasmensis.

(XLV.) Iidem autem commissarii, quantum ad metas attinet, non tam de usu, prout hactenus exteri contenderunt, sed de proprietate variarum metarum tractent et concludant, ac sicubi una vel altera ex parte metas occupatas esse compererint, rectificent, de aliis vero damnis et violenciis similiter ea que iuris sunt, statuere, ac partem laesam contentam reddere iudicialiter curent.

(XLVI.) Ut vero facilius predicti Commissarii cum Comissariis externis, cum quibus in predictis locis convenire debent, in omnibus differenciis concordare possint, videtur penes Commissarios tam Regie Maiestatis, quam Serenissimi Regis Polonie, modo premisso ad Scepusium conventuros, unus aut alter, equali utrinque numero, externus aut neutrius Regis subditus prudencia et autoritate preditus vir, eligendus esse. Qui sic electi tractatibus per comissarios faciendis intersint, et ipsos ubi discrepauerint, in concordiam redigere nitantur, ut sic differentie omnes inter Principes et eorum subditos tollantur. Quod si ne hoc quidem pacto concordia succederet, tum ad arbitrium Sacre Cesaree Catholice Maies-

tatis cause omnes indecise, utriusque Maiestatis Regie consensu, mittantur, salvis tamen iuribus Regni Hungarie. Similiter eciam penes alios Commissarios, ad reliqua loca predicta, cum Commissariis et vicinis prouinciis sue Maiestatis conventuros, addantur per suam Maiestatem duo aut plures probati viri, tamquam mediatores, pro faciliori concordia in omnibus, differenciis consequenda. Et si quid demum eciam hoc modo irresolutum remanserit, ad solam Regiam Maiestatem referatur, suaque Maiestas, adhibitis tam ex Hungaria, quam ex illis prouinciis, equali utrinque numerò, penes se consiliariis suis, acta ipsa reuidere, et quod iuris fuerit tandem decernere et concludere dignetur.

(XLVII.) Tametsi autem constat Abbaciam Borsmonestra esse intra limites Regni Hungarie, nec vigore contractus inter Principes quondam facti Archiducatus Austrie ullo inscripcionis iure esse obligatam, imo tempore serenissimi quondam Vladislai Regis, post transaccionem premissam inter ipsum et Serenissimum Principem quondam Maximilianum Imperatorem factam, in sede iudiciaria Bude contra Abbatem eius loci a plerisque Nobilibus vicinis causam motam fuisse, et eundem Abbatem tanquam coram suo Judice ordinario legitime comparuisse, iudicasseque ac iudicium recepisse, super quo et litere adiudicatorie exstare dicuntur; nec desunt preterea inter Nostrates quam plurimi, qui recordantur ex ea Abbatia, eiusque proventibus dicas ad Regnum Hungarie exactas esse; cum tamen domini Austriaci raciones suas in contrarium allegare dicuntur, ut hec quoque controversia finem aliquem habere possit; statutum est, ut Commissarii supradicti, qui ad Keözeg utrinque convenerint, hanc quoque differenciam, cum aliis, revidere ac finire debeant.

(XLVIII.) In negocio cusionis monete ad ligam valoremque equalem monete germanice et vicinorum nonnullorum Regnorum, probata est Ordinibus et Statibus Regni benigna proposicio Regie Maiestatis, propter eas maxime raciones, quas Maiestas suo hoc Articulo diserte commemorat; plane confidentes, omnem in posterum difficultatem sublatum iri exponendi monetam hungaricam in regionibus externis, atque

hinc finem fore damnis et iacturis, quas hactenus in suis monetis hungari, preter omnem rationem, passi sunt, et quotidie patiuntur, cum monetam hungaricam melioris lige esse vicinarum provinciarum moneta facile constet. In cusione tamen numismatum, sive grossorum, tum maiorum tum minorum, iuxta propositam picturam sue Meiestatis, eam Ordines et Status Regni racionem habendam esse censent, ut Regia Maiestas antiqua Regni Hungarie insignia mutari, abolerique minime paciatur; sed ab altera parte omnis generis numismatum, siue grossorum, imaginem Beate Virginis Marie, veteris Hungarie patrone, in altera suam ipsius, hoc est Maiestatis sue imaginem, vel aquilam, in cuius medio Hungarie insignia sint insculpta, cum circumscripcione utrinque solita, excudi faciat. Minores vero denarii hungarici, tres nummos Viennenses valentes, iisdem utrinque signis ac imaginibus imprimantur, excudanturque, quibus ab antiquo et hactenus consueverunt.

Preterea ad faciliorem, commodioremque usum tenuioris fortune hominum, nonnullos et minutos, ternos videlicet in singulos denarios, ut equales sint nummis Viennensibus, sed sub ea impressione utrinque, qua hactenus illi excusi sunt in Hungaria, qui vernacula lingua Fyllier vocantur, Maiestas sua excudi faciat.

(XLIX.) Interim autem dum monete huiusmodi adequacio, et nove cusionis constitucio, inchoacioque fiat, statutum est, ut sub sacre Regie Maiestatis firmissimo edicto, sub pena amissionis rerum venalium, ubique locorum intra limites Regni Hungarie existencium, presertim vero Posonii et in finibus Austrie, moneta hungarica tam vetus quam noua Kremnicii cusa, accipiatur ab omnibus, utque tam in subsidiis regiis accipiatur, qũam et domini teneantur pecuniam veterem ipsam et novam a suis subditis accipere; et qui moneta falsa seu adulterina uti fuerint deprehensi, similiter et eius monete false cusores, sine mora, sineque respectu cuiuspiam, pena decreti puniantur.

(L.) Ceterum cum experiencia ipsa hoc anno compertum sit, pergrave, adeoque pene impossibile esse, non solum iudi-

cibus, verum et ipsis dominis ac Nobilibus litigantibus, quater in anno, iuxta superioris anni constitutionem, iudicia seu octavas celebrare; statutum est propterea, ut quatuor illi termini ad duos tantum, videlicet octavum diem sancti Michaelis pro Comitatibus propinquioribus et transdanubianis; ad festum Epiphaniarum Domini pro Comitatibus Ultra Tibiscum, et aliis remotioribus, in Articulis proxime constitucionis conscriptis, redigantur. Ita tamen, ut quoniam plerosque ex dominis Judicibus, Prothonotariis ac sedis Judiciarie Assessoribus, aliisque Jurisperitis in supradictis metarum regni, aliarumque differenciarum cum vicinis Regnis ac provinciis revisionibus occupatos esse oportet, que revisiones brevi temporis spacio absolvi non posse videantur; ac proinde ipsos ad hec munia delectos Commissarios aliis curis solutos esse necesse est, dum his vacant rebus, que ad totum Regnum spectant; propter hanc causam terminus Judiciorum, qui pro festo Beati Georgii pro hoc anno celebrari debebat, penitus omittatur; futuris autem temporibus termini supradicti, videlicet octavus dies festum sancti Michaelis Archangeli subsequens Comitatibus transdanubianis, et festum Epiphaniarum Domini Comitatibus transtibiscanis et remocioribus observentur, in eisque cause omnes, iuxta ordinem et modum in proximis conventibus conclusum, iudicentur, et singulo quoque termino singulis sexaginta diebus iudicia ipsa continuentur.

(LI.) Hoc dumtaxat adiecto, ut reccius et commodius citra litigancium et procuratorum tergiversaciones iudicia celebrari possint, videtur observandum, ut iuxta contenta decreti cause omnes, secundum quod antiquiores sunt, iudicentur, et teneatur Regestum super serie earundem causarum, et nulle cause extre seriem, siue sint Judicum, siue Prothonatariorum et Assessorum, iudicentur, et series Regestorum fiat a prima die citacionis causarum. Quodque cause maiores, videlicet que racione bonorum et iurium possessionarium, quocunque titulo mote sunt, et que factum verberacionis, vulneracionis, detencionis et interempcionis Nobilium, ac invasionis curiarum Nobilitarium, concernere dinoscuntur, primum adiudicentur; et postea his adiudicatis, cause factum minoris potencie concernentes, similiter secundum seriem vetustatis earun-

dem iudicentur; quodque cause, que sub iudiciis inchoantur, sub eodem termino non leuentur; sed que quinto decimo die ante terminum iudiciorum mote sunt, adiudicentur continuis sexaginta diebus a primo die termini inchoandi, ut premissum est.

(LII.) Illa autem abusive per procuratores noviter introducta trinaria prohibicio, nulla facta responsione, non admittatur; sed iuxta veterem consuetudinem respondere causantes et eorum procuratores teneantur; ac si quid per eos in huiusmodi responsione eorum erratum fuisset, illam triniariam prohibicionem responsionum suarum et deliberacionum exinde factarum, eodem die qua deliberacio fit, sine omni onere facere et responsiones suas reformare possint, quarta autem prohibicio cum onere, statim post factam deliberacionem nonnisi ante sextum diem ultimi diei Judiciorum fieri possit, et non postea in ultimis Judiciorum diebus, ne ut scilicet eo modo causa ipsa vel per exempla, sive parium literarum accepcionem, vel aliter a termino illo Judiciorum, absque omni decisione, in alterum terminum differatur.

(LIII.) Item feria sexta et sabbatho die pauperibus et viduis iudicetur, iuxta consuetudinem hactenus observatam.

(LIV.) Item prohibiciones communis inquisicionis et iuramentalis depositionis, siqui facere voluerint, simul cum euocacione exinde fienda, ante octauum diem termini ad id prefixi, et non postea fieri possint, ne partes dum iam testes suos, vel simul iuraturos, gravibus sumptibus congregaverunt, ipsis diebus et terminis, quibus iam huiusmodi communis inquisicio celebrari et iuramentum prestari deberet, incassum fatigentur.

(LV.) Inhibicio his qui in iudicio comparent, vel cum aliis in iudicio agunt, non detur, et si quis quacunque via indebita impetrauerit, in pena emende lingue conuincatur.

(LVI.) Item Procuratores post celebracionem communis inquisicionis, ante latam et pronunciatam sentenciam definitivam reuocari possint, exceptis tamen quinque casibus, in quibus ex decreto Regni revocacio huiusmodi non permittitur.

Paria etiam literarum in sede Judiciaria nonnisi semel peti possint, ad euitandas dilaciones.

(LVII.) Preterea statutum est, ut reliquo eciam medio tempore, infra videlicet duos terminos octauarum supradictos, iusticie administracio cesset. Judicia Locumtenentis quinque videlicet casus, transmissiones et alie appellaciones omnes, que in Curiam Regiam devenerint, tam super violenciis nouis, quam super causis, que tempore Reverendissimi domini quondam Locumtenentis proxime defuncti indecise apud eum remanserant, per Regiam Maiestatem, vel in eius absentia per Dominum Locumtenentem, continue iudicentur.

(LVIII.) Statutum est, ut si quis in curiam Regiam alterum citauerit, et infra terminum euocationi prefixum Relatorias suas a Capitulo vel Conuentu non exceperit, et propterea exemplum vel paria literarum ipsarum absque literis preceptoriis post huiusmodi terminum more solito extradata non sunt, deinceps huiusmodi paria per Capitula vel Conventus sine preceptoriis literis extradentur.

(LIX.) Ceterum cum satis constet, magnam partem Comitatuum Hevesiensis, Uyvariensis, Zempliniensis, Saros et Ung, ac nonnihil etiam de Comitatibus Zabolch et Zolnok per dominum Episcopum Waradiensem ab obediencia Regie, Maiestatis per hos annos sensim fuisse abalienatas, non sine incommodo Nobilium aliorum in illis Comitatibus degencium, et iactura ipsius quoque Maiestatis sue, supplicant Ordines et Status Regni, dignetur Maiestas sua Comitatus predictos in fide et obediencia sue Maiestatis contra illius violenciam defendere et manutenere; ita ut tam in Judiciis, quam dicarum solucionibus, Conventuum quoque celebracionibus et aliis rebus omnibus, Maiestati sue et nemini alteri subiaceant. Dignetur etiam Maiestas sua bona fidelium suorum, que apud ipsum Dominum Waradiensem vel eius homines indebite occupata adhuc permanent, quemadmodum Michaelis Warday, et aliorum nonullorum, ipsis ad quos spectant, iam tandem omnibus modis restitui curare; ne ipsi fideles sui extra dominium suorum bonorum diucius, cum iniuria et damno maneant non mediocri.

(LX.) Supplicatur eciam Maiestati Regie, nomine Ordinum et Statuum Regni, ut quia Maiestas Regia tractatus inter dominos Reway et Bakyth fieri curaturam graciose se obtulit, dignetur Maiestas sua primo quoque tempore Commissarios ad eos tractatus destinare, designareque; qui si partes ipsas quoquo modo concordare non possent, sua Maiestas Regia dignetur, utriusque serviciis benigne consideratis, curare, ut pro utriusque partis equitate, iam tandem finis inter eos fiat.

(LXI.) Et quoniam compertum est ex quibusdam Conventibus et Capitulis nunc desertis unum aut alterum Canonicum vel fratrem incertis sedibus vagari, qui tamen sigillo, quod apud eos remansit, uti, et literas falsas obsignare non dubitent, Maiestas Regia sigilla huiusmodi Capitulorum desertorum ac Conventuum undique conquiri curare, et donec Ecclesie ille reformentur, apud se retinere, vel apud Locumtenentem suum relinquere dignetur.

(LXII.) Preterea statutum est, quod pro evitandis diversis inconvenientiis, que hactenus sepenumero in Comitatibus contigerunt, propter incerta et ignota sigilla, in posterum in singulis Comitatibus sub uno sigillo litere nomine Comitatus expediende, ex benigna concessione Regie Maiestatis, expediantur, quemadmodum fit in Comitatu Symigiensi; que quidem sigilla postquam fuerint impetrata et comperta, asserventur in singulis Comitatibus in archa, seu ladula, sub sigillo Vicecomitum, Judicum et Juratorum Nobilium, neque excipiantur, nisi cum tempore sedis iudiciarie litere alique nove Comitatus fuerint obsignande, quibus eciam literis subscribant se idem Vicecomites, Judex et Jurati Nobiles, vel ex eis qui sciunt scribere, simul eciam Notarius Comitatus.

(LXIII.) Cum autem proximis temporibus magni sepe defectus, atque inde dominis ac Nobilibus damna non mediocria, contigerint in exequutionibus literarum, que ad Conventus de Lelez et Jazow ex sede Judiciaria Regie Maiestatis emanare solent, maxime autem Comitatibus parcium superiorum et Transtibiscum, que ad eos Conventus necessario reccurrunt; propterea quod ob miram religiosorum paucitatem in Jazow,

vix unicus frater aliquando esse dicatur; ad evitanda in posterum eiusmodi damna ac defectus, statutum est, ut usque ad proximi Conventus celebrationem Capitulum Agriense ad exequutiones faciendas in Comitatibus Abawywar, Zemplen, Ungh, Beregh, Maramaros, Ugocha, Zolnok, Krazna, non minori autoritate, quam predicti duo Conventus Lelez et Jazow, similiter et ad ea loca, ad que Capitulum Varadiense potest procedere, ad quamvis execucionem libere possint exire. Interim autem predicti duo Conventus per suos Prelatos reformentur, et nihilominus exire et ipsi ad exequuciones, cum iubentur, uti hactenus, possint. Quod si fratres sui ordinis reperire non possint, sacerdotes habitu sacerdotali incedentes conducant. Iidem autem Conventus aut Capitula, maxime autem Conventus de Lelez, contra quem communis est querela, non plus quam duodecim denarios in singulos dies, iuxta regni decretum, execucionis tempore possint accipere. Utque Nobiles, qui pro literis vel execucione obtinendis ad Conventum de Jazow proficiscuntur, depositis armis unus aut alter ordine intromittantur, tempore tamen fassionis per plures faciende vel iuramenti deposicione, maneant foris hoc tempore periculoso.

(LXIV.) Ceterum quod ad privilegia attinet, que olim Archiepiscopis Strigoniensibus, ac prioribus Löwöld pro tempore constitutis, certisque aliis in Regno per divos Reges dicuntur esse concessa, quibus privilegiis eximuntur ipsimet a prestando iuramento, cum iudicialiter eis imponitur, permittiturque eis, ut loco sui officiales ipsorum iurare possint; cum domini Prelati ac Barones cum dominis Nobilibus super hoc articulo non convenirent, sed communi deliberacione, parique consensu ad arbitrium Regie Maiestatis negocium integrum esset reiectum, tandem statutum est per suam Maiestatem, et per Ordines Regni admissum, ut privilegia ipsa, secundum eorum tenorem, in suo veteri et pristino maneant vigore, habeanturque rata et firmiter observentur in omne tempus.

(LXV.) Constat insuper, in magnam iniuriam et damnum fidelium Regie Maiestatis, in partibus Regni superioribus habitantium, per Serenissimum Regem Polonie a certo tempore esse prohibitum, ne quis mercator Polonus in Hunga-

riam merces, aliasque res venales inducat, easque in locis antea consuetis deponat. Licet igitur Regnicole supplicaverint Regie Maiestati, ut vicissim Maiestas sua hoc idem prohiberet subditis suis ex Hungaria, cum tamen ab ipsa Regia Maiestate intellectum fuerit, Maiestatem suam super hoc et aliis negociis, statum utriusque Regni concernentibus, tractatus nunc per suam Maiestatem cum Serenissimo Rege Polonie habere, Maiestas sua infra finem huiusmodi tractatuum decernere aliqnid non censuit. Quod si in eisdem tractatibus hac de re concludi nequaquam poterit, Maiestas sua alia via indemnitati fidelium suorum providere non detractabit.

(LXVI.) Dignetur et Maiestas sua serio committere dominis Camerariis et tricesimatoribus suis, ne, contra libertates dominorum aut Nobilium, de rebus quas ad usum suum et familiarium suorum necessitates ex externis provinciis invehendis curant, tricesime exigantur, uti hactenus a multis sunt exacte. Idque Maiestas sua benigne se facturum obtulit, ita tamen, ne fraus aut negociacio aliqua, lucri causa, huius rei pretextu, per quemcunque cuiusuis ordinis fiat.

(LXVII.) Quemadmoduma utem ante hac sepenumero, ita nunc quoque Ordines Regni suplicant Regie Maiestati, dignetur theloena in locis aridis erecta, et que thelonea sicca vocantur, deponi ubique iubere. Quod ut citra iniuriam, iustamqne querelam cuiuspiam fiat, statutum est, ut vigesimo quinto die, postquam a presenti Conventu domini, ac Nobiles domum redierint, in singulis Comitatibus Vicecomites, cum Judicibus, et Juratis Nobilibus, perambulent universa loca, in quibus huiusmodi thelonea sicca erecta sunt, considerentque et intelligant diligenter tum locorum et viarum situs, tum ceteras causas et onera, propter que hactenus thelonea ipsa mansisse videantur; atque ita de sua huiusmodi perambulacione, inspecciooneque cum causis, oneribusque supradictis Maiestatem Regiam per suas literas informent, quibus literis acceptis, super amouendis vel relinquendis huiusmodi theloneis deliberet, et que amovenda censuerit, dominis eorum serio committat literis suis, ut ea deponant absque mora, nec in posterum erigant; qui si non parerent, in pena centum florenorum convincantur, per Comitem Comitatus illius irremissibiliter sibi ipsi exigendo-

rum; per quem eciam Comitem theloneum ipsum nihilominus deponatur. Quod si ipse Comes exequucionem non faceret, tunc ipse in ducentis florenis fisco Regio applicandis convincatur; et eum, qui penam a Comite, iussu Regie Maiestatis, exegerit, theloneum eciam modo premisso deponatur.

(LXVIII.) Ceterum cum ex partibus Regni superioribus per nonullos Comitatus magna querela extiterit super defectu salium inter ipsos, conclusum est ex annuencia Regie Maiestatis, ut domini ac Nobiles, aliique Status earum parcium salem quidem emant ex Cameris Regie Maiestatis, sed si in illis sal defecerit, polonico sale interim libere uti possint.

(LXIX.) Cum autem Ordines Regni similiter supplicarunt Regie Maiestati, ut Maiestas sua ad arces finitimas aliquot, tam citra quam ultra Danubium, sine ullis fere redditibus sitas, subsidium ad conservacionem earum ferre dignetur; Maiestas Regia, tametsi gravibus sumptibus multos iam annos, et hoc quoque tempore ad Regni conservacionem, gravatam se esse affirmaret, ita ut ex externis quoque Regnis suis magnam vim pecunie ad Regni Húngarie defensionem Maiestatem suam insumere oporteat, ultra proventus huius Regni, et hoc quoque anno subsidium sibi a Regnicolis subsidio anni superioris inferius oblatum esse; nihilominus ut suam erga suos fideles benignitatem magis ac magis ostendat, eisdem arcibus, quibus superiori anno provisionem se facturam clementer obtulit, eodem modo, quo anno superiori, providebit.

(LXX.) Ceterum cum a certis annis diverse et quam plures littere, privilegia ac literalia instrumenta, factum bonorum et alia diversa negocia complurium dominorum ac Nobilium huius Regni concernencia, apud dominum Comitem a Salmis, generalem Capitaneum Regie Maiestatis sint reposita, per eum de manibus quondam Koczyanner pecunia redempta; tum igitur pro redimendis ab eo, eliberandisque literis ac privilegiis omnibus huiusmodi, tum vero consideratis serviciis, que idem dominus generalis cum antea, tum proxima estate Regie Maiestati, et toti Regno, ad conservacionem imprimis libertatum dominorum ac Nobilium Regni, non vulgaria prestitit, queque Ordines Regni in posterum quoque ab eo prestitum iri sperant: statutum est his de causis, ut penes illos duos florenos,

qui Maiestati Regie, duobus terminis, hoc anno oblati sunt decem denarii ex singulis colonis, ex omnium dominorum ac Nobilium bonis, quinque scilicet denarii singulo quoque termino per Vicecomites, supradicto modo, exigantur, et ipsi domino generali administrentur; litere autem et privilegia supradicta apud cum existentia, dominis Episcopo Jauriensi ac Locumtenenti personalis presencie simul assignentur, et per eos his, ad quos spectant, dominis vel Nobilibus, integre, sine ullo precio, restituantur.

(LXXI.) Supplicant preterea Ordines et Status Regni, dignetur Maiestas Regia suos Commissarios in Sclavoniam dimittere, qui arces et fortalicia eius Regni revideant, ut que diruenda esse videbuntur diruantur, et que conservanda, conserventur, et muniantur ac provideantur. Iidem et Commissarii edificia civitatis Montisgrecensis et expensas per cives ad ea factas diligenter revideant, et racionem ab eis de tricesimis a Maiestate sua perceptis accipiant. Querelas eciam omnes predialium Abbacie de Thopochka contra Keglewych audiant, et differentias omnes inter eos definiant, modumque et ordinem statuant, ne Abbacia ipsa per eundem Keglewych gravari ac desolari possit.

(LXXII.) Statutum est eciam, ut rustici illi, qui vel propter famem, vel metu Turcarum, de Sclavonia in Hungariam, per hos annos, emigrarunt, per eos, in quorum bonis sunt, si sponte redire voluerint, remittantur, nec retinere audeant, sub pena in articulis migracionis colonorum expressa.

(LXXIII.) Ceterum cum Egregius Fridericus Malatesta, Secretarius Regie Maiestatis ab ineunte etate in Hungaria pene continue permanens, lingvam et mores hungaricos probe didicerit, suamque fidem et studium gravissimis quibusque Regni rebus pertractandis, a multis annis, cunctis Regni Statibus prebuerit, decretaque ipsa Regni ab aliquot annis conscripserit: Status et Ordines Regni, accedente consensu, benignaque approbacione sue Regie Maiestatis, eundem Fridericum Malatestam, nobili alioqui, nec obscura familia in Italia oriundum, una cum eius posteris, in numerum Nobi-

lium Hungarorum, communibus votis recipiendum, cooptandumque duxerunt; offerente insuper Maiestate Regia, ad supplicacionem eorundem Regni Statuum, honesto et competenti statu eidem Friderico se clementer prospecturam, ut is, suique posteri perpetuo possint Maiestati sue et Regno fideliter ac diligenter servire.

(LXXIV.) Statutum est preterea, ex benigno consensu Regie Maiestatis, ut quoniam propter duos iudiciorum terminos, festi videlicet Epiphaniarum Domini ac divi Michaelis, per Ordines Regni modo premisso constitutos, circa illos terminos celebracio Conventus non videtur fieri commode posse: in posterum circa festum divi Georgii, prout ab antiquo fieri consveverat, Maiestas sua Conventum agat in Hungaria, exceptis tamen occurrentibus necessitatibus, propter quas alio tempore Conventum ipsum indici et celebrari oporteat, quod iuxta rerum et temporum occasionem ad Regie Maiestatis arbitrium est relictum.

(LXXV.) Super possessionibus Hay, Maiestas causam illam, que nunc in sede Judiciaria Regie Maiestatis controvertitur, relinquit in eo statu, in quo ante Conventum presentem fuit, et postea cum inter partes aliquid actum et ventillatum fuerit, Maiestas sua providebit ne Cremniciensis et Montane Maiestatis sue aliquod incommodum paciantur.

(LXXVI.) In negocio occupacionis bonorum, quecunque ad Maiestatem Regiam, quocunque titulo, devolventur, sua Regia Maiestas graciose se obtulit illum modum et ordinem servaturam, qui temporibus divorum predecessorum suorum fuit observatus, et tam in hoc, quam in aliis decreta et leges Regni clementer observaturam.

(LXXVII.) Ceterum cum ad supplicaciones humillimas Ordinum Regni ac Statuum Sacre Regie Maiestati, domino eorum clementissimo super eo porrectas, ne Maiestas sua externos homines in Hungaros, absque consensu et approbacione Ordinum Regni ac Statuum, assumere dignaretur, Sacra Maiestas sua clementer responderit: sese, iuxta autoritatem, potestatemque suam Regiam, qua serenissimi condam Reges predecessores suos, super huiusmodi nobilitacionibus externorum ex consilio consiliariorum suorum hungaricorum factis usos

esse, ex literis quorundam Regum constaret, inposterum, quum Comiciorum in Hungaria tempore creare aliquem externum voluerit in Hungarum, cum scitu et participacione suorum Ordinum ac Statuum Regni id facturam; ubi vero intra vel extra Regnum, preter Comiciorum tempus, aliquem de se et Regno bene meritum Maiestas sua in Hungarum creare vellet, illum ex consilio dominorum Prelatorum et Baronum Consiliariorum sue Maiestatis ex hoc Regno, creaturam esse. Ordines et Status regni clemens responsum sue Maiestatis submissis animis acceptantes, deliberacioni Maiestatis sue hac in re assenserunt; hoc tantum adiecto, ut quicunque hoc modo in Hungaros per suam Maiestatem intra vel extra Regnum, modo premisso fuerint assumpti, teneantur iuramentum prestare, quod Regni legibus in omnibus parebunt, libertatesque eiusdem Regni defendent pro virili, neque contra eos quicquam admittent, nullas arces, nullamve Regni partem a Regno alienabunt; iuramentum in libro regio, qui in Cancellaria servatur, de verbo ad verbum, simul cum die et loco, nomineque persone iurantis inscribatur, sicut autea quoque fuit observatum.

(LXXVIII.) Preterea cum septem et alie Civitates libere et etiam Montane Maiestatis Regie, contra eorum privilegia et libertates vetustas, multis in locis indebite impediantur, arestentur vel vexentur; statutum est, ut eorum privilegia et libertates ubique per omnes omnium Ordinum et Statuum homines inviolate observentur, sub gravi indignacionis Maiestatis Regie pena.

Nos igitur supplicacione premissa dictorum fidelium nostrorum Dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Regni huius nostri Ordinum ac Statuum, clementer admissa, predictos universos et singulos articulos, modo premisso nobis praesentatos, presentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos ac accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum benevolum, pariter et assensum prebuimus, ac illos et queuis in eis contenta, nostra Regia autoritate acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes Nos clementer, quod premissa omnia, in predictis articulis contenta, tam nos ipsi inviolabiliter ob-

seruabimus, quam per alios fideles subditos nostros cuiuscunque status et conditionis existant, observari faciemus; immo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum Posonii decimatercia mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo, aliorum vero vigesimo quinto.

(Egykorú példány az egykori magyar udvari cancellária levéltárában. Későbbi kéz e példány lapjainak szélén kivonatokat irt az egyes czikkekhez, 59 czikkre osztva a törvénykönyvet, mig az törvényeink gyűjteményének 1584-iki, és utána későbbi kiadásaiban, 78 czikkre van osztva. Ezen utóbbi felosztás alapján, helyeztük zárjel között a folyó számokat az egyes czikkek mellé.)

VI.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1552. Február- és Márcziusban.

A pozsonyi országgyűlés 1552. Február- és Márcziusban.

Az 1551-ik év őszén végre valósult a nemzetnek régi és hő óhajtása: az ország ismét egy királyt uralt. Erdély és a tiszai részek, melyek János király halála után fiának hódoltak, tényleg Ferdinánd kezeiben voltak.

Minthogy egyrészről ezen örvendetes esemény a köz- és magánjogi viszonyokban több rendbeli új intézkedést tett szükségessé; más részről előre volt látható, hogy Szulejmánt az akaratja és érdeke ellen történtek új hadjárat indítására fogják késztetni: szükségessé lőn a magyar országgyűlés összehívása.

Ferdinándnak szándéka volt már (1551) november második felében Pozsonyba maga köré gyűjteni az egyesített ország rendeit;[1]) de utóbb az ország alsó részeiben a törökök ellen megindult hadjárat miatt, az országgyűlés kihirdetését elhalasztotta.[2])

---

[1]) Ezt *Oláh Miklós* egri püspöknek szeptember 19-én Bécsből szétküldött levelei bizonyítják, melyekben november 22-én Pozsonyban »sub Diaeta« tartandó első miséjére a rendeket meghívja. (Kovachich. Supplementum. III. 217. l.)

[2]) *Ferdinánd* 1551. deczember 14-én Frater Györgynek írja: »Licet ipsimet jam dudum facile cognoverimus statum et negocia hujus afflicti Regni nostri Comitiorum celebrationem postulare, jamque Conventum quoque indicere voluerimus, tamen ista expeditione suscepta impediti fuimus.« (Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

Az év vége felé Frater György kezdette hathatósan sürgetni a királyt, hogy az országgyűlést mielőbb hívja össze. Deczember 3-án Lippa alól irt levelében kijelenti, hogy a törökök kezeiben levő várak visszaszerzésére megindított hadjáratnak folytatása a sereg szaporitását és újjászervezését teszi szükségessé. Hogy ez megtörténhessék — úgymond — »az én véleményem az volna: tartson felséged Magyarországban haladék nélkül országgyűlést, s egy időre maga is jöjön az országba, hogy ez által a rendek felbuzdittatván, a gyűlésre minél számosabban jelenjenek meg. Mert szükséges, hogy a karokat és rendeket az egész országból meghívja felséged, miszerint azután velök czélszerűleg végezhessen. Az országgyűlést már csak azért sem lehet továbbra halasztani, hogy Becsét és Becskereket még a tél folytában vissza lehessen foglalni.« Egyúttal felkérte a királyt, engedje meg neki, hogy az országgyűlésen ő is jelen lehessen.[1])

Alig múlt el három nap es egy második levélben kéri Ferdinándot, egy nappal se halaszsza tovább az országgyűlés összehívását, hogy a jövő évi hadjárat tárgyában ideje korán meg lehessen tenni az intézkedéseket. És nem kételkedvén, hogy a király meg fogja hallgatni: ő maga decz. 21-re az erdélyi rendeknek gyülést hirdetett, mely hivatva volt mind a jövő hadjárat iránt végezni, mind a magyar országgyűlésre követeket választani. Ugyanezt készült később a kormánya alatt álló magyarországi vármegyékben is tenni, hogy ekként ezen részek legjelentékenyebb rendei szintén megjelenjenek a magyar országgyűlésen. Ezen gyülés bevégzése után, azonnal a királyhoz kivánt utazni, mire ismételve kikérte felhatalmazását.[2])

A király midőn Frater György első levelét vette, decz. 9-én még nem volt elhatározva, mit tevő legyen. Figyelmeztetéséért köszönetet mondott, de hozzá tette, hogy az országgyűlés kihirdetését illető határozatáról csak később fogja értesiteni.[3])

---

[1]) Eredetije a bécsi titkos levéltárban.

[2]) Eredetije ugyanott.

[3]) Eredeti fogalmazata ugyanott.

Mindazáltal már másnap létrejött a határozat.

Február 22-re Pozsonyba hirdette ki az országgyülést, igérve, hogy azon személyesen meg fog jelenni, hogy az egyesség és béke megszilárditása, úgyszintén az ország védelme tárgyában az ország rendeivel intézkedjék. A megyéket felhivta, hogy oly követeket küldjenek, kik az ezen ügyek tárgyalására, és »ha szükséges lesz, a nádori méltóság betöltésére« is alkalmasak.[1])

Szándéka volt több nappal az országgyülés megnyitása előtt érkezni meg Pozsonyba, hová február 14-ére a magyar tanácsosokat — közöttük Frater Györgyöt is — meghivta, velök az országgyülésen teendő előterjesztések iránt tanácskozandó.[2])

Azonban a király csak február 28-án érkezett meg Pozsonyba,[3]) hol a főpapok kivételével a főrendek csekély számban voltak együtt. Némelyek csak későn, márczius második felében érkeztek.[4]) Erdély és a Tiszán túli megyék is kép-

---

[1]) Az Ugocsához intézett, deczember 10-én kelt, példány eredetije a b. Révay család stjávnicskai levéltárában. L. **Irományok**, I. szám. A királyi városokhoz intézett meghivó-levelekben a nádor-választásról nincs említés téve.

[2]) Ferdinánd királynak, Bécsből deczember 12-én Frater Györgyhöz intézett levelét közli *Bel.* Notitia Hung. Novae. I. 364. l. — Két nappal utóbb, válaszolván Frater Györgynek, deczember 9-iki levelére mentegeti magát, hogy az országgyülést korábban össze nem hivhatta. És helyeseli, hogy Frater György az erdélyi rendek követeivel az országgyülésen megjelenni készül. (Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.) Ismeretes, hogy Frater György e két levelet már nem vette kezéhez. Deczember 17-én öletett meg.

[3]) Saly Jeromos selmeczi követ február 27-én jelenti, és Türk Dániel naplójában ugyanezen napra jegyzi fel a király megérkeztét, ki egyenesen a templomba lovagolt s ott jelen volt a délutáni isteni tiszteleten. Másnap megjelent Oláh M. primitiáján, és részt vett az ezen alkalomból rendezett lakomán.

[4]) Schradt Kristóf márczius 3-án Pozsonyból Mária királynénak jelenti: »Es seind ausserhalb den Bischofen wenig ungrisch Herrn erschinen.« (Brüsseli Okmánytár. II. 327. l.) Körmöcz város követe márczius 23-án irja: »Die grösten Herrn eines Tails sein erst auff den Rakusch khumen.«

viselve voltak.[1]) A városok követei között az erdélyi városokéival is találkozunk.[2])

Ferdinánd február utolsó napján nyitotta meg az országgyűlést.[3])

A megnyitó előadásban kiemelte, hogy azért hívta egybe a hű karokat és rendeket, hogy idejekorán felhívja figyelmöket a fenyegető veszélyekre.

Röviden érinti, hogy uralkodása kezdetétől fogva, Magyarország megmentése érdekében, költséget és fáradságot nem kímélve, mindent megtett, a mire képes volt; míg végre Isten segélyével sikerült Erdélyt és Magyarország alsó részeit hatalma alá hozni, s ekként az ország egységét helyreállítani.

Most azonban értésére esett, hogy a szultán nagy készületeket tesz Magyarország ellen. Ha ez megtörténik, ő személyesen, két fiának kíséretében, egész erejével fog az ellenséggel szembe szállani. Felhívja a rendeket, hogy ők is, kiknek leginkább érdekökben áll a veszély elhárítására törekedni, a saját és gyermekeik megmentése végett, őseik példáját követve, fejenként ragadjanak fegyvert, és zsold nélkül szolgáljanak a királyi zászló alatt; valamint minden 20 jobbágy után egy huszárt a magok költségén és ugyanannyit jobbágyaik költségén állítsanak ki. Továbbá nemcsak a jelen

[1]) Türk Dániel naplójában említi, hogy az erdélyi nemesek és városi követek február 29-én 10—10 ezüst kupával kedveskedtek a királynak. A Tiszán túli rendekről is tesz említést.

[2]) Körmöcz város követe (Georg von Eyskar) márczius 23-án írja: »Es gehet uns Gesandten aus den Pergksteten nit anders als allen andern Erbarn Steten aus Sybenburgen, Czyps, Preszburgkh, Ödeburg, Tyrna etc., weliche mit grosser Antzal . . . im Rakusch sein.« (Eredetije Körmöcz város levéltárban.) A bányavárosoknak a főrendekhez czímzett megbízólevelök és folyamodásuk egykorú példánya Körmöcz város levéltárában. L. **Irományok.** II. szám. A szebeni polgármesterhez márczius 14-én Pozsonyból küldött országgyűlési jelentés így van aláírva: »Andreas Byrkner et Joannes Benkner caeterique Judices Civitatum.« (Eredetije az erdélyi szász nemzet levéltárában.)

[3]) Schradt Kristóf idézett jelentésében említi: »Den lessten Februarii hat sich der Ragkusch hie angefangen.«

évre, hanem a következő három évre is ajánljanak meg adót, minden porta után 3 forintot.

Továbbá felszólítja a rendeket, hogy a vallás ügyét vegyék ismét tárgyalás alá; a jobbágyok költözési szabadságát állítsák vissza; gondoskodjanak módokról, miként kelljen azon katonákat és szolgákat megbüntetni, kik kapitányaik, illetőleg földesuraik engedelme nélkül a táborból eltávoznak.

Végre felkéri a rendeket, hogy a jövő hadjáratra vonatkozó ajánlataikat nyolcz nap alatt közöljék vele. [1])

Egyidejüleg külön emlékiratot terjesztett az országgyűlés elé, melyben részletesen előadta az új pénz veretésére vonatkozó szándékait, és kifejtette, mily nagy előnyök fognak Magyarországra háromlani, ha a magyar érczpénz a németországival egyenlő pénzláb szerint fog veretni. [2])

A királyi előterjesztések a rendek körében kedvező fogadtatásra találtak. [3])

Mindazáltal a tanácskozások csak lassan haladtak előre, és nem folytak mindig zajtalanúl. [4])

Az alsó tábla, ismét a ferenczrendűek kolostorában, *Mérei Mihály* királyi személynök elnöklete alatt tartotta üléseit.

Miután márczius 2-án a királyi előadások magyar nyelven megmagyaráztattak, a következő napon kezdetét vette az egyes pontok megvitatása.

Legelőbb a jövő hadjáratra teendő készületek és ajánlatok jöttek szőnyegre.

Az, hogy a rendek a közelebbi hadjárat alkalmával fejenként felkeljenek, és hogy mindenki önköltségén táborozzon

---

[1]) A k. előterjesztés teljes szövegét nem ismerjük. Tartalmát resumálják a törvénykönyv I—III., V., VII—IX. czikkei. Továbbá ismertetik Schradt Kristóf márczius 3-iki és az erdélyi szász városok követeinek márczius 12-iki jelentéseik, végre a Türk Dániel-féle napló.

[2]) Ezen iratról a törvénykönyv XLVI. czikke szól.

[3]) *Schradt Kristóf* idézett jelentésében irja: »Dieses Fürbringen (t. i. a propositio), wie ich gemerkht, hat den Ungern fast wol gefallen; glaub gentzlich si werden sich wol halten und der königlich Maiestät iren Begern bewilligen.«

[4]) Említi ezt Türk Dániel naplójában, és említik az erdélyi szász városok követei márczius 12-iki jelentésökben. Az utóbbinak eredetije az erdélyi szász nemzet levéltárában. — L. **Irományok.** III. szám.

sem a királytól, sem bárki mástól fizetést el nem fogadván: nehézség nélkül ment határozatba. A szónokok által felhozott okok között némelyek figyelmet érdemelnek.

Hangsúlyozták, hogy csak ily eljárás által lehet »bedugni az idegenek száját,« kik a magyaroknak szemökre lobbantgatják, hogy mások pénzén tartják fen hazájokat. Továbbá csak így szerezhetik vissza szabadságukat; és ha azt saját erejökkel és költségükön vívják ki, azután sem a király sem a külnemzetek nem fogják többé megérthetni.

A végzés rögtön átküldetett a főrendek ülésébe, kik hozzájárulásukat jelentették ki. [1])

Márczius 3-án a jobbágyok szabad költözési jogának visszaállítása iránt zajos és eredménytelen tanácskozások folytak. Maga az elnöklő személynök sem támogatta a kiráiyi kívánatot.[2])

Más nap a rendek ismét visszatértek a hadjárat alkalmából teendő ajánlatokra. Elhatározták, hogy jobbágyaiknak tizedrészét fel fogják fegyverezni, minden jobbágyra két forintot vetnek ki, és szükség esetében mindnyájan jobbágyaikkal együtt fegyvert fognak. [3])

Márczius 7-ikétől kezdve a magánosok kérelmeivel felváltva, a vallás ügye tárgyaltatott. [4]) A tanácskozások oly nehézkesen folytak, hogy a király kényszerítve látta magát a rendeket sietésre hívni fel. [5]) Ez nem maradt hatás nélkül.

[1]) Türk Dániel naplója, márczius 2-ára.

[2]) Türk Dániel e napra feljegyzi: »Confuse multa clamata, nihil omnino conclusum. Noluit tamen etiam Merei Michael plane liberam transmigracionem illis esse.«

[3]) Türk Dániel márczius 5-re.

[4]) Türk Dániel márczius 9-re irja: »In monasterio iterum actum multum de Religione.« E hely kétségtelenné teszi, hogy a vallás ügyét már egyik korábbi napon is tárgyalták. Hihetőleg ekkor merült fel azon komoly nehézségeket támasztó indítvány is, hogy a rendek hatalmaztassanak fel igényeiket a János király hagyatékához tartozó jószágokra, melyek a mohácsi vész előtt nem voltak Zápolya János birtokában, per utján érvényesíteni. Erről szól Desewffy János Ferdinánd királyhoz intézett levelében. (Eredetije a bécsi titkos levéltárban.) — L. **Irományok.** IV. szám.

[5]) *Saly Jeromos* selmeczi követ márczius 11-én küldőinek jelenti »Es gehen alle sachen so spöttlich und langsam von statten, dasz Schand

Márczius 12-én az alsó tábla, Malatesta királyi titkár közreműködésével, a végzéseket formulázta; és másnap egy tizenhat tagú küldöttséget választott, mely hívatva volt azokat a főrendeknek bemutatni és velök elfogadásuk vagy módosításuk iránt, tárgyalásokat folytatni. [1])

Miután a főrendektől visszakerült végzések márczius 14-én az alsó táblánál még egyszer felolvastattak, mint a két tábla közös megállapodásai, a királynak bemutattattak. [2])

Ezekben hálás elismeréssel emelik ki a királynak eddig tanusított buzgalmát és kegyelmességét. Áldást és szerencsét kivánnak neki és családjának. Életöket és vagyonukat ajánlják fel. [3])

Helyeslik, hogy a fenyegető hírek alkalmából őket komoly készületekre hivja fel. De esedeznek, hogy azon esetre is, ha a szultán támadása elmaradna, ne ejtse el a nagy hadjárat megindítására vonatkozó tervét, és tegyen kisérletet a törökök kezeiben levő országrész visszaszerzésére. Ők készek minden áldozatot meghozni. És habár belátják, hogy az a mit tesznek, nem áll a helyzet igényeinek magaslatán, kérik, hogy tekintetbe véve nyomorukat, különösen a mult évi szük termést, elégedjék meg ajánlataikkal. [4])

---

ist. Hat die Königlich Maiestät gestern deshalben der Landschafft eine guete Köppen (?) geben. Was sie heut schliessen, ist morgen wider nichts. Man hebt erst heut ain neues Kram aufzuschlagen, uad ist zu besorgen, es kom die königlich Maiestät so bald von hinnen nit. So man noch erst von Volk und Haubtleuth handln soll, da noch nichts von angefangen ist. Die Ungarn wollen einen ungrischn Obrstn habn.« (Eredetije Selmecz város levéltárában.)

[1]) *Türk Dániel* márczius 12-ére írja: »Tractatum mane de articulis, et ii vesperi ad candelam sunt relecti, plerique omnes per Malates tam, qui eos et in posterum scribet et constituet.« És márczius 13-ra: »16 electi, qui Dominos Magnates conveniant, cum illis agant et conferant de articulis concludendis, et deinde ad Regnicolas referant, de iis in diem sequentem agendis.«

[2]) *Türk Dániel* márczius 14-re írja: »Mane relecti sunt articuli in Monasterio.« És márczius 17-re: »Articuli in arce apud Regem erant revidendi.«

[3]) A törvénykönyv I. czikke.

[4]) A törvénykönyv II. czikke.

Ezeknek megállapítása nagy nehézséggel járt.[1]) A katonák kiállítására nézve többet, az adó megajánlásában kevesebbet tettek, mint a mennyit a király kivánt.

Határoztatott, hogy az összes főpapok, urak és nemesek, még az egy-telkesek is, tartozzanak, ha a király vagy fia Miksa táborba száll, személyesen felkelni, és minden tiz jobbágy után egy lovast a saját, és egy puskás gyalogot a jobbágyok költségén állitani ki. Senki a birtokos magyarok közül ezen hadjárat alatt zsoldért nem szolgálhat. A felkelés részleteire nézve megújítják az 1545-ik évi országgyűlés rendelkezéseit. Ezekben csak a következő módosításokat teszik: az oly egyháziak, kiknek birtokait nagy részben a törökök elfoglalva tartják, tizedjövedelmeik minden 100 forintja után nem 5, hanem csak 2 lovast állítsanak ki; minden káptalan csak egyik tagját küldje közköltségen a táborba, hogy ott az isteni tiszteletet végezze, és isten igéjét hirdesse; a plébánosok, kik eddig tizenegy lovast tartoztak küldeni, ezen kötelezettségtől felmentetnek.[2])

Az oly nemesekre, kik a táborban meg nem jelennek, fő- és jószágvesztés büntetése határoztatik. Ha valamely nem nemes katona idő előtt a tábort elhagyja, azon úr vagy nemes, kinek szolgálatában áll, köteles mást fogadni helyette; és ha zsoldjának felvétele után távozott volna, fővesztéssel bünhödjék.

A lovasok havi zsoldja 3 forint és 20 dénárban, a gyalogoké 2 forintban állapittatott meg.

Az élelmiszerek szállitása és az árak meghatározása tárgyában megujittatnak az 1545-iki országgyűlésen alkotott törvények.

Nehogy a katonák a táborozásban károkat okozzanak, határoztatik, hogy mielőtt egy csapat valamely faluból távozik, a kapitány a bírót és esküdteket kérdezze meg, vajjon történt-e kár, s ha igen, eszközölje annak rögtöni megtérítését. A hanyag kapitányt az országos főkapitány a kár kétszeres

[1]) Ezt a szász városok követei emelik ki idézett jelentésökben.

[2]) A III. czikk, összevetve az erdélyi szász követek idézett jelentésével.

értekének megtérítéséig tartsa fogságban. A király is intézkedjék a katonák által okozható károknak megakadályozása iránt. [1])

A hadi szükségek fedezésére és különösen hajó had kiállítására, minden jobbágy porta után két forintot szavaznak meg, melynek fele szent György, másik fele szent Lukács ünnepén hajtandó be; a következő két évre pedig évenkint másfél forintot szavaznak meg az ország közszükségeire, feltéve, hogy a hadjárat a folyó évben befejeztetik, és más előre nem látható fontos körülmények be nem állanak. [2])

A *vallás ügyét* illetőleg kijelentik, hogy az iránt a két utolsó országgyűlésen »eleget tanácskoztak és végeztek,« minélfogva az alkotott törvényekhez ragaszkodnak, óhajtván, hogy azokat a király hajtsa végre, és az engedetleneket büntesse meg. [3])

A jobbágyok költözködésének kérdése hosszas tanácskozások tárgyát képezte. [4]) A rendek — mint a törvényczikkben mondják — azon voltak, hogy a költözködési szabadság helyreállítása által Isten kegyelmét és a király jóakaratát kiérdemeljék. Mivel azonban ha ezt most a hadjárat küszöbén mondanák ki, a megajánlott adó behajtása és a katonák kiállítása körül sokféle zavarok támadnának: abban állapodtak meg, hogy ezt csak a hadjárat befejezése után, a legelső országgyűlésen fogják megtenni.

Minthogy Isten segítségével és a király buzgó igyekezetei által az országban az egyesség vissza van állítva, mindenek felett ennek állandósítására kell törekedni, és e czélból megszüntetni a viszályok és egyenetlenségek egyik főokát: az idegen jószágok bitorlását. Határoztatik, hogy az első beszterczebányai országgyűlésnek törvényei az ujon visszacsatolt országrészben is hatályba lépjenek, és az idegen kézben levő jószágok törvényes birtokosaiknak adassanak vissza; határ-

[1]) A VI, IX—XIV. czikkek.

[2]) A IV. és V. czikkek, összevetve a fentebb említett jelentéssel.

[3]) A VII. czikk.

[4]) A VIII. czikk.

napul az alvidéken szent *György napja*, Erdélyben a legközelebbi gyűlést követő tizenötödik nap van kitűzve.[1])

Mivel továbbá a két parton levő hazafiak kölcsönös erőszakoskodásaikból számtalan károk és sérelmek keletkeztek, melyek ha az ország törvényei értelmében per utján tárgyaltatnának, zavarok és viszályok ujabb kútforrásaivá válnának, határoztatik, hogy mindazon erőszakos tettek és károk, bántalmak és sérelmek, melyeket János király halála idejéig az egyik párt hívei a másik párt hívei ellen elkövettek, úgy tekintendők, mintha háborús felek követték volna el, s azok miatt senki pert nem indíthat, kárpótlásra igényt nem tarthat. Ellenben amit a két párt hívei János halála óta, vagy ugyanazon párt tagjai bármikor elkövettek egymás ellen,per tárgyát képezheti.[2])

A két ellen-király által tett jószágadományozások tárgyában kimondatik, hogy azok, a mennyiben az illetők az adományozott jószágokat tényleg birtokukba vették, érvényeseknek tekintendők; azon egy eset kivételével, hogy ha az egyik király azért fosztott volna meg valakit jószágaitól, mert a másik királyhoz ragaszkodott. Továbbá ha az illetők az adományozott jószágokat nem is vették volna tényleg birtokukba, ezek jogos tulajdonuknak tekintendők, ha János király részéről Erdélyben és a tizenegy alvidéki megyében, Ferdinánd részéről pedig az ország többi területén történt az adományozás. Ellenben János király halála óta csak azon jószágadományozások érvényesek, melyeket Ferdinánd tett vagy megerősített.[3])

A visszacsatolt alvidéki megyékben a tizedek kibérlése az 1550-ik évi törvények, Erdélyben a régi szokás szerint történjék.[4])

A *nádori méltóság* betöltését a király propositióiban hallgatással mellőzte. A rendek sem sürgették azt erélyyel. Mindazáltal nem mulasztották el szóba hozni. Abból indultak ki, hogy a törvények haszontalanok, ha végre nem hajtatnak,

[1]) A XVI. és XVII. czikkek.
[2]) A XIX. czikk.
[3]) A XX—XXIII. czikkek.
[4]) A XXIX. czikk.

és azok kik ellenök vétettek büntetlenül maradnak; e miatt »*határoztatik, hogy nádor választatván*« a rendes nyolczadi törvényszékek haladék nélkül intézzék el mindazon peres ügyeket, melyekről az utolsó országgyülések rendelkeztek. »*Ha pedig netán ő felségének nem tetszenék ez időszerint a nádori méltóságot betölteni:*« az igazság kiszolgáltatása az utóbbi országgyüléseken alkotott törvények értelmében történjék.

Bár a közelebb megindítandó hadjárat tartama alatt a törvényszékek szünetelni fognak; a király, vagy távollétében a helytartó, ezen idő alatt is itéljen a lopások, erőszakos tettek és a hatalmaskodások tárgyában; hasonlag azok felett is, kik az idegen birtokokat visszaadni vonakodnak; végre az özvegyek által és a jegybér iránt támasztott perekben.

A király felkéretik, hogy 28 felvidéki megye részére Kassán tartandó törvényszék megnyitásának határnapját tűzze ki. Megállapíttatik, hogy a nyilvános gonosztevőket minden megye nyomoztassa ki és büntesse meg.

Az egyházi törvényszékek, a háború idején kivül, rendesen és a régi szokás szerint folytassák működésöket. Oly káptalanok és conventek, melyekben kevesebb mint öt papi személy találtatik, ne végezhessék a hiteles helyek teendőit. Ellenben a többiek rendes területökön kivül is végezhessék. [1])

A királynak a pénzverésre vonatkozó előterjesztése nem talált nagy ellenzésre. A rendek megegyeztek, hogy a király jövőben a németországi pénzláb szerint veresse a magyar érczpénzt; csak azt kötötték ki, hogy az ekkoráig a körmöczi pénzláb szerint veretett pénzeket ezentúl is az egész országban mindenki igaz értékök szerint tartozzék elfogadni. [2])

A király kimerítő bánya-rendtartást szándékozott az országgyülés elé terjeszteni: [3]) Ez azonban nem történt meg. És az országgyülés e tárgyban csak két végzést hozott. Az egyik kimondja, hogy az új bányák nyitásánál a régi törvények tekintendők érvényeseknek. A másik felkéri a királyt, hogy az arany-

---

[1]) A XXIV—XXVIII., XLI., XLIII. és XLIV. czikkek.

[2]) A XLVI. czikk.

[3]) Körmöcz város követe 1552. márczius 23-iki jelentésében említi, hogy annak előterjesztését várják. — L. **Irományok.** V. szám.

nak és ezüstnek kivitelét az országból újolag szigorúan tiltsa el. [1])

A király az 1550-ik évi országgyűlésen, a rendek kérésére, hogy ősi szabadságaikat és kiváltságaikat tartsa tiszteletben, azt válaszolta, hogy a zavarteljes és háborús időkben azoknak megsértése ki nem kerülhető; de igérte, hogy mihelyt az ország egysége helyre lesz állítva, kívánságuknak készséggel fog megfelelni. A rendek most, miután a feltétel beteljesült, figyelmeztetik igéretére. [2])

Továbbá a következő kérelmekkel fordúlnak a királyhoz. A múlt évi országgyűlésen tett igérete szerint, vagy ő maga, vagy első szülött fia, az év nagyobb részén át Magyarországban tartózkodjék. [3])

Az ausztriai rendekkel mielőbb kezdjen tárgyalásokat azon magyarországi várak visszabocsátása iránt, melyek zálogczímen a főherczegséghez vannak csatolva; hogy ezen ügyet a jövő országgyűlés véglegesen elintézhesse. A tizenhárom szepesi város visszaszerzése iránt is tegyen lépéseket. Az országos határok kiigazítása ügyében, a kiküldött biztosok jelentése alapján, határozzon. [4])

A vármegyéknek, a zavarok alatt elszakasztott részeit csatoltassa vissza. Intézkedjék, hogy a főispánok a megye közönsége előtt tegyék le a hivatali esküt; és azokat, kik az országgyűlések ismételt végzései után sem tették le, mozdítsa el. Az egy telkes nemeseket, kiket némely hatalmaskodó főurak a jobbágyok sorsára juttattak, szabadságukba helyezze vissza. [5])

Az üresedésben levő egyházi méltóságokat, miként a világiakat is, mielőbb érdemes magyaroknak adományozza. [6])

A győri püspökségnek elzálogosított jövedelmeit szerez-

[1]) A XXXVI. és XXXVII. czikkek.
[2]) A XXX. czikk.
[3]) A XXXII. czikk.
[4]) A XXXIII., XXXIV. czikkek.
[5]) A XXXIX., XL. czikkek.
[6]) A XLII. czikk.

ze és bocsássa vissza. Azon világi urakat és nemeseket, kiknek jószágai az ő kezeiben vannak, egy év alatt elégítse ki. [1])

A száraz vámokat és az ujonan emelt mindennemű vámokat szüntesse meg. [2])

A királyi és bányavárosok saját kereskedelmi szabadságaik fentartása, illetőleg visszaállítása érdekében márczius 8-án folyamodást nyújtottak be az országgyűlésnek és a királynak. [3]) E tárgyban törvényczikk nem alkottatott. [4])

A király válaszát márczius 18-án küldötte le. A végzések legnagyobb részével meg volt elégedve. Néhány ügynek elintézését a jövő országgyűlésig elnapoltatni, és az adót két forintról háromra kiegészíttetni kivánta.[5])

A rendeknek szabadságaik érdekében tett kérésökre azt válaszolta, hogy az ország összes szabadságait, melyek a királyi tanács és a cancellária hatáskörére, a királyi pecsét használatára, az ország pénzügyeinek kezelésére, a magyar tisztviselők kinevezésére, a világiak birtok-jogaira, az egyházi javadalmakra és a kereskedők szabadalmaira vonatkoznak, hiven meg fogja tartani, és mások által megtartatni. Azonban kiemelte, hogy a tényleg hivatalban levő némely idegen származású főpapokat és várnagyokat rögtön el nem bocsáthatja, és az érczbányáknál is kényszerítve van szakképezett idegen tisztviselőket tartani. [6])

Egyébiránt igérte, hogy az üresedésben levő egyházi és világi méltóságokat érdemes magyarokkal fogja betölteni;

---

[1]) A XVIII. czikk.

[2]) A XXXV. czikk.

[3]) Mindkettőnek egykorú másolata Soprony sz. k. város levéltárában. Az előbbit L. **Irományok.** VI. szám.

[4]) Mindazáltal a király a rendek felterjesztésére adott válaszában erre is reflectált.

[5]) Türk Dániel naplójában márczius 18-ra olvassuk: »Conventum in Monasterium, ibi retractaciones articulorum per Maiestatem Regiam facte relecte. . . . . Eadem die de Regie Maiestatis responso super articulis usque ad secundam horam pomeridianam tractatum, et a Regnicolis conclusum, verum a Praelatibus et Magnatibus nondum. . . Summa Regie retractacionis erat: plerorumque negociorum litigiosorum suspensio usque in Dietam et Conventum sequentem. Dica 3 floreni.«

[6]) A királyi válasz ezen pontjáról a XXX. czikk részletesen szól,

vagy maga, vagy távollétében első szülött fia, Miksa cseh király, az év nagyobb részét Magyarországban töltendi. [1])

A maga és a János király által tett jószágadományozásokra nézve megállapított végzéseket megerősítvén, hozzá adta, hogy ha, ezeknek daczára, nehézségek merülnének fel, a további teendők iránt a jövő országgyűlésen a rendekkel tanácskozni fog. [2])

A királyi válasznak két, az adóra és az ország szabadságaira vonatkozó pontja felett, az országgyűlésen hosszú és szenvedélyes viták keletkeztek. Még február 23-án is oly stadiumban volt a tárgyalás, hogy nem lehetett előre látni mikor és mikép ér véget. [3])

Azonban már két nappal utóbb megnyugtató eredmény jött létre.

A rendek megajánlották a 3 forintot minden jobbágy után, de másfelől a jobbágyok terhét aránylag csökkentették, midőn korábbi megállapodásukat módosítva, azt határozták, hogy nem minden 10, hanem csak minden 20 jobbágy tartozzék, a maga költségén, egy gyalogot állítani ki. Egyúttal kikötötték, hogy a jobbágyokat semmiféle további terhekkel ne szabadjon zaklatni. [4])

Az ország szabadságainak megtartására vonatkozó királyi igéretet törvénybe igtatták; megnyugvásukat jelentvén ki a felett, hogy a tényleg alkalmazásban levő idegen származású főpapok, várnagyok és bánya-tisztek egyelőre hivatalaikban megmaradhassanak; úgy azonban hogy mindnyájan az ország törvényeinek legyenek alávetve, és az idegen várnagyoknak hatásköre a várakra, s nem együttal a várak jövedelmeinek kezelésére is terjedjen ki. [5])

[1]) A királyi válasz ezen két pontjáról szólnak a XXXII. és XLIII. czikkek.

[2]) A királyi válasz ezen pontja külön törvényczikkbe (XXII.) igtattatott.

[3]) Tudjuk ezt a körmöczi követnek idézett, márczius 23-iki jelentéséből.

[4]) A III—V. czikkek.

[5]) A XXX. és XXXI. czikkek.

A királyi válasz tárgyalása alatt egy új kérdés is került szőnyegre.

Az alsó tábla márczius 18-iki ülésén, *Bethlen Gábor* »egy jeles és izmos testalkatú katona.« azon indítványnyal lépett fel: [1]) hogy a rendek kérjék meg a királyt, jogosítsa fel azon nemeseket, kik a véghelyeken katonáskodnak és állandó lakhelylyel nem bírnak, a királyi városokban megtelepedni, házakat vásárolni és vagyonukat biztosságba helyezni; hogy pedig ez lehetővé váljék, bocsásson megfelelő rendeletet a királyi városokhoz.

Az alsó tábla, túltéve magát a városi követek ellenzésén, nehézség nélkül elfogadta ezen indítványt, melyet a főrendek is felkaroltak.

A városi követek ekkor a királyhoz folyamodtak. Felkérték, ne erősítse meg az országgyűlés végzését, mely kiváltságaikkal ellenkezik, és a városok belbékéjét veszélyeztetné, minthogy a nemesek nem hódolnának meg a városi hatóságok- és szabályoknak. A király röviden válaszolt, felhívván a követeket, hogy kérelmöket irásba foglalva nyújtsák be. Azt megtették, sőt azzal is fenyegetődztek, hogy a pozsonyi vagy a szepesi káptalan jegyzőkönyvébe óvást fognak igtattatni. [2]) De mindez nem használt semmit.

A király a királyi és bányavárosoknak meghagyta, hogy a falaik közé vonuló nemeseket fogadják szívesen és engedjék meg nekik házakat vásárolni. [3]) És miként ezen ügyben, úgy a többi pontokra nézve is márczius 24-én megnyugtató leiratot küldött le a rendekhez, kiket a várlakba hívott fel, hogy élő szóval is közölje velök válaszát végzéseikre. [4])

A rendek még azon nap délutáni óráiban követték a királyi felhívást. De Ferdinánd, kit időközben egy moldvai követ-

[1]) Türk Dániel, kinek naplójából ezen részleteket kölcsönözzük, megjegyzi, hogy Bethlen indítványát »procul dubio instinctu Cassoviensium« tette; de az összefüggést az indítvány és Kassa városa között nem ismerjük.

[2]) Türk Dániel marczius 18 és 21-ik napjára tett feljegyzéseiben tüzetesen szól ezen ügyről.

[3]) A királyi határozat (XLV.) törvényczikkbe igtattatott.

[4]) *Türk Dániel* márczius 24-re írja: »In Monasterio relecte sunt Regie Maiestatis responsiones, et placuerunt.«

ség vett igénybe, harmad napra halasztotta elfogadásukat. Ekkor köszönetet mondott nekik tanusított engedelmességökért, a törvényczikkek alkotásában kimutatott egyetértésökért, a megajánlott adóért. A rendek ez alkalommal még két kérelemmel fordúltak hozzá: hogy határozatát a nádori méltóság betöltése iránt közölje velük, és jelentse ki mikor és hol fog egybegyűlni a török ellen indítandó hadsereg.

A nádori méltóság iránt — így válaszolt — még nem határozott, de értekezni fog tanácsosaival, és két nap múlva közlendi elhatározását. A hadsereg egybegyülésére vonatkozó felvilágositásokat nem adhatja meg, egyéb okokon kivül azért sem, nehogy az ellenség tudomására jussanak. [1])

Egyébkint kijelentette, hogy a bemutatott törvényczikkeket meg fogja erősíteni, a mit még azon napon (márczius 26-án) csakugyan megtett. [2])

Két nappal utóbb fogadta a rendeket bucsú kihallgatáson. Szónokuk beszédére adott válaszában kiemelte, hogy végzéseiket jóváhagyta; és miként ő maga részéről mindent megteend a mi hatalmában áll, bizton reméli, hogy ők is teljesíteni fogják mindazt, a mit igértek. Mivel pedig azért tartotta őket vissza, hogy velök a nádori választás iránt tárgyaljon, ő pedig most, több oknál fogva, nem tartja czélszerünek, a nádori méltóság betöltését; hangsúlyozni kivánja, hogy ő eredetileg a mellett volt, hogy ez most történjék meg, de az időviszonyok a jövő országgyülésre való elhalasztását követelik. [3])

A mi a benyújtott közös és magán folyamodásokat illeti, ezeknek nagy részét már elintézte, a többit este és másnap intézendi el.

[1]) *Türk Dániel* február 26-ára.

[2]) A megerősített törvénykönyv egykorú példánya az egykori magyar udvari cancellaria levéltárában. — L. **Irományok és Törvények.** VII. szám.

[3]) *Türk Dániel* naplója. »Quia autem — e szavakat adja a király szájába — tempus ideo erat dilatum, ut de Palatini constiucione ageretur, sibi autem non videri consultum ut modo eligatur, ob multas raciones; ne tamen arbitrentur ideo dilatum tantum esse tempus, sciant pro certo, se in ea fuisse opinione ut crearetur, verum tempora sic esse ut cogatur differre creacionem in proximam futuram dietam.«

A rendek egy része még ezután is Pozsonyban maradt. A városi követek még egy kisérletet tettek városi szabadalmaik megoltalmazására. [1])

A főrendek és nemesek pedig, márczius 30-án, még egyszer összegyűltek a királynál, ki ekkor meghallgatásuk után Báthory Andrást erdélyi vajdává és Losonczy Istvánt temesgróffá nevezte ki, és hűségi esküjöket fogadta. [2])

Ferdinánd még az nap hajón Bécsbe utazott.[3])

Fiai Miksa cseh király és Ferdinánd főherczeg, kik márczius 7-én érkeztek Pozsonyba, már négy nappal előbb tértek vissza. [4])

---

[1]) Ugyanott.

[2]) *Türk Dániel* márczius 30-ára írja hogy midőn a városi követek a várba felmentek : »iam offendimus ibi Regem agentem coram Regnicolis cum D. Andrea Báthory et Stephano Loschoncio per Dominum cancellarium. . . Et jurarunt aperte coram Regnicolis.«

[3]) Ugyanott.

[4]) *Türk Dániel* naplója márczius 7 és 26-ra. Ugyancsak e naplóban feljegyezve találjuk, hogy márczius 4-én nem volt ülés, mert a király lejött a városba, hol misét és prédikácziót hallgatott. Másnap délután a rendek mentek fel a várkápolnába, hol Illicinus Péter a király jelenlétében latin beszédet tartott a lutheránus tanok kiirtása és a török hadjárat tárgyában ; de oly hosszadalmasan, hogy mielőtt befejezte volna, a király eltávozott. Márczius 13-án ismét a várkápolnában Kristóf bécsi püspök prédikált. — Márczius 10-ére ezen feltünő feljegyzést találjuk : »Exhibitus est *Elephas* Regi publice in arce, innumeris hominibus spectantibus. Horrendum certe animal.«

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1551. Deczember 10.

Meghívólevél a pozsonyi országgyűlésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus etc.

Egregii et Nobiles fideles nobis dilecti. Posteaquam diuina benignitate id, quod dudum summis votis expetebamus, summoque semper studio efficere contendimus, Regnum nostrum Hungarie, intestinis discordiis, diuersisque faccionibus diu exagitatum, proximis tandem diebus unire, pacificare, et preter eas, que a Turca sub iis discordiis occupata sunt, partes, in nostram potestatem redigere licuit, opere precium esse duximus, pro iis omnibus tractandis, decernendisque, que ad conseruandam, augendamque unionem, pacem et defensionem ipsius Regni pertinere visa fuerint, generalem Conuentum fidelibus nostris Ordinibus et Statibus eiusdem Regni sine diuturniore mora indicere, nosque personaliter ipsi Conuentui preesse; ut communibus votis, communique deliberacione, quecumque ad publicam pacem, quietem ac defensionem videntur spectare, decerni possint tempestiue. Quare fidelitatibus vestris committimus et mandamus, ut ad festum Cathedre beati Petri Apostoli proxime futurum, Posonium, quo similiter ad eundem diem reliqui quoque fideles Ordines Regni nostri per nos sunt accersiti, speciales homines vestros, ac tot et tales personas e medio vestri, que ad predictarum rerum, ac, si opus fore videbitur, ad tractatus quoque elecciones Palatini Regni nostri Hungarie, idonee et sufficentes

sint, cum pleno sufficientique mandato atque authoritate ad nos mittere debentis.

Nolumus enim viritim vos, iuxta veterem consuetudinem, omnes euocando, grauioribus impensis et laboribus, hoc tempore, grauari. Secus igitur nullo modo feceritis. Datum Vienne decima die mensis Decembris, Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus.

Kivül: Egregiis et Nobilibus Comiti et Vice-Comitibus, totique Uniuersitati Nobilium Comitatus Ugochensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a báró Révay család styávnicskai levéltárában.)

II.

1552. Február 20.

A bányavárosoknak a pozsonyi országgyülésen egybegyült förendekhez intézett kérvényök.

Reuerendissimi, Spectabiles ac Magnifici domini, domini et patroni nobis gratiosi. Post seruitiorum nostrorum paratissimorum sedulam commendationem. Misimus iuxta commissionem Sacre Regie Maiestatis, domini nostri Clementissimi, in presencia Comicia et ad dominationes vestras gratiosas hos fratres et Nuntios nostros, ut Generose dominationes vestre statum rerum nostrarum omnium, qui et vestrarum Generosarum dominationum est, intelligere possent. Quapropter Generosas dominationes vestras petimus, dignentur prefatos Nuntios nostros gratiose audire, dictis ipsorum omnem fidem habere, et huius Regni, omnium nostrum patrie, publice rei non deesse; cum enim dominationes vestre Generose non ignorent quanto omnibus in hoc Regno habitantibus intersit Montana aeris, auri et argenti, que hucusque a multis seculis Regum, procerumque huius Regni maxima liberalitate, gratia et libertatibus, magnisque sumptibus exculta, et per tot disturbia et pericula temporum, summa dificultate conseruata sunt, salua et integra, in posterum quoque maneant, et quam facile etiam in irrecuperabile regni huius

damnum, corruere et a seuissimis turcis occupari possunt, si non statim debito modo prouidebuntur. Nichil igitur dubitamus dominationibus vestris Generosis precipuum huius Regni Thesaurum, ex quo omnibus inhabitatoribus illius aurea et argentea moneta, hoc est omnium bene et recte gerendarum rerum nerui suppeditantur, cordi et cure futurum esse. Quo enim nemo carere potest, hoc ab omnibus quoque curandum, promouendum, tutandum et iuuandum, conseruandumque merito est; et eo quidem maiori studio, quod semel amissum non fit reparabile. Quare iterum Generosis dominationibus vestris supplicamus, dignentur, pro suo in patriam amore, suaque equitate, qua hoc, quod a superioribus acceperunt, posteris reddere cupiunt, rem publicam, que magnopere in cultura montanarum consistit, commendatam et adiutam habere; habebitis autem commendatam et adiutam, si gratiose efficietis, ut nos, tanquam membra huius Regni, a crudelissimis incursionibus turcorum, justis presidiis protegamur, et ne inconsuetis oneribus, qui alias satis grauati sumus, oneremur; que res cum per se sit equissima, eo magis eam sine difficultate, pro conseruatione Montanarum, apud omnes rei publice et Regni huius foelicitatis amatores, impetrare debemus. Quemadmodum Generosis dominationibus vestris res ipsa, nobis etiam tacentibus, loquitur. Nos quoque hoc in Rempublicam collatum beneficium, non aliter atque in nos priuatim collatum esset, promerebimur. Quibus nos cum his nunciis et fratribus nostris. commendatos esse, et easdem Generosas dominationes vestras bene valere cupimus. Date Cremnicii, ex congregatione nostra, sub Sigillo eiusdem Civitatis Cremnicienſis, 20 die Februarii, Anno domini 1552.

Earundem dominationum vestrarum Generosarum hummillimi seruitores.

N. Judices et Jurati Ciues uniuerseque Communitates septem Ciuitatum Montanarum.

Kivül: Reuerendissimis, Spectabilibus ac dominis dominis N. N. Regni Hungariae Prelatis, Baronibus et Proceribus, in Comiciis Posoniensibus existentibus, dominis et patronis nostris graciosissimis, obseruandissimisque.

(Egykorú másolata Körmöcz város levéltárában.)

III.

1552. Márczius 12.

Az erdélyi szász városok követeinek országgyűlési jelentése.

Prudens ac Circumspecte Domine,amice plurimum observande. Salutem, nostrique commendationem. Quae prioribus Dominationi Vestrae perscripseramus, assignata esse fideliter arbitramur. Hactenus Comitiorum negotia, more Hungarorum solito, ex multis clamoribus tardius tractata, ut etiam Rex super tatarditate plurimum sit admiratus. Heri determinatos Articulos Regi obtulerunt, qui ad feriam secundam proxime adfuturam forte publicabuntur. Expeditionis vero Articulum non sine difficultate expedierunt. Ubi Regis propositio talis erat: Ut quilibet Nobilis in propria persona et impensis propriis circa Regiam Maiestatem insurgens, de, singulis viginti Jobbagionibus unum militem Hussaronem, similiter suis propriis impensis, secum esse efficiat, ac tandem illi quoque viginti Jobbagiones ex semetipsis unum in propriis suis expensis expedire, ac universi de singulis portis florenos tres Regi contribuere debeant. Nobiles autem hunc Articulum sic immutarunt: Ut ipsi in suis propriis personis et expensis circa Regiam Maiestatem insurgere, ac de singalis decem Jobbagionibus unum Hussaronem ex proprio sumtu alere velint; decemque Jobbagiones unum ex se ipsis expedire, ac de singulis portis florenos duos, in duobus terminis beatorum Georgii et Lucae festivitatibus solvendos dare; quoniam ad profligandum hostem hominibus maxime opus esse ajunt. Hunc Articulum modo Dominationi Vestrae cumprimis significandum duximus. Reliquc a die datarum Litterarum Nostrarum, que contigerunt, fere talia sunt: Martii VII. Regis filii, Rex Maximilianus ac Princeps Ferdinandus navigio Posonio pervenerunt. Quibus ad quartum diem officii gratia quies data est. X. Martii destinata munera, officia et supplicationes singulis specialiter obtulimus. Qui cum gratias egissent, omne genus auxilii apud clementissimum parentem suum in omnibus ne-

gotiis clementer ac perhumaniter polliciti sunt. Tunc etiam Regi sumus collocuti, qui dicebat, post expeditionem generalium negotiorum, nos clementissime velle absolvere. Itaque haeremus, et ob rerum caritatem pecunia passim insumpta est, neque ad quartum decimum diem futurum arbitramur singula posse absolvi. Cupimus Dominationem Vestram feliciter valere. Datum Posonii Martii XII. Anno Dni MDLII.

Andreas Byrkner et Joannes Benkner
caeterique Judices Civitatum.

Kivül: Prudenti ac Circumspecto Domini Petro Haller Magistro Civium Civitatis Cibiniensis, Domino observandissimo.

(Eredetije az erdélyi szász nemzet szebeni levéltárában.)

IV.

1552. Márczius.

Deseuffy Jánosnak Ferdinánd királyhoz intézett, az országgyülési tanácskozások menetéről szóló, levele.

Sacratissima maiestas regia, domine domine clementissime.

Etsi odiosa Podagra aliquantulum nunc me affligit, et egressu prohibet, nihilominus offiicii mei non immemor, nequaquam cesso etiam decumbens laborare atque curare, (quantum in me est) ea, quae ad sacratissimam maiestatem vestram presentis dietae statum, et officium neum pertinent; qua de causa cum ad me vocassem duos non infimae conditionis homines nobiles, sciscitatus sum ab eisdem, morae ac prolongationis in hac dieta causas, qui syncere ingenueque (quamuis secreto) mihi aperuerunt, non per regnicolas stare, quominus in sex dierum spatio, propositos gratiose per sacratissimam maiestatem vestram articulos iampridem comprobarint atque receperint; sed aiunt nonnullos esse ex magnatibus, qui seruitores suos et protonotarios ad hoc subordinarunt, ut differendo turbandoque dietam, articulos quosdam sibi optatos inserere possent; videlicet de reuocandis ad judicia et litem bonis Joannis quondam Regis, a tempore laudatissimae quondam me-

moriae serenissimi Regis Ludouici; quae res, sine articuli, si sub aliquo colore justiciae per sacratissimam maiestatem vestram admitterentur, futuram esset, quod non solum libere quilibet pro arcibus, oppidis, possessionibus, quas in potestate sua sacratissima maiestas vestra post Joannem Regem habet, lites mouebit, et in dubium reuocabit, sed etiam causari cauillarique aliquando forte possent sacratissimam maiestatem vestram tractatibus et pactis cum Joanne quondam Rege, adeoque nuper cum eiusdem filio factis, hac concessione renunciasse, et juri suo cessisse. Quam etiam rem prospiciens ac pertimescens director causarum, qui hodie apud me fuit, cum aliis nonnullis, qui publicae tranquilitati student, consultum arbitratur, ut in prudenti gratiosoque suo responso sacratissima maiestas vestra clementer firmiterque persistere, et ad eos tractatus pactaque se referre gratiose dignetur, quae cum traditione sacrae coronae regnique, Joannis Regis filius, pro ducatibus et bonis certis in Sylesia et aliis nonullis recepit, confirmauit atque iurauit, ne ad nequitiam magna fortassis fenestra aperiatur; nam regnicolae de his rebus curae nihil habuerunt, imo ne somniarunt quidem, sed ut ante humillime confidenterque significani, seruitores nonulli magnatum ad hoc subordinati, cum protonotariis conturbare nituntur dietam, ut Regnicolas paulatim ad intentionem illorum perducere trahereque possent. Haec paucis sacratissimae meiestati vestrae ex debito officii obediencieque mee ratione significanda humillime putaui.

De literis inquisitionalibus arcium sancti Georgii et Bozyn, breui ipse coram, iuuante deo, ad sacratissimam maiestatem vestram humillime referam.

Sacratissimae maiestatis vestrae

Fidelis et humillimus seruitor
Joannes Deseuffy.

Kivül: Ad manus proprias sacratissimae Regiae Maiestatis domini domini mei clementissimi.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1552. Márczius 23.

Körmöcz város követének országgyűlési tudósítása.

Ersame Nambhafft weisse herrn. Wenn Euer Herrlichkeit vil frischer were, als ich diser Zeit einer schweren huesten halben bin, und sunst auch einen bessern fride hieten, were mir von hertzen lieb Zu hören. Es gehet uns gesandten aus den Pergksteten nit anders alls allen andern Erbarn Steten auss Sybenburgen, Cyps, Preszburgkh, Ödeburg, Tyrna etc., Weliche mit grosser antzal unnd mit geringer Zerung itzunder Zu hoff unnd im Rakusch sein, vil vertzeren und wenig Beschlieszlichs biszhero ausrgericht haben ; wes aber di schuldt ist, wirt Ewr Herrlichkeit zu seiner Zeyt nach der Lenng, wils Gott, vernemen. Was di neu unnd allt ungerisch Muntz Betrifft, wirt es sein fortgankh haben. Di neu Perkhordnung ist der Lanndtschafft noch nit furgelegt worden. Alsbald si sich aber wirt offentlich sehen lassen, wellen wir gesandte, unnsern Bericht der Lanndtschafft noch Nottdurfft darauf wissen Zuthuen; Besorgen aber man were sy der Lanndtschafft, so gar wenig dartzu verstehet, nit furbringen, sunder euch in den Pergkstetten damit Sattln unnd Raytten wellen. Denn Kuniglich Maiestät unnser genedigister herr wirt gewiszlich unnd gar in khuertzen tagen seine Pergkleüt pergkrichter unnd andere Commissarien Zu Euch schigken, unnd gründtlich erforschen wöllen wie Pergkhmännisch unnd fleissig man di pergkwerch erpau , und sunst allenthalben hausz halt, unnd mit was grosser antzal ir wider den feinth der Cristenhait Zu streitten gefasset seyt, und was ir sambt den andern Erbern Steten für ein guette Kriegsordnung aufgericht habt, denn sein Maiestät hatt mermals Zu uns gesandten guet Reede gesagt, das wir unns nit altzait also traurig stellen, unnd Jämmerlich klagen sollen, wie di armen verlassenen wittibn, irer erleiden artt nach thuen, sunder sollen guete khecke unnd Bestämdige Ritter unnd Kriegsleüth sein.

Sein Kuniglich Maiestät welle dasz seinig auch Trewlich neben unns dartzuthuen, denn er hab etwas tapffers in seinen Pergkhsteten Zu verliren. (?)

Di Lanndtschafft hat in disem Rakusch vil, vil Articl gemacht, unnd di selbigen Zu hallten Kuniglich Maiestät wilkurlich Bewilligt; dagegen ist inen auch vil Zugesagt worden, wil aber nit fort gehen. So wil di Lanndtschafft von irem furnemen auch nit weichen, unnd dieweil altzu scharff auff Baiden seytten gern grosse scharten gewinnet, Waisz ich nit was guetz ausz disem Rakusch Zu hoffen ist, und wenn er ein Ende nemen wirt. Die grösten herrn eins tails sein erst auff den Rakusch khumen unnd eingeriten, wil aber Fleysz ankeren das ich von heut dato in 10 tagen khunne mit Gunst Kuniglicher Maiestät einen gnedigen abtrit thuen. Bitt Euer Herrlichkeit derhalben di selb wölle mir des Wilhelms meines sunes Wagen mit dem Ehisten herausz schigcken unnd gellt darauff, auffs wenigest in di fl. 24 Newe muntz, denn di allt nimbt man nit. Ich muesz dem Lanndtrichter Rawony michal umb der sententz welicher der guetter hay halben vor dreyen Jarn wider unns gestellet ist, par gellt geben fl. 9 d. 1. So bin ich sunst auch der Theuern Wirten, nu bisz auff heut dato sambt dem Andraschen unnd seinem Rosz umb ander ding mer schuldig als fl. 7 d. 45. Woo ist noch tringgelt der Wirttin, unnd Zerung wider herein fl. 5. Gott helff mit Lieb.

Der Zinsz halben auffs Allt-sol haben di gesandten der Erbern Stet sambt mir Römisch Kuniglich Maiestät unndterthanigist umb genedigiste nachlassung der selbigen Suppliciert, Aber bisz auff den heuttigen tag noch khein Enndtliche antwurt von hof Rätn darauff Emphangen; denn hocheruennte Kuniglich Maiestät hatt inen solliche unnser Supplication Nu lenngst Zugesanndt, hoffen alle stund einer Endtlichen antwurt. Gott helff das sy unns annemblich were sein etc.

Der gemain Adl hat Numermals Begeret das man inen unnd den irigen di Stet vergunnen wollten, das sy auch möchten in den Erbern Steten inen gefellig, heuser khauffen, vnd unuerhindert ires gefallens handtieren. Wir andern Stat-

leüt, aber wir sambt allen andern frey steten haben in sollichs ir begern mit vorwissen unnd willen Römisch Kuniglich Maiestät dermassen und ausz gnuegsamen ursachen mit wichtigen unnd Cristlichen Worten ausz dem sinn geredet, das unns solliche hungerige Edlleut nu weitter Gott lob wol Zufride Lassen.

Was aber Römisch Kuniglich Maiestät mit seinen Pergstetten der schatzung unnd des gemainen Anschnitz halben im synne hatt, ist unns noch gantz unnd gar verporgen. Wie wol wir nun manigsmal unnser höchstes armuet seiner Maiestät durch vil wege Lautter und klar angetzaigt haben, aber sein Maiestät sagt altzeit er thue das seinig Treulich, wir sollen das unnser auch darneben thuen, unnd solliche Ernste antwurt gibt er nit alain unns gesandten, Sunder auch allen andern Steten unnd stännden seiner Kunigreych, wie Eur Herrlichkeit solichs alles Zu besz gelegner tzeyt von mir, unnd den andern Erbern gesandten als herrn Jeromimo Salio, Feltero, Statschreiber von der schebnitz und den andern nach aller leng vernemen wirt. Jitzunder nichts mere den alles guets. Datum in grösten Eylen Zu Prespurg am mitwochen vor Letare in der vasten etc. 1552.

Ewr Namhaften Herrlichkeit
williger Diener
Georg von Eyskar (?)

Kivül: Den Ersamen, Namhaften, und Weissen Herrn Richter und Rath der Stadt Cremnitz, meinen gunstigen Herrn und Freundt zu überantworten. Cremnitz.

(Eredetije Körmöcz város levéltárában.)

VI.

1552. Márczius 8.

A királyi városok követeinek a pozsonyi országgyűléshez intézett kérvényök.

Ad Status et Ordines Regni Hungariae, Regiarum, Liberarum, Montanarum, Aliarumque Ciuitatum in Regno existentium humilis Supplicatio, qua Petitum suum contra forenses Mercatores, in Regno, in prejudicium Jurium et Libertatum suarum, libere Questum exercentes, ad Suam Maiestatem directum, Eidem potenter commendari supplicant. 1552. [1])

Reverendissimi, Reverendi, Spectabiles, Magnifici ac Egregii Domini, Domini Gratiosissimi.

Supplicavimus Sacratissimae Regiae Maiestati, Domino nostro clementissimo, de et super violenti et incessabili ista forensium Mercatorum et Institorum in Regnum intrusione qui nullo habito Privilegiorum et libertatum nostrarum respectu, sed proprio quodam motu et temeritate mercantiam ubique in Regno exercent, diuque hactenus, non sine magno prejudicio omnium Regnicolarum, exercuerunt violenter. Nam juxta tenorem et continentiam Privilegiorum nostrorum, quilibet Mercatorum, seu Institorum, qui mercantias, seu res venales in Regnum importare, seu de eodem exportare volunt, illi ejusmodi res in liberis Ciuitatibus, ut Locis depositionis Mercium solitis, deponere, ibidemque vendere, commutare, et finalem compositionem facere, contra facientibus res eorum auferri debeant, una parte Regiae Maiestati cedente, duabus vero ipsis Civitatibus Liberis remanentibus. Illi autem forenses Mercatores clam limi-

[1]) *Olduljegyzet*: Presentata est haec Supplicatio Dominis Hungaris per antiquum Judicem Budensem, qui modo Civem Posonii agit, die 8-a Martii, Anno ut supra.

tes Liberarum Civitatum pretereuntes, omnes Nundinas et publica fora oppidorum et villarum perlustrant, in Regno non secus etiam ac ipsi Regnicolae mercantur, quod nobis in Austria extra Viennam, et aliis Locis confinibus nequaquam conceditur; sed si Regnicolae foris tale quid attentarent, omnes eorum merces auferrentur. Cum itaque nobis Regnicolis in externis Provinciis, nisi in certis deputatis Locis, Mercantias exercere prohibitum est, vicissim forenses Mercatores et Institores ad emendas, vel vendendas Merces in Regno nusquam nisi in Liberis Civitatibus, ubi solum illis, et nusquam alibi in Regno mercari liberum admitti, et pariter, qui secus fecerint, Merces eorum confiscari debent. Istud namque hactenus gravissimum fuit, et etiam hodie tam Civitatibus, quam etiam omnibus Regnicolis intollerabile est, quod forenses Negotiatores, qui cum Regnicolis in nullo compatiuntur, Merces quascunque, videlicet coria, pelles, mella, et consimilia extra Liberas Civitates preemunt, pretioque ea omnia, antequam venalia fiant (id quod nobis in Austria extra Viennam facere minime licet) constituant, in prejudicium omnium Regnicolarum et interitum manifestissimum. Ubi enim istae preemtiones, et mercium constitutiones forensium non essent, omnia nimirum viliori et justiori pretio in Regno mercarentur, et sic lucrum, quod alioqui forensium est, Regnicolis cederet, quod forenses illis aperte eripiunt, et per hoc plus lucri et emolumenti forenses, quam Regnicolae accipiunt; denique alia incommoda et damna, quae inde eveniunt et oriuntur, et paucis jam comprehendi nequeunt; quemadmodum vero universa ea, que nobis melius perpendere habent et possunt, silentio preterimus.

Reverendissimis itaque, Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Nobilibus, ac Egregiis Dominationibus Vestris humiliter supplicamus, easdemque etiam submisse, pro communi commodo et augmento universorum Regnicolarum rogamus, quatenus nostro, omniumque Regnicolarum nomine hanc nostram querelam et difficultatem posthac intollerabilem, sacratissimae Regiae Maiestati gratiose insinuare, et rogare atque instare dignentur, ut sua Regia Maiestas, quae nulli quicquam de suis Juribus hactenus derogavit, nos quoque, sicut aliarum

Nationum Civitates in nostris, diu observatis, et in usu habitis quoad forenses Mercatores et Institores, aliisque Privilegiis clementissime manutenere, protegere, et conservare velit. Quod erga Reverendissimas, Reverendas, Spectabiles, Magnificas, Nobiles ac Egregias Dominationes Vestras pro tenuitate facultatum nostrarum, et humilibus Servitiis, ut par est promereri, indesinenter conabimur; quibus nos, nostraque omnia fideliter commendamus.

Reverendissimarum, Reverendarum, Spectabilium, Magnificarum, Nobilium, ac Egregiarum Dominationum Vestrarum,

obsequentissimi

N. Judices, Magistri Civium,
et Jurati Cives Liberarum,
Montanarum, aliarumque
Civitatum in Regno Hungariae
existentium.

(Egykorú másolata Soprony sz. k. város levéltárában.)

VII.

1552. Márczius 26.

A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei.

Nos Ferdinandus divina favente clementia Romanorum Ungariae, Boemiae etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod domini Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines ac Status, fideles subditi huius Regni nostri Ungariae et partium ei subiectarum, in praesenti generali Conventu pro festo cathedrae beati Petri Apostoli, anno Domini millesimo, quingentesimo quinquagesimo secundo celebrato, congregati, exhibuerunt et praesentaverunt nobis humiliter infrascriptos Articulos, in conventu ipso communibus votis conclusos, ad propositionem nostram eis factam respondentes; supplicaruntque nobis humi-

lime, ut universos et singulos articulos ipsos et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum praebentes, authoritate et potestate nostra Regia acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interesset, observàri facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articulus I.

Primum omnium, ubi Sacra Regia Maiestas in propositione sua, initio praesentis Conventus facta, fideles suos Ordines et Status Regni huc propterea se convocasse, exponere dignata est, ut tempestive de periculis imminentibus, deque aliis, quae ad salutem eorum maxime pertinerent, clementer eos commonefaceret; quodque paucis, obiterque in eadem propositione commemoravit, quantis et sumptibus et laboribus defensioni Regni sui Ungariae iam inde ab initio studuerit. quodque iam tandem Transylvaniam divina benignitate cum reliquis Regni partibus inferioribus in manus suas receperit, ac Regnum omne ad unionem redegerit: agnoscunt fideles Ordines ac Status Regni piam paternamque sacrae Regiae Maiestatis, domini et Regis eorum clementissimi, erga eos voluntatem, singularemque clementiam, ac proinde quam maximas possunt gratias agunt, atque habent suae sacratissimae Maiestati pro his tot tantisque in ipsos fideles suos beneficiis, et Deum optimum maximum pro felicitate, incolumitateque diuturna eius sacrae Maiestatis et serenissimorum liberorum assidue precantur, tum vero sese, vitam et fortunas suas in fide et servitio suae Maiestatis, eorundemque eius serenissimorum liberorum profundere paratos offerunt in omne tempus.

Articulus II.

Quod vero sacra Maiestas communicare itidem cum iisdem fidelibus suis dignata est rumores, quos undique habet certos, de Turcarum Principis in Ungariam celeri ingressu, affirmavitque Maiestas sua, eius se esse propositi, ut personaliter advenienti hosti, personaliter ipsa omnibus viribus occurrat, ac proinde hortata est eosdem fideles suos, ut Ungari, ad quos prae caeteris imminens periculum propulsandum spec-

tat, pro sua, liberorumque ac coniugum salute, more maiorum suorum, ad insurgendum viritim penes Maiestatem suam parati sint, et alia quae in eius Maiestatis propositione continentur. Status et Ordines Regni sanctissimum Maiestatis suae propositum summopere probant, supplicantque, ut etiam si forte Turcarum Principem erumpere non contingat, nihilominus Maiestas sua institutum suum intermittere nolit, sed ad recuperandam eam Regni partem, quam Turca possidet, ipsa in expeditionem prodire dignetur, ac propterea ad ipsam expeditionem, quaecunque communibus omnium Ordinum suffragiis decerni posse in praesenti Conventu visa sunt, Maiestati suae humiliter offerunt. Supplicantes, ut quamvis ipsi quoque intelligant pro rerum impendentium magnitudine, multo ab eis maiora praestari oportuisse, si id ad rerum et fortunarum copiam liceat, consideratis tamen clementer calamitatibus eorum innumeris, per quas proximi anni quoque summa annonae caritas accessit, dignetur haec, quae praestari a se hoc tempore posse putarunt, ab ipsis suis fidelibus clementer accipere.

Articulus III.

Cum itaque constet, id quod Maiestas Regia in sua propositione commemoravit, et antea et proximo imprimis anno Ungaros complures externae pecuniae stipendiis militasse suae Maiestati; intelligant autem tum ob hanc causam, tum vero, quod in proxime futura expeditione innumerabiles Maiestas sua sit sumptus habitura, decere ipsos sine externa pecunia et Maiestati Regiae et Christianitati, vel in hac saltem expeditione inservire, et palam omnibus facere sese nullo tempore vel sibi, vel patriae deesse; statutum est propterea communibus omnium votis, ut Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines et Status Regni possessionati, hoc est quibus coloni sunt, ac simul Nobiles unius sessionis, nemine excepto, viritim, hoc est per singula capita, armati insurgant penes sacram Regiam Maiestatem, vel serenissimum Regem Maximilianum eius filium in expeditionem prodeuntem, atque insuper ex singulis decem colonis, iuxta numerum dicae proxime praeteritae, singulos equites bene instructos ex propriis eorum facultatibus, non sumptibus colonorum, et praeterea ex singu-

lis viginti colonis unum peditem pixidarium, colonorum sumptibus, secum adducere teneantur; neque quisquam Ungarus possessionatus sub hac expeditione usque ad illius exitum externa pecunia audeat, possitue militare. Modus autem super hac in expeditionem profectione is servetur, qui in articulis Tirnaviensibus, conventus anni millesimi quingentisimi quadragesimi quinti celebrati, super eadem re clare est expressus, ad quos quidem articulos Ordines ac Status Regni sese in hac parte omnino referunt, eosque ratos habent tamquam praesentibus articulis de verbo ad verbum insertos; eo excepto, quod ex proventibus decimarum eorum Praelatorum, Praepositorum, Abbatum vel Capitulorum, quorum redditus per Turcas magna ex parte dissipati sunt vel occupati, ex singulis centum florenis non quinque equites, prout in praedicto Conventu fuerat conclusum, sed duo tantummodo per eosdem Ecclesiasticos, qui decimas percipiunt, ex earundem decimarum proventibus in praedicta expeditione alantur; utque ex singulis capitulis non tot personae, sicuti antea erat decretum, sed unus tantum idoneus et ad docendum, sacraque administranda, quo fieri poterit aptior, reliquorum domi manentium sumptibus expediatur, et quod Capitula ditiora in his adiuvent pauperiora; similiter etiam eo excepto, quod communes plebani, rectoresque altarium, quibus tunc onus impositum erat, ut singuli decem ex eis unum equitem in expeditionem suis sumptibus dimitterent, ab eo onere nunc sunt absoluti.

Articulus IV.

Decreverunt praeterea, ut tum pro instruenda navali classe, tum vero aliis necessitatibus futurae expeditionis, ex singulis eorum colonis integrae sessionis, praesenti anno, duobus terminis, tres floreni Ungarici Maiestati suae contribuantur; videlicet dimidia pars ad festum beati Georgii proxime futuri, altera vero dimidia pars ad festum beati Lucae subsequentis. Ea tamen interiecta conditione, ut coloni nusquam locorum ullo onere sine pecuniaria solutione opprimantur, hoc est ne ad munitiones arcium vel alterius loci, neve ad insurrectionem praeter conventus constitutionem, vel opera, cum personis, iumentisque ipsorum praestanda, aut milites internos et exter-

nos inter se alendos, aut idgenus alia permulta, quibus hactenus oppressi sunt, cuiusquam iussu compellantur. Et quia propter celeritatem, exactionem prioris termini dicae, iuxta superioris anni connumerationem, secundi vero per novam postea connumerationem fieri debere Maiestati suae placuit; propterea statutum est, ut in exactione eiusdem primi subsidii is modus observetur: ut videlicet statim post reditum nunctiorum singulorum Comitatuum a praesenti Conventu, in singulo quoque Comitatu congregatio quam citissime celebretur, ibique publicetur, ut ad decimum quintum diem eiusdem congregationis cuiusvis Comitatus dica ipsa primi termini de omnium Statuum et Ordinum bonis, ad manus Perceptorum Regiae Maiestatis, qui ad singulos Comitatus ex Camera suae Maiestatis mitti debebunt, per Judices oppidorum et villarum sine defectu importari et administrari debeat. Et in eadem prima congregatione literae Birsagiales ad manus Vicecomitum in singulis Comitatibus extradentur, ut mox elapso ipso decimo quinto die, Vicecomites praemissam contributionem de illorum bonis, qui ad eum diem non solvissent, per onera consueta exigere et ad manus Perceptorum administrari facere, sub poena amissionis officiorum et solutionis dupli, teneantur. Quia vero a superioris anni connumeratione, tum propter libertatem in plerisque locis expletam, tum etiam aliter, augmentum, vel etiam defectus in bonis quorumcunque contingere poterit; ne igitur hi, qui aucti sunt, immunes sint a solutione, et e contra qui sunt imminuti, ne compellantur ad solutionem: statutum est ut pro cognoscenda veritate, Perceptores, si voluerint, a Judicibus ipsis tam de augmento, quam de defectu iuramentum exigere possint, et secundum id dica exsolvatur. Quod si Perceptores ipsi aliquibus in locis iuramentum Judicum acceptare nollent, liberum sit eis ad faciem talium locorum exire, et oculata fide revidere, ac debitam contributionem secundum augmentum vel diminutionem exigere. Secundae autem partis contributionis oblatae connumeratio fiat per Dicatores Regios, similiter de integris sessionibus, secundum modum et ordinem in novissimo Conventu tam de libertinis, quam aliis descriptum. Et tandem facta connume-

ratione is idem modus exactionis observetur, qui hic superius de primi termini subsidio est descriptus.

Articulus V.

Quia vero in proximum triennium Maiestas Regia certum subsidium in praesenti Conventu decerni voluerit, fideles Ordines ac Status duobus subsequentibus annis, in singulum quemque annum, singulos florenos cum dimidio Maiestati suae, ad necessitatem Regni emergendam, sese daturos offerunt, modo supradicto. Nisi forte expeditio hoc anno incaepta continuanda foret, vel alia contingant, ob quae subsidium ipsum imminui vel augeri necessario oportere videretur.

Articulus VI.

Supplicant praeterea Ordines ac Status Regni Maiestati suae, ut cum hactenus a militibus tam Ungaris, quam externis, stipendio suae Maiestatis militantibus, gravissima damna et iniurias, plerisque in locis tum ipsi tum eorum coloni perpessi sint, adeo ut ne Praelati quidem, Ecclesiasticaeque personae, vel Nobiles quibusdam in locis domi suae tuti esse potuerint; dignetur Maiestas Regia certum iam tandem constituere ordinem et modum, ut haec inposterum penitus cessent.

Articulus VII.

Quod autem ad negotium religionis attinet, ad quam sacra Maiestas Regia fideles suos clementer hortata est, Status et Ordines Regni breviter respondent: fuisse in duobus proximis Conventibus, ex admonitione similiter suae Maiestatis, satis in ea re tractatum et conclusum, tum pro rite exercendo officio Praelatorum et aliorum Ecclesiasticorum hominum, tum etiam pro obedientia, quae ipsis Ecclesiasticis ab hominibus saecularibus debetur. Super qua eiusmodi conclusione extare articulos confectos, in quibus articulis Ordines et Status Regni, sine augmento vel diminutione ulla, nunc quoque persistunt. Restare igitur tantummodo, ut sua Maiestas articulos ipsos ab utroque Ordine tam Ecclesiastico, quam saeculari observari curet, et si alterutra pars obediens non

esset, vel aliquis hos articulos non observaret, Maiestas sua secundum praefatos articulos in eos procedat.

Articulus VIII.

De Colonorum transmigratione, tametsi Status et Ordines Regni ex pia, paternaque Regiae Maiestatis admonitione satis inter se multa tractarunt, conabanturque omnino, permissa colonis migrandi facultate, hac in re quoque, tum Deum Optimum Maximum sibi reddere placatiorem, tum vero sacrae Regiae Maiestati, ut cupiunt, in omnibus morem gerere; verum instante ac prae foribus existente expeditione, atque inde exactione subsidii oblati, vel collectione militum, secundum numerum colonorum nullam moram admittente, visum est ob eam causam in praesentia, sine magna confusione, nihil ea in re posse decerni, sed relicto negotio ipso, in eo in quo nunc est, statu, postquam divina ope ab expeditione incolumes redire licebit, tum in primo conventu, migrationem ipsam colonis liberam permittere, ordine et modo ad hoc excogitato, atque adhibito, qui melior et secundum Deum, eiusque iusticiam adhiberi posse videbitur.

Articulus IX.

Quod vero ad modum et ordinem attinet, quem Maiestas Regia super puniendis his servitoribus aut militibus, qui sine Capitanei, vel eorum domini licentia abirent, constitui oportere exposuit: statutum est, ut quod ad eos attinet, qui iuxta praemissam constitutionem, in expeditionem suis sumptibus conuenire debent, si Nobilis aliquis in exercitu deesse fuerit compertus, in poenam capitis, notamque infidelitatis incurrat, uti in praefato Conventu Tirnaniensi fuerat conclusum; sin autem ignobilis, ac proinde ab alio conductus, teneatur is, qui eum adduxerat, alium statim conducere loco illius, aut si non inveniret, Capitaneo suo referat, ut is alterum substituat sumptibus supra dicti. Quod si nec Capitaneus quidem invenerit, tum is qui alterum substituere debet, terminum competentem, iuxta loci distantiam, a Capitaneo eodem suo petat, ad alterum conducendum. Quo termino exacto, si non faceret, duplum stipendium eius qui discessit Capitaneo suo persolvat, ut is tandem duplo stipendio alium inveniat et alat

pecunia praedicti, qui alterum substituere debuerat, donec alter loco fugitivi per dominum suum statuatur.

Articulus X.

De militibus autem, qui conducuntur in singulos menses, statutum est, ut milites huiusmodi, initio semper mensis suum stipendium accipiant, et (nisi aliter facta cum eis fuerit conventio) expleto mense, si illico ad alterum mensem non solvantur, ultra octo dies non teneantur expectare. Quibus octo diebus exactis, si stipendium totius mensis non accipiant, liceat eis salvo honore, cum persona et rebus suis a domino suo discedere, teneaturque nihilominus dominus eius de servitio octo dierum supradictorum eis satisfacere. Qui si non faceret, aut eum non dimitteret, possit is ad suum Capitaneum recurrere, et ille ex rebus, vel stipendio domini sui satisfactionem illam octo dierum ei impendi curet, eumque ab eius servitio absolvat. Talis autem servitor, vel literas ab eodem Capitaneo suo accipiat, super hac libera abeundi sibi permissa facultate, vel duos, tresve militares viros, coram eodem Capitaneo, eius rei testes adhibeat, atque ita tandem cui maluerit alteri, ibidem tum in exercitu servire possit. Quod si forte ibi dominum non inveniret, a quo reciperetur, ad generalem Capitaneum recurrat, per quem vel conducatur ad stipendia Regiae Maiestatis, vel datis ei literis, libere ab exercitu dimittatur. Milites autem, qui stipendio Regiae Matestatis conducti forent, sive in arcibus finitimis, sive in exercitu, secundum quod a sua Maiastate, vel eius Capitaneis cum eis facta fuerit conventio, stipendii solutionem expectare debeant, nec ab arcibus vel castris possint discedere.

Articulus XI.

De his autem servitoribus officialibus, castellanis ac militibus, qui annuo salario, pro cuiusque arbitrio conducti vel conducendi sunt, ea est ratio constituta, ut quilibet ante finem anni, quo amplius servire nolit, teneatur adminus per unum mensem renunciare servitutem domino suo, et ab eo accepta sua solutione, reddita prius videlicet ratione per eos, qui officia aliqua administrarunt, quo malit, possit abire; eo excepto, quod si forte contingat dominos eorum in expeditione esse,

vel aliqua publica functione, aut extra regnum in servitio Regiae Maiestatis et regni, vel si arx, in qua tales aliqui castellani sint, obsessa, vel in manifesta, certaque expectatione obsidionis esset, teneantur hi omnes, etiam ultra anni spatium persistere in servitio incaepto, donec vel expeditio, vel negotia illa dominorum suorum, aut arcis obsidio finita esset; atque ita tandem de hoc quoque spacio, quo ultra annum servivit, pro rata stipendii secum constituti parte, a domino suo solutionem accipiat et dimittatur.

Articulus XII.

Si quis autem accepto stipendio, clam se ab exercitu subtraheret, sive Nobilis, sive ignobilis, capitis poenam luat. Supradictae autem constitutiones omnes de officialibus, servitoribus ac militibus, modo praemisso factae, non solum in generali, sed etiam in particulari expeditione, adeoque omni tempore observari debeant.

Articulus XIII.

Statutum est etiam, ut equitibus, qui in singulos menses conducuntur, et annuum salarium non habent, res tantum floreni et viginti denarii, peditibus vero duo floreni Ungarici in singulos menses numerentur. Cum his autem, qui annuo salario conducuntur, liceat quidem unicuique, ut potest, de salario convenire, sed cum hi in expeditionem conducuntur, in singulos equites pro pecunia menstrua duos tantum florenos accipiant.

Articulus XIV.

Visum est etiam observari debere ordinem illum, qui super convehendis ad exercitum victualibus ex omnibus regni partibus fuerat in praefato Tirnaviensi Conventu constitutus, et limitationem insuper de omnibus victualibus fieri oportere, ut neque militibus commeatus desint, et pauperes coloni non opprimantur. Ad quorum quidem damna avertenda, quae in progressu exercitus quotidie pati consueverunt, ita est constitutum, ut in quocunque oppido aut pago gentes hospitare contigerit, priusquam inde disedatur, Capitaneus Judicem et

Juratos ad se accersitos interroget, num quid ibi damni a quopiam sit illatum. Ac si quid compererit, mox per eum, qui intulit, resarciri curet. Quod si is solvendo non esset, tum ex rebus aut bonis illius ibidem existentibus, illico Capitaneus satisfieri curet. Sin autem illa forte non sufficerent, ex stipendio tandem militis illius, colono damnum suum remittat. Qui si negligeret, aut sibi retentum illud stipendium usurparet, vel militum depraedationi conniveret, aut consentire depraehenderetur, per supremum regni Capitaneum capiatur, tamdiuque habeatur in vinculis, donec duplum illati damni persolveret. Si vero milites huiusmodi tam Maiestatis Regiae, quam Dominorum Praelatorum et Baronum, aliorumque Statuum stipendiis militantes, quacunque de causa in progressu, vel descensu exercitus, vel ex stationibus eis designatis praedas facerent, et colonis damna inferrent, et ea per praefatos Capitaneos modo praemisso non rectificarentur, contra tales, et eorum etiam dominos, quorum nomine ea patrantur, pro talibus violentiis, iure agi possit, et iudicia haec continue exerceantur; et hi qui rei comperti fuerint, poena capitis plectantur, et ex bonis eorundem damna refundantur, reliqua ad eorum haeredes devolvantur.

Articulus XV.

Ut vero praemissa haec omnia rectius curari et perfici possint, visum est Ordinibus ac Statibus regni summe necessarium, libertatibus praesertim ipsorum ita exigentibus, et ita etiam supplicant sacrae Regiae Maiestati, ut generales Capitanei, post eius Maiestatem, vel serenissimum eius filium, aut hi, qui in eo nunc sunt officio, vel si illi, alterve illorum aegritudine, aut alia ratione impedirentur, quominus suo officio fungi possent, alii nationis Ungari ad id muneris apti per suam Maiestatem in expeditione praeficiantur Ungaris, ut quaecunque exequenda contigerint, ex mandato suae Maiestatis, vel serenissimi eius filii primum, deinde etiam ex consilio, mutuaque intelligentia caeterorum Capitaneorum, quos Maiestas sua secum in exercitu habuerit, per Ungaros Capitaneos, non per externos eis committantur. Quod si exercitum fortassis aliqua ratione dividi continget, etiam in tali casu

Ungaris similiter Capitaneus generalis Ungarus praeficiatur, qui modo praemisso, pari consilio et authoritate, quo ad Ungaros, cum externo locumtenente, vel generale suae Maiestatis procedat.

Articulus XVI.

Cum autem divina iam tandem benignitate, atque opera sacrae Regiae Maiestatis, Status et Ordines Regni antehac per multos annos in diversas factiones distracti, ad unionem concordiamque redierint, iamque in id summa ope incumbendum esse videatur, ut reconciliato Deo optimo maximo, ipsam unionem, animorumque consensum confirmare, et indies magis roborare inter se possint, ac proinde omnes odii ac simultatis fomites e medio sunt tollendi, qui quidem ex retentione imprimis rei alienae oriri, ortique incendium plerumque parere solent; visum est ob has causas Ordinibus ac Statibus Regni, ut quod de restitutione bonorum alienorum, per haec disturbiorum tempora violenter occupatorum, aut per unum vel alterum Regem, propter adhaesionem cuipiam collatorum, in primo Conventu Novizoliensi conclusum fuerat, et in sequentibus etiam Conventibus confirmatum, idem nunc in Transylvania quoque et reliquis Regni partibus, quae nunc recens ad obedientiam Regiae Maiestatis accesserunt, imo etiam in reliquis quoque Regni partibus, si quae bona huiusmodi nondum essent remissa, vel si qua denuo forent occupata, observetur; hoc est, ut bona omnia huiusmodi per eos, qui ea tenent, his a quibus occupata sunt, haeredibusque eorum, ad quos legitime spectant, sub poena notae infidelitatis, in praefatis superioribus Conventibus expressa, restituantur. Eique rei terminus praefixus est, in reliquis quidem Regni partibus festum Divi Georgii proxime futurum, in Transylvania vero quintus decimus dies ab eo Conventu, qui ibidem in Transylvania hinc proxime celebrabitur. Et si qui id facere, ac huic constitutioni parere negligerent, in caeteris quidem Regni partibus per Capitaneos supremos, in Transylvania vero per Waivodam, in Sclavonia per Banum, et in Comitatibus Regni inferioribus per Comitem Temesiensem executio super his fiat; imo etiam per Comites et Vicecomites in quibuscunque Comi-

tatibus Regni inferioribus, prout in praedictis Conventibus clarius est expressnm.

Articulus XVII.

Item statutum est, quod fassiones coactae, per quoscunque ratione bonorum, propter adhaesionem donatorum, vel aliter sub his disturbiis violenter occupatorum, pro eliberatione partis bonorum suorum, de reliqua parte, vel aliter factae, irritae sint, et de his iuridica revisio fieri possit; et etiamsi qui fortassis in recuperatione talium bonorum suorum aliquam summam solverint, pro ea iure agere possint.

Articulus XVIII.

Supplicant autem Ordines et Status Regni Sacrae Regiae Maiestati, ut, quemadmodum clementer obtulit, proventus Episcopatus Jauriensis, olim ad graves necessitates Regni quibusvis inscriptos, quantum pro rerum et necessitatum magnitudine licuerit, clementer eliberare, et Ecclesiae restituere; de bonis vero dominorum aut Nobilium, quae a certo tempore in manus suae Maiestatis devenerunt, et nunc habentur, intra anni spatium clementer statuere, et eos ad quos bona ipsa spectant, vel bonis aequivalentibus, vel pecunia contentos reddere, vel ipsa eis bona restituere dignetur. De illis autem bonis domini Andreae de Bathor, et aliorum litis consortium, quae ex inscriptione suae Maiestatis, apud dominum Lucam Szekeli et Petrum Erdeody habentur, Maiestas sua, prout in tractatu se super illis esse significavit, tractatus ipsos perficere, et bona ipsa primo quoque tempore eliberare et restitui facere dignetur.

Articulus XIX.

Quoniam autem permulta, adeoque innumerabilia damna et incommoda ex violentiis ultro citroque illatis, factiosis temporibus praeteritis contigerunt, quae si iudicentur secundum leges regni, magnos tumultus et discordiarum atque odii semina sint paritura; statutum est igitur, quod omnes violentiae, damna, neces, iniuriae et alia huiusmodi malorum genera, quae proximis temporibus usque ad obitum Serenissimi

quondam Joannis Regis, per subditos unius contra subditos alterius partis patrata sunt, tanquam ea iure belli contigissent, consopita sint penitus et abolita, ac in omne tempus extincta, nec earum ratione quisquam iure vel facto adversus alterum quempiam agere possit. De his vero, quae vivente quondam eodem Joanne Rege, per unius et eiusdem Regis subditos contra sese invicem, et praeterea, quae post mortem eiusdem Joannis Regis per quoscunque regnicolas generaliter patrata sunt, liceat unicuique contra alterum, pro suo iure procedere.

Articulus XX.

Quoniam autem super donationibus bonorum, aut iurium possessionariorum, per sacram Regiam Maiestatem tam de bonis scilicet praefati quondam Joannis Regis haereditariis, quam etiam alienis, et e contra per eundem Joannem Regem cuivis factis, diversae controversiae suboriri posse videbantur, quae unionem praesentem facile disrumperent; visum est Ordinibus ac Statibus Regni ita statuere, ut donationes omnes, quae per Maiestatem eius, alicui quovis iusto titulo, excepta videlicet defectione sive adhaesione Joanni Regi, facta, de quibusvis bonis factae sunt, quorum scilicet bonorum dominium donatarius legitimo processu, vel per legitimam concordiam apprehendit et tenet, in suo vigore permaneant, non obstante, quod ea bona per Regem Joannem alteri alicui donata fuissent. Et e contra quae donationes per Joannem Regem datae sunt, iusto titulo, et aliter, quam per adhaesionem ad Regiam Maiestatem, in suo vigore similiter permaneant, non obstante quod eadem bona per Regiam Maiestatem alteri fuissent collata. De quibus etiam Joannis Regis donationibus, possint, qui voluerint, confirmationem impetrare a Regia Maiestate.

Articulus XXI.

Super donationibus vero per alterutrum Regem cuivis, praemisso legitimo titulo, factis, quarum vigore donatarii dominium talium bonorum assequi non potuissent, sed adhuc penderent; conclusum est, ut donationes Joannis Regis, super

bonis in partibus Transylvaniae, et Comitatibus Bihoriensi, Orodiensi, Chongradiensi, Chanadiensi, Szarand, Bekes, Thorontaliensi, Themesiensi, Szolnok exterioris et Szeoriniensi habitis, defectu seminis, aut alio titulo legitimo, et a Divis Regibus observato emanatae, ac debito tempore, per legitimam statutionem executae, non obstante donatione Regiae Maiestatis, super talibus in eisdem locis facta, robur habeant, et earum vigore suis modis recuperari queant, per eos quorum interest. In reliquis vero omnibus Comitatibus et partibus Regni Ungariae, donationes Regiae Maiestatis legitimo titulo factae, non obstante quavis Joannis Regis donatione, suum habeant vigorem, et per eos quorum interest. recuperari possint suis modis.

Articulus XXII.

Similiter etiam de bonis quondam Joannis Regis propriis et haereditariis statutum est, ut quicunque penes donationem unius vel alterius Regis, per legitimam statutionem, in pacifico dominio est aliquorum Joannis Regis propriorum bonorum, in illis permaneat. Contentiones autem, si quae ratione huiusmodi aliquorum bonorum, inter donatarios quoscunque quoquomodo suboriri possent, Maiestas sua superinde in proxime futuro Conventu clementer se deliberaturam obtulit, quid sit faciendum.

Articulus XXIII.

Quia vero ab obitu quondam Joannis Regis, nullus in regno Ungariae, vel partibus illi subiectis, praeter serenissimam Maiestatem Regiam, legitimus Rex fuit, cui videlicet authoritas donandi bona, vel ulla iura possessionaria, quovis titulo ad coronam ab antiquo pertinentia, aut devoluta esse potuissent : statutum est, ut donationes omnes, quae nomine serenissimae Reginae Isabellae, vel eius filii, vel Episcopi quondam Waradiensis, vel Petri Petrowith, aut alterius cuiusquam, super bonis ad coronam pertinentibus vel devolutis, aut etiam super alienis bonis, quovis pacto aut titulo emanatae, nullius sint vigoris, nisi illae iam per Regiae Maiestatis Commissarios, proximo anno ad Transylvaniam, cum pleno (ut dicitur) mandato delegatos, vel aliter per eius Maiestatem

fuissent confirmatae vel in posterum confirmarentur, salvis tamen (ut moris et iuris est) iuribus alienis. Venditiones autem et emptiones bonorum in praedictis locis, ab obitu ipsius Joannis Regis coram Capitulis, vel aliis personis authenticis, iuxta consuetudinem et leges Regni legitimae factae, suis modis in vigore permaneant. Judicia autem per praefatum Episcopum Waradiensem, si quae per iuridicos processus finem sortita sunt, maneant in suo vigore; ita tamen, ut si qui huiusmodi causis decisis iniuriam sibi illatam putarent, novum iudicium in illis impetrare et eas virtute novi iudicii resuscitare possint, non obstante, quod ibi quoque novum iudicium obtentum, et per illud causae revisae et decisae forent, perpetuumque sit silentium impositum. Ita tamen, ut haec alterius novi iudicii petendi constitutio, generali decreto, de novo iudicio semel tantum concedendo, non deroget in aliis causis, coram suis Judicibus ordinariis vertendis et adiudicandis. Illae vero causae, quae indecisae mansissent, in eodem, in quo nunc sunt, statu, reassummi, et in illis iure procedi possit coram Judicibus suis ordinariis.

Articulus XXIV.

Cum autem nullae soleant esse constitutiones publicae, adeoque frustra fiant, nisi postmodum observentur, et nisi in earum transgressores, iure mediante animadvertatur, et alioqui etiam nullum tempus iustitia vacuum, oportere esse videatur; statutum est propterea, ut creato Palatino, universae causae, non solum videlicet de quibus revidendis et adiudicandis in proximis Conventibus fuit conclusum, sed veteres etiam, atque ante obitum serenissimi quondam Ludovici Regis piae memoriae, octavalibus suis antiquis terminis iudicentur. Quod si forte Maiestati Regiae in praesentia Palatinum pronunciare non placeat, nihilominus reliquae causae omnes secundum priores et praesentem constitutionem, a primo videlicet conventu Novizoliensi, ad hunc usque diem factas, modis ac terminis in eisdem conventibus, eorumque articulis expressis, iudicentur.

Articulus XXV.

Judicia etiam Ecclesiastica, processusque per censuras, per Judices Ecclesiasticos fieri, invocatoque auxilio brachii

saecularis, ad effectum perduci continue debeant, modo et ordine super his ab antiquo observato; ita tamen, ut quo tempore saecularia iudicia propter bella celebrari non possunt, etiam Ecclesiastica iura sileant.

Articulus XXVI.

Praeterae, quia saecularia iudicia, modo praemisso celebranda, propter instantem expeditionem inchoari forte nunc non poterunt; ne per intermissionem omnium iudiciorum, multa malorum genera committantur, statutum est, ut latrocinia, violentiae, occupationesque bonorum, cum quinque casibus, a die creationis moderni domini Locumtenentis patratae, per Regiam Maiestatem, vel praefatum dominum Locumtenentem, Judicesque Regni ordinarios secum existentes, tam usque ad expeditionem, quam in ipsa etiam expeditione continuentur. Transmissiones vero, exnunc atque omni tempore iudicentur. Judicia vero Locumtenentis die decimo quinto, a festo Divi Georgii inchoentur, et semper continuentur.

Articulus XXVII.

Statutum est etiam, ut si qui bona aliena, iuxta constitutiones vel praesentis, vel praeteritorum Conventuum, usque ad terminum superius declaratum non remitterent, supremique Capitanei, Waivoda, Banus, aut Comes Themesiensis, vel ipsi Comites aut Vicecomites Comitatuum, processus, executionesque super his constitutas, ob aliquos respectus facere negligerent, tales causae similiter continue per Regiam Maiestatem, vel per dominum Locumtenentem, cum Judicibus regni ordinariis, in sede iudiciaria Regiae Maiestatis continue iudicari et executioni postmodum mandari possint, contradictione et repulsione non obstante.

Articulus XXVIII.

Causae etiam viduarum et aliorum, ratione dotis ac rerum paraphernalium motae vel movendae, modo praemisso continue iudicentur in iudiciis Locumtenentiae.

Articulus XXIX.

Decimas in inferioribus Comitatibus, qui nunc ad obedientiam Regiae Maiestatis accesserunt, eodem modo atque ordine arendari oportere statutum est, qui super huiusmodi arendatione in superiori Conventu Posoniensi fuerat constitutus, et in articulis eius Conventus extat expressus. In Transylvania autem, iuxta veterem eius provinciae consuetudinem, arendatio earundem decimarum fiat.

Articulus XXX.

Caeterum cum sacra Regia Maiestas, supplicantibus identidem fidelibus Ordinibus ac Statibus Regni, ut veteres libertates ac privilegia ipsorum clementer observare dignaretur, in superioribus Conventibus benigne aliquoties responderit, sese supplicationis suorum fidelium in ea re clementem esse habituram rationem, ubi regnum hoc suum aliquando in unionem rediret; postquam divina clementia, quod iam dudum Maiestas sua, pariter atque eius fideles, summis semper votis exoptarunt, unio et concordia inter ipsos est tandem consecuta, nec quisquam est ex Ungaria, qui Maiestatem suam pro Rege et Principe suo legitimo non agnoscat: statutum est, Maiestate sua ad novissimas eorundem Statuum supplicationem id annuente, ut universae libertates omnium Ordinum ac Statuum regni sui Ungariae, et partium illi subiectarum, tam scilicet in his, quae ad consilium, quaeque ad Cancellariam et sigillum Ungaricum, et universarum expeditionum, proventuumque Ungaricorum administrationem pertinent, quam etiam super Magistratibus, Tricesimis, caeterisque officiis in regno Ungariae conservandis, praeterea bonis ac iuribus possessionariis, nec non Praelatuis, aliisque Ecclesiasticis beneficiis, locis etiam depositionum mercium pro liberis ac montanis civitatibus, mercimoniisque tam per internos, quam externos exercendis, omnium denique immunitatum veterum genere tuendo, clementer a sua Maiestate imposterum conserventur, et per eandem conservari ab aliis, quorum interest, curentur. Et quia tam repente Maiestas sua certos Praefectos et Castellanos arcium, in manibus suae Maiestatis intra regnum existentium, quibusdam de causis amovere non posse

asseruit : contenti sunt Status et Ordines Regni, ut iuxta suae Maiestatis deliberationem, Castellani quidem ipsi externi ad arcium tantummodo custodiam gerant curam, verum Provisores et administratores proventuum, Nobiles ex Ungaria praeficiantur, per quos sine vicinorum damno vel iniuria redditus illi administrentur. Quod si contingeret nihilominus per externos quoscunque Praefectos vel officiales, Nobilibus, aut aliis violentias, damnaque in regno inferri, tales non minus quam indigenae officiales Regii, in praesentiam Judicum regni ordinariorum evocari possint, iidemque in ius eorum vocati, coram Judicibus ipsis regni ordinariis comparere, et sese defendere teneantur. Ac si demum rei esse comperti fuerint, Maiestas sua, vigore sententiae talis per Judices latae, eos intra et extra regnum puniri, et damnificatis per eos hominibus satisfieri clementer curabit, uti clementer obtulit ; quando tales in regno non habeant bona.

Articulus XXXI.

Contenti sunt etiam Status et Ordines regni, ut fodinarum ac minerarum cultura per officiales eius rei peritos, etiamsi externi fuerint, curari possit ; iidem tamen iudicatui Judicum Regni ordinariorum, ratione violentiarum et damnorum, si quae cuipiam inferrent, subiaceant, modo et ordine in proximo articulo declarato, et secundum sententiam Judicum modo praemisso puniantur. Idem autem, de quibusvis etiam officialibus in Tricesimis, qui dominos et Nobiles, vel alios quoscunque, contra priores constitutiones, eorumque libertates vexarent, est observandum.

Articulus XXXII.

Caeterum, quemadmodum Maiestas sua ad supplicationes fidelium suorum, tam prioris, quam praesentis Conventus, clementer obtulit, vel ipsa, vel serenissimus Rex Maximilianus, filius suus, cum plena authoritate, in Ungaria maiorem temporis partem permanere dignetur.

Articulus XXXIII.

Praeterea supplicant Ordines et Status, ut quemadmodum Maiestas sua cum provincialibus suis Austriacis tractare

proposuit, in negotio restitutionis arcium ad Austriam olim inpignoratarum, ac ad regnum Ungariae pertinentium, ita cum ipsis tractare dignetur, ut advenientibus primis Comitiis in Ungaria celebrandis, id quod in ea re pro iustitia fuerit decernendum, possit tandem decerni. De tredecim quoque oppidis, ad regnum Poloniae inscriptis, et etiam de arce Arva, vel per Maiestatem suam, vel per Ungaros aliquos, ex consensu suae Maiestatis redimenda, Maiestas sua, uti clementer obtulit, cum suis Consiliariis Ungaris tractare et concludere dignetur.

Articulus XXXIV.

Supplicant etiam Ordines et Status Regni, dignetur Maiestas sua iam tandem in negotio metarum Regni et aliarum differentiarum, in omnibus partibus, iuxta revisionem, determinationemque Commissariorum, per eius Maiestatem ab utraque parte ad id delectorum, ad Maiestatem suam demum reiectam, in consilio Ungarorum, et aliorum, quorum interest, discutere ac terminare; ut et Maiestas sua ea cura aliquando liberetur, et omnes discordiarum cum vicinis fomites tollantur, mutuaque inter se omnes vicini amicitia et pace vivant.

Articulus XXXV.

Telonia sicca et denuo erecta, iuxta constitutiones priorum Conventuum, Maiestas Regia penitus tolli iam tandem iubere dignetur, in omnibus Regni Comitatibus.

Articulus XXXVI.

Quod autem ad novarum fodinarum erectionem attinet, Regia eius Maiestas, decretis generalibus ac privilegiis Statuum et Ordinum, quae super ea re a praedecessoribus Maiestatis suae habere dignoscuntur, non contravenire, sed illa observare, uti clementer obtulit, dignetur.

Articulus XXXVII.

Praeterea, cum in eodem veteri Decreto expresse cautum sit, ne quis cuiuscunque Status, nationis, aut conditionis

existat, aurum vel argentum conflatnm, ac non cusum, aut in monetam non redactum, e regno quovis modo vel quavis de causa possit educere, sub poena amissionis eiusdem auri vel argenti, ac aliarum rerum, atque etiam detentionis personarum huiusmodi eductorum ; dignetur Maiestas sua clementer ubique mandare, ne quis subditus vel officialis suus aut alius quicunque, aurum, argentumve audeat e regno educere, ne in poenam Decreti supradicti incurrat.

Articulus XXXVIII.

Item Comites in singulis Comitatibus, iuxta veterem consvetudinem, prioresque constitutiones, coram Comitatu iuramentum praestent, et qui hactenus post tot constitutiones iurare contempserunt, officio Comitis priventur, et eorum loco alii praeficiantur. Quod si qui coram Regia Maiestate iurassent, literas super ea re offerant ad Comitatum, alioqui in Comitatu (ut praemissum est) iurent, et secus non accepteutur ad honores Comitum, sed conferantur honores ipsi iis, qui iurarint.

Articulus XXXIX.

Item Comitatuum membra, per haec disturbiorum tempora distracta, in suum corpus redigantur, sicuti Hevesiensis, Hontensis et alii.

Articulus XL.

Item Nobiles unius sessionis, per quoslibet violentos, his disturbiis, in eorum ditione violenter compulsi, in suam libertatem restituantur, ut illi quoque bellica atque alia quoque onera publica, pro regni defensione, instar aliorum Nobilium ferre possint.

Articulus XLI.

Statutum est praeterea, ut in Conventibus vel Capitulis, ubicunque adminus quinque personae Ecclesiasticae non fuerint, ad executiones exire, et ea, aliave, quae officiorum eorum sunt, in negotiis publicis regni administrandis gerere non possint ; sed capitula illa, in quibus complures morantur iugi-

ter presbyteri, ubique ad loca propinquiora procedere, in executionemque exire possint, ne propterea in executione iustitiae defectus contingat.

Articulus XLII.

Praelaturas, et alia beneficia Ecclesiastica in Regno vacantia, sua Maiestas, uti clementer obtulit, primo quoque tempore, Ungaris benemeritis et Ecclesiasticis conferre dignetur, similiter etiam Baronatuum officia.

Articulus XLIII.

Publici malefactores, iuxta priorum Conventuum publicas constitutiones, in omnibus Comitatibus perquiri et puniri possint.

Articulus XLIV.

De celebratione iudiciorum Cassoviae, pro viginti octo Comitatibus Maiestati Regiae nominatis, Maiestas sua clementer resolutionem facere dignetur.

Articulus XLV.

Similiter etiam de mandato dando omnibus Civitatibus suae Maiestatis liberis et Montanis, ut Nobiles profugi et alii, qui hoc turbulento tempore in locis apertis domi tuti esse non possunt, in civitatibus, hospitiis competentibus recipiantur, et domos etiam emere possint, sine tamen praeiudicio libertatis Civitatum.

Articulus XLVI.

Postremo, quod ad monetae novae cusionem attinet, postcaquam Regia Maiestas Ordines ac Status regni certiores facere dignata est, cusionem novae illius monetae, cuius ligam et valorem in scriptis eisdem Ordinibus proposuit, in eadem liga octo lotonum, qua primo cusa est, monetam etiam auream, in eodem valore, quo prius erat, cudi debere, et tantum commodum ipsis allaturam, ut post haec per omnia regna et dominia vicina, moneta Ungarica, monetae Germanicae adaequata, eodem ubique valore cum Germanica, indifferenterque

expendi debeat, unde toti regno non mediocre emolumentum sit redundaturum; Status et Ordines Regni, ad benignam suae Maiestatis admonitionem, iuxta superioris conventus deliberationem, in hanc novae monetae cusionem consenserunt; nihilominus moneta Ungarica, quae hactenus in liga Cremniciensi cusa est, etiam deinceps semper, usque quo durabit, in suo vero veteri valore, ubique in regno Ungariae, sine damno regnicolarum capiatur et recipiatur.

Conclusio.

Nos igitur supplicatione praemissa dictorum fidelium nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Ordinum ac Statuum huius regni nostri Ungariae, et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos universos et singulos articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, eisdemque nostrum Regium consensum benevolum, pariter et assensum praebuimus, ac illos, et quaevis omnia in eis contenta, nostra Regia authoritate acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi inviolabiliter observabimus, quam per alios fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Posonii, vigesima sexta die mensis Martii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo secundo, aliorum vero vigesimo sexto.

(Decreta, Constitutiones et Articuli Regum inclyti Regni Ungariae. Nagyszombat. 1584. 530—544. ll.)

VII.

MAGYARORSZÁGI

RÉSZLEGES GYŰLÉSEK

1551—1553.

Magyarországi részleges gyülések 1551—1553.

I.

Fráter György az 1551-ik év elején komolyan és buzgón fáradozott azon, hogy Erdélyt és a kormánya alatt álló magyarországi részeket Ferdinánd uralma alá hozza.

Izabella és Petrovich ellentétes irányú törekvéseit meghiúsítandó, 1551. január 20-án *Nagyváradra* gyülést hirdetett, a János Zsigmondnak hódoló rendek részére. Itt, január 22-én tartott beszédében, erőteljes szavakkal intette az egybegyülteket, hogy szakítsanak a törökkel, és hódoljanak meg Ferdinándnak [1])

A gyülés végzéseit nem ismerjük.

II.

Az 1552-ik év súlyos csapásokat hozott hazánkra. A törökök a temesi részeken és a Dunán túl nagy erélylyel és sikerrel terjesztették ki foglalásaikat. És míg a király meg nem jelenése miatt a nemesi közfelkelés elmaradt, az idegen zsol-

[1]) Báthory András, 1551 január 27-én Bátorból Nádasdy Tamáshoz intézett levelében, írja: »Uyságot ezt yrhatom kegyelmednek, hogy zent Fabyan és Sebestyén napyára hyrdetet vala gywlést frater Gewrgy Váradra, mynd erdelyeknek és magyarországyaknak, kyre rays gywtek volt; énys bocyatam vala egy embert ky ot halgasson. Frater Gewrgy ez elmult cyterteken bement volt az ország kewzybe és megmondota nekyk, hogy az vezedelem raytok vagyon, és hogy sem ew, sem kyrálné azony nem elyg az oltalmazásra; yntete ara űket, hogy fejedelmet és urat keresenek, ky megmaradásokra gondot tugyon wyselni, mert ha myndyayan Petrowytal tewrewké akarnak leny is, ew egydwl soha tewrewkel nem akarya tartany, hanem mynt kereztyén emberhez ylyk, ahoz akarya magát tartany; ha penyg az orzagys kereztyénwl akarnak magokra és megmaradássokra gondolni, ewys kyz velek mynd ylny és mindenbe velek leny.« (Eredetije a budai kamarai levéltárában.)

dosok ellenség módjára dúlták az országot. Általános csüggedés és elkeseredés uralkodott a rendek között. [1])

Ily körülmények között a vármegyék, melyek leginkább ki voltak téve a veszélynek, részleges gyűléseken igyekeztek védelmökről gondoskodni.

Losonczy István, a Ferdinánd által kinevezett temesi gróf, 1551. végén vitézül és szerencsésen védelmezte Temesvárt. Minthogy 1552. tavaszán a törökök fenyegető készületeiről biztos hirek érkeztek, és előre volt látható, hogy e fontos erősség újabb támadásnak lesz kitéve, június 6-án az aradmegyei *Simándon* [2]) maga köré gyüjtötte a szomszéd megyék rendeit, hogy velök a pozsonyi országgyülés törvényeinek végrehajtása iránt tanácskozzék, és tőlök segítséget eszközöljön ki.

Megnyitó beszédében bemutatván a királyi rendeletet, mely a rendeket útasítja, hogy Losonczy felhivására, a török ellen fejenkint felkeljenek, azután buzdította az egybegyülteket, hogy a király iránt engedelmességet, a török támadással szemben áldozatkészséget tanusítsanak. Kikérte a maga részére is támogatásukat, viszont biztosítván őket, hogy hazája iránti kötelességeit hiven fogja teljesíteni.

Felhívta figyelmöket arra, hogy több megye alispánt nélkülöz, kire pedig mind az adó behajtása, mind az igazság kiszolgáltatása, mind egyéb teendők czéljából mellőzhetetlen szükség van; e miatt az alispáni hivatal betöltése iránt intézkedni kell.

Végre felkérte őket, hogy mivel Temesvár az egész alsó vidék védbástyája, erőditményeinek helyreállitására jobbágyaikat rendelkezésére bocsássák.

A rendek ezen előterjesztésre következőleg válaszoltak.

Minthogy az országgyülés a közfelkelést a királynak személyes táborba szállásától tette függővé; ők ezen végzés

[1]) Ennek élénk kifejezését találjuk Batthyanyi Ferencznek 1552 szeptember 2-án Mária királynéhoz intézett levelében. (Horváth Mihály. Brüsseli Okmánytár. II. 353. l.)

[2]) Pesty Frigyes szerint Temes-megyében is létezett egy ily nevű helység. Lehetséges, hogy a gyűlés ott tartatott.

ellen nem cselekedhetnek. Egyébkint biztosítják a királyt hódolatuk, a grófot jóakaratuk felől.

Az alispáni hivatal betöltésének szükségességét elismerik, s ez iránt az intézkedést a királyra bizzák. [1])

Jobbágyaikat, kikre különben is súlyos terhek nehezednek, és kik jelenleg az aratással vannak elfoglalva, meg akarván kímélni, Temesvár megerősítésére a folyó évi adónak minden forintja után 15 dénárt ajánlanak meg. [2])

Losonczy erre kijelentette, hogy ő ragaszkodik a királyi rendelethez, és a közfelkelést újra elrendelte. Mire az egybegyűlt rendek azt határozták, hogy követeket fognak a királyhoz küldeni.

A tárgyalások ekként be voltak fejezve. De másnap újabb hirek érkezvén a törökök felől, a rendek, kik még Simándon voltak, megjelentek Losonczy előtt, és készeknek nyilatkoztak zászlaja alatt fejenkint fegyvert fogni. [3])

III.

1552. július 21-én *Abaúj, Borsod, Gömör, Heves, Sáros, Szepes, Torna és Zemplén* megyék rendei *Szikszón* tartottak gyűlést.

Itt elhatározták, hogy a nyolcz megye területén lakó összes birtokos lakosok jobbágyaikat felerészben felfegyverezzék, és a közelebb fekvő megyékből július 27-ére, a távolabb fekvő megyékből pedig 31-ére Szikszóra küldjék. A jobbágyoknak, kik a felkelésben készséget és buzgalmat fognak tanúsítani, kilátásba helyezték, hogy földesuraik a kilenczednek harmadrészét el fogják engedni.

Minden vármegye hadai felett az alispán és a főkapitány által melléje rendelt hadnagy viselje a parancsnokságot,

---

[1]) Igy értem a következő helyet: »Quantum vero ad officium vicecomitum preficiendorum in comitatibus necessariis attineret, ad maiestatem vestram . . . deligendum et preficiendum esse differunt.«

[2]) Igy értem a következő helyet: »Offerunt . . . de singulis portis unius floreni singulos denarios 15.«

[3]) Losonczy Istvánnak jelentése a simándi gyűlésről, mellékelve Castaldónak 1552. június 10-én Ferdinand királyhoz intézett leveléhez. (Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.) L. **Irományok.** I. szám.

kik hivatva vannak a katonákat mindennemü károsításoktól visszatartani, és a mennyiben ez nem sikerül, az okozott károk megtérítését eszközölni.

A jelenlevő *Werner György*, kamarai tanácsos, készsnek nyilatkozott a kezelésére bizott királyi jövedelmekből a táborozás költségeinek fedezéséhez hozzájárulni. Az egybegyült rendek is tettek ajánlatokat; egyúttal azonban a királyt felkérték, hogy az általuk fizetendő segélypénzeket, a Lukács napján behajtandó adóból térítse vissza.

A segélypénzek kezelésére a magok köréből egy pénztárnokot választottak, oly kötelezettséggel, hogy azokat csak a hadjárat céljaira fordíthassa, és maga idején számadásait bemutatni tartozzék.

A szolgabirák utasíttattak, hogy lakhelyeiken maradván, azon legyenek, hogy a lakosok az élelmiszereket szorgalmasan szállítsák a táborba; egyúttal pedig azokat, kik a táborból, kapitányuk engedelme nélkül, titkon eltávoznak, elfogják, és akár nemesek akár nemtelenek, fövesztéssel büntessék.

A gyülés követeket küldött a bányavárosokhoz és a felvidéki királyi városokhoz, amazoktól 1000, ezektől 500 gyalognak kiállítását, úgy szintén ágyúknak, löszereknek és lovaknak küldését kérendők.

Bebek Ferencz és Perényi Gábor 4—4, Serédi Benedek pedig 1 ágyút ajánlott fel a hadjáratra. [1])

[1]) A gyűlésnek végzéseit, új másolatban, *Gyurikovics György* történetírónak kézirat gyűjteményében, melyet annak fiától vétel utján e sorok írója megszerzett, találtam. Az iraton nincs feljegyezve, hogy melyik levéltárból másoltatott le. — L. **Irományok.** I. szám. — Valószínű, hogy ezen szikszai gyűlésre vonatkozik az, mit Tinódi Sebestyén verses krónikájában olvasunk, hogy az »egri bánok« értesülvén, hogy a török Eger ostromára készül, a vármegyéket segítségül hívták. »Az vármegyék városában Szikszónak gyűlést tőnek, hogy arról szólanának. Jó Metskei Istvánt Egerből bocsáták Inté őket, segítségre gondolnának Ha békével hon lakni akarnának. Megcsúfolák, neki oly szót mondának: Vártartására ha elegen vóltatok, Mire egri tüsztben tü maradtatok. Azért ha a konczával jól laktatok, A levét is tü reá megigyátok. Azt hogy hallá István, nyelvét harapá. Elég válasz, ő magába mondá. Hamar ez válaszszal Egre beszálla.«

De a felső-tiszai megyék ilyetén áldozatkészsége nem volt képes megmenteni azon vidék fővédhelyét: Eger várát.

IV.

A törökök dúlásai a késő őszszel sem szüntek meg.

November közepe tájáu *Bihar, Kraszna, Szabolcs, Szathmár* és *Szolnok* megyék rendei, egy gyűlésükből, követet bocsátottak Erdélybe Báthory Endre vajdához, kinek elhagyatott állapotukat elpanaszolván, előadták azon aggodalmukat, hogy miután területükön sem országos kapitány nincs, ki őket megvédeni, sem erősség, mely nekik menedéket nyújtani képes volna: a törökök a közel Szolnokból bármikor reájok üthetnek, és ellenállás nélkül rabságba hurczolhatják mindnyájokat.

A vajda üzenetök tartalmából és hangjából egy másnemű veszélyt is sejtett: azt hogy önkénytes elpártolás által fogják megelőzni a fenyegető romlást. E miatt ügyöket a király figyelmébe ajánlotta, felkérvén, hogy védelmökről gondoskodjék. [1])

V.

A várt segély helyett *Castaldo*, Ferdinánd királynak Erdélyben parancsnokoló tábornoka, a Tisza vidéki megyéknek deczember 8-án *Szántóra* gyűlést hirdetett, hogy azon országrész védelméről magok intézkedjenek. [2])

Bereg, Bihar, Közép-Szolnok, Kraszna, Marmaros, Sza-

---

[1]) *Báthory* 1552 november 20-án Gyula-Fehérvárról Ferdinándnak írja: »Conqueruntur mihi Nobiles Comitatuum Zathmar, Zabolcz, Zolnok mediocris, Krazna et Bihoriensis, se ita omnino presidio destitutos esse, ut prorsus nemo, qui illos in tanta vicinitate hostium tutaretur . . . Ex quibus omnibus nihil magis quam illorum defectionem timeo.« (Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

[2]) *Warkoch Tamás* váradi kapitány 1552 deczember 14-én Castaldónak írja: »Recordari poterit Vestra Illustrissima Dominacio, quomodo de annuencia et mandato Vestre Illustrissime Dominacionis, Domini Nobiles de sex Comitatibus ad tercium diem festi beati Nicolai ad oppidum Zantho, pro tractanda conservacione huius erre, conuenerint.« (Eredetije ugyanott.)

bolcs, Szathmár és *Ugocsa* megyékből gyültössze. deczember 11-ikén, az alsó nemesség. [1])

Ezek *Dorozlay Farkast* és *Dobzay Jánost* küldötték Ferdinánd királyhoz. [2]) Hűségök és hódolatuk felől biztosítván őt, kérték, hogy »ezen nyomorúlt és zaklatott országnak« nyújtson mielőbb segítséget, mivel Isten után egyedül belé helyezik minden reménységöket. Figyelmeztetik, hogy ezen országrésznek, mióta Báthory Endre erdélyi vajdává neveztetvén elhagyta, nincs kapitánya, ki védelmükről gondoskodnék. Küldjön tehát körükbe, elégséges hadsereg élén, kapitányt, de mindenesetre magyar születésűt, kinek az ország romlása ép úgy fájjon mint nekik magoknak, és a ki ezen országrész védelmezésére képes legyen.

Mivel továbbá a várak mind a törökök kezeiben vannak, és ezen országrészt semmiféle erődítmény nem oltalmazza, minélfogva a jobbágyok, kik alig-két-három mértföldnyi távolságra laknak Váradtól és Debreczentől, behódolni kényszerűltek, és attól kell tartaniok, hogy a törökök dúló hadjárataikat mind tovább fogják kiterjeszteni; e miatt elhatározták, hogy addig is, mig követeik a királyi udvarból visszatérnek, saját védelmökre némi hadakat fognak kiállitani és Debreczenben összpontositani. Ellátásukra minden jobbágyra és egy telkes nemesre félforintnyi adót vetettek ki, melyet a földesurak előlegezni tartoztak.

Minthogy pedig a főpapok és urak ezen országrész védelmében vonakodnak közreműködni, sőt az alsó nemesség némely előkelőbb tagjai is velök tartanak; felkérik a királyt, parancsolja meg azoknak, hogy honvédelmi kötelességöknek tegyenek eleget.

Végre előterjesztették a váradi káptalan panaszát, hogy Castaldó tábornok 1000 forint adót vetett ki rá, mi szabadságaival ellenkezik, annál inkább, mert a nemesség minden terheiben részt szokott venni. [3])

[1])A rendek mentegetik magokat, hogy későn gyülekeztek össze. Követeik a gyűlés szétoszlása után, deczember 13-án érkeztek Váradra. És magok emelik ki, hogy a főpapok és urak távol tartották magokat.

[2]) Uti költségül mindegyiknek külön 100 forintot rendeltek.

[3]) A gyűlés végzéseinek egykorú példánya a bécsi titkos levéltár-

VI.

Két héttel utóbb deczember 29-én, a felvidéki nemesség, *Abauj, Borsod, Gömör, Sáros, Szepes, Torna* és *Zemplén* megyékből, Gönczön, hasonló czélból tartott gyűlést.

Tanácskozásaiknak eredményei a következő végzések valának.

Eger várába két száz lovast rendeltek, 3 forint 20 dénár havizsolddal. Kapitányukká Bebek Györgyöt nevezték ki, 200 forint díjjal [1]), ki e tisztet elvállalta, sőt késznek nyilatkozott szűkség esetében a katonák zsoldját a maga pénzéből előlegezni. A 200 lovas zsoldjának és a kapitány díjának fizetését a megyék között felosztották.

Fülek várába 100 lovast rendeltek, és kapitányuknak 50 forint díjt utalványoztak.

E mellett az ezen megyékben lakó főurakhoz is folyamodtak, felkérvén őket, hogy hazájok szeretete által indíttatva, saját megmentésök érdekében, honfitársaik iránti részvétből és Isten iránti tekintetből« Eger, Fülek, Divény és a többi várak védelmére szintén tartsanak bizonyos számú lovasokat, melyeknek 100 és 20 között váltakozó számát az egyes urakra azonnal megállapították. [2])

Nehogy oly nagyszámú gyilkosságok és egyéb gonosz tettek követtessenek el, mint ekkoráig, elhatározták, hogy minden megye területén törvényszékek tartassanak. és itéleteik hajtassanak végre.

---

ban. — L. **Irományok.** II. szám. Warkoch váradi kapitány, ki ezen példányt, deczember 14-iki leveléhez mellékelve, Castaldónak küldi, említi, hogy a gyűlésből visszatérő »electi homines istius Comitatus Bihorensis« deczember 13-án érkeztek Váradra. — Castaldo Gyulafehérvárról deczember 22-én Ferdinándnak írja: »Videbit Maiestas Vestra ex inclusis literis, quid nobiles Comitatus Bihoriensis et ceteri quoque Comitatus ad me scribant; in quo negocio, pro servicio Vestre Maiestatis, Thomas Varkochius bene se gessit « (Eredetije a bécsi titkos levéltárban. A mellékelt levél elveszett.)

[1]) Ezen aránytalanul nagy díjt azzal indokolják, hogy Egerben az élelmiszerek rendkívül drágák.

[2]) A beregszászi plébános »mivel nem megvetendő jövedelmet élvez,« 12 lovas tartására; a pálosok kolostorai adófizetésre köteleztetnek.

Bereg és Ung megyék szintén meg voltak híva ezen gyűlésre, de nem küldöttek követeket. E miatt Olchvári Györgyöt megbízták, hogy ezen két megye rendeit bírja rá a fennebbi végzéseknek elfogadására.

Midőn ezen végzéseket a királynak is tudomására hozták, felkérték őt, hogy a véghelyek megerősítésére ő is tegyen meg minden lehetőt, és eszközölje ki, hogy a lengyelországi rendek Magyarországnak segítséget nyújtsanak, a Lengyelországnak elzálogosított 13 szepesi város pedig a magyar országgyűlések által megszavazott adókat fizesse.

Továbbá a következő kérelmekkel fordúltak a királyhoz.

Dobó Istvánnak az országos adóból térítse vissza ama pénzösszeget, melyet Eger ostroma alatt, némely megyék, városok és urak helyett az általok küldött katonák zsoldjára fizetett.

Bebek Ferencznek engedje el az országos adó lefizetését.

Perényi Gábornak és Báthory Györgynek parancsolja meg, hogy a nemeseket és a királyi városok polgárait a vámok fizetésére ne kényszeritsék; a harminczadok tisztjeit pedig utasítsa, hogy azon czikkektől, melyeket a nemesek saját használatukra szállítanak, a harminczadot ne követeljék.

Rendelje el, hogy a régi körmöczi pénzt mindenki tartozzék elfogadni.

Serédi Györgyöt hívja fel, hogy Bárczy Szaniszlónak szolgáját, kit fogva tart, bocsássa szabadon; Dobó Ferenczet pedig, hogy szolgáit, kik némely nemeseket elfogtak és kiraboltak, bocsássa el.

Végre Homonnai Gábor özvegyének, Homonnai Imre árváinak és a nagy-mihályi nemeseknek bizonyos ügyeit pártfogásába ajánlották.

Végzéseiket és kérvényeiket *Verner György* sárosi várnagy és kamarai tanácsos által küldötték meg a királynak, kihez levelet is intéztek. [1])

---

[1]) A gönczi gyűlés végzéseinek egykorú másolata Bártfa város levéltárában. Kiadta *Kovachich.* Supplementum. III. 221—226. ll. — L. **Irományok.** III. szám. A királyi válaszból kitünik, hogy a bártfai irat a gönczi végzéseknek csak egy részét tartalmazza. »Cum S. R. Majestas

Ferdinánd most sem látta szívesen a részleges gyűléseknek tartását. A gönczi végzésekre adott válasziratában sem hallgatta el neheztelését. »Habár — úgy mond — méltán csudálkozhatnék és neheztelhetne a felett, hogy az országos törvények a régi szokás és a királyi tekintély ellenére, engedelme nélkül ilyen részleges gyűléseket tartottak; de mivel, a hozzá beküldött iratok tanusága szerint, mindaz a mit ama gyűlésen előterjesztettek, tárgyaltak és végeztek, miként hű alattvalókhoz illett, a király tekintélyével ép úgy mint az ország érdekeivel megegyező: a történteket kegyelmesen megbocsátja híveinek; úgy azonban, hogy jövőre sem magok, sem a királyi felség egyéb hívei, bárhol, a királyi felségnek, vagy helytartójának, vagy végre főkapitányainak tudta és megegyezése nélkül részleges gyűléseket egybe hívni és tartani ne merészeljenek.

Egyébiránt felterjesztésökre a következőleg válaszol.

A mi segélykérésöket illeti, előadja mit tett ekkoráig az ország védelmére és megmentésére, kiemelvén, hogy most is buzgón foglalkozik a véghelyek megerősítésével, és e czélból biztosokat küldött ki azoknak megvizsgálására, hogy jelentésök alapján a szükséges intézkedéseket megtegye. Egyúttal az ország felszabadítására czélzó hadjáratra tesz készületeket, a melyekről közelebb tüzetesen fogja a rendeket értesíteni, és felhívni, hogy az utolsó országgyűlés végzései értelmében, fejenként fegyvert fogjanak. Elismeréssel halmozta el abbeli határozatuk miatt, hogy Eger és Fülek várak védelmére 300 lovast a magok költségén tartani fognak. Jóváhagyja, hogy a megyéik területén lakó főrendeknek megszabták, mily számban tartsanak ők is hadakat. Már meghagyta nekik, hogy ezen végzésnek engedelmeskedjenek.

Felhívja a nemeseket, hogy határozataikat lelkiismeretesen hajtsák végre, az országgyűlés által megajánlott adó második felét és a hátrálékokat pontosan fizessék meg.

— olvassuk abban többi között — . . . per manus . . . Georgii Verner . . . *articulos*, lítteras, *ceteraque scripta* his diebus accepisset.« És más helyen: »Ubi vero in *primo supplicationum Catalogi articulo* supplicant novem Comitatus. . . .«

Helyesli, hogy azon indítványt, mely szerint a lengyel nemzethez segítségért kellett volna fordulniok, elejtették. A külországokkal való érintkezés a királyhoz tartozik, s ő mit sem fog elmulasztani, a mi e tekintetben hasznos lehet; hasonlag mindent megteend annak kieszközlésére, hogy a tizenhárom szepesi város a magyar országgyűlések által megajánlott adókat szintén fizesse.

De nem teljesítheti a nemesség azon kérelmét, hogy Dobó Istvánnak az országos adóból megtérítse ama pénzösszeget, melyet némely megyék, városok és urak helyett, az azok által Egerbe rendelt katonák zsoldjára kifizetett. Minthogy ugyanis az ország védelmének költségeire a magyarországi jövedelmek nem elégségesek, és e czélra egyéb országainak és tartományainak jövedelmeit kell igénybe vennie; felkéri ama megyéket, városokat és urakat, hogy Dobó Istvánt ők magok elégítsék ki.

Bebek Ferenczet, a nemesség kérelme daczára nem mentheti fel az országos adó megfizetésétől; sőt megvárja tőle, hogy nemcsak azt megfizetendi, hanem az ország védelmére még jelentékenyebb áldozatokat fog hozni, és különösen Fülek várat kellően megerősítendi.

A mi abbeli kérelmöket illeti, hogy a király biztosokat küldjön Kassára, kik az elmult években, a kilencz megye területén elkövetett erőszakos tettek tárgyában itéljenek, ezt fontolóra fogja venni, és a mennyiben az időviszonyok szerint teheti teljesítendi.

Perényi Gáborhoz és Báthory Györgyhöz már elküldötte rendeletét az iránt, hogy a nemeseket és a királyi városok polgárait vámok fizetésére ne kényszerítsék; azzal fenyegetvén őket, hogy ellenkező esetben ama vámokat meg fogja egészen szüntetni.

A magyar kamarát szintén utasította, parancsolja meg a harminczadok tiszteinek, hogy azon czikkektől, melyeket a nemesek saját használatukra szállítanak, a harminczadot meg ne vegyék. De miként a király rosz néven veszi, hogy némelyek, és főleg tiszviselői, híveinek szabadságait megsértették, viszont figyelmezteti híveit, hogy a kincstár károsításától óvakodjanak.

Homonnai Gábor özvegyének és Homonnai Imre árvái-

nak ügyében, a nemesség közbenjárását megfelelő figyelembe fogja venni.

Rendeletet fog kibocsátani, hogy a régi körmöczi érczpénzt mindenki tartozzék elfogadni.

Serédi Györgynek megparancsolta, hogy a mennyiben a nemesség előadása a valósággal megegyező, Bárczy Szaniszló szolgáját bocsássa szabadon; Dobó Ferenczneк pedig, hogy azon szolgákat, kik bizonyos nemeseket elfogtak és kiraboltak, bocsássa el szolgálatából.

A gönczi gyűlés végre a nagy-mihályi nemesek bizonyos ügyét ajánlotta a királynak, a nélkül, hogy azt közelebb meghatározta volna. A király kijelenti, hogy mihelyt értesülni fog, miben áll amaz ügy, az igazsággal összhangzóan, kegyelmes választ fog adni. [1])

VII.

Az 1553-iki év tavaszán *János Zsigmond* pártja ismét mozogni kezdett. Magyarországi hívei június második felében a biharmegyei *Kerekiben* gyűlést tartottak. Mintegy ötszázan jöttek össze. A kiválóbbak közülök: Árthándy Kelemen, Bethlen Gábor és György, Henczhidai Horváth János, Zarándi Horváth János, Ladányi Gerváz és György, Massai László.

A *török* basák pártfogásáért folyamodtak, s többi között azt kérték, hogy a Ferdinánd által kinevezett Dobó István erdélyi vajdát Erdélybe, és *Zaberdin Mátyást* váradi püspököt a püspökségbe ne bocsássák. Ezek kedvező választ adtak. [2])

---

[1]) Az 1553 január 17-én Gráczban kiadott királyi válaszirat egykorú másolata Bártfa város levéltárában. Kiadta *Kovachich*. Supplementum. III. 227—235 ll. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) Ezen részleteket egy irat tartalmazza, melyet Paksy János 1553 augusztus 31-én Ferdinandhoz intézett leveléhez mellékel. (Ennek eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

IROMÁNYOK.

I.

1552 Június 6.

Losonczy István temesi grófnak jelentése a simándi részleges gyülésről.

Articuli propositi per comitem Themesiensem comitatibus dicioni sue subiacentibus per maiestatem regiam ipsi concessis, in congregacione eorum in oppido Symand, secundo die Festi Penthecostes proxime preteriti celebrata anno 1552.

Articulus primus.

Primo, et ante omnia eisdem comitatibus et regnicolis vestre sacratissime maiestatis voluntatem, ad quam se et tenere et conseruare deberent, declarassem, eisdemque superinde mandatum, per quod ego per suam maiestatem informatus essem, ad legendum manibus eorum dedissem, ac sic tandem ad obedienciam maiestatis vestre contra insurgentes hostes eos adhortassem; tandem habitis hiis, officia mea et me ipsum erga illos ac patriam commendassem, vicissimque mutuam amiciciam ac beneuolenciam ab eisdem expectare me velle ostendissem.

Quoniam autem in multis comitatibus vicecomites esse non comperirentur, ne igitur proxime constitucionis articulorum in execucione tam exigenda dica maiestatis vestre, quam administranda justicia ac aliis in negociis aliquis committeretur, ut per maiestatis vestre clemenciam in huiusmodi comitatibus vicecomites preficerentur,

Et cum Themeswar fere tocius istius terre parcium inferiorum regni propugnaculum esset, ad subsidium instauracionis et municionis incepti operis et laboris Themesiensis prestandum, eosdem regnicolas ac fideles vestre maiestatis, quo subditos et colonos eorum pro adiumento municionis Themesiensis transmisissent eos commonefecimus.

Responsio comitatuum ad articulos prescriptos.

Quantum ad sacre regie maiestatis mandatum, penes me contra hostes Thurcas necesitate ingruente insurgentes attineret, suplicant maiestati vestre tanquam domino eorum clementissimo, ut juxta articulos proxime constitucionis, quos maiestas sua confirmasset ac roborasset, eosdem tenere et conseruare dignaretur; in quibus per expressum videretur extare, ut ad insurrectionem Hungaricam contra hostem non secus quam si maiestatis vestre in huiusmodi expedicione propriam presenciam viderint, viritim insurgere tenentur, hacque eciam causa hoc presens subsidium vestre maiestatis trium florenum collatum extitisset; nulla igitur racione se ab huiusmodi constitucione recedere velle asseruissent.

Offerrunt preterea erga me omnem eorum amiciciam et beneuolenciam, ergaque maiestatem vestram fidelitatem ac perpetua fidelia eorum seruicia.

Quantum vero ad officium vicecomitum preficiendorum in comitatibus necessariis attineret, ad maiestatem vestram, juxta proposicionem meam, deligendum et preficiendum esse differrunt.

Cum autem subditi ac coloni eorum variis pro hoc tempore opprimantur necessitatibus, primo cum hac presente connumeracione subsidii dimidii secundi floreni, tum denique laboribus estiualibus instantibus, messe videlicet et falcacionibus: ne igitur iidem coloni in huiusmodi laboribus eorum pro hoc tempore deficiant, offerrunt maiestati vestre, pro municione Themesiensi, juxta presentem hanc connumeracionem singularum portarum, de singulis portis unius floreni singulos denarios 15.

Replicacio comitis

Ego itaque aliam contrariam constitucionem contra commissionem et mandatum maiestatis sue facere recusaui, sed juxta mandatum eisdem firmissime commisi, ut ad premissam insurrectionem contra hostem ipsum sint prompti et parati; qui maiestatem vestram hac de causa requirere velle se asseruissent, et tandem sequenti die dum jam hic tractatus propositorum articulorum conclusus fuisset, ad me varie fame ac rumores hostium ipsorum peruenissent, iidem regnicole ac fideles subditi maiestatis vestre ad me recurrentes tandem fidelitatem et fidelia eorum seruicia, cum obediencia maiestati vestre commendantes, idque quod maius seruicium et gratissimum penes fidelitatem vestre maiestatis exhibere possent, prestare se velle offerrebant, sic contra hostem ipsum penes me erecturos per singula capita promisissent.

Dabo autem operam, ut in municione arcis Themesiensis, ne quis defectus fiat, sed inceptum opus ut diu noctuque continuari possit, quousque hoc subsidium collatum, quod ad manus magistri solucionum maiestatis vestre contribuendum et administrandum commisi, exigi possit, ut ab aliquo aliquam summam mutuo leuem, et sic inceptam municionem continuare primo quoque tempore facere intendam.

Kivül: Articuli comitis Themesiensis missi cum literis Castaldi de 10 Junii 1552.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.)

II.

1552. Július 21.

A szikszai részleges gyülés végzései.

Articuli per Dominos Magnates, Nobiles, ac reliquos possessionatos homines octo Comitatuum, videlicet Gömör, Borsod, Abawywár, Zemplin, Thorna, Saaros, Szepes et Heves, Feria 5-a ante festum Mariae Magdalenae anni 1552. in oppido Szikszó conclusi.

Decretum est: Quod quilibet Dominorum Nobilium, et quorumcunque possessionatorum hominum, juxta connumerationem Portarum, medietatem Colonorum armis bene instructam contra Turcas in instanti elevare debeat, qui ex propinguioribus Comitatibus, ad feriam quartam proxime venturam, de remotioribus vero, ab ea die, ad Dominicum diem immediate affuturum in Zixo convenire debeant.

Ex quo autem ejusmodi Expeditio sine aliquibus gravissimis expensis fieri stabilirique nequit, et alioquin etiam Egregius Georgius Vernherus de Proventibus Regiis Subsidium pecuniarium dare promisit, cujus respectu reliqui etiam Domini simul et Nobiles, alii quoque Status, ad id sese benevolos obtulerunt, sic tamen, ut communi omnium consensu, Maiestati Regiae supplicant, ut Sua Maiestas collatum subsidium ex futura Dica ad Festum Divi Lucae persolvenda resarcire dignetur.

Statutum est unanimi voluntate, ut quo miserrimi Coloni ad praesentem Expeditionem promptiores, paratioresque efficiantur, tertia pars Nonae, Frugum scilicet, et aliorum Bladorum per Dominos Terrestres illis relaxetur.

Insuper ordinatum est, ut statim ad Ciuitates tam montanas, quam liberas Nuncii mittantur, qui a montanis mille, a liberis vero Ciuitatibus quingentos Pedites, et ab eisdem pro praesenti Expeditione bombardas, globos, pulveres, nec non equos ad ejusmodi Instrumenta trahenda neces-

sarios, petant; cujus respectu Magnifici Domini Franciscus Bebek et Gabriel Perény per quatuor bombardas cum suis [1]) dare promiserunt, similiter et Dominus Benedictus Seredi unam bombardam cum suis [1]) dare promisit.

Definitum est, ut pro praesenti subsidio pecuniario ex Dominis Nobilibus una idonea persona eligatur, per cujus manus subsidium illud nullos ad alios, praeterquam ad usus bellicos exponatur, de cujus tam perceptione, quam expositione, ille qui ad hoc officium delectus fuerit, rationem dare teneatur.

Statutum est etiam, ut in praesenti Expeditione, antiqua moneta Cremnicziana, prout in Articulis quoque conclusum est, sub amissione rerum venalium, ubique accipiatur.

In ordinatione victualium ad Castra inducendorum talis modus statutus est, ut in singulis Comitatibus Judices Nobilium domi maneant, curentque unum hoc, ut Victualia ad Castra summa diligentia administrentur, ut nullus defectus in Castris ex parte victualium contingere possit; alterum hoc, ut illos, qui ex Castris, sive sit Nobilis, sive Ignobilis, absque speciali Commissione Dominorum Capitaneorum clam domum venisse comperti fuerint, statim captivent, poenaque capitali puniant; quod si illi ob aliquos respectus facere nollent, extunc Nobilis ille qui ex singulis Comitatibus tanquam Superintendens constituetur, possit Judicem Nobilium poena praedicta animadvertere, si autem ille quoque Nobilis hoc idem exequi nollet, extunc Domini Capitanei, comperta, renitaque rei mera veritate, Bona ejusdem statim ad Fiscum Regium occupandi, eundemque poena Capitali puniendi habeant plenariam potestatis facultatem.

Deliberatum est etiam, ut Gentibus uniuscujusque Comitatus Domini Vice-Comites, cum persona illa, quam Domini Capitanei illis adjungent, sint Superintendentes, caveantque illi, ne in villis, oppidis, Locisque reliquis, ubi ipsis gentibus hospitare, Castraque metari contigerit, aliqua damna miserae plebeculae inferantur, quae si facta forent, iidem

[1]) Egy szó olvashatatlan; talán »equis.«

Vice-Comites, cum Nobile illis adjuncto, damna ejusmodi illata miseris Colonis refundere, et resarcire faciant.

(Új másolata a Gyurkovics-féle kézirat-gyűjteményben.)

III.

1552. Deczember 8.

A szántai részleges gyűlés végzései.

Constituciones dominorum nobilium Comitatus Byhoriensis, Zathmariensis, Zabolch, Wgocha, Berek, Zolnok mediocris, Crasna et Maromorosiensis.

Cum nos de commissione et mandato illustrissimi domini Joannis Baptiste Castaldi etc., ad tercium diem beati Nicolai ad oppidum Zantho, pro tractanda et concludenda conseruacione et salute istius terre et patrie nostre conuenissemus, ubi per nos statutum et conclusum est, ut primum fidelitatem nostram perpetuam sue sacratissime maiestati commendemus, tandemque graciam et clemenciam sue maiestatis de nostra tarditate, que facta est ob absenciam dominorum fratrum nostrorum, qui a sedibus ipsorum ob metum Thurcarum in aliena bona coacti fuerant sese conferre, ubi et nunc plerique ex illis resident, imploremus.

Postea iterum visum est, uti suam sacratissimam maiestatem regiam pro tutela et defensione istius partis terre et patrie nostre per internunctios nostros Wolffgangum Dorozlay, et Joannem Dobzay requireremus, sueque maiestati humillime supplicaremus in eo, ut sua sacratissima maiestas ex sua innata benignitate dignaretur huic miserrimo regno et afflicto subuenire, auxiliumque inferre, nam nos penitus post deum altissimum omni spe et adiutorio destituti, solum in sua maiestate regia fiduciam nostram collocauimus.

Supplicamus igitur humillime, ut intuitu dei omnipotentis, suos benignos oculos in nos miseros et quam destitutos conuertere dignetur, nobisque oppressis et iamiam in extremis agentibus, opem citissimam adferre velit clementer; nam

pars ista huius terre omni duce et principe ab eo tempore, qua sua maiestas spectabilem et magnificum dominum Andream de Bathor, waywodam modernum Transsyluaniensem, e medio nostri sustulerit, omnino priuata est tali duce, qui utilitati et defensioni terre, patrieque nostre et parcium istarum hactenus prefuisset. Preterea supplicandum quoque est sue sacratissime maiestati, mittere dignetur unum hominem et capitaneum idoneum et sufficientem. unacum gentibus maiestatis sue sacratissime, tamen ex nacione nostra ista Hungarica, qui ad defensionem et conseruacionem istius partis et regni sue maiestatis competens et sufficiens esse censetur, cui et ruina et desolacio patrie nostre ut nobis eque doleat.

Ceterum cum certo sciat sua sacratissima maiestas omnes municiones et fortalicia iamiam in manus hostium nostrorum incidisse, et quia terra ista nostra penitus fortaliciis caret, et destituta est auxilio, quorum nos defendere possemus, in tantum ut ad duo vel tria miliaria citra Waradinum et Debrecinium coloni terrarum istarum imperio et dicioni Thurcarum sese iam subdiderint, atque in dies ad interiora coguntur submittere, ob nimiam depredacionem et depopulacionem ipsorum; ex hiis igitur condicionibus prefatis coacti sumus nos, usque ad reditum nostrorum nunciorum a sua sacratissima maiestate, deliberasse ex predictis comitatibus pro defensione nostra gentes aliquas ad conseruacionem nostram, licet insufficientes, habere et intertenere, solum pro custodia parcium istarum conservaturi, nuncque multum timemus ne interim quoad nostri nuncii a sua maiestate redierint, Thurce in nos incursiones facere moliantur.

Tandem ut sua maiestas mandaret et dominis prelatis et baronibus, ut sicut nos, pro temporis statu, juxta vires nostras, ad custodiam nostram et ipsorum, gentes intertenere deberent; nam ipsi hactenus nobis nullo auxilio adfuerunt, neque nunc volunt, immo ex pocioribus nobilibus sunt nonnulli, qui sese in medium dominorum magnatum adnumerant, neque nobis communi auxilio adesse volunt.

Denique supplicant una nobiscum domini capitulares ecclesie Waradiensis sue meiestati sacratissime in eo, quod

dominus illustrissimus generalis capitaneus optat et cogit contra libertates eorum solvere florenos mille; ut sua maiestas ne e medio dominorum nobilium ipsos eximere cuiquam admitteret, nam semper in omnibus exactionibus, quamlibet solucionem, atque in habendis et tenendis gentibus ipsi inter nobiles dominos connumerati sunt; si e medio nobilium sublati fuerint, et maiestati sue, et eciam nobis non modicum damni exinde consequi poterit.

Postremo supplicant omnes status et ordines prescriptorum comitatuum sue sacratissime maiestati humillime, ut de ipsa conseruacione et defensione regni sue maiestatis nobis benum responsum et intelligenciam clementissimam et citissimam per istos internunctios nostros clementer dare et conferre dignetur.

Statutum iterum est, ut internuncii feria sexta ante festum natalis Cristi in oppido Bathor constitui debeant, et si quis eorum eodem die illic comparere non posset, tunc alter alterum illic uno vel duobus diebus expectare debeat; singulisque eorum ante prefixum tempus pro expensis florenos centum dari debent.

Deliberatum est insuper, ut statim ex omnibus comitatibus, juxta limitacionem, denarii quinquaginta a singulis colonis per numerum portarum et a nobilibus unius sessionis similiter denarii quinquaginta, tamen ita si qui habuerit res in valore sex, eciam si tres vel quatuor, sub una sessione diuisim et seorsim habitarent, solvere teneantur, et dominus terrestris pro suis jobagionibus ad conducendos stipendiarios milites ac gentes, que quam citissime Debrecinum dimitti debent, ex propria bursa statim persolvat, dominusque terrestris tandem per suos jobagiones exigere poterit.

Expense autem internuncciis, qui ad serenissimum regem nostrum electi sunt, Wolffgango Dorozlaii ex comitatu Byhoriensi et Crazna floreni centum dande sunt, et Joanni Dobzay ex Zathmariensi Zabolch et Zolnok floreni centum.

Residuis autem comitatibus expense, que in racionem legatorum eliguntur, duas diuidantur partes, quarum una pars Byhoriensi et altera Zathmariensi et aliis succedat, et si quid

ex hiis residuum fuerit, ad alias necessitates comitatuum id expendendum et solvendum erit etc.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1552. Deczember 29.

A gönczi részleges gyülés végzései.

Articuli in Conventu septem Comitatuum in Oppido Göncz celebrato conclusi.

Quoniam Reipublicae interest omnibus, communibus magnis de causis, et ad rem publicam pertinentibus, convocatis, Decreta publice exstare; necessario nobis, hoc praesertim tam periculoso tempore, faciendum putavimus, ut quae constituissent (*sic*), singulis de rebus ad nostram cognitionem delatis, scripto publico in omnium notitiam poneremus.

Quapropter universa Nobilitas selectorum septem Comitatuum Aba-Ujvariensis, Zempliniensis, Sáros, Szepes, Gömör, Borsod, Thorna, hos infrascriptos articulos, studio tuendi fines nostros et communem incolumitatem, contra Turcarum grassationes, in Oppido Göncz vocato, pro festo Beati Thomae Episcopi, Anno Domini millesimo quingentesimo secundo, decrevimus atque conclusimus.

Primo, statutum est, ut Agriae alantur Equites ducenti, quorum Dux erit Magnificus Dominus Georgius Bebek, cui in singulos equites tres floreni et numi viginti hungarici, et ad mensam ipsi ducenti floreni in unum mensem numerentur, qui obtulit hanc voluntatem, quod si ad tempus stipendium suppeditari non potuerit, se de propriis pecuniis stipendia numeraturum militibus. Comitatus quoque se receperunt et obligarunt, quidquid eo nomine insumserit, se ejus Magnificentiae reposituros. Ac primus dies Pauli Eremitae proxime venturus, eo die proximo mense habebit haec lustratio in Oppido Szikszo; pro duobus autem mensibus reliquis Agriae fiet lustratio et solutio. Lustratores autem Egregii Domini Georgius de Olchuar, Stephanus de Nagy-Michaly, Petrus de Gicz, Vice-Comites Comitatuum Aba-Ujvariensis, Zempliniensis et Borsodiensis.

Deinde solutio in hos ducentos Equites hoc ordine administretur. Comitatus Zempliniensis solvet stipendia Equitibus quinquaginta, Abaujvariensis Equitibus quadraginta, Borsodiensis Equitibus triginta quinque, Comitatus Hungh solvet Equitibus quadraginta. Berek rata pars pro sedecim Equitibus tradatur in manus Egregii Domini Georgii Zombor Vice-Comitis Comitatus Gömöriensis, qui conferet ad satisfactionem centum Equitum in Filek alendorum, ut etiam omnia et solutio praescriptorum ducentorum Equitum in manus jam fatorum Lustratorum una cum florenis ducentis, quos ad mensam dabunt Magnifico domino Georgio Bebek jam dicti Comitatus. Dabitur porro tantum ejus Magnificentiae in victum propterea, quia summa caritas annonae et victus inopia est Agriae.

Caeterum Comitatus Saros, Szepes et Thorna ad Equites quatuor et octuaginta pecunias dabunt, et in manus tradent Egregii domini Georgii Zombor, qui curam postea habebit et lustrationis et solutionis. Ratio erit, ut additis sedecim Equitibus ex Comitatus Berek collatione sint Equites centum, qui in arce Filek similiter tribus [1]) habeantur. Stipendia autem his partibus solventur.(?) Item Szepes solvet Equitibus triginta duobus, Saros solvet Equitibus quadraginta, Thorna duodecim Equitibus solvet. Dabunt autem duci horum centum Equitum ad mensam quinquaginta florenos hungaricos, ex quo in Filek non est tanta caritas victus, quanta Agriae. Vice-Comites autem inter se rationem inibunt, quantum quisque eorum [2]) in summa horum quinquaginta florenorum conferre debeat.

Praeterea supplicavimus Dominis Magnatibus, ut Patriae suae caritate et salutis suae, cura qua quisque affici debet, pietate quoque erga Fratres et erga deum, singuli pro eorum facultatibus, in duabus Arcibus, Agriae et Filek Equites alant, ac limitatione infrascrpta, quae est minime onerosa.

Quod Magnificus Gabriel de Peren sexaginta Equites saltem Agriae alere dignabitur, si plures nolit. Magnificus Dominus Georgus Seredi etiam alere velit Equites quinquaginta Agriae.

[1]) Kétségkivül ki van hagyva: »mensibus.«

[2]) Valószínűleg ki van hagyva »Comitatus«

Magnificus Dominus Franciscus Bebek in Arce sua Filek alere Equites quinquaginta velit, si plures alere gravetur (*sic*). Magnificus Sigismundus Balassa in Arce sua Divin habeat Equites quinquaginta.

Magnificus Dominus Georgius de Bathor alet quinquaginta Equites Agriae, de bonis Roszgoniensibus.

Domini Magnifici de Homona alent cum Domino Francisco Kendy quinquaginta Equites in Filek.

Magnifici Domini Franciscus et Michael de Peren alent viginti quinque Equites in Filek, Magnificus Dominus Seredy alet quinquaginta Equites Agriae, Magnificus Dominus Joannes Turso alet sedecim Equites in Filek, Magnifica Domina Joanna Lucretia de Licerca, relicta condam Magnifici Caspari Horvath, alet Equites decem in Filek, Magnificus Dominus Petrus Botniczky (?) alet Equites quinquaginta Agriae, Egregii Domini Franciscus et Dominicus Dobo dabunt Equites viginti quinque Agriam, Egregius Dominus Michael Büdy dabit viginti Equites Agriam.

Magnificus Dominus Eustachius de Feled in sua Arce Turcis finitima Synaskow alet Equites quadraginta. Et habeant omnes praescripti intelligentiam mutuam cum militibus Agriae, et qui erunt in Filek.

Magnificus Dominus Christophorus Orszag de suis, ac Magnifici condam Domini Lossonczy bonis, in Arcibus Somoskeu et Sirak, Turcis finitimis, centum Equites alere velit.

Magnificus Dominus Lasky de suis bonis contribuet cum caeteris Nobilibus Comitatus Szepes.

Reverendus dominus Parochus de Berekszáz, ex quo in hoc Regno non contemnendo proventu fruitur, debeat ad Filek dare Equites duodecim.

Religiosi Domini Eremitae de singulis eorum Monasteriis, tum a se, tum a Jobbagyionibus ipsorum, faciant solutionem inter Comitatus, juxta limitationem Vice-Comitum.

Insuper ne tot caedes, homicidia, aliaque facinora in Comitatibus, prout his temporibus praeteritis contigerant, patrentur, statutum est, ut in singulis Comitatibus Judicia celebrentur et Executioni demandentur.

Elegimus praeterea Egregium Dominum Georgium de Olchuar, ut eat ad Comitatus Ungh et Beregh, qui in Conventu sunt desiderati, ut eos admoneat de imminentibus periculis Patriae, eosque roget, ut his praescriptis constitutionibus assentiant et pareant, ne se gerant alienos erga Fratres suos, in communibus calamitatibus.

Postremo perscripsimus Sacrae Regiae Majestati omnes constitutiones hasce in litteris nostris, et supplicavimus ejus Majestati, ut ejus quoque Maiestas Arces, quae in confiniis sunt Turcarum, Agriam et Filek, praesidiis firmet, quibus simus tuti a Turcarum incursionibus, et mature nobis succurrat Sua Majestas.

(Egykorú, de hibás másolata Bártfa város levéltárában. Kiadta. *Kovachich.* Supplementum. III. 221—226. ll.)

V.

1553. Január 17.

Ferdinánd király válasza a gönczi részleges gyülés felterjesztésére és végzéseire.

Responsio Sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiae, etc. Regiae Maiestatis, ad Articulos, litteras et caeteras supplicationes fidelium suorum Universitatum Nobilium novem Comtatuum, partium Regni sui Hungariae superiorum, videlicet Aba-Ujvariensis, Borsodiensis, Gömöriensis, Thornensis, Saros, Zempliniensis, Scepusiensis, Ung et Bereg, in conventu eorum ad Festum divi Thomae Episcopi 1552., in Oppido Güncz habito, ad Suam Majestatem missas, in Civitate Suae Majestatis Grez, die 17 Januarii 1553. data.

Cum Sacra Regia Majestas, Dominus clementissimus, per manus fidelis sui Georgii Verner, praefecti arcis Suae Majestatis Saaros et Consiliarii Camerae suae Hungariae, Articulos, litteras, caeteraque scripta, his diebus accepisset, quae fideles Suae Majestatis, Universitates Nobilium supradictorum novem Comitatuum, absoluto eorum Conventu in

Güntz nuper celebrato, eidem Vernero ad Majestatem Suam dederunt; tametsi nonnihil merito Majestas Sua mirari et graviter ferre posse videbatur, quod praeter publicas constitutiones ac veterem consuetudinem, praeterque autoritatem suae Majestatis, se inconsulto, particulares Conventus hujusmodi fuerint celebrati; quia tamen ea, quae in eodem Conventu proposita, tractata ac demum conclusa extiterunt, nonnisi ex autoritate, dignitateque Suae Majestatis, uti fideles subditos sane decebat, eque Regni commodo peracta esse, Majestas sua ex scriptis ad se missis comperit: benigne ac clementer factum hoc ipsis suis fidelibus pro hoc tempore condonandum duxit; ita tamen, ut posthac neque ipsi, neque alii usquam fideles suae Maiestatis, ex quibuscunque locis, praeter scitum et consensum Majestatis suae, vel Locumtenentis aut Supremorum Capitaneorum, particularem Conventum sibi ipsis indicere, vel unquam audeant celebrare.

Ad ea autem ipsorum Comitatuum scripta, conclusionesque in ipsorum Conventu factas, Sacra Maiestas sua sic benigne respondet.

Primum, ubi longa serie verborum litteris ipsorum exponunt vicinorum hostium conatus, adducuntque et copias magno jam numero ad Zolnok convenisse, et Zechen operibus ac praesidiis in dies magis firmari, ac proinde undique partibus illis superioribus gravissima inpendere pericula, et hinc sese adductos dicunt, ut sibi ipsis suaeque incolumitati Conventu ipso consulendum putarint; tandem suppliciter orant Sacram Regiam Majestatem, prospiciat, atque in tempore praesto adsit ad eorum defensionem ac propugnationem: Sacra Regia Majestas respondet, satis etiam ipsis et caeteris fidelibus suis Regni Hungariae adeoque etiam cunctis populis ac gentibus palam constare, Sacrae Majestatis suae conatus, curas, cogitationes jam inde ab initio imperii sui huc solummodo fuisse directas, ut Regnum Hungariae ab hostibus vicinis tueretur, et in pristinum statum divina ope restitueret, et ob hanc causam incredibiles et sumptus et labores a Sua Majestate, sine ulla intermissione, hoc toto tempore fuisse susceptos; et cum ipsa per se, uti semper in animo habuit, personaliter expeditionibus in Hungaria susceptis praesens esse non potuerit, propter alias

gravissimas atque urgentes totius Christianae Reipublicae curas, quae ipsam vel invitam in alia loca neccessario subinde avocarunt, ac cum quibus salus pariter ac defensio Regni Hungariae fuit semper conjuncta; nihil tamen vel missorum exercituum expeditione, aliunde ad id sumptibus ingenti labore aquisitis, vel alia ratione, quecunque ad id opportuna videbantur, pro salute, defensione, omnibusque fidelium suorum commodis a se ullo tempore fuisse praetermissum. Hoc quoque proximo anno, cum Sacra Majestas sua omnino constitutum habuisset in Hungariam quocunque posset majori exercitu se conferre, ac cum fidelibus suis ejusdem Regni, qui sese ad id paratos obtulerint, conjungere, satis omnibus hominibus constare potest, ab hujusmodi ejus sanctissimo instituto desistere, et alio se mature inopinateque recipere fuisse coactam, gravissimis bellorum turbinibus, qui in Germania contra ejus Sacram Caesaream et Catholicam Majestatem, Fratrem suum derepente exstiterant [1]), et nisi authoritate, labore, studio suo, Regni incendium hujusmodi mature fuisset e restinctum, in pernicium, extremumque excidium Hungariae demum devolutum esset, quia videlicet subsidia illa imperii, quae ad Hungariam decreta erant, fuissent impedita, neque quidquam spei in posterum relictum esset, in dies illis tumultibus lacrimantium. Et nihilominus postquam divina benignitate pacari res illae Germaniae a Sua Majestate potuerant, nulla mora interposita, exercitum in Regnum, cum Illustrissimo Duce Mauritio Electore non vulgarem a se continuo fuisse dimissum, ut hostis conatus retardarentur; neque praetermissura fuisset ipsa quoque personaliter subsequi, nisi et hostes, frustra Agria oppugnata, abiissent, et instans jam hyems diuturniorem jam expeditionem hoc anno pati posse visa esset; finitima vero loca, quantum pro temporis conditione licuit, Majestas Sua providere non neglexit, et nunc quotidie ad id majori sollicitudine ipsorum, caeterorumque fidelium auxilio est prospectura, sicuti his etiam diebus, ob hanc causam, Commissarios tum Agriam, tum ad alia finitima loca delegit, ut

[1]) Kétségkivűl tollhiba e helyett »exorti erant.«

per eos informata Majestas Sua, communitionibus huiusmodi faciendis manum admoveri curaret.

Cum Sacra Majestas Sua eodem animi sui studio, ardoreque prope immenso ad procurandam salutem, omniaque suorum fidelium commoda, longeque arcendi hostes, et, divina benignitate, amissa etiam Regni loca reoccupandi, intensa, nihil dies ac noctes animo suo volvat, nihil moliatur, quam ut hoc institutum suum aggrediendum, expeditionem ea ratione, viribus, facultate, qua rerum tantarum moles gerenda administrandaque esse videretur, primo quoque tempore perficiat, neque in ea re ullis monitis aut precibus cujusque indigeat, nunc omnes curas et cogitationes suas huc conjecit, seque ita comparare studet, ut valido numerosoque exercitu primo quoque tempore contracto, divina ope, hostibus resistere, et suos fideles tam in superioribus, quam reliquis Regni sui partibus tueri possit ac defendere. Qua de re Sacra Majestas Sua propediem et ipsos novem Comitatus et caeteros fideles suos in omnibus partibus, celerius factura est certiores, quot i epsi tempestive se instruere, et penes Suam Majestatem, secundum publicam superiorum annorum conclusionem, viritim possint in communi causa ad expeditionem praesto esse.

Probatur autem magnopere Sacrae Suae Majestati, quod fideles sui ex novem Comitatibus, tum pro fidelitate Suae Majestatis, tum pro Christianae fidei confessione, pro aris ac focis, paratos se esse affirment penes Suam Majestatem aut vincere aut mori; quodque praeter censum, quem ad festum Beati Lucae collectum persolutumque esse oportebat, trecentos quoque Equites, in tres menses proximos, ducentos item Agriae, centum vero in Fülek, propriis sumptibus alere constituerint; agnoscitque Sacra Sua Majestas tum fidem ac constantiam, magnitudinemque animorum, rebus etiam pene extremis, et pietatem erga Patriam singularem, ad propriam eorum defensionem; proque hujusmodi eorum meritis, munificentiam vicissim et benignitatem suam in posterum temporis eisdem fidelibus suis offert.

Quod ad Dominos et Barones, in iisdem Comitatibus bona habentes, pari cum ipsis ratione, ad alendum certum gentium numerum, hortandos duxerint, ac, pro cujusque loco

ac gradu, quantum quisque alere debeat, decreverunt; id quoque Sacrae Majestati Suae non potest non vehementer probari, ac proinde Majestas Sua fideles suos Barones hujusmodi, in istis novem Comitatibus degentes, litteris suis clementer hortata est, quam primum eisque commisit, ut secundum decretum limitationemque ipsorum Nobilium, exemplo imprimis eorundem adducti, gentes et ipsi alant, hoc temporis spatio in locis sibi designatis, dicamque secundi termini, secundum eandem Conventus constitutionem, sine alia mora connumeratione, quae in longum magno cum totius Regni detrimento processura esset, ipsi pariter cum Nobilibus reddant de eorum bonis; quod ipsos, ex iisdem causis, quae superius sunt commemoratae, facturos Majestas Sua confidit.

Hortatur autem clementer Majestas Sua ipsos et Nobiles, et eisdem committit, quemadmodum privatis etiam litteris fecit, ut quod inter se de Dicae secundi termini subita administratione, deque gentibus alendis constituerunt, re perficiant, uti Sua Majestas facturos non dubitat; restantias quoque prioris Dicae, quae inter eos sunt, itidem sine mora administrari curent. Nam cum multo etiam ante Dicam ejusmodi administratam fuisse plurimum interfuisset, et eam negligere non parum detrimenti pluribus in rebus, ad rempublicam, locaque finitima communienda ac conservanda hactenus attulerit; tanto majora incommoda jacturasque expectare debent, quanto diutius ejus pecuniae administrationem distulerint; nam eo facto caeteris quoque Regni Comitatibus exemplum praebebunt, itidem sine mora ipsius Dicae administrandae, quae res in his periculis, gravibusque et urgentibus necessitatibus apprime utilis futura est.

Caeterum quod ad petendum a Polonica Nobilitate auxilium attinet, probatur Sacrae Regiae Majestati, quod se inconsulta, neque litteris, neque nunciis quidquam in ea re sibi agendum duxerint; nam cum negotium hujusmodi, agendi pro auxilio apud exteros, ad Majestatem Suam pertineat, nihil in ea re Majestas Sua est praetermissura, quod e re et dignitate sua fore intellexerit, quemadmodum hactenus quoque minime praetermisit.

Similiter etiam de contributione tredecim Oppidorum Scepusiensium in medium Regnicolarum conferenda, quidquid ad eam rem conficiendam visum fuerit necessarium, Majestas Sua non est neglectura.

Quod vero iidem fideles Suae Majestatis pro Comitatibus Gömöriensi, Borsodiensi, Ujvariensi, Saros ac Scepusiensi, nec non Civitatibus Liberis, ac Dominis Homonnensibus in eo supplicant, ut Majestas Regia pecuniam per Stephanum Dobo, militibus eorum, qui in Arce Agriensi fuerunt, in stipendium mutuo datam, ex hac secunda Dica illis relaxare dignetur, propter eas quas adducunt rationes; Sacra Maiestas sua arbitratur, id quod superius pluribus exposuit, satis ipsis fidelibus suis constare, quot, quantisque necessitatibus ex hac Dica in communem utilitatem prospici oporteat, adeoque Majestas Sua, ut facit, cogitur ex aliis etiam Regnis et Provinciis incredibilem vim pecuniae vel ad hos solum usus, tuendi loca Regni finitima, gentesque pluribus in locis alendas, huc conferendam corradere; quia Dica, caeterique Hungarici reditus ad haec non sufficiunt. Proinde hortatur Majestas Sua clementer ipsos fideles suos, ut quam pecuniam alioquin missuri fuissent dicti Comitatus, cum Civitatibus Liberis ac Dominis Homonnensibus, illorum militibus, nisi obsidio intervenisset, de ea, quae pro eorum salute in conservationem Agriae exposita est, haud gravati, Stephanum Dobo contentum reddere curent, ut is facilius necessitatibus Agriensium valeat prospicere; offert enim Majestas Sua, per rerum ac temporum occasiones, munificentia ac liberalitate sua, se promptitudinem hanc eorum reposituram.

Similiter etiam de Dica bonorum Domini Bebek, Sacra Majestas Sua respondet, quae Dica cum undique jam pridem in usus Regni necessarios sit a Majestate sua assignata, cumque Dominus Bebek bona sua fere omnia in remotioribus ab hoste locis habeat, quam plerique, qui illam liberaliter persolvunt, quive interim de suo et gentes et arces etiam alunt; confidit Majestas Sua eum tali tempore non dicam solum persoluturum, et arcem suam Filek rite conservari curaturum, sed, tanquam ex praecipuis Regni membris, Patriaeque et Suae Majestatis cupidissimum, multo etiam majora pro com-

muni commodo et salute publica praestiturum esse. Majestas quoque Sua gratiosam se et clementem ei exhibebit omni tempore, ut fecit hactenus.

Ubi vero in primo supplicationum Catalogi articulo supplicant novem Comitatus, ut Majestas Regia Commissarios, cum Magistris Protonotariis, Cassoviam mittat, qui violentias et id genus alia mala, quae per haec tempora in illis partibus patrata sunt, cognoscant et dijudicent; super ea re Majestas Sua deliberatura, et, quantum per temporis rationem, rerumque statum videbitur fieri posse, supplicationi huic suorum fidelium benigne respondebit.

Ad secundum articulum, Majestas Sua mandatum suum ad Gabrielem Pereny et Georgium Bathory illico expediri jussit, ne in posterum Telonia a Nobilibus vel Liberis Civitatibus, propter eorum praerogativas, exigant; alioquin Maiestas Sua curabit Telonia ejusmodi insolita distrahi, ne fideles sui, propter eorum libertates, a quocunque graventur.

Mandavit etiam illico Majestas Sua fidelibus Consiliariis Camerae suae Hungaricae, ut prohibeant ubique Tricesimatoribus, ne a rebus, quae ad usum eorum proprium Nobiles per Regnum circumferunt, vel in Regnum inducunt, juxta publicas constitutiones, Tricesimam exigant; valde autem aegre fert Majestas Sua, libertates aut privilegia suorum fidelium a quibusvis, et praesertim ab officialibus suis violari. Caveant tamen iidem Nobiles et alii fideles Suae Majestatis, ne qua fraus in hujusmodi convectionibus rerum committatur, neque hoc praetextu mercaturam exerceant; alioquin si tales reperientur, merito poterunt castigari.

Ubi vero pro Domina Relicta Gabrielis quondam Homonnay et liberis quondam Emerici Homonnay supplicant, Maiestas Sua, visa supplicatione eorum, clementem rationem supplicationis suorum fidelium est habitura.

De moneta veteri ubique accipienda, Sacra Majestas, uti ante aliquoties, ita nunc quoque, mandatum in omnes Regni partes datura est, quo in ea re quoque publicae constitutiones effectum habeant.

Mandavit etiam illico Majestas Sua Magnifico Georgio Seredy, ut servitorem Stanislai Barczy dimittat liberum, si res ita se habet, uti novem Comitatus exposuerunt.

Firmiter etiam Francisco Dobo per aliud mandatum suum jussit, ut servitores ac subditos suos, a quibus Nobiles capti et spoliati esse dicuntur, dimittat.

In ultimo articulo, in quo de Nobilibus in Nagy-Mihal fit mentio, cum Sacrae Majestati Suae in mentem venire non posset, cujusmodi sit negotium illud eorum Nobilium, an sit decimarum vel alterius rei; propterea ubi Majestas Sua ea de re fuerit clarius edocta, clementer ac pro justitia, fidelibus suis ea in re quoque respondebit.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Episcopus Agriensis.

(Egykorú másolata Bártfa város levéltárában. Kiadta *Kovachich.* Supplementum. III. 227—235. ll.)

VIII.

A SOPRONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1553. April- és Májusban.

A sopronyi országgyűlés 1553. Apríl- és Májusban.

Minthogy az 1552-dik év hazánkra jelentékeny veszteségeket hozott, és tartani kellett attól, hogy míg egy részről a jövő évben a törökök még nagyobb erővel fogják hódító hadjáratukat folytatni, másfelől a magyar rendek körében a csüggedés és kétségbeesés fog uralomra emelkedni, miután a király ígéreteinek teljesülését hiába várták: Ferdinánd szükségesnek látta az országgyűlést ismét összehívni.

Határnapúl április 9-ikét tűzte ki. Mivel pedig Pozsonyban a pestis dúlt, a hely meghatározását későbbre tartotta fenn magának; egyelőre csak azt jelentette ki, hogy az országgyűlést Pozsony-, Nagyszombat- vagy Sopronyban fogja megtartani, és felhívta a rendeket, hogy oda gyüljenek, hol ő, a király, azon időben tartózkodni fog; minthogy igérte, hogy ismét személyesen fogja ez ország rendeinek tárgyalásait vezetni.

Meghívólevelében már előre mentegette magát az ígért hadjárat elmaradásáért, minek okát a németországi bonyodalmakra vezette vissza.[1])

[1]) A Gráczban, 1553 február 20-kán kelt meghívólevélnek az erdélyi szászokhoz intézett példánya a szebeni levéltárban. — L. **Irományok.** I. szám. Tévedésből több magyarországi királyi városhoz nem küldetett el a meghívólevél. Azonban ezek mindamellett küldöttek követeket, mit a király helyeselt. Midőn ugyanis a követek panaszt tettek nála »dicebat se mandasse Cancellario, quod more pristino omnes Status vocaret per literas; sed quomodo hic error acciderit, se ignorare dicit nos tamen fecim s recte.« (Türk naplója.)

Az ország védelmére vonatkozó intézkedések mellett, tárgyaltatni kivánta a törvénykönyv átvizsgálásával megbízott jogtudósok munkálatát is.[1])

Az országgyűlés Sopronyban tartatott meg, hová *Ferdinánd*, fiainak: *Miksa* király és Károly főherczeg kiséretében, apríl 22-kén érkezett meg.[2])

A megnyitó ülés, a király lakásán, három nappal utóbb tartatott meg. A király néhány szót intézett az egybegyült rendekhez, mire átnyújtotta a propositiókat és kezet szorított a rendek egy részével.

A rendek ekkor a szomszéd kolostorba vonultak, hol a propositiók latin és magyar nyelven felolvastattak.

A király ezekben ismételi azt, mit a megelőző országgyűléseken többször előadott, hogy uralkodása kezdetétől fogva, mindent, mi hatalmában állott, megtett Magyarország érdekében. És habár a kereszténység fontos ügyei nem engedték, hogy állandón magyarországi hívei körében tartózkodjék, mégis többször megjelent az általa egybehívott országgyüléseken. És mivel meggyőződött, hogy úgy ezeknek végzéseit mint saját rendeleteit eredménytelenekké teszi a nemzet megoszlása és a rendek egy részének engedetlensége, oda irányozta minden igyekezeteit, hogy az országban helyre állitsa az egységet és rendet.

Miután ez már három év előtt szerencsésen megtörtént, nem maradt egyéb hátra, mint a törökök kiűzésére egyesült erővel hadjáratot inditani. E czélból tartotta meg a mult évi országgyülést. És habár az ő és a nemzet reményei meghiú-

[1]) Ferdinánd király a zágrábi püspökhöz és a személynökhöz intézett levelében kiemeli, hogy örömmel értesült a felől, miszerint munkálataikat csakhamar befejezik. Kéri, siettessék ezt, hogy az országgyűlésnek elő lehessen terjeszteni. Ugyanis ő rögtön leveleket fog küldeni a megyékhez »jubentes, ut inter alia de quibus daturi sunt plenum mandatum eorum hominibus, quos ad Conventum . . . delegerunt, specialiter hac de re quoque tradant eisdem plenam facultatem, ut . . . pro perpetuo totius Regni commodo, negotium hoc quoque decerni queat in eodem Conuentu.« (A pozsonyi helytartó-tanács leveles könyvében.) És e leveleket csakugyan szétküldötte. Említést tesz ezekről *Kovachich* Supplementum. III. 238. l.

[2]) *Türk Dániel* naplója 1553. apríl 22 és 25.

sultak, szükségesnek tartja kinyilatkoztatni, hogy ő komolyan el volt határozva személyes vezérlete alatt a hadjáratot megindítani, s erre minden készület meg volt téve; de midőn az országgyűlés befejezése után Bécsbe visszatért, itt azon váratlan hírt vette, hogy Németországban újra fellobbant a belháború lángja. Ekkor nemcsak a császári bátyja iránti tekintetből, hanem azért is, mert a török elleni hadjáratra megkivántató haderőnek és pénzösszegnek tetemes részét Németországból kellett várnia, minden igyekezetét oda irányozta, hogy a császár és az ellene fellázadt fejedelmek között a békét helyreállítsa, a mi sikerült is. Ugyanekkor nem mulasztotta el a magyarországi véghelyeket megerősíteni, és mind Magyarország, mind Erdély és Slavónia területén jelentékeny sereget tartani.

A török elleni hadjárat elmaradt ugyan; de el van határozva valósítani azt, a mit igért. Azért hívta össze a rendeket is, hogy ujabb áldozatokra hívja fel. Különösen rendelkezzenek az iránt, hogy ha a törökök a király által birt országrészbe törnek, a főkapitány felhívására a nemesség felkeljen, és a királyi hadakhoz csatlakozzék. Ugyanis az elmult esztendőben több vár elveszett, és a királyi sereg súlyos veszteséget szenvedett, mivel a rendek, bár ismételve felhivattak, vonakodtak fegyvert fogni. Már pedig illő dolog, hogy azok, kiknek életök és vagyonuk veszélyben forog, minden alkalommal készek legyenek az ország védelmére.

Minthogy a törökök terjeszkedése által több erősség véghelylyé lett, melyeknek megerősítése sürgetően szükséges, a király pedig a minden oldalról felmerülő igényeknek nem képes megfelelni; felhívja a rendeket, vonják vissza a mult évi országgyűlés végzését, és határozzák el, hogy jobbágyaik kötelesek legyenek a véghelyek megerősítésénél kézi munkát végezni, oly módon, a mely reájok nézve lehető legkevésbbé terhes. Ez ellen sem a földesuraknak, sem a jobbágyoknak nem lehet alapos kifogásuk, minthogy azt az ő közös javuk és az egész keresztyénség érdeke követeli.

Az utolsó országgyűlés az 1552-ik évre három, és a két következő év mindegyikére másfél forintnyi adót szavazott meg; az utóbbit oly feltétel alatt, hogy ha az időközben fel-

merülő körülmények szaporítását vagy leszállitását nem teszik szükségessé. De az előrebocsátottak eléggé kitüntetik, hogy az ország és a király szükségeinek fedezésére a másfél forintnyi adó épen nem elégséges. Illő tehát, hogy a rendek most a végső szükség idejében, erejökön felül is áldozzanak. Vegyék tekintetbe, hogy a hadsereg és hajóhad ellátására Magyarország összes jövedelmei sem elegendők. Ajánljanak tehát ez évre is három forintot, és rendelkezzenek a mult évi adóhátralékok behajtása felől. Viszont a király igéri hogy nemcsak az ország összes egyéb jövedelmeit, hanem a többi tartományaiból és a német birodalomból kieszközlendő segélyösszeget is Magyarország védelmére fordítandja, sőt kész életét is koczkára tenni.

Egyébkint mivel minden vállalat sikerének feltétele : az isteni félelem és »az igaz, apostoli, katholika vallás tanaival öszhangzó isteni tisztelet;« mivel továbbá hihető, hogy a súlyos csapások, háború, pestis és éhség, azon oknál fogva érték a nemzetet, mivel az ősrégi isteni tisztelet és az igaz hit helyében uj tanok sarjadzottak, melyek által lassankint, úgyszólván az összes magyarok fogékonyokká váltak minden gonoszra; és igy mind roszabb fordulatot vettek az ország ügyei. Mindezekre már a korábbi országgyűléseken figyelmeztette a rendeket; azonban ennek nem volt sikere. Tapasztalja ugyanis, hogy a féktelenség mind inkább fokozódik; számos helyeken a katholikus főpapokat és lelkészeket gyalázattal elutasitják, világi férfiakra bizzák a lelkészi hivatalt, a templomokat megszentségtelenitik és lerontják, az egyházi jövedelmeket lefoglalják. Nincs kétsége, hogy ez által Isten haragját es boszúját mind inkább felidézik az országra. A király buzgón inti tehát a rendeket, hogy elhagyván az uj tanokat és tévelyeket, térjenek vissza őseik vallásához; engedelmeskedjenek főpapjaiknak és lelkészeiknek; hagyjanak fel a papok zaklatásával és az egyházi jövedelmek bitorlásával; hogy ily módon Istent kiengeszteljék. Mivel továbbá a király a vallás emelése érdekében és az ország javára, az üresedésben levő püspökségeket és egyéb javadalmakat érdemes férfiaknak adományozta; a rendek is, kik netán ily javadalmakat bitorolnak, vagy kegyúri jogokat birnak, kövessék e pél-

dát. Rendelkezzenek az iránt is, hogy azok, kik a tizedeket lefoglalják, ne folyamodhassanak a rendes és hosszadalmas perfolyamhoz, hanem rövid úton kényszeríttessenek azok visszabocsátására. Végre mivel a főpapok, a tizedek bérbeadása körül régi időkben élvezett szabadságuk visszaállítása czéljából, ismételve folyamodtak a királyhoz; a rendek vonják vissza azon törvényeket, melyek ama szabadságot a világi földesurak javára korlátozzák, hogy ekként a főpapok, megszaporodott jövedelmeikből, minél tökéletesebben teljesíthessék főpapi és honvédelmi kötelességeiket.

A rendek már eléggé meggyőződhettek a felől, hogy Isten haragjának eltávolítására, a jobbágyak költözési szabadságának visszaállítása halaszthatatlanúl szükséges, mivel a szerencsétlenek panaszai szüntelenül Isten színe elé emelkednek; a rendek tehát végre tegyék meg azt, mit a megelőző országgyűléseken, a király ismételt felszólítása daczára, megtenni elmulasztottak.

Az 1550-dik évi országgyűlés a törvénykönyv átvizsgálásáról rendelkezett. Ezen munkával a megbízott jogtudósok immár elkészültek. Az országgyűlés hivatása a munkálatot megvizsgálni és elfogadása iránt határozni.

Mivel sokan, a zsold csekélységére hivatkozva, a király hadi szolgálatába lépni vonakodnak, vagy azt idő előtt elhagyják: a rendek állapítsák meg, hogy az egész országban a katonák egyenlő zsoldot nyerjenek, és szabályozzák a katonák fizetésének és élelmezésének módját.

Határozzák el, hogy a harminczadok tiszteit a földesurak lehetőleg támogassák; és hogy mind a világi, mind az egyházi törvényszékek, az országos és kánoni törvények értelmében, rendesen folytassák működésöket. [1])

Az alsó tábla, melynek ismét Mérei Mihály volt elnöke, és mely egyik kolostorban tartotta üléseit, apríl 26-án kezdette meg tanácskozásait a királyi propositiók felett.

A bevezetés azon pontja, mely a mult évben a harczi téren bekövetkezett szerencsétlenségekért részben a magyar

[1]) A propositiók egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** II. sz.

rendekre hárította a felelősséget, a megyei követek részéről heves ellenmondást támasztott. A hosszas tanácskozásnak Mérei az által vetett véget, hogy a végzést oly módon formulázta, mely a követek álláspontját tökéletesen kifejezte: »A veszteségeknek nem a magyarok okai, hanem ő felsége és az idegen hadvezérek. A magyarok tettekkel, számos testvéreik halála által, bebizonyították hűségöket és buzgalmukat az ország védelme körül.«

Ezen kijelentéssel Mérei a főrendekhez küldetett. És miután ezek az alsó nemességgel egyértelműleg nyilatkoztak, a mentegető nyilatkozat a királyhoz küldetett, kihez az iránt is kérdést intéztek: miképen szándékozik Magyarországnak még fenmaradt részét megtartani, vajjon fegyver hatalmával-é, vagy békekötés utján? A választól feltételezték az ország védelmére vonatkozó királyi kívánatok tárgyalását és teljesítését.[1])

Azonban valószinű, hogy a főrendek kívánságára lemondottak szándékukról, melynek valósítása bizonyára kellemetlenül érintette volna a királyt.

---

[1]) *Türk Dániel* naplójában apríl 26-ára olvassuk: »In Conventu Nobilium actum est de prima parte propositionis Regiae Maiestatis, in qua culpam adversae fortunae anni praeteriti quasi segnitiei et socordiae hungarorum ascribit. Ibi multum actum est ab omnibus Comitatibus. Denique Dominus Michael Merey optimo ordine proposuit. Ideo cum ea excusatione missus est ad Dominos Praelatos et Barones: non fuisse culpam Hungarorum, sed Maiestatis suae et peregrinorum ducum; Hungari se, amissione plurimorum fratrum suorum comprobarunt fidem et diligentiam in tuenda patria sua.... Deinde jussus est Dominis et id proponere, ut unanimiter proponerent Regiae Maiestati, ut eadem dignetur fidelibus subditis suis indicere voluntatem et propositum suum; quanam racione cogitaret residuam exiguam partem Regni Hungariae servare, pace aut bello? Tum ut ipsi scirent pacacioribus animis ad requisita Maiestatis suae adaptare de dica, quam requirit, item de insurrectione, item de auxilio laboratorum in arces finitimas. Et res deinde dilata est in crastinum.« És apríl 27-re: »Perlecta est excusatio Statuum satis prolixa, quam ipsi dederunt occasione praeteriti anni damnorum.« — *Bártfa* város követe pedig apríl 29-én jelenti: »Dy Landschafft aus keinen handln will; allein sy wellen wyssen von der Königlich Maiestät, ob yre Majestät sie beschyiczen und beschirmen wyl von den Türken; sy wellen auch wissen: wy odèr myt welcherley gestalth? Also wellen sy den handln, und dy Artikeln vor sich nemen.«

Ugyanekkor a felső magyarországi városok követei kérvényt nyújtottak be a királynak és az országgyűlésnek, melyben a városok bajait és sérelmeit előterjesztették, és orvoslásukat sürgették.

Ezek a következők voltak. Az ónnak behozatalát külföldről nehezítik, minélfogva az ón-edények és lőfegyverek ára tetemesen emelkedett. A régi körmöczi pénzt nem fogadják el mindenütt teljes értékében. A kassaiak Eperjes, Késmárk, Kis-Szeben és Lőcse polgárait, valamint az ország többi lakóit is eltiltják némely utak használatától, kényszeríteni akarván őket, hogy városukon át vegyék útjokat. A polgároknak vámmentességét az urak és nemesek nem tartják tiszteletben. Végre Kassa városának azon kérelmét, hogy a király az egri káptalan székhelyét ne tegye át falai közé, pártolják. [1])

Márczius 27-én az alsó tábla a vallás és a tizedek ügyét tárgyalta. Azon nézetnek adott kifejezést, hogy erre nézve a korábbi országgyülések már megtették a szükséges intézkedéseket; ujabbakat annál fogva sem állapíthatnak meg, mert a megyei követeket erre utasításaik nem hatalmazzák fel.[2])

A főrendek, bár körükben a főpapok és némely kath. urak fenyegető nyilatkozatokat hallattak az új tanok követői ellen,[3]) megnyugodtak; és csak azon óhajtásukat hangsúlyozták, hogy az egyháziak és a világiak tegyenek eleget a törvényekben kijelelt kötelességeiknek, és a kik ezt nem teszik, azokat a király kiméletnélkül büntesse meg; továbbá a világiak bocsássák vissza a kezeikben levő egyházi javadalmakat, a mennyiben pedig kegyuri jogokra tartanak igényt, mutassák ki azokat, és teljesítsék lelkiismeretesen kegyúri kötelességeiket.[4])

---

[1]) A városi követeknek apríl 26-án benyújtott kérvényök egész terjedelmében található Türk Dániel naplójában.—L. **Irományok.** III.sz.

[2]) Türk Dániel naplója és a VII. törvényczikk.

[3]) A bártfai követ april 29-én jelenti: »Mit der Religion hoben sy vyl czu thuen, weil fyl Byschoffe, fyl Tum-pfaffen und Mynych do sein, welche Königlich Majestät anhalten. Es ist auch gehert worden zwischen der Herrschafft, dasz ym Roth Königlich Majestät beschlossen ist worden: dasz man dy, dy nit abstehen werdn von der Lutterischn ler, stroffn will am leyb und guth.«

[4]) A IX. törvényczikk.

A tizedek bérlése körül ellentétes állást foglalt el a két tábla. A király kívánatát, hogy a főpapok tizedeik bérbeadása iránt korlátlan szabadsággal rendelkezhessenek, a főpapok mindnyájan örömmel karolták fel, és a főrendek nagy része támogatta. Ellenben az alsó nemesség az újítást veszélyesnek tartotta, mert komoly zavaroknak válhatnék kútforrásává, és határozottan ellenezte. Ekkor a világi főrendek, kiknek érdekök szintén a királyi kívánat elejtését követte, azon közvetítő javaslattal léptek elő, hogy az ügy hagyassék a jövő országgyűlésig függőben.

Az alsó nemesség erre készséggel ráállott. A főpapok sem ellenezték. De egy úttal óvás alakjában kijelentették, hogy csak ideiglenesen, nagyobb baj elhárítása kedvéért, és egyedül a magok, s nem utódjaik nevében, halasztják el jogaik érvényesítését; mert esküjökhöz és a kánoni törvényekhez ragaszkodva, melyek az egyházi jövedelmek elidegenítését és csökkentését tiltják, a fennálló országos törvényekben és gyakorlatban nem találhatnak megnyugvást, és mostani engedékenységök áldozatnak tekintendő, melyet a nemesség kedvéért és az egyesség fentartása érdekében hoznak. [1])

A többi kérdések iránt a két tábla között minden nehézség nélkül jött létre a megállapodás.

A súlyos csapások daczára, melyek az országot érték, készeknek nyilatkoztak azon esetre, ha a király vagy első szülött fia táborba száll, fejenként felkelni, és pedig oly módon, a mint azt az utolsó országgyűlés szabályozta. Megemlítik, hogy a mult évben türelmetlenül várták a király megjelenését a táborban. Felkérik, hogy a folyó évben megindítandó hadjáratot minden esetre a király maga, vagy Miksa vezényelje; egyikök állandón az ország területén tartózkodjék; és sem az ország védelmét illető ügyekben, sem a törökkel netán kezdendő békealkudozásokban a magyar tanácsok közreműködését ne mellőzzék. [2])

Azon esetre ha a nagy hadjárat idején kívül, a törökök valamely várat ostromolnának, vagy az ország valamely részét

[1]) Ezt részletesen előadja a VIII. törvényczikk.

[2]) A II. III. czikk.

pusztitanák, és a főkapitányok magok nem volnának képesek velök szembeszállani, felszólitásukra kötelesek legyenek az urak és nemesek fejenként felkelni vagy pedig magok helyett egy lovast küldeni, és minden 25 jobbágyuk után egy lovast és és egy gyalogot állítani ki. Az ekként minden megyében alakuló csapatokat ne az alispánok, hanem a megyei rendek által választandó kapitányok vezessék a főkapitányok zászlai alá.

A rendek ezzel kapcsolatban felkérték a királyt, hogy a Dunán-inneni és túli, úgy szintén a Tiszán-túli országrészek számára magyar főkapitányokat nevezzen; és rendelje el, hogy a külföldi főparancsnokoknak ne legyen hatalmok felkelést hirdetni, és a felkelő hadak felett bármily hatóságot gyakorolni. A király gondoskodjék arról, hogy a katonák a jobbágyokat ne károsítsák, és semmiféle gonoszságokat ne kövessenek el, névszerint ne merészeljék, a török katonák példájára, a mezővárosokat és falvakat magok számára elfoglalni; azokat kik ez ellen cselekednek, a legnagyobb szigorral büntesse, és az eddig elkövetett károk kinyomozására rendeljen biztosokat. [1])

A jelen évre, tekintve jobbágyaiknak állapotát, csak két forintot, és nem hármat, mint a király kivánta, szavaznak meg minden jobbágy után, a mely adó két részletben augusztusban és novemberben fizetendő; az adóhátralékok haladéktalan behajtását rendelik el. [2])

A királynak azon kivánatát, hogy a jobbágyok a várak erődítési munkáiban is részt vegyenek, nem hitték teljesíthetni. A végső nyomorra jutott jobbágyokat ingyen munkákkal terhelni — meggyőződésök szerint — annyit tenne, mint az országot pusztulásra juttatni, és Istennek haragját idézni fel. Megújitják tehát azon korábbi végzést, mely jobbágyaikat bármily ingyen munkákra kényszeriteni tiltja. De az ellen nincs kifogásuk, hogy a jobbágyok bérért dolgozzanak, s erre nézve a Bécs városában fennálló gyakorlatot óhajtják Magyarországban is meghonosíttatni. [3])

---

[1]) A IV. V. czikk.
[2]) A VI. czikk.
[3]) Az V. czikk.

A jobbágyok szabad költözésének visszaállítása iránt ez alkalommal sem határoztak. Abban állapodtak meg, hogy a jövő országgyűlésig maradjon minden az eddigi állapotban; akkor majd, ha a rendek meggyőződnek, hogy időközben a bajok nem szüntek meg, azt fogják határozni, a mit a szükség parancsol.

Míg azonban ekként a király sürgető kívánatának teljesítését az egyik országgyűlésről a másikra halasztva, az igazság követelését érdekeiknek alárendelték; az elvi téren tanusított szükkeblűségökért a jobbágyokat részleges engedmények által igyekeztek némileg kárpótolni.

Ez alkalommal is jelentékenyen megkönnyítették a jobbágynak, ki földesura zaklatásai elől menekülni akart, költözését. Míg úgyanis a korábbi országgyűlések végzései szerint csak akkor nyerte el a költözési felhatalmazást, ha a szolgabiró és három esküdt nemes jelenlétében, hat tanu által bizonyította be, hogy földesura csakugyan törvénytelenül zaklatta, — a mi nagy nehézséggel járt; ezen rendszabály akként módosíttatott, hogy jövőben a jobbágy csak a szolgabiró és egy esküdt nemes jelenlétében, és csak két tanu által tartozzék a bizonyítást eszközölni

És mivel ekkoráig a törvény nem intézkedett a földesura által megkárosított jobbágynak nyújtandó kárpótlásról; a károsított jobbágynak elköltözése után, új földesura felhatalmaztatik, hogy a megyei törvényszék előtt a régi földesur ellen kártérítési keresetet indíthasson.

Továbbá, hogy addig is, míg a jobbágyok viszonyai véglegesen rendeztetnek, terheik némileg megkönnyebüljenek, megállapíttatott, hogy ezentúl évenkint 52 nap helyett csak negyvenkettőt tartozzanak földesuraiknak szolgálni; kivéve azon esetet, ha azok valamely várnak megerősítésére igényelik szolgálatukat. [1])

A havi szolgálatra felfogadott katonáknak zsoldja akként állapíttatott meg, hogy a lovasok három, a gyalogok pedig

[1]) A XI. XIII. XIV. czikkek. A XII. czikk a bormérés jogára vonatkozó 1552-iki törvényt akként egészíti ki, hogy a jobbágyok a földesúr által kimérés végett küldött bort ne tartozzanak elfogadni, ha a bíró azt megizlelvén rosznak találja.

két forintot kapjanak havonként. Azoknak zsoldja, kik egész évre lépnek hadi szolgálatba, esetről esetre határoztatik meg az által, ki őket fel fogadja. Az élelmiszerek árszabályának elkészítése a magyarországi megyékben az alispánokra, Erdélyben a vajdára, Slavóniában a bánra, és az illető hadosztályok kapitányaira bizatott. [1])

A harminczadokra nézve a rendek azt határozták, hogy a tiszteket hivatalos eljárásukban a földesurak támogatni kötelesek; de viszont kívánták, hogy a király a harminczadokat régi állomásaikon hagyja meg, kivéve azon egy esetet, ha az illető helyek a török hatalmába estek, vagy közvetlenül fenyegetve vannak; továbbá a harminczadok tisztei az eddigi díjaknál magasabbakat ne igényeljenek, és azon áruczikkektől, melyek ősi szokás szerint fel vannak mentve, a harminczadot ne szedjék be. Ha pedig e tárgy körül bármily nehézségek merülnének fel, a király az ügy megvizsgálásával és elintézésével a magyar helytartót és a kamarát bízza meg, ne pedig az udvari kamarát, vagy az alsó-ausztriai kormányzóságot.

Ezzel kapcsolatban felkérték a királyt, hivatkozva gyakori igéreteire, hogy miként a harminczadi, úgy minden egyéb hivatalokra csak született magyarokat nevezzen; minthogy az idegenek a magyar hatóságoknak és bíráknak rendeleteit megvetik, a rendeknek sokféle károkat és sérelmeket okoznak. [2])

A nyolczadi és egyházi törvényszékek rendesen tartassanak meg. A helytartói törvényszék augusztus elsején kezdje meg és 32 napon át folytassa működését; de az idegen kezekben levő jószágok vissza nem bocsátása miatt, és az 1552-ik évi pünkösd óta elkövetett erőszakos tettekből keletkező perekben a helytartó haladék- és szünet nélkül ítéljen. [3])

A király bemutatta volt az országgyűlésnek a törvénykönyv átdolgozására, illetőleg a Verbőczy-féle Hármaskönyv

---

[1]) Ha pedig az utóbbiak nem magyarok, helyettök a közelben állómásozó magyar kapitányok működjenek. — XVI és XVII. czikk.

[2]) A XVII—XIX czikkek. A XXX. czikkben még különösen felkérik, hogy a sopronyi és mosonyi főispánságokat, melyeket ekkoráig német urak viseltek, magyarokkal töltse be.

[3]) A XX—XXII. czikkek.

átvizsgálására kiküldött jogtudósok munkálatát.[1]) A rendek elégséges idő hiányában, nem bocsátkoztak annak tárgyalásába; hanem külön e czélra, Pozsonyba, október 18-ára gyűlést hirdettek.[2])

A *érczpénz* tárgyában, a rendek megegyezésöket adták, hogy a király, kivánata szerint, a jövő országgyűlésig, a kamarába befolyó ezüst felerészéből tallérokat és féltallérokat veressen, a bécsiekkel egyenlő érctartalommal; másik felébol pedig régi magyar dénárokat veressen. A jövő országgyűlés, ha ezen eljárás helyességéről meggyőződik, azt állandósítani fogja. Azonban a rendek, midőn ily engedményt tettek, megkivánták, hogy a király a tallérokat és féltallérokat akként veresse, a mint az 1550-ik évi országgyűlés megállapította; hogy a nyers ezüstöt az országból kivitetni ne engedje; végre, hogy az esztergomi érseknek pisetariusa továbbá is gyakorolja a pénzverdében felügyelői és ellenőri hatóságát.[3])

Minthogy az egri katonák, kik a vár szerencsés felszabadulása után életben maradtak, többnyire súlyosan megsebesültek, és most, hogy életöket fentarthassák embertársaik irgalmára vannak utasítva; a rendek, méltónak itélvén, hogy azok kik az országnak hasznos szolgálatokat tettek, az ország bőkezűségében részesüljenek: ezeknek segélyezésére, úgy szintén a török fogságban levő magyarok kiváltására saját erszényökből, minden jobbágyuk után, 10 dénárt ajánlottak fel.[4])

A rendek ezután még felkérték a királyt, rendelje el, hogy Salm Miklós gróf örökösei a kezeik között levő birtok-

[1]) Ezek a következők valának: Ujlaky Ferencz győri püspök és királyi helytartó, Gregorianez Pál zágrábi püspök, Mérey Mihály személynök, Sibrik Gergely királyi tanácsos, Kamaryay Tamás országbírói helyettes, Szomor János királyi ügyigazgató és Bodenarius Márton bécsi törvénytudó.

[2]) Ezen gyűlésre minden megyé 1—2 nemest, továbbá Erdély, Slavonia, a városok és káptalanok szintén követeket küldjenek, kik a kiküldött jogtudósokkal, az ország rendes bíráival és ezeknek protonotáriusaival vitassák meg a munkálatot, tegyenek jelentést a királynak s ez az ennek alapján elfogadott vagy módosított munkálatot hozza a legközelebbi országgyűlés elé. — A XVI. és XVII. czikk.

[3]) A XXIII. czikk.

[4]) A XXV. czikk.

ügyi okleveleket, azoknak, a kiket illetik, adják át; a száraz vámokat és a jogtalanul felállítottakat szüntesse meg; eszközölje a Magyarország és a szomszéd országok közötti határok kiigazítását, a határvillongások megszüntetését, az Ausztriának elzálogosított kőszegi vár és lanzséri uradalom kiváltását; végre a királyi és bányavárosok polgárainak szabadságait és kiváltságait tartassa tiszteletben. [1])

Mindezen végzéseket április 10-én mutatták be a királynak [2]), a kinek hazájok irányában tanusított buzgalmáért és áldozatkészségéért hálájokat tolmácsolták; kinyilatkoztatván, hogy ők szintén, végső lehelletökig, méltóknak fogják magokat mutatni őseik dicsőségére, és mindent meg fognak tenni mit szeretett hazájok, saját magok és szabadságuk fentartása követel. [3])

A király május 13-án küldötte át a rendekhez válaszát. Az alkotott végzéseket, kettőnek kivételével, jóváhagyta.

Meg nem elégedvén a 2 forintnyi adóval, ragaszkodott azon kívánatához: hogy 3 forintot szavazzanak meg.

A vallás-ügyi czikkhez pedig hozzáadatni kívánt egy záradékot, mely a nyomdászokat és könyvkereskedőket utasítsa, hogy csak oly könyveket bocsássanak áruba, melyeket a püspökök megengednek.

Az alsó tábla sem az adó felemelésére, sem a püspöki censura elfogadására nem volt hajlandó, és a végzéseket változatlanul küldötte át a főrendekhez. [4])

Ezek nem látták czélszerűnek az alsó nemességgel küzdelmet idézni fel.

---

[1]) A XXVI.—XXX. czikkek.

[2]) *Türk Dániel* május 6-ára feljegyzi: »Mane pene de omnibus conclusum est articulis ab omnibus Statibus et Ordinibus.« Május 9-re: »In congregatione Regnicolarum selecti sunt articuli Regi offerendi post rescripcionem eorundem.« Május 10-re: »Conclusum de omnibus articulis, ut Regi offerrentur.«

[3]) Az I. törvényczikk.

[4]) *Türk Dániel* naplójában május 13-ra olvassuk: »Conveniebant Regnicolae ad articulos revidendos et concludendos. In iis, que Rex emendarat: de dica florenorum trium, et de religione, ut prihibeantur Typographi et Bibliopolae ne vendant libros, nisi quos Episcopi locorum illorum voluerint, Regnicolae consentire noluerunt, et remiserunt articulos ad Status et Ordines majores.«

A május 16-én, Oláh Miklós prímás lakásán tartott vegyes ülésben az alsó tábla megállapodásához csatlakoztak. [1]) De kétségkivül az ő javaslatukra fogalmaztatott a censura tárgyában a rendek válasza úgy, hogy az nem birt a királyi felhivás egyenes visszautasításának természetével. Ez igy hangzik: »A mit ő felsége a téves könyvek nyomatása és kiadása felől emlit, arra nézve a karok és rendek mit sem határozhattak, minthogy nincs tudomásuk arról, hogy birtokaikon ily könyveket nyomtatnának.« [2])

A király megnyugodott abban, hogy e válasz a törvénykönyvbe felvétessék; és az adó felemelésének sürgetésével is felhagyott.

Ekként május 16-án a törvényczikkek összeállittattak, [3]) és három nappal utóbb a király által megerősittettek. [4])

A rendek egy része még az nap, [5]) Ferdinánd május 19-én távozott Sopronyból. [6])

---

[1]) *Türk Dániel* május 15-re irja: »Omnes Status et Ordines Regni Hungariae convenimus in domum Cancellarii, Domini Strigoniensis, et ibi selecti sunt articuli in quos Rex consensit .... Articuli quoque conclusi reliqui omnes, et cras in corpus redigendi, postea dictabuntur.«

[2]) A XXIV. czikk.

[3]) *Türk Dániel* május 16-ra irja: »Articuli conclusi, et repurgati sunt, ut ferebatur, aliqui. Emendandum istud de libris, Bibliopolis et Typographis. Et varie discussatum hinc inde.«

[4]) A megerősített törvénykönyvnek, a királyi pecséttel ellátott eredeti példánya a budai kamarai levéltárban. — L. **Irományok** és **Törvények.** IV. szám.

[5]) Említi Türk Dániel.

[6]) Gévay 72 l.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1553. Február 20.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyűlésre.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus etc.

Prudentes ac Circumspecti, fideles nobis dilecti. Credimus vos recordari, cujusmodi conclusiones in superioris anni Conventu vobiscum una fuerint a nobis Posonii factae, tum ceteris de rebus, tum vero de nostra in expeditionem profectione, cum vestris aliorumque fidelium nostrorum personis, et auxiliis. Arbitramur item vos intellexisse, cum nos sollicite ad eam expeditionem, uti decretum erat, compararemus, graves repente subortos fuisse in Germania tumultus, nosque ad illos sedandos, componendosque, ac Principes Imperii in concordiam reducendos, e vestigio oportuisse occurrere. Et quum salus et conservatio Hungariae ex Principum ipsorum Germaniae concordia atque auxiliis non parva in parte constare videretur, non prius illinc reverti potuisse, quam extrema rebus ipsorum Principum Germaniae componendis a nobis manus, auxilio Dei, imponeretur. Cum igitur praeter omnem opinionem voluntatemque nostram acciderit, ut instituta, desiderataque expeditio proximo anno fuerit neglecta, ac proinde mature jam cogitandum decernendumque sit de his, quae hoc anno ad vestram, ceterorumque fidelium nostrorum defensionem, propulsandaque pericula videantur spectare; his atque aliis de causis coram explicandis, Conventum ad dominicam proximam Quasimodo fidelibus Ordinibus ac Statibus

Regni nostri Hungariae et partium eidem subjectarum celebrandum decrevimus. Et quum propter pestilentiam Posonii adhuc vigentem, de loco Conventus nondum certi quicquam statuere possimus, in una tamen ex tribus Civitatibus nostris sive Posonii, si, ut in Deo speramus, interim pestilentia remiserit, sive Tyrnaviae, sive Sopronii, quae loca haud multum ab invicem distant, celebrare Conventum ipsum decrevimus. Quare fidelitatibus Vestris harum serie firmiter committimus, sub poena in Decreto expressa, ut ad praefatum terminum certos de medio vestri electos in unam aut aliam ex Civitatibus praedictis, ubi videlicet nos personaliter tunc constituti fuerimus, cum plena facúltate atque potestate, mittere debeatis, ut communi eorum ceterorumque fidelium nostrorum deliberatione, ea, quae in publicam utilitatem agenda fuerint, mature decernantur, et postea etiam executioni demandentur. Secus igitur, poena sub praemissa, ne feceritis. Datum in Civitate nostra Gratz vigesima mensis Februarii Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo tertio.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Episcopus Agriensis.

Kívül: Prudentibus ac Circumspectis Magistris, Judicibus et Juratis, ceterisque Ciuibus et Senioribus, ac Uniuersitati Saxonum nostrorum septem et duarum sedium nostrarum saxonicalium, etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzet szebeni levéltárában.)

II.

1553. Április 2.

Ferdinánd királynak országgyűlési előterjesztése.

Propositio Sacre Romanorum Hungarie, Bohemie etc. Regie Maiestatis, Domini nostri clementissimi, fidelibus suis dominis prelatis, Baronibus et Statibus Regni sui Hungarie, in Conuentu Soproniensi, pro Dominica quasimodo, Anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio facta.

Sacra Regia maiestas, dominus noster clementissimus, cum iam inde ab initio Imperii sui in Regno Hungarie, omni Studio, cura, Sollicitudine, augendis commodis, tuendeque saluti fidelium suorum ordinum ac Statuum eiusdem Regni fuerit assidue intenta, neque quicquam sibi unquam negligendum esse duxerit, pro libertate, incolumitate et quiete ipsorum, nihil certe per hos quoque proximos annos a sua Sacra Regia maiestate, ob premissas causas maximis sepenumero et laboribus et expensis pro eisdem Regni sui commodis ac fidelium Statuum atque Ordinum quiete et permansione, pretermissum esse putat, uti tam ipsis fidelibus sue Maiestatis, tum vero cunctis fere hominibus facile potest constare; et quamvis propter alia gravissima Christiani orbis negotia, commodaque Regni Hungarie, apud ceteros Christianos principes promovenda, inter fideles suos diutius in Hungaria sese minime continere potuerit, generales tamen Conuentus aliquoties ipsis Ordinibus ac Statibus Regni indicere, et ipsamet etiam eisdem Conuentibus plerumque preesse non ommisit, ut in his et coram paternum suum amorem fidelibus suis ostenderet ac declararet, et veteri de more, communibus omnium ordinum votis de salute et tranquillitate eorum decerneretur.

Cumque perficiendis ex animi sententia his rebus, que vel in Conuentibus decrete vel a Sacra eius Maiestate, Consilio aut armis ad predictam regni tranquillitatem constitute

aut comparate aliquoties fuissent, diuersas in Regno factiones nonnullorumque inobedientiam et licentiam longo tempore obstitisse Maiestas sua comperisset; arbitratur id quoque Ordines ac Status Regni recenti memoria tenere, nichil Maiestati sue proximis annis antiquius fuisse, fidelibus ordinibus ac Statibus presertim id a sua maiestate in ipsis Conuentibus obnixe contendentibus, quam ut euulsis aliquando factionibus et discordiis intestinis, compressaque eorum licentia, qui publice quieti viderentur resistere, Regnum universum in unionem, mutuumque animorum restitueret consensum.

Quod cum diuina benignitate Sacra eius Maiestas Anno tandem abhinc tertio, omni ex parte consecuta esse visa esset, cum Serenissima videlicet Regina vidua, eiusque filio ea inita concordia, de qua optime ipsi contenti sint, Transyluaniaque in fidem et potestatem suam non sine grauibus sumptibus multoque labore recepta, neque quidquam amplius restare videretur, quam ut coniunctis omnium viribus in communem hostem, grauem scilicet, et qui in Regni viscera et supradictis discordiis intestinis penetrasset, insurgeretur. Non ignorant iidem Status et Ordines Regni, quid proximo tandem anno Sacra eius Maiestas in Conuentu posoniensi pro festo cathedre beati Petri Apostoli celebrato, ob hanc potissimum causam eisdem proposuerit, quidque tandem inter cetera de suscipienda adversus hostem communem generali expeditione, cui Maiestas sua Semetipsam, vel Serenissimum eius filium, dominum Maximilianum Regem Bohemie etc. esse prefuturam affirmarat, cum eisdem fidelibus suis per eius Maiestatem fuerat conclusum.

Quanquam igitur Sacra Regia maiestas non dubitabat quin Status atque ordines Regni satis iam superque edocti sint, cuiusmodi intra annum rerum fuerit successus, quantumque ab eius spe institutoque fuerit deiecta, preter omnem eius expectationem; opere pretium tamen futurum esse existimarit indicto fidelibus suis presenti Conuentu, inter cetera de quibus cum eisdem coram agi opus fore duxisset, paucit eisdem significare, Sacram eius Maiestam eius plane constantis animi, eius intentionis, ac voluntatis firme ac solide extitisse, ut quod fidelibus suis superiori anno in Conuentu obtu-

lerat, de suscipienda generali expeditione, cui vel ipsa vel Serenissimus eius filius dominus Maximilianus Rex Bohemie, vel ambo simul omnino preesset, re prestaret, ac proinde preter ceteros apparatus quos non solum in hungaria, verum etiam in ceteris Regnis ac prouinciis suis ad eam ipsam expeditionem fecerat, non mediocrem numerum militum atque equitum, sub aliorum etiam principum dominiis conscriptum, omnia denique instructa parataque habuisse, que ad talem tantamque expeditionem necessaria fore visa erant; verum ubi maiestas sua ab eodem posoniensi conuentu se Viennam recepisset, preter omnem eius opinionem, repente allatum ad eam fuisse de tumultu, adeoque de graui bello, quod in Germania contra publicam quietem totius Chistianitatis, contraque Sacram Cesaream maiestatem, et consequentur contra eius Maiestatem et Regna sua quorundam factione subito exarsisset; ac quamvis sue Sacre maiestati summe cure erat Hungarie et fidelium suorum defensio, et eorundem in tranquillitate permansio, idque ex sue Maiestatis in hungaria permansione institutaque expedicione pendere arbitrabatur, tamen propter Germanie incendium restinguendum, et quod ex his tumultibus Imperii aliorumque Regnorum propriorum sue Maiestatis subsidio, ex quo Stipendium militum externorum, ad hungaricam expeditionem conscriptorum, pro magna parte numerandum erat, spes omnis sublata esset, ipsique adeo Milites ex longinquis regionibus nulla ratione in Hungariam conduci poterant, sed eo, ab itinere quod iam Hungariam versus continuabant, redire oportuerit; coacta est maiestas sua, licet inuita, summa cum celeritate Vienna se in Germaniam proripere, ubi quantum laboris Maiestas sua impenderit reconciliandis Sacre Cesaree Maiestati germanorum quorundam principum animis, et ut simul in communem hostem arma converterentur, quodque ipse eius Maiestatis prouincie hereditarie, Regnumque Bohemie, sine aliquo timore periculi esse non potuerint, oportueritque propterea multis in locis non vulgares copias equites ac pedites ingentibus sumptibus alere, ac non solum curas et cogitationes, verum etiam impensas gravissimas ad defensionem Regnorum et reconciliationem pacificationemque supradictam conferre, gravesque labores iti-

nerum et molestiarum subire, et nisi singularis Dei benignitas ac authoritas, ipsaque eius Maiestatis presentia, unacum aliquibus sacri Romani Imperii principibus, aliorumque absentium oratoribus intercessisset, funestam et omnibus seculis memorabilem cladem universe reipublice Christiane, et exinde extremum hungarie excidium proculdubio consecuturum fuisse, satis, ut premissum est, arbitratur Maiestas sua Ordinibus et Statibus Regni posse constare.

Quamuis autem Sacra eius Maiestas tot tantisque curis se prepeditam, et ab instituta sanctissimaque expeditione retractam, insperatis his grauibusque tumultibus moleste ferens, ab Hungaria abesse coacta fuerat, et inde expedicio, ut erat instituta, commode suscipi non potuerit: constat tamen et illud sacram eius Maiestatem tum finitimas Arces et munitiones, que precipue, majorisque momenti esse viderentur, omni et gentium et aliorum rerum presidio ita communitas habuisse, ut adversus prefectos copiasque Turcicas sustineri ac defendi posse divina ope viderentur, tum vero non vulgarem exercitum instructum in Hungaria atque etiam in Transylvania, et in Sclavonia habuisse, qui ex hungaris simul et externis copiis, peditibus ac levioris graviorisque armature militibus constaret, quo quidem exercitu si minus quicquam ex amissis recuperari, at saltem resisti hostibus, et que in Regno loca superessent, retineri posse viderentur, ut solo diuino nutu, peccatis scilicet Nostris ac populi ita exigentibus, aliter quam sperari merito et cum ratione licuerat, proximo anno cuncta euenisse facile liqueat.

Cum itaque rebus licet in hunc locum deductis, despondere tamen animos minime oporteat, potiusque et pietate in deum optimum maximum et viribus animi deceat cunctos semet ipsos erigere, tantoque acrius proprie saluti atque incolumitati incumbere, quanto propiora gravioraque instant pericula; Sacra maiestas sua ob id imprimis fideles Ordines ac Status Regni sui hunc in locum ad se convocandos duxit, ut mutuis cum eis consiliis, mutuaque deliberatione de his que ad communem utilitatem, salutem, defensionem ac quietem in posterum spectant, possit tempestive concludere.

Nam cum Sacra eius Maiestas, uti ab initio semper fe-

cit, nunc quoque parata sit omnibus periculis, laboribus et impensis posthabitis, fidelium suorum saluti ac quieti omni tempore consulere, et quod proximo anno aliena est culpa neglectum, prima quoque occasione resarcire; aequum esse censet eosdem pro eadem ipsorum utilitate ac quiete, liberorumque ac coniugum salute, tanto maiora perferre atque ultro etiam subire, quanto sese periculis magis intelligunt iam esse propiores.

Hortatur propterea ac clementer admonet Maiestas sua fideles ordines ac Status Regni, ut quoniam necessarium videtur omnino esse pro defensione, salute ac quiete fidelium suorum, Sacram Maiestatem Regiam intra et extra munitiones, inque locis Regni finitimis et aliis magis necessariis, certum gentium numerum, equitum silicet ac peditum, alere, et dicionem suam tutam ab insultibus hostilibus, si qui extiterint, reddere ac conservare; deliberent ipsi quoque mature, ac constituant inter se ordinem ac modum, quo irrumpente in Regnum aliqua vi hostili, uti superiori anno contigit, penes predictas copias Regie Maiestatis, Status quoque et Ordines Regni, qui presertim ei periculo fuerint propinquiores, ad arma, necessitate exigente, ad requisitionem Supremorum Regni Capitaneorum, vel alterius eorum, accurrant, mutuisque se auxiliis studeant defendere; siquidem constat superiore anno tum arces nonullas interceptas, tum etiam exercitum sue Maiestatis deletum magna ex parte inde fuisse, quod populares, quorum res imprimis agebatur, nullis neque periculis circumstantibus, neque monitis aut scriptis Regie Maiestatis, aut prefectorum suorum excitari ad arma, vel eo quo necessitas postulabat in auxilium perduci potuissent. Quod quidem ne accidat in posterum, summa ope est cauendum; nam cum justus ubique exercitus a Regia Maiestate semper ali non possit, decet sane eos, quorum interest, quorumque de vita ac fortunis agitur, non solum ad publicas sese expediciones offerre paratos, verum manifestis etiam priuatisque, si qua ex tempore occurrant, periculis, commoueri, neque permittere, ut volentes pene ac scientes per socordiam et ignaviam opprimantur. Quod si tempestiue penes exercitum sue Maiestatis admoniti Ordines ac Status Regni insurrexissent, mutuisque auxiliis ad commune incendium restinguendum accurrissent,

quod quidem etiam tacentibus cunctis, pro re ipsa, salutequ e ipsorum prestare debuissent, proximi anni clades magna ex parte minime fuissent consecute.

Deinde cum satis et illud constet, pleraque loca iam finitima esse effecta, et hostium primis insultibus obnoxia, que pro totius Regni commodo instauratione et munitione indigent, neque Maiestas sua, tot iugiter impensis obruta, tam multis negociis par esse potest, presertim vero quod ne precio quidem sepenumero operarii huiusmodi conduci queant; hortatur Maiestas sua fideles Ordines et Status Regni, ut in communi hac quoque causa non tam Regie Maiestati et Regno, quam sibi ipsis, liberis, coniugibus ac fortunis consultum velint, et quod in proximo conventu prohibitum esse voluerunt, decernant nunc rursum et statuant: colonos eorum per vices, et modo ad id competenti, et colonis minime pernitioso adhibito, ad munitiones Arcium finitimarum, queque magis necessarie fore vise fuerint, secundum benignam admonitionem sue Maiestatis, ad opera dimitti; que res neque Statibus Regni, neque ipsis etiam colonis gravis videri debet, cum id ad publicum, ipsorumque commodum, et Regni, totiusque Christianitatis conservationem spectet.

Et quia non ignorant fideles Ordines et Status Regni superiori anno decretos fuisse tres florenos pro subsidio eius anni, in hos vero duos singulos sequentes annos, dimidium tantum eius subsidii partem, nisi videlicet aliquid interim existeret, cur subsidium hoc annorum duorum augeri vel minui necessario oporteret; constet autem ex premissis eas esse Regni et Regie Maiestatis necessitates, ut subsidium unius floreni cum dimidio exiguum admodum hoc anno futurum sit, nec grave cuiquam videri debeat ad publicam privatamque utilitatem extremis prope rebus supra vires etiam aliquid conferre, quando neque anni superioris trium florenorum subsidium secundi termini adhuc integre esse multis in locis administratum constet, et si administratum fuisset, sumptibus iam per suam Maiestatem pro Regni salute defensioneque factis, haud quaquam par sit futurum; hortatur propterea et clementer admonet Maiestas sua eosdem Ordines ac Status Regni, ut consideratis gravissimis sumptibus sue Maiestatis, quodque non solum subsidium, sed

omnes etiam redditus Regni sui Hungarie. nequaquam sufficiant ad sumptus, quos sua Maiestas alendis gentibus intra et extra munitiones, alenda nauali classe, aliisque innumerabilibus necessitatibus fidelium suorum procurandis et promovendis, consideratis denique periculis imminentibus, idem quod superiori anno subsidium decernere, et simul reliquias illius superioris, quas iam multos menses ex constitutione eorundem Regnicolarum administratas esse oportuisset, quarumque retentione non mediocres etiam defectus in regno, publicisque negociis acciderunt, conferre, modo et ordine eo adhibito, ne in administratione huiusmodi longius tempus et difficultates subinde, prout hactenus, cum detrimento totius Regni, intercidant; offert enim Maiestas sua penes subsidium ipsum, penesque alios redditus Regni sui Hungarie, prout hactenus fecit, ex aliis quoque Regnis et prouinciis, Imperiique subsidio coactam pecuniam, in usum defensionis et conservationis Regni Hungarie, Statuumque et Ordinum eiusdem sese expositurum, omnique loco et tempore, etiam cum periculo vite proprie, illorum saluti presto esse affuturam.

Ceterum cum rerum omnium rite ac feliciter gerendarum caput sit pietas in deum optimum maximum, et cultus illius ex vera Apostolice et Catholice ecclesie unanimi ac concordi doctrina depromptus, facileque credendum esse videatur, tot clades, tot calamitates, nunc gladii, nunc pestilencie, nunc etiam fames, inde maxime per hos annos evenisse, quod sublato veteri dei optimi maximi cultu, pristinaque vera religione extincta, que quamdiu olim viguit, tamdiu etiam floruit summa cum tranquillitate universum Regnum, in eius locum nova dogmata inuecta sunt, magnaque ex illis ad omnia scelera licentia sensim in animos fere hungarorum omnium passim irrepsit, atque ita etiam res omnes in peius semper ruere ceperunt; etsi antea quoque Sacra eius Maiestas in proximis Conventibus fideles Ordines et Status Regni hac de re diligenter commonefecit, quod tamen parum se profecisse intelligit, potiusque augeri licentiam, et Catholicos etiam antistites, concionatoresque ad predicandum dimissos, in plerisque locis turpiter reiici, et in eorum locum laicos contra ordinationem et institutionem dei, ecclesieque substitutos recipi, templa pro-

fanari ac dirui, redditus etiam et decimas ecclesiarum a nonnullis occupari, ad Maiestatatem suam hoc toto tempore est perlatum; quibus quidem rebus divinam indignationem in dies augeri non est dubium. Hortatur propterea id quoque Maiestas sua fideles ordines et Status Regni, ut reiectis nouis opinionibus et erroribus prauis, per seductores quospiam inuectis, ad veterem, parentumque suorum veram religionem, et ab Apostolorum usque tempore in Catholica ecclesia hucusque observatam, revertantur, suorumque Antistitum, et eorum qui ab his delecti fuerint, precepta ac institutiones recipiant, ac desinant vel ecclesiasticos, vel eorum redditus ulla ratione oprimere, ut sic diuinam erga se benignitatem aliquando reconcilient. Sacra etenim Maiestas sua, tum ob religionem ipsam instaurandam propagandamque in Regno, tum vero pro authoritate et dignitate sua, Regnique commodis augendis, episcopatus, beneficiaque ecclesiastica, que hactenus pluribus de causis vacua pastoribus certo tempore remanserunt, suis pastoribus, viris scilicet, quos sua Maiestas ad ea munera iudicauit in Regno digniores et magis idoneos, contulit, ut illi quoque officio suo tum in spiritualibus, quod ad animarum curam, tum vero in temporalibus, quod ad obeunda Regni munia, veteri de more ipsis incumbentia, pertinet, possint pro redituum suorum facultate facere satis; nec ob id causari quisquam possit defectum in his, que spectant ad religionem cultumque divinum, et Regni defensionem, sicuti hactenus moris inter ipsos fuit. Ac proinde hortatur Maiestas sua eosdem Ordines ac Status, ut si qui Seculares etiam ex ipsis beneficia aliqua ecclesiastica possident, ea pastoribus ad id iam delectis libere remittere debeant, vel si quid ipsi iuris patronatus in illis pretendunt, producant coram eius Maiestate eorum iura, secundum que iam tandem, si valida esse fuerint comperta, debebunt nihilominus beneficia ipsa personis ecclesiasticis conferre, nam alioqui Maiestas sua, ex officio suo Regio, tanquam Supremus patronus omnium ecclesiarum Regni sui Hungarie, beneficia ipsa dignis viris conferre, et collationem suam defendere non negliget.

Pretera cum plerique decimas et alios redditus ecclesiasticos percipere, et sibi violenter usurpare consueuerint, re-

quisitique a Prelatis, vel hiis aliis ecclesiasticis, quorum ille sunt decime vel proventus, ad iudiciorum celebrationem se referant, atque ita interim he ecclesie proventibus carere cogantur, unde per hos annos plerique ecclesiastici ingentes iacturas passi sint, atque ita satisfacere et ipsi eorum officio spirituali et temporali nequiuerint; Sacra Regia Maiestas, que tenetur ecclesias Dei, eorumque presides, uti etiam ceterorum fidelium ordinum et Statuum Regni libertates, iuraque defendere, hortatur eosdem ordines et Status Regni, modum et rationem studeant inire, qua violenti tales proventuum ecclesiasticorum ablatores non ad iuris processum reserventur, qui processus aliquando longo tempore fieri non potest, et plerumque varie etiam alie excusationes atque difficultates hinc oriri consueuere, sed aliter puniri, et ad restituenda ablata cogi possint, ut sic omni excusatione summota, ipsi quoque ecclesiastici eorum munia obire, et pastorali ac seculari eorum officio possint facere satis.

Et quoniam fideles Prelati et alie persone ecclesiastice, et antea et per hec tempora multoties super libertate ecclesie antiqua ad arendandas eorum decimas, precio quo possent, sibi concedenda Maiestati Regie humiliter suplicaverunt, super qua locatione et arendatione decimarum per districtus sive cultellos, vel aliter, cum longe dispar ratio sit temporum et preteritorum et presentium; hortatur itidem Maiestas sua eosdem ordines et Status, modum et rationem studeant adhibere, ut Prelati et alie persone ecclesiastice, decimas, que adhuc ecclesiis supersunt, pretio eo quo voluerint, et de quo cum conductoribus poterint convenire, si ipsi pro se colligere et ad usum proprium reservare nollent, pro eorum arbitrio libere locare valeant atque possint, ut ipsi quoque commode onera ipsorum et spiritualia et secularia ferre possint; siquidem constat licere unicuique rem propriam, quantocunque velit pretio, locare aut vendere, si conductorem aut emptorem inueniat; quod et ipsi fideles Ordines et Status in rebus eorum propriis locandis et vendendis, quisque pro arbitrio suo, facere, nemine contradicente, consueuerunt.

Porro cum iam satis superque edocti sint Ordines et Status, reconciliande divine clementie illud quoque apprime es-

se necessarium, ut pauperibus colonis libertas, qua multos iam annos caruerunt, restituatur, quorum sane laboribus cum omnium vita sustineatur, eor undemque clamorem in conspectum Dei optimi maximi iugiter ascendere exploratum est ; hortatur propterea Maiestas sua ipsos, fideles Ordines ac Status Regni, ut quod proximis Annis neglectum est, etiam ad frequentes Maiestatis sue admonitiones, hac in re iam tandem decernant, Deumque inprimis summum et benignissimum patrem respiciant, qui hoc modo placatus propitius aderit inposterum et fauebit ceptis, ipsosque non solum ab imminentibus periculis misericorditer liberabit, sed in pristinam quoque pacem quietemque restituet.

Constat preterea Ordinibus ac Statibus Regni, in conuentu anni quinquagesimi Posonii similiter celebrato, constitutum fuisse omnium consensu, ut reformandi decreti Hungarie et in unum corpus redigendi certis iurisperitis Viris cura demandaretur, quam tandem perfectam reformationem Maiestas sua in Conventu fidelibus suis ex singulis Comitatibus ad id convocatis proponeret, per quos reformatio huiusmodi recognosceretur, tandemque per eius Regiam Maiestatem, communi omnium Ordinum consensu, revisa, approbata et confirmata promulgaretur.

Cum itaque toto hoc triennio in id opus, per delectos huiusmodi iurisperitos, quantum per reliqua negocia licuit, insudatum sit, resque ad exitum diuina ope perducta, ideoque specialiter Maiestas sua proximis diebus denunciarit edicto suo, ut ex singulis Comitatibus ad hunc Conventum deligerentur aliqui, qui reformationem huiusmodi reviderent, vel his qui alioqui deligendi erant plenum mandatum in ea re daretur ; hortatur Maiestas sua eosdem fideles suos, ut quoniam negocium hoc ad communem ipsorum fidelium posterorumque omnium utilitatem spectat, de via ac modo cum Regia eius Maiestate tractent et concludant, quibus id ad optatum finem deduci et utiliter, quam citius fieri potuerit, concludi queat.

Quia vero, ut supradictum est, statuit Maiestas sua, intra et citra munitiones finitimas in locis magis oportunis, pro defensione et secura fidelium suorum in eorum domibus permansione Capitaneos et gentes in Regno iugiter alere et conservare, hactenus autem plerique vel militiam acceptare

et nomina dare recusarint, vel iam conscripti a militia in medio aliquando rerum cursu discedere non dubitarint, stipendii tenuitatem causantes, alia quoque inconuenientia multis in locis eadem de causa sepe contigerunt in detrimentum Regni, propterea quod non eadem apud omnes ratio numerandi stipendii haberi potuit, etsi superiori quidem anno certa limitatio in proximo conventu super ea re fuerat facta, quod tamen quorundam culpa ordo limitatioque huiusmodi inmutata et transgressa fuit; hortatur propterea Maiestas sua, et clementer admonet fideles ordines et Status Regni, ineant modum, atque ordinem statuant, quomodo iuxta veterem consuetudinem tempore priorum Regum observatam, fiat equalis per totum Regnum omnibus solutio, tam his qui salario ali, quam his, tam equitibus quam peditibus, quibus pecunie tantum menstrue solvi debebunt; similiter etiam super pretio victualium certam limitationem, qua milites ubique vivere debeant; ut sic constituto in his rebus ordine, confusiones varie, multiplicesque querele, et defectus in militia quamplures vitentur in posterum, et facilius ac rectius ad stipendium huiusmodi persolvendum, tum sua Maiestas, tum alii quorum intererit, possint secum decernere; quod eo libentius facere debent, quod hi qui ad stipendium conducuntur, non tam Deo omnipotenti ac deinde Regie eius Maiestati, et dominis qui eos conducunt, quam sibi ipsis et liberis, coniugibusque suis et communi demum dulci patrie sue inseruiant, viteque et bonorum ipsorum defensioni et tutele incumbant.

Cum preterea hactenus complures fideles subditi Regie Maiestatis in diversis Regni partibus, vel recusarint penitus, vel tandem difficile admiserint exactores tricesimarum Regie Maiestatis in eorum bona, ad que licet ab antiquo ib. exactio huiusmodi facta non fuerit, nunc tamen propter rerum ac temporum mutationes Maiestatem suam exactores ipsos ex locis illis prioribus revocatos constituere oportuit; hortatur Maiestas sua, et clementer admonet fideles Ordines et Status Regni, in posterum sine difficultate vel contradictione ulla, in quevis eorum bona oppida ac villas, prout a Maiestate super ea re fuerint requisiti, admittere, admittique, et pro necessitatibus occurrentibus in exactione, perceptioneque proventu-

um suc Maiestatis, omni eis auxilio et fauore presto esse velint ac debeant; quandoquidem officiales huiusmodi Regii sine damno vel iniuria cuiusquam in omnibus locis pretio victuri sunt, et eorum officium exercere sunt iussi. Quod si diuina benignitate Regnum in pristinum redigatur statum, ad vetera loca tricesimarum exactores huiusmodi Maiestas sua transferre non ommittet.

Prostremo hortatur Maiestas sua, ut posthac iudicia, iuxta constitutiones publicas, continuentur, tam temporalia quam spiritualia, iuxta canonica iura, prout antiquitus usitatum et observatum fuit; maxime in causis his, qui inter spirituales oriri quandoque poterunt, ne iuris administratio, que Dei in omnes pietatem et clementiam conciliat, ullo tempore intermittatur.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

III.

1553. Apríl 26.

A felvidéki királyi városok követeinek a sopronyi országgyűléshez intézett folyamodásuk.

Reuerendissimi, Reuerendi, Spectabiles et Magnifici, Egregii et Circumspecti Domini, Domini graciosi.

Grauamina liberas Ciuitates parcium superiorum Regni Hungarie premencia, simulque omnibus Statibus et toto Regno damnosa, sunt hec, que petimus una Maiestati Regie significare; licet de iis et prius conclusum fuerit, sed tamen nihil quod effectum, utinam nunc id magis proficue attentetur, ope et auxilio Statuum et Ordinum Regni emendari.

Primum quod stannum non omnis generis permittatur inuehi in Regnum; inde fit ut vasa omnia stannea tam magno veneant, bombardeque et tormenta bellica que funduntur, et ad que quoque stanno opus est, maiori constent. Maiestas sua dignetur liberam facultatem permittere stannum cuiuslibet inuehendi in Regnum.

Secundo monetae difficultas in eo, quod vetus moneta Cremniciensis non summitur ubique, secundum superioris

anni, aliorumque constituciones, sed in partes inferiores infra Cassouiam noua tantum Cremniciensis summitur, in cuius cambicionem in singulos florenos hungaricos aliquando octenos, nouenos et denos denarios superaddere cogimur, cum grandi iactura.

Tertio, Domini vicini nostri Cassouienses quatuor superiores Ciuitates et reliquos Regni inhabitatores prohibere nituntur a libero usu vetustarum et liberum viarum infra Cassouiam ducentium, sed volunt ut omnes per Cassouiam transeant, cum aliunde et breuiori compendio et meliori via proficisci possimus. Maiestas Regia quoque velit nos in libertate nostra, Ciuitatum nempe et tocius Regni, conseruare; nam si Maiestas Sua id facere nolit per sese, permittat id negocium discussioni et iudicio omnium Statuum tocius Regni.

Quarto, Ciuitates quidem libere vocantur, sed solo nomine, quia fere nusquam illis seruantur libertates in theloneis; imo vero aliqui in modum tricesimarum indebitas exigunt soluciones. Theloneorum autem nomina haec sunt, ordine subscripta, pleraque Spectabilium et Magnificorum Dominorum Baronum et aliorum.

In Hiba et Rosembergh officiales Regie Maiestatis.

In Zuchan dominus Laurencius Nyary.

In Zenthmarton Magnificus dominus Franciscus de Rewa.

In Prywycz et Nyedossyn Reuerendissimi Domini Episcopi Nitriensis.

In Tapoltschan Magnifici domini Cristoffori Orzag, et duo thelonia.

In Galgocz Spectabilis et Magnifici domini Andree de Bathor. In Farkashida eiusdem.

In Zemcz vel Wardperk domini Bathori et Perstienzky.

In Sencz vel Cheklyes domini Andree Bathori.

In Posonio similiter indebite exigitur.

In Mohy Magnifici domini Sigismundi Balassi.

In Wamosch Magnifici domini Francisci Bebek.

In Boldwa, Edelen et Csemer eiusdem.

In Zentpeter Magnifici domini Gabriel de Peren.
In Rima Zech in bonis dominorum de Zech.
In Wassarhel in bonis dominorum Homonensium.
In Warallia Magnifici domini Joannis Thursonis.
In Wyfalu Georgii Tharczay.
Et alia Wyfalu dominorum de Swynye.
In Warano domini Georgii Bathori.
In Boldokő domini Georgii Bebek.
In Zyna Georgii Bathori.
In Nemeti Magnificorum dominorum Pereniorum Michaelis et Francisci.
In Palotscha dominorum de Palotscha.
In Wyschol, Nadascht, et pene in omnibus per tocius Regni circulum non seruantur libertates Ciuitatibus liberis.

Dominaciones Vestre negocium id nostrum tum coram Maiestate Regia, tum Statibus et Ordinibus Regni agere non intermittant; quod non solum nomine inani, verum et libertate ipsa gaudere possimus, enituri graciam omni promptitudine et beneuolencia demerendam. Ea enim que in thelonia impendere cogimur, commodius non tam pro nostre, quam tocius Regni emolumento conferri possint in refeccionem meniorum Ciuitatum, et procuracionem omnium instrumentorum bellicorum. Sumus enim et nos membra vestra, et ea non abiectissima, et in conseruacionem nostre communis patrie semper ea prestitimus, que virium nostrarum fuerunt, et fideles cunctos decent.

Denique supplicatum est Maiestati Regie, tum per ipsosmet Cassouienses, tum aliquot Comitatus alios, et Ciuitates reliquas liberas, ne Maiestas Regia Capitulum Agriense, uti constituit, in eam Ciuitatem collocet, ob multas causas, que in scriptis Maiestati Regie enumerata sunt, facileque ab omnibus perpendi possunt. In eo negocio Dominaciones Vestre quoque libertatem Ciuitatis prefate Cassouiensis iuuent promouere.

(Egykorú másolata Türk Dániel naplójában, a Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

IV.

1553. Május 19.

A soproni országgyülés törvényczikkei.

Comissio propria domini Regis.

Nos Ferdinandus diuina fauente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod Domini Prelati, Barones, Nobiles, ceterique ordines et status, fideles subditi huius Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in presenti generali Conuentu, pro dominica Quasimodo, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tercio celebrato congregati, exhibuerunt et presentarunt nobis humiliter infra scriptos articulos, in Conuentu ipso, communibus omnium ipsorum votis conclusos, ad propositionem nostram eis factam respondentes, supplicaruntque nobis humiliter, ut uniuersos et singulos articulos ipsos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum eisdem prebentes, authoritate et potestate nostra Regia acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos obseruabimus *(sic)* quam per alios omnes, quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli in Conuentu Soproniensi, prò Dominica quasimodo, Anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi Tertii celebrati, per Dominos Prelatos, Barones, Nobiles, ceterosque ordines ac status Regni Hungariae predictos, sacrae Regiae Maiestatis status ibidem congregatos, editi.

(I.) Cum sacra Regia Maiestas, dominus noster clementissimus inter cetera propositionis sue argumenta, in hoc conuentu fidelibus suis ordinibus ac statibus Regni sui Hungarie facta, dignata sit exponere, ideo se illos huc conuocandos duxisse, ut mutuis cum eis consiliis, mutuaque deliberatione, de his tractet concludatque, que ad communem utilitatem, salutem ac defensionem eorum videantur spectare, eosque hortatur

ad ea omnia alacriter prestanda, que difficillimis temporibus prestari debere, pro salute propria, liberorum ac coniugum, intelligunt etc. Agunt hoc nomine fideles ordines et status sacre eius Maiestati gratias immortales, effecturi, ut et Maiestas sua, et omnes homines intelligant ad extremum usque eorum spiritum hungaros maiorum gloriae, dulci patriae, sibi denique ipsis, sueque libertati ac saluti minime defuisse.

(II.) Et licet tot tantisque cladibus, tot calamitatibus, per omnes passim regni partes, proximis annis acceptis, parum iam supersit, quod vel eius Maiestas ab ipsis paucis fidelibus suis magnopere exoptare, vel ipsi de se possint polliceri; eodem tamen, quo semper fuerunt, animi ardore, eadem constantia in his, que ad eorum defensionem spectant, offerunt penes personam sacrae eius Maiestatis, vel serenissimi Regis Maximiliani, eius filii, domini eorum clementissimi, in expeditionem prodeuntis, viritim, iisdemque apparatibus presto semper affuturos, quibus in superioris anni conuentu fuerat constitutum, et quibus apparatibus eodem anno superiori instructi, eius Maiestatis, que propter grauissimos Christiani orbis tumultus, alio se conferre fuerat coacta, felicem aduentum, secundum gratiosam eius oblacionem, diu expectarunt; nulla interim occasione pretermissa diuersis in locis insurgendi, seque promptos offerendi, penes Capitaneos et gentes sue Maiestatis, ut si ita Deo optimo maximo placuisset, quominus conatibus hostium resisteretur, cladesque accepte auerterentur, nihil per ipsos usque pretermissum fuisse sacre eius Maiestati persuasum esse confidant.

(III.) Supplicant autem eidem humillime, ut Maiestas sua Regia, cum serenissimo charissimoque filio suo Rege Maximiliano, quantum ad superiori anno iustitutam expeditionem attinet, pro statu atque conditione rerum ac temporum, de eadem ita cogitare dignetur, ut cum suscipienda fuerit, in ea vel uterque vel alter, iuxta Maiestatis sue oblationem, omnino prodeat, et de huiusmodi expedicione, aliisque negociis ad defensionem et conseruationem Regni pertinentibus, tractatusque indutiarum inter Maiestatem eius Regiam et Principem Thurcarum firmandarum, cum Consiliariis suis hungaris, quoquo tempore conferre et de eorum consilio, que

Regni huius salutem et commodum concernunt, suscipere et exequi, necnon vel ipsa Maiestas eius Regia personaliter, vel saltem prefatus serenissimus Rex Maximilianus, cum sufficienti mandato Maiestatis sue, in Regno Hungarie et in locis eidem propinquioribus continue, iuxta clementem Maiestatis sue oblacionem, persistere dignetur ; cum ex absentia Regum pacatis eciam, nedum calamitosis his temporibus, ingentes clades sepenumero euenisse Regno facile constet. Id quod Maiestas sua iam experimento didicit, quemadmodum ista clarius, copiosiusque Maiestati sue ab ordinibus et statibus Regni publice et priuatim fuerunt sepenumero explicata.

(IV.) Super particulari autem expeditione statutum est, ut si qua hostilitas in Regno emerserit, qua vel arx obsideri, vel excursio aliqua depopulatioque in longinquiorem partem, justi exercitus specie, a Thurcis fieret, quorum conatibus Capitanei supremi, alterue eorum, cum gentibus sue Maiestatis sese opponere necessarium esse ducerent, penes personam eorundem Capitaneorum Regni supremorum Hungarie, alteriusue eorum, domini et Nobiles qui periculo fuerint viciniores, ad mandatum eiusdem Capitanei supremi, ex singulis eorum viginti quinque colonis, singulos equites, totidemque pedites bene armatos, ad bellum instructos; Nobiles vero unius sessionis, ex singulis quinque curiis integris nobilitaribus, singulum unum equitem suis sumptibus dimittere, et aut ipsi propriis quoque personis similiter in bellum, penes eosdem Capitaneos supremos hungaros, alterumve eorum prodire, aut loco sui quisque equitem recte armis instructum, qualem scilicet loco persone sue mitti deceat, expedire, et quamdiu necessitas periculumque illud postulauerit, ad quod arcendum insurgere iussi fuerint, tenere, atque eorum impensis, in quibus nullus sit defectus, alere teneantur, sub pena in decreto generali super his expressa. Videnturque propterea gentes huiusmodi per singulos Comitatus iugiter conscripte, et eorum qui fuerint delecti, numerus apud Vicecomites annotatus esse debere, ut ad primam requisitionem vel Regie Maiestatis, vel domini Locumtenentis, aut supremi Capitanei, quocunque opus fuerit, armati, penes Capitaneum ipsum et gentes sue Maiestatis presto esse queant, sine cunctacione; utque propterea

ex singulis Comitatibus Capitanei istiusmodi gentium constituantur, quibus facta per Vicecomites lustracione et presentacione ipsarum gentium integro numero subdantur, neque teneantur ipsi Vicecomites personaliter in expeditionem exire. propter alia negocia ipsis domi incumbentia; sed iidem Capitanei postmodum curam gerant, sub eadem pena generalis decreti, ne quis defectus in numero, apparatuue huiusmodi copiarum contingat, durante ipsa expeditione particulari. Supplicant autem ordines et status sue Maiestati, quod antea quoque multocies supplicarunt, ut sua Maiestas supremos Regni Capitaneos ultra citraque Danubium, ultraque Tibiscum, qui hungaris presint, hungarice nationis, virosque militares, ac qui status et conditionis ceterorum sub ipsis militancium racionem habeant, constituere dignetur, atque eis instructionem dare super modo atque ordine leuandi huiusmodi gentes Comitatuum, ut videlicet habita certa et vera exploratione de periculis aliquibus premisso modo iminentibus. deque hostium eruptione ad deuastacionem alicuius Regni partis, aut arcis obsidionem, non ad leues et fere continuos quoscunque rumores, gentes ipsas dominorum ac Comitatuum excitent ad arma; quandoquidem insurrectio huiusmodi. quantumuis particularis, sine grauibus sumptibus Regnicolarum. incommodoque miserorum colonorum fieri non potest. Maiestasque sua statuere et decernere dignetur, ne externi prefecti, si quos sua Maiestas in Regno habuerit, authoritatem vel potestatem habeant leuandi gentes dictorum dominorum et Comitatuum, vel in expeditione quauis inperandi, preter libertates Regni, veteremque consuetudinem ab antiquo obseruatam.

(V.) Statutum est etiam nunc denuo, ne inposterum coloni usquam locorum, ad ulla opera quarumuis arcium vel fortaliciorum quocunque tempore gratis adigantur per Maiestatem suam, aut eius officialem vel prefectum quempiam; quandoquidem neque ulla ratione ipsi multis atque iisdem grauissimis calamitatibus oppressi, ad extremamque prope ruinam iam redacti, huiusmodi amplius labores, quos scilicet proximis annis ferre coacti sunt, subire possunt, et Regnum hinc in vastitatem redigi, deique indignationem proculdubio

indies augeri constat. Supplicant autem Maiestati Regie ordines et status, ut et constitucionem ipsam, prout nunc quoque clementer ac firmiter obtulit, obseruari facere, et insuper dignetur providere, ne milites sue Maiestatis usquam locorum, ex eorum stacionibus aut presidiis, vel in transitu, violentiam in miseros colonos exerceant, resque eorum aut victualia, pabulum et pecora violenter et sine pretio auferant, cessentque ab iniuriis et nefariis illis facinoribus, de quibus summatim est Maiestati sue expositum; neque Thurcarum in morum villas atque oppida sibi in Tymaros conscribant, ac pro libito possideant; et si qui secus fecerint, in eos sacra eius Maiestas ex stipendio militum, habita de damnis huiusmodi cerciore cognitione, ad quam Maiestas sua quamprimum mittere, et eam tandem execucioni mandare gratiose velit, satisfieri curare; et iniurias, violenciasque et facinora illa inaudita inpune minime preterire Maiestas sua dignetur; nam alioqui nisi hec puniantur, nec dei ira poterit auerti, neque ulle, quantumuis firme, constituciones poterunt habere progressum. Non recusant autem status et ordines, quin pro munitione locorum finitimorum coloni sponte laborare volentes conduci mercede queant; eo tamen ordine et modo, qui in his Vienne obseruatur. Non dubitant enim ordines et status, quin ubi compertum fuerit, et rumor exierit solui in dies singulis laboratoribus mercedem laboris, eamque mercedem, que Vienne laboratoribus numeratur, nec cuique iniuriam vel oppressionem fieri, inuitis etiam dominis, complures ad necessaria opera in omnia loco confluant; qui tamen si pro necessario numero aliqui deessent, vi non compellantur, sed sacra Maiestas Regia ex vicinis Regnis ac prouintiis laboratores huiusmodi conducendos curare dignetur; cum et alioqui externi ad opera ultro in Regnum sepenumero, mercedis consequende causa, ingredi soleant.

(VI.) Super contributione autem anni presentis, status et ordines Regni, Maiestatis Regie imperio, quoad eius fieri potest, cum summo etiam eorum grauissimoque incommodo, obtemperare volentes, ad florenum illum cum dimidio, qui in superiori conuentu ad presentem annum eius Maiestati fuerat oblatus, adque restancias superioris anni subsidii, quas undique ex omnium bonis, in quibus nondum esset exactum, ad-

ministrari debere constitutum est, medium florenum hungaricum hoc anno addendum censuerunt; ita ut eiusmodi duo floreni ex singulis eorum colonis, integris videlicet sessionibus, nullis exemptis preter solos domesticos dominorum ac Nobilium mercenarios, secundum videlicet superioris anni ordinationem, duobus terminis, videlicet pro primo termino ad festum beati Laurentii proxime futurum, pro secundo vero ad festum beate Catherine subsequents, Sacrae eius Maiestati, ad gentes alendas, aliasque necessitates, et ad artium munitionem, operasque conducendas, que hoc modo per uniuersalem contributionem omnibus cedent aequaliter, contribuant. Connumeratio autem huiusmodi subsidii, sicubi facta est iam hoc anno, secundum illam exigatur, sicubi vero facta non est, fiat iuxta priorem constitucionem; et domini Camerarii contrariam instructionem dare non debeant, et si dederint non obseruetur.

(VII.) Ceterum quod ad Religionem, et decimas Ecclesiarum pro arbitrio dominorum Prelatorum arendandas attinet, status et ordines Regni paucis respondent: sese in his que ad Religionem spectant nihil dissentire ab iis que proximis conuentibus super ea re tractata et conclusa, ac per sacram Regiam Maiestatem approbata et confirmata fuerant; quemadmodum super his in articulis eorundem conuentuum extant conscripta. Quandoquidem si quid etiam in his ipsi vellent innouare, nullam Comitatuum nunctii ea de re authoritatem sibi a suis fratribus, a quibus huc sunt delecti, concessam habent; arbitrari autem, aequum esse, ut et Prelati, secundum contenta articulorum predictorum Conuentuum, maxime autem anni millesimi quingentesimi quadragesimi octavi, et seculares quoque, in omnibus officio eorum faciant satis; si qui autem contra ipsos Prelatos et concionatores ab eis delectos, ausu temerario, palam insurgere, ac ipsos vituperiis, contumeliis, verberibus aut nece afficere, vel Ecclesias dei, in contemptum divine sue Maiestatis, destruere, diripere, profanare et spoliare, imaginesque in Ecclesiis frangere aut incendere presumerent, tales conperta rei veritate, pro delicti merito, iure mediante, per eius Maiestatem puniantur, modo et ordine super his in arti-

culis predicti Conventus anni millesimi quingentesimi quadragesimi octaui expresso.

(VIII.) Super modo etiam et ordine arendationis decimarum, punitioneque eorum, qui eas violenter auferrent, tametsi domini Prelati, qui huic Conuentui intersunt, domini etiam barones maiori ex parte, sanctissimam Maiestatis Regie in hac quoque parte propositionem esse censent, ut scilicet quocunque possunt pretio decimas suas, tanquam Ecclesiarum et suas proprias, ecclesiastici cuicunque velint aut possint, locare liceat, quemadmodum etiam secularibus res suas proprias permissum est vendere, ut possunt; propositioni ipsi, uti in ea expressum est, firmiter inherent, quandoquidem etiamsi superioribus annis aliquid in contrarium fuisset ordinatum, nunc iam longe dispar racio sit temporis presentis, multoque maiorem gentium numerum intra et extra arces, atque Regni defensionem, Prelati atque alii ecclesiastici cogantur continue alere. Verum ne ansam nunc ipsi prebuisse videantur tumultibus, dissidiis, variisque malis, que ex hac constitucione, in hac perturbacione rerum, secutura esse a dominis Nobilibus judicatum est; volentes, etiam cum eorum incommodo, publicae quieti, utilitatique consulere, quantum pro eorum personis, consentiunt hac vice in hoc, ut usque ad proxime futurum generalem conuentum, in priori statu super hac arrendatione decimarum permaneatur; protestantes nihilominus sacrae Regie Maiestati solemniter, id se pro malis huiusmodi euitandis, que ipse Regnicolae commemorant, et ad tempus solummodo prescriptum, proque eorum solis personis, de suo iure concedere; nam contra iuramentum eorum, super non dilapidatione bonorum et prouentuum Ecclesiarum prestitum, contraque sanctorum Canonum institutiones, a priscis temporibus semper obseruatas, nulla ratione se in aliam constitucionem consentire posse, iidem prelati aperte confirmant, et quicquid nunc faciunt, sponte in fauorem nobilitatis, communisque concordie, pro ista vice se facere.

(IX.) Probatur etiam ordinibus et statibus, ut, quemadmodum Sacra Regia Maiestas benigne hortatur fideles quoque ipsius omnes, penes quos beneficia aliqua sunt ecclesia-

stica, ad imitacionem sue Maiestatis, viris dignis, et ad ecclesiastica munia idoneis, ad idque iam delectis et nominatis, relinquant libera; aut si ipsi jus patronatus in eis pretendunt, illud producant coram sua Maiestate, et de suis manibus nihilominus ea tradant viris ecclesiasticis, neque diutius patiantur Ecclesias ipsas suis legittimis carere pastoribus.

(X.) De transmigratione autem colonorum statutum est, ut usque ad proxime futurum generalem conuentum, in pristina constitucione permaneatur, in quo tandem conuentu si premissa mala, premissasque violencias et oppressiones miserorum colonorum cessasse interim ordines et status intellexerint, tum tandem communibus consiliis, quod magis visum fuerit expedire, frequentiorique quam nunc regnicolarum cetu, commodius poterit decerni.

(XI.) Ut tamen interim coloni ipsi aliquantulum respirent ab oppressione, et leuamen aliquod sentiant malorum, sanxerunt status et ordines, ut loco quinquaginta duorum dierum, quibus ex priore constitucione seruire dominis suis hactenus fuerant obligati, quadraginta tantum dies in posterum seruiant; excepto tamen eo, si quis dominus aut nobilis pro munitione arcis sue finitime eorum seruitiis atque operibus diutius uti cogeretur, qua in re dominis eorum opem ferre colonis graue videri non debet, cum ad suum proprium commodum, aeque ac dominorum, in ea munitione sint laboraturi.

(XII.) Ad modum etiam et ordinem super educillacione vinorum, que inter colonis fieri debet, antea constitutum, hoc addi debere visum est, ut priusquam colonus, cui vinum educillandum inponitur, vinum ad se abducat, judex eius loci in quo colonus vinum educillaturus moratur, vinum pergustet, et si malum vinum esse, indeque nimis damnosam eius educillationem colono futuram pronuntiaret, non teneatur colonus illud abducere; quod si vi compellatur, liceat ei quo libuerit ex eius domini bonis transmigrare.

(XIII.) Et quia in priori constitucione cautum erat, ne aliter colonus preter modum a suo domino oppressus abire

posset, quam adhibitis sex testibus et uno Judice Nobilium, cum tribus aliis juratis nobilibus, per quos dimitteretur; pergraue autem esse compertum sit miseris colonis tot testes, totque nobiles necessario semper ad eorum eliberationem adhiberi: propterea visum est in posterum ad probacionem grauaminis, impetrandamque licenciam a domino, sufficere unicuique colono migrare volenti, unum juratum nobilem cum uno Judice Nobilium penes se assumere, et ut coram eis ipse colonus migraturus cum duobus eiusdem ville ciuibus et incolis, de justa querimonia sua juramentum prestare debeat, ad quorum juramentum colonus dimittatur.

(XIV.) Quoniam autem nulla erat antea constitucio de refusione damnorum, si qua cuiquam colono per eius dominum indebite et illegittime illata fuerit, quorum damnorum causa abire compulsus foret, sed simpliciter ut liceret abire permissum erat, modo et ordine in ea re descripto; nunc et experientia, et ratione etiam, equitateque adducti, ordines et status constituerunt, ut postquam is colonus, qui fuerit abire permissus, ad alterius se bona contulerit, liceat nouo domino, ad quem migrauerit, pro damnis colono a priori domino indebite et illegittime illatis, coram Comitatu jure veterem dominum conuenire, seruatisque de iure seruandis, habita legittima probacione, Comitatus in prima instancia judicium et iusticiam in ea re, citra violentiae penam, facere debeat, semotaque omni appellatione ad restitucionem illati damni, prout sentencia ipsa lata fuerit, prior ipse dominus compellatur; liceatque de his omnibus iure agere, que post superioris anni Posoniensem Conuentum usque ad hunc diem acciderunt, vel deinceps contingerent.

(XV.) Quod vero ad reuisionem reformati decreti attinet, in presenti conventu facienda, cum maioris ea res momenti esse visa sit, quam ut minimo negocio, breuique temporis spacio, et inter ceteras nunc curas, absolui queat; statutum est, ut ad festum beati Luce proxime futurum, ex singulis Comitatibus unus et alter nobilis, ad id unum duntaxat pertractandum concludendumque, similiter et ex Transylvania Sclauoniaque, nec non ex singulis Capitulis, Civitatibus

que pociores quique,[1]) sumptibus eorum Posonium deligantur; per quos ita delectos, presentibus ibidem authoribus reformationis, nec non judicibus ordinariis, aut eorum prothonotariis et vicesgerentibus, revisio ista omnis diligenter atque accurate recognosci, et prout ex usu Regni et justicia esse fuerit visum, concludi et sacrae Regie Maiestati clementer acceptanda et reuidenda proponi debeat, quam etiam Maiestas eius reuideat et recognoscat, et postea in proximo conventu generali denuo cum fidelibus suis statibus perlegat, et si que ulterius discucienda et concludenda fuerint, de eorum consilio discutiat, et prout maturius visum fuerit, agat et concludat; ac ita demum huiusmodi reformationem absolutam authoritate Regia sua approbet, confirmet et promulget; ac prefatos quidem delectos sine alia vocacione ad id operis, ad diem locumque prescriptos conuenire debere, in hoc ipso conuentu est omnium approbacione conclusum,

(XVI.) Ceterum quod ad sallaria annua militum attinet, in potestate uniuscuiusque positum esse constitutum est, quanti quisque ad tipendia milites conducere, et quo sallario in annum seruire velit aut possit; cum iis tamen qui in expeditionem conducuntur obseruetur illa solutio, que in proximi anni conuentu Posoniensi fuit conclusa. Super stipendio autem per singulos menses persoluendo, hiis qui sallario carent, et in continuam miliciam, ad menstruam tantum solucionem conducentur, visum est ternos hungaricos florenos, semper initio mensis soluendos singulis equitibus, peditibus autem duos debere persolui, solucionemque ipsam in singulos menses nulla racione debere intermitti; nam hinc maxime violencias contingere existimatur, de quibus superius est commemoratum, quod per multos sepe menses milites nullam solucionem accipiant. Quod si Regie Maiestatis milites, ob diversas sepe causas, a Maiestate sua expositas, in singulos semper menses solui non potuerint, interim nihilominus ab iniuriis ac damnis colonis inferendis abstineant, uti sepius est iam dictum.

[1]) A törvénykönyv nyomtatott kiadásaiban, kétségkivűl hibásan, áll »quinque.« Nem tehető fel, hogy minden város és káptalan öt követ küldésére utasíttatott volna.

(XVII.) Super limitacione eciam victualium in his locis, in quibus gentes vel apud confinia, vel alibi sunt castra metate, stacionemue habent, certus ordo veteri more constitutus est, ut scilicet secundum proventum annone, prefectus earum gentium, adhibitis ex Comitatibus vicinioribus Vicecomitibus, mutuis consiliis et deliberatione eorum, certum ratumque, tam scilicet militibus quam colonis tollerandum, cuique rei et commeatus generi pretium limitet, iuxta quam limitacionem victualia coemantur, vendanturque ita ut neque militibus defectus, neque miseris colonis ex ea re contingat oppressio; nec dubium est hoc modo, quin ubique locorum militibus Regie Maiestatis satis suppetat commeatus omnis generis, ac vili pretio, si modo ab iniuriis et violentiis temperarint, et si qui sine pretio aliquid auferrent, illico puniantur. Si quis tamen exercitus nacionis cuiusuis externe, tam equitatus quam peditatus profectus, vel sicubi castra metatus fuerit, non Capitaneus talium externarum nationum per se, sed Capitaneus hungarus, qui in illis partibus fuerit, hanc limitacionem faciat modo predeclarato. In Transylvania autem Wayuoda, ac in Sclauonia Banus hanc limitacionem, modo similiter predicto, facere debent.

(XVIII.) Porro quod ad exactionem Tricesimarum attinet, constitutum est, ut quilibet dominorum ac nobilium exactores Tricesimarum in sua bona admittere non recuset; ita tamen ut loco eorum locorum, que nondum in potestatem hostium deuenerunt, vel que manifesto periculo non sunt exposita, Maiestas sua alia Tricesimarum loca nusquam constituere, immo si alio fuissent deducta, illa ad pristinum locum, prout ab antiquo ea loca obseruata, et in decreto etiam Regni expressa sunt, reducere dignetur; atque insuper et Tricesimatores, qui ubique hungari constituantur, in huiusmodi bonis absque iniuria vel damno domini eius loci, in quo fuerint, eius que subditorum, suum officium exerceant; neque quenquam dominum aut nobilem pro his rebus, quos in usum eorum, secundum necessitatem cuiusque dominorum ac nobilium transuehendas curare solet, de aliis etiam rebus, de quibus antehac nunquam tricesimam per quempiam solvi mos fuit, ut puta: pullis, anseribus, et id rebus minutis infra valorem unius

floreni, neminem cuiusuis status, neque de pecoribus ad macellum vel ob aliam causam de uno loco ad alium intra Regnum abactis, tricesimam solvere, prout hactenus summa cum indignitate iniuriaque, cogant; neque de inductis vel eductis maiorem tricesimam, quam proximis annis fuerit communi Regnicolarum consensu constitutum, neque etiam alienum debitum, nisi fideiussionem fecisset, quisquam solvere cogatur. Constat autem satis grauem penam in eos esse constitutam, qui privati usus nomine mercaturam exercerent, ac questum facerent, vel aliter fraudem in tricesima committerent, aut etiam violenciam Tricesimatoribus inferrent, videturque proinde, ut dominos, nobiles, vel eorum potiores officiales, cum pro rebus huiusmodi ad eorum usum miserint, literas suas patentes tradere vectoribus debeant, quibus literis per Tricesimatores visis, res transire permittantur.

(XIX.) Supplicant autem ordines et Status Regni Maiestati Regie, ut quemadmodum Maiestas sua saepenumero obtulit, et jura et libertates Regni postulant, dignetur tam Tricesimatores quam ceteros officiales Regni, imprimis proventuum hungaricorum administratores, necnon prefectos arcium et aliorum locorum in Regno hungaros ac non externos constituere; cum ex publicis querelis multocies iam intelligat Maiestas sua, quantis injuriis et damnis afficiantur Regnicolae ab externis huiusmodi officialibus, propterea quod nulla in Regno bona habentes, iure se a quopiam conuinci, vel penam pati non posse sciant; indignumque insuper videatur, eosdem externas literas quoque ipsas sue Maiestatis, sub hungarico sigillo confectas, et judices Regni palam contemnere, que omnia in detrimentum Regni libertatum, non mediocri Regnicolarum iniuria ac damno fiunt, ut lacius sepe Maiestati sue est expositum. Si que autem controversiae super exactione Tricesimarum, ac super aliis, negociis, inter Tricesimatores aut alios Regios officiales in Regno, quouismodo suborirentur, non ad Cameram Aulicam, vel dominos Regentes et Camerarios Austriacos reuisio earum reiiciatur, sed per dominum Locumtenentem et consiliarios Camere hungarice discuciantur et finiantur.

(XX.) Super celebracione autem judiciorum statutum est, ut illa generalia judicia, que per hos annos fuerant adjudicata,

tam Cassouie quam etiam Posonii, postea quoque suis terminis, prout in proxime preterita dieta Posoniensi fuerat conclusum, adjudicentur; et quod ea quoque negocia, que similiter iuxta eandem proximam constitucionem Posoniensem authoritate Locurateneutie continue adiudicari decreta fuerant, et anno preterito etiam inchoata, sed obsesso ac capto Vesprimio intermisse extiterant, pro festo ad vincula beati Petri apostoli proxime venturi iudicentur, et triginta duobus diebus continuentur. Super his autem omnibus violentiis, que post expugnatum anno superiori Vesprimium a festo pentecostes tunc preterito in hunc usque diem, queque post hac etiam ubicunque et per quoscunque fuerint perpetrata, fiat ex nunc judicii et justicie administracio, absque omni intermissione, demptis solummodo vacanciis, que tempore messis et vindemie ubique semper fieri solent; dominusque Locumtenens una cum Judicibus ordinariis, vel eorum vicegerentibus aut prothonotariis, secum omnino, vel in parte Posonii existentibus, statim facta per quempiam citacione, ad 15 diem, ut moris est, partibus ipsis, vel eorum legitimis procuratoribus, eodem 15 die adueniente comparentibus, vel forte alicuius partis contumatia vel absentia non obstante, in talibus judicium et justiciam facere et sentenciam ferre, eamque seruatis legitimis processibus debite etiam executioni demandare debeant et possint.

(XXI.) Super bonis etiam et juribus possessionariis que iuxta publicas priores constituciones, tum etiam iuxta nouissimam proxime preteriti anni in conuentu Posoniensi factam conclusionem, illis ad quos pertinent remitti debebant, et que hactenus fortassis remisse non sunt, similiter habita superinde ad 15 diem citacione, absque intermissione continue, prout in eodem Conuentu Posoniensi fuerat conclusum, fiat iudicium, et eadem bona absque inhibicione et repulsione, illis ad quos pertinent, restituantur; cause etiam transmissionales similiter semper judicentur.

(XXII.) Judicia etiam spiritualia continue secundum canones, quibus ab antiquo Ecclesia usa est, continuentur in omnibus causis forum ecclesiasticum concernentibus,

(XXIII.) Ceterum cum propter commoditatem Regnicolarum, quo scilicet in externis etiam locis moneta hungarica exponatur, et pro euitandis sumptibus, qui alendo numero cusorum monetae non mediocres fieri, a certo tempore, in camera Maiestatis sue debent, hortata sit Maiestas sua ordines et status, ut mediam partem argenti in cameram prouenientis, in talleros et medios talleros, eiusdem lige cuius viennenses talleri sunt, cudantur; probatum est ordinibus et statibus, iuxta adhortacionem sue Maiestatis, ut usque ad alium proxime futurum generalem conuentum, media pars argenti modo prescripto in talleros integros et medios, reliqua vero dimidia pars in solitos denarios hungaros, ac pars etiam aliqua in fylleros cudatur; ita videlicet, ut talleri ac medii talleri sub his signis atque ea inpressione utrinque hungarica cudantur, que in articulis anni millesimi quingentisimi quinquagesimi est super his descripta; aduertatque, iuxta veterem consuetudinem, Reuerendissimus dominus Strigoniensis et eius pisetarius, ne quis error aut fraus in cusione huiusmodi et ferreamentis, iuxta veterem consuetudinem et Ecclesie sue priuilegia, committatur. Quod si usque ad prefatum proximum conuentum non inutilis neque damnosa Regnicolis hec tallerorum cusio visa fuerit, poterit ea imposterum etiam continuari. Supplicant autem Regnicolae, ut Maiestas sua dignetur prouidere, ne argentum non cusum extra Regnum exportetur, preter veterem Regni libertatem, et si qui id clam facere fuerint deprehensi, pena super his in decreto regni expressa, per ablacionem argenti puniantur, sine respectu cuiusquam persone.

(XXIV.) Quod vero de edicione, impressioneque erroneorum librorum per Maiestatem suam mencio facta est; status et ordines super ea re pro parte ipsorum nihil statuere potuerunt, cum in eorum bonis nusquam id fieri sibi constare affirmarent.

(XXV.) Ceterum cum milites ad obsidionem Agriensem proximis diebus, dei optimi maximi clementia, liberati, magna parte in oppugnatione, grauibus acceptis vulneribus, multisque coporis membris partim amissis, partim mutilatis, aliena

ope ad querendum victum indigeant, dignique sint preterea ipsi omnes, qui cum universo Regni profuerint, ab omnibus item universis liberalitatem sentiant; plerique etiam nobiles et militares viri, qui et antea et proximo anno viriliter pugnando in captiuitatem Thurcicam redacti, neque quo se redimant habentes, statibus et ordinibus Regni supplicarunt, ut subsidia aliqua ad eorum eliberationem generaliter conferre velint; ordines et status, habita utriusque ordinis hominum debita ratione, statuerunt inter se, accedente ad id benigno sue Maiestatis consensu, ut penes duos florenos superius descriptos, duobus terminis Maiestati Regie conferendos, decem denarii Hungarici, sub eadem connumeratione, ex singulis eorum colonis exigantur, quinque videlicet denarii singulo quoque termino, administrenturque ad manus eorum, quos ipsi, tam Agrienses quam captiui ad distribucionem inter se huiusmodi subsidii deputarint; modo et ordine in ea re obseruato, ut quisque ex ea pecunia pro suo statu, conditione et merito accipiat, quemadmodum lacius inter Regnicolas ea de re fuit tractatum ac conclusum. Nobiles tamen ipsi subsidium huiusmodi decem denariorum integrum ex bursis eorum propriis persolvere, et ad festum beati Lucae Posonium ad manus racioniste camere sue Maiestatis, Ladislai videlicet literati de Mossocz, assignari facere obtulerunt, per eundem raciocinistam tam Agriensibus quam captiuis premisso modo dividendos.

(XXVI.) Preterea cum intelligatur, quod quamuis certa privilegiorum et literarum, in arce Posoniensi repositarum quantitas per dominum quondam Comitem a Salmis, superioribus annis, ex constitucione Regnicolarum fuerat assignata, restarent tamen adhuc nonnulla apud eius heredes ac seruitores qualitercunque retenta; unde non mediocris iactura, defectu huiusmodi priuilegiorum, aliquibus fidelibus sue Maiestatis posset euenire, quemadmodum etiam nonnulla bona ab eius Maiestate impetrata hoc modo fuisse circumfertur: propterea supplicant ordines ac status, dignetur sua Maiestas serio coram mandare domino Comiti Echio a Salmis, et eius officialibus arcis Posoniensis hic existentibus, ut si que alia privilegia vel litere aliorum quorumpiam dominorum ac nobi-

lium penes ipsos in predicta arce Posoniensi, aut alibi sub eorum potestate essent, eas omnes absque mora assignent fideliter ad manus dicti domini Locumtenentis; aut coram eius Maiestate, vel iis, quos Maiestas sua ad id deputandos duxerit, iuramentum prestent, nulla se habere privilegia in potestate sua in predicta arce Posoniensi aut alibi, neque de aliis apud eos relictis quovis modo constare; quemadmodum Maiestas sua facturam se clementer obtulit.

(XXVII.) Thelonia sicca, et alia in bonis quorumuis insolita atque indebite erecta, iuxta priorum conventuum constituciones, ubique tollantur.

(XXVIII.) Super complanandis item differentiis inter Hungariam et Austriam, redempcionemque arcium Kewzegk et aliarum ad Austriam superioribus annis ab Hungaria oppignoratarum, iuxta deliberacionem Commissariorum Maiestatis sue, et supplicacionem Regnicolarum super his factam; preterea super reuisione differentiarum inter Hungariam et Styriam, necnon inter Sclavoniam et vicinas provintias sue Maiestatis hereditarias; atque eciam de commissariis ad revisionem metarum et aliorum negociorum in Hungariam et Poloniam, deque redemcione tredecim oppidorum a serenissimo Rege Poloniae, necnon super differentiarum revisione, que inter nonnullos nobiles scepusienses et ipsa tredecim oppida a certo tempore vertuntur, Maiestas sua iam tandem finem facere dignetur, quemadmodum eadem facturam se obtulit.

(XXIX.) Preterea cum libere et eciam septem Regie Maiestatis montane Civitates superiorum partium, contra ipsarum aprobata privilegia et libertates vetustas, in aliquibus locis iniuste et indebite ad solucionem theloneorum coguntur, arestentur et vexentur; supplicant ordines et status, ut earum privilegia per omnes omnium statuum et ordinum homines Maiestas sua inuiolate obseruari facere dignetur; et nullum theloneum ab ipsis, tam de rebus et mercibus inuehendis, quam euehendis exigatur; et ut villule quoque Civitatum montanarum, que a diuis quondam Regibus in subsidium earundem Civitatuum et culture operose et sumptuosissime sunt reseruati, et que prius dicam in medio Comitatus non per-

soluerunt, in eorum libertatibus permaneant; utque loca depositionum mertium, que in Regnum inducuntur, eadem sint, que ab antiquo esse solita fuerunt, observenturque in ea re uniuscuiusque Civitatis privilegia; quemadmodum Maiestas sua, visis eciam iuribus fidelium suorum ex vicinis prouinciis, quod justum et aequm fuerit, super mercium depositione, pro utriusque partis juribus se obtulit facturam.

(XXX.) Supplicant etiam, ut sacra Maiestas sua honorem Comitatuum Soproniensis et Mossoniensis et aliorum, quem hactenus domini germani tenuerunt, hungaris suis fidelibus conferre dignetur, et clementer insuper permittere, ut arx Lanser, que in hungaria est, nec a Regno divelli debet, pro deposita per aliquem hungarum pecunia, ad Hungariam redimi queat; quemadmodum Maiestas sua, habita cum dominis Consiliariis suis hungaris super ipsa arce matura consultacione, se deliberaturam obtulit, ne quisquam iuste conqueri possit. Sperant autem ordines et status, dominos consiliarios id in ea re sue Maiestati consulturos, quod ex regni Hungarie libertatibus et juribus fuerit. Tum autem dictorum quam aliorum Comitatuum Comites, iuxta formam in decreto regni expressam iuramentum prestare teneantur. Si qui autem Comites Comitatuum coram Regia Maiestate se iurasse dixerint, testimonium authenticum super prestito huiusmodi juramento afferant in medium Comitatus, et sic officium eorum exerceant.

Nos igitur supplicacione premissa dictorum fidelium nostrorum dominorum prelatorum, baronum ac nobilium, aliorumque ordinum ac statuum huius Regni nostri Hungarie et partium eidem subiectarum, clementer admissa, predictos universos et singulos articulos, modo premisso nobis presentatos, presentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri, et inscribi fecimus, eosdemque et omnia et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum benevolum, pariter et assensum prebuimus, et illos ac quevis in eis contenta nostra Regia authoritate acceptauimus, approbauimus, ratificuimus, ac confirmauimus, offerentes nos clementer, quod premissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam alios fideles nostros, cuiuscunque status et conditionis

existentes, obseruari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in Civitate nostra Soproniensi die decima nona mensis Maii, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo tercio, Regnorum nostrorum Romani vigesimo tertio, aliorum vero vigesimo septimo.

Eredeti példánya, melyen a nagy királyi pecsét veres viaszba nyomva látható, a budai kamarai levéltárban.)

IX.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉSEK

1554—1556.

I.

A pozsonyi országgyűlés 1554. Márczius- és Április-ban.

Mióta az 1553-ik év tavaszán Castaldo spanyol és német hadaival Erdélyből kivonult, Izabella pártja ott és a tiszai részeken, János Zsigmond visszahelyezése érdekében élénk tevékenységet kezdett kifejteni, melyhez nehézség nélkül sikerült a portának pártfogását kieszközölnie.

Ferdinánd mindent elkövetett, hogy Izabellát megnyerje és a szultánt állandó béke megkötésére bírja. De az alkudozások az 1554-ik év elején még nem mutattak fel eredményt.

A király ezen bizonytalan helyzetben a magyar országgyűlés összehívására határozta magát; annál inkább, mert Révay Ferencz nádori helytartónak (1553.) november 1-én bekövetkezett halála miatt a nádori méltóság betöltése iránt is kellett intézkedni.

Az ország rendeit Pozsonyba, márczius első napjára hívta egybe; kijelentvén, hogy »az ő védelmöket, jólétöket és megmaradásukat illető és halaszthatatlan ügyek,« továbbá nádor, vagy nádori helytartó választása iránt is kiván velök tanácskozni. Intette őket, hogy a kitűzött határnapon pontosan jelenjenek meg, és ne késsenek, mint más alkalmakkor történt; egyúttal kilátásba helyezte, hogy ő is személyesen fog Pozsonyba jönni.[1])

[1]) Az 1554. január 21-én Bécsben kelt meghívólevélnek Szeben sz. k. városához intézett példánya, a szász nemzet szebeni levéltárában. — L. **Irományok**. I. szám.

Azonban sem a rendek, sem a király nem tartották meg a határnapot.

Márczius 10-én még igen kevés főúr, csak nyolcz megye és néhány város követei voltak együtt.[1]) A király is csak másnap délután érkezett meg, két fiának *Miksa* királynak és *Károly* főherczegnek kiséretében.[2])

A márczius 13-án bemutatott propositiókban biztosította a rendeket, hogy miként eddig, úgy ezentúl is, híveinek védelme, jóléte és békéje érdekében, fáradságot és áldozatokat nem fog kímélni. Egyúttal igéri, hogy az ország szabadságait mindennemű tisztviselői által sértetlenül meg fogja tartatni, és azokat, kik netán megsértik, késedelem nélkül megbüntetendi. Azon hadakat, melyek a rendek jószágain táboroznak és a jobbágyoktól élelmöket kierőszakolják, rögtön el fogja távolíttatni, és pedig a magyar csapatokat két, a spanyolokat három hét alatt; az okozott károk kinyomozására és megtérítésére biztosokat fog kiküldeni.

Előadván, mily roppant összegeket kell a véghelyek és hadak ellátására fordítania, melyekhez a kormánya alatt álló többi országok és tartományok rendei is hozzájárulnak, felhívja az országgyűlést, hogy adót ajánljon meg; továbbá rendelkezzék a közönséges és részleges felkelés iránt; végre határozza el, hogy a jobbágyokat fizetés fejében, a várak erődítési munkálatainál használhassa.

A kath. vallás érdekeit és a tizedek bérlésének ügyét újra a rendek figyelmébe ajánlja.

Az érczpénz tárgyában jelenti, hogy az utolsó országgyűlés óta, mely felhatalmazta a kamarába befolyó ezüstnek felét tallérokká veretni, e czélra az ezüstnek alig ötöd-részét használta; és felhatalmazást kért, hogy továbbra is veretheszen ily pénzeket.

[1]) *Binder György* bártfai követ márczius 11-én írja: »Es ist kein Herrschaft zu Presburg, allein der Locumtenens und der Bischoff von der Neiter. Es sein auch kaum 8 Stuel zu Prespurg. — *Löcse* város követei *Windek Erasmus* és Wallendorffer Márton voltak. A hét bányavárosnak országgyülési követei részére adott, a királyhoz intézett megbízólevele Körmöcz város levéltárában. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) *Binder György* márczius 13-iki jelentése.

Végre felszólította a rendeket, hogy régi és ismételve kifejezett óhajtásukhoz képest, válaszszanak nádort. [1])

A tanácskozásokról, melyek márczius 14-én vették kezdetöket, [2]) részletes tudósításokat nélkülözünk. Úgy látszik, komoly nehézségek merültek fel némely pontok iránt, vagy a két tábla, vagy az országgyűlés és a király között; mert az utóbbi csak egy hónap lefolyása után erősíthette meg az alkotott végzéseket.

A rendek hűségök és engedelmességök felől biztosítván a királyt, hálásan fogadták igéretét, hogy őket és szabadságaikat meg fogja oltalmazni. Felkérték, ne engedje, hogy a Magyarországban alkalmazott kamarai tisztviselők idegen hatóságok- és törvényszékekhez forduljanak; mindenben a magyar kamarának legyenek alárendelve, és azok, kik a kamara hatósága alól kivonják magokat, vagy annak rendeletei ellen cselekednek, büntetésben részesüljenek. A királyi városok jogait és szabadságait a király különös figyelmébe ajánlják. [3])

Helyeselik, hogy a király az urak és nemesek jószágain táborozó katonákat haladéktalanul eltávolítani és az általok okozott károkat megtéríteni kívánja. A kártérítés módját szabályozzák, és megállapítják, hogy ha a katonák jövőben erőszakos tetteket követnének el, a földesurak a régibb törvények értelmében járhassanak el ellenök. [4])

Habár a rendeket a múlt évek háborúi és egyéb csapásai lesújtották, úgy szólván tönkre tették; jobbágyaikat is a pestis, éhség és háború annyira hozta, hogy sokaknak félmezítlen testöknél alig van egyebök: mégis a király felhívására, erejökön felül hoznak áldozatokat. Minden jobbágy telek után, [5]) melyeknek új összeírása rendeltetik el, két részletben, a kamara tisztviselőinek kezeihez fizetendő két forintnyi adót szavaznak meg. Azon jobbágyok, kiknek vagyonuk hat forintnál csekélyebb értékű, továbbá az elégett és ujon

---

[1]) A királyi propositiók teljes szövegét nem ismerjük. Tartalmát resumálják a törvénykönyv I., III., V—VIII., X—XII. és XVII. czikkei.

[2]) A bártfai követ márczius 13-iki jelentése.

[3]) A törvénykönyv I., XI., XXIII. és XXIV. czikkei.

[4]) A IV., V. czikk.

[5]) »Ex integris tantum portis.«

épült házak birtokosai, végre az uraik által élelmezett és ruházott szolgák teljesen fel vannak mentve az adótól; azok pedig, kik a törököknek is adóznak, csak felét fizetik. [1])

A mult évben megszavazott adót, melyet némely alispánok magok számára tartottak meg, ezek rögtön szolgáltassák be a kamarához. [2])

A közönséges és részleges felkelés tárgyában megújítják az ez iránt alkotott régibb törvényeket. A földesurakat kötelezik, hogy a közel fekvő várak erődítményi munkálataihoz jobbágyaikat, bizonyos meghatározott rend szerint, küldjék; de ezek csak hat napig tartozzanak a várak körül dolgozni, és a Bécsben szokásos munka-bérben részesüljenek; azt is kikötötték, hogy a munkák felügyelője magyar ember legyen. [3])

A vallás ügye és a tizedek bérlése iránt az alsó tábla ezen országgyűlésen sem volt hajlandó új végzéseket alkotni; a korábbi országgyűlések törvényeihez ragaszkodva, erélyesen visszautasította a főrendeknek ujítási kisérletét. [4])

A királyi előterjesztés alapján, a rendek megegyezésöket adták, hogy a körmöczi pénzverde ezentúl is verethessen tallérokat és féltallérokat; épségben fentartatván az esztergomi érsek pisetáriusának hatósága. Továbbá újolag kimondották, hogy a magyar érczpénzt is mindenki tartozzék teljes értékében elfogadni, és hogy az ezüstöt ne legyen megengedve az országból kivinni, kivéve a király és gyermekeinek személyes használatára. [5])

---

[1]) A III. IV. czikk.

[2]) A XVIII. czikk.

[3]) A VIII—X. czikk.

[4]) A VII. és XII. czikk. — *Lőcse* város követei márczius 18-án jelentvén, hogy a felső magyarországi öt királyi város követei benyújtották hitvallásukat, megjegyzik: »Alle Stuel. . . sayn mit uns eins, und stehen bey uns, keynen ausgenommen, und auch dy Sybenburger; die Bergstette, in etliche die nahendt gelegen seyn, missen sich tucken.« A *Bártfai* követ márczius 25-én irja, hogy e hó 23-án »seyn wir yn orzag gangen, hat man die Articel gelesen, die der Herschafft fürgeben hat. Da die Religion uns antzeiget was garaus die alte Meinungen (?), da ist allenthalben ein solch Geschrei wurden von den Stuelen allen, man sol den Articel gar mit tynten ausleschen.«

[5]) A XVII. és XXIII. czikk.

Az igazság kiszolgáltatása tárgyában határoztatott, hogy a nyolczadi törvényszék, a közelebb fekvő megyék számára, Pozsonyban szent Mihály nyolczadán, és a távolabb fekvő megyék számára, Kassán vízkereszt nyolczadán tartassék; végre a helytartói (nádori) törvényszék augusztus 1-én kezdje meg, és 32 napon át folytassa működését. [1])

Azon gyűlés, melynek az 1553-iki országgyűlés határozata értelmében, a törvénykönyv átvizsgálására kiküldött jogtudósok munkálatát kellett volna tárgyalás alá venni, nem tartatván meg, ez ügyben az országgyűlés nem intézkedhetett.

A rendek ismét több kérelemmel fordúltak a királyhoz, melyeknek nagyobb része minden országgyűlésen újra és újra szőnyegre kerűlt. Gondoskodjék a Lengyelország és az ausztriai főherczegség által zálog czimen birtokolt magyarországi városok és várak visszaváltásáról. A II. Lajos király halála óta idegen kezekre jutott jószágokat adassa, és a mennyiben az ő kezeiben vannak, adja vissza törvényes birtokosaiknak. A törvénytelen vámokat szüntesse meg. Az oly megyékbe, melyekben a főispáni hivatal üresedésben van, ezt töltse be birtokos nemesekkel, kik a hivatali esküt azonnal tegyék le. Azokat, kik a várak elvesztének okai voltak, állíttassa törvényszék elé és bűntesse meg, hogy példájok másokat is elrettentsen. [2])

A király ez alkalommal teljesen meg volt elégedve a rendek végzéseivel, mit irásban és élőszóval adott válaszában kijelentett. [3]) A rendek összes kivánatainak teljesítését készséggel megigérte, [4]) és csak lényegtelen változtatásokat kivánt

---

[1]) A XVI. czikk.

[2]) A XIII—XV., XIX és XXV. czikkek.

[3]) A II. czikk említi, hogy a király »coram et scripto dignata est clementer significare . . .«

[4]) Névszerint, a II. czikkben kijelenti, hogy nehezteléssel értesülvén a katonák kihágásai felől, ezeknek ismétlődését szigorú rendeletek által meg fogja akadályozni, és a károsultak kárpótlásáról is gondoskodni fog. A XVI., XVII. és XIX. czikkekben igéri, hogy az alvidék számára magyar tanácsosainak közreműködésével bírót fog nevezni; az ezüst kivitelét meg fogja akadályozni; a megüresedett főispánságokat be fogja tölteni. sat.

a czikkek szövegében eszközöltetni, [1]) mit a rendek nehézség nélkül teljesítettek. [2])

Mire a törvénykönyvbe összeállított végzéseket, apríl 12-én, megerősitésével ellátta. [3])

A *nádorválasztásról* ezen törvénykönyv csak azt említi, hogy a király a nádori méltóság betöltését elhatározta, és a rendek ezt nemcsak hasznosnak, hanem szükségesnek itélik; megállapítván, hogy a választandó nádornak ugyanazon jog- és hatalomköre legyen, melyet elődei birtak. [4])

A választás iránt márczius második felében kezdődtek meg a tárgyalások.

A király három jelöltet terjesztett a rendek elé: *Nádasdy Tamás* országbírót, *Báthory Endre* főkapitányt és *Batthyányi Ferencz* horvátországi bánt. [5])

Az alsó táblánál márczius 20-ka körül történt a választás, melyben csak a megyei követek vettek részt. Nádasdyra *huszonnégy,* Báthoryra pedig, bár tudva volt, hogy a király őt óhajtja, *tizenhárom* megye követei adták szavazatukat. [6])

A főrendek hozzájárulása után, Ferdinánd király is jóváhagyta e választást. Nádasdy Tamás, előhaladott korára

---

[1]) Az erre vonatkozó leirat eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban. L. **Irományok.** III. szám.

[2]) Ez a törvényczikkek szövegéből kitünik.

[3]) A megerősített törvénykönyvnek eredeti, királyi pecséttel és aláirással ellátott példánya a budai kamarai levéltárban. L. **Irományok** és **Törvények.** IV. szám.

[4]) A VI. czikk.

[5]) *Istvánfy* szerint nem a király terjesztett a rendek elé 3 jelöltet, hanem ezek a király elé. A választásról így ir: »Itaque interrogavit Michael Mereius regni praetor: Ecquem vellent, nominarent palatinum, qui demum a rege confirmaretur. Tres nominavere e regni proceribus . . . Franciscum Batthyanyium, Andream Bathorium et Thomam Nadasdium.« Azonban elbeszélésével ellenmondásban vannak a nádorválasztásról szóló királyi oklevélnek és a bártfai követ márczius 25-iki jelentésének alább idézendő helyei.

[6]) *A bártfai* követ márczius 25-én irja: »Der Palatinus noch nit ausgeschriren ist, sich zwischen dem orzag hoch aufgeret hat (?). Ich denk es wirt kein anderer als der Nadasdy, der 24 Stimmen gehobt hat, wiewoll Königlich Maiestät auff des Bathory weg ist; denn der Bathory nur 13 gehabt hat.«

és betegeskedésére hivatkozva, vonakodott ugyan elfogadni a terhes tisztet; de utóbb a rendek és a király egyesült kérelmeinek meghódolt.[1])

Apríl 15-én *Oláh Miklós* esztergomi érsek mint királyi cancellár, az ország rendeinek ünnepélyesen bejelentette, hogy a király Nádasdyt a nádori méltóságban megerősítette.[2])

Ezzel az országgyűlés teendői ki voltak merítve. Ferdinánd három nappal utóbb elutazott Pozsonyból.[3])

II.

A pozsonyi országgyűlés 1555. Júliusban.

Magyarország helyzetében, a gyakori országgyűlések daczára, nem állott be kedvezőbb fordulat. A törökök is folytatták pusztításaikat és foglalásaikat. A Ferdinánd által Szulejmánnal megindított békealkudozások, az előbbinek engedékenysége daczára, sokféle nehézségekbe ütköztek. Erdélyben János Zsigmond pártja nőttön nőtt.

Ferdinánd ily körülmények között, 1555. tavaszán az augsburgi birodalmi gyűlésen segítséget igyekezett kieszkö-

---

[1]) *Ferdinánd* király apríl 15-iki oklevelében írja, hogy Nádasdyt az ország nádorává nevezi, tekintve érdemeit, és »intellectis etiam et cognitis prefatorum omnium dominorum prelatorum, baronum, magnatum, aliorumque nobilium statuum et ordinum regni ipsius nostri Hungarie et parcium sibi subiectarum, in presenti generali dieta nobiscum existencium votis, sentenciis et suffragiis, in hunc fere unum ex multis, quod ad dignitatem ipsam palatinatus spectat, coniectis et tendentibus; considerato hoc quoque, quod regnicole ipsi nostri, nonnisi preclaris eiusdem Thome Nadasdii virtutibus inducti, testimonium hoc ita concordibus animis de illo facere possent. . . Eundem igitur Thomam Nadasdi, licet diu multumque reluctantem, valetudinem et etatem iam ingrauescentem et insufficienciam suam tanto oneri ferendo caussantem,... de dictorum dominorum prelatorum, baronum, magnatum, aliorumque nobilium, statuum et ordinum regni nostri Hungarie . . . duximus eligendum, nominandum et pronunciandum.« (Eredetije a budai kamarai levéltárban. Kiadta *Katona*. Hist. Crit. XXII. 520—9. ll.)

[2]) *Oláh Miklós* naplójegyzetei *Bélnél*. Adparatus. 41. l.

[3]) *Gévay*. Itinerar. Ferdinand's I. 72. l.

zölni, és innen május 8-kán a magyarországi rendeknek június 24-kére Pozsonyba országgyűlést hirdetett, melyen személyesen ohajtott velök mind azokról tárgyalni, a mi »megmaradásuk, nyugalmok és védelmök biztosítására alkalmas,«[1]) azaz tőlök a véghelyek megerősítésére *adót* eszközölni ki.

Minthogy ez volt az országgyűlés összehivásának fő-, sőt egyedüli czélja,[2]) a magyar kamarának az országgyűlési előterjesztések tárgyában bemutatott javaslatait elmellőzte, attól tartván, hogy a rendek körében elégületlenséget támaszthatnának.[3])

Mivel pedig a birodalmi gyűlés tárgyalásai személyes megjelenését a magyar országgyűlésen nem engedték meg ennek megnyitásával és vezetésével maga helyett fiát *Miksa* csehországi királyt bízta meg. Azonban oly későn küldötte le megbizólevelét és utasításait, hogy az országgyűlés megnyitására kitűzött határnapon még nem voltak kezei között.

Egyébkint a magyar rendek is, szokás szerint, későn gyűlekeztek Pozsonyba. Midőn június 25-kén Bártfa város követei, Gorski Péter és Keyl Márk megérkeztek, a főrendek soraiból, Nádasdy Tamás nádor kivételével, senkit sem találtak ott.[4]) Még július első napjaiban is csak Oláh Miklós primás, Thurzó Ferencz nyitrai püspök, a Bánffy család egy tagja és Batthyányi Ferencz voltak együtt; továbbá tizenkét megyének és néhány magyarországi s erdélyi városnak követei.[5])

---

[1]) A meghívólevélnek Pozsony városához intézett példánya ezen város levéltárában. — L. **Irományok** V. szám.

[2]) Ezt maga Ferdinánd mondja 1555. június 12-kén Miksához intézett levelében: »Hunc conventum non propter alium finem celebrandum indiximus, quam ut in eo ... contributionem aliquam obtineamus ...« (Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.) — **Irományok** VI. szám.

[3]) Ezt a fennebb idézett levélben említi.

[4]) A bártfai követeknek június 26-diki jelentésök, Bártfa város levéltárában.

[5]) *Khofer György* és *Rott Gáspár* selmeczi követeknek július 3-iki jelentésök a selmeczi levéltárban. — *Lőcse* városának követei *Türk Dániel* és Helth Balázs voltak, az előbbinek naplójában ezen országgyűlésre vonatkozó érdekes feljegyzéseket találunk. — Miksának egy 1555. július 26-diki válasziratából tudjuk, hogy az erdélyi szász székek és vá-

A megyei követek az országgyűlés megnyitásának elhalasztása miatt nyugtalankodni kezdettek. Július 3-án a ferenczieк kolostorában tanácskozmányt tartottak, melynek végeztével, a városi követeket is magokhoz véve, a nádorhoz mentek. Előadták, hogy a királynak meghívására jöttek ide, mivel azonban sem Ferdinánd, sem Miksa nem jelent meg, tudni óhajtják, hogy tulajdonképen mi czélból hivattak ide?

Nádasdy Tamás azt válaszolta, hogy még az nap este a főrendek a cancellár lakásán össze fognak jönni; meghívta tehát a követeket, jőjenek ők is oda, hol a kellő fölvilágosításokat meg fogják kapni.

Este hét órakor csakugyan megtartatott az értekezlet. A cancellár megnyugtatni igyekezett a követeket, azon kijelentéssel, hogy a királynak késedelmezése bizonyára hasznos lesz az országra, és azon igérettel, hogy kérdést fog tenni Miksánál, vajjon van-e neki biztos tudomása atyjának megjövetele felől, vagy fel van-e ő hatalmazva az országgyűlési tárgyalások vezetésére?

A cancellár levelével a nyitrai püspök küldetett Bécsbe, ki július 5-kén reggel visszaérkezett Pozsonyba, azon hírrel, hogy Miksa király nemsokára meg fog jelenni, és az országgyűlést megnyitandja. Mire az alsó nemesség egybegyűlvén, megállapodott, hogy őt be fogja várni.[1])

Július 8-kán ismét összehivattak a követek, kik előtt Mérei felolvasta Miksa levelét, melyben jelenti, hogy azon vagy a következő napon meg fog érkezni. És csakugyan még az nap este megérkezett. A rendek, kiknek nevében Oláh Miklós üdvözölte, testületileg fogadták és kisérték a várlakba.[2])

Másnap a királyi várlakba hívta meg az ország rendeit. Mindenek előtt mentegette magát, hogy a latin nyelvet nem

---

rosok: *Zewth Ágostont* a szebeni szék biráját, *Bornemissza Pált*, *Feyer Lénárdot* és *Koch Pétert* küldötték követekül. (A királyi válaszirat a szebeni levéltárban.)

1) A *selmeczi* követeknek július 3-diki és a *bártfaiaknak* július 5-ki jelentésök. És Türk Dániel naplója július 3-kára és 4-kére.

2) Türk Dániel július 8-ára.

beszéli egészen folyékonyan, s e miatt azon nyelven fog szólani, a melyet jobban bir, *németül.*[1])

Azután atyja nevében megköszönte a rendeknek, hogy nem késtek az országgyűlésre megjelenni, és elmaradását azzal indokolta, hogy arra az ország java és érdeke birta. Mire Oláh Miklós kezeibe átadván megbizólevelét és utasítását, felhívta a rendeket, hogy a kért adót annál nagyobb készséggel ajánlják meg, mert példájok az idegen nemzeteket is hasonló áldozatkészségre fogja buzdítani.

A beszédet a nádor tolmácsolta a rendeknek.

Ezek délután ismét összejöttek az esztergomi érsek lakásán, hogy a királyi megbizólevél és utasítás felolvasását meghallgassák. Az előbbiben Ferdinánd értesítette a rendeket, hogy mivel a még be nem fejezett birodalmi gyűlésen Magyarország érdekében sokat reméll kieszközölhetni, a magyar országgyűlésre Miksa fiát küldi, ki ha betegség által gátoltatnék a megjelenésben, biztosokat fog maga helyett rendelni.[2])

Az *utasítás* a királyi propositiók természetével birt.

Ebben az országgyűlés feladatául azt jeleli ki, hogy az ország védelmének és békéjének biztosításáról tanácskozzék. Kiemeli, hogy kezdettől fogva, fáradságot és költséget nem kimélve, az ország egységét visszaállitani és a nemzet kebelében uralkodó megoszlásnak véget vetni igyekezett. De miután már ezen czélját elérte, ujabban ismét találkoztak, kik az ország és az egész kereszténység jólétével nem gondolva, levelek és követek által a visszavonás magvait hintik, és zavarokat támasztanak. Ha ezen vészteljes törekvések meg nem hiúsíttatnak, kétségkivül az ország végső veszedelmét fogják felidézni. Inti tehát a rendeket, ne hallgassanak csábító szavaikra és állhatatosan ragaszkodjanak hozzá.

Továbbá, habár a mult évi országgyülés az igazság ki-

[1]) *Türk Dániel* naplójában július 9-re feljegyzi: »Regia Maiestas prius latine indicauit, se non tantum callere linguam latinam, ideo velle in sermone, quem melius sciret, nempe germanico, proponere causam suam; acproposuit, et interpres Maiestatis suae fuit Palatinus Nadasdi.«

[2]) A megbizólevél szövegét nem ismerjük. Tartalmát ismerteti Türk Dániel naplójában.

szolgáltatása tárgyában számos üdvös végzéseket alkotott, mivel azonban ezek nem foganatosíttattak, némely hatalmaskodók sokféle erőszakos tetteket vittek véghez, károkat okoztak, és a gyengébbeket elnyomták. Ezeknek megakadályozása végett a törvényszékek tartásának, az idézések- és fellebbezéseknek módját meg kell állapítani.

A szultánnal létrehozott fegyverszünet daczára a törökök rabló és pusztító kalandozások által folytonosan megzavarják a békét; ennek folytán gondoskodni kell arról, hogy addig is míg az állandó béke létrejő, a király alattvalói további zaklatásoknak ne legyenek kitéve.

A király egy úttal megengedi, hogy ha a rendek a béke, egyesség és a keresztény vallás megszilárdítás ára egyéb alkalmas módokat ismernek, azokról is tanácskozhassanak és határozhassanak.

Minthogy az országokat leginkább törvény és fegyver tartja fenn, mindkettő pedig *pénzt* követel, a király felhívja a rendeket, hogy saját magok és hazájok érdekében ismét szavazzanak meg adót; annál inkább, mert a király a saját és egyéb országainak jövedelmeit is nagy részben Magyarország megmentésére és fentartására fordította, valamint jövőben is fordítandja.

Végre figyelmezteti a rendeket, hogy mindezekről békésen és nyugodtan, zaj és lárma nélkül tanácskozzanak. [1])

Július 10-én az alsó tábla a királynak adandó válaszról tanácskozott. Sokan szólottak, de megállapodás nem jött létre. Végre a főrendeket kérték fel, hogy tegyenek ők javaslatot. [2])

Ezek már két nappal utóbb bemutatták a válaszirat fogalmazatát, melyet az alsó tábla, néhány napi tanácskozás

---

[1]) Az 1555. június 15 énAugsburgban kelt királyi utasitás egykorú másolata Selmecz város levéltárában. — L. **Irományok.** VII. szám.

[2]) *Türk Dániel* július 10-re: »Ab omnibus Statibus conuentum est in Monasterium, ibique more solito multa verba facta. Res deinde ad proceres Regni relata est, quod ipsi commodissimum in hac causa iudicauerint faciendum esse. Quia et prius singulis annis talia esse constituta, verum non servarentur. Quod item volebant scire: an Regia Maiestas posset et vellet, et his similia. Inde ad proceres itum est.

után, — úgy látszik — lényeges módosítás nélkül, fogadott el, és csak néhány ponttal egészített ki. [1])

A rendek kijelentik, hogy habár hőn óhajtották volna a királyt körükben látni, fiának, Miksa királynak megjelenése által megvigasztalva, könnyebben szenvedik távollétét, melyet fontos okok tettek szükségessé. Hálát adnak jósága- és kegyelmességeért, melylyel uralkodása kezdetétől fogva az ország javán és megvédelmezésén fáradozik; óhajtván, hogy Isten áldásaival jutalmazza.

Továbbá felhívják a király figyelmét arra, hogy midőn az utóbbi országgyűléseken hazájok védelméről és belső nyugalmának biztosításáról tanácskoztak, és erre nézve az alkalmas eszközöket felsorolták, mindig első sorban leginkább azt látták szükségesnek, hogy a király állandón az ország területén tartózkodjék.

És habár a király többször az egész kereszténység fontos érdekei által távozásra kényszerítve, minden eszközt megkisérlett, hogy távolléte alatt Magyarországot a külellenség támadásai ellen megvédje és a belbékét biztosítsa: mindez sikertelennek bizonyúlt; úgy hogy most már kétségtelenül csak úgy remélhető az ország megmentése a végső veszélytől, ha a király állandón határai között tartózkodik. Felkérik tehát a királyt, teljesítse ezen hő óhajtásukat; ha pedig ezt nem teheti, rendelkezzék akként, hogy elsőszülött fia Miksa király lakjék az országban, megfelelő hatalommal felruházva és elégséges számú hadak által környezve. Gondoskodjék arról is, hogy kapitányai és katonái a nemeseket és jobbágyokat jövőben ne nyomják el, és ne károsítsák meg. Utasítsa a nádort, hogy mindazokat, kik az ily erőszakos tetteket hivata-

[1]) *Türk Dániel* július 11-ére: »Mane actum est a Regnicolis in Monasterio variis contentionibus, verum sine finali definitione.« Július 12-re: »Mane usque ad horam octavam expectarunt omnes Regnicole, tandem audivimus conclusionem et tractatuum summam.« Azután ismerteti a végzéseket. Július 13-ára: »Congregati Nobiles ex Comitatibus multis contentionibus ab hora 6 usque ad 10, tandem vix concluserunt de singulis articulis, ita tamenut ad Magnates offeretur.« A selmeczi követek július 11-én jelentik: »Ist die Landschafft beim Cantzler zusammen khomen, aldo man bewilliget von einem Paurn fl. 1. d. 50. und von 100 Paurn alleweg 3 Reitter zu halten.«

los kötelességök daczára meggátolni elmulasztják, vagy azoknak elkövetőit támogatják, kimélet nélkül büntesse meg; senki se merészeljen a nádornak ellenszegülni, és a hadaknak s váraknak kapitányai, bármily nemzetiségűek, tőle függjenek.

Az igazság kiszolgáltatása tárgyában megállapítják, hogy a nyolczadi törvényszék Pozsonyban szent Mihály és Kassán vizkereszt nyolczad napján kezdje meg működését. A nádor pedig szent Mihály nyolczadától kezdve Pozsonyban, hadjárat idején pedig időszerinti tartózkodása helyén ítéljen a megválasztatása óta elkövetett hatalmaskodási bűntények, vámok és adók illetéktelen beszedése, jószágelfoglalások és letartóztatások tárgyában, úgyszintén a gyámsági, hitbéri, hozományi, zálogváltsági és összes feljebbviteli ügyekben.

Ezzel kapcsolatban a felső megyék rendei azon kérelemmel fordultak a királyhoz, hogy mivel a nagy távolság és a török veszély miatt, a Pozsonyba való utazás reájok nézve nagy nehézséggel jár, semmiféle ügyben, a feljebbviteli ügyek kivételével, ne tartozzanak a nádori törvényszékhez fordulni; készek levén, peres ügyeiket a nádor által Kassára küldendő bírák ítéletére bízni.

A rendek, habár jobbágyaik nemcsak a törökök, hanem a királyi hadak részéről is sokféle zaklatásoknak vannak kitéve, és más csapások által is le vannak sújtva, megis minden porta után másfél forintnyi adót szavaznak meg, mely új összeírás alapján, két részletben, úgymint szeptember 29-én és február 2-án fizetendő. Elismerik ugyan, hogy az ebből várható segélyösszeg, a király által hadak tartására és a véghelyek megerősítésére fordítandó költségekkel nem áll arányban; de felkérik a királyt, hogy tekintetbe véve a körülményeket, elégedjék meg azzal, és Magyarországnak úgyszintén egyéb tartományainak, melyeknek amaz védbástyául szolgál, királyi jövedelmeit fordítsa ezentúl is a fenyegető veszélyek elhárítására.

Továbbá a rendek minden 100 jobbágy után három jól fegyverzett lovast fognak haladék nélkül kiállítani, és az általok kijelelt kapitányok által meghatározandó helyeken tartani. Kapitányokká a Tiszán túli megyék részére a nagyváradi püspököt, a Tiszán inneni megyék részére Perényi Gá-

bor főkapitányt, Árva, Liptó, Turócz, Zólyom, Hont és Bars megyék részére Balassa Jánost rendelték; a többi megyék részére a nádorra bízták a kapitány kinevezését. Annak, ki ezen lovasokat kiállítani vonakodnék vagy elmulasztaná, az alispán foglalja le jószágait, és addig tartsa vissza, míg a költségnek, melyet a katonák tartására kellett volna fordítania, kétszeres értéke befolyt.

A török hódoltságban levő jobbágyok a megajánlott adót csak fele részben fizetik, és a három lovast nem százan, hanem kétszázan állítják ki.

Az 1554-iki országgyűlés a talléroknak és féltalléroknak a németországi pénzláb szerint való veretéséhez megegyezését adta. De azóta meggyőződtek a rendek, hogy ezen intézkedés az országra nézve nem előnyös, sőt mindenek felett káros. Minthogy ugyanis a talléroknak ércztartalma sokkal jobb, mint a magyar dénaroké,[1]) a külföldi kereskedők és mások is nagy haszonnal kiviszik az országból a tallérokat, és azok helyett csekély értékű pénzeket hoznak be; továbbá a török hódoltság alatt levő jobbágyok adójukat tallérokban kénytelenek fizetni; végre a bányamunkások is tallérokban követelik fizetésöket. Mindezen okoknál fogva a rendek a talléroknak további veretését beszüntetendőnek tartják; és felkérik a királyt, hogy ezen határozatukhoz adja megegyezését, és rendelje el, hogy a dénárok és garasok a körmöczi kamarában régi szokás szerint verettessenek, és azokat a szomszéd tartományokban, különösen pedig Bécsben, igaz értékök szerint fogadják el.

A király gondoskodjék arról, hogy minden rendű tisztviselői tartsák tiszteletben az uraknak, nemeseknek és városoknak, a harminczadok és vámok tekintetében ősi időktől fogva birt szabadságaikat; méltatlan dolog ugyanis, hogy az országgyűlések gyakori törvényei és a király ismételt rendeletei daczára, e tekintetben számos sérelmek fordúlnak elő.

A király kezei között levő várak tisztei és katonái ellen is sokféle panaszok emelkedtek; hogy a körülfekvő területen

[1]) A tallérok ércztartalma a dénarokéhoz úgy állott mint 14 a 8-hoz.

a tizedeket és földesúri jövedelmeket és jogokat bitorolják, a jobbágyokat ingyen munkák végzésére kényszerítik, és egyéb jogtalan tetteket követnek el. A király vessen valahára véget ezen merényleteknek; mert különben a jobbágyok nem lesznek képesek az adót megfizetni, és komoly zavarok keletkezésétől is lehet tartani.

Gondoskodjék azon végvárakról, melyeket birtokosaik nem képesek védelmi állapotba helyezni.

A katonái által az elmúlt években elkövetett károknak megtérítését rendelje el.

A győri püspökségnek tizedeit, melyeket Hornstein várának területén Fürsth Konrád lefoglalt, adassa vissza.

A száraz vámokat, a közelebb tartott országgyűlések végzései értelmében, szüntesse meg.

A némely magyar és ausztriai urak között fenforgó pereket intéztesse el, és a mennyiben az itélet már meghozatott, hajtassa azt végre; a Magyarország és Morvaország közötti határok kiigazításának ügyét is fejeztesse be.

Ezen végzéseket, a királyhoz intézett válaszirat alakjában, július 15-én nyújtották be Miksának.[1])

Ugyanekkor a főrendek körében egy fontos indítvány merült fel: hogy a rendek Miksát válaszszák és koronázzák meg magyar királylyá.

Azonban ez eszme az alsó nemességnél nem talált kedvező fogadtatásra. — A megyei követek bizonyára kiemelték, hogy utasításaik a királyválasztásra nem hatalmazzák fel őket. E mellett hangsúlyozták, hogy »az öreg királyt is alig győztük eltartani, mikép választhatnánk még egy másikat; és sok pásztor sohasem őrzi jól a nyájat!«

A főrendek nem ragaszkodtak indítványukhoz és keresztülvitelét kedvezőbb alkalomra halasztották.[2])

---

[1]) Egykorú másolata Pozsony város levéltárában. — L. **Irományok.** VIII. szám.

[2]) *Selmecz* város követei julius 14-dikén jelentik: »Hetten also vermeinet das der Lanndtag het beschlossen sein sollen, ist von den grossen Herrn ein ander scrupulus eingeworffen worden, nemblich dass die grossen kurtzumb wöllen, man solle den Khunig Maximilianum zu einen hungrischen Khunig welen, und von Stund an in

Július 16-kán a rendek egy része már haza készült; de Miksa kérette őket, hogy mivel a végzéseket nem volt képes még áttanulmányozni, távozásukat halaszszák el.[1])

Több rendbeli módosításokat kivánt eszközöltetni. Mindenek előtt, hogy az adót másfél forintról két forintra emeljék; továbbá, hogy a tallérok veretésének megszüntetése Ferdinánd király visszatértéig, illetőleg a jövő országgyűlésig maradjon függőben, mivel ezen ügy iránt a rendek nincsenek kellően tájékozva, és az beható tárgyalást igényel.

Végre felhívta a rendeket, határozzák el, hogy a főpapok tizedjövedelmeik után, a törvény követelései szerint, megfelelő számú hadakat tartsanak; újítsák meg a köz- és részleges felkelésre vonatkozó korábbi törvényeket; és nyugodjanak meg abban, hogy az egri püspökség tizedeit továbbra is a király szedhesse, minthogy azokat Eger, Sáros és Murány várak megerősítésére fordítja.[2])

Viszont, többi végzéseiket jóváhagyván, a király nevében igéri, hogy a rendeknek szabadságait a vámok és harminczadok körül tiszteletben fogja tartatni; a várak tiszteit szigorúan el fogja tiltani a rendek és jobbágyok zaklatásától; a katonák által elkövetett károk megtérítéséről intézkedni fog; gondos-

---

diesen Landtag krönen; welches sich der klaine Adl hart wiedert, und saget: sie künnen den altan Khunig kaum aushalten, sollen sie den noch einen wehlen: dann viel Hierten hüten selten wol. Und ist gleich also stehen blieben über die Feirtag (?). Nach den Feirtagen wirt man weiter daram handeln.« (Eredetije Selmecz város levéltárában.)

[1]) *Türk Dániel* július 16-ra: »Mane de articulorum maxima parte conclusum est, ideoque multi parabant abitum; ego expectabo sed utinam non frustra.« Július 17-re: »Congregatis Regnicolis de universis articulis conclusum.« Július 19-re: »Conuentum est in Monasterium, ibi Dominus Merci petebat nomine Regiae Maiestatis, Palatini et suo, ut expectarent adhuc usque in crastinum diem, quia Maiestas Regia non potuerit omnia relegere.«

[2]) Miksa válasza a rendek felterjesztésére nem ismeretes. Kétségtelen azonban, hogy mindazon módosítások, melyek a törvénykönyv anusága szerint a felterjesztésben foglalt végzéseken történtek. Miksa kivánatára eszközöltettek.

kodni fog azon váraknak megerősítéséről, melyeknek birtokosai arra nem képesek.[1])

A rendek, Miksa király felhívására, a másfél forintnyi adót felemelték ugyan két forintra; de a 100 jobbágy után kiállítandó lovasok számát háromról hettőre szállították le. Egyúttal a főpapok által tizedjövedelmeik után kiállítandó hadakra, továbbá a köz- és részleges felkelésre vonatkozó régibb törvények megújítását mondották ki.[2])

Megnyugodtak ugyan abban, hogy a király tallérokat a legközelebbi országgyülésig, mint ezelőtt, verethessen; de kivánták, hogy az ezüstnek kivitelét lehetőleg korlátozza. Az ellen sem tettek kifogást, hogy a király az egri püspökség tizedeit a várak megerősítésére használja fel; de úgy, hogy a többi tizedek bérlésére nézve a törvényekben megállapított rendszabályok érvényben maradjanak.[3])

Tudomásul vevén a királynak igéreteit, a rendek szabadságainak fentartására és a várak tisztei által okozott sérelmek ismétlésének megakadályozására vonatkozólag, kifejezést adnak azon reményöknek, hogy a király az ekkoráig pénzügyi és hadi tisztei által elkövetett sérelmek orvoslásáról is intézkedni fog.[4])

Ilymódon a nehézségek megnyugtató eredménynyel elháríttatván, az országgyülés július 20-án eloszlott[5]), és Ferdinánd király már tizenkét nappal utóbb (augusztus 1-én) Augsburgban megerősítette a törvénykönyvet.[6])

---

[1]) A törvénykönyv IX., X., XI. és XVI. czikkei nyomán.

[2]) A törvénykönyv III—VI. czikkei nyomán.

[3]) A VIII. és XV. czikk.

[4]) A IX. és X. czikk.

[5]) *Türk Dániel* július 20-ra: »A prandio Rex animi gratia egressus erat, ideoque sub quartam vesperi conuocati sunt Regnicolae ad arcem, tractatum de negotiis, an concludi possit. Deo adiuuante conclusum est sub horam quintam. Et Maiestas Regia voluit diutius differre eos, quod privata nulla haberent negotia; promisit quoque se mature velle absolvere illos quoque, qui propter privata hic differrent.«

[6]) L. **Irományok** és **Törvények**. IX. szám.

III.

A pozsonyi országgyűlés 1556. Januárban.

Ferdinándnak a portán működő követei, a gazdag ajándékok és erőfeszitéseik daczára, 1555 tavaszán csak hat hónapi fegyverszünetet eszközöltek ki, melynek tartama alatt a szultán határozott nyilatkozatot követelt a királytól az iránt, hajlandó-e Erdélyt és a János király által birt magyarországi részeket János Zsigmondnak szép szerivel átengedni; ettől feltételezvén a magyarországi birtokaira szóló hosszabb béke megkötését.

Ferdinánd császári bátyjához fordúlt tanácsért és segitségért. De ez a franczia király és a németországi protestáns fejedelmek által teljesen igénybe véve, csak azon tanácsot adhatta öcscsének, hogy igyekezzék időt nyerni, ez alatt pedig elégítse ki Izabellát és *értekezzék magyarországi alattvalóival,* kiknek véleménye szerint határozza el magát, még ha Erdély átadását ajánlanák is, de viszont megkövetelvén tőlük, hogy őt annak fentartásában, amit tanácsuk szerint tenni fog, támogassák. [1])

A király követte e tanácsot. November közepén azon választ küldötte a portára, hogy kész ugyan Izabellának és János Zsigmondnak ellátásáról még jobban gondoskodni, Erdélyért nagyobb adót fizetni, de erről lemondania, mielőtt a többi keresztény fejedelmek és *saját országai rendeinek* véleményét meghallgatná, nem áll szabadságában. [2])

És valóban midőn ezen válaszszal követét útnak indította, a magyarországi rendeknek 1556. január első napjára Pozsonyba már kihirdette volt az országgyűlést. »Mivel — írja többi között a meghivó-levélben — a szultán abbeli kivánságának, hogy Erdélyt s a tiszai részeket . . . a néhai János király fiának visszaadjuk, valamennyi hű rendeink tanácsa és közremüködése nélkül meg nem felelhetünk; . . . hű

[1]) *Horváth M.* Brüsseli Okmánytár. III. 40. l.

[2]) Ugyanott 41. l.

alattvalóinkkal, kiknek vagyonuk, örökségök, sőt életök forog kérdésben, ezen és más ügyek iránt tanácskozni akarunk; hogy minden eshetőségre mindazt, a mit jólétök és megmaradásuk igényel, közértelemmel előkészítsük és eszközöljük.« Különösen kiemeli még, hogy »egyéb ügyek között, a segély két rendes módján, a portánkint fizetendő adón és a jószágok után kiállítandó hadakon felül, valamely új és rendkivüli segélyről is, a mennyiben szükségesnek fog mutatkozni« kiván velök tárgyalni; igérvén, hogy személyesen fog közöttük megjelenni.

Minthogy pedig mindezen ügyek halasztást és késedelmet nem tűrnek, felhívja a rendeket, hogy ha lehetséges a kitűzött határnap előtt, és semmi esetre se később, jelenjenek meg Pozsonyban.[1])

A rendes uton szétküldött királyi meghivó-levelek mellett, egy a jászói convent, mint hiteles hely, közvetítése által küldetett *Bebek Ferenczhez* és *Györgyhöz,* kik Ferdinándtól nyiltan elpártolván, János Zsigmondhoz szegődtek, s most megidéztettek, hogy az ország rendei előtt a hűtlenség vádja ellen védelmezzék magokat.

Azonban ők kijelentették, hogy nem fognak megjelenni. Bebek Ferencz tüzetesen indokolta ezen elhatározását.

»Az ő felsége parancsolatját — igy szólott a convent küldötteihez — és hivatalját jól értem. Én mind addig ő felségének híven és igazán szolgáltam, meddig esmertem, hogy ő felsége ez szegény nyomorult országot meg akarja oltalmazni. De most immár látom az ő felsége erőtelen voltát, és hogy ő felsége után az ellenség az határra szinte benneket szorított, ő felsége csak paisnak tart benneket. Az mire sokszor igérte és fogadott hitivel ő felsége, hogy az ellenségvel szemíle szerint megví, Magyarországnak minden határát megszabadítja, azt ő felsége mind az mi utolsó veszedelmeinkig nem mielte, se mielhette. Én mint hazája és nemzetinek szeretéje, megértvén azt, a honnét minekek megmaradásunk

[1]) A Bécsben 1555. deczember 3-án kelt meghívólevélnek egy példánya Szeben város levéltárában. — L. **Irományok.** X. szám.

lenne, kételen azt kellett megkeresnem. Mert nem úgy hogy ő felsége azt megszabadithatná, és az ő hitinek eleget tehetne, de még az maradikát es, ha mi magyarok eszenkbe ne veszszök magonkat, ő felsége után elveszünk; mert ha ez ideig es ő felsége ez szegény országot meg nem kethelezi vala ennek sok fogadásával, hitivel, és minket nem háborgatott volna fegyverivel, boldog életben voltunk volna, az hatalmas Isten után, az mint valánk. És most immár fejenként búdosóban estünk. Azért az mint én cselekettem, én úgy mind jámbor hazája szerető, ilyen utolsó veszedelemkort, úgy cselekettem.« [1])

A király intése daczára, a rendek ez alkalommal sem érkeztek meg pontosan a kitűzött határnapra. Midőn a körmöczi követek január 2-án Pozsonyba jöttek, csak az esztergomi érseket, a nádort és a többi királyi tanácsosokat találták itt, nehány városi követtel.[2])

Azon hir, hogy a király jelentékeny hadi erő által kisérve fog az országgyűlésen megjelenni, komoly aggadalmakat támasztott;[3]) de alaptlannak bizonyult.

Ferdinánd, január 10-én délelőtt. Károly főherczeggel és szerény kisérettel tartotta bevonulását a pozsonyi várba. [4]) Még az nap délutáni 3 órakor maga köré gyűjtötte a rendeket, kik időközben tekintélyes számban gyültek össze, és néhány szóval üdvözölve őket, átnyújtotta az irásba foglalt pro-

[1]) A jászói conventnek relátióját közli *Döbrentei*. Régi magyar nyelvemlékek. II. 118. l.

[2]) Nuntaller János és Maschko Boldizsár 1556. január 4-iki jelentésök, melyben többi között irják: »Die Landschafft noch nicht ankommen ist,« Körmöcz város levéltárában.

[3]) A fennebb idézett jelentésben olvassuk: »Die Landhern besorgen sich, dan die Königlich Maiestät mit einem grossen volck in landtag kommen wil. Zum Freystettel liegen zwe Fenel knecht auch auff eyn vorwart. Das wir also nicht wissen konnen, was für ein landtag sein wirtt.«

[4]) Nuntaller János január 11-iki jelentéseben irja, hogy a király »nicht mit grossen pracht ankummen.«

positiókat, melyek más nap reggeli 8 órakor, a két tábla közös ülésén, olvastattak fel. [1])

A király köszönetet mond a rendeknek, hogy meghívására az országgyűlésen megjelentek. Ennek kihirdetését a meghívólevelekben elég tüzetesen indokolta ugyan, hogy a rendek kellően tájékozva és utasításokkal ellátva jelenhessenek meg; mindazáltal szükségesnek látja az előadottakat bővebben ismételni.

Elbeszéli miként sikerült néki az elmult években Izabellával, ennek fiával és Frater Györgygyel alkura lépve, hihetetlen költségekkel Erdély birtokába jutni, hogy ekként az ország egységét helyreállítva, alattvalóinak jólétét és nyugalmát biztosíthassa. A királyné és fia a kárpótlásul nyert uradalmak és herczegségek által teljesen kielégítetteknek nyilatkoztatták magokat. Ekként Erdélynek megtartása ekkoráig több mint harmadfélszázezer forintot vett igénybe.

Ugyanakkor azon is fáradozott, hogy a szultánt tisztességes feltételek alatt, állandó béke megkötésére bírja. Ez azonban követeli, hogy Erdélyt és az egész területet, melyet János király bírt volt, engedje neki át; arra hivatkozván, hogy ő egykor Magyarországot János királynak, és ennek halála után Erdélyt János Zsigmondnak szandzsákság gyanánt adományozta.

A király ezen követelésre illő választ küldött a nagy úrnak, mely őt kielégítheti, és Izabella királynéval is tárgyalásokat folytat; mivel azonban a végleges válaszra a rendek meghallgatása nélkül nem akarta magát elhatározni, felhívja őket, hogy ezen fontos és veszélyes ügy iránt, midőn a magok, családjaik és hazájok üdve forog kérdésben, gondosan és komolyan tanácskozzanak arról, hogy mily úton és módon lehessen fenmaradásukat biztosítani.

Minthogy pedig ezen tanácskozásnak főtárgya a segély megajánlása, melylyel a sokféle szükségeket ki lehessen elégíteni: a király készséggel ajánlkozik, hogy személyesen, fiai-

[1]) Nuntaller és Maschkónak ugyancsak január 11-éről szóló közös jelentésök.

val, a maga és egyéb országainak s tartományainak összes vagyonával, úgy szintén a német birodalom segítségével fog az ország védelmére munkálkodni; csakhogy ők magok is megfelelő áldozatokat hozzanak, és az adót nem egy, hanem legalább két vagy három évre ajánlják meg.

Továbbá az ország fenmaradása a belső egyességtől feltételeztetvén, mivel még most is találkoznak az országban a béke és egyetértés ellenségei, kik pártoskodás és lázongás által nem haboznak Isten haragját felidézni; a király inti a rendeket, hogy mindenek előtt az isteni segélyt biztosítandók, az igaz és ősi katholika hithez ragaszkodjanak, a tévtanoktól óvakodjanak, a jobbágyoknak szabad költözési jogát állítsák vissza, és gondoskodjanak arról, hogy a belső béke és összetartás zavartalanul óvassék meg.

Továbbá szükséges, hogy a véghelyek, névszerint Gyula, Várad, Eger, Győr, Pápa, Kanizsa és Slavóniában Sziszek, Ivanes és Kaproncza, kellően megerősíttessenek. Mivel pedig a király erre maga nem képes, a rendek közreműködését veszi igénybe, hivatkozván arra, hogy őseik minden időkben gondoskodtak a véghelyekről.

A király végre jelenti, hogy ezen ügyek iránt többi országainak és tartományainak rendeivel tárgyalásokat kezdett, ezeknek folytatása és befejezése végett pedig intézkedett, hogy azok január 15-én teljhatalommal felruházott biztosaikat küldjék. Felhívja tehát a magyarországi rendeket is, hogy szintén válaszszanak és küldjenek oda teljhatalommal ellátott biztosokat, kik a tárgyalásokban részt vegyenek. [1])

A rendek rövid idő alatt tárgyalták le a királyi propositiókban foglalt ügyeket.

Válasz-iratukban hálájokat fejezték ki a királynak buzgalma- és áldozatkészségéért, különösen pedig a török béke-

[1]) A magyar tanácsosok által kidolgozott javaslat egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — (L. **Irományok.** XI. szám.) Habár positiv tudomásunk nincs arról, hogy a király ezen javaslatot módosítás nélkül fogadta el; a rendek felterjesztéséről és az alkodott végzésekből következtethetjük ezt; kivéve az utolsó pontot, melyre nézve kétség merülhet fel az iránt, vajjon felvétetett-e a k. propositiókba.

alkudozásokra vonatkozó közleményeiért. Helyeselik magatartását és a szultán méltatlan követeléseire adott válaszát, melynek kívánságukra részletes tartalmát is közölte velök; a szultántól várt további üzeneteket a megyékhez intézendő királyi levelek útján az egész országban köztudomásra hozatni kérik.

Minthogy pedig minden oda mutat, hogy a törökök részéről állandó békességre, vagy akár tartós fegyvernyugvásra számítani nem lehet, a hazájokat és szomszéd országokat fenyegető veszedelem elhárítása végett semmi áldozattól nem riadnak vissza; de egyúttal ismételik mindazt, mit a királynak az országban való állandó tartózkodásáról gyakran kiemeltek. Nem ismernek biztosabb módot az ország megmentésére, mint azt, hogy az idegen hatalmaktól kieszközölt és saját egyéb országaiban összegyüjtött hadak élén személyesen jöjön Magyarországba, és itt alkalmas helyen tábort üssön. Ha ennek híre elterjed, az ellenség talán fel fog hagyni tervével, és visszavonul; ellenkező esetben pedig a király képes lesz vele szembeszállani. Ugyanis biztosan reméllik, hogy rövid idő alatt oly jelentékeny haderőt gyűjthet össze, mely képessé teendi királyi méltóságához illő módon lépni fel, és híveit megoltalmazni. Alkalmas táborozási helyet, hol a hadsereget nehézség nélkül élelmezni, és honnan mind a védelmi, mind esetleg a támadó hadi munkálatokat intézni lehet, könnyen fog találni. E mellett szükségesnek látják azt is, hogy mind a Dunán, mind a többi folyamokon lehetőleg erős hajóhad szerveztessék, melynek főparancsnokságát a király fiainak egyikére javasolják bizatni. Végre a váraknak, különösen Győrnek és Komáromnak megerősítését sürgetik.

Ha a király mindezt gyorsan és kellő módon megteszi, remélleni lehet, hogy az országot további veszteségektől megfogja óvni, sőt az elvesztetteket is visszaszerezheti. Ellenkező esetben az ország az ellenség előtt nyitva fog állani, minthogy a király személyes vezetése nélkül mindenütt zavar és csüggedés fog mutatkozni; miként az elmúlt években is a király távolléte alatt számos erősség és az országnak egész alsó része, úgyszólván ellenállás nélkül, a törökök hatalmába került. Felkérik tehát a királyt, hogy a birodalmi gyülésről, hová

most készül, mielőbb térjen vissza, és időközben kezdje meg a hadikészületeket; mert ha késik, félő, hogy az ország belsejében dúló török csapatok annyira meg fogják törni a nemzetet, hogy a visszatérő király zászlaja alatt csak kevesen ragadhatnak fegyvert; csak négy vagy öt nap előtt is, Komjáti közelében hét falu pusztíttatott el, és kevéssel előbb a Mura vidékén több falut hasonló sors ért. Eltekintve ugyanis egy ujabb török hadsereg megjelenése által támadható veszélyektől, a magyarok az országban tartózkodó mintegy tizezernyi török csapatok támadásai ellen sem birják magokat megvédeni.

A *pártoskodások* megszüntetése és a belbéke biztosítása czéljából, a rendek ajánlják, hogy a király mindazokat, kik lázadóknak bizonyultak s az engedelmességet megtagadták, és a közbékét megzavarták, kimélet és késedelem nélkül sújtsa az ország törvényei által megszabott büntetésekkel.

A rendek elismerik, hogy »Istennek igaz, őszinte tiszteletét, és a keresztény vallásosságot« mindenek felett szem előtt kell tartani; de elégségesnek tartják e tekintetben az utóbbi országgyüléseken alkotott törvényeket.

A király felhivására *a jobbágyoknak szabad költözését*, az egész országban, örök időkre visszaállitják: úgy hogy a jobbágyok költözésénél jövőre azon eljárás tartassék meg, mely hajdan, a költözési szabadság eltörlése előtt volt gyakorlatban. Azonban a jobbágyoknak az országból való kiköltözését nem vélik megengedhetőnek, mivel ez által az ország védelmére hivatottaknak és az adófizetőknek száma csökkenne. Ezzel kapcsolatban felkérik a királyt; ne engedje, hogy kapitányai, tisztei és katonái a jobbágyokat elnyomják, kifoszszák és terheljék; mert ha ez továbbra is történik, a szabad költözés visszaállitása nem fogja a várt gyümölcsöket meghozni.

A királynak felhivására, hogy a rendek *adót* ajánljanak meg, ezek megjegyzik, hogy habár összes vagyonukat bocsátanák is rendelkezésére, ez igen csekély érzéket képviselne, minthogy a hosszú háborúk alatt számra és vagyonra tetemesen megfogytak; mindamellett erejökön felül is áldozni ki-

ványán, a jelen évre minden jobbágy-telek után két forintot szavaznak meg, mely az utolsó összeirás alapján, két részletben, június 24-én és február 2-án, a királyi kamarának fizetendő. Továbbá az urak, nemesek és összes birtokosok, saját erszényökből, szintén minden jobbágy-telek után, hasonlag két részletben fizetendő 50 dénárt ajánlanak fel, a melynek behajtására és kezelésére az urak és nemesek rendjéből pénztárnokokat fognak választani; oly célból, hogy a befolyó összeget a várak megerősítésére fordítsák. Viszont felkérik a királyt, hogy jobbágyaikat a jelen évben erődítési munkálatokra ne használja. Több esztendőre, miként a király kívánja, szavazni meg az adót nehéznek, majdnem lehetetlennek tartják; de ha a következő években is, miként reméllik, össze fognak hivatni, a viszonyokhoz képest, minden esztendőben meg fogják szavazni az adót.

Készséggel teljesítik a királynak egy másik kívánságát, a mennyiben a mult évi országgyűlés által minden 100 jobbágy után felajánlott két lovas helyett három lovasnak tartását határozzák el. Közfelkelés esetében pedig az urak és nemesek minden 100 jobbágy után 10 lovast, beszámítva a fennebbi hármat, fognak a magok, és 10 gyalogot a jobbágyok költségén kiállítani, és személyesen a királyi zászló alá vezetni. A török hódoltság alatt levő jobbágyok mindezen terheket csak fele részben viselik; az egy-telkes nemesek három cúria után egy lovast küldenek a táborba.

A nádor által, kisebb török támadás vagy valamely vár ostroma esetére kihirdetendő felkelésben a fenyegetett vidéken lakó urak és nemesek kötelesek fejenként részt venni, a várak és urak szolgálatában álló nemesek magok helyett egy lovast, az egy-telkes nemesek öt cúria után szintén egy lovast küldeni.

Az igazság folytonos kiszolgáltatása érdekében, a rendek felkérik a királyt, engedje meg az ország bírájának, hogy az alországbíróval, itélőmesterével és néhány ülnökkel, ha pedig néki távoznia kellene, az alországbíró, az itélőmesterrel és ülnökökkel, Kassán, a Tiszán inneni és túli országrész lakóinak mindazon pereiben szünet nélkül itéljenek, melyek a ná-

dori törvényszék köréhez tartoznak; a fellebbezések kivételével, melyek ezentúl is a nádor és a királyi felség előtt tárgyalandók. A Dunán inneni és túli megyék részére a nádor, és akadályoztatása esetében az alnádor, az itélőmesterrel, ülnökökkel és az ország egyéb rendes bíráival, Pozsonyban tartson törvényszéket.

Minthogy a rendek ekkoráig eredménytelenül sürgették a *száraz vámok* eltörlését, határozzák, hogy a jelen országgyűlés törvényeinek kihirdetését követő tizenötödik napon, minden megyében az alispán az ily törvénytelen vámokat szüntesse meg. Azokat, kik az alispánnak ellenszegülnek, vagy a megszüntetett vámot visszaállítják, a király büntesse meg, s fosszza meg azon falutól, melynek területén az ily vám fennállott. És hogy ezen határozat végrehajtását biztosítsák, felkérik a királyt, hogy saját birtokain, Pozsonyban és egyebütt az ily vámokat rögtön szüntesse meg.

A rendek továbbá megújítják a következő korábbi kérelmeiket: hogy a harminczadokat régi helyeikre állitsa vissza; a harminczadok körül tartassa tiszteletben az ország rendeinek szabadságait; a királyi tisztviselőket, főleg az idegeneket kötelezze, hogy az ország rendes bíráinak engedelmeskedjenek, és ha ezt nem teszik, szigorúan büntesse meg; a tallérok veretését a körmöczi kamarában szüntesse meg; az esztergomi káptalan részére adott királyi felhatalmazást, mely szerint a hiteles helyi teendőket Magyarország egész területén végezheti, igtassa törvénybe; az Ausztriának elzálogosított magyarországi várakat végre valahára csatolja vissza; a határok kiigazítását és a határvillongásokat intézze el.

A rendek szükségesnek látták, hogy az ő nevökben haladéktalanul követek menjenek a keresztény hatalmakhoz, névszerint a római pápához, a császárhoz és a birodalmi gyülésre, továbbá Angol-Franczia-Lengyel- és Olaszország fejedelmeihez; kik az ország veszélyes helyzetét előadván, segélyt kérjenek. A követségek utiköltségeire nézve a királyhoz fordúltak azon kérelemmel, hogy azokat a harminczadok és bányák jövedelmeiből, vagy egyéb forrásokból utalványozza,

minthogy a kieszközlendő segélylyel egészen belátása szerint fog a hadjárat czéljaira rendelkezhetni.

Végre a király figyelmébe ajánlják Hrussóy Jánosnak az országgyülés elé terjesztett kérelmét, hogy Hrussó várát, melyet a király, a törvényes perfolyam bevégzése előtt, a Tapolcsáni családnak, mely ama várra igényt tartott, átadatta, bocsássa vissza. [1])

A király ezen végzésekben többféle *módosításokat* kivánt.

Mindenek előtt, hogy a megajánlott két] forintnyi adó második részletét november elsején, nem pedig február 2-án; az urak és nemesek által saját erszényökből megszavazott ötven dénár két részletét, június 24-ike és a jövő év február 2-a helyett, már a jelen év február 2-án és június 24-én fizessék le; az utóbbit az alispánok, nem pedig a rendek által választandó külön pénztárnokok kezeihez. Egyúttal ezen áldozat daczára, nem hitte a jobbágyokat teljesen felmenthetni a várak erődítési munkálataiban való közreműködéstől. Kivánta, hogy a földbirtokosok minden száz jobbágy után négy kocsit, mindegyiket négy lóval vagy hat ökörrel, három napi szolgálatra a kijelölendő várakhoz küldjenek; négy ló után 80, és hat ökör után 60 dénár napibér fogván fizettetni. Azon urak s nemesek ellen, kik e kötelezettségnek nem tesznek eleget, a fő- és alispánok úgy járjanak el, mintha az országos adó fizetését tagadnák meg.

A király megnyugodott abban, hogy a rendek a vallás ügyére vonatkozólag a korábbi törvények megújítására szorítkoztak; de kivánta, hogy az urak és nemesek a birtokaikon találtató keresztségismétlőket négy hét alatt távolítsák el. [2])

A száraz vámok eltörlését és a tallérok veretésének megszüntetését illető végzéseket jóváhagyta; kijelentette,

[1]) A felterjesztésnek egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XII. szám.

[2]) Ezen kivánság és annak a törvénykönyvbe való igtatása a Luther követői ellen a mohácsi vész előtt alkotott büntető törvényeket hallgatagon érvényen kivül helyezte.

hogy amazt saját birtokain is végre fogja hajtatni, és a körmöczi kamarában a tallérok veretését be fogja szüntetni. De az ausztriai főherczegség által zálogczimen bírt magyarországi várak visszacsatolása és a határok kiigazítása iránt csak azt igéri, hogy »*a mennyire lehet*« eleget fog tenni a rendek óhajtásainak.

A többi végzésekre nem tett észrevételt. [1])

A rendek a király által kivánt módosításokat nehézség nélkül tették meg végzéseikben. [2])

A mi a várak erődítési munkálataiban a jobbágyok részvételét illeti, a Dunán inneni és túli megyék követei. küldötteiktől nyert utasításaik alapján, kijelölték az egyes várakat, melyekhez az urak és nemesek jobbágyaikat küldeni tartoznak; ugyanazon várakra fordittatván a rendek által saját erszényökből megajánlott adó is. De a Tiszán innneni és túli megyék követei kijelentették, hogy ily ajánlatokra utasításaikban nem nyertek felhatalmazást; mindazáltal kifejezték reményöket, hogy haza térvén küldőiket rá fogják birni, hogy Eger várának, vagy Nagyváradnak és Gyulának megerősítésére ők is rendeljék ki jobbágyaikat. [3])

A rendek ezzel kapcsolatban felkérték a királyt, hogy az erődítési munkálatok vezetésére alkalmas építészeket

[1]) A királyi válasziratnak teljes tartalmát, illetőleg a király által kivánt módosításokat és igéreteket feltűntetik a törvénykönyvnek III., IV., XXVI., XXXVI., XXVIII. és XLI. czikkei, ha ezeket a rendek fennebb ismertetett felterjesztésének megfelelő pontjaival összehasonlítjuk. A királyi válasziratnak csak egy kis töredéke maradt reánk, mely a jobbágyok költözéséről szól. Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XII. szám.

[2]) A rendeknek második felterjesztését sem ismerjük. Engedményeiket a III., IV., XXVI. czikkek tartalmazzák.

[3]) A rendek első feliratukban, midőn az 50 denárt a várak megerősítésére felajánlották, kiemelték, hogy hova fordítása iránt »limitatio maiestati suae descripta offerretur.« A törvénykönyv V—XVII. czikkei tartalmazzák e »limitatiót;« minthogy az V. törvényczikk előtt e felirat áll: »Limitatio super distributione taxae 50 denariorum, nec non curruum ad munitionem finitimorum locorum oblatae.« Az V. czikkben azután olvassuk: »Comitatus Szaladiensis, domini scilicet et nobiles

küldjön. [1]) És kimondották, hogy azokat, kik a gondviselésökre bizott várakat és erősségeket árulólag feladták, vagy gyáván elhagyták, akárki foghassa el és tartóztathassa le, a király pedig irgalom nélkül sújtsa a megérdemlett büntetéssel. [2])

Egyúttal a *jobbágyok* szabad költözésének visszaállítása által szükségessé vált intézkedéseket is megállapították. [3]) Ezek a következők. Ha valamely jobbágy költözési szabadságával élni akar, jövő földesurának kérésére, az illető megye egyik szolgabírája, egy esküdt nemessel, a jobbágy lakóhelyére fog menni, ki itt leteszi a földbért, régi szokás szerint két dénárt, és kijelenti költözési szándékát; mire a szolgabiró tizenöt napi határidőt tűz ki, mely alatt a jobbágy minden tartozásait kifizetni tartozik; a tizenöt nap letelte után a szolgabíró és társa ismét megjelennek, és ha a jobbágy tartozásait csakugyan kifizette, őt szabadon bocsátják. A földesurnak joga van itéletöktől a megyei törvényszékhez fellebbezni; de ha ennek határozata után sem bocsátaná el jobbágyát, makacsságáért ugyanazon szolgabíró, bírói megintés előrebocsátása után, első izben 100 forint, másod izben 200 forint lefizetésében, harmad izben pedig az illető jószág elvesztésében marasztalja el. Ugyanezen büntetések érik a földesurat, ha másnak megszökött vagy erőszakosan elvitt jobbágyát vissza nem bocsátja; hatalmában állván a korábbi földesúrnak az ily jobbágyot erőhatalommal is visszavezetni.

---

in eo Comitatu bona habentes, inter se concluserunt . . .« A IX. czikkben: »Comitatus Soproniensis, Vesprimiensis et Castriferrei ita inter se concluserunt.« A XII-ikben: »In Comitatu Nitriensi et Trenchiniensi inter dominos et nobiles . . . ita concluserunt. A XVII-ikben: »Comitatus autem partium superiorum, qui hactenus quoque ad Agriam laborarunt, ad ejus arcis munitionem itidem se paratos offerunt. Comitatus vero qui circa Tibiscum, tam citra quam ultra sunt, nullam oblationem . . . facere poterant, quum nuncii eorum tale mandatum vel instruccionem secum non attulisse asserant . . .«

[1]) A XVIII. czikk.

[2]) A XLVI. czikk.

[3]) A rendek első feliratukban csak az elvet mondják ki, és megjegyzik, hogy »modus et ordo in ordinem articulorum huius dietae redigetur.«

A költöző jobbbágynak joga van saját pénzén vett vagy épített házát, irtványait és a jobbágytelekhez nem tartozó szőllőket áruba bocsátani; az utóbbiakat, ha a földesúr nem váltja magához, elköltözése után is megtarthatja, a ház ellenben, ha azt elköltözéséig el nem adhatja, a földesúr birtokába megy át. A költöző jobbágy által előbbi urának tett károk iránt, új földesura a jobbágy emberdija lefizetésének és a károk megtérítésének terhe alatt, igazságot tartozik szolgáltatni. Végre a király felkéretik, hogy egyéb országainak lakóit a magyarországi jobbágyok erőszakos elvitelétől, vagy uraik irásbeli engedélye nélkül való befogadásától tiltsa el. [1])

Az országgyülés tartama alatt a király megindította a törvényes eljárást Bebek Ferencz és fia ellen, kik meg nem jelentek, és őket a hütlenség büntetésében marasztalta el. A rendek ezen eléjök terjesztett itéletet megerősitették, oly hozzáadással, hogy ugyanazon büntetés érje a két főur mindazon szolgáit és pártfiveit is, kik 40 nap alatt a király iránti hűségre és engedelmességre vissza nem térnek. [2])

Ferdinánd ezután, január 25-én megerősitette a törvénykönyvet. [3])

A törvénykönyv a külhatalmakhoz bocsátandó követségek felől nem tesz említést.

A rendek, úgy látszik, csak a német birodalmi gyülésre küldöttek követeket, két főpapot, továbbá *Sárkány Antalt* és *Macedóniai Pétert*. De midőn az év végén útnak kellett indúl-

[1]) A XXVII—XXXIII. czikkek.

[2]) A XXIII. XXIV. czikkek.

[3]) Az ismertetett czikkeken kivül, a XLIII-ban a rendek felkérik a királyt, utasitsa tisztviselőit, hogy az egri tizedekből beszedett bor- és gabona elárusitásánál az illető földesuraknak adjanak elsőséget; a XLIV. a király kivételesen, és bizonyos fentartások mellett, megengedi, hogy Bruck ausztriai mezőváros némely lakói bizonyos mosonymegyei birtokokat vásárolhassanak; végre a XLV-ben ismét a rendek felkérik a királyt, hogy Prandorf és Gatha határszéli helységek területi határait állapitsa meg. — A törvénykönyvnek egykorú példánya az egykori magyar cancelláriá levéltárában. — L. **Irományok és Törvények.** XIV. szám.

niok Regensburgba, Sárkány Antal akadályozva lévén, helyébe *Hozzutóti György* küldetett. Uti költségeikről, a rendek kívánsága szerint, a király gondoskodott. [1])

[1]) Egy 1556. deczember 20-dikán kelt kamarai számadásban olvassuk, hogy útiköltség gyanánt a nagyváradi és knini püspököknek 600, Sárkány Antalnak 400, Macedóniai Péternek 200 forint utalványoztatott. Sárkánynál meg van jegyezve: »Loco isto missus est D. Georgius Hozzutoti.« (A budai kamarai levéltárban) Ekkor *Forgách Ferencz* volt a nagyváradi püspök, és ez csakugyan, mint maga írja, vezére volt a követségnek. De minthogy Forgách csak ez év végén lett püspökké, alig tehető fel, hogy az országgyűlés őt helyezte volna a követség élére.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1554. Január 21.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus, divina favente clemencia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus etc.

Prudentes ac Circumspecti, fideles nobis dilecti. Quanto studio, quantaque diligentia vestrae caeterorumque fidelium nostrorum defensioni, salutique semper incubuerimus, satis vobis atque omnibus hominibus palam constare minime dubitamus. Cum igitur hoc eodem studio affecti, de negotiis ad eandem defensionem, salutem ac permansionem vestram, ceterorumque fidelium nostrorum istius Regni nostri Hungariae pertinentibus, quaeque nullam moram patiuntur, vobiscum ac cum universis Statibus atque Ordinibus ejusdem Regni nostri, quamprimum tractare proposuerimus, atque ideo generalem Conventum ad primum diem proximi mensis Martii in Civitatem nostram Posoniensem indicendum duxerimus, ubi inter cetera negotia etiam de electione atque creatione Palatini, sive ejus Locumtenentis, in locum Magistri Francisci de Rewa, nuper demortui, tractandum erit; fidelitatibus vestris propterea, sub poena in Decreto expressa, firmissime committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum speciales homines vestros cum pleno sufficientique mandato mittere, neque ut antea contigit, adventum illorum ultra praescriptum terminum differre debeatis; cum, ut praemissimus, negotia, de quibus in ipso Conventu agi debebit, nullam moram patiantur; ut mutuis tractatibus, parique omnium consensu ne-

gotia ipsa coram tunc proponenda, pro totius Regni salute ac defensione, mature tractari ac decerni queant. Diaetam autem praedictam ideo coacti sumus ad tam brevem terminum indicere, quod urgentia Regni et salutis vestrae negotia longiorem moram non pati posse videbantur. Secus itaque in praemissis nullo modo feceritis. Datum Viennae vigesima prima die mensis Januarii Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus,
Strigoniensis.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Magistro Civium, Judici nostro Regio, ceterisque Juratis Consulibus Civitatis nostrae Cibiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije az erdélyi szász nemzet szebeni levéltárában.)

II.

1554. Február 23.

A hét bányavárosnak országgyülési követei részére kiállitott megbizólevelök.

Sacratissima Regia Maiestas, Domine Domine Clementissime.

Post subieccionis perpetuae fidelitatis et constanciae nostrae humillimam commendationem. Misimus iuxta Regiae Maiestatis vestrae clementissimam commissionem, in praesencia Comicia Sacrae Regiae Maiestatis vestrae fideles subditos et servitores hos fratres et nuncios nostros, harum videlicet exhibitores, quibus et iniunximus, ut regiam Maiestatem vestram tamquam Dominum nostrum clementissimum, de istarum Ciuitatum statu deque oppressione et grauaminibus et violacione libertatum et priuilegiorum, cum omni subieccione et humillime informarent. Quapropter Sacrae Regiae Maiestati vestrae humillime supplicamus, dignetur dictis nunciis nostris clementissimam audienciam dare et fidem omnem habere, clementissimeque curare, ut Regni sui thesaurus, Montana vide-

licet ipsa, per Regiam Maiestatem tanta cura, sollicitudine et studio incredibilibus expensis, hucusque in tanto armorum et bellorum strepitu conseruentur, nunc quoque in libertatibus nostris et tranquillitate conseruentur. Quod Regia Maiestas Vestra facillime et clementissime factura est, si istas Ciuitates contra libertates grauari non pacietur, cum ipsa operosa cultura per se ingens onus sit; sed pocius clemencia, liberalitate, defensione ac proteccione sua praefatum Regni sui thesaurum, pro Regni sui decore et ornamento aucciorem, feliciorem et municiorem reddere, quod Regiam Maiestatem vestram pro sua Regia clemencia et pietate omnino et clementissime facturam minime dubitamus. Nos vicissim deum optimum maximum sedulo orabimus, ut regiam Maiestatem Vestram sua diuina potencia tueatur, cum eiusdem illustrissimis haeredibus. tribuatque fortitudinem et alacritatem, ut de crudelissimis hostibus laetam victoriam Maiestas Vestra adipisci possit, cui nos et hos nuncios nostros, uti Regi et Domino nostro clementissimo, iterum atque iterum humillime commendamus. Cremnicia ex congregacione nostra, 23 februarii die, Anno 1554. Eiusdem Regiae Maiestatis Vestrae

fideles subditi
Judices et Jurati Ciues
septem Ciuitatum Eiusdem Montanarum.

(Egykoru másolata Körmöcz város levéltárában.)

III.

1554. Apríl elején.

Ferdinand királynak az országgyülés végzéseiben tett változtatásokat tartalmazó leirata.

Sacra Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque etc. regia maiestas, dominus noster clementissimus, visis articulis per fideles suos regnicolas, pro conclusione huius conventus maiestati eius oblatis, eosdem benigne ac clementer approbat, sequentibus tamen emendatis et adiectis.

(I.) Ac primum quidem circa articulum primum penes numerum I. maiestas eius regia pro verbis ad dicam ponendum censet »ad incisam.«

(II.) Sub finem articuli incipientis. »Ut duo floreni etc.« videntur esse superaddenda immediate post verbum »seruiunt« ista sequentia: »Eodem autem connumerationis tempore per eosdem inquisitores ubique diligens et fidelis fiat inquisitio etiam de preterita dica Soproniensi, quantum silicet ex quoquo loco dicatores perceperint, et tandem inquisitio huiusmodi in cameram sue maiestatis afferatur, ut de preterito subsidio etiam veritas cognoscatur, et quod residuum extare compertum fuerit citra moram exigatur.«

(III.) Item in eodem articulo pro verbis illic incipientibus: »Ut tempore solutionis« etc. et sequentibus usque ad verba »status regni« etc. exclusive ponantur haec que sequuntur scilicet: »per status regni homines huiusmodi rationi, quando per regiae suae maiestatis commissarios cum colonis subducetur, intersint ac videant, qualiter per eiusmodi regios commissarios, si que differentiae inter milites et colonos super estimatione victualium acceptorum aliorumue damnorum perpessorum emerserint, quod iuri et aequitati consonum fuerit determinabitur, qualiterque ipsis de huiusmodi victualibus sine solutione datis damnisque perpessis tempore solutionis militum satisfieri debeat, cognoscant; sicut etiam maiestas regia benigne se obtulit, quod ipsis omnimodam solutionem et recompensationem impendi curabit.«

(IV.) Articulum incipientem: »Ut autem in posterum quoque,« regia eius maiestas ita ponendum censet: »Ut autem in posterum quoque violentiae omnes et damna a militibus suae maiestatis ac aliorum quorumcunque, in bonis quorumuis dominorum vel nobilium aliorumque statuum, cessent ac penitus tollantur, statutum est, ut si qui in posterum milites functo eorum seruitio, ad aliena bona descenderint, ibique pro libito viuere et victualia resque alias nobilium aut colonorum sine precio auferre vel alias violentias exercere non dubitarent, in omnes tales, iuxta tenorem articuli 23, primi seu maioris decreti serenissimi quondam Wladislai regis, animaduerti de-

bet; si vero etiam milites in seruitio regiae eius maiestatis existentes, praeter praemissam maiestatis suae gratiosam oblationem, tale aliquid perpetrare praesumpserint, regia eius maiestas citra moram curabit damna per eos illata damnificatis nobilibus colonisque resarciri, ipsosque qui talia damna intulerunt, iuxta articulos conuentuum Posoniensium annorum 1542 et 1546 super vitanda oppressione nobilium ac colonorum et eiusmodi violentiis omnibus confectos, pro demeritis eorum grauiter puniri.«

(V.) Verum articulum illum cuius initium est: »Redemptionem ciuitatum« etc. regia maiestas in hunc qui sequitur contextum mutandum censet. »De redemptione ciuitatum et arcium aliorumque locorum ad Poloniam oppignoratorum maiestas eius regia quamprimum commode poterit deliberare dignetur, quomodo scilicet illa loca, que non a maiestate sua sed suis predecessoribus ante plures annos oppignorata fuerunt, a regno Poloniae ad regnum suum Hungariae redimi et eliberari queant; ita etiam de aliis illis que ad Austriam oppignorata sunt maiestas eius regia, iuxta suam desuper factam gratiosam oblationem, sufficienti prius informatione accepta, clementer se resoluat, nec non reuisionem etc.« prout in textu articuli sequitur.

(VI.) In articulo de cusione talerorum, pro verbo »formari« maiestati suae regiae ponendum videtur: formatas esse; porro illa verba paulo post sequentia quae sonant »se curaturam, ut maior etiam denariorum quantitas posthac cudatur« regia maiestas omittenda judicat; postquam enim fideles status regni sui Hungariae in conuentu Soproniensi anno superiore consenserunt, mediam partem argenti in taleros integros ac medios, reliquam vero dimidiam partem in solitos denarios Hungaricales et filleros cudi debere, adeoque in responsionibus maiestatis eius in hoc conuentu datis non inueniatur ulla talis oblatio a maiestate sua esse facta, ideo regia eius maiestas non immerito hanc oblationem omittendam, et textum articuli ita continuandum putat: »obtulitque benigne sua maiestas se effecturam, ut pro denariis 93, non maiori valore taleri in hoc regno currant et accipiantur;« ea enim quae super hoc positi sunt, quod Viennae et alibi extra regnum pro eiusmodi

valore accipi deberent, etiam expungenda maiestas sua censet, attento quod Vienne, et in aliis maiestatis eius prouintiis et locis, non solum pro 93 denariis Hungaricis, sed insuper quoque pro uno Viennensi aliâ accipiuntur, sicut omnes alii taleri exponi et recipi solent, et ita fideles regnicolae sui ex eiusmodi suae maiestatis facto plus damni quam lucri essent accepturi, nimirum quod cogerentur in prouinciis Austriacis taleros suos uno nummo Viennensi vilius exponere, quam alii alios suos taleros ibidem exponerent. Caeterum pro verbis »pariter cum plena authoritate domini Strigoniensis« maiestas eius regia ista substudienda censet: »Pariter cum solita et consueta authoritate domini Strigoniensis et eius Pisetarii etc.« Ad finem autem illius articuli maiestas eius regia limitationem responsioni suae, cui etiam fideles status ac ordines obedienter acquieuerunt subiiciendam censet in haec verba:« nisi forsitan ad usum et necessitates proprias suae maiestatis aut serenissimorum liberorum suorum ad maiestatem eius aliquod argentum adferatur, aut dignis personis suppliciter petentibus aliquid de speciali maiestatis eius commissione concedatur; curetque maiestas eius regia, ut iuxta suam gratiosam oblationem, absque literis benignae concessionis suae, nullum argentum cuiquam per officiales suos exportandum detur, aut quemquam educere permittatur, et quicunque in hoc delinquere comperti fuerint eos pro demeritis serio puniri praecipiat.«

In articulo de vetere bona moneta Hungarica recipienda, maiestas eius regia post verbum »ubique«subiungenda censet ista verba: »in regno Hungariae.«

Additamentum.

Ad instantiam fidelium regnicolarum maiestas regia benigne annuit, articulo incipiente: »Statutum est etiam ut iuxta gratiosam etc.« in fine adiiciantur haec verba: »Officiales autem ac tricesimatores externi, siue etiam Hungari de negociis in Hungaria gestis ad externos camerarios et eorum iudicia, ubi quid iudicandum contingit, sese non referant, sed maiestatis eius regiae praefectum et consiliarios camerae eius Hungaricae audire, eisque obedire teneantur; quod si non paruerint

maiestas eius regia ipsos pro demeritis eorum puniat, seu per officiales eius Hungaros puniri faciat.«

Kívül: »Emendatio articulorum per Hungaros exhibitorum.«

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1554. Április 12.

A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei.

Nos Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie, Dux Burgundie etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit uniuersis, quod domini Prelati, Barones, Nobiles, ceterique ordines ac status, fideles subditi huius Regni nostri Hungarie et parcium ei subiectarum, in presenti generali Conuentu, pro primo die mensis Marcii, Anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto celebrato, hic Posonii ex edicto nostro congregati, exhibuerunt et presentarunt nobis humiliter infrascriptos articulos in Conuentu ipso, cum pluribus[1]) omnium ipsorum votis conclusos, ad proposicionem nostram eis factam respondentes, supplicaueruntque nobis humillime, ut uniuersos et singulos articulos ipsos, omniaque et singula in eis contenta, gratos et acceptos habentes, nostrumque Regium consensum eisdem prebentes, auctoritate et potestate nostra Regia acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi obseruare, quam per alios omnes quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli in Conuentu Posoniensi, pro primo die mensis Marcii, Anni millesimi quingentesimi quinquagesimi quarti, ex edicto Sacre Regie Maiestatis celebrato, per dominos Prelatos, Barones, Nobiles, ceterosque ordines et status Regni Hungarie editi.

[1]) A törvénykönyv nyomtatott kiadásaiban áll: »commnnibus.«

(I.) Imprimis fideles ordines et status Regni Hungarie agunt atque habent Sacre Regie Maiestati, domino eorum clementissimo, gracias immortales, pro omni paterna cura et solicitudine, quam Sua Maiestas ad defensionem, conseruacionem et tranquillitatem eorundem fidelium suorum sese et hactenus adhibuisse, et in posterum omni tempore adhibituram se semper obtulit; vicissimque offerunt sese omni fide et obediencia, prout fideles et obedientes subditos decet, omni loco et tempore inseruituros sue Maiestati, et hanc eius in ipsos clemenciam promereri curaturos, non parcentes rebus, fortunis, et vite eciam eorum proprie.

(II.) Agunt eciam gracias Sacre eius Maiestati, quod sua Maiestas et coram et scripto dignata est clementer significare fidelibus ipsis suis, sibi omnia illa damna, omnesque violencias et alia facinora, que a militibus sue Maiestatis, tam internis quam externis, in plerisque Regni locis hoc anno, in bonis ipsorum ordinum et statuum illata ac patrata esse ex eorum publica supplicacione intellexit, maximopere displicuisse ac displicere, quodque benigne obtulerit, atque sepius eisdem fidelibus suis affirmauerit, non solum prohibituram se in posterum, et opportuna remedia adhibituram, ne quid huiusmodi inpune accidat; verum eciam de preteritis diligentem inquisicionem, simul et debitam damnificatis hominibus satisfaccionem, ac justicie contra violentos huiusmodi pro eorum demeritis administracionem re ipsa fieri procuraturam, neque permissuram, ut posthac milites sui vel cuiusquam alterius, quantumuis insoluti, ad incisam, seu certum quemuis computum, prout hoc anno factum est in multis locis, victualia accipere, aut res ullas a colonis vel aliis quibusuis hominibus inpune auferri queant.

(III.) Deinde quod sacra Maiestas sua commemorat, necessitatibus pregrauibus ac sumptibus, quos qottidie ad finitimorum locorum conseruacionem ac communicionem, atque gentes in campo aduersus hostium insultus alendas facit, subsidium sibi aliquod a suis quoque fidelibus Regni Hungarie prestari postulauerit, quemadmodum ex aliis quoque Regnis ac prouinciis suis prestatur: ordines et status Regni, licet innumerabilibus incommodis, grauibusque anxietatibus

tot iam annis communi et domestica eciam hostilitate inter eos grassante, oppressi ac pene iam ad nichilum redacti, colonisque eorum his proximis annis peste, fame ac gladio ita iam attritis, ut plerisque vix preter seminudum corpus quidquam supersit; ut tamen eciam extremis rebus omnia, eciam supra vires, penes obedienciam sue Maiestatis, et pro salute ac conseruacione ipsorum, dulcisque patrie ab eis non recusari omnibus hominibus palam sit, subsidium hoc quoque anno Maiestati sue infrascripto modo contribuere decreuerunt, videlicet:

(IV.) Ut duo floreni hungarici duobus terminis, videlicet pro primo termino festo Natiuitatis diui Joannis Baptiste, secuudo vero festo omnium Sanctorum proxime futuris, in bonis omnium ordinum ac statuum, post connumeracionem denuo iam statim ubique faciendam, exigantur, administrenturque in manus dicatorum, vel aliorum eiusmodi hominum ex Camera Maiestatis sue ad id deputandorum, singulo videlicet termino singuli floreni, persoluanturque ubique a colonis omnibus, usque ad sex florenorum valorem res habentibus, et ex integris tantum portis, seu sessionibus censualibus, etiamsi duos, tres aut plures inhabitatores in se continerent. Combuste vero et noue domus non dicentur, et qui coloni turchis quoque subiecti sunt, dimidium tantum subsidium huiusmodi soluere teneantur. Dicatoresque, qui ad connumerationem huiusmodi subsidii emitti debent, iuramento solius iudicis euis loci, in quo connumeracionem facere debuerint, super supradictis omnibus sint contenti; ita tamen, ut quantum ad colonos turchis subiectos attinet, si dicatores iuramento iudicis contenti esse noluerint, ac Judicibus Nobilium, qui cum ipsis in connumeracione esse, iuxta veterem consuetudinem, debebunt, sub eo iuramento ac fidelitate, ad quam alioqui sunt obstricti, de veritate certiores fieri possunt; et ipsi Judices Nobilium, quilibet de colonis, qui in suo processu turchis subiecti sunt, fateri teneantur sub eodem iuramento. Libertini vero nulli ab huiusmodi contribucione sint exempti, preter eos qui in propria solucione, victu et amictu continuo dominorum sunt, vel eis equis aut alio genere mercedis seruiunt. Eodem autem connumeracionis tempore per eosdem inquisitores diligens ac fidelis fiat inquisicio de preterita dica Sopro-

niensi, quantum scilicet ex quocunque loco dicatores perceperint, et tandem inquisicio huiusmodi in Cameram sue Maiestatis afferatur, ut de preterito subsidio etiam veritas cognoscatur, et quod residuum extare compertum fuerit, citra moram exigatur. Et quia Maiestas Regia statibus et ordinibus Regni obtulit gentes tam exteras quam etiam hungaricas de bonis ipsorum statuum, in quibus hactenus pro eorum libitu sine ulla solucione ad incisam vixerunt, atque in dies vivunt, amouere, et ad eorum staciones traducere, ubi sine colonorum aliorumque fidelium damnis, seruiciis eorum incumbere possint; hungaros quidem infra quatuordecim dies, hispanos vero intra tres hebdomadas ad summum, a quinta videlicet die mensis Aprilis; et insuper Commissarios delecturam, qui una cum deputatis ad hoc idem per status Regni, inquirant in omnibus locis, quid quoquo loco[1]) damni ab ipsis militibus illatum sit in victualibus vel aliis rebus, sine precio ablatis; utque deputati per status Regni homines huiusmodi rationi, quando per Regie sue Maiestatis Commissarios cum colonis subducetur, intersint, ac videant qualiter per eiusmodi Regios Commissarios, si que differencie inter milites et colonos super estimacione victualium acceptorum, aliorumque damnorum perpessorum emerserit, quod iuri et equitati consonum fuerit, determinabitur, qualiterque ipsis de huiusmodi victualibus sine solucione datis, damnisque perpessis, tempore solucionis militum satisfieri debeat, cognoscant; sicut et Maiestas Regia benigne se obtulit, quod ipsis omnimodam solucionem et recompensacionem inpendi curabit. Status Regni huiusmodi benigne Maiestatis sue oblacioni consencientes, id quoque a sua Maiestate, iuxta graciosam eius oblacionem, humiliter expectant, ut et milites ipsi premisso modo, infra prescripta paucorum dierum spacia, ex omnium bonis, sine cuiusquam in eorum discessu onere vel grauamine, ad eorum staciones proficiscantur, ibique, sine cuiusquam vel violentia vel damno, in posterum se contineant, nec amplius ad bona cuiusquam sine precio victuri reuertantur, preterquam dum in aliquam expedicionem proficiscantur; quo tempore etiam, in progressu ipsarum gentium et exercitus cuiuscunque damna

[1]) A nyomtatott kiadásokban »quoquo loco« helyett »cuique« áll.

precaueant. Et si forte ad reuisionem satisfactionemque damnorum Commissarios premisso modo aliqua de causa non expediri hoc tempore, infra videlicet discessum militum, contingeret, aut etiam ad loca Regni longinquiora, ubi itidem proximis mensibus non vulgaria damna illata et violentie patrate esse dicuntur, tales Commissarii tam breui tempore mitti non possent, tum dicatores sue Maiestatis, qui ad connumeracionem primi subsidii premisso modo fuerint missi, per singulos Comitatus, una cum deputatis ad id ex iisdem Comitatibus hominibus, diligenter ac fideliter in omnibus oppidis, villis ac pagis inquirere teneantur, de huiusmodi damnis per milites quosuis sue Maiestatis sub hoc paucorum supradictorum dierum spacio illatis, factaque huiusmodi fideli ac diligenti inquisicione, ad quam tam dicator, quam nobiles, per Comitatus deputandi sint iuramento obstricti, tempore exactionis subsidii, de his quidem damnis, que his pancorum dierum spaciis ubiuis tam nobilibus quam rusticis illata fuisse comperientur, vel fortassis etiam postea usque ad connumerationis tempus inferrentur, damnificatis hominibus de subsidio eius loci, in quo damna ipsa fuerunt illata, satisfactio illico inpendatur. Quod si non sufficeret eius unius loci subsidium ad eadem damna refundenda, tum ex vicinorum locorum subsidio suppleatur, idque per manus eorundem dicatorum, vel eorum qui ad percipiendum subsidium fuerint ex Camera Regia deputati, qui mandatum speciale a sua Maiestate et Camarariis Ungaricis super hoc sunt habituri; aut si dicatores id facere negligerent, Vicecomites ipsi satisfactionem huiusmodi impendere debeant eadem ratione.[1]) Per eosdem autem dicatores tum de damnis illatis, eorumque refusione, tum etiam de personis et nominibus militum, vel Capitaneorum eorundem, a quibus vel sub quorum ductu damna ipsa illata fuisse, vel alie violentie patrate comperte fuerint, certa racio teneri debebit, ut et pecunia subsidii in eam satisfactionem erogata, per Regiam Maiestatem ex stipendio militum retineri, et de violentiis facinoribusque grauioribus, que grauiorem etiam penam mereri visa fuerint, justicia per

[1]) A nyomtatott kiadásokban az »eadem ratione« a következő mondathoz, kétségkivül hibásan, csatoltatik.

suam Maiestatem administrari queat, iuxta eiusdem graciosas oblaciones. Super aliis vero damnis, iniuriis ac violentiis ante premissum quintum diem Aprilis, a tempore Soproniensis Conuentus, in quibuscunque locis per milites Maiestatis sue illatis, Commissarii similiter inquisicionem facere debeant, una cum hominibus Comitatuum; aut si Commissarii non emitterentur, tunc dicatores supradicti ad progressum connumeracionis primi subsidii ita admittantur, ut eodem contextu de damnis etiam ac violentiis huiusmodi preteritis Nobilium et colonorum, una cum hominibus Comitatuum ad id premisso modo deligendis, veram, certam et rectam inquisicionem facere teneantur, que quidem inquisicio sub sigillis tam dicatorum quam etiam hominum prefatorum in scriptis redigatur, et superinde duo Regestra ubique equalia conscribantur, quorum alterum sit apud dicatorem, alterum apud Comitatus, sub sigillis, ut premissum est, et dicatorum et hominum a Comitatibus delectorum; ut si forte satisfactio de ipsis damnis illatis tardius effectum sortiretur, ex eo Regesto Comitatus Maiestati Regie supplicare, et pro ea satisfactione debito modo possint apud eum instare.

(V.) Ut autem in posterum quoque violentie omnes et damna in bonis quorumuis dominorum Prelatorum, Baronum aut Nobilium, aliorumque statuum cessent, statutum est, ut si qui inposterum milites, preter premissam Maiestatis sue graciosam oblacionem, ad bona aliena descenderent, ibique pro libitu viuere, et victualia, resque alias Nobilium aut colonorum sine precio aufferre, vel alias violentias exercere presummerent, in omnes tales, juxta tenorem articuli vigesimi tercii primi decreti Serenissimi condam Vladislawi Regis ac Articulorum Posoniensium annorum millesimi quingentesimi quadragesimi secundi et sexti, procedere liceat.

(VI.) Preterea cum Maiestas Regia Palatinum in Regno pronuntiandum constitueret; status quoque Regni Palatini creationem non solum utilem, pro hoc rerum ac temporum statu, sed plane necessariam esse judicarunt, qui quidem Palatinus autoritatem, potestatemque eam habere debebit, quam olim Palatini, juxta veteres Regni libertates ac consuetudines, habere soliti fuerunt.

(VII.) Quantum autem ad Religionem attinet, statutum est, ut tam domini Prelati ac alie persone ecclesiastice, quam alii status seculares, juxta priorum conuentuum constitucio-nes superinde confectas sese gerant, et officio eorum utrique faciant satis.

(VIII.) Quod vero ad opera colonorum attinet, que qer vices ad arces locaque finitima communienda prestare debent, conclusum est, ut ex omnium dominorum ac nobilium, aliorum-que ordinum et statuum bonis, secundum numerum portarum, que juxta constitucionem super contribucione dice superius descripta connumerari debent, homines operarii ad loca fini-tima magis vicina, que communienda esse Maiestas sua decla-rauerit, et operariis mercedem diurnam persolutum iri expres-serit, iuxta limitacionem super locis ipsis finitimis, comitati-busque eis vicinioribus, tum cum nomina locorum premisso mo-do a sua Maiestate intellecta fuerint, faciendam, undique pro-ficisci teneantur; et per eorum dominos, etiam inuiti, semel tantum per hunc annum dimittantur, ad requisicionem prefecti operis, qui in quoquo loco per suam Maiestatem nacione hun-garus constituendus erit, seu Capitanei euisdem loci similiter hungari; ibique sex dies continuos, videlicet inicio ferie secun-de per integrum sabbatum subsequens, quilibet eorum operi eis proposito, circa videlicet eius loci finitimi municionem insi-stere debeant; quibus quidem omnibus diurna merces, secundum Maiestatis Regie oblacionem, prout Vienne, quotidie numeretur.

(IX.) Exacto vero sex huiusmodi dierum spacio omnes li-beri sint domum, vel quo malunt abire, neque ulla racione diuci-us ad laborandum compellantur, ultra prescriptum tempus; quo quidem eciam spacio, si quo die eis merces eiusmodi diurna non fuerit persoluta, liceat eis postridie ab opere discedere, neque vi retineri queant. Sub hoc autem tempore, quo perstiterint in ope-re, verbera aut vim ullam, uti hactenus contigit, non paciantur. Cum eisdemque colonis ex bonis dominorum Prelatorum aut Ba-ronum domini ipsi peculiares homines mittant, qui colonos ad-ducant, contineantque constituto spacio in opere et exacto spa-tio expeditorias, siue quietancie literas tum ipsi tradant ope-ris prefecto de mercede colonis domini sui a se adductis integ-re per illum persoluta, tum vicissim ab eodem percipiant, de

perfecto a colonis domini sui sex dierum opere ad quod erant ex hac constitucione obligati. Idemque ex singulis Comitatibus cum colonis Nobilium fiat per Judices Nobilium, qui singuli ex singulis Comitatibus cum colonis Nobilium et aliorum statuum ad eandem tenendam racionem dimitti debeant, ut hoc ordine obseruato nulla fraus in solucione mercedum committatur, et nusquam defectus accidat in numero colonorum undique adducendorum, et qui iam semel opus debitum absoluissent, eodem iterum non cogantur. Et quoniam plurimum interest, ne, coloni ad opera proficiscentes iniurias ac vim ullam paciantur uti supra dictum est, Maiestati Regie summam esse curam adhibendam status Regni censent ad eiusmodi operum prefectos constituendos, a quibus et fideliter merces operariis persoluatur, neque admittatur cur merito status conqueri, et ab huiusmodi oblacione in posterum abstereri queant. Quod quidem ita recte fieri posse existimatur, si in hos Capitanei gencium[1]) ibi in presidio dispositarum nullam haberent potestatem, et ipsi quoque preter ordinem et limitacionem singulorum Comitatuum operariorum eo mittendorum, que limitacio descripta apud eosdem operum prefectos esse debebit, nihil admiserint. Quo quidem ordine observato satis laboratorum ad quelibet loca finitima Maiestatem suam habituram ordines Regni facile confidunt.

Et quoniam sine curribus et jumentis continuari opera municionis huiusmodi rite non posse constat; statutum est, ut ex vicinioribus tantum ad loca munienda Comitatibus, non ex longinquioribus, quod esset grauissimum, jumenta currusque hoc modo ad opera sex dierum mittantur, ex singulis videlicet decem portis singuli currus cum sex bobus, nam equi raro istiusmodi rusticorum plaustris jungi apud nos solent, soluaturque singulis bobus currum trahentibus dimidia tantum eius mercedis pars, que equis ad opera huiusmodi Vienne seruientibus persolui solet. Si qui autem equos curribus jungere potuerint, soluatur ad eos prout equis Vienne soluitur, videlicet singulis binis equis cum auriga quadraginta denarii ungarici

1) A nyomtatott kiadásokban »gencium« helyett »germani« áll. Kétes, melyik helyesebb ?

per integrum diem. Quo quidem pacto satis curruum, jumentorumque ad omnia opera affuturum status Regni confidunt.

(X.) Ceterum super insurrectione statuum ad particularem expedicionem, ingruente aliqua nec essitate, statutum est, ut modus et ordo in proximo Soproniensi Conuentu constitutus per omnia in ea re observetur, et si qui segniores in ea re forent, juxta eandem constitucionem in eos animaduertatur. De generali autem expedicione eadem racio teneri, atque idem ordo seruari debeat, qui in priorum Conuentuum constitucionibus extat expressus.

(XI.) Statutum est etiam, ut juxta graciosam sue Maiestatis oblacionem, et superioris etiam anni benignum responsum in Conuentu Soproniensi datum, libertates ac priuilegia omnia ordinum ac statuum, tam in tricesimis ac teloneis, quam etiam in deposicionibus mercium liberarum et montanarum ciuitatum, colonorumque, alieque queuis immunitates et prerogative statuum ipsorum in Hungaria et Sclauonia per quosuis officiales sue Maiestatis et alios quoscunque inuiolabiliter obseruentur; et si quos defectus Maiestas sua, accepta informacione, super ea re compererit, eos bono modo et ordine sine dilacione, juxta eandem suam graciosam oblacionem, corrigere dignetur. Officiales autem et tricesimatores externi, siue etiam hungari, de negotiis in Hungaria gestis ad externos Camerarios et eorum judicia, ubi quid judicandum contingit, sese non referant, sed Maiestatis eius prefectum et Consiliarios Camere eius hungarice audire, eisque obedire teneantur. Quod si non paruerint, Maiestas eius Regia ipsos pro demeritis eorum puniat, seu per officiales eius hungaros puniri faciat.

(XII.) Arendacionem decimarum ubique per totum Regnum juxta constituciones proximorum conventuum fieri debere statutum est; neque teneantur coloni, ultra tempus in decreto Regni prefixum fruges in agris tenere ad libitum decimatorum, quod sepe multo cum damno hactenus multorum contigit.

(XIII.) De redempcione Ciuitatum et arcium, aliorumque locorum ad Poloniam oppignoratorum, Maiestas Regia quamprimum commode poterit, deliberare dignetur; quomodo scilicet illa loca, que non a Maiestate sua, sed suis predecesso-

ribus, ante complures annos oppignorate fuerant, a Regno Polonie ad Regnum suum Hungarie redimi et liberari queant; et etiam ita de aliis illis, que ad Austriam oppignorata sunt, Maiestas eius Regia, juxta suam desuper factam graciosam oblacionem, sufficienti prius informacione accepta, se clementer resoluat; nec non reuisionem et rectificacionem metarum, aliarumque differenciarum inter Hungariam et Austriam, que nondum sunt determinate, ac inter Sclavoniam et Stiriam ac Charniolam, nec non Hungariam et Morauiam; promulgacionemque et exequucionem controuersiarum jam determinatarum, Maiestas sua, juxta graciosam oblationem, nacta ocasione, ad effectum perduci curare dignetur.

(XIV.) Amissores arcium et aliarum municionum finitimarum, fidei et custodie eorum commissarum, tam hungari quam externi, seruato juris ordine, per Maiestatem Regiam irremisibiliter puniantur, ut aliis in posterum exemplo sint, ut usque ad extremum spiritum loca sibi commissa tueri debeant.

(XV.) Statutum est, quod bona et jura possessionaria ab obitu serenissimi condam Lodouici Regis, quocunque tempore occupata, et hucusque eis ad quos legittime pertinent non remissa, juxta priores tam Nouizolienses quam alias constituciones, sub penis in eisdem expressis, citra moram, seruato modo et ordine in ea re descripto, remittantur; Maiestas quoque Regia, juxta suam clementem oblacionem, arces et alia bona in potestate sue Maiestatis habita, que fideles subditi eius Maiestatis ad se pertinere legittime ac sufficienter comprobauerint, eisdem restituere, vel cum eis benigne transigere dignetur.

(XVI.) Statutum est preterea, ut juxta priorum Conuentuum constituciones, Judicia Comitatibus propinquioribus ad octauum diem festi beati Michaelis Posonii, superioribus vero et transtibiscanis Comitatibus ad octauum diem festi Epiphaniarum domini Cassouie celebrentur; et nichilominus cause Locumtenentis extra hos duos terminos judicentur, inchoenturque pro festo ad vincula Petri, et continuentur triginta duobus diebus, exceptis diebus festis. Ita tamen, quod omnino Palatinus creetur, quo creato Judex quoque ordinarius in par-

tibus Regni superioribus ac transtibiscum habitantibus, pro commoditate earum parcium, per Maiestatem suam similiter declaretur; uti eadem se, cum consilio dominorum Consiliariorum hungarorum, benigne facturam obtulit.

(XVII.) Tallerorum in Camera Crenmiciensi cusionem continuari posse status Regni censent, postquam Maiestas sua clementer eis significare dignata est, ad quatuordecim lottones talleros ipsos cudi, cum denarii hungarici ad octo tantum lottones cudantur, et vix quintam partem argenti in talleros, reliquas vero partes in denarios hungaricos cusas esse; obtulitque Maiestas sua benigne se effecturam, ut pro denariis nonaginta tribus ungaricis, non maiori valore, talleri ipsi in hoc Regno currant et accipiantur; id quod Maiestas sua, juxta huiusmodi suam graciosam oblacionem, pariter cum solita et consueta autoritate domini Strigoniensis et pisetarii eius in eadem Camera Cremniciensi firmiter obseruari, neque argentum e Regno educi permittere curare dignetur, nisi forsitan ad usum et necessitates suas proprias ac serenissimorum liberorum suorum, ad Maiestatem eius aliquod argentum afferretur, aut dignis personis suppliciter petentibus, de speciali Maiestatis sue commissione, concedatur; curetque Maiestas sua, ut, juxta suam graciosam oblacionem, absque literis benigne concessionis, nullum argentum cuiquam per officiales suos exportandum detur, aut quoquam educi permittatur; et quicunque in hoc delinquere comperti fuerint, eos pro demerito serio puniri precipiat.

(XVIII.) Subsidium decem denariorum in superioris anni Conuentu Soproniensi Agriensibus militibus ac captiuis, una cum subsidio Regie Maiestatis eodem tempore oblato, exactum, et apud Vicecomites certorum Comitatuum hucusque retentum, absque mora ad manus Ladislai literati de Mossocz, Vicemagistri Camere hungarice Regie Maiestatis, ad id per Regnicolas deputati, integre undique administretur, ut his quibus ea pecunia est deputata, distribui possit, et non in priuatum eorundem Vicecomitum usum retineatur.

(XIX.) Comites in omnibus Comitatibus Regni, in quibus legittimi Comites non sunt, juxta oblacionem sue Maie-

statis, illico creentur, qui juxta contenta decreti, et in ipsis Comitatibus bona habeant, et juramentum de more prestent.

(XX.) Et quia in diuersis Comitatibus per hoc annos plerique, siue Vicecomites, siue alii Nobiles, pecunias collegerunt pro necessitatibus Comitatuum, qui de ipsis pecuniis racionem reddere recusant; statutum est, ut tales teneantur ubique suis Comitatibus racionem reddere, et etiam per detencionem personarum ad id cogi possint, cum ex decreto Regni cuilibet priuato Nobili de eorum officialibus ac ministris id facere liceat.

(XXI.) Telonia sicca ubique tollantur, juxta articulos proxmiorum conuentuum.

(XXII.) Statutum est etiam, ut moneta hungarica vetus et bona ubique in Regno Hungarie recipiatur, juxta constituciones proximorum Conuentuum.

(XXIII.) Priuilegia ac libertates tam Ciuitatuum monthanarum quam aliarum Regionum ubique ab omnibus firmiter obseruentur, secundum articulos preteritorum Conuentuum.

(XXIV.) Supplicant preterea status et ordines Regni, ut Maiestas Regia ciues Ciuitatuum parcium superiorum ad opera et labores Ciuitatis Cassouiensis compelli minime permittere dignetur, juxta eius graciosam oblacionem; cum satis in quaque Ciuitate per se habeant jugiter quod laborent, ad suas necessitates ipsorum ac communiciones.

Nos itaque supplicacione premissa dictorum fidelium nostrorum dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque ordinum ac statuum huius Regni nostri Hungarie et parcium ei subiectarum, clementer admissa, predictos uniuersos et singulos articulos, modo premisso nobis presentatos, presentibus literis literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque, et omnia ac singula in eis contenta, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum regium consensum beneuolum, pariter et assensum prebuimus, et illos ac queuis in eis contenta nostra regia autoritate acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmanimus; offerentes nos clementer, quod premissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios fideles nostros, cuiuscunque status et

conditionis existant, obseruari faciemus; imo acceptamus approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Posonii, die duodecimo mensis Aprilis, anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.

(A király s a cancellár aláirásával és a királyi nagy pecséttel ellátott eredeti példány [1]) a budai kamarai levéltárban.)

V.

1555. Május 8.

Meghívólevél a pozsonyi országgyűlésre.

Ferdinandus divina fauente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae, Rex semper Augustus etc. Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti. Multis argumentis, adeoque re ipsa, vobis omnibus haud incognitum esse credimus, quanto semper studio, iam inde ab initio regiminis nostri hungarici, erga Regnum istud nostrum Hungariae affecti fuerimus, quantisque sollicitudinibus, curis, sumptibus, et expensis, tranquillam Vestram et caeterorum fidelium subditorum nostrorum permansionem curaverimus. Quae quidem erga vos, et regnum istud nostrum Hungariae sollicita propensaque cura et affectus nos adegerunt, ut ad hanc Imperialem diaetam veniremus, et nunc quoque ea, quae vestri sunt commodi curaremus. Qua quidem in diaeta Imperiali, quia omnia optimo cum fine, pro vestrum omnium communi bono, conclusum iri speramus, visum nobis est, ut dum hic ea, quae ad vestram utilitatem spectant, curamus, istic quoque in regno isto nostro Hungariae, ea quae defensionis vestrae sunt, non negligerentur. Quod quum sine generali diaeta commode fieri non possit, statuimus generalem Conuentum, vobis et reliquis fidelibus nostris, omnibus ordinibus et Statibus ejusdem regni nostri Hunga-

[1]) Ez azonban meglepően hanyagul van irva, és a leiró által tett szembetünő hibákkal van telve. Ezeket a nyomtatott kiadás után igazítottuk ki.

riae et partium ei subjectarum indicere, nosque deo volente ipsi Conventui personaliter praesesse, ut communibus votis, communique deliberatione, quaecunque ad publicam pacem, quietem et defensionem Vestram spectare videntur, decerni possint tempestive. Quare fidelitatibus Vestris committimus et mandamus, ut ad festum Beati Joannis Baptistae proxime venturum, istuc Posonium, quo similiter ad eundem diem reliqui fideles Ordines et Status regni per nos sunt accersiti, speciales homines et electos vestros, qui ad praedictarum rerum tractatus nobiscum finiendos et concludendos sufficientes sint, pleno cum mandato et auctoritate ad nos et diaetam dictam expedire debeatis. Secus non facturi. Datum Augustae Vindelicorum octava die Mensis Maii, Anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis, Magistro Ciuium, Judici ac Juratis Ciuibus Ciuitatis nostrae Posoniensis etc. Fidelibus Nobis Dilectis.

(Eredetije Pozsony város levéltárában.)

VI.

1555. Június 12.

Ferdinánd királynak a magyar országgyülés tárgyában, Miksa csehországi királyhoz intézett irata.

Ferdinandus etc. Serenissimo etc.

Reddidit nobis noster et dilectionis vestrae cubicularius Adamus Schmeckowicz adiunctum fasciculum literarum, in quo tametsi negocia confiniorum haberi affirmabat, tamen eo aperto nihil eiusmodi quod ad confinia praecipue pertineret, sed binas tantummodo literas camerae nostrae Hungaricae ad dilectionem vestram datas, cum duplici quadam deliberatione illius de hiis, que in futuro conuentu statibus regni nostri Hungariae proponenda videntur, item super responso ad articulum de non contentatis colonis per varios exercitus

nostros damnificatis reperimus; in quibus sane literis ac deliberationibus cum nihil praeterquam de rebus ad indictum conuentum Hungaricum pertinentibus, ac de solutione capitaneo nostro, gentibusque praesidiariis Cassouiae facienda tractari et contineri cognovissemus, visum est illas una cum nostra deliberatione sententia et resolutione confestim dilectioni vestrae remittere.

Primum igitur volumus, et a dilectione vestra paterne petimus, ut cum utriusque camerae nostrae aulicae hungaricae consiliariis, qui apud eandem praesentes fuerint, de modo quo huiusmodi solutio dicto capitaneo Cassoviensi et militibus eius loci fieri debeat ac possit, consultet, et quicquid desuper conclusum fuerit, executioni demandari curet.

Quantum vero attinet ad reliquos illos articulos, quos dicti consiliarii camerae nostrae Hungaricae in uno scripto comprehensos, in proxime futura diaeta inter alia quoque negocia proponendos esse putant, ordine quidem et distincte illos omnes intelleximus ac perpendimus, eosque tales esse cognovimus, qui plurimum commodi et utilitatis nobis allaturi essent, si expedirentur, et in effectum perducerentur.

Verum quoniam hunc conuentum non propter alium finem celebrandum indiximus, quam ut in eo a fidelibus nostris ordinibus statibusque regni nostri Hungariae contributionem aliquam obtineamus, quibus praesidia in confiniis pro securitate regni interteneantur, adeoque plurimum etiam metuimus, si articuli illi proponantur, ne animi fidelium regnicolarum nostrorum inde offendantur et conturbentur, grauioribusque impedimentis et disturbiis occasio offeratur, quibus postea honestissima et summe necessaria petitio nostra plus impediatur quam promoueatur; ideo, considerata horum temporum forma et qualitate, satius fore duximus a proponendis illis articulis ad praesens supersedere.

Caeterum quoad alterum illum articulum separatim a iamdictis in scripto quodam positum, de non contentatis colonis iuxta conclusionem articulorum Posoniensium praeteriti quinquagesimi quarti anni, velit dilectio vestra, re cum iisdem Hungaricae camerae nostrae et reliquis etiam Hungaricis consiliariis nostris, qui penes eandem in praesentiarum extite-

rint, sufficienter deliberata, iubere, ut is etiam propositioni in eo loco et ea ratione, prout dilectioni vestrae et dictis consiliariis nostris communi consilio commodissimum videbitur, inseratur, et statibus ordinibusque, cum caeteris negociis, de quibus tractandum et agendum erit, proponatur; ut cognitis causis, quibus contentatio ista colonorum impedita fuit, in bona sua erga nos voluntate eo facilius retineantur ac confirmentur. Ubi tamen dilectio vestra postrema illa pauca articuli verba, que linea subducta et notata, que videlicet incipiunt »cum pro communi bono« etc. prorsus omitti curet, eaque nec statibus regni, nec consiliariis nostris monstret, ne forte suspicionem ipsis moveant, et deinceps levius faciliusque a praestito iureiurando discedendi causam et ansam praebeant, prout ipsamet dilectio vestra, si verba illa perpendet, iudicare poterit.

Postremo dilectionem vestram paterne hortamur et monemus, si forte status ac ordines omnes una, vel pars illorum, articulos extraneos et in propositione nostra non descriptos, quibus et conuentus inutiliter extrahi, aut aequissima iustissimaque petitio nostra impediri posset, expediendos in medium adducturi essent, utpote de libertatibus regni, de electione regis, de reformatione decretorum et similibus, qui hoc tempore minus necessarii, sed inutiles et intempestiui videantur, ut tunc dilectio vestra illos ab huiusmodi suo proposito, ea qua sciet modestia, dehortetur, et adducat, ostendatque eis nequaquam decere, nec ex re sua fore quod de eiuscemodi articulis in absentia nostra quidpiam tractetur, statuatur et decernatur, utpote cum talia sint negocia, quae facile citra periculum, in reditum nostrum (quem deus fortunare velit), et tempus magis opportunum reiici ac suspendi queant; nunc enim, talibus omissis, de contributione subsidii pecuniarii, pro solutione et intertentione militum nostrorum, in confiniis existentium, necessario decernenda esse, quod ea res ad totius regni ac patriae salutem, quietem, atque adeo omnium fortunarum, uxorum et suauissimorum liberorum suorum securitatem et incolumitatem spectet; nisi fortassis talia ab illis proponerentur, quae dilectio vestra ad conseruationem et commodum regni tractari et proponi posse cognosceret ac iudicaret. Proinde non dubitamus quin dilectio vestra pro sua industria et periculum et necessitatem diligenter eis

sit inculcatura, omnesque rationes initura, quas ad obtinendum, quam primum fieri potest, dictum subsidium proficuas fore cognouerit; in quo sane dilectio vestra praestabit nobis gratissimum officium, filiali sua erga nos observantia dignissimum, et a nobis erga eandem paterno amore nostro recognoscendum. Quam deus saluam et sanam conseruare dignetur. Datum Augustae Vindelicorum, 12. Junii 1555.

Kívül: Ad serenitatem Regiam Bohemiae.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

VII.

1555. Június 15.

Ferdinánd királynak a magyar országgyűlésre küldött előterjesztése.

Instructio Sacrae Maiestatis Regiae pro futura publica Dieta festi Sancti Joannis Baptistae Posonii celebranda, Statibus et Ordinibus Regni Hungariae per Serenissimum Principem Maximilianum Regem Bohemiae etc., offerenda.

Sacra Maiestas Regia, Dominus noster clementissimus, fidelibus subditis suis, omnibus Statibus et Ordinibus Regni sui Hungariae multis argumentis adeoque re ipsa haud incognitum esse arbitratur, quanto studio, quantis curis et sollicitudinibus jam inde ab inicio Regiminis sui Hungarici hactenus semper nihil vel laboribus subeundis vel faciendis sumptibus incredibilibus vel alia quacunque ratione experienda praetermiserit, quo saluti et defensioni, pacificaeque et tranquillae fidelium subditorum suorum permansioni recte consuleret. Quod quidem suum pium et paternum erga eosdem suos subditos studium nunquam intermitteus, ea solum de causa potissimum nunc quoque ad imperialem illum conuentum se contulit, et ea ibi agit, quae in commune bonum et utilitatem eorundem subditorum suorum vergunt. Et dum ita extra Regnum procurandis fidelium suorum commodis intenta

est; visum eidem fuit, ut interim hic etiam, quae ad commune Regni bonum, ac quietem et tranquillam eiusdem permansionem spectarent, non negligerentur. Quod quidem pium et paternum suae Maiestatis propositum quoniam nulla alia via commodius ad optatum exitum deduci posse visum est, quam si generalis omnium statuum et ordinum Regni fieret congregatio, in qua pro omnimoda fidelium subditorum suorum tuitione et securitate, tam contra internos quam externos hostes, et maxime pro tutandis confiniis, praecauendisque et prohibendis hostium quoque, sub his etiam induciis excursionibus decerneretur. Cui quidem generali fidelium suorum congregationi licet sua Maiestas libenter et ex animo propria in persona, prout omnino decreuerat, adesse cupiuerit, necessariis tamen totius Reipublicae Christianae curis et negociis impedita, et maxime ex eo, quod Dieta Imperialis, in qua eciam de rebus Hungariae aliquid suae Maiestati concludendum est, nondum finem sortiri potuerit, id praestare pro hac vice non potuit. Serenissimum autem Principem et Dominum Maximilianum Regem Bohemiae etc., Filium suum charissimum, loco sui, Conuentui ipsi, plena cum authoritate, potestatisque facultate, non secus ac si Maiestas sua personaliter adesset, preesse, et suam Serenitatem cum fidelibus suis Dominis Praelatis, Baronibus, Nobilibus, caeterisque Regni statibus et ordinibus, ea quae defensioni Regni et communi eorum tranquillitati expediciora commodioraque visa fuerint, tractare, concludereque velint.

Et cum eadem Maiestas sua, summis in hoc viribus, magnisque suis sumptibus et expensis, ab inicio semper laborauit, ut Regnum istud suum unire, ac ab omni scissione particioneque praecustodire posset; certo tamen cognouit non deesse nonnullos communis pacis et tranquillitatis Hungariae, imo totius Reipublicae Christianae turbatores, qui non curatis periculis ipsius Reipublicae Christianae, et literis et nunciis suis in ipso Regno suo Hungariae diuersas factiones et scismata, atque unionem ipsam, quam Maiestas sua annis superioribus, maximis curis, laboribus, sumptibus et expensis confecerat, scindere et disrumpere, omniaque in tumultus vertere non vereantur; quorum persuasioni et practicis, si locus

aliquis daretur, et conatus tam perniciosi serpere, ac ulterius progredi valerent, cogitare possent ipsi fideles subditi Sacrae Regiae Maiestatis, quanta pericula et Regni desolationes, cum extremo tocius Regni periculo, hinc sequerentur. Nam omnibus perspicuum est, non aliam etiam hactenus fuisse causam vastitatis et periculorum Regni, quam praeteritorum annorum ortas diuisiones, scismata et diuersarum factionum in Regnum introductiones; quae quidem pericula et vastitates ut euitari possint, hortatur et committit Maiestas sua, fidelibus suis, statibus et ordinibus Regni sui, ne talibus factiosis et seductoribus, publicaeque tranquillitatis turbatoribus aures praebeant, quin pocius, pro communi ipsorum liberorumque et coniugum suorum permansione, illis fortiter et alacriter resistant, suaeque Maiestatis authoritatem ac dignitatem defendere tuerique studeant.

Praeterea licet in proxime praeteriti anni Conuentu certus modus et ordo celebrandorum Judiciorum constitutus fuerit, ob illorum administrationis intermissionem factum est, ut plurimae in Regno violentiae, multae oppressiones et damnorum illationes passim perpetrentur, ob quam intermissam iusticiae administrationem, sine qua Regna non bene gubernari, neque stare possunt, quiuis sibi quoduis potentiae et iniuriae cuiuis inferendi liberam viam et ansam quasi datam esse reputet. Quae quidem infrenata nonnullorum licentia ut cohibeatur ac quaeque de re Maiestatis suae per fideles status et ordines tractari voluit, quo scilicet pacto nulla iusticiae administrandae intermissio, continuaque judicii celebratio seruari queat, qui modus item et ordo in faciendis appellationibus, reuidendisque transmissionibus et aliis ad Judicium spectantibus constituendus esse videtur.

Caeterum licet Sacra Maiestas Regia cum Principe Turcarum ad certum tempus inducias habeat, multa tamen utraque ex parte per confinia, pactis induciarum contraria, rapinis, praedis et excursionibus perpetrantur. Quare in hoc quoque decernendum et concludendum erit, qui modus et ordo seruandus videatur, ut interim donec perpetua pax et indutiae, quae sperantur, constitui possint, fideles suae Maiestatis subditi a talibus

hostium rapinis, praedis et excursionibus pacifici tranquillique permanere possint.

Et si quae alia ad tranquillitatem, concordiam, christianam religionem ac charitatem fidelium subditorum Maiestatis suae ac mutuam animorum coniunctionem, auertendaque inter eos intestina odia pertinere visa fuerint, de his quoque ut mutuis consiliis tractent et deliberent, Maiestas sua statibus Regni clementer permittit.

Quoniam Regna duabus potissimum rebus: legibus scilicet et armis, quorum neruus pecunia est, gubernantur ac defendantur; omnibus vero cognitum et exploratum sit, Sacram Regiam Maiestatem nullis suis et externorum Regnorum suorum sumptibus et prouentibus pepercisse, imo illos ad defensionem Regni sui Hungariae liberaliter expendisse, et expendere in posterum quoque, pro salute et defensione fidelium suorum, Maiestas sua velit; cum tamen tot sumptuum ac expensarum oneribus sustinendis sine speciali eorundem fidelium suorum subsidio haud facile par esse queat: idcirco eiusdem Regni status et ordines graciose requirit, ut quia haec nonnisi in ipsorum ac Regni conseruationem et tuitionem, signanter autem locorum finitimorum necessariis gentium praesidiis et munitionibus in omnem euentum prouisionem, et Capitaneorum aliorumque officialium solutionem potissimum fieri et parari vident, in hunc quoque effectum de speciali necessariaque ope et subsidio pecuniario praestando inter se pertractent, consultent et decernant. Maiestas sua reliquorum etiam Regnorum et prouinciarum suarum auxilio ipsis praesto esse non praetermittet; saltem ipsi Status Regni aliis suae Maiestatis externis subditis subsidii eiusmodi offerendi promptitudine exemplo esse non negligant, sibimetque ipsis ac saluti et permansioni ipsorum non desint.

Quae quidem omnia ut bono modo et ordine concorditerque ac secrete tractari et concludere possint, hortatur Maiestas sua praefatos status et ordines Regni, ut in omnibus pacifice, tranquille, sine tumultu et clamoribus inter se deliberent, tractent ac consultent. Datum in sua Imperiali Ciuitate Augusta, decimaquinta die mensis Junii, Anno domini 1555-to.

(Egykorú másolata Selmecz város levéltárában.)

VIII.

1555. Július.

A pozsonyi országgyülésnek a királyi propositiókra adott válasza.

Responsio Dominorum Praelatorum, Baronum, Nobiliumque, et aliorum Ordinum et Statuum Regni Hungariae in Conventu Posoniensi, pro festo beati Joannis baptistae Anno M. D. LV. congregatorum, ad Propositionem Sacrae Regiae Maiestatis, una cum Articulis in eodem Conventu, communibus eorundem Ordinum et Statuum Votis conclusis.

Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines ac Status Regni Hungariae, fideles subditi Regiae Maiestatis, intellexerunt ea, quae Sacra Maiestas sua, Dominus et Rex eorum clementissimus, tum litteris, tum etiam Instructione Serenissimo Principi Domino Maximiliano, Regi Bohemiae et filio Suae Maiestatis, ac Domino eorum clementissimo, ad hunc Conventum vice atque in Persona sua delecto, data, ipsis fidelibus suis hunc in locum convocatis hoc tempore significandum duxit. Ac quamvis optatissimum illis accidisset, praesentem suam Maiestatem in medio ipsorum videre, quemadmodum quidem ex litteris, quibus ad Conventum erant accersiti, futurum intellexerant, ipsaque rerum magnitudo exposcere videbatur; praesentia tamen Serenissimi Regis Maximiliani, filii sui, recreati, equioribus animis Maiestatis suae absentiam sibi ferendam censuerunt, praesertim svadentibus rationibus illis, quae a Maiestate Sua Sacra et litteris et Instructione dicta diffuse sunt explicatae, quominus scilicet, uti ipsa decreverat, in coetum hunc fidelium suorum venire hoc tempore potuerit.

Agunt autem inprimis Sacrae eius Maiestati gratias ingentes pro omni sua erga ipsos eximia benignitate et clementia, quam quidem jam inde ab initio imperii sui in hoc Regno, ipsorum fidelium suorum saluti, defensioni et permansioni sibi semper incumbendum ipse statuit, nullis neque laboribus,

neque impensis parcens; Deumque optimum Maximum summis votis praecantur, ut quanto majora amplioraque sunt haec merita, quam ut ipsi ea assequi posse putent, ipse bonorum omnium tributor, Sacrae ejus Maiestati debita reddat praemia, votaque omni tempore cuncta secundet.

Deinde quod ad litteras attinet, et ad Instructionem praedictam, quae quidem instructio quatuor praecipuis Capitibus videtur contineri: videlicet factionibus, quae malignitate quorundam in Regno adhuc serpere videantur minime admittendis, communemque potius Concordiam atque unionem conservandam; in Judiciis continuo celebrandis; avertendis hostium rapinis, et excursionibus sub induciis cum Turca; Subsidio denique ad gentes intra extraque municiones alendas Maiestati suae praestando.

Status et Ordines Regni diligenter ac mature de his omnibus inter se tractarunt, atque ea demum, que ex pia paternaque Maiestatis suae adhortatione pro re ac tempore decerni ab eis posse visa sunt, Sacrae ejus Maiestati humillime offerunt, supplicantes humilliter, dignetur ejus Sacra Maiestas Clementi animo a suis fidelibus ista omnia accipere, Sibique certo persvadere, neque remedia utiliora excogitari, neque majora subsidia offerri ab eis hoc tempore Suae Maiestati potuisse.

Primum autem constat Sacrae Maiestati cum proximis Annis saepenumero et publice et privatim his iisdem de rebus, adeoque de toto genere defendendi hoc Regnum, tum ab hoste communi, tum etiam a domesticis factionibus Sacrae ejus Maiestati cum suis fidelibus conferre, opinionemque eorum cognoscere visum esset, ipsos diligenter ac fideliter (ut par erat) ea quidem omnia in medium attulisse, quibus salutem ipsius Regni contineri, et pericula interna simul et externa propulsari posse arbitrarentur; illud tamen praecipuum, adeoque summe necessarium esse semper existimasse, et identidem suppliciter explicasse Maiestati Suae, ut relictis rebus omnibus, si qua fieri ratione posset, inter ipsos fideles suos, intraque fines Regni Hungariae sibi aliquando manendum esse statueret; pluribus videlicet rationibus, argumentis et exemplis in medium propositis, quibus liquido constaret, quae quovis tem-

pore consecuta essent in Regno mala, clades, excidia ex absentia Regum, aliis tunc forte in locis alias res agentium, magna ex parte evenisse, idque etiam pacatissimis, nedum turbulentis ac prope perditis his temporibus, recenti omnium memoria experiri licuisse.

Ac quamvis Sacra ejus Maiestas gravissimis totius Christianae Reipublicae negotiis incumbens, identidem in alia Regna, aliasque Provincias revocata, nullum non genus remedii excogitavit, adhibueritque per hos Annos, maximis (ut ipsa saepe vere solet commemorare) atque incredibilibus sumptibus, quibus remediis se absente externi hostis vis repelli et Regnum in unione et pace posset retineri; longo tamen jam rerum usu, multaque experientia, facile sua Maiestas edocta esse potest, frustra ea omnia quaesita fuisse remedia, adeoque eo jam rerum esse deventum, ut, nisi ab Maiestate praesente vi hostili et internis simul factionibus obviam eatur, extremum excidium, quod jam supra caput imminet, nulla amplius ratione evitari posse videatur. His igitur de causis Status et Ordines Regni, Sacrae ejus Maiestati humillime nunc maxime supplicant, ut si diutius has reliquias Regni sui, suosque fideles incolumes ac superstites esse velit, ex quibus sane caeterorum Regnorum ac provinciarum Suae Maiestatis salutem, diuturnioremque permansionem pendere constat, posthabitis caeteris negotiis, in Hungaria sibi permanendum esse statuat, aut si id per reliqua Christiani Orbis negotia minus ab eadem praestari potest, tunc Serenissimum Regem Maximilianum filium suum loco sui in Hungaria, interque fideles suos continuum esse decernat, eo modo, ordine, authoritate, ut vicem Maiestatis Suae pro dignitate utriusque gerere queat, idemque necessario, pro rerum ac temporum statu, gentium numero stipatusin his sese locis intra Regnum jugiter contineat, unde maxime et excursionibus hostilibus obviam iri, et factiones, si quae existerent, comprimi, et violentiae, injuriaeque diversae ac pergraves, quae nunc passim, a quibus Regnum defendi oportebat, patrantur, propulsari, sontesque ex merito puniri liceat. Quod si Maiestas Sua vel ipsa venire, vel Serenissimum filium suum praemissa ratione continere cunctata fuerit, neque mirandum erit Suae Maiestati, quod

haec, majoraque mala et factiones subinde in Regno emergant, et tanto fuerint demum ista omnia factu difficiliora, quanto magis saluberrimum hoc consilium Maiestas sua distulerit perficere; quemadmodum quidem vel paucorum annorum praeteritorum mutationes, et Regni Hungarici reliquiae in angustum jam redactae, futuris etiam eventibus, documento facile esse possunt.

Haec Sacrae Regiae Maiestati, pro debita eorum fidelitate, qua in omne tempus obstricti sunt Suae Maiestati, Status et Ordines Regni, rerum magnitudine et imminenti excidio compulsi, in hanc potissimum sententiam explicandum duxerunt, ne si (quod Deus benigne avertat) extrema impendat ruina, gravioraque mala huic Regno eveniant, ipsis fidelibus suae Maiestatis ullo unquam tempore obiici ab eadem aut alio quopiam possit, eos officio fideique eorum in his, quae factum opus fuisse videbantur, praedictum minime satisfecisse; suplicantes nihilominus ejus sacrae Maiestati humillime, ut interea temporis, quemadmodum Maiestas sua semper obtulit, ac justitia Regiumque munus requirit, praedas, rapinas, violentias omnes, et miserorum colonorum oppressiones, quae nunc quoque passim fere a Capitaneis et Militibus Maiestatis Suae patrantur in bonis Nobilium et aliorum statuum, per Capitaneos aliosque Officiales ejus Maiestatis, quorum interest, prohiberi curet, utque Dominus Palatinus, pro sui muneris ratione, in eos, qui Violentias hujusmodi prohibere cunctarentur, aut illis conniverent, inque ipsos violentos tam internos quam externos homines, juxta Regni decretum, publicasque Constitutiones, severissime animadvertat, sine cujusque respectu personae; neque quisquam authoritati officioque ipsius Domini Palatini, quovis praetextu se audeat opponere; verum tam in iis, quae ad militiam, quam quae ad justitiam spectant, libere ac prout talis officii ratio exigit, munus ipsum in persona videlicet ac authoritate Regia rite exercere possit; reliqui quoque omnes Capitanei, gentiumque ac locorum quorumcunque praefecti, cujusvis nationis, ab ipso dependeant, nam alioquin magnam in negotiis Maiestatis Suae et Regni confusionem contingere, uti hactenus, necesse erit.

Porro cum prudenter ab ejus Maiestate in sua Proposi-

tione iudicatum sit, nullum esse tempus, quo vacari justitia debeat, statutum est, ut Causae omnes generales, juxta priorum conventuum constitutiones, duobus anni terminis, videlicet octavo die festi divi Michaelis Comitatibus proximioribus Posonii, Comitatibus vero superiorum partium octavo die Epiphaniarum Domini Cassoviae revideantur ac judicentur, incipendo a proximo festo beati Michaelis; illae autem causae, quae per Dominum Palatinum authoritate Locumtenentis judicari debent, violentiae scilicet omnes omnium generum, quae a tempore electionis suae in Palatinum et Locumtenentem, videlicet a decimo quinto die mensis Aprilis Anni proxime preteriti patrate sunt, exactionesque indebite Theloneorum et quorumcunque tributorum, transmissiones omnes, nec non causae tutelares, item dotis ac rerum parafernalium, praeterea jurium pignoraticiorum, ubi Actor per literas fassionales impignoriticia sua bona apud quempiam pignori existere de facto poterit demonstrare, bonorum etiam possessionariorum per haec disturbiorum tempora violenter occupatorum, aut in posterum occupandorum, contraque publicas Constitutiones temere retentorum aut retinendorum, tam sub eodem termino festi Michaelis, quam etiam post finem illius, sine ulla intermissione jugiter continuentur per eundem Dominum Palatinum Posonii, assistentibus eidem ceterisquoque judicibus, Prothonotariis et assessoribus tunc ibidem secum existentibus; aut si forte eundem ad aliquam expeditionem proficisci contingeret, ubicunque ipse pro tempore fuerit, causae illae tantummodo quae ratione violentiarum sub ipsa expeditione emerserint, judicentur, quod saepe alias factum esse constat. Comitatus tamen illi, quibus judicia Cassoviae celebrari concessum est, pro festo Epiphaniae pro hujusmodi judiciis Locumtenentis continuis Posonium ut ascendant, obligati esse nolunt, praeterquam pro causis transmissionalibus; impossibile id eis fore affirmantes, tum propter hostes turcas ubique vicinos et cervici illorum imminentes, tum etiam propter viarum discrimina et longinquitatem itineris; ac propterea suplicant sacre Regie Maiestati, dignetur clementer hac in re iustis eorum petitionibus aquiescere, parati nihilominus, si dominus Palatinus Protonotarium suum, aliumve Judicem loco sui Cassoviam miserit, pro his quoque continuis

judiciis eo vel ad alium locum earum partium, qui commodior videbitur, proficisci.

Quod vero ad subsidium attinet, etsi satis iam superque miseri coloni ubique locorum hujus Regni oppressi ac vexati sunt, non solum a Turcis, quibus omnia servitia et tributorum genera etiam gravissima exhibere jugiter compelluntur, verum etiam a nostratibus ipsis, pestilentiaque insuper, et aliis malorum generibus gravissimis, ad paucos redacti sint, ut parum et illud quoque difficillime ab ipsis jam exigi posse videatur, rationibus tamen illis adducti, quae ab eius Maiestate sunt in sua propositione commemorata, subsidium unius floreni cum dimidio, duobus terminis, videlicet pro primo termino festum beati Michaelis proxime futuri, pro secundo termino festum purificationis Mariae subsequentis, singulo videlicet termino 75. denarii exigatur, ex singulis eorum colonis, integris videlicet portis, juxta superioris anni constitutionem pro hoc anno Maiestati suae offerunt, ad gentes alendas intra vel extra munitiones; fiatque connumeratio praefati primi termini, ut statim post redditum ab hoc conventu in quolibet Comitatu sedes aut congregatio habeatur, ibique denuncietur omnibus, ut ad decimum quintum diem subsequentem parati sint Dicatores ex Camera Regia expediendos in medium ipsorum admittere, et post alios quindecim dies, omni excusatione semota, subsidium ipsum juxta huiusmodi connumerationem quilibet de bonis suis, in quibus facta fuerit connumeratio, ad manus ipsius dicatoris administrari integre faciat; quod quidem etsi exiguum admodum fore agnoscunt, respectu multarum gravissimarumque expensarum, quas sua Maiestas alendis gentibus per omnia Regni confinia assidue facere cogitur, est tamen quod sua Maiestas clementer a suis fidelibus accipiat, rerum ac temporum statum diligentius secum perpendens, ac prout hactenus fecit, reliquos huius Regni redditus ex fodinis, salibus, tricesimis et bonis Regiis ac Reginalibus, qui redditus non mediocriter per haec tempora divina benignitate aucti esse dicuntur; praeterea etiam ex reliquis Regnis et provinciissuis, quarum sane omnium Hungaria solidum propugnaculum est, ad longe illius pericula propulsanda, in hunc usum dignetur converte-

re, quemadmodum etiam hactenus sua Maiestas hoc benigne et liberaliter praestitit.

Decreverunt insuper praeter subsidium praedictum Maiestati suae decretum, ipsi quoque Ordines et status, ratione bonorum suorum, ex singulis centum colonis, ternos equites bene instructos armatosque ad omnes emergentes necessitates continue alere; ita videlicet, ut gentes hujusmodi in singulis quibusque Comitatibus statim post reditum ab hoc Conventu, juxta connumerationem proxime praeteritae Dicae de omnium bonis ordinentur, et ad terminum per Capitaneum, sub cujus Capitaneatu militare debebunt, singulis Comitatibus significandum, ad loca et Capitaneos inferius nominandos illico expediantur. Videlicet gentes Nobilium et aliorum Statuum Comitatuum ultra Tibiscum sub Capitaneatu Domini Episcopi Varadiensis, qui similiter nunc supremum Capitaneum in iis partibus agit; Comitatuum autem citra Tibiscum sub Capitaneatu Domini Gabrielis Prenii, qui similiter nunc supremum Capitaneum agit in illis partibus; item Comitatuum de Arwa, Lipto, Turoz, Zoliensis, Hontensis, Barsiensis et reliquiae Comitatus Neugrad circa montana, sub Capitaneatu Domini Joannis Balassa; Comitatuum vero Trenchin ac Nittriensis circa et infra Nittriam, item Comitatuum Comaromiensis, Posoniensis, Jauriensis, circa Jaurinum aut ante Comarom, Comitatus vero Soproniensis, Mosoniensis, Wesprimiensis, Castriferrei, Zaladiensis et Simigiensis ad loca confiniorum, quae Domini Palatini judicio commodiora visa fuerint. Gentes etiam Dominorum Praelatorum et Baronum, terni scilicet equites, similiter ex singulis quibusque Comitatibus ratione bonorum suorum praemisso modo ad loca et sub Capitaneos praenominatos expediantur, hoc saltem admisso, quod si quis Dominus in aliquo Comitatu paucos tantum colonos haberet, ut vix ad sustentationem unius equitis sese extenderent, possit inter alias gentes per talem Dominum ex aliis Comitatibus expediendas connumerare ac praesentare. Lustratio autem ejusmodi gentium tam Dominorum quam Nobilium modo infrascripto fiat, videlicet ut ex omnibus Comitatibus Vice comes, aut alius per Comitem electus, ad loca et Capitaneos praenotatos vel Dominum Palatinum

proficisci, et eidem tam gentes Nobilium praesentare, quam etiam gentes Dominorum Praelatorum et Baronum modo simili ex eisdem Comitatibus praesentandas inspicere debebit, ne aliqua fraus aut defectus in hujusmodi conservatione gentium Dominorum aut Nobilium, aut aliorum Possessionatorum contingat, neque quisquam eorum, qui stipendium habent a Regia Maiestate, gentes stipendiarias pro iis, quas ratione bonorum praesentare debebunt, praesentent, aut e contra gentes, quas ratione bonorum tenere debebunt, tempore lustrationis gentium stipendiariorum, ad stipendium praesentare praesummat, alioquin si quis in tali fraude repertus fuerit, poena debita puniatur per Dominum Palatinum aut Capitaneos. Quod si Domini aut Nobiles, vel eorum aliqui gentes ejusmodi expedire recusarent, aut negligerent, extunc per Vicecomitem bona talium occupentur, occupataque tamdiu teneantur, donec duplum eius quod neglectum fuerit, ab eis exigatur, et nihilominus ad conservandas gentes ipsas in posterum compellantur. Quod si quis inobediens pro tali occupatione contra Vicecomites insurgeret, Capitaneus quilibet in locis ditionis suae Vicecomitibus assistat, et si is non sufficeret, Dominus quoque Palatinus contra hujusmodi inobedientes auxilio esse debeat; nam si per Capitaneos ac Dominum Palatinum inobedientes hujusmodi ad conservationem gentium poenis praemissis non compellentur, Nobilitas quoque gentes suas quae per se exiguo numero essent, sine gentibus Dominorum intertenere non debebunt.

Praeterea Domini quoque Praelati et aliae personae Ecclesiasticae Decimas habentes, ratione Decimarum suarum, quae adhuc illis exstant, sive in propriis Arcibus, si quae illis extant cum Turcis finitimae, vel alibi inter ceteras gentes praemissas, ad publicam defensionem alere teneantur.

Praeterea ultra hanc continuam equitum ad campestres necessitates occurrentes conservationem, constitutum est, ut ingruente aliqua majori vi hostili, eodem modo insurgant penes personam vel Regiae Maiestatis, si praesens affuerit, vel Domini Palatini, quo ordine, quoque modo superioribus annis, in proximis conventibus super his constitutum fuit; ita tamen, ut inter gentes, quae ad particularem expeditionem, juxta

praedictas publicas constitutiones, expediri et conservari debent, tres equites praemisso modo continue alendi annumerentur.

Ex hac autem gentium particulari per status Regni continua conservatione, tum alia multa consequuntur, tum illud maxime, quod ceteri milites suae Maiestatis, qui hactenus magna licentia in alienis bonis grassati sunt, facilius sese intra officii fines continebunt, et si quis forte temere ac violenter agere pergeret, per hos poterit facilius coerceri. Praeterea vi hostili ex tempore ingruente, parati hi erunt in omnem eventum cum caeteris gentibus Regiis, quas Maiestas sua ad Regni defensionem alit, et cum iis, quae ex praesidiis finitimorum locorum sine periculo educi poterunt, ad omnem defensionem, occurrentesque omnes necessitates. Succedet denique et illud non mediocris momenti, quod cum longo hoc tempore nullae gentes per Comitatus corservatae sint, ideoque plerique ex nobilitate imparati ad militiam, rebus tantum domesticis vacaverint, nunc iterum armis sese instruere quisque curabit, atque ita militantium in Regno numerus adaugebitur, magno Regiae Maiestatis et Regni commodo.

Caeterum tam in Contributione praefati utriusque subsidii, quam etiam in conseruatione trium equitum, visum est pauperes colonos, qui tributa Turcis aeque ac Christianis pendunt, a media parte contributionis dicti subsidii immunes esse debere, et ex singulis ipsorum ducentis tres equites ali debere; quandoquidem miseri digni sunt propter assiduas oppressiones, quas utrinque paciuntur, quorum ratio habeatur; quemadmodum in proximis semper dicis dimidia tantum earum pars ab eis est exacta

Praeterea constat Sacrae Regiae Maiestati, cum proximis annis in omnibus fere conventibus, Maiestas Sua summopere institisset pro nova monetarum cusione in Regno admittenda, Talerorum scilicet integrorum ac dimidiorum, fideles Status et Ordines Regni diu quidem restitisse, propterea quod grave fore videretur novum atque inusitatum monetae genus, quod in Regnum anteactis temporibus nunquam esset admissum; superiori tamen anno in primo Conventu, ab ejus Maiestate persvasos tandem consensisse atque ad proximum Conventum, qui sci-

in praesentia est jam celebratus, ut Cusio hujusmodi in Camera Chremniciensi fieri posset, de cujus Cusionis eventu, utilitateque postquam sub hoc spacio edocti status et ordines, licet hactenus id e re commodoque Regni evenisse intelligerent, ulterius id quoque fieri permissuri essent. Cum igitur experientia sint edocti non solum inutilem, sed plane damnosam perniciosamque toti Regno et publice et privatim esse hanc Talerorum cusionem, propterea quod cum Tallerii multo meliori liga quam Denarii, nummique hungarici cudantur, videlicet Tallerii ad 14 Lothones, Denarii vero ad Octo tantum Lothones, Mercatores peregrini et alii quilibet Taleros ipsos magno cum lucro e Regno educunt, et in eorum locum inusitatam exiguique valoris monetam in Regnum important; Coloni etiam nostrates Turcis tributa pendentes, Talleros Turcis conquirere et et redimere quoque coguntur; mercedes quoque laboratoribus in fodinis per Talleros, magno eorum damno, persolvuntur; et cum aureorum etiam pretium ob eam causam non mediocriter decrescat, maximo cum damno Regiae Maiestatis: verendum est, ne in fodinaria cultura defectus quoque ex hinc contingat; ac propterea cum id, quod antea clam tantummodo fieri solebat, nunc dupliciter, palam scilicet et aperte fiat, in eductione argenti e Regno; visum est cusionem hanc Talle-rorum penitus abolendam, et in reliquum tempus ab ea prorsus desistendum, utpote toti Regno damnosa et perniciosa; ipsique Regiae Maiestati supplicant quoque Status et Ordines, ut praemissis de causis constitutioni huic benigne consentire, et cusionem Tallerorum prorsus sublatam esse jubere dignetur; verum denarios hungaricos nummos et grossos tantummodo veteri de more in Camera sua Cremniciensi cudi mandet, ea lege, ut in reliquis quoque Regnis ac Provinciis vicinis, maxime autem Viennae, sub vero valore ubique pro rebus et victualibus omnibus, minutimque exponi queat.

Constitutum est etiam, ut quod in proximis Conventibus semper supplicatum exstitit suae Maiestati, Maiestas Sua dignetur Dominorum et Nobilium, Civitatum liberarum ac Montanarum, ac aliorum quorumvis Ordinum Regni libertates, tam in Hungaria quam Sclavonia et Croatia, in exactionibus tricesimarum ac tributorum, juxta tenorem praescripta-

rum constitutionum, per officiales tam hungaros quam externos inviolabiliter observari mandare. Indignum est enim Constitutiones ipsas et mandata insuper Suae Maiestatis toties emanata, summa cum violatione libertatum fidelium suorum, contemni.

Constat praeterea Maiestati Suae, hac de re quoque saepius supplicatum fuisse Suae Maiestati, pro avvertendis injuriis, damnis ac aliis violentiis, quae ex arcibus Suae Maiestatis, tam finitimis quam etiam aliter in manibus Maiestatis Suae existentibus, per officiales et milites ibi constitutos indesinenter patrantur, contra Nobiles miserosque colonos; cum autem nunc quoque variae sint querelae de ejusmodi violentiis et oppressionibus adeo, ut plerique affirment, neque ullam jam fere Jurisdictionem in bonis propriis ab hujusmodi officialibus et militibus relictam esse, et res omnes victualiaque libere auferri, colonosque ad opera compelli, proventus ac decimas vi exigi, adeo ut ipsis Dominis nil reliquum sit; propterea quoque nunc supplicant Status et Ordines Suae Maiestati, dignetur his oppressionibus ac violentiis jam tandem clementer modum imponi jubere, suorumque officialium ac militum licentiam cohibere; nam alioquin neque subsidium a colonis Maiestati Suae praestari poterit, et verendum est, ne ex ejusmodi praegravibus atque intollerabilibus calamitatibus miserorum tumultus aliqui oriantur, factiones augeantur, majoraque in dies mala consequantur.

Caeterum cum antea plerasque Arces Dominorum ac Nobilium in Confinibus positas, omnibusque proventibus destitutas, sine Maiestatis Regiae provisione conservari non posse declaratum sit in proximis Conventibus, et nunc amissa superiori aestate Arce Filek plures egeant eadem provisione, supplicant Ordines et Status Regni, dignetur Maiestas Sua ad hanc quoque rem, de qua expressius a Domino Palatino ac Consiliariis suis poterit edoceri, clementer ac mature, pro periculorum magnitudine, prospicere.

Praeterea supplicant, ut juxta deliberationem suae Maiestatis anno superiori factam, damna per milites Suae Maiestatis in bonis fidelium ejusdem illata, secundum inquisitionem superinde factam, rectificare, ac de illis satisfactionem miseris damnificatis jam tandem impendi jubere dignetur;

nam etsi milites importune a Maiestate Sua stipendia eorum exigant, nihil tamen per eos hactenus damnificatis persolutum, ac ne in posterum quidem persolvetur, nisi a Maiestate sua clementer promisso modo provideatur.

Supplicant etiam, dignetur Maiestas Sua decimas Domini Episcopi Jaurinensis ex pertinentiis arcis Hornstein ad Episcopatum Jauriensem ab antiquo pertinentes, queque sub nulla sunt, neque unquam fuerunt inscriptione, sed tantum potentia mediante per Dominum Conradum de Fürsth dictae arcis Dominum perceptae ac percipiuntur, ipsi Domino Episcopo remitti, aut juxta tenorem concordiae olim inter Serenissimos Principes Maximilianum Imperatorem ac Regem Wladislaum felicis recordationis factae, per Dominum Johannem Weispracher suae Maiestatis authoritate eidem tradita, una cum ipso Domino Episcopo, eliberari jubere.

Thelonia sicca, juxta proximorum conventuum constitutiones, ubique tollantur, mandatis suae Maiestatis, ne diutius fideles Suae Maiestatis hoc jure damna et incommoda praegravia prout hactenus paciantur.

Illas praeterea sententias, quae jam dudum inter hungaros et austriacos pronunciatae sunt, dignetur Maiestas Sua jam tandem executioni debitae demandari jubere, et illos, quae adhuc supersunt pronunciandae, ad finem deducantur.

Differentias etiam Metarum inter Hungariam et Moraviam jam tandem determinari et omnino aliquando complanari, ne aliqui ibi tumultus oriantur.

(Egykorú másolata Pozsony város levéltárában.)

IX.

1555. Augusztus 1.

A pozsonyi országgyülés törvénykönyve.

Nos Ferdinandus, divina favente clementia, Romanorum, Ungariae, Boemiae etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis, quod domini Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines et Status, fideles subditi Regni nostri Ungariae ac partium ei sub-

iectarum, in generali Conventu, pro festo beati Joannis Baptistae, anni praesentis Millesimi Quingentesimi quinquagesimi quinti celebrato, Posonii ex edicto nostro congregati, miserunt ad nos humiliter infrascriptos articulos, in Conventu ipso, communibus ipsorum votis conclusos, ad propositionem nostram, medio serenissimi Principis Maximiliani, Regis Boemiae, Archiducis Austriae, etc. eis factam, respondentes, supplicaveruntque nobis humilime, ut universos et singulos articulos, omniaque et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum eisdem praebentes, authoritate et potestate nostra Regia acceptare, approbare, atque confirmare, ac tam nos ipsi observare, quam per alios, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in haec verba.

Articulus I.

Praelati, Barones, Nobiles, caeterique Ordines ac Status Regni Ungariae, fideles subditi Regiae Maiestatis, intellexerunt ea, quae Maiestas sua, dominus et Rex eorum clementissimus, tum literis, tum etiam instructione, serenissimo Principi, Domino Maximiliano Regi Boëmiae, etc. filio suae Maiestatis, domino eorum clementissimo, ad ipsum Conventum, vice et in persona sua delecto, data, ipsis fidelibus suis hunc in locum convocatis, hoc tempore significanda duxit. Et primum quidem, quod ad priores duos articulos propositionis suae Maiestatis, ipsis fidelibus suis factae, attinet, de avertendis scilicet factionibus, unioneque in Regno conservanda, deque prohibendis Turcarum excursionibus ac rapinis, etc: Status et Ordines Regni, matura inter se deliberatione et consultatione praehabita, in eam opinionem et sententiam devenerunt, ut cum iam hactenus omnia remedia Maiestas sua sit experta, quibus remediis, se absente, Regnum tam ab internis factionibus ac discordiis, malisque, quae ex eis quotidie gravissima evenirent, defendi, ac praeservari posset, quam etiam ab hostibus communibus tutum aliquando redderetur, neque tamen potuisse se pro rerum magnitudine quicquam perficere, re ipsa intelligat, potiusque ex absentia sua maiores in dies clades, gravioresque calamitates esse consecutas, ideoque ve-

rendum esse, ne si diutius pergat Maiestas sua extra Regnum se continere, reliquiae quoque hae Regni ad extremum currant excidium: quemadmodum quidem ante quoque, et publice et privatim ea de re Maiestati suae extitit supplicatum, sacra Maiestas sua dignetur iam tandem ipsamet saluti ac diuturniori permansioni fidelium suorum prospicere clementer, atque intra Regnum se continere; ubi tum iustitiae continua administratione, tum punitione inobedientum ac malefactorum, si qui extiterint, omnis factionum excitandarum occasio erit sublata, tum vero gentium necessario numero assidue stipata, adversus hostes facilius ac citius, in omnes partes opportuna poterunt adhiberi remedia. Quod si ipsa propter caeteros orbis terrae curas, (quas quidem ad commodum, utilitatemque Regni Ungariae imprimis etiam spectare Maiestas sua fideles suos, multis et gravibus rationibus, prudenter ac diserte edocere aliquoties dignata est) continue in Regno Ungariae persistere non potest: tum vel saltem eo tempore, quo ipsa abest, serenissimum Regem Maximilianum filium suum, loco suo inter suos fideles in Ungaria relinquere dignetur; ita ut ubi magis opportunum fuerit visum, permanens, et quibus poterit copiis instructus, authoritatem quoque et potestatem vice Maiestatis suae necessariam possit exercere; quemadmodum Maiestas sua se non neglecturam, quin vel ipsa, vel serenissimus eius filius, si minus intra Ungariae limites, at saltem in ipsis pene limitibus, assidue permaneat, fidelibus suis antea clementer obtulit. Quae quidem Status et Ordines Regni, ut saepe fecerunt, pro eorum debita fide et obedientia, Maiestati suae humiliter significare voluerunt; supplicantes nihilominus eius Maiestati, ut interea temporis, prout Maiestas sua semper obtulit, ac iustitia, Regiumque munus requirit, praedas, rapinas, violentiasque omnes, et miserorum colonorum oppressiones, ad laboresque indebitas compulsiones, quae nunc quoque passim fere a Capitaneis et militibus Maiestatis suae patrantur in bonis Nobilium ac aliorum Statuum, per Capitaneos, aliosque officiales, quorum interest, curet prohiberi; utque dominus Palatinus, pro sui muneris ratione, in eos qui violentias huiusmodi prohibere cunctarentur, aut illis conniverent, inque ipsos violentos, tam internos, quam externos homines, iuxta Regni Decre-

tum, publicasque constitutiones, severissime, sine cuiusquam respectu personae, animadvertat, neque quisquam authoritati, officioque ipsius domini Palatini quovis praetextu se audeat opponere; verum tam in his, quae ad militiam, quam quae ad iustitiam spectant, libere ac prout talis officii ratio exigit munus ipsum suum, in persona et authoritate Regia, rite exercere possit, reliquique omnes Capitanei et gentium Praefecti, cuiusvis nationis ab ipso dependeant; quemadmodum Maiestas sua, iuxta authoritatem ipsi Palatino semel traditam, facultatemque exercendi officium suum, praemisso modo, clementer permisit.

Articulus II.

Porro cum prudenter ab eius Maiestate in sua propositione indicatum sit nullum esse tempus quod vacare iustitia debeat: statutum est, ut causae omnes generales, iuxta priorum Conventuum constitutiones, duobus anni terminis, videlicet octavo die festi Beati Michaelis Archangeli Comitatibus proximioribus Posonii, Comitatibus vero superiorum partium octavo die Epiphaniarum Domini Cassoviae revideantur ac iudicentur, incipiendo a proximo festo Beati Michaelis. Illae autem causae, quae per dominum Palatinum, ratione et authoritate Locumtenentis iudicari debent, violentiae videlicet omnes omnium generum, quae a tempore electionis suae in Palatinum et Locumtenentem, videlicet a decima quinta die Aprilis, anni proxime praeteriti patratae sunt; exactiones item indebitae Teloniorum et quorumcunque tributorum; transmissionales, nec non causae tutelares; item dotis ac rerum paraphernalium; praeterea iurium pignoratitiorum, videlicet ubi actor per literas fassionales inpignoratitia bona sua apud quempiam pignori esse poterit de facto demonstrare; bonorum etiam et iurium possessionariorum per haec disturbiorum tempora violenter occupatorum aut in posterum occupandorum, contraque publicas constituciones temere retentorum ac retinendorum, tam sub eodem termino festi beati Michaelis, quam etiam sub finem illius, sine ulla intermissione, iugiter continuentur per eundem dominum Palatinum Posonii, assistentibus eidem caeteris quoque Judicibus, Protono-

tariis ex Assessoribus, tunc ibidem secum existentibus. Aut si forte eundem in aliquam expeditionem proficisci contingeret, ibidem, ubicunque ipse pro tempore in ipsa expeditione fuerit, causae illae tantummodo, quae ratione violentiarum, sub ipsius expeditionis tempore contingentium emerserint, iudicentur, quod saepe alias factum fuisse constat. Comitatus tamen illi, quibus iudicia pro festo Epiphaniae Domini Cassoviae celebrari concessum est, pro huiusmodi iudiciis Locumtenentis continuis, Posonium ut ascendant obligati esse nolunt, praeterquam pro causis transmissionalibus; impossibile id sibi fore affirmantes, tum propter hostes ubique vicinos, ac cervicibus eorum imminentes, tum etiam propter viarum discrimina, ac itineris longinquitatem. Ac propterea supplicant Regiae Maiestati, dignetur clementer hac in re iustis eorum petitionibus acquiescere; parati nihilominus, si dominus Palatinus Protonotarium, aliumve Judicem loco sui Cassoviam miserit, pro his quoque iudiciis continuis, eo vel ad alium locum earum partium, qui commodior videbitur, proficisci.

Articulus III.

Quod vero ad subsidium attinet, etsi satis iam superque miseri coloni, ubique locorum huius Regni oppressi ac vexati sunt, non solum a Turcis, quibus omnia servitiorum ac tributorum genera etiam gravissima exhibere iugiter compelluntur, verum etiam a nostratibus ipsis, insuper pestilentia, et aliis compluribus malorum generibus, adeo iam ad paucos redacti sint, ut parum et illud quoque difficillime ab ipsis iam exigi posse videatur; rationibus tamen illis adducti, quae ab eius Maiestate sunt in sua propositione connumeratae, subsidium duorum florenorum, duobus terminis, videlicet pro primo termino festi Beati Michaelis proxime futuri, pro secundo vero termino festi Purificationis Beatisimae Virginis Mariae subsequenti, singulo videlicet termino singulos florenos, ex singulis eorum colonis, integris videlicet portis, iuxta superioris anni novissimam constitutionem, pro hoc anno Maiestati suae offerunt, ad gentes alendas et munitiones. Fiatque connumeratio denuo praefati primi termini, secundo vero termino, iuxta prioris termini

connumerationem exigatur; ita ut statim post reditum ab hoc Conventu, sedes aut congregatio habeatur, ibique omnibus denuncietur, ut ad decimum quintum diem subsequentem, omnes Status parati sint, Dicatores ex Camera Regia expediendos in medium ipsorum admittere, et post alios quindecim dies, omni excusatione et tergiversatione semota, subsidium ipsum, iuxta huiusmodi connumerationem, quilibet de bonis suis, in quibus facta erit connumeratio, ad manus ipsius Dicatoris administrare integre faciat.

Articulus IV.

Decreverunt insuper, praeter subsidium Maiestati suae decretum, ipsi quoque Ordines et Status, ratione bonorum suorum, ex singulis centum colonis, binos equites bene instructos armatosque ad omnes emergentes necessitates continue alere: ita ut gentes huiusmodi in singulis Comitatibus, statim post reditum ab hoc Conventu, iuxta connumerationem proxime praeteritae dicae, de omnium bonis ordinenter, et ad terminum per Capitaneum, sub cuius Capitaneatu militare debebunt, singulis Comitatibus significandum, ad loca, et Capitaneos inferius nominandos, illico expediantur. Videlicet gentes Nobilium et aliorum Statuum Comitatuum ultra Tybiscum, sub Capitaneatu domini Episcopi Varadiensis, qui nunc supremum Capitaneum in illis partibus agit. Comitatuum vero citra Tybiscum, sub Capitaneatu domini Gabrielis de Peren, qui similiter in illis partibus supremus est Capiteneus. Item Comitatuum Arua, Liptho, Turocz, Zoliensis, Hontensis, Barsiensis, et reliquae Comitatus Newgradiensis circa montana, sub Capitaneatu domini Joannis Balassa, Comitatuum vero Trinchiniensis et Nittriensis, circa et infra Nittram, sub eius Capitaneatum, quem dominus Palatinus constituerit. Item Comitatuum Posoniensis, Comaromiensis et Jauriensis, citra Jaurinum aut Comaron, similiter sub eum Capitaneum, qui fuerit per dominum Palatinum nominatus. Comitatus vero Soproniensis, Mosoniensis, Vesprimiensis, Castriferrei, Szaladiensis, et Simigiensis, ad loca confiniorum, quae iussu domini Palatini commodiora visa fuerint, et sub Capitaneos per eum nominandos. Gentes etiam dominorum Praelatorum et Baronum bini scilicet equites, si-

militer ex singulis Comitatibus, ratione bonorum suorum praemisso modo, ad loca et Capitaneos praenominatos expediantur; hoc saltem admisso, quod si quis dominus in aliquo Comitatu paucos tantummodo colonos haberet, ut vix ad intertentionem unius equitis se extenderent, possit portio illa, quae ex bonis illis paucis obtingeret, inter alias gentes, per talem dominum ex aliis bonis suis, in aliis Comitatibus existentibus, expediendos connumerari ac praesentari. Lustratio autem huiusmodi gentium, tam dominorum Praelatorum et Baronum, quam Nobilium et aliorum Statuum, modo infra scripto fiat. Videlicet, ut ex omnibus Comitatibus Vicecomes, aut alius per Comitatum electus, ad loca et Capitaneos praenotatos, vel ad dominum Palatinum proficisci, et idem tam gentes Nobilium praesentare, quam etiam dominorum Praelatorum et Baronum modo simili ex eisdem Comitatibus praesentandos inspicere debebit, ne aliqua fraus aut defectus in huiusmodi gentium conservatione per quempiam contingat. Neque quisquam eorum, qui stipendium habent a Regia Maiestate, gentes stipendiarias pro his, quas ratione bonorum praesentare debebit, tempore lustrationis gentium stipendiariarum ad stipendium praesentare praesumat. Alioquin si quis in tali fraude fuerit compertus, poena debita, per dominum Palatinum aut Capitaneos puniatur. Quod si domini ac Nobiles, vel eorum aliqui, gentes huiusmodi expedire recusarent, aut negligerent, extunc per Vicecomites bona talium hominum occupentur, occupataque tamdiu teneantur, donec duplum eius, quod neglectum fuerit, ab eis exigatur, et nihilominus ad conservandas gentes in posterum compellantur. Quod si qui inobedientes, pro tali occupatione, contra Vicecomites insurgerent, Capitaneus quilibet in locis ditionis suae Vicecomitibus assistat, et si is non sufficeret, dominus quoque Palatinus contra huiusmodi inobedientes auxilio esse debeat. Nam si per Capitaneos aut dominum Palatinum inobedientes ad conservationem huiusmodi gentium poenis praemissis non compellentur, Nobiles quoque gentes suas, quae per se exiguo numero essent, sine gentibus dominorum intertenere non dedebunt.

Articulus V.

Praeterea domini quoque Praelati et aliae personae Ecclesiasticae decimas habentes ratione decimarum suarum, quae adhuc illis extant, sive in propriis arcibus, si quae illis cum Turcis sunt finitimae, sive alibi inter gentes praedictas, ad publicam defensionem gentes alere teneantur.

Articulus VI.

Praeterea ultra hanc equitum continuam ad campestres necessitates conservationem, constitutum est, ut ingruente maiori aliqua vi hostili, eodem modo et ordine insurgatur penes personam vel Regiae Maiestatis, si praesens adfuerit, vel domini Palatini, quo ordine quoque et modo superioribus annis, in proximis Conventibus, super his constitutum fuit; ita tamen, ut inter gentes, quae ad particularem expeditionem iuxta praedictas publicas constitutiones, expediri et conservari debent, bini equites, praemisso modo, continue alendi, connumerentur,

Articulus VII.

Caeterum tam in contributione utriusque subsidii Regii, quam etiam in conservatione duorum equitum, visum est pauperes colonos, qui tributa Turcis, aeque ac Christianis pendunt, a media parte contributionis dicti subsidii immunes esse, et de singulis eorum ducentis, dictos binos equites ali debere. Quandoquidem miseri digni sunt, propter assiduas oppressiones, quas utrinque patiuntur, ut eorum ratio habeatur; quemadmodum et in proximis semper dicis dimidia tantum pars est ab eis exacta.

Articulus VIII.

Praeterea, licet Statibus et ordinibus Regni statuendum esse omnino visum fuerat, ut tallerorum cusio, quae in superiori Conventu, ad multiplices Regiae Maiestatis admonitiones, tandem per Status admissa fuerat, penitus aboleretur; propterea quod sine maxima Regni pernicie, cusionem ipsam diutius continuari non posse, Status ipsi sub hoc temporis spatio edocti essent; quippe cum praeter alias causas ab ipsis Stati-

bus connumeratas, potissimum ob bonitatem ligae, qua talleri ipsi cuduntur, ingentem vim argenti e Regno in talleris in dies efferri constat. Cum tamen Regia Maiestas, visa supplicatione ipsornm Statuum in hac parte et articulo super ea re confecto, non ita esse eos informatos coniecerit, prout necesse fuisset, ideoque priusquam aliter in ea re statueretur, maturius deliberandum esse; propterea visum est, ut usque ad felicem reditum suae Maiestatis, vel ad alium usque Conventum proxime celebrandum, tallerorum cusio in eo, in quo nunc est, statu permaneat. Quo tandem tempore Maiestas sua, cum ipsis fidelibus suis Ordinibus ac Statibus, id tractabit ac decernet in eo ipso negotio, quod pro commodo, utilitateque Regni maxime esse fuerit compertum; interimque Maiestas sua mandare serio non omittat, ut exportatio ista argenti per talleros magno pondere, quoad eius fieri poterit, prohibeatur. Quemadmodum super eductione argenti Maiestas sua semper prohibitiones fieri et mandata sua, publicasque constitutiones observari iubere nunquam omisit.

Articulus IX.

Constitutum est etiam, ut, quod in proximis Conventibus semper supplicatum fuit suae Maiestati, dignetur dominorum ac Nobilium, Civitatumque liberarum ac montanarum, et aliorum quorumvis Ordinum Regni, libertates tam in Ungaria, quam Croatia et Sclavonia, in exactionibus Tricesimarum, ac quorumcunque tributorum, iuxta tenorem praeteritarum constitutionum, per officiales tam Ungaros quam externos, inviolabiliter observari facere; quemadmodum Maiestas sua et antea semper ita fieri voluit, et nunc pro iustitia faciendum censet. Neque diffidunt, quin si quis libertatem suam, a quopiam Tricesimatore, vel alio Maiestatis suae officiali, violatam senserit, et ad Consiliarios Camerae suae Maiestatis querelam detulerit, iustitiae debitam administrationem semper obtineat, absque longo iuris processu.

Articulus X.

Constat praeterea suae Maiestati, hac de re quoque saepius supplicatum fuisse, ut iniuriae, damna, violentiae prohi-

berentur, quae ex arcibus suae Maiestatis, tam finitimis, quam aliter in manibus Maiestatis suae existentibus, per officiales et milites ibi constitutos, contra vicinos Nobiles, miserosque colonos indesinenter patrantur. Quum autem nunc quoque graves essent querelae, de huiusmodi violentiis et oppressionibus, quae ex praedictis arcibus Maiestatis suae fiunt, adeo, ut plerique affirment res et victualia omnia auferri, colonos ad opera compelli, proventus ac decimas extorqueri, nullam denique iurisdictionem in bonis propriis nonnullis esse relictam. Propterea nunc quoque supplicant Status et Ordines, dignetur his oppressionibus ac violentiis modum iam tandem imponi iubere, suornmque officialium ac militum licentiam coercere. Qua de re Maiestas sua et antea semper, et nunc, iustitiam unicuique iniuria vel damno affecto, sine cuiusquam respectu, administrari per Palatinum Regni constituit. Neque dubitant, quin ad particulares huiusmodi querelas, si quae per quospiam ad eius Maiestatem, aut ad serenissimum Regem Boëmiae, filium suum, in absentia sua delatae fuerint, de opportuna iuris et iustitiae administratione, ex parte cuiusvis Capitanei, militis, aut officialis Regii, debita omnibus semper facienda sit provisio.

Articulus XI.

Caeterum, cum et antea plerasque arces dominorum et Nobilium in confiniis positas, omnibusque proventibus destitutas, sine Maiestatis Regiae provisione conservari non posse, in proximis conventibus declaratum sit, et nunc amissa superiori aestate arce Filek, plura iam loca egeant eadem provisione; supplicant Status et Ordines Regni, dignetur Maiestas sua ad hanc quoque rem clementer ac mature prospicere: quemadmodum alioquin Maiestas sua se provisuram obtulit.

Articulus XII.

Supplicant etiam, dignetur Maiestas sua decimas domini Episcopi Jauriensis, ex pertinentiis arcis Hornsthain, ad Episcopatum Jauriensem ab antiquo pertinentes, quae sub nulla esse, neque fuisse inscriptione dicuntur, sed tantum potentia mediante, per dominum Conradum de Feirsth, dictae

arcis dominum perceptae esse et percipi, visis iuribus domini Episcopi et Ecclesiae suae Jauriensis, nec non tenore concordiae inter serenissimos Principes Maximilianum Imperatorem ac Regem Vladislaum felicis recordationis, super his bonis impignoratitiis factae, iuxta iuris ac iustiti e ordinem, praefato domino Episcopo, Ecclesiaeque suae remitti facere.

Articulus XIII.

Illas praeterea sententias, quae iam dudum inter Ungaros et Austriacos pronunciatae sunt, dignetur Maiestas sua exequutioni iam tandem demandari iubere, et illas quae adhuc supersunt pronunciandae ad finem deduci; differentias etiam metarum inter Ungariam et Moraviam iam tandem determinari, et omnino aliquando complanari, ne aliqui tumultus ibi oriantur.

Articulus XIV.

Telonia sicca, iuxta proximorum Conventuum constitutiones, Maiestas sua iam tandem per omnia remedia ubique tolli curare dignetur, ne diutius fideles sui hac in re damna et incommoda gravia, prout hactenus, patiantur.

Articulus XV.

Statutum est etiam, ut quum Regia Maiestas arcem Agriensem, ex qua nunc maioris Regni partis defensio, conservatioque dependet, nec non arces Saros et Muran, multasque alias, pro defensione harum Regni partium, gravissimis sumptibus conservari ac communiri curet, ac propterea decimas ad Episcopatum Agriensem pertinentes, in specie de omnium bonis in usum praedictum colligi mandaverit: omnes domini ac Nobiles, caeterique Status, decimas ipsas de bonis suis integre ad manus hominum suae Maiestatis administrent, administrarique faciant, nec quisquam sese in eas decimas, vel earum partem audeat violenter ingerere, vel decimatores Regios perturbare, sub poena in caeteros violentos constituta. In perceptione autem arendationeque aliarum decimarum, quarumcunque Ecclesiarum, is modus et ordo observetur, qui in constitutione super ea re superioribus Conventibus facta,

expresse continetur, neque contr eam quispiam manus suas in ipsas decimas immittere audeat.

Articulus XVI.

Praeterea supplicant Ordines et Status suae Maiestati, ut iuxta deliberationem anno superiori factam, damna per milites suae Maiestatis in bonis fidelium eiusdem illata, secundum inquisitionem superinde factam, rectificari, ac de illis satisfactionem miseris damnificatis iam tandem impendi iubere dignetur; quemadmodum Maiestas sua, ex stipendiis ipsorum militum, damna ipsa reparari se curaturam clementer obtulit.

Conclusio.

Nos igitur supplicatione praemissa dictorum fidelium nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Ordinum ac Statuum Regni nostri Ungariae, et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos universos articulos, omniaque et singula in eis contenta, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, Regium nostrum consensum benevolum, pariter et assensum eisdem praebuimus, et illos, ac quaevis in eis contenta, nostra Regia authoritate acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in nostra et Imperiali civitate Augusta Vindelicorum, die prima mensis Augusti, anno Domini, Millesimo, Quingentesimo, Quinquagesimo quinto, Regnorum nostrorum Romani vigesimo quinto, aliorum vero Vigesimo nono.

(Constitutiones, Decreta et Articuli incliti Regni Hungariae, Nagyszombat. 1584. 566—574. ll.)

X.

1555. November 13.

Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus divina fauente clemencia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus etc. Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Credimus vobis perspectum esse, quanto studio, quantaque diligentia adhibita, utraque, belli videlicet et pacis via, vestrae, caeterorumque fidelium nostrorum quieti ac permansioni, totiusque Regni nostri Hungariae saluti ab initio regiminis nostri hungarici incubuerimus. Affecti tandem pacis studio, volentes fidelium nostrorum quieti consulere, ad portam Magnitudinis Imperatoris Thurcarum solennes oratores nostros superioribus annis expediveramus, qui etiamnum apud suam Magnitudinem agunt, ut in eo negotio diligentissime elaborent, quo deinceps cum Magnitudine sua in optima quiete, bonaque vicinitate viveremus, et ut utrinque iam tandem a tanta humani sanguinis effusione cessaretur. Quae quidem res, ut maturiorem sortiretur effectum, superiori quoque anno novum oratorem nostrum ad portam Magnitudinis suae pro constituenda, sub bonis et iustis conditionibus, firma pace, miseramus. Qui quidem orator, dum nos in Sacro Romano Imperio ea quae pacis et mutui amoris, quaeque ad discordiae semina tollenda maxime profutura essent, constitueremus, ac Deo ita annuente feliciter quoque conclusissemus, ad nos cum responso Magnitudinis suae reversus est, in quo Magnitudo sua, praeter caetera, postulat a nobis, ut universam Transylvaniam, aliaque ultra et citra Tybiscum insignia loca, utpote Waradinum, Gyulam, Cassoviam, et quidquid ante nomine quondam Joannis Regis filii possessum fuit, ad manus eiusdem quondam Joannis Regis filii daremus et assignaremus, vel etiam eo acceptare nolente, omnino tamen manus nostras exinde exciperemus, eo

quod (ut Magnitudo sua asserit) Joanni quondam Regi Regnum Hungariae, filio autem eius illustri Transylvaniam in Zanchakatum, seu Officiolatum duntaxat dedisset. Et quamuis, intellecto hocce eius responso, praefatum oratorem nostrum denuo ad portam Magnitudinis suae cum decenti ac rationabili oblatione remiserimus, ita ut suam Magnitudinem optime contentari posse credamus; cum tamen huic suae Magnitudinis voluntati ac desiderio, sine omnium fidelium nostrorum Regnicolarum communi consilio ac intelligentia, quomodo ad plenum morem gerere possemus non videamus: propterea voluimus vobiscum quoque ac cum caeteris fidelibus nostris, de quorum videlicet rebus, haereditatibus et vita quoque agitur, clementer super eo, et aliis negotiis, communem utilitatem spectantibus, conferre, quo in omnem eventum ea, quae vestrae, uxorum ac liberorum vestrorum salutis et permansionis sunt, communibus votis ac consiliis curarentur ac providerentur. Atque ideo generalem Conventum ad primum diem proxime venturi mensis Januarii in Civitate nostra Posoniensi indicendum duximus, ubi inter caetera negotia, ultra illos duos solitos modos conferendi subsidii, videlicet contributionem colonorum per singulas portas, ac gentium ratione bonorum conservationis, de novo ac speciali aliquo subsidio, si et in quantum pro necessitate temporis opus fuerit, pro permansione vestra, aliorumque fidelium nostrorum conferendo tractandum erit. Fidelitatibus propterea vestris et vestrum singulis, sub poena in Decreto expressa, firmissime committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum vestros speciales homines et nuntios, cum pleno sufficientique mandato sine mora expedire debeatis. Et quum negotia, de quibus tractaturi sumus, singularem celeritatem requirant, ac alias etiam certas et arduas ob causas, nulla in maturiore praefati Conventus celebratione mora admitti debeat, omni studio curare debetis, ut homines et nuncii vestri, si eiusdem Conventus diem praevenire et anticipare non possent, ad illum tamen ipsum in dicta Civitate nostra Posoniensi omnino et praeter ullam dilationem adsint; ut confectis isthic celeriter rebus omnibus, aliis etiam Regnorum nostrorum negotiis providere possimus. Secus, in quantum salus vestra vobis chara est, non

facturi. Datum Viennae die tertia Novembris, Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Magistro Civium, Judici, Juratisque Civibus Civitatis nostrae Posoniensis etc., fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Pozsony város levéltárában.)

XI.

1556. Január.

Az országgyülésen teendő királyi előterjesztésnek a magyar tanácsosok által készitett fogalmazata.

Sacra Romanorum Hungariae, Boemiae, etc. regia maiestas, dominus noster clementissimus primum omnium a fidelibus subditis suis, dominis prelatis, baronibus, magnatibus, nobilibus ac universis statibus et ordinibus regni sui Ungariae in presenti dieta congregatis, grato et clementi animo accipit, quod ad conuentum hunc generalem, quem sua maiestas superioribus diebns per literas suas regales, ob grauissimas et urgentissimas reipublicae necessitates, pro hoc tempore eisdem indixit, tam obsequenter conuenerint et comparuerint.

Deinde, licet regia eius maiestas in literis ipsis dietalibus, causas et rationes, quibus dictos fideles suos ad conuentum hunc euocauit, satis expresse declarauerit, ipsisque fidelibus suis notas fecerit, ut videlicet illi, intellectis et cognitis eisdem causis, melius instructi, et cum plena informatione necnon authoritate ad tractandum et concludendum de his conuenire potuissent; existimauit tamen opere precium easdem etiam nunc latius repetere, et in conspectum fidelium suorum ponere.

Ante omnia autem non existimauit regia eius maiestas necessarium esse, pluribus verbis commemorare quantis sum-

ptibus et laboribus, quanto studio, cura et diligentia, defensioni, paci et tranquillitati huius regni Hungariae iam inde ab initio studuerit, et qualiter demum preteritis annis, cum serenissima principe Isabella regina regni Ungariae vidua etc. eiusque illustri filio, nec non fratre Georgio et Petro Pettrowÿth, ratione Transiluanie et aliorum locorum, quae in manibus illorum erant, transegerit atque concluserit, quorum beneuolo assensu Transsyluaniam ipsam magnis et vix credibilibus suis impensis, in manus quoque suas receperit, hoc duntaxat fine et proposito, ut per huiusmodi unionem et concordiam regni status et conditio, atque permansio fidelium subditorum eiusdem, melius et commodius pararetur; haec enim omnia fidelibus ipsis regnicolis notiora sunt, quam ut longa explicatione egere videantur, eo quod regia eius maiestas tanta in re nihil propria opinione, sed scitu et consilio, maturaque deliberatione, cum ipsis fidelibus subditis suis, consiliariis Ungaris habita, egerit atque tractauerit.

In quibus omnibus regiam eius maiestatem priuati alicuius commodi rationem non habuisse, vel hinc manifeste omnibus liquere potest, quod pro Transsyluania ipsa cum aliis pretactis locis nobilissimos duos ducatus Oppoliensem et Ratiboriensem, prefato illustri filio, serenissimae reginae, et demum serenitati eius reginali loco contradotis suae ducatum Mwnsterberg et dominium Frankenstain assignauerit; ita ut serenitas eius reginalis se una cum filio suo, se optime contentam professa fuerit, et insuper pro conseruatione ipsius Transsyluanie maiestas ipsa regia ultra viginti quinque centena millia florenorum hucusque exponere coacta fuerit; omnia haec pro communi bono totius christianitatis, potissimûmque sui regni Hungariae, libenter subeundo.

Porro accepta hoc modo in potestatem Transsiluania, pro maiori pacis et securitatis certitudine, regia eius maiestas non neglexit apud principem quoque Thurcarum omnibus modis laborare, illiusque beneuolentiam captare, ne quid negocii maiestati eius regiae occasione Transsyluaniae facesseret, apud quem ab anno iam hinc LIII.° solennes habet oratores suos, qui cum ipso et passis suis de constituenda sub honestis conditionibus pace vel induciis agere perseuerant. In hac tamen

pacis et concordiae cum illo tractatione quae difficultas suborta sit, et quid illius magnitudo postulet, fideles subditi regnicole, ex literis maiestatis regiae, quibus ad dietam hanc proximis diebus euocati sunt, summatim intelligere potuerunt.

Remisso enim uno ex oratoribus regiae maiestatis, postulat hoc, ut nedum Transsyluaniam, sed Waradinum, insuper et Gywla, necnon Cassouia, ac quicquid antea nomine filii olim Joannis regis possessum fuit, ad manus eiusdem intra sex menses daretur, aut eo acceptare nolente, omnino tamen manus regiae eius maiestatis exinde exciperentur, eo quod ille Joanni quondam regi regnum Hungariae tanquam suo gladio acquisitum, eius autem illustri filio Transsiluaniam in Zanchakatum, seu officialatum duntaxat dedisset, ex quibus omnibus, et ex literis etiam eius ad regiam maiestatem postremo datis, liquido constat, quod ipse uniuersum Ungariae regnum, cum partibus sibi subiectis, sibi ipsi appropriare, et in Zanchakatus conuertere niteretur.

Postquam igitur prefati oratores regiae eius maiestatis aliud efficere, quam quod dictum est, nequiuerunt, licet ille idem orator, qui redierat, denuo ad portam magnitudinis eius, cum decenti et rationabili responso remissus sit, ita ut sua magnitudo bene contenta esse possit, nec pretermissa sit etiam nunc tractatio pacis cum serenissima regina Isabella; quia tamen in huiusmodi responso dicti principis et imperatoris Thurcorum, maiestas eius regia, absque communi omnium regnicolarum statuum et ordinum regni sui Hungariae, quorum imprimis res agitur, scitu, consilio et voluntate, nil agere et concludere voluit, ea propter necessarium fore existimauit, totam hanc rem cum ipsis fidelibus et ordinibus regni gratiose conferre atque communicare, quos clementer hortatur et admonet, ut in re tam graui et periculosa, ubi salus et permansio eorum, nec non liberorum, coniugum et consanguineorum, necnon dulcissime patriae vertitur, diligenter et serio tractare velit, quibus potissimum viis, modis et rationibus, communis omnium salus et permansio fieri debeat.

Et quia consultatio huiusmodi rerum in hoc potissimum pendet, quod in tanto hoc publice necessitatis negocio, subsidio tali opus est, per quod tantis necessitatibus subueniri, ipsa-

que communis salus et permansio, necnon pax et securitas regni, curari et confici possit; regia quidem eius maiestas paterne et benigne se offert, cum regia sua persona, necnon serenissimis filiis suis, ac omnibas opibus et facultatibus quas habet, una cum dominis principibus fratribus et cousanguineis, ac regnis et dominiis suis, sacri etiam Romani imperii adiutorio, defensioni fidelium suorum non defuturam, modo ipsi quoque sibi ipsis non desint tali aliquo subsidio, quod utile, et non pro uno duntaxat anno, sed durabile in duos vel tres annos continuos, ultra videlicet illos modos, qui in proximis dietis constituti fuerunt.

Et quia couseruande cuiuslibet reipublicae nulla solet maior esse ratio, quam domestica seu intrinseca unio et concordia, animaduertit autem regia eius maiestas, esse etiam nunc intra viscera regni nonnullos, pacis et concordie, et per hoc patriae suae hostes, qui tot etiam cladibus. ex indignatione diuina profectis edocti, a seditionibus et factionibus, necnon pa cialitatibus ac miserorum hominum oppressionibus, non abstinerent, per hocque maiorem dei omnipotentis indignationem concitarent, et sibi ipsis, ac patriae maiorem adhuc cladem et perniciem procurarent; hortatur igitur regia eius maiestas fideles status et ordines regni, velint ante omnia diuinam sibi et patrie clementiam reconciliare et promereri; in vera videlicet et catholica, ac veteri religionec hristiana perseuerando, ab erroribus et haeresibus abstinendo, necnon miserorum colonorum eam racionem habendo, ne ipsi miseri tam crudeliter ubique tractentur, et ut iam tandem aliquando libera sit illis transmigrandi, et se in alia loca transferendi facultas; deinde vero fideles ipsi subditi regnicole curent omnibus modis ita inter se agere, ne inter eos inueniantur factiosi et parciales aliqui, pacis et tranquillitatis publice turbatores, sed potius unanimi et mutuo consensu, defensioni et permansioni ipsorum, penes regiam eius maiestatem inuigilent, et dent operam.

Quantopere autem necessarium sit, ut loca finitima, presertim ea quae importantiora sunt, utpote Gywla, Waradinum et Agria, item Jaurinum, Papa et Kanysa, necnon in Sclauonia Zyzek, Iwanch et Kapronoza, fabricis et munitionibus, ac militibus quamprimum firmentur, nemini ptoest esse dubium; quo-

rum omnium munitio et fortificacio ac conservatio, regiae eius maiestati, propter grauissimos sumptus, quos ubique facere cogitur, sit grauissima atque difficillima, neque commode sine ope et auxilio fidelium regnicolarum prestari potest; paterne igitur et clementer admonet regia eius maiestas fideles suos regnicolas, tempestiue prospiciant, et nunc deliberent, ut illorum locorum munitio e vestigio non negligatur, vel per summae alicuius pecuniariae contributionem, vel alio quovnis ordine; semper enim ita in regno Ungariae observatum fuisse constat, ut loca regni finitima diligentissima cura et prouisione fuerint firmata, ad precustodiendas videlicet interiores regni partes, donec et quousque campestris exercitus, et alia necessaria subsidia praeberi possint, ne si ea loca (quod deus auertat) amittantur, sera tandem penitentia, cupere omnes incipiant etiam dimidium rerum suarum dare et contribuere, si ea recuperari possint; quemadmodum post amissam Nandor albam et alia finitima loca, contigisse videmus.

Demum quoniam regia eius maiestas, cum aliis etiam singulis regnis, et dominiis suis, super premissis omnibus tractauit iam, et plenius tractatura atque conclusura est, ex quibus singulis idoneas aliquot et expertas personas, cum pleno mandato atque authoritate, ad decimam quintam diem huius mensis Januarii Viennam ad se transmitti iussit et euocauit, cum quibus, tam de prestando durabili hoc subsidio, quam de aliis etiam necessariis rebus est finaliter conclusura; ne igitur fideles ipsi status et ordines regni Ungariae, quorum res precipue agitur, in hos quoque sibi ipsis defuisse dici possint, hortatur eos clementer, ut ipsi quoque ex hac ipsa dieta, seligant et deputent personas aliquas idoneas et sufficientes, quae ad eum terminum Viennae coram sua maiestate compareant, ac cum predictis aliorum regnorum et prouinciarum nunciis et hominibus de eisdem rebus deliberent, et loco ac nomine totius regni consentire possint; ita quod super hoc ad ceteros absentes referre non sit opus, sed habeant plenam, et ab omni conditione liberam facultatem et potestatem super premissis omnibus tractandi et concludendi.

Kivül: Opinio dominorum Consiliariorum Hungarorum, super propositione in proxime futura dieta regnícolis Hungaris offerenda.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.)

XII.

1556. Január.

A pozsonyi országgyűlésnek a királyi propositiókra adott válasza.

Praelati, barones, nobiles, caeterique ordines ac status regni Hungariae, in presenti conuentu, ex mandato sacrae Romanorum, Hungarie, Bohemie regiae maiestatis, domini eorum clementissimi, congregati, intellexerunt ea omnia, quae sacra eius maiestas literis primum dietalibus, deinde etiam propositione sua verbis et scripto eis facta, ipsis fidelibus suis significare dignata est; et cum ex clementi sacrae maiestatis suae admonitione super omnibus ac singulis propositionis huiusmodi articulis per hos dies diligenter tractarint, quo celerius fieri potuit, conclusum ab ipsis responsum hoc sacrae eius maiestati humiliter offerunt, supplicantes, dignetur maiestas sua responsum ipsum clementi animo accipere, atque in articulos redactum, tandem de more sua regia authoritate benigne confirmare.

Primum autem agnoscunt sacrae eius maiestatis veterem et singularem illam erga fideles suos propensam voluntatem, studiumque eximium, quo, iam inde ab initio imperii sui, maiestas sua ad defensionem, eliberationem, pacacionemque regni sui Hungariae fuit incensa, planeque fatentur, (quod saepe et antea confessi sunt) sacram eius maiestatem ingentia pericula, labores praegraues, sumptus incredibiles hoc toto tempore subire non praetermisisse, ut regnum Hungariae in pristinum aliquando statum, pristinam tranquillitatem restitueret. Quemadmodum quidem cunctis orbis terrae populis ac gentibus ea omnia, que in hunc finem multos iam annos a sua maiestate accuratissime identidem tentata et gesta sunt, facile constare, iidem status et ordines regni non dubitant. Pro quibus maiestatis suae sacrae tot tantisque laboribus, periculis ac sumptibus, tanta in suos fideles benignitate, status et ordines regni sacrae eius maiestati domino eorum clementissimo immortales gratias agunt atque habent, vicissim-

que vitam et fortunas eorum pro eius maiestate lubenter sese omni tempore profundere paratos fore humilime offerunt.

Deinde quod sacra maiestas sua communicare cum eisdem fidelibus suis dignata est, cum alia illa, que cum serenissima regina Isabella vidua etc., eiusque illustrissimo filio acta proximis annis, tractata et conclusa sunt, tum vero qua legatione reuersus sit estate proxima orator suae maiestatis ab imperatore Turcarum, et que per ipsum imperatorem ac paulo post per literas ab eius maiestate idem Turcarum imperator postulet; id uero statibus ac ordinibus regni optatissimum accidit, et hoc quoque nomine ingentes sacrae eius maiestati gratias agunt, non mediocrem vel ipso argumento clementis erga ipsos animi significationem interpretantes. Et cum postmodum ad eorum interrogationem sacra eius maiestas explicare id quoque fidelibus suis dignata sit, cuiusmodi iterum legatione idem maiestatis suae orator in Turciam proximis mensibus sit remissus, sancte ac prudenter, et pro sacrae regiae maiestatis in deum optimum maximum, fidemque christianam religione, proque regii eius muneris, regiaeque amplitudinis ratione, et precipua inter ceteros reges ac principes Christianos authoritate, indigna postulanti responsum ab eius maiestate fuisse iidem ordines ac status uno ore profitentur; supplicantes humillime, ut quemadmodum reliqua, ita id quoque sacra maiestas sua aperire ipsis fidelibus suis dignetur per literas suas in omnes comitatus, et quid inde rursus per eundem oratorem, vel aliter ad postremam hanc maiestatis suae legationem fuerit reportatum, ut vel ex optato responso lactari, et in spem aliquam erigi meliorem, vel si omnino bellum fuerit denunciatum, acrius sese omnes viritimque instruere, et ad communem defensionem magis possint solicite comparare.

Quia vero tum ex his omnibus quae praeterierunt, quaeque in dies de hostilibus conatibus et audiuntur et omnium oculis communi malo subiecta sunt, tum uero facili coniectura intelligere licet, nullam ab hoste pacem, nullasque inducias expectari oportere, saltem durabiles aut diuturnas, ideoque omnes curas, omnes cogitationes, conatus, viresque omnes huc conuerti debere, ne vel indutiarum praetextu, vel marte etiam

aperto, uti nunc palam minatur, reliquias Hungariae opprimere, perque eas ad vicina regna, vicinasque prouincias suae maiestatis pro libito possit penetrare, uti ipsum iam dudum affectare constat; status quidem et ordines regni quemadmodum antehac semper, more maiorum suorum, ita nunc quoque, pro libertate ac salute ipsorum, liberorum ac coniugum, extrema quaeque subeunda, ac penes sacram regiam maiestatem, dominum et regem ipsorum clementissimum, nihil non audendum experiendumque esse censuerunt, uti latius explicabitur. Sic tamen maiestati suae cum debita submissione subiungunt ad ea quae saepenumero de continua maiestatis suae inter suos fideles necessaria praesentia, pro recta omnium rerum administratione, fideliter proximis semper temporibus et publice et priuatim fuerunt maiestati suae ab ipsis explicata (quae quidem et nunc simili ratione repetita esse volunt), nullam usquam certiorem, neque magis compendiosam viam aut modum extare resistendi periculis imminentibus, (de quo quidem maiestas sua in sua propositione fideles suos percontari dignata est) quam ut sacra maiestas sua, velut pius rex ac benignissimus parens, secundum benignam oblationem suam, cum sua persona tempestiue se in medium fidelium suorum in Hungariam conferat, collectis undique copiis omnium generum, cum ex aliis regnis et prouintiis suis, tum vero ex ceterorum christianorum principum auxiliis, quae quidem ad tantam tamque communem omnibus auertendam calamitatem tempestiue fuerint imploranda; consistatque maiestas sua in castris, loco aliquo oportuno, intra Hungariam, et famam praesentiae suae cum iusto exercitu tum apud hostes, tum etiam apud cunctas Christiani orbis gentes mature extendi sinat. Sic etenim aut aduentans hostis iter forte suum remorabitur, et consilium mutabit, aut si omnino perrexerit venire, citra manifestum periculum ab eius maiestate poterunt, diuina fauente benignitate, illius conatus reddi inanes, captato videlicet consilio ex temporum rerumque successu, quemadmodum in bellicis maxime rebus fieri solere constat. Confidunt autem status et ordines tantum omnis generis copiarum ex reliquis regnis ac prouinciis suis, externisque auxiliis, penes Hungaricas copias ab eius maiestate breui tem-

pore in tam necessariam expeditionem posse conflari, ut pro sua regia amplitudine, dignitateque castrametari cum persona sua, et semetipsam ad defensionem fidelium suorum paratam esse omnibus hominibus possit ostendere. Locum autem tutum atque in omnes partes oportunum, non solum ad omnium rerum commeatusque inprimis copiam, verum etiam ad retardandos hostis insultus. ultroque aliquid adgrediendum, si ita sors tulerit, facile inueniri posse, ubi sane maiestas sua cum exercitu citra periculum consistat, dubitari minime debet. Id quod latius, cum opus fuerit, Maiestati suae poterit explicari. Ac ut rectius, securius ac faelicius cuncta procedant, naualem etiam classem, primum quidem in Danubio, quae hostili classe superior sit, deinde vero in reliquis fluminibus, utpote Sauo, Drauo, Tibisco, per quae scilicet aditus hosti facilior ad interiora regni patere magis solet, mature instruendum esse ordines regni sentiunt, tantumque in huiusmodi nauali classe momenti situm esse affirmant (uti et ratio et experientia ipsa iam saepius declarauit), ut si fieri commode queat, unus ex serenissimis liberis sacrae eius maiestatis nauali ipsi classi preficiendus videretur, qui, quod sacram regiam maiestatem personaliter in exercitu terrestri facere oportere superius explicatum est, in nauali classe, et numero gentium et omnibus rebus necessariis instructissima, ipse perficiat, cuncta scilicet authoritate et imperio regat et moderetur; quando quidem principis ipsius presentiam ad omnia recte atque ordine gerenda administrandaque magnopere necessariam esse, adeoque sine ea frustra omnem parari expeditionem, status et ordines regni subinde repetere opere pretium esse ducunt. Interim autem, dum per tempus licet, municiones cum aliorum locorum, tum vero oppidorum atque arcium Jauriensis ac Comaromiensis acriter esse maturandas, status et ordines censent, quippe cum haec duo loca praecipue, terra et aqua tutum iter, ab utraque fluminis parte, omni tempore praebere iamdudum omnibus est palam. Atque hisce quidem apparatibus mature, pro periculorum magnitudine, maiestas sua instructa, siue Turcarum princeps personaliter in regnum inuadat, siue praefectum aliquem cum exercitu mittat, pro re ac tempore in omnes partes diuina ope suorum fidelium defensioni prospiciet, et

forte (uti superius dictum est,) oblata occasione ammissa quoque in regno poterit recuperare. Contra autem si contingat maiestatem suam absentem ista omittere, aut longius differre, omnis passim regio leuissimis quibusuis hostium patebit insultibus, quippe sine capite, nullo certo consilio, cunctis nutantibus, neque sese ullam in partem explicare valentibus, quemadmodum experientia ipsa saepius per hos annos ostendit, precipue vero cum sacra eius maiestate hinc discedente, et reditum suum faelicem ad breue tempus itidem pollicente, post alias complures clades, maiestate sua absente acceptas, Vesprimum cum aliis plaerisque arcibus, ac nonmulto post Themeswar, Lyppa, Solymos, Zolnock, multaeque aliae munitiones, cum inferiori regni parte, proximo quoque anno Fylleck, nouissime uero Kapos-Wywar, Babolcha, Korothna, cum illis aliis locis, nemine resistente, in potestatem hostium deuenerunt. Quae quidem clades magna ex parte, multorum opinione, sacra regia maiestate praesente vitari potuissent. Licet autem spes sit sacram maiestatem suam, uti benigne offert, tempestiue ab imperialibus comitiis, quo nunc iter parat, reuersuram esse, quia tamen permulta possunt intercidere, quae maiestatis suae reditum (uti antea) facile retardare queant; Status et ordines regni interea, dum maiestas sua reuertitur, exercitumque nihilominus premissa ratione comparari, omniaque necessaria ad expeditionem instrui, atque illi unum ex serenissimis eius filiis loco suo praefici omnino necessarium esse ducunt, ne ex absentia capitis, in quo authoritas et potestas sita sit, frustra omnes conatus, omnesque apparatus (uti saepe antea) cedant. Quam enim difficile tantae expeditioni alius quispiam praeesse pro necessitate queat, facile constat. Ipsam tamen maiestatis regiae personam cumprimis necessariam esse identidem repetitur, quod ad eam non solum a subditis ac militibus, verum etiam ab omnibus regibus ac principibus Christianis, ab ipso denique hoste, longe maximus futurus sit respectus. Quod si maiestas sua diutius absit, poterit facile accidere ut interim, vel per hos saltem Turcas, qui continue sunt intra regni viscera, reliquiae huius regni ita atterantur, ut maiestate sua tandem redeunte pauci reperiantur qui penes eam possint insurgere. Cum vel ante quatuor aut

quinque dies apud Komyathÿ septem villae direptae, neque multo ante prope Mwran nonnullae aliae villae in depopulationem conuersae, colonique earum partim abducti, partim ibidem crudeliter fuerint trucidati.

Neque uero prohibendis solum impendentibus ab hoste periculis, si ipse personaliter, aut per aliquem precipuum prefectum, cum exercitu numeroso, hoc anno in regnum irrumpat, necessariam esse sacrae regiae maiestatis presentiam, aut unius saltem ex serenissimis eius filiis, cum validis copiis terrestribus ac naualibus, praemisso modo status regni censent; sed vel ad tuendas duntaxat regni reliquias ab his duntaxat Turcis, qui continue sunt intra regnum, adque continendos in officio subditos, exercitu continuo, qui adminus ex decem millibus hominum constat, opus esse affirmant. Hungari etenim qui adhuc supersunt, ita in longinquis et ab inuicem disiunctis regni extremitatibus, locisque diuersis sunt dispersi, ut contra subitos hostium insultus conuenire, suisque duntaxat viribus eis resistere plane sit impossibile; hostis autem in centro regni positus minimo momento in quamuis regni partem inuadere, et Hungaros centum saepe miliaribus ab inuicem disiunctos, ne coniungi, sibique inuicem auxilio esse possint, prohibere facile queat. Instructus autem exercitus ille regiae maiestatis, ac iugiter in campo vigilans, ad omnia emergentia pericula presto poterit adesse. Quae quidem gentes ac copiae regiae ubiuis castra metentur, stipendiis suis, citra colonorum oppressionem viuant.

Et quoniam sacra maiestas regia de auertendis factionibus specialem mentionem in sua propositione fecit, status et ordines regni necessarium esse iudicant, ut sacra maiestas sua, pro unione et concordia mutua, obedientiaque erga maiestatem suam retinendam, factiosos rebellesque omnes et pacis publicae turbatores, tam eos qui nunc sese tales profiteri ausi sunt, quam si qui alii in posterum extiterint, modis remediisque omnibus oportunis ita puniri curet, ut caeteris huiusmodi inobedientiae sint exemplo. Idque sine ulla cunctatione esse faciendum, priusquam scilicet incendium hoc latius euagetur, et maiores vires sumat; super qua quidem rebellium et inobedientium, pacisque publicae turbatorum, et regiae auctoritatis

ac legum contemptorum coërcitatione modus et ratio affatim extat descriptus in articulis proximorum conuentuum, ad quos in ea parte status et ordines sese referunt.

Quemadmodum autem, iuxta maiestatis suae benignam admonitionem, mutuae paci et concordiae, ut praedictum est, studeri debere visum est, ita quod ad religionem attinet, dei optimi maximi verum ac syncerum cultum Christianamque pietatem, prae caeteris rebus omnibus, ante oculos haberi oportere semper agnoscunt; et cum in hoc religionis negocio satis in proximis conuentibus fuerit tractatum, status et ordines regni ea quoque in re ad superiorum conuentuum articulos sese referunt, illud e re maxime fore iudicantes, ut et spirituales et laici, secundum constitutiones illas, studeant eorum officio facere satis, neque alterutra pars in alterius officium se ingerat, quemadmodum sane pietas in deum optimum maximum requirit.

Caeterum quod ad migrationem colonorum attinet, cum et in ea re quoque dei optimi maximi indignationem a se auertendam et benignitatem reconciliandam censuerint, sacrae regiae maiesstatis piis paternisque monitis inhaerentes, migrationem huiusmodi liberam ubique locorum in regno, omnium ordinum ac statuum uno eodemque consensu, in reliquum tempus omnibus colonis permittendam esse statuerunt. Ita duntaxat, ut in dimittendis colonis, de bonis unius ed bona alterius, is modus atque idem ordo obseruetur, qui olim obseruari in his solitus fuit, priusquam libertas haec colonis fuisset adempta, qui quidem modus et ordo in ordinem articulorum huius dietae redigetur. Quod si qui coloni extra regnum migrare vellent, hos nusquam in suas prouincias recipi sacra maiestas sua iubere dignetur; nam et hominum frequentia, qui iam malis hisce, ac defensioni etiam regni iuuandae sunt assueti, inde decresceret, et prouentus tum regii, tum dominorum ac nobilium imminuerentur. Supplicant autem status regni, ut sacra quoque maiestas sua tum de bonis et ipsa suis colonis in aliena bona liberam migrationem permittere, ne si forte id prohiberetur a sua maiestate, plaerique eo exemplo itidem facerent, tum uero clementer in posterum prospicere dignetur, ne a capitaneis, officialibus ac gentibus suis (uti hactenus) coloni ubique fere in regno multis ac pregrauibus afficiantur incommodis; parum

etenim profuerit libertas a regnicolis colonis restituta, vel ad dei optimi maximi indignationem auertendam, vel ad respirationem miserorum, si interim nihilominus affligantur, spolientur et omni iniuriarum oppressionumque genere vexentur, a quibus maxime defendi eos oporteret.

Porro quod a subsidia attinet, quae sacra maiestas sua a suis fidelibus suis, tum pro ipsorum defensione, tum vero in exemplum vicinorum sibi ad haec pericula propulsanda praeberi clementer postulat, status et ordines regni, etsi perparum futurum est, quicquid ab ipsis iam offeratur, etiamsi uniuersa quae illis iam supersunt bona ac fortunae in medium conferantur, nempe ad paucissimos iam redactis, et continuis bellorum motibus viribus attritis; ac (quod ad prebendum exemplum vicinis spectat) satis et vicinis et cunctis populis ac gentibus constet, quantum effusum sit sanguinis, complures iam annos, ab Hungaris, continua pro Christiano nomine cum hostibus propugnatione, quam multorum fortissimorumque hominum interitu, quanta denique omnium malorum et calamitatum tolerantia, propugnaculum hoc totius republicae Christianae ab iisdem fuerit Hungaris defensum, atque hodie quoque defendatur, ut propterea nullo recentiori exemplo, ad eorum facinora imitanda, communemque defensionem omnibus viribus suscipiendam vicini ac caeteri omnes prouocari debere videantur. Ut tamen et sacra regia maiestas, et omnes mortales intelligant, extremis quoque rebus, vel supra vires Hungaros sibi ipsis et pristinae virtuti non deesse, primum quidem pecuniarium subsidium offerunt in hunc aunum duorum florenorum Hungaricorum, ex singulis eorum colonis, integris scilicet sessionibus, duobus terminis persoluendum, et in cameram regiam, iuxta connumerationem proxime praeteritam, administrandum, de omnium statuum atque ordinum bonis; videlicet pro primo termino festo beati Joannis Baptistae proximo futuro, eo quod ad proxime instans festum purificationis beatissimae virginis Mariae alter adhuc florenus in proxime praeterito conuentu oblatus, exigendus supersit; pro secundo vero termino festo similiter purificationis beatissimae Virginis Mariae anni proxime subsequentis. In plures vero annos durabile offerre subsidium, quod per maiestatem suam peteba-

tur, difficile, adeoque impossibile statibus regni visum est; propterea quod si diuina benignitate, uti sperandum est, in proximum sequentesque annos conuenire statibus et ordinibus regni licuerit, secundum rerum ac temporum statum, poterunt, uti hactenus, quotannis in ipsis conventibus maiestati suae subsidia quoque in posterum offerri.

Deinde conclusum est, ut secundum numerum ipsorum colonorum, iuxtaque similiter proxime praeteritam connumerationem, quilibet dominorum aut nobilium, aliorumque possessionatorum in regno, singulos quinquaginta denarios Hungaricos, duobus terminis supradictis, ex propriis facultatibus ac redditibus, viginti quinque videlicet denarios utroque termino, persoluere, et in manus hominum ex ordine dominorum aut nobilium ad id deputandorum fideliter assignare debeat et teneatur. Quae quidem pecunia in usum muniendi loca illa, quae a sua maiestate sunt in sua propositione nominata, aliaque quae regni status munitione similiter indigere iudicarunt, per eosdem homines ad perceptionem pecuniae huiusmodi praemisso modo deputandos, iuxta limitationis modum et ordinem superinde faciendum, (quae quidem limitatio maiestati suae descripta offeretur) distribuatur, exponaturque; supplicantque proinde status et ordines, ut quando pro subleuatione miserorum colonorum ab onerum laborandi gratis in munitionibus huiusmodi, ipsi sibi ultro hanc contributionem imposuerunt, dignetur sacra maiestas sua quoque pro hoc anno eosdem colonos ubique in regno ab omni opere violento immunes conservari iubere, ac cum hoc subsidium ad haec opera oblatum exiguum admodum sit ad tot loca communienda, licet ipsis quidem statibus regni pergraue, sacra maiestas sua aliunde ad huiusmodi munitiones curandas perficiendasque clementer prospicere dignetur; quemadmodum antehac quoque eandem fecisse omnibus satis liquet.

Praeterea iidem status regni, penes alias gentes per regiam maiestatem ad continuam regni defensionem, ut supra demonstratum est, continue alendas, loco illorum duorum equitum in proximo conuentu oblatorum, tres equites ex singulis centum eorum colonis iugiter ali debere statuerunt; qui quidem equites in his locis et penes eos capitaneos continue per-

maneant, penes quos permanere debere in eodem proximo conuentu Posonii fuit limitatum, eo tantum excepto, quod si quis dominus in pluribus comitatibus distracta bona haberet, ut duo solummodo, aut tres, vel circiter equites pauci ratione bonorum alicuius comitatus per eum expediendi forent, possint hi pauci inter alios expediri, qui maiori numero ex bonis alterius comitatus, ubi illi domino plura sunt bona, fuerint expediendi.

Ad generalem autem expeditionem penes personam sacrae regiae maiestatis, aut serenissimi eius filii, statutum est, ut omnes domini ac nobiles, caeterique possessionati in regno, decem equites bene armatos et instructos, de singulis centum colonis, sumptibus eorum propriis, computatis videlicet illis tribus, qui supradicto modo continue ali debent; coloni itidem ex singulis eorum centum, decem pedites pixidarios et bene armatos, sumptibus ipsorum, penes equites predictos dimittere, duranteque expeditione continuo in exercitu tenere debeant, sub poena in decreto generali expressa. Ex qua quidem oblatione licebit externis omnibus exemplum capere promptitudinis Hungarorum, cum iam nusquam alibi in pacatioribus regnis ac prouinciis tantum subsidium gentium gratuite, quinta scilicet pars omnium, in expeditionem sit oblata. Iidem quoque status et ordines, preter premissa, viritim cum personis ipsorum, penes eandem personam suae maiestatis, insurgere, duranteque expeditione propriis sumptibus militari teneri voluerunt, sub eadem poena generalis decreti, modo et ordine super hac insurrectione ad expeditionem generalem per singula capita obseruato, qui in articulis conuentus Tirnauiensis anno 1545 celebrati, fuit in ea re constitutus; hoc tamen ubique specialiter intellecto, quod qui coloni ubiuis Turcis quoque tributa pendunt, mediam tantum partem tam in dicae, quam gentium contributione persoluere teneantur. Nobiles praeterea unius sessionis ex singulis eorum tribus curiis nobilitaribus singulos equites bene armatos ad eandem expedicionem generalem propriis sumptibus dimittere, et in finem usque tenere debeant. Quae quidem gentes omnes, caeteris copiis sacrae eius maiestatis ex Transsyluania, Croatia et Sclauonia similiter conuocandis adiuncte, non vul-

garem exercitum effecerint, exemplumque prebuerint omnibus omnibus promptae Hungarorum atque impigre ad communem defensionem voluntatis atque operae, uti superius lati us est explicatum.

Super particulari autem expeditione, que aduersus hostes, si quando ad obsidionem alicuius arcis, vel aliud aliquid aggrediendum, iusti exercitus specie, improuiso eruperint; statutum est, ut penes personam etiam domini palatini, ad gentesque illas regias, quas continue in armis certo loco castrametatas esse oportere superius est explicatum, ultra predictos ternos equites continue alendos, domini quoque ac nobiles, qui periculo illi hostili fuerint propinquiores, ad requisitionem eiusdem domini palatini illico insurgere, et ad propulsandum periculum illud penes eum esse debeant; exceptis officialibus, aut castellanis, vel seruitoribus dominorum in seruitiis eorum iugiter occupatis, qui tamen loco personarum suarum ad particularem huiusmodi expeditionem equites bene instructos mittere teneantur. Nobiles item unius sessionis, ex singulis quinque curiis nobilitaribus, ad eandem particularem expeditionem singulos equites propriis sumptibus expediant.

Caeterum quia sine continua justitiae administratione nulla rite negotia videntur posse procedere, status et ordines regni supplicant, dignetur maiestas sua clementer annuere, ut dominus Andreas de Bathor, judex curiae suae maiestatis, una cum suis vicejudice curiae ac protonotario, assessoribusque aliquot juratis ad id deligendis, Cassouiae, ubi iam antea iudicia aliquot comitatibus earum partium administrari aliquoties per eius maiestatem benigne concessum fuit, super nouis violentiis, actibusque potentiariis ac quinque casibus, qui videlicet a tempore creationis domini moderni palatini contigerunt, aliisque causis hic Posonii continue iudicari debere constitutis, praefatis aliquot comitatibus citra et ultra Tibiscum, termino per eundem dominum Bathoreum ad id praefigendo, continue judicium et iustitiam administrari possit; utque eodem domino Bathorii inde forte discedente, praefati vicejudex curiae et protonotarius suus, assessoresque iurati, judicia huiusmodi nihilominus prosequi valeant, saluis tamen appellationibus, quae ad reuisionem domini palatini

post regiam maiestatem spectant. Caeteris autem comitatibus, ultra citraque Danubium, visum est per dominum palatinum, vel eodem forte propter alias regni necessitates absente, per eius vicepalatinum, cum magistro suo protonotario, assessoribusque et aliis judicibus regni ordinariis huc vicinis, super violentiis premissis, actibus potentiariis a tempore palatinatus sui patratis, caeterisque causis in articulis proxime praeteriti conuentus Posoniensis late expressis, judicium et justitiam continue administrari, incipiendo a Dominica Oculj proxime futura, et hic Posonii semper continuari debere. Caeteras quoque causas, iuxta proximorum conuentuum constitutiones, suis terminis, quantum per temporum statum licuerit, nequaquam esse negligendas. Judices autem spirituales similiter continue, more alias consueto, in suis judiciis procedant.

Praeterea cum in proximis conuentibus Thelonea sicca de omnium bonis tolli debere frustra hactenus sit conclusum, variae autem quaerelae quotidie ea de re audiantur, praesertim a miseris colonis, qui indebitis huiusmodi exactionibus grauantur; propterea visum est ordinibus ac statibus, Thelonea huiusmodi sicca, ubi videlicet nullo tempore pons esse ab antiquo ex ulla necessitate esse consueuit, post presentationem articulorum presentis diaetae, in omnes comitatus quintodecimo die per vicecomites in singulis comitatibus de bonis omnium dominorum aut nobilium, aliorumque possessionatorum penitus iam tandem tolli debere. Quod si quis in bonis suis vicecomiti id facere prohiberet, aut sublatum iam Theloneum iterum erigeret, puniatur, villaque ipsa per regiam maiestatem alteri legitime, conferri possit. Et ut a ceteris firmius haec constitutio obseruetur, supplicant ordines ac status sacrae regiae maiestati, dignetur ipsa in bonis suis, utputa Posonii, in Jarendorff, et alibi ubicunque huiusmodi Thelonea sicca forent, sine mora tolli iubere; ne si maiestas sua id minime fieri in suis bonis mandaret (quod non creditur), regnicolae quoque parere huic constitutioni contemnerent. In iustis etiam Theloneis, tam pontium quam terrestribus, iustum et antiquitus consuetum vectigal exigatur, non tricesima, uti multis in locis exigitur.

Supplicant etiam ordines et status, quod antehac semper

fecerunt, dignetur loca tricesimarum vetera, ubi scilicet per Turcas tricesimatores permanere possunt, restitui iubere, et tam in exactione tricesimarum, quam caeteris rebus omnibus libertatum et immunitatum, priuilegiorumque omnium dominorum ac nobilium, ciuitatumque ac quorumcunque ordinum per suos officiales regios et aliter omnibus modis clementem ubique habere rationem, libertatesque ipsas obseruari iubere, et simul iam tandem clementer re ipsa perfici mandare, quod aliquoties itidem fuit constitutum, ut videlicet officiales regii in regno, presertim vero externi juribus regni et judicibus regni ordinariis parere teneantur, ac si non paruerint, paenam iam tandem aliquam sentiant; plaerique enim eorum, utpote officiales arcium Comaromiensis, Jauriensis, Trinchimiensis, Owar et aliarum non solum quemuis pro libito iniuria afficere, verum etiam jura ac leges regni ludibrio ac contemptui habere non dubitant.

Supplicant insuper, ut, quemadmodum in superiori conuentu fuit conclusum, sacra maiestas sua tallerorum cusionem in camera sua Cremniciensi, quae ad tempus duntaxat per regnicolas fuerat admissa, penitus cessare facere dignetur; indies namque magis nociuam toti regno esse, ac per talleros cusos ingentem vim argenti e regno educi, Thurcas quoque tam colonorum censu quam redemptione captiuorum talleros tantummodo extorquere constat; qua de re latius maiestas sua aestate proxima fuerat edocta, dum similiter in conventu proxime preterito statutum fuisset, tallerorum cusionem penitus esse abolendam, velut uniuerso regno pernitiosam.

Caeterum, cum amisso superioribus annis Strigonio cum Alba regali, aliisque nonnullis locis, supplicatum fuisset, publico omnium regni statuum nomine, in conventu generali sacrae regiae maiestati, ut in tanta paucitate conuentuum et capitulorum, a quibus executiones ordinariae in regno fieri possent, concedere dignaretur, quod capitulum Strigoniense in omnes regni partes procedere, et executiones facere posset; sacratissima maiestas sua ad supplicationem fidelium suorum id clementer annuerat, literis suis regiis superinde emanatis; a quo quidem tempore capitulares ipsi, iuxta comissiones regias judicumque ordinariorum, in omnibus regni partibus, ad limites usque Transsyluaniae, processerunt, in bonisque tam regi-

ae maiestatis quam aliorum, diuersas executiones fecerunt, ac literas de more superinde extradederunt. Sed quia in articulos eius temporis, aut ullius postmodum dietae, annuentia huiusmodi undecunque inscripta non fuit, ne vel maiestas sua vel ordines regni futuris unquam temporibus detrimenti aliquid pati possint, iustum et necessarium esse, imo publicum commodum concernere visum est, ut predicta regia annuentia, publicusque consensus, in presentis dietae articulos inscribatur, omnibusque processibus et executionibus quibusuis, per dictum capitulum Strigoniensem in bonis regiis vel alterius cuiusuis factis, aut in posterum fiendis, literisque superinde ab ipso capitulo emanatis, vel emanandis, vigor et perpetua firmitas tradatur, rataque illa omnia esse debere pronuntietur in omne tempus.

Preterea, quoniam instantibus tantis periculis, quanta superius sunt commemorata, inter caeteras prouisiones faciendas legationes quoque regnicolarum nomine ad Christianos principes mitti debere summa cum celeritate visum est, utputa ad summum pontificem, sacram caesaream et catholicam maiestatem, serenissimos reges Angliae, Galliae, Poloniae, imperialia comitia ac potentatus Italiae, qui omnes et de imminenti huic regno extremo excidio, ex quo reliquae quoque Christianae prouintiae discrimen sint graue subiturae, edoceantur, et ad commune incendium restinguendum, velut Christiani principes, optimis rationibus invitentur, ne extremis hisce rebus ullum remedii genus fuisse praetermissum Hungaris unquam obiici merito queat; supplicant status regni sacratissimae regiae maiestati, dignetur si illi (ut sperant) consilium hoc probabitur, tempestiue, adeoque sine mora, ex proventibus suis vel Tricesimarum, vel fodinarum, vel aliunde, sumptum viaticum, quo oratores huiusmodi maximis itineribus in omnes partes dimitti queant, clementer dari iubere. Quicquid etenim subsidii a quouis illorum fuerit reportatum, vel gentium vel pecuniarum, eo poterit maiestas sua pro eius libito ad proximam uti expeditionem.

Supplicant etiam, dignetur maiestas sua arces Kewzeg, Boroschian, Frakno, Kabold, Kysmarthon, et Zarwkew, aliaque castra, olim ad Austriam ex Hungaria oppignorata, ad Hunga-

riam iam tandem restitui debere; nam etiam tempore oppignorationis earum cautum fuerat, ut dicae pertinentiarum illarum ad Hungariam perciperentur, quae quidem hactenus non vulgari subsidio huic regno esse potuissent.

Dignetur etiam sententias super differentiis inter Hungariam et Austriam iam latas, et super quibus literae quoque extant, executioni iam tandem clementer demandari iubere: reliquas uero differentias reuidere, et super illis quoque pronuntiare, ac demum sententias simili modo ad executionem perduci facere; quandoquidem possessores arcium supradictarum oppignoratarum, praesertim oppidani de Kewzeg, metis eorum non contenti, etiam nunc metas et siluas nobilium de Chow occupant, quibus maiestas sua clementer id prohibere dignetur.

Et quoniam per dominum Raphaëlem Podmanyczky, nomine Joannis Hrwssoy, publice expositum est, quod maiestas regia, ad instantiam nobilium de Thapolchan, castrum Hrwsso, quod ipsa ad manus suas regias accepisset, nondum finitis omnibus processibus, qui in causa inter ipsos nobiles et prefatum Hrwssoi, ratione eius castri, sequi debuissent, utcunque ad manus eorundem Thapolchany assignari fecisset, ideoque supplicatum fuerit, tum communis justitiae causa, tum vero quod castrum ipsum hostibus vicinum per ipsos nobiles non satis prouisum rebus necessariis teneri dicitur, unde si ab hostibus intercipiatur, superioribus regni partibus, usque ad limites Slesiae, periculum ingens posset euenire; ut usque ad definitiuam sententiam in causa et lite inter predictas partes adhuc pendente, sacratissima maiestas sua castrum ipsum Joanni Hrwssoi et eius haeredibus restitui facere dignaretur; status quoque et ordines regni penes huiusmodi supplicationem maiestati suae, ut quod iustum et communis justiciae ac jurium regni ratio hac in re faciendum dictauerit, clementer statuere dignetur eidem humiliter supplicant.

(Egykoru irat a bécsi titkos levéltárban.)

XIII.

1556. Január.

Töredék Ferdinánd királynak a pozsonyi országgyülés felterjesztésére adott válaszirat-ából.

Quod autem in hoc articulo, de migratione colonorum tractante, Ordines ac status humiliter petunt, quod si qui coloni extra Regnum migrare vellent, ut Maiestas Regia inhiberet, necubi in provinciis sue Maiestatis recipiantur; Regia eius Maiestas absque archiducatus sui Austriae et aliarum provinciarum suarum consensu, que speciali ista recipiendi advenas et colonos fruuntur, ut nedum coloni de una in aliam, verum etiam aliorsum quocunque libuerit libere commigrare, et undecunque venerint etiam recipi valeant, huiusmodi humilimae petitioni eorum annuere non potest; nam cum illae aliae Maiestatis suae provinciae tali interdicto et inhibitione suis privilegiis derogatum iri haud dubie essent affirmaturae, neque sane facile etiam laturae essent Regiam eius Maiestatem eiusmodi quidpiam, ipsis inconsultis et nescientibus, cum Ordinibus ac Statibus Regni Hungariae concludere, quod priuilegiis eorum praeiudicium afferre posse videretur. Quemadmodum non dubitat Maiestas sua Regia ipsos quoque Ordines et Status Regni Hungariae non facile assensuros, si Regia eius Maiestas, sine scitu atque consensu ipsorum, aliquid cum provincialibus Austriacis, vel aliis, quod Regni Hungariae privilegiis ac libertatibus officeret et praeiudicaret, tractaret ac concluderet. Ideo Regia eius Maiestas fideles suos Status atque Ordines Regni Hungariae clementer hortatur atque requirit, ut propter iam memoratas causas, et bonae vicinitatis conservandae gratia, dictam petitionem suam e responso suo expungant, ne Maiestas eius Regia una cum ipsis leges Regni Hungariae ultra debitos terminos, adeoque extra territorium extendere velle videatur. Sin autem omnino isti proposito suo inhaerere, et rem ad Status atque Ordines, Archiducatus Austriae et provinciarum aliarum Maiestatis eius deferre voluerint, Regia eius Maiestas primo quoque

tempore cum ipsis hoc nomine paterne et diligenter, in gratiam fidelium suorum Regnicolarum Hungarorum tractare non gravabitur.

(Eredeti fogalmazata, mely több kéz javításait tűnteti elő, a bécsi titkos levéltárban.)

XIV.

1556. Január 25.

A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei.

Nos Ferdinandus diuina fauente clementia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie, Dux Burgundie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit uniuersis, quod domini Prelati, Barones, Nobiles, ceterique ordines et status, fideles subditi Regni nostri Hungarie et partium ei subiectarum, in generali conuentu pro festo Circumcisionis domini, anni presentis Millesimi quingentesimi quinquagesimi sexti, hic Posonii celebrato, ex edicto nostro congregati, obtulerunt nobis humiliter infrascriptos articulos in Conuentu ipso, communibus ipsorum votis conclusos, ad propositionem nostram eis factam respondentes, supplicaueruntque nobis humiliter, ut uniuersos et singulos articulos ipsos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque regium consensum eisdem prebentes, autoritate et potestate nostra regia, acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi obseruare, quam per alios, quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor sequitur in hec verba.

Articuli Dominorum Prelatorum, Baronum, Nobilium, aliorumque ordinum ac Statuum Regni Hungarie, in Conuentu Posoniensi, pro festo Circumcisionis domini, Anno 1556. congregatorum, communibus votis conclusi.

(I.) Prelati, Barones, nobiles, ceterique ordines ac Status Regni Hungarie, fideles subditi Sacre Romanorum, Hun-

garie, Bohemieque Regie Maiestatis, domini et Regis eorum clementissimi, ex edicto Maiestatis sue huc Posonium ad hoc tempus congregati, inprimis habent atque agunt Sacre eius Maiestati gratias immortales pro omni benigna ac plane paterna voluntate, qua iam inde ab initio imperii sui in Hungaria, fideles suos ordines ac Status eiusdem Regni sui prosequi, et defensioni, pacationique eiusdem Regni modis omnibus prospicere dignata est, nullis neque laboribus, neque sumptibus, neque periculis aut molestiis parcens; Deumque optimum maximum precantur assidue pro eius Maiestatis, Serenissimorumque liberorum suorum incolumitate, ac sese, vitam et fortunas eorum in omne tempus pro eius Maiestate profundere paratos humillime offerunt.

(II.) Deinde cum ex sacre Maiestatis sue benigna significatione iidem Status et ordines Regni, certiores effecti sint de his, que inter eius Maiestatem et principem Thurcarum, tum per oratores, tum etiam per literas proximis temporibus acta et tractata sunt, queque nunc tractantur, tum ex admonitione benigna sue Maiestatis, tum vero pro debito eorum officio, habitaque ratione temporum ac rerum status, penes alios apparatus, quos Sacra eius Maiestas ex aliis Regnis et prouinciis suis, ad omnes casus emergentes, pro fidelium ac Regni sui defensione facturam se in hunc annum obtulit, ipsi quoque in infrascriptis articulis, post maturam inter se deliberationem habitam, unanimiter conuenerunt.

(III.) Primum, quod omnes domini ac Nobiles, ceterique possessionati in Regno, cuiusuis ordinis ac Status pro hoc anno, duos florenos hungaricos, duobus terminis, videlicet singulos florenos singulo quoque termino, de singulis eorum colonis, integris videlicet sessionibus, ad diuersas Regni necessitates, in Cameram Maiestatis sue, iuxta connumerationem proxime preterite dice, dare et administrare teneantur; videlicet pro primo termino ad festum beati Joannis Baptiste proxime futurum, pro secundo vero termino ad festum omnium Sanctorum immediate subsequens; qui quidem termini propterea longiores constituti sunt, quod ad festum purificationis beatissime Virginis Marie proxime futurum alter adhuc

florenus, in proxime preterito Conventu oblatus superest exigendus.

(IV.) Deinde secundum numerum eorundem colonorum, iuxtaque connumerationem supradictam, domini ac Nobiles, ceterique possessionati, ratione singulorum colonorum, singulos quinquaginta denarios, de rebus aut prouentibus eorum propriis, duobus terminis, videlicet pro primo termino festo purificationis beate Marie Virginis proxime futuro, pro secundo vero termino festo Joannis Baptiste supradicto, dare et persoluere, in usumque muniendarum arcium ac locorum inferius nominandorum, ad manus Vicecomitum uniuscuiusque Comitatus administrare teneantur; que quidem pecunia, iuxta modum et limitationem inferius describendam, ad loca munienda, que similiter inferius explicabuntur, exponatur. Ad eandem quoque locorum finitimorum munitionem iidem Status et ordines, de singulis centum eorum colonis, quattuor currus, qui per tres dies in munitionibus huiusmodi faciendis seruient, mercede videlicet diurna eisdem persoluenda, obtulerunt, modo infrascripto. Debebuntque non plures quam quattuor equi singulis huiusmodi curribus iungi, quibus per diem octuaginta denarii, una cum hominibus currus sequentibus, persoluantur; neque plures quam sex boues, quibus sexaginta denarii una cum hominibus eorum per diem numerentur. Iidem autem currus et iumenta, hominesque cum eisdem existentes, ultra spatium trium dierum ad opera illa non compellantur, neque homines ipsi verberentur, ut a quibusdam externis officialibus, Jaurini presertim sepe accidit; alioquin liceat eis vel ante prefinitum tempus domum reuerti, nec ex eo Comitatu, ubi huiusmodi acciderit, plures postea currus ad opera mittentur. Ad eadem autem et reliqua opera, operarios sine curribus et iumentis inueniri posse existimatum est; presertim si Maiestas sua ex pertinentiis arcium suarum Posoniensis, Comaromiensis, Owar ac reliquarum operarios dimitti, iuxta constitutionem, iusserit, et ex pertinenciis quoque arcium ad Austriam oppignoratarum, quorum conseruatio ex Jaurino et Papa dependet, queque ex contractu Principum talia omnia onera in medio hungarorum subire debent, id fieri non negligatur. Maiestas quoque sua operarios Bohemos

ad eadem opera, Jauriensis imprimis ac Papensis munitionis, conduci facere tempestiue dignetur.

Limitatio super distributione Taxae quinquaginta denariorum, nec non curruum ad munitionem finitimorum locorum oblatae.

(V.) Primum Comitatus Zaladiensis, domini scilicet et Nobiles in eo Comitatu bona habentes, ita inter se concordarunt, ut qui in eo Comitatu arces suas ex citeriori parte fluminis Zala, versus Thurcas habent, operas suorum colonorum, tam curruum quam laboratorum, in propriis eorum castris impendere ac locare; qui vero Nobiles et alii possessionati arces et castra non habent, debebunt dare operas et currus modo supradicto ad Zenthgroth.

(VI.) Deinde reliqua pars Comitatus Zaladiensis diuidi debeat in tres partes equales, quarum prima tertia pars, que videlicet videbitur proximior ad Zenthgroth, dabit currus et laboratores ad eundem locum; alia vero tertia pars eiusdem Comitatus, quae videlicet est proximior ad Kanysa, dabit currus et laboratores ad Kanysa; et similiter tertia pars, in qua includi debet omnis illa regio inter Drawam et Mwram, laborabit in tribus locis, nempe Chorgo, Bersencze et Wyzwar. (VII) Hoc tamen adiecto, quod uniuersa bona, que dominus Wesprimiensis possidet, tam ratione Episcopatus, quam Prepositure Veteris Budensis, Albe Regalis et prioratus Leweldiensis, et alia que habet in Comitatibus Zaladiensi et Simigiensi, sunt deputata ad arces eiusdem domini Episcopi Symegh et Komar; ita videlicet, quod quia fortalitium Komar magis indiget munitione, eapropter in eodem fortalitio Komar tres partes omnium prefatorum bonorum suorum debebit administrare et laborari facere, quartam vero duntaxat partem in arce Symegh, que est longe munitior, laborare.

(VIII.) Pro fideli autem administratione et executione omnium premissorum ordinatum est, ut si quis labores prenotatos, prout ordinati sunt, laborari facere, aut pecuniam, currus et laboratores illius Comitatus conferre neglexerit, tunc Comes aut Vicecomes illius Comitatus, per eadem onera et birsagia, per quem contributio Regie Maiestatis exigi consueuit, tales negligentes compellendi, vigore presentis constitu-

tionis, plenariam habeant potestatis facultatem, qui si insufficientes ad hoc forent, tunc dominus palatinus, per eosdem requisitus, eosdem adiuuare teneatur.

(IX.) Comitatus vero Soproniensis, Wesprimiensis et Castriferrei, tam domini quam Nobiles, ita concordarunt, ut medium florenum ex bursa ipsorum dabunt ad munitionem Papensem, ita ut ex ea pecunia soluatur tam curribus, quam laboratoribus, qui cum eis fuerint, modo in Articulis iam expresso.

Quod vero pertinet ad alios laboratores personales, ordinatum est, ut si Dominus illius arcis, que debet muniri, poterit pro pecunia laboratores inuenire, tunc solummodo illa pecunia, que ultra solutionem curruum prenotatorum restabit, assignetur ad manus hominis deputati, qui huiusmodi laboratoribus, iam per dominum loci muniendi inuentis, singulis diebus persoluat per denarios decem hungaricos in quamlibet diem; si vero laboratores etiam per dominum loci pro pecunia inueniri non poterint, tunc singuli domini et nobiles ac quiuis possessionati teneantur de singulis colonis, iuxta dicam, mittere per singulos tres laboratores de bonis ipsorum, quibus singulis omni die soluentur de prefata pecunia decem denarii hungarici; et ultra prefatos tres dies nullo modo amplius laborare cogantur, sed cum illa residua pecunia, que adhuc supererit, ultra solutionem curruum et dictorum trium laboratorum, debebunt laboratores conquiri pecuniarii, undecunque fieri poterit, ita quod nullorum coloni amplius iniuti ad labores quospiam cogi debebunt.

(X.) In Comitatibus vero Posoniensi, Jauriensi et Mosoniensi ad arcem Jauriensem, in Comaromiensi vero ad Comaromiensem, de omnium bonis (demptis bonis Reuerendissimi Strigoniensis extra insulam in eisdem Posoniensi et Comaromiensi, ceterisque quibusuis Comitatibus citra Danubium existentibus, que ad arcem eiusdem laborare debebunt,) limitata sunt opera et currus eo modo, quod si ibidem Jaurini et Comaromii currus et laboratores reperiri poterunt, ex tota summa contributionis medii floreni, per hominem Comitatus cuiuslibet, ibidem curriferis et laboratoribus, secundum morem quo Vienne solui solet, singulis diebus solutione facta exponatur.

Quod si currus in eisdem bonis reperiri non poterunt, extunc ex eisdem Comitatibus, tam de bonis Regie Maiestatis, quam etiam dominorum et Nobilium, secundum quantitatem summe huiusmodi quinquaginta denariorum, connumeracioneque dice Regie proxime preterite, imponantur, ac, ut premissum est, ex Comitatibus Jauriensi, Mossoniensi et Posoniensi ad Jaurinum, ex Comaromiensi autem Comitatu ad Comaron per vices transmittantur, usque quo summa huiusmodi quinquaginta denariorum curriferis ac laboratoribus ipsis integre distributa et exposita fuerit; nec ulterius coloni eorundem Comitatuum vel nunc vel imposterum ad currus vel laboratores in ea loca dandos per Capitaneos aut prefectos laboratorum et eorum locorum compellantur.

Maiestas autem Regia colonos etiam suos in prefatis Comitatibus ad arces Posoniensem, Owar et Comaromiensem pertinentes, ad prefatos labores simul cum colonis nobilium eorundem Comitatuum modo premisso faciendos compelli similiter cum aliis mandare dignetur; nam alioqui domini quoque et Nobiles colonos eorum difficillime ad ipsos labores cogere poterunt, ubi colonos sue Maiestatis, quorum etiam salus et permansio cum ipsis equa est, nulla onera facere conspexerint.

(XI.) Quodsi coloni tam Regiae Maiestatis quam dominorum et Nobilium ad huiusmodi labores non transmittentur, extunc omnes tales, sub eadem mulcta, seu birsagio, ad ipsos labores compellantur, sub qua mulcta subsidia et contributiones Regiae Maiestatis, ad Regni defensionem oblatae, ab illis qui soluere nollent, exigi consueuerunt.

(XII.) In Comitatibus autem Nittriensi et Thrinchiniensi inter dominos et Nobiles eorum Comitatuum ita conclusum est, ut opera et currus huiusmodi de bonis Reuerendissimi domini Strigoniensis, tum in eisdem Comitatibus, quam etiam Barsiensi et aliis Comitatibus citra danubium, nec non Capituli ecclesie sue, ac Prepositure de Thurocz, simul etiam Domini Andree de Bathor ad munitionem eiusdem domini Strigoniensis arcis Wywar tradantur.

(XIII.) Domini autem Orzagh bona, unacum bonis domini Banffy et Prepositi de Wyhel, ad munitionem Swran.

(XIV.) Bona vero domini Episcopi Nittriensis, unacum bonis domini a Pernestein ac tocius Comitatus Thrinchiniensis, nec non tertiam partem bonorum Nobilium Comitatus Nittriensis, ad munitionem arcis et Ciuitatis Nittriensis.

(XV.) Reliqua vero bona Nobilium eiusdem Comitatus Nittriensis ad munitionem castelli Nobilium de Forgach, una cam bonis eorundem Forgach, conuertantur; habeantque Comitatus ipsi hominem suum in expositione huiusmodi pecunie penes hominem dominorum, quorum loca fuerint munienda. Siquis dominorum aut Nobilium aliorumue possessionatorum non solueret pecuniam hanc, ad munitionem arcium premisso modo decretam, vel solutam iterum receptam (?) non exponeret in usum munitionis sibi designate, vel per eum ultro assumte, talis domini aut Nobilis, alteriusue possessionati bona occupentur, et duplum eius taxe exigatur, exponaturque per Vicecomites ad munitiones eius loci, qui in eo Comitatu magis videbitur munitione indigere.

(XVI.) Ex Comitatibus quoque Thurocz, Arwa, Lypthouiensi, Zoliensi, necnon Barsiensi et Honthensi ad arcem Lewa contributio et currus prefati, modo supradicto, dimittantur; exceptis tamen bonis domini Strigoniensis propriis et Capituli ecclesie sue, et prepositure de Thurocz, uti supra dictum est.

(XVII.) Comitatus autem partium superiorum, qui hactenus quoque ad Agriam laborarunt, ad eius arcis munitionem itidem se paratos offerunt. Comitatus vero, qui circa Tibiscum, tam citra quam ultra sunt, nullam oblationem ad huiusmodi munitiones locorum facere poterant, quum nuncii eorum tale mandatum vel instructionem secum non attulisse asserant a suis Comitatibus. Sperant autem, quum domum redierint, mutuis inter fratres eorum consiliis habitis, ad munitionem vel Agriensem, vel que trans Tibiscum sunt, ad Waradinum vel Gywla, contributiones huiusmodi conferre non detrectabunt.

(XVIII.) Maiestas autem sua architectos peritos ad loca magis precipua tempestiue mittere dignetur, qui diligenter locorum muniendorum situs et spatia munienda considerent ac designent; nec, uti aliquot in locis, tanto spatio munitiones

comprehendantur, ut immensis demum sumptibus ad presidia eorum locorum opus sit.

(XIX.) Statuerunt preterea Status et ordines Regni, ut loco duorum equitum, qui iuxta conclusionem proxime preterite diete, ex singulis centum colonis ali debebant, in posterum terni equites de singulis similiter centum colonis alantur iugiter, ad continuam Regni defensionem, penes alias gentes sue Maiestatis. Qui quidem equites in his locis et penes eos Capitaneos permaneant, penes quos illos equites in proxima dieta permanere debere fuerat constitutum; eo tantum excepto, quod si quis dominorum in pluribus Comitatibus distracta bona haberet, ut duo solummodo aut tres, vel circiter quatuor equites ex bonis alicuius Comitatus per eum expediendi forent, possint hi pauci inter alios expediti, qui maiori numero de bonis alterius Comitatus vicinioris, ubi illi domino plura bona fuerint, erunt expediendi. Specialiter autem Reuerendissimus dominus Strigoniensis, ratione bonorum suorum, ac Capituli ecclesie sue, et prepositure de Thurocz, gentes suas huiusmodi in confiniis apud arcem suam, videlicet Wywar, que in faucibus hostium posita est, tenere, et nihilominus cum gentibus Comitatus, ubi in expeditionem aliquam penes dominum Palatinum, vel aliquem Capitaneum regium, aut Regni gentes, ipsius Comitatus aliquo ire opus est, ipse quoque Strigoniensis dimittere debeat.

(XX.) Ad generalem autem expeditionem penes personam sue Regie Maiestatis, vel serenissimi eius filii, statutum est, ut omnes domini ac Nobiles, ceterique possessionati in Regno, decem equites bene armatos et instructos, sumptibus eorum propriis, ex singulis centum colonis, computatis videlicet illis tribus equitibus continue alendis; coloni itidem omnes, ex singulis eorum centum, decem pedites pyxidarios ac bene armatos, sumptibus ipsorum, penes supra dictos equites, dimittere, duranteque expeditione continue tenere debeant, sub poena in generali Decreto expressa; hoc tamen specialiter declarato, quod coloni qui Thurcis quoque tributa pendunt, ad mediam tantum partem omnium onerum, contributionumque et laborum supradictorum teneantur.

(XXI.) Preterea omnes domini ac Nobiles, ceterique

possessionati viritim, cum personis eorum, penes eandem personam sue Maiestatis, vel serenissimi eius filii, pari ratione armati conuenire, et quamdiu huiusmodi generalis expeditio durauerit, propriis sumptibus permanere debeant, modo videlicet et ordine super huiusmodi generali expeditione in articulis Conuentus Thirnauiensis anni 1545. latius descripto. Nobiles quoque unius sessionis, ex singulis tribus integris curiis nobilitaribus, equitem unum bene armatum instructumque ad eandem generalem expeditionem mittere, et usque ad finem tenere debeant.

(XXII.) Ad particularem vero expeditionem statutum est, ut si que hostilitas de improuiso emergeret, qua vel arcem obsideri, vel aliquid huiusmodi grauius in perniciem alicuius partis Regni, iusti exercitus specie, ab hostibus fieri contingeret, ad quam quidem hostilitetem arcendam, dominum Palatinum, pro officii sui ratione, insurgere opus foret: preter equites, quos continue ali oportere constitutum est, penesque alias gentes Regie Maiestatis, premisso modo continue ad Regni defensionem alendas, omnes domini ac Nobiles, qui periculo expeditionique illi hostili fuerint viciniores, cum eorum quoque personis propriis, exceptis videlicet officialibus aut seruitoribus dominorum, in seruitiis eorum occupatis, vel in castris arcibusue offfcia gerentibus, qui tamen omnes loco personarum suarum, sufficientes equites mittant, penes personam domini Palatini insurgere teneantur. Nobiles quoque uinus sessionis ex singulis quinque curiis nobilitaribus unum equitem bene instructum armatumque dimittere, ac usque ad eius particularis expeditionis finem ibidem, sumptibusque eorum propriis tenere debeant.

(XXIII.) Quia vero unionem et mutuam concordiam in Regno hoc magnopere pernecessariam esse Status Regni iudicarunt; statutum est ut omnes rebelles et inobedientes, pacisque publice turbatores, ac legum, regiaeque authoritatis et mandatorum contemptores, qui nunc sunt, vel in posterum extiterint, sine mora in exemplum aliorum, iuxta constitutiones preteritorum, per Regiam Maiestatem puniantur, sinec uiusque delectu persone.

(XXIV.) Et quia Franciscus Bebek de Pelsőcz et Ge-

orgius eius filius et antea palam sese rebelles atque inobedientes Maiestati sue declarare non formidarunt, et proxime citati in presentiam sue Maiestatis, comparere, seque de obiectis rebellionibus, aliorumque facinorum criminibus expurgare penitus contemserunt; propterea iuridico processu in hoc generali Conuentu contra ipsos facto, seruatisque de iure et constitutionibus publicis, in huiusmodi seruari debitis, sacre eius Maiestatis Regie, primum ac deinde omnium ordinum ac Statuum Regni, uno eodemque sensu, sententia contra eos lata et pronuntiata, infidelitatis nota damnati et publice proscripti sunt; addito insuper, quod omnes seruitores et adherentes eorundem Francisci et Georgii Bebek, cuiusuis ordinis et status, nisi iufra spatium quadraginta dierum, a die pronuntiationis sententie predicte, hoc est feria quinta proxima ante festum conuersionis beati Pauli apostoli, ab eorundem seruitiis et factione discesserint, seseque fideles et obedientes sacre Regie Maiestatis aperte ostenderint, in eandem et ipsi penam eo facto incurrisse dignoscantur.

(XXV.) Ceterum in negocio religionis statutum est, ut, iuxta constitutiones proximorum Conuentuum, tam domini spirituales quam etiam laici, studeant officio utrique eorum facere satis, neque alterutra pars in alterius officium se ingerat; quemadmodum pietas in Deum optimum sane requirit.

(XXVI.) Statutum est etiam, ut anabaptiste omnes de omnium dominorum bonis, ac nobilium, ceterorumque possessionatorum, infra spatium quatuor hebdomadarum, sub grauissima Regie Maiestatis indignationis pena, e Regno penitus eiiciantur.

(XXVII.) Quum autem modis omnibus Dei optimi maximi indignationem a se auertere, et benignitatem conciliare ordines et Status Regni omnino cupiant, sacre Regie Maiestatis piis paternisque monitis inherentes, migrationem colonorum ubique locorum, unanimi consensu liberam, in reliquum tempus perpetuam esse statuerunt; ita dumtaxat, ut in dimittendis colonis ipsis de bonis unius ad alterius bona (que tamen libertas migrandi ex uno loco in alium intra Hungariam et eius partes, non extra Regnum concessa semper intelligatur) is modus, idemque ordo obseruetur, qui olim obseruari solitus

fuit, priusquam videlicet libertas hec multis ante annis colonis fuisset ademta.

(XXVIII.) Quod si quis colonorum dominorum Prelatorum, Baronum, Nobilium et aliorum Statuum possessionatorum de bonis domini sui alio migrare voluerit, ex tunc unus ex Judicibus Nobilium, cum altero iurato Nobile illius comitatus, ubi colonus ipse residet, ad requisitionem illius domini vel Nobilis, ad cuius bona colonus migrare voluerit, ad faciem illius Ciuitatis aut oppidi, vel ville, ubi scilicet talis colonus discedere volens residet, accedat, et ibidem talis colonus iudici illius loci, coram ipso Judice Nobilium et iurato, terragium suum, quod duobus denariis hungaricis antiquitus consuetum fuit, deponat, et licentiam denuntiet. Quo facto ipse Judex Nobilium quintum decimum diem diei huiusmodi denunciationis prefigat, ut si fortassis interim colonus discedere volens, vel ad petitionem domini sui prioris, vel aliter sponte et libere ibidem permanere voluerit, sit in eius arbitrio ; vel si permanere noluerit, sub id tempus de omnibus debitis suis, quibus fortassis domino suo ratione census, vel aliter tenetur, satisfaciat. Aliis etiam tam colonis quam seruitoribus domini sui prioris, si quibus debet, similiter satisfaciat ; et si quid contra eos deliquisset, similiter satisfaciat. Domum etiam, seu sessionem suam, si fortasse sua negligentia in aliqua parte desolatam reddidisset, reformare debet. Ipso vero quintodecimo die adueniente, prefatus Judex Nobilium, cum iurato nobile, rursus ad faciem dicti loci accedat, ubi si colonus talis migrare omnino volens tam dominum suum de omnibus debitis aut aliis, si quibus fortassis illi tenebatur, quam etiam homines et colonos, aut etiam officiales suos, nec non alios in eodem loco residentie sue existentes, atque de iniuriis seu delictis fortasse commissis contentos reddiderit ; desolationes etiam, quas in sessione seu domo sua, quam inhabitat, negligenter fecisset, reformauerit, bene quidem ; alioqui idem Judex Nobilium, cum iurato nobile, in facie eiusdem loci de predictis omnibus debitis tam domino talis coloni, quam etiam hominibus et colonis, seruitoribusque eiusdem quibuslibet et ubicunque residentibus, ac aliis incolis ville eiusdem, nec non de iniuriis et maleficiis, si quibus accusatus fuerit, iudicium et iustitiam facere

et administrare; ac quicquid talem colonum domino suo, vel hominibus aut colonis suis debere aut debuisse, iure mediante, comperiet, eundem colonum ad omnimodam super his satisfactionem, domusque sua fortassis negligentia desolate, edificationem compellet; habitaque tandem super his omnibus debita satisfactione et contentatione, mox ipse Judex Nobilium, presente dicto iurato nobile, colonum talem cum omnibus rebus et bonis suis ad illum dominum seu Nobilem, quo colonus migrare constituerat, libere transferre faciat, et illi aut homini illius abducendum in manus assignet. Et si que partium ipsarum Judicis Nobilium et iurati nobilis iudicio contenta esse noluerit, extunc liceat illi parti, de presentia eorundem Judicis Nobilium et iurati nobilis, in presentiam Comitis ac Judicum Nobilium et iuratorum assessorum eiusdem sedis iudiciarie illius Comitatus, in quo ipsa migratio colonorum agitur, appellationem facere, ibique in sede statim, extra omnem seriem causarum, in prima sede, reuisa per eosdem Comitem et Judices Nobilium ac iuratos assessores causa coloni migrantis, ipsam Vicecomitis ac iuratorum assessorum iudiciariam superinde deliberationem ambe partes pro rato et grato habere debeant; nec liceat uni vel alteri partium ipsarum de eorum presentia in curiam regiam appellationem facere amplius; hoc etiam declarato, quod si quis dominorum et Nobilium ac possessionatorum, colono suo cuipiam, ad eius supplicationem, libertatem fortassis de censu vel aliis prouentibus suis concessisset, et sic tandem colonus statim, expleta libertate, perceptis tamen usibus et utilitatibus sessionis sue, malitiose et in defraudationem domini sui alio migrare vellet, tales quoque census et prouentus, domino suo volente et postulante, antequam transmigret, persoluere teneatur. Contributiones etiam et subsidia Regie Maiestati, ac ad alias Regias et Comitatus necessitates, defensionemque ordinata, vel in Comitatibus decreta, talis colonus de domo sua, antequam transmigret, persoluat; ita quod dominus vel Nobilis, ad cuius bona colonus transire vellet, non aliter possit illum abducere, nisi prius is eodem domino suo priori persoluat omnes tales contributiones, que in publicas institutiones usque ad alteram proximam connumerationem

de domo sua ex qua discedit soluere debeat, ne eo discedente ex domo sua, in his soluendis per discessum suum defectus fiat.

(XXIX.) Quod si colouus quispiam domum suam per eum fortassis pecunia emptam aut suis sumptibus edificatam, alicui probo et honesto viro vendere, et illum in ipsam domum suam domino suo tanquam colonum, tempore premisse transmigrationis sue collocare poterit, libere id facere possit. Si tamen usque suam transmigrationem non venderet, et in illam colonum idoneum, probum et honestum locare non poterit, domus talis domino terrestri libere remaneat, et libere cui voluerit, illam dare et conferre, aliumque colonum in illam collocare possit et valeat. Quod si colonus talis, alio transmigrans vineas ac terras, seu prata propria, non ad domum seu sessionem quam inhabitabat, spectantia, seu hereditaria aut exstirpatitia habuerit; tales vineas, terras et prata idem colonus etiam sub illo domino, ad cuius bona migrare voluerit, libere possidere et eis rui possit; domino tamen suo superiori, veluti terestri, prouentus, omnes, de vineis nonas seu akones, de terris autem nonas seu capetias, aut fruges, de pratis etiam prouentus et munera debita, persoluat, iuxta loci consuetudinem. Si tamen dominus ipse terrestris tales vineas, terra et prata coloni sui alio transmigrantis, secundum iura et leges Regni, estimatione mediante, ad se redimere voluerit, id more consueto et de lege Regni liberam faciendi habeat facultatem.

(XXX.) Si quis colonum alio migrare volentem, habitis et completis premissis modis transmigrationis, temere retineret, et transmigrare non pateretur, extunc ternis terminis per eundem Judicem Nobilium prefigendis, post primam in centum, post secundam in ducentis florenis hungaricis, post tertiam vero admonitiones, si liberam transmigrationem non admitteret, in amissione illius Ciuitatis vel oppidi, aut ville vel portionis ibidem habite, in qua talis colonus residebat, partim Vicecomiti et iudicibus, partim vero actori conuincatur. Locus tamen tails communi estimatione per conuictum, seu eos quibus competit, ab actore et Vicecomite ac Judicibus Nobilium redimi possit.

(XXXI.) Si vero colonus cuiuspiam, non obseruatis premissis modis transmigrationis, ad aliena bona se vel clam vel

fugitiue moraturum conferret, vel violenter abduci faceret; extunc omnes hereditates, et bona mobilia et immobilia talis coloni, in bonis et ditione domini sui existentia et habita, in eundem dominum suum terrestrem, more antiquitus semper obseruato, deuoluantur, et per eum libere occupentur et auferantur; ac insuper si talis colonus in aliquo loco extra villam, in quam male et contra modum transmigrationis se contulerat, per dominum suum vel homines suos reperiretur, eum dominus suus, si sine suo periculo et lesione facere poterit, captinare, et ad propria reducere omnimodam habeat facultatem. Si tameu captiuare non poterit, ex tunc medio unius Judicis Nobilium et iurati nobilis talem iobagionem suum, vel vi abductum vel etiam discedentem, facta eiusdem iobagionis in bonis illis, quo abductus clam aufugit, demonstratione, aut violente abductionis vel fugitiue discessionis, coram eodem Judice Nobilium et iurato nobile, legltima verificatione, dominum seu Nobilem talem, in cuius bonis talis colonus compertus fuerit, medio iudicis seu officialis eiusdem loci, ad reddendum priori domino suo talem iobagionem legitime admoneat; qui si facta eiusdem admonitione mox restituerit, bene quidem, alioqui idem Judex Nobilium quintumdecimum diem, vel si fortasse dominus vel Nobilis admonitus in longinquiri loco resideret, vigesimum aut etiam trigesimum secundum diem pro termino prefigat, ad quem prefatus Judex Nobilium, cum iurato nobile, ad faciem ville seu loci accedat, et dominus vel Nobilis, per se, vel officialem aut iudicem suum, colonum talem sub pena centum florenorum restituere teneatur, et si in ipso termino non restituerit, secundum quoque terminum pro tali reddendo colono, sub pena dupli, prefigat; et si in ipso quoque secundo termino colonus restitutus non fuerit, tertium quoque terminum ad reddendum colonum eundem, sub pena amissionis illius loci aut portionis domini vel Nobilis, prefigat, et si restituere recusarit, super premissis omnibus penis partim actori, partim Vicecomiti et Judicibus Nobilium, per eundem Viceoomitem et Judices Nobilium debita executio et satisfactio impendatur. Villa tamen, seu portio, vel bona occupata, per dominum aut Nobilem conuictum, vel quorum interest, communi eorundem estimatione, e manibus actoris et Vi-

ccomitis ac Judicum Nobilium redimantur. Et quod Maiestas quoque Regia in omnibus suis bonis prenotatis premissam colonorum transmigrationem dimissionemque, vel qui violenter ad bona sua regia abducti fuerint, vel clam aufugerint, restitutionem, eisdem modis et iudiciorum oneribus, fieri et obseruari facere clementer mandare dignetur.

(XXXII.) Quodsi coloni quoque, qui antehac de bonis quorumcunque ad aliena bona sese moraturos utcumque transtulerunt, vel abducti sunt, si ad priores dominos suos sponte redire voluerint, libere redire permittantur; si vero redire noluerint, maneant in bonis in quibus resident nunc. Verumtamen si dominis eorum prioribus aliqua damna intulissent, aut contra eos deliquissent, vel illis debeant: ex parte talium domini eorum prioribus, coram uno Judice Nobilium et iurato, nobile in termino ad id deputando, sub pena solutionis homagiorum florenorum quadraginta talium colonorum, necnon refusionis damnorum vel debitorum, iudicium et iusticiam debitamque satisfactionem facere et impendere debeant et teneantur.

(XXXIII.) Supplicant autem diligenter Status et ordines Regni sacre Maiestati, dignetur efficere apud dominos prouinciales suos vicinos, ne colonos ex Hungaria clam aut etiam vi, ut hactenus sepe contigit, abducant, neve quemquam ad eos transfugientem recipiant, nisi literas dominorum, a quibus discesserunt, quibus permissum sit eis libere abire, sufficientes ostendant. Alioqui verendum esset, ne paulatim ex hac licentia coloni, qui in Hungaria grauia iugiter onera perferre coguntur, quibusque hostilita: Thurcica in plerisque locis imminet, ad pacatiora tutioraque se plerique recipiant; unde Maiestati Regie in suis taxis et dominis eorum maximum detrimentum eueniret, sensimque Regnum desolaretur. Propterea Maiestas sua prohibere in posterum dignetur, ne fidelium suorum coloni per Regnum a Capitaneis et gentibus sue Maiestatis varias et pergraues oppressiones patiantur, uti hactenus perpessi sunt; quemadmodum quidem sacra eius Maiestas utraque in re se curam et diligentiam habituram clementer obtulit.

(XXXIV.) Et quia sine continua iustitie administra-

tione nulla rite negotia videntur posse procedere; statutum est, ex benigno consensu sacre Regie Maiestatis, uti Comitatibus aliquot partium superiorum, nec non citra et ultra Tybiscum, quibus scilicet, iuxta constitutiones priorum Conuentuum, iudicia celebrare concessum fuit, per dominum Andream de Bathor, iudicem curie Regie Maiestatis, adhibitis penes se vice iudice curie ac magistro prothonotario, nec non assessoribus aliquot iuratis, in partibus illis deligendis, super omnibus nouis actibus potentiariis, a tempore moderni domini Palatini patratis, nec non super quinque casibus, aliisque Posonii continue iudicari constitutis, ibidem Cassouie iudicium et iustitia continue administretur, termino videlicet per eundem dominum Bathori Comitatibus illis prefigendo; saluis tamen appellationibus ad dominum Palatinum, post Regiam Maiestatem, reportandis. Quodsi ipsum dominum Bathori inde discedere contingat, eius tamen vice iudex curie et magister prothonotarius cum iuratis assessoribus prenominatis, iudicia huiusmodi celebrare et continuare possint.

(XXXV.) Ceteris autem Comitatibus ultra citraque Danubium per dominum Palatinum, quum presens adfuerit eodem autem absente et aliis Regni negociis occupato, per eius vicepalatinum cum prothonotariis et assessoribus, necnon iudicibus ordinariis huc vicinis, super eisdem actibus potentiariis, a tempore palatinatus sui patratis, super quinque casibus ac ceteris omnibus causis in proxima preterita dieta Posoniensi iudicare debere constitutis, continuo iudicium et iustitiam administrari similiter debere est statutum; incipiendo a dominica Oculi proxime futura. Ceteras quoque causas suis terminis, iuxta proximorum Conuentuum constitutiones, quantum per tempora ac rerum statum licuerit, nec non causas quoque spirituales, sine intermissione per eos, quorum interest, iudicari debere, similiter fuit constitutum.

(XXXVI.) Statutum est etiam, ut telonia sicca, que videlicet neque pontibus, neque viis reficiendis sunt necessaria, queque nulla iusta causa aut rationabili fundamento nituntur, qualitercunque et quantumuis ab antiquo erecta, quinto decimo die post presentationem articulorum, in quolibet Comitatu de omnium bonis tollantur per Vicecomites; et si quis in

bonis suis id fieri Viccecomiti prohiberet, aut sublatum semel telonium iterum erigeret, in amissione ville, in qua telonium fuit, irredemptibiliter conuincatur. Sacra quoque Regia Maiestas, ad supplicationem ordinum et Statuum Regni, ubi in bonis suis telonia huiusmodi esse cognoscentur, ea sub hac constitutione comprehensa esse clementer concessit. In reliquis quoque teloniis iustis ac legitimis iustum et antiquum vectigal exigi debere, non tricesimam, uti fit in multorum bonis, consitutum fuit.

(XXXVII.) Statutum etiam est ex benigna annuentia sacre Regie Maiestatis, ut secundum constitutiones proximorum Conuentuum, exactio tricesimarum ad loca priora, ubi scilicet secure per Thurcas id fieri potest, ad primum diem Martii futurum transferantur, tam in Hungaria quam Sclauonia; utque libertates dominorum ac Nobilium, Ciuitatumque liberarum ac montanarum, et quorumcunque Regni Statuum, tam in exactione ipsarum tricesimarum, quam aliis rebus omnibus, iuxta predictas publicas constitutiones preteritas, et Maiestatis sue gratiosas oblationes, observentur. Officiales quoque eius Maiestatis externi in Regno. utputa in arcibus Owar, Comaron, Jaurini, Trinchinii et aliis locis, ab iniuriis et violentiis, fidelibus sue Maiestatis et miseris colonis inferendis abstineant, pareantque legibus Regni et mandatis, regiisque literis in cancellaria hungarica expeditis. Quodsi quid violenter inposterum vel indebite patrarent, in ius intra Regnum vocari possint, contraque eos iure procedatur; quemadmodum in proximorum Conuentuum constitutionibus conclusum ea de re fuit, et tempore serenissimorum Regum, predecessorum sue Maiestatis, in similibus extitit obseruatum.

(XXXVIII.) Ceterum sacra Regia Maiestas ad supplicationem ordinum et Statuum Regni, iuxta proximorum Conuentuum constitutiones, tallerorum in Camera Cremniciensi cusionem, tamquam Regno penitus damnosam, cessare facturam, et monetam iuxta constitutiones diete anno 1550., hic Posonii celebrate, in posterum cudi mandaturam, se clementer obtulit.

(XXXIX.) Preterea quum amisso superioribus annis Strigonio, cum Albaregali, aliisque nonnullis locis, supplica-

tum fuisset ab ordinibus et Statibus Regni sacre Maiestati Regie, ut in tanta paucitate Conuentuum et Capitulorum, a quibus executiones iudiciarie in Regno fieri possunt, concedere dignaretur, quo Capitulum Strigoniense, quod nunc Thyrnauie residet, in omnes Regni partes procedere, et executiones facere possit; sacra Maiestas sua ad supplicationem fidelium suorum clementer annuerat, literis suis regiis superinde emanatis. A quo quidem tempore capitulare ipsi, iuxta commissiones regias, iudicumque ordinariorum, in omnibus Regni partibus ad limites usque Transsyluanie processerunt in bonisque tum Regie Maiestatis, quam aliorum executiones fecerunt, et literas de more superinde extradederunt. Sed quia in articulos eius temporis, aut ullius postmodum diete annuentia huiusmodi undecunque hactenus inscripta non fuit; ne vel Maiestas sua, vel ordines ac Status futuris unquam temporibus aliquid detrimenti ex eo pati possint, iustum et necessarium esse, imo publicum commodum concernere visum est, ut predicta regia annuentia, publicusque in eum consensus, in presentis diete articulos inscribatur, omnibusque processibus et executionibus quibusuis per dictum Capitulum Strigoniense, in bonis regiis, vel alterius cuiusuis factis et in posterum fiendis, literisque superinde ab ipso Capitulo emanatis vel emanandis, vigor et perpetua firmitas detur, omniaque supradicta rata atque firma habeantur.

(XL.) Statutum est preterea, ut omnes Nobiles ceterique ordines, arces quidem in Regno possidentes, sed in ordinem baronum non adsciti, dicas regias et reliqua onera in medium Comitatuum de bonis eorum administrare et conferre teneantur.

(XLI.) Ad supplicationem quoque eorundem ordinum ac Statuum Regni pro restitutione ad Hungariam arcium Keoszegh, Borostthyan, Frakno, Kabold, Kismarton et Szarvkő, aliarumque nonnullarum, que ex Hungaria ad Austriam olim fuerunt oppignorate, proque administratione taxarum regiarum ex pertinentiis eorundem arcium ad Hungariam, iuxta tenorem contractus inter serenissimos quondam Maximilianum Imperatorem et Regem Wladislaum felicis recordationis facti, nec non eliberatione decimarum domini

Episcopi Jauriensis pertinentiarum arcis Hornstein, que sub nulla esse neque fuisse inscriptione dicuntur, set tantum per dominum Conradum Fürsth potentia mediante hactenus perceptas esse et percipi; sacra Maiestas sua clementer cum suis fidelibus provincialibus Austrie tractaturam, et quantum per temporum statum commode fieri poterit, quantumque iustitia in negotio ipsarum decimarum domini Jauriensis patietur, se deliberaturam clementer obtulit.

(XLII.) Illas quoque sententias, que super differentiis inter Hungariam et Austriam proximis annis late fuerunt, et super quibus litere quoque exstant, sacra Regia Maiestas sua executioni mandari, et reliquas differentias, que nondum sunt reuise, reuideri, ac super illis quoque sententias ferri, easque similiter ad executionem perduci, Maiestas sua ad supplicationem Statuum clementer se curaturam obtulit, et similiter prohibituram possessoribus dictarum arcium oppignoratarum, et presertim oppidanis de Keoszegh, ne in metis ac siluis, cum aliorum tum nobilium de Cho, quas in dies occupare dicuntur, violentias ullas in posterum inferant.

(XLIII.) Ad eandem etiam supplicationem Statuum, Maiestas sua mandaturam se obtulit officialibus suis, quorum interereit, ut fruges ac vina, de decimis Episcopatus Agriensis in specie iam collecta, et in diuersis locis per ipsos reposita, dominis potius terrestribus, quam cuique altero, eodem quo aliis pretio venderentur, parata pecunia vendant, uti equitas postulat.

(XLIV.) Ceterum ad clementem admonitionem sacre Regie Maiestatis, ordinibus et Statibus Regni factam, concessum est ciuibus Ciuitatis Pruk, ut a relicta condam Jacobi Stomfa, eiusdemque Jacobi heredibus, totalem domum et curiam nobilitarem in possessione Nyulas ac predium Neudorff vocatum, omnino in Comitatu Mosoniensi, in vicinitate videlicet dicte Ciuitatis Pruk posita, cum pertinentiis, cum quibus eadem relicta et heredes hactenus, vigore donationis Reginalis Maiestatis possiderunt, pretio emere, ac in posterum legitimo iure possidere possint, eo, pro hac vice saltem, non obstante, quod alienigene sint; ita tamen, ut neque per hanc extraordinariam concessionem, ad benignam, ut premissum est,

Regie Maiestatis admonitionem, per Status factam, veteribus Regni iuribus ac libertatibus ullatenus derogatum sit; et nihilominus liceat quibusuis hungaris, si qui extra hoc quod alienigene sint, aliud aliquod ius in illis bonis pretenderent, iura sua prosequi contra dictos contrahentes; utque iidem emptores, ratione huiusmodi bonorum, contributiones ac quelibet onera in Regno Hungarie conferre, iuribusque euisdem Regni stare ac parere, deque ea re literis eorum sese obligare debebunt; Maiestas quoque Regia benigne literis suis regiis superinde ipsos Status assecurare clementer dignetur.

(XLV.) Metas inter possessiones Prandorff et Gatha reuidere iubere clementer Maiestas sua dignetur. Nam etiam nunc dominus Harrach metas huiusmodi occupare in dies nititur; neque decimas ratione earundem terrarum persoluere vult.

(XLVI.) Statutum est preterea, ut proditoros et desertores arcium, vel aliorum fortalitiorum, fidei et cure sue creditorum, per dominos seu Nobiles, ac cuiusuis Status ubiuis capi ac detineri possint; iidemque per Regiam Maiestatem sine omni gratia puniantur, uti in superiorum Conuentuum constitutionibus continetur; tam scilicet qui in posterum proditionem vel desertionem huiusmodi committerent, quam qui iam commisissent, ut ita in arce fidei sue credita constanter ad interitum usque, pro debito euis officio, permaneant.

Nos itaque, supplicatione premissa dictorum fidelium nostrorum dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque ordinum ac Statuum huius Regni nostri Hungarie et partium ei subiectarum, clementer admissa, predictos uniuersos et singulos articulos, modo premisso nobis presentatos, presentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri fecimus, eosdemque et omnia ac singula in eis contenta gratos et accepta habentes, eisdem nostrum regium consensum beneuolum pariter et assensum prebuimus, et illos ac queuis in eis contenta, nostra regia authoritate aeceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus; offerentes nos clementer, quod premissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios fideles nostros, cuiuscunque Status et condicionis existant, obseruari faciemus; imo acceptamus, approbamus, rati-

ficamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Posonii die vigesima quinta Januarii, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto, Regnorum nostrorum Romani vigesimo sexto, aliorum vero trigesimo.

(Egykorú példány az egykori magyar királyi udvari cancelláriá levéltárában.)

X.

HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK

1546—1555.

Horvát- és tótországi gyülések 1546—1555.

I.

Habár Horvát- és Tótország a magyarországi országgyűléseken rend szerint képviselve volt, ezen időben szokásba jött hogy a király a magyarországi országgyűlések befejezese után a horvát- és tótországi rendeket is összehívta, hogy az amazokon alkotott végzéseket általok elfogadtassa.

E czélból hirdetett 1546 május első napjára *Zágrábba* gyűlést, [1]) melyre biztosaivá *Batthyanyi Kristóf* királyi főpohárnak- mestert és *Zékel* Lukács királyi tanácsost rendelte. [2])

Ezeknek ugyanis kötelességökké tette, hogy az egybegyülendő rendeket üdvözölve, és előlegesen előadva, mily buzgalmat fejtett ki trónraléptétől kezdve alattvalóinak érdekében, azokra hívják fel figyelmöket, a mik a néhány hónap előtt tartott pozsonyi országgyülésen történtek.

A biztosoknak buzditaniok kellett a rendeket, hogy a körükben netán urulkodó egyenetlenségeknek véget vetve, hazájok fentartása- és megoltalmazásáról gondoskodjanak; különösen pedig ajánlják meg azon adót, melyet a pozsonyi országgyülés megszavazott. A király jól ismeri ugyan ama súlyos bajokat, melyek reájok nehezednek; de mindamellett szükséges, hogy

---

[1]) Az 1546 márczius 21-kén kelt királyi meghívólevelet, a Pekry Lajoshoz intézett példányból közli Kovachich. Vestigia. 674. l.

[2]) Az 1546 márczius 20-kán a két biztoshoz intézett királyi rendelet eredetije a hg Batthyányi család körmendi levéltárában. — L. **Irományok.** I. sz.

a fenyegető veszélyek elhárításában és hazájok védelmében közreműködésöket meg ne vonják.

Minthogy a tótországi rendek, a pozsonyi országgyűlés alatt, kérvényt intéztek a királyhoz, melyben váraiknak megerősítését és felszerelését ajánlották figyelmébe; igéri, hogy közelebb gróf Salm Miklós főkapitányt fogja Tótországba küldeni, ki az egyes erősségeket megvizsgálván, azokat melyek a tartomány megvédelmezésére szükségesek, kellően el fogja látni, a többieket ellenben leromboltatja.

Oláh Miklós zágrábi püspök, ki mint királyi cancellár a biztosok ezen utasítását szerkesztette, abba a maga érdekében is igtatott egy pontot. Ugyanis a tótországi rendek nagy része a zágrábi püspökséget illető egyházi tizedeket maguk számára tartották vissza. A király e miatt felhívja őket, hogy ezentúl a tizedeket pontosan és nehézség nélkül szolgáltassák be a püspöki javak kezelőjének; annál inkább, mert a püspök azoknak jövedelmeiből nemcsak az isteni tisztelet költségeit fedezi, hanem a birtokain levő várakat is ellátja. [1])

Mily sikerrel jártak el a királyi biztosok küldetésökben, és mikép folyt le a zágrábi gyülés: arról nincs tudomásunk.

II.

Az 1548-ik év őszén tartott pozsonyi országgyűlésen ismét megjelentek a tótországi rendek követei, és újból azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy a tótországi végvárak megerősítésére tegye meg a szükséges intézkedéseket. [2])

Ferdinánd ennek sürgető szükségességét belátta, de ahoz a tótországi rendek közműködését akarta igénybe venni. E miatt meghagyta *Zrínyi Miklós* bánnak, hogy 1549. márczius első napjára gyülést hirdessen.

Biztosaivá ez alkalommal is *Batthyányi Kristófot* és *Zé-*

[1]) A királyi utasítás végre felhívja a biztosokat, hogy egy birtokügyi perben, mely Blágay Ursinus és a menichi nemesek között forgott fenn, ítéletet hozzanak. — Az 1546 márczius 18-án kelt utasítás egykorú másolata a kőrmendi levéltárban. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) Ferdinánd ezt 1549 január 12-iki, alább tárgyalandó utasításában említi.

kel Lukácsot nevezte, kik hivatva voltak kivánatait előterjeszteni, és azok teljesítésére a rendeket buzditani. [1])

A király üdvözli a rendeket, és tudomásukra hozza, hogy alattvalóinak javát és biztonságát tartva szem előtt, a török szultánnal fegyverszünetet kötött. Mivel azonban ez a török hadakat nem fogja pusztító hadjárataik folytatásától visszatartani, a végvárakat oly állapotba kell hozni, hogy az ellenség támadásaival daczolhassanak. A király, miként eddig megtett, úgy ezentúl is mindent meg fog tenni a mi hatalmában áll, és kész egyéb országainak összes jövedelmeit Magyar- és Tótország érdekében használni fel. Azonban ennek daczára a kitűzött czélt tótországi híveinek hozzájárulása és közreműködése nélkül nem érheti el. Ennél fogva felhivja őket, hogy adót ajánljanak meg; ekként tegyék lehetővé hazájok megvédelmezését, és áldozatkészségök által a többi keresztény uralkodókat is további segélynyújtásra buzdítsák.

Végre inti őket, hogy vallásos és istenes tettek által igyekezzenek magok részére Isten irgalmasságát biztosítani; különösen pedig a jogtalanul letartóztatott birtokokat, tizedeket és más egyházi jövedelmeket mielőbb szolgáltassák vissza törvényes uraiknak, és jövőre azok bitorlásától tartózkodjanak. [2])

A gyűlés, melyhez ezen királyi előterjesztés intézve volt, márczius elseje helyett, csak május végén vagy június elején, és pedig *Körös* városában tartatott meg. Végzéseit nem ismerjük, csak annyit tudunk, hogy a király azokkal meg volt elégedve, mert Batthyányi Kristófhoz intézett iratában buzgó és sikeres eljárásáról magasztaló kifejezésekkel szól. [3])

---

[1]) Ferdinánd királynak biztosaihoz intézett, 1549 január 12-kén kelt rendeléte a körmendi levéltárban. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) Az 1549 január 12-én kelt királyi utasítás eredeti példánya a körmendi levéltárban. — L. **Irományok.** IV. szám.

[3]) Ferdinánd 1549 június 24-én Batthyányi Kristófhoz intézett levelében írja: »Ex literis tuis ad nos datis intelligimus te, pro nostra commissione, congregacioni Regni Sclauonie proxime Crisii habite interfuisse, et nostram tibi datam commissionem apud fideles status et ordines diligenter exequutum fuisse, quod a te clementi animo accipimus, ac nostra clemencia erga te rependemus. Quod ad articulos per fideles

III.

A tótországi rendek az 1552-iki év folytán is tartottak gyülést. Hol és mely napon, nem tudjuk.

A tanácskozások tárgyát a véghelyek megerősítése képezte. A rendek húszezer darab épületfát ajánlottak, és két mészégető kemencze felállítását határozták el.

Azonban e végzések még két évvel utóbb sem voltak foganatosítva. [1])

IV.

A horvát- és tótországi véghelyek éveken át azon elhagyatott állapotban maradtak, a melyben 1546-ban voltak.

Végre 1554. nyarán Ferdinánd báró *Ungnád Jánost* Horvát- és Tótországba főkapitánynyá nevezte, és utasította, hogy a gondjaira bizott váraknak megerősítéséről intézkedjék. Ugyanakkor felhívta *Zrinyi Miklós* bánt, hogy a rendeket hívja össze, és őket mind pénzsegélynek, mind pedig ingyen munkáknak megajánlására bírja. [2])

---

status et ordines eiusdem regni nostri confectos attinet, ad eosdem per proprium hominem nostrum ..... respondimus.« (Eredetije a körmendi levéltárban.)

[1]) Ezen gyülésről csak egy adattal birunk, melyet Ungnad Jánosnak 1554-iki, alább idézendő, előterjesztésében találunk, melyben olvassuk: »Cum anno 52 preterito Domini Regnicole unanimi voto inter se conuenissent, atque viginti millia lignorum et cementum fornaces duas huc ad fortificacionem concessissent; nichil tamen quiquam tale, ad frequentissimam instanciam domini generalisconsequi potuit.«

[2]) Ferdinánd, midőn 1554 augusztus 26-án Zrinyi Miklóst Ungnad János kineveztetéséről értesíti, arra hívja fel a bánt, hogy csak részleges gyülést tartson, melyre a megerősítendő várak közelében lakó rendeket hívja meg. »Maiestas eius Regia decreuit et vult, quod praefatus Dominus Banus *particularem Conventum* agat, Comitatus praenominatis arcibus et locis vicinos, et maxime Episcopum et Capitulum Zagrabiense primo quoque tempore convocet, adhibitoque dicto etiam Capitaneo generali . . . omni dilegentia et studio cum illis de conferendis ad hoc opus auxiliis in bona summa et operis agat atque tractet.« Eredetije a bécsi titkos levéltárban.) Ellenben 1554 október 6-án, a Batthyányi Kristófhoz intézett meghívó levélben írja, hogy meghagyta Zrinyi Miklósnak »ut . . . Statibus et ordinibus regnorum nostrorum Croacie et

A gyűlésre biztosaivá *Hwthynai Pál* knini püspököt és *Batthyányi Kristófot* rendelte,[1]) és *Ungnád Jánosnak* is meghagyta, hogy ő is jelenjen meg a gyűlésen, és a véghelyek körül szükséges teendők iránt részletes előterjesztéseket mutásson be.

Zrinyi Miklós a gyűlést 1554. deczember első napjára Zágrábba hívta össze. A két biztos és a főkapitány egy nappal korábban érkeztek meg.

Amazok, utasításuk szerint, megnyitó előadásukban a király üdvözletét jelentvén az egybegyűlt rendeknek, előadták, mily veszélyes helyzetbe jutott Horvát- és Tótország, mióta területének nagy része és több fontos végvár a törökök hatalmába jutott, az utóbbiak főleg a miatt, mivel vagy elégséges számú őrséggel ellátva, vagy kellően megerősítve nem voltak. Ekkoráig a király, a mennyire képes volt, maga gondoskodott a várakról, és pedig örökös tartományainak jövedelmeiből; minthogy Horvát- és Tótország igen csekély, úgy szólván semmi jövedelmet nem nyújtott. De ezentúl csak úgy lesz képes ama várakat a szükségesekkel ellátni, ha a rendek is támogatják. A maguk, családjaik és javaik biztossága érdekében ne rettenjenek vissza semmi áldozattól, és teljes erővel működjenek közre véghelyeik megerősítésében. Szavazzanak meg adót, és ajánlják fel jobbágyaikat, hogy kocsik- és lovakkal a véghelyek megerősítése, illetőleg lerombolása körül szükségesnek mutatkozó munkákat elvégezzék.

Mivel igen jól ismerik a törököknek állhatatlanságát és ravaszságát, és tudják, hogy azok váratlanul szeretik meglepni a készületlen lakosságot; emiatt határozzák el, hogy állandón fegyverben fognak állani, készen a bán felhívására rögtön táborba szállani, és az ellenséggel megmérkőzni.

A királynak tudomására jutott, hogy az igazság kiszolgáltatása nehézségekbe ütközik, mivel a tótországi itélőmester hivatala egy idő óta üresedésben van. Felhívja tehát a

---

Sclauonie *generalem conuentum* . . . indicere . . . debeat.« (Eredetije a körmendi levéltárban. L. **Irományok** V. szám.)

[1]) A Batthyányi Kristófhoz intézett, 1554 november 16-án kelt királyi rendelet eredeti példánya a körmendi levéltárban. L **Irományok** VI. szám.

bánt és a rendeket, hogy alkalmas egyéneket hozzanak javaslatba.

Végre a biztosok intették a rendeket, hogy az Ungnád János főkapitány által előterjesztendő kívánatokat készséggel teljesítsék, és őt feladatának megoldásában buzgón támogassák. [1])

Ungnád az általa kidolgozott emlékiratot a királyi biztosok utján közölte a rendekkel.

Felhívja ezeket, hogy a véghelyek megerősítésére ingyen munkát ajánljanak meg. Részletesen szól az egyes várak: Dombró, Ivanics, Kőrös, Sziszek stb. szükségeiről. E mellett egy vagy két új erősség építését is javaslatba hozta, a mely háború idején nagyobb számú népség befogadására alkalmas legyen, és a hol nagy mennyiségű élelmi szereket lehessen készletben tartani.

Figyelmezteti a gyűlést, hogy a katonaság ellátására szükséges élelmi szerek szállításának ügyét vegye tárgyalás alá, és rendelkezzék az 1552-iki tartományi gyűlés végzéseinek foganatosítása iránt. [2])

A rendek készséggel szavaztak meg némi adót, de azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy az abból befolyó pénzösszeget kizárólag Ivanics és Kőrös várak megerősítésére fordítsa. [3])

A többi várak erődítményeire pedig épületfát ajánlottak, megállapítván, hogy minden megye melyik várhoz tartozzék azt szállítani. [4])

---

[1]) Az 1554 november 15-én kelt királyi utasítás eredeti példánya a körmendi levéltárban. — L. **Irományok** VII. szám.

[2]) Ungnád emlékiratának egykorú másolata a körmendi levéltárban. Hibás és több helyen érthetetlen latinsága azon feltevésre vezet, hogy eredetije német nyelven volt írva, és a latin szöveg fordítás — L. **Irományok**. VIII. szám.

[3]) *Zrinyi Miklós* 1555 május 22-én Ungnád Jánoshoz intézett levelében említi: »Dominatio Vestra meminisse poterit in Conuentu prima die mensis Decembris proxime praeterito Zagrabiae celebrato dominos regnicolas et nobiles supplicasse in articulis Maiestatis Regiae, ne subsidium ipsum alias conuerteret quam ad Iwanith et Crisium.« (Egykorú másolata a bécsi császári udvari kamara levéltárában.)

[4]) *Zrinyi Miklós* 1555 május 21-én Ungnád Jánoshoz intézett levelében említi, hogy Miksa királytól parancsot vett »ut auxilium et aliqua

A király ezen ajánlatokkal és a gyűlés eredményével meg volt elégedve. [1])

V.

Az 1555-ik év május havában a tótországi rendek nagy számban gyűltek össze Zágrábban, hol a báni törvényszék üléseit tartotta.

Ungnád János főkapitány ezen alkalomból felhivta Zrinyi Miklóst, birja rá a rendeket, hogy »a kostaniczai vár megerősítésére szükséges épületfának szállítása iránt rendelkezzenek.« Azonban a bán kijelentette, hogy miután a rendek közül csak azok jelentek meg, kiknek pereik vannak, ezek más ügyek tárgyalására nem illetékesek. [2])

---

lignorum pars circa municionem arcis prefate Koztanyicza preberetur, ad quas sue Serenitatis literas rescripseramus quod per Dominos Regnicolas et nobiles terminatum et conclusum esset, ad que loca finitima singuli Comitatus huiusmodi ligna et robora conducere debeant . . . Unde sua Serenissima Maiestas nobis clementer rescripsit, ne dominorum Regnicolarum constitutionem mutaremus.« (Ugyanott.)

[1]) *Ferdinánd* 1555 január 20-án Augsburgból Batthyányi Kristófnak írja: »Accepimus literas tuas, una cum responso fidelium regnicolarum regni nostri Croacie et Sclauonie, ex quibus intelleximus tuam et college tui diligentiam, quatinus potuit fieri, per vos prestitam.« Köszönetét fejezi ki. (Eredetije a kör mendi levéltárban.)

[2]) *Zrinyi Miklós* 1555 május 21-én Ungnad Jánosnak irja, hogy vette levelét, melyben Miksa cseh király rendeletére hivatkozik »ut in hoc praesenti Conuentu Zagrabiae, cum dominis Regnicolis et Nobilibus tractaremus, quo ipsi de priori contributione lignorum seu roborum . . . partem aliquam lignorum ad . . . reparacionem castri Koztanycza contribuerent.« Ő a bán ily rendeletet nem vett. Egyébként kijelenti« presentem Conuentum non de talibus tractaturum, sed solummodo esse celebracionem judiciorum, in qua non singuli domini aut nobiles adsunt, sed causantes duntaxat.« (A bécsi kamarai levéltárban.)

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK.

I.

1546. Márczius 20.

Ferdinánd királynak Batthyányi Kristófhoz és Zékel Lukácshoz, mint a zágrábi gyülésre küldött biztosaihoz intézett rendelete.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Boemie etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Commissio propria domini Regis.

Magnifici fideles nobis dilecti. Sciatis nos, pro vestra et aliorum fidelium nostrorum, adeoque Regnorum nostrorum Croatie et Sclavonie conseruatione et ulteriori permansione, generalem Statibus et ordinibus eorundem Regnorum nostrorum, pro dominica Quasi modo proxime ventura, Conuentum Zagrabie instituisse celebrandum, ad eumque vos Oratores nostros cum literis Credencie, presentibus alligatis, mittendos, qui voluntatem et mandata nostra ad publicam utilitatem, iuxta instruccionem nostram, cum his nostris ad vos missam, eisdem Statibus et ordinibus predictorum Regnorum nostrorum in Conuentu constituendorum, nostro nomine proponeretis et declararetis. Quare fidelitati vestre committimus et mandamus, quatinus ad prescriptum diem dominicum Quasi modo Zagrabiam ad agendum Conuentum proficisci, ibique, iuxta eandem instruccionem nostram, ea apud fideles nostros Status et ordines predictorum Regnorum nostrorum agere, tractare et concludere debeatis, que ad publicam eorundem quietem, Regnorumque nostrorum conseruacionem

facere videbuntur. Secus non facturi. Datum Vienne vigesima Martii, Anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

Kivül: Magnificis Luce Zekel de Kewend, libero domino in Ormosd et Christophoro de Batthyan pincernarum nostrorum Regalium Magistro, Consiliariis nostris etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

II.

1546. Márczius 18.

Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf és Zékel Lukács, mint a zágrábi gyülésre küldött biztosok részére kiállított utasitása.

Instruccio Sacre Regie maiestatis ad futurum Conuentum Statuum et ordinum Regnorum Croacie et Sclauonie pro dominica Quasimodo Zagrabie celebrandum, Magnificis Christophoro Battyany pincernarum Regalium magistro ac Luce Zekel de Kewend, libero domino in Ormosd, Consiliario, oratoribus sue maiestatis data.

Inprimis iidem oratores ad diem Conuentus ingressi, eisdem Statibus et ordinibus predictorum Regnorum salutem et graciam sue maiestatis dicant.

Referant deinceps, qua diligencia, quoue studio Regia maiestas iam inde ab inicio sui Regiminis curarit semper fideles subditos suos ab his malis, quibus iam dudum premimur, liberandos, ut nihil a sua maiestate fuerit pretermissum eorum, quecunque ad salutem, defensionem et conseruacionem Regni Hungarie, parciumque sibi subiectarum pertinere fuerunt visa.

Addant preterea, ea potissimum causa suam Maiestatem proximis diebus Posonii Generalem Conuentum Statibus et Ordinibus Regni sui Hungarie celebrasse, ut dissidentes eciamnum complurium animos, positis odiis et simultatibus, in unionem, pacem et concordiam redigeret, modumque et ordinem poneret, quibus non solum reliquie Regni seruari, verum eciam pars amissa recuperari, ac excusso, diuino fauore, seruitutis iugo, in pristinam quietem et Tranquilitatem re-

duci posset, ad quam quidem quietem parandam, et asserendam libertatem pristinam Status et ordines Regni Hungarie obtulissent certam contribucionem sue maiestati cum lucro Camere dandam.

Hortentur itaque domini oratores Status et ordines Regni Sclauonie, ut et ipsi positis, odiis et simultatibus, si quos hactenus inter se non sine magno illius Regni discrimine foouerant, ea potissimum curent, que ad conseruacionem patrie, salutemque suam pertinere videbuntur, et cum hoc, iuxta oblacionem Statuum et ordinum Regni Hungarie Posonii proxime sue maiestati factam, contribucionem pecuniarum cum lucro Camere sue maiestati decernant, qua et defensioni Regni et solucioni Bani illius Regni pro parte aliqua Sclauonie prospici possit. Etsi enim maiestati sue satis note sunt calamitates, quibus per hec tempora Status et ordines ipsorum Regnorum opresse sunt, necesse est tamen ipsos quoque inter alios ad auertenda imminencia pericula, defensionemque ipsorum, contribucionem istam facere. Ubi enim, volente deo, tempora fuerint pacaciora, omni gracia et munificencia maiestas sua eos prosequi et subleuare non ommittet.

Declarent eciam iidem oratores supplicacionem Statuum et ordinum Regni Sclauonie nuper Posonii porectam suam maiestatem intelexisse, et propterea expediturum propediem Spectabilem et Magnificum Comitem Nicolaum a Salmis Capitaneum suum Generalem ad visenda confinia, arcesque et fortalicia illius Regni Sclauonie, ut que pro Regni comodo et defensione seruari debebunt, seruentur, prouideanturque rebus omnibus necessariis, que vero minus necessaria videbuntur, diruantur, distrahanturque et demoliantur.

Commemorent iidem oratores Statibus et ordinibus dictorum Regnorum, perplures, imo fere omnes esse ex eis qui decimas Ecclesie Zagrabiensis Reverendissimo domino Episcopo eiusdem Ecclesie Zagrabiensis, Cancellario, et ad manus administratoris bonorum Episcopatus sui, juxta constitucionem olim per eosdem Status et ordines factam, non administrarent, sed quisque eos pro se acciperet et retineret; ex quibus quidem decimis cum et cultus diuinus prouehi, et arces, fortaliciaque Episcopatus Zagrabiensis hosti proxima,

in quibus magna pars salutis et quietis ipsorum consistit, conseruari debent; admoneant oratores Status et ordines dictorum Regnorum, ut quisque eorum, iuxta morem et consuetudinem alias obseruari solitam, decimas de bonis suis prouenientes ad Ecclesiam ipsam Zagrabiensem, manibus videlicet administratoris bonorum ipsius domini Episcopi, sine difficultate administrent; nam si quid discriminis fortaliciis illis propter negatos iustos prouentus accidet, non culpe officialium domini Episcopi, sed ipsorum vicio merito ascribere poterunt.

Nata est ante aliquot annos controuersia inter Spectabilem ac Magnificum Stephanum Ursinum Comitem de Blagay ac nobiles generacionis Menych, racione eiusdem possessionis Menych, cuius proprietatem et liberum dominium idem Comes de Blagay et maiores sui a memoria hominum habuisse dicitur, et se quoque ab obitu Serenissimi quondam principis domini Ludouici Regis Hungarie bone memorie in eiusdem possessione fuisse asserit, usque ad id tempus, quo Spectabilis et Magnificus Nicolaus Comes Zriniensis, Regnorum Dalmacie, Croacie et Sclauonie Banus, nescitur ad quorum instanciam, de manu ipsius Blagay occupasset; et cum Nobiles de dicta Menych dicant se veros fuisse et esse Regni nobiles, nullum erga se jurisdicionem dictum Stephanum Blagay habere, neque unquam aliter in possessione eius possessionis fuisse, nisi tutorio nomine; contra autem ille asserat, non tutorio nomine, sed tanquam verus dominus ipsorum bonorum ex donacione Regum vetere ea bona possidere: domini oratores causam istam, adhibitis penes se certis probis hominibus, inter partes adiudicent diligenter, perspectis partim juribus, priuilegiisque et litteralibus instrumentis, et si ex probacionibus et attestacionibus certorum proborum Nobilium et ignobilium intellexerint prefati Stephani Blagay maiores ab hominum memoria, ipsum autem ab obitu dicti quondam Ludouici Regis usque ad occupacionem de manibus eius per Banum factam, possedisse, eidem restituant, tanquam verum jus et hereditatem; si vero aliter compertum fuerit, memoratique Nobiles de Menych certis euidentibus testimoniis se veros fuisse et esse Regni nobiles comprobauerint, eosdem in eadem nobilitate relinquant.

Hec domini oratores apud status et ordines dicti Regni Sclauonie agant diligenter. Que si status et ordines, ut debent, fecerint, Regia Maiestas omnem Regiam clemenciam ipsis clementer offert. Datum Vienne 18. Marcii anno domini 1546.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus,
Episcopus Zagrabiensis.

(Egykorú másolata a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

III.

1549. Január 12.

Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf és Zékel Lukács, mint a tótországi gyülésre küldött biztosaihoz intézett rendelete.

Ferdinandus divina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Magnifici fideles dilecti. Commisimus aliis literis nostris fideli nostro Spectabili et Magnifico Comiti Nicolao Zriniensi, Regnorum nostrorum Dalmatie, Croatie et Sclauonie bano, ut ad primum diem Marcii mensis proxime venturi fidelibus regnicolis nostris istius Regni nostri Sclauonie generalem congregacionem indicere et celebrare debeat. Quare fidelitati vestre harum serie mandamus et committimus, ut ad dictam congregationem, prefata die per Banum nostrum jussu nostro celebrandam, accedere, ac voluntatem et propositionem nostram, cum presentibus vobis scripto missam, fidelibus Regnicolis nostris proponere, atque omni cura, studio et diligencia instare et sollicitare debeatis, ut omnia ex voto nostro in conuentu isto transigantur et concludantur. Singula autem que ibi concludentur, Maiestati nostre perscribere preterea debeatis. Aliud non facturi. Datum Viennae duodecima die Januarii, Anno Domini Millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus,
Episcopus Agriensis.

Kivül: Magnificis Cristoforo de Batthyan Magistro pincernarum et Consiliario nostro, et Lucae Zékel de Kewend, libero domino in Ormosd, gencium prouinciarum nostrarum haereditatiarum in regus nostro Sclauonie Capitaneo etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a hg. Batthyányi család körmendi levéltárában.)

IV.

1549. Január 12.

Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf és Zékel Lukács, mint a tótországi gyülésre küldött biztosai részére kiállított utasítása.

Instruccio Sacre Romanorum Hungarie et Bohemie etc. Regie Maiestatis, Magnificis Christophoro de Batthyan pincernarum Regiorum Magistro ac consiliario, necnon Luce Zékel de Ormosd, gencium prouinciarum eiusdem Maiestatis Regie in Sclauonia Capitaneo, oratoribus suis ad conuentum Regni Sclauonie, pro primo die Marcii 1549 celebrando, expeditis, data.

Inprimis Nuncii, nomine Sacre Regie Maiestatis, referant Dominis Prelatis, Baronibus ac Nobilibus, caeterisque ordinibus et Statibus Regni Sclauonie, in conuentu eorum primo die Marcii 1549 congregatis, salutem et graciam.

Deinde exponant, satis constare ipsis ordinibus et Statibus, quo studio, cura, solicitudine Maiestas sua jam inde ab inicio Imperii sui in Hungaria ad defensionem et conseruacionem suorum fidelium regni sue Sclauouie assidue prospexerit, ac propterea quos labores, sumptus, incommoda perpessa sit, neque quicquam demum pretermiserit, quo sanctissimos suos conatus ad optatum exitum contra vim hostis imminentis diuina ope possit perducere.

Cum autem superiori anno Maiestas sua unacum Sacra cesarea et catholica Maiestate, fratre suo, graui et intestino bello prepedita, vacare ad expeditionem, prouinciamque istam in Hungaria vel Sclauonia, prout rei magnitudo exposcebat, non posset, alie quoque racionabiles cause accidérent, quamobrem desistendum per aliquod temporis spacium a gerendo cum Thurca bello, paxque vel inducie cum eo ad certum tempus viderentur esse ineunde; inducias Maiestas sua in quinquennium cum Thurca iniuit, in eum potissimum finem,

ut interim dum sua Maiestas cum prefata cesarea Maiestate fratre suo aliis negociis intenta esset, fideles sui tam ex Hungaria quam Sclauonia, aliisque regnis et prouinciis sue Maiestatis, Thurce vicinis, tuciores ab hostium essent insultibus.

Verum cum satis constet, etiam sub induciis Thurcas, pro rerum ac temporum occasione, vastacionibus et depopulationibus, occupacionibusque modum facere minime solere, oportereque loca imprimis et arces finitimas continuis et necessariis semper esse firmata presidiis, ad quod precipue in Sclauonia per suam Maiestatem inuigilandum est, quemadmodum etiam ipsi Nuncii ordinum et Statuum illius Regni, paulo ante ad Conuentum Posoniensem missi, Maiestati sue supplicarunt; propterea, quemadmodum proximis diebus in conuentu posoniensi de modo et ordine conseruandi confinia regni Hungarie, cum fidelibus suis ordinibus et Statibus illius Regni tractauit atque conclusit, sic etiam statuit Maiestas sua loca et arces ipsas finitimas in Regno Sclauonie ita communire, ne insultibus et excursionibus hostium pateant, sed durantibus induciis tum ille conseruentur, tum vero ipsi fideles sue Maiestatis ordines et Status illius regni ab omni periculo sint diuina benignitate securi.

Licet vero Maiestas sua, prout hactenus fecit, contracto ex aliis regnis et prouinciis suis ingenti vi pecunie, adeoque omnibus fere redditibus suis aliorum Regnorum et prouinciarum suarum ad conseruacionem tum Hungarie, tum Sclauonie, finitimorumque locorum in illis existencium prospicere sedulo parata est; cum tamen sine auxilio ipsorum fidelium suorum id rite curare, et pro necessitate perfici non possit; propterea hortatur Maiestas sua ipsos ordines et Status Regni Sclauonie, ut quemadmodum non solum Regni Hungarie ordines et Status, quos potissimum illi debent imitari, sed ceterorum etiam Regnorum et prouinciarum sue Maiestatis longius absentium, fideles subditi sue Maiestatis faciunt; ipsi quoque ad communem sui ipsorum defensionem quo maius possunt subsidium ferant Maiestati sue, ut sic cognita illorum promptitudine non solum Maiestas sua, sed caeterique quoque (s i c) principes christiani saluti et defensioni illorum allacrius incumbant.

Hortatur etiam Maiestas sua et benigne admonet ipsos fideles suos, ut, quemadmodum in Conuentu posoniensi per ordines et Status Regni Hungarie proxime conclusum est, ipsi quoque studeant cum caeteris piis et chri stianis operibus dei optimi maximi in se clemenciam conciliare, tum vero restitucione alienorum bonor um per eos qui illa possident, iis ad quos spectant, et imprimis decimarum, bonorumque et prouentuum ecclesiasticorum restitucionem et administracionem, a quorum occupacione vel perturbacione post hac unusquisque abstineat; nam alioqui Maiest as Regia, pro sui officii racione, ad id necessario prospiciet. Data Vienne die duodecima Januarii, Anno domini Millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Episcopus Agriensis.

(Eredetije, melyre a királyi nagy pecsét van nyomva, a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

V.

1554. Október 6.

Királyi meghivólevél a tótországi rendek gyülésére.

Ferdinandus diuina fauente clementi a Romanorum Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augu stus etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Commisimus fideli nostro Spectabili et Magnifico Comiti Nicolao de Zrynio, Regnorum nostrorum Dalmacie et Croacie Bano, ut fidelibus nostris Statibus et Ordinibus regnorum nostrorum Croacie et Sclauonie generalem conuentum, ad diem et locum per eum praefigendum, indicere, ibique de iis, que publica m eorundem Regnicolarum nostrorum quietem et permansionem concernere videbuntur, cum eisdem nomine nostro tractare et concluder e debeat. Fidelitati igitur tuae harum serie firmiter committimus et mandamus, ut ad diem et locum, quem praefatus Banus noster praefixerit, praedicto Conuentui quoque interesse, ac ea que idem Banus noster ibi nomine nostro retulerit, cre-

dere, facereque et exequi debeas. Secus non facturus. Datum in ciuitate nostra Bruna Morauiae, sexta die Mensis Octobris Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.

Kivül: Magnifico Cristophoro de Batthyan pincernarum nostrorum Regalium magistro etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

VI.

1554. November 16.

Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf, mint a tótországi gyülésre küldött biztosához intézett rendelete.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum, Hungarie, Boemie etc. Rex semper Augustus etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Commiseramus proximis diebus fideli nostro Spectabili et Magnifico Comiti Nicolao de Zrinio, Regnorum nostrorum Dalmacie, Croacie et Sclauonie Bano, ut fidelibus nostris Statibus et Ordinibus regnorum nostrorum Sclauonie et Croatie generalem Conuentum indicere deberet ,quem quidem Conuentum cum iam ad primum diem mensis decembris proxime venturum Zagrabiam indixerit, te, unacum fideli nostro Reuerendo Paulo de Hwthina Episcopo Tinniniensi, Commisarios nostros in medium eorundem regnicolarum nostrorum expediuimus, cum instructione et literis credentionalibus, quas vobiscum presentibus transmisimus. Quare fidelitati vestre committimus et mandamus, ut ad diem et locum prescriptum in medium prefatorum regnicolarum nostrorum proficisci, ibique cum eisdem, secundum instructionem vobis datam, tractare et concludere, utque se ad ea, que illis nomine nostro propositurі estis faciles et beneuolos pres'ent, hortari debeatis. Commisimus autem fideli quoque nostro Generoso et Magnifico Joanni Wugnad, ut ad dictam dietam proficisci, ibique nonnulla cum ipsis Statibus et Ordinibus prefatorum regnorum Sclauonie et Croacie agere debeat, cui ut in omnibus assistatis, eumque iuuetis, vobis si-

militer committimus. Secus non facturi. Datum Vienne decima sexta Novembris, Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kivül: Magnifico Cristophoro de Batthian pincernarum nostrorum Regalium in Hungaria Magistro etc., fideli nobis dilecto.

(Eredetije a hg Batthyány család körmendi levéltárában.)

VII.

1554. November 15.

Ferdinánd királynak Ilwthynai Pál knini püspök és Batthyányi Kristóf, mint a tótországi gyülésre küldött biztosai részére kiállított utasítása.

Ferdinandus diuina fauente clementia Romanorum Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus etc.

Instructio data fidelibus nostris Reuerendo et Magnifico Paulo de Hwthyna Episcopo Tinniniensi ac Christophoro de Batthyan pincernarum nostrorum in Hungaria Magistro, ad status et ordines eorundem Regnorum Sclauoniae et Croaciae.

Imprimis iidem Paulns de Hwthyna et Cristophorus Batthyany proficiscantur ad generalem Conuentum, fidelibus nostris ordinibus et Statibus Regnorum nostrorum Croaciae et Sclauoniae, per Banum nostrum iam ex commissione nostra, ad primum diem Mensis Decembris proxime futurum indictam, dicantque iisdem Statibus et ordinibus salutem et graciam nostram Regiam. Enumerent deinde iisdem ordinibus et Statibus, in quam periculoso versentur statu regna ipsa nostra Croaciae et Sclauoniae, ob occupatam per Thurcas maiorem iam eorum partem, et amissa tum superioribus, cum proximis his annis vada fluuiorum et diuersa etiam castra, quae fideles nostros tuebantur, partim ob praesidiorum, partim vero munitionum defectum. Ob quas causas ipsos fideles no-

stros status et ordines non posse ignorare castra et arces finitimas utriusque Regni Croaciae et Sclauoniae tum praesidiis maioribus, tum vero praecipue munitionibus et fortificationibus plurimum indigere. Et quamuis sua sacra Maiestas hactenus ea omnia loca et castra, quae magis necessaria visa sunt, quatenus a se fieri potuit, et vires suae suffecerunt, non quidem ex eorundem Regnorum, qui admodum pauci, imo fere nulli fuerunt, sed ex aliarum hereditariarum prouinciarum et Regnorum suorum prouentibus, animo perbenigno prouidit, illisque gratiose subuenit; cogitare tamen fideles status poterunt suam Maiestatem non sufficere, suis tantum propriis facultatibus, tot locis finitimis prouidere, nisi eorum auxilia accesserint; opus itaque fore, ut si futurae suae, liberorumque et coniugum ac bonorum suorum saluti et permansioni bene consultum iri cupiant, nullis ipsi quoque parcentes sumptibus et laboribus, penes Sacram Maiestatem Regiam prouisionem castrorum ipsorum finitimorum iuuare, promouereque omnibus eorum viribus debeant.

Quare iidem Paulus de Hwthyna et Christophorus Batthyany, summa qua poterunt cura et diligentia, nomine nostro agant, tractent, atque perficiant cum eisdem Statibus et ordinibus ipsorum Regnorum nostrorum Sclauoniae et Croatiae, ut, considerata propria eorum salute et permansione, pro auertendis a se mature periculis, de subsidio tam pecuniario ferendo, quam etiam de colonorum suorum ad arcium finitimarum vel munitionem, vel, si quae necessaira esse non videbuntur, destructionem, necessariis laboribus concludant, ac currus, iumenta et alia instrumenta necessaria, pari et unanimi voto, inter se ordinent et mittant, ne sibimet ipsis deesse, resque et fortunas eorum in periculum ponere videantur, si quid difficultatis, quod sua Maiestas non credit, ea in re facturi essent.

Et quum iustabilem mutabilemque nimis hostium Thurcarum animum sibi iam optime cognitum habeant; neque ignorent, quam gestiat hostis ipse astutia et fallacia sua subditos nostros imparatos, inopinatosque aliqua clade oprimere; deliberent etiam et concludant inter se, ut quisque fidelium subditorum nostrorum in praedictis Regnis nostris Sclauoniae et

Croacie, in domibus eorum, omni hora et momento, armis bene instructi, prompti et parati esse debeant, ut quandocunque necessitate urgente, ipse Banus regnorum illorum nostrorum eos requisierit, in expeditionemque vocauerit, statim parati et instructi, cum eo illuc quo necessitas postulauerit, proficisci, imminentemque ipsis cladem et periculum a ceruicibus eorum repellere, hostique fortiter resistere valeant.

Significabunt etiam iisdem statibus et ordinibus dicti commissarii nostri, nobis bene constare, quanta cum difficultate, et quanto cum defectu administratio justitiae, quae rerum humanarum gubernatrix est, Regnum ipsum nostrum Sclauoniae prothonotario hactenus caruerit. Quum tamen Sacra Maiestas sua neminem nunc talem sciat, qui ad id muneris sufficiens esse possit; hortatur clementer ipsos Banum et alios fideles status suos, ut percunctentur inter se, et etiam in aliis locis aliquem virum, ad id officii idoneum, quem inuentum postquam suae Maiestati nominauerint vel praesentauerint, quicquid ipsis fidelibus suis utilius, salubriusque videbitur, id sua Maiestas faciet. Denique cum Generosus et Magnificus Joannes Vngnad liber Baro in Sonnek ac gentium prouinciarum nostrarum in Regno Sclauoniae Capitaneus generalis, nostro iussu in medium Regnicolarum dictorum Regnorum nostrorum Sclauoniae et Croaciae profecturus, eosque nomine nostro ad nonnulla requisiturus sit: hortent iidem Commissarii ipsos Regnicolas nostros, ut ipsi Joanni Ungnad se in iis, in quibus eos nomine nostro requisitos habuerit, faciles praebeant, ipsumque in rebus ad defensionem ipsorummet necessariis adiuuent et promoueant. Datum in Ciuitate nostra Vienna, decimaquinta Nouembris, Anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

(Eredetije, melyre a királyi nagy pecsét van nyomva, a hg. Batthyányi család körmendi levéltárában.)

VIII.

1554. Deczember 1.

Báró Ungnád János főkapitánynak a tótországi gyűléshez intézett emlékirata.

Sacratissime Romanorum, Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Sclauonieque Regie Maiestatis, domini nostri communis clementissimi, Consiliarius ac parcium earundem rerum bellicarum Capitaneus generalis, Joannes Ungnad, liber baro in Sonnek etc. Reuerendissimo in Christo Patri domino Paulo Episcopo Tininiensi, necnon Magnifico Domino Christophoro de Batthiano pincernarum Regalium Magistro, in presenti Conuentu Zagrabiensi constitutis Commissariis Regiis, Dominis ac amicis obseruandis, amice significat: Quod cum a prelibata sua Maiestate literis diuersis id ipso domino generali specialiter commissum sit, ut ad huiusmodi conuentum compareat, ac conformi voto, eque ac prefati Domini Commissarii, ea omnia, que pro salute ac defensione Regnorum istorum cedere, maxime in rebus bellicis, scilicet que ad singularem communicionem arcium finitimarum spectare videbuntur, consultare ac perpendere debeat, prout sibi magis necessarium visum fuerit, coram prefatis dominis ordinibus et Regnorum Statibus, omni fidelitate et diligencia, solicitare, tractare et promouere studeat, quemadmodum illud ipsum clarius ac magis difuse in fine alicuius articuli dictorum Dominorum Commissariorum Instructione impositum comprehenditur. In quibus omnibus ac singulis communi saluti incumbentibus, que per prefatum dominum generalem et Commissarios Regios proposita fuerint, Status et ordines Regni faciles sese exhibere debeant, ob quam causam dictus dominus generalis, juxta mandatum sue Regie Maiestatis adhuc heri, pridie scilicet calendas Decembris, Zagrabie obedienter apullit. Que autem fidelis et benesencientis animi indicia sint, quidue commodi vel incommodi sue Regie Maiestati, huicque Regno inclyto subsequatur, si illud vel omissum, vel expeditum fuerit: ea omnia status et ordines Regnorum articulariter et summatim cognoscere possunt.

Et primum, quantum ad Instructionem per Maiestatem suam Regiam perbenigne, paterne et satis prudenter confectam attinet, procul dubio status et Regnorum ordines pro maiori eorundem salute et defensione communi, urgentique necessitate perspicua, de hac quod Maiestas sua clementer ab eisdem exegerit propter concludere posse, et inter sese conuenire (?); tamen cum dictus Dominus generalis ipsemet, personaliter omnia istorum Regnorum confinia perlustrauerit adeoque cognouerit situm et naturam locorum, ut nihil penitus quod hostis tam vicini et imminentis insultus perniciosos quottidie expectandum sit, quippe qui totam illam Regionem a flumine Drawi ad confinia maritima usque vicinos suos (prout hactenus compertum fuit) magis magisque extendere conuenerit, nullaque spes alia relicta, quam ut si status et Regnorum ordines vires eciam suas auxiliares, quantum in eisdem situm fuerit, commissatim (?) prestauerit, facile eius Maiestatem commoueri posse, ut intentibus omni subsidio et maiori defensione paterna adfutura sit. Quocirca status et utriusque Regni Dalmacie et Croacie ordines, suis sumptibus minime parcendo, inter se omnino conuenire sciant, quorum exemplo et ceteri ad inferendum eisdem auxilium eo prompciores redderentur. Porro valde necessarium fore arbitratur, ut hoc loco Dominus generalis pro singuli mandati eiusdem Regie Maiestatis exequucione obedienti enumeret atque solicitet, quatinus status et Regnorum ordines statuant atque ordinent, ut omni possibilitate ad finitimorum locorum communicionem robora item et lignorum vectura, aliaque fortificacionis opera condigna promouerentur, et ad efectum perducantur, attento, quod de induciis parum, vel prorsus nihil nobis sperandum sit.

Et quantum primum ad fortificacionem arcis Scisciensis, ut ea quae magis necessaria visa fuerint finirentur, idque paucis ebdomadibus (modo ne desint robora prestanda) confici posse; que quidem fortificacio, si predictarum rerum necessariarum non impedita, certe ad finem deduci potuisset facillime, nam Architecto et pecuniarum nullus sane defectus merito accusare potest.

Oppidum item Iwanych, quod certo ex ipso fundamento

noniter quod et maxime erigendum esset; nam si quid ex una parte illius oppidi instauratur, altera parte decidit et corruit, quemadmodum id iam antea factum esse comperitur.

Crisium nunc plane erectum merito quoque confici deberet.

Item et Dombro oppidum minime aspernandum, ad quevis pericula imminencia aptum et commodum nequaquam deserendum.

Kapronchа, Sanctum Georgium et Prodawiz castra et loca finitima magni momenti, quae iam sumptibus Regiis incepta omnino confici deberent. Robora autem et auxilia manuaria ad talem fortificacionem necessaria a duobus Regnorum Dalmaciae et Croaciae statibus petenda et impetenda sunt.

Item Koztanicza, Nowygrad, Gradecz, Lwdbregh et alia castra finitima, que hactenus non exiguis impensis Regiae Maiestatis reparata fuere, nunc vero plane desolata existunt, ita ut si quid ex una parte erigitur altera decidit et corruit; omnino itaque et illa munienda, et que necessarie sunt reparanda.

Caeterum facta jam predictorum finitimorum locorum reparacione, necessarium quoque videtur (prout omnis belligнarus facillime considerare potest) ut istis in partibus Regnorum Dalmacie, Croacie et Sclauonie unum vel alterum fortalicium erigatur, ut quo tempore belli congregacio, siue hominum coluuies a germania et aliis regnis et prouinciis fieri et conduci possit commodiusque quidem fortalicia eciam tanquam preseruacio et propugnaculum bono aliquo numero bombardarum, municionum ac victualium urgente necessitate communiri ac prospici deberent, ex quibus hosti fortiter resistere valeamus; maxime quum hactenus, nostro magno dampno, nimis sane compertum habemus, quod adeuentante hoste nulla locorum commoditas dabatur, ubi per biduum saltem cum gentibus manere et castra commode locare vel commeatus habere potuissemus; qui quidem articulus jam breuiter attactus bene considerandus.

Debeant preterea Status et Regnorum ordines inter sese conuenire et deliberare, quis modus et ordo seruandus sit, si

congregacio et concursus populi istis in partibus et confiniis fieret, nam Dominus generalis hactenus videre non potuit, quod illa cum fructu suscepta fuissent.

Et casu quod deinceps in confiniis istis milites extranei pro custodia collocarentur, ne preter modum grauentur, sed victualia tam in oppidis et locis quam foris per ciues et colonos justo quodam et conuenienti precio illis aduehi et vendi teneantur; eaque in parte omnino serio modus et ordo eciam prescribendus esset, nam hactenus, non attentis literis commissionalibus sue Regie Maiestatis, neque jussionibus et peticionibus Domini generalis, nullo in loco curatur, sed quamprimum oppidum ingressum statim precium victualium crescere solitum fuit, adeo quod inter cetera neque fenum, neque stramina, et vix gramen pro equis, de quo ipsimet prouinciales inter se conuenire non potuerunt. Quo factum est, ut coloni in milites irruerunt, et vi demptis rebus eorundem, grauiter et homines et equos suos ad mortem usque vulnerauerunt, et contumeliis indesinenter adhuc affecere miserrime; quum tamen dominus generalis neminem preter equitatem molestare concedit; ad hoc nullus bono fundamento ot cum veritate dicere potest, quod siquis minima de re aggrauatur, cui per prefatum Dominum generalem jus et justicia non administrata, quoduc acceptum et depredatum non restitutum fuisset; quemadmodum Dominus generalis inpresenciarum siquid grauaminis contra milites sue Maiestatis quisque habet vel habuerit, omnia accedente equitate id adhuc sedulo prestaturum et exequuturum pollicetur.

Porro cum de vectura (ut premissum est) iam conuencio facta necessarium fore arbitratur, ut ordo quoque suscipiatur, quo in loco deputato ligna ponenda; ittem quod vectura eciam certa sit, ut huc atque illuc, quo necessitas postulauerit, victualia et huiusmodi res necessarie conuehi, eoque modo meliori precio habere possint. Nam sepius acciderunt, quod cum Maiestas sua aliquid per loca illa finifima distribui et conuehi voluerit generose, id per defectum curruum, non absque jactura obstiterit, neque dominus ipse generalis, quum maxime necessitas urgebat, neque pecuniis, neque bonis verbis, aut alio quocumque modo habere potuit; omnes namque ac

singuli de prestanda vectura se ad conuentum generalem referentes. Quare ne deinceps et parua maior incommoditas et ominum rerum perturbacio enasceretur, opere precium fore diiudicatur et de prefata communi vectura in hoc jam habito et presenti Conuentu aliquid certum concludatur et constituatur.

Simili quoque modo nunc contingit, ut cum dominus Banus pro prestanda robora ad intersectacionem siluarum et concisionem passuum mandata nuper edici fecerat, admodum pauci et ad tale omnino utilissimum opus quasi nemo comparuit, qui mandatis moram fecisset; cum tamen dominus banus id ipso Domino generali significauerit, ea de re (ut promissum est) plura mandata circum allata fuisse, que quidem inequalitas et negligencia nil aliud quam diuersa et maiora impedimenta in futurum parturiat, eosque qui alias opera et robora sua libenter prestarent, ab inssituto eorundem abhorreri.

Porro cum anno 1552 preterito Domini Rtgnicole unanimi voto inter se conuenissent, atque viginti millia lignorum et cementum fornaces duas huc ad fortificacionem concessissent, nihil tamen quicquam tale ad frequenttssimam instanciam domini generalis consequi potuit. Hortatur itaque amice et omni studio, quattenus domiuus banus, tanquam Regnorum Croacie et Sclauonie primatus (sic), velit cum ceteris dominis Regnicolis eo concludere atque conuenire, ut ligna illa atque cementum promissum ad predictam fortificacionem conuehatur et subordinetur.

Postremo, quamuis Maiestas sua Regia hactenus in predictis locis finitimis tormentorum, municionum, victualium, fortificacionum, exploracionum, proque militum solucione diuersis in locis Regni Croacie sub Capitaneatum eciam domini Joannis Lenkowyth permultas et grauissimas expensas subire coacta fuerit, omnibus patrocinium, auxilium pro posse suo sedulo semper prestare conatur generose; tamen si per status et Regnorum ordines, jam predictorum breuiter comprehensum articulorum, aliisque in rebus bellicis necessariis nulla prouisio atque exequucio hac in parte fieret, timendum ne Maiestas sua Regia de huiusmodi negligencia

merito se aggrauari posse, negociumque illud absque fructu et emolumento, non siue dampno et magna Regnorum jactura, ita imperfectum relinquatur. Quae omnia et singula jam praemissa, sepe nominatus Dominus Generalis, pro sua erga Maiestatem Regiam fidelitate, proque in patriam communem afflictissimam singulari pietate, vigore eciam commissionis eiusdem Maiestatis Regie, Statibus et Regnorum ordinibus jam congregatis amice significare voluit, quibus opera et seruicia semper parata pollicetur, omnemque prosperitatem precatur.

Kivül: Propositiones Joannis Ungnod ex parte suae Maiestatis ad Status Regni Sclauoniae Zagrabiae congregatis facta.

(Egykorú irat a hg Batthyányi család körmendi levéltárában.)

TARTALOM.

Lap.

I. A pozsonyi országgyülés 1546. februárban 1

Történelmi bevezetés 3

1545. deczember 18. Meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . 17

1546. február —. A magyar tanácsosok javaslata az országgyülésen tartandó királyi előterjesztések iránt 18

1546. február —. Ferdinánd válaszirata a pozsonyi országgyülés felterjesztésére 23

» » A pozsonyi országgyülésnek a királyhoz intézett felterjesztése 35

» » A pozsonyi országgyülés végzéseiben tett módositásokra vonatkozó emlékirat 38

1546. február 27. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . . 41

II. Magyarországi részleges gyülések 1547-ben . . . 62

Történelmi bevezetés 64

I. A hidvégi gyülés 1547. január 13-án 64

II. A nyitrai gyülés 1547. junius 15-én 66

III. A körmendi gyülés 1547. augusztus 22-én 69

1547. január 19. A hidvégi gyülés végzései 73

» junius 24. A nyitrai gyülésből Ferdinándhoz küldött követek részére adott utasitás 77

1547. július 20. Ferdinánd királynak a nyitrai gyülés végzései tárgyában Batthyányi Ferenczhez intézett rendelete . . . 83

1547. augusztus 22. A körmendi gyülés végzései 85

» szeptember 16. Ferdinánd királynak Batthyányi Ferencz, mint a dunántúli rendekhez küldött követe részére adott utasitása 89

III. A nagyszombati országgyülés 1547. deczemberben . . 93

Történeti bevezetés 95

1547. szeptember 28. Meghivólevél a nagyszombati országgyülésre 118

» november 5. A nagyszombati országgyülésre küldött királyi biztosok utasitása 120

» november 6. A Pozsonyban egybegyült rendeknek V. Károly császárhoz intézett feliratuk 125

1547. deczember 12. A nagyszombati országgyülésnek megbizó levele V. Károlyhoz küldött követei részére 128
» november. — Sárosmegyének országgyülési követei részére adott utasitása 129
1547. deczember —. A nagyszombati országgyülés törvénykönyve 131
1548. február 22. Ferdinánd királynak válaszirata 151
» február —. A nagyszombati országgyülés követeinek V. Károlyhoz intézett felterjesztésök 158
1548. —. A nagyszombati országgyülés követeinek V. Károlyhoz intézett iratuk 163
1548. június 12. V. Károlynak a magyarországi követekhez intézett válaszirata 164
» junius 12. V. Károlynak a magyarországi rendekhez intézett válaszirata 167
IV. A pozsonyi országgyülés 1584. október- és novemberben 169
Történeti bevezetés 171
1548. augusztus 31. Meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . . 193
» — Jelentés a pozsonyi országgyülés megnyitásáról . . . 194
» november — Ferdinánd előterjesztése a pénzügyek körül teendő intézkedések tárgyában 196
» november —. A pozsonyi országgyülés válasza 207
1548. november 22. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . 215
V. A pozsonyi országgyülés 1550. január- és februárban . 237
Történeti bevezetés 239
1549. október 12. Meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . . 261
1549. november 10. Királyi irat az országgyülés határnapjának elhalasztása iránt 262
1550. január 3. Az alsó-asztriai kamara javaslata az országgyülési előterjesztések tárgyában 263
1550. január 9. Beszterczebánya város utasítása országgyülési követei részére 274
1550. január 15. Ferdinánd országgyülési előterjesztése . . . 279
» » » A lőcsei követek országgyülési tudósitása . . 288
» » 24. A lőcsei követek országgyülési tudósitása . . 290
1550. február 13. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . . 293
VI. A pozsonyi országgyülés 1552. február- és márczius-ban 327
Történeti bevezetés 329
1551. deczember 10. Meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . . 346
1552. február 20. A bányavárosoknak a főrendekhez intézett kérvényök 349
1552. márczius 12. Az erdélyi szász városok követeinek országgyülési jelentésök 349
» márczius. Deseuffy Jánosnak, az országgyülési tanácskozások menetéről Ferdinándhoz intézett levele 350

1152. márczius 23. A körmöczi követ országgyülési tudósitása . 352
1552. márczius 8. A királyi városok követeinek a pozsonyi országgyüléshez intézett kérvényök 355
1552. márczius 26. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . 357
VII. Magyarországi részleges gyülések 1551—1553 . . . 379
Történeti bevezetés 381
I. A nagyváradi gyülés 1551. január 20-án 381
II. A simándi gyülés 1552. junius 6-án 381
III. A szikszai gyülés 1552. julius 21-én 383
IV. Tiszán-túli megyék gyülése 1552. novemberben . . . 385
V. A szántai gyülés 1552. deczember 8-án 385
VI. A gönczi gyülés 1552. deczember 29-én 387
VII. A kereki gyülés 1553 tavaszán 391
1552. junius 6. Losonczy István jelentése a simándi gyülésről . 392
» julius 21. A szikszai gyülés végzései 395
» deszember 8. A szántai gyülés végzései 397
» deczember 29. A gönczi gyülés végzései 400
1553. január 17. Ferdinánd király válasza a gönczi gyülés felterjesztésére és végzéseire 403
VIII. A sopronyi országgyülés 1553 április és májusban . . 411
Történeti bevezetés 413
1553. február 23. Meghivólevél a sopronyi országgyülésre . . . 427
» április 2. Ferdinánd országgyülési előterjesztése 429
» április 26. A felvidéki királyi városok követeinek az országgyüléshez intézett folyamodásuk 440
1553. május 19. A sopronyi országgyülés törvénykönyve . . . 443
IX. A pozsonyi országgyülések 1554—1556 457
Történeti bevezetés 459
I. A pozsonyi országgyülés 1554 márczius- és áprilban . . 459
II. A pozsonyi országgyülés 1855 juliusban 469
III. A pozsonyi országgyülés 1855 januárban 480
1554. január 21. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . 494
» február 23. A hét bányavárosnak országgyülési követei részére kiállított megbizólevél 495
1554. április elején. Ferdinándnak az országgyülés végzéseiben tett változtatásokat tartalmazó leirata 496
1554. április 12. A pozsonyi országgyülés törvényczikkei . . . 500
1555. május 8. Meghivólevél a pozsonyi országgyülésre . . . 512
» junius 12. Ferdinándnak az országgyülés tárgyában Miksához intézett irata 513
» junius 15. Ferdinándnak országgyülési előterjesztése . . 516
» julius —. Az országgyülésnek a királyi előterjesztésre adott válasza 521
» augusztus 1. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . 531
» november 1. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre 543

1556. január —. Az országgyűlésen teendő királyi előterjesztésnek a magyar tanácsosok által készített fogalmazata . . . 545
1556. január —. A pozsonyi országgyűlésnek a királyi előterjesztésre adott válasza 550
1556. január —. Töredék Ferdinánd királynak az országgyűlés felterjesztésére adott válasziratából 565
1556. január 25. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei . . . 566
X. Horvát- és tótországi gyűlések 1546–1555. . . 587
Történeti bevezetés. 589
I. A zágrábi gyűlés 1546 május 1-én 589
II. A kőrösi gyűlés 1549 tavaszán 590
III. A tótországi gyűlés 1552-ben 592
IV. A zágrábi gyűlés 1554 deczember 1-én 592
V. A zágrábi gyűlés 1555 májusban 595
1546. márczius 20. Ferdinánd királynak Batthyányi Kristófhoz és Zekel Lukácshoz, mint a zágrábi gyűlésre küldött biztosaihoz intézett rendelete 596
1546. márczius 18. Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf és Zékel Lukács részére kiállított utasítása 597
1549. január 12. Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf és Zékel Lukács, mint a tótországi gyűlésre küldött biztosaihoz intézett rendelete 600
1549. január 12. Ferdinánd királynak Batthyányi Kristóf es Zékel Lukács részére kiállított utasítása 601
1554. október 6. Királyi meghívólevél a tótországi rendek gyűlésére 603
1554. november 16. Ferdinánd királynak Batthyányi Kristófhoz, mint a tótországi gyűlásre küldött biztosához intézett rendelete 604
1554. november 15. Ferdinánd királynak Hwthinay Pál knini püspök és Batthyányi Kristófhoz, mint a tótországi gyűlésre rendelt biztosai részére kiállított utasítása 605
1554. deczember 1. Báró Ungnád János főkapitánynak a tótországi gyűléshez intézett emlékirata 608

DATE DUE

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A.

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500

All items are subject to recall.